

ธรรมบทอรุณกนก

แปลและสัมพันธ์ ภาค ๕
๗. ป่าพรรค เล่ม ๑๓

ธรรมนูญอรรถกถาแปลและสัมพันธ์

ภาค ๕

๙.ปาปวรรค เล่ม ๑๓

พระมหาธิติพงษ์ อุตตมปญฺโญ
แปลและสัมพันธ์

ชื่อหนังสือ : ธรรมบทอรรถกถาแปลและลัมพณ์ ภาค ๕
๙.ปาปวรรค เล่ม ๑๓

ISBN :

จัดทำโดย : พระมหาธิดิพงษ์ อุดตมปญโญ

แปลและลัมพณ์ : พระมหาธิดิพงษ์ อุดตมปญโญ

คอมพิวเตอร้/จัดรูปเล่ม : พระมหาธิดิพงษ์ อุดตมปญโญ

ตรวจทาน : พระมหาจรุณ จารุณโณ พระมหาวิเชียร ปภัสโร
พระมหาเสกสิทธิ์ สารสุธิ์ พระมหาอ่อนสำ ภาณิสโร
คุณมลฤดี สายสุด คุณวิไล สีสรรพ์
คุณกัณทพร เวชพานิชย์

ออกแบบปก : คุณपालิต โขติเสน

วัน/เดือน/ปีพิมพ์ : กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๖

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม
จัดพิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน ห้ามจำหน่าย
โดย... คุณแอนซี่ เตชากิตติ์ จำนวน ๑,๐๐๐ ชุด
และคณะศรัทธาสานุชนทั่วไป จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด

สถานที่พิมพ์ : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด
(โรงงาน สาขาพุทธมณฑล สาย 5) 555 หมู่ 12 ตำบลไร่จึง อำเภอสามพราน
จังหวัดนครปฐม 73210
(Phutthamonthon sai 5 Factory) 555 Moo 12 Raiking, Sam Phran,
Nakhon Pathom 73210
โทรศัพท์ 0-2118-3555 (17 lines)
Fax. 0-2119-4527

สารบัญ

คำนำ	(ก)
คำปรารภ	(ค)
คำอนุโมทนา	(ฆ)
คำชี้แจง	(๑-๒๗)
๙. ปาปวคควณณนา	๑
๑. จูเพกสาฎกาวตฤ	๑
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๓๑
๒. เสยยสกตเถรวตฤ	๔๙
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๕๗
๓. ลาซเทวธีตาวตฤ	๖๑
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๘๗
๔. อนาถปิณฺฑิกาวตฤ	๑๐๓
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๑๔๐
๕. อสณฺณตปริกขารภิกขวตฤ	๑๖๑
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๑๗๓
๖. พินาลปทกเสฎฺฐิจิวตฤ	๑๗๙
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๒๐๔
๗. มหาชนวานิชวตฤ	๒๑๗
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๒๓๘
๘. กุกุกุมิตตวตฤ	๒๔๗
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๓๐๒
๙. โกกสนขลททวตฤ	๓๒๕
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๓๕๐
๑๐. มณิการกุลุปกตีสตเถรวตฤ	๓๖๑
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๓๘๔
๑๑. ตโยชนวตฤ	๓๘๓
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต	๔๓๖

๑๒. สุปุพฺพทสฺสกาตถุ	๔๕๗
วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และตัทธิต	๔๘๐
คำศัพท์กิริยานำรู้	๔๙๑
บรรณานุกรม	๕๓๑
ประวัติผู้แปลและสัมพันธ	๕๓๓
รายชื่อผู้ร่วมทำบุญพิมพ์หนังสือ	๕๓๕

๙. ปาปวคฺควณฺณา

ปาปวคฺควณฺณา (มยา วุจฺเจเต) ๗

ปาปวคฺควณฺณา อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งวรรค
อันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยบาป

(มยา) อันข้าพเจ้า (พระพุทฺธโฆสะ) (วุจฺเจเต) จะกล่าว ๗

ปาปวคฺควณฺณา วุตตกัมมะใน วุจฺเจเตฯ อาชยาตบทกัมมวาจก
มยา อนภิกฺขิตกัตฺตานิ วุจฺเจเต ๗

๙. ปาปวรรคฺวณฺณา

๑. จูเพกฺสาฎกาวตฺถุ [๙๕]

จูเพกฺสาฎกาวตฺถุ (มยา วุจฺเจเต) ๗

จูเพกฺสาฎกาวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพราหมณ์ชื่อว่าจูเพกฺสาฎก (มยา) อันข้าพเจ้า
(วุจฺเจเต) จะกล่าว ๗

จูเพกฺสาฎกาวตฺถุ วุตตกัมมะใน วุจฺเจเตฯ อาชยาตบทกัมมวาจก
มยา อนภิกฺขิตกัตฺตานิ วุจฺเจเต ๗

๑. เรื่องพราหมณ์จูเพกฺสาฎก

๑. “อภิกฺตฺถเรถ กลฺยาณฺเตติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตฺถา เชตฺวเน วิหรนฺโต จูเพกฺสาฎก-
พฺราหฺมณํ อารพฺภ กเถสิ ๗

สตฺถา เชตฺวเน วิหรนฺโต จูเพกฺสาฎกพฺราหฺมณํ อารพฺภ “อภิกฺตฺถเรถ กลฺยาณฺเตติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ
กเถสิ ๗

สตฺถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เชตฺวเน ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน
อารพฺภ ทรงปรารภ จูเพกฺสาฎกพฺราหฺมณํ ซึ่งพราหมณ์ชื่อว่าจูเพกฺสาฎก กเถสิ
ตรัสแล้ว อิมํ ฐมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ “อภิกฺตฺถเรถ กลฺยาณฺเตติ ว่า

“อภิตุถเรถ กลยาณ” ดังนี้เป็นต้น ฯ

พระศาสดาเมื่อประทับที่พระเชตวัน ทรงปรารภพราหมณ์ชื่อว่าจุกเพกสาฎก ตรัสพระ
ธรรมเทศานี้ว่า “อภิตุถเรถ กลยาณ” ดังนี้เป็นต้น

สตถา สุททกัตตาใน กเถสิญ อาชยาตบทกัตตุวาจก “อภิตุถเรถ กลยาณ” สรุปะใน
อิตฺติ ศัพท์ อาทยัตถะใน อิม ฐมฺมเทสน ํ อิม วิเสสนะของ ฐมฺมเทสน ญ อวุตตกัมมะใน
กเถสิ เชตวเน วิสยาธาระใน วิหรนุโต ญ อัมภันตริกิริยาของ สตถา จุกเพกสาฎก-
พราหมณ์ อวุตตกัมมะใน อารพุก ญ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ฯ

๒. วิปสฺสิทสพลสฺส กาลสฺมี หิ มหาเอกสาฎกพราหมโณ นาม อโหสิ ฯ

หิ ดังจะกล่าวโดยพิสดาร มหาเอกสาฎกพราหมโณ นาม ชื่อ อ.พราหมณ์ชื่อว่า
มหาเอกสาฎก อโหสิ ได้มีแล้ว กาลสฺมี ในกาล วิปสฺสิทสพลสฺส แห่งพระทศพล
พระนามว่าวิปัสสี ฯ

ความพิสดารว่า ได้มีพราหมณ์ชื่อว่ามหาเอกสาฎกในสมัยพระทศพลพระนามว่าวิปัสสี
หิตศัพท์ วิตถารโชตกะ นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ มหาเอกสาฎกพราหมโณ ญ
สุททกัตตาใน อโหสิ ญ อาชยาตบทกัตตุวาจก วิปสฺสิทสพลสฺส สามีสัมพันธะใน
กาลสฺมี ญ กาลสัตตมีใน อโหสิ ฯ

๓. อยมฺปน เอตฺรหิ สวตฺถิยํ จุกเพกสาฎโก นาม ฯ

อยมฺ ปน (มหาเอกสาฎกพราหมโณ) เอตฺรหิ สวตฺถิยํ จุกเพกสาฎโก นาม (อโหสิ) ฯ

ปน แต่ว่า อยมฺ (มหาเอกสาฎกพราหมโณ) อ.พราหมณ์ชื่อว่ามหาเอกสาฎกนี้
จุกเพกสาฎโก นาม เป็นพราหมณ์ชื่อว่าจุกเพกสาฎก อโหสิ ได้มีแล้ว สวตฺถิยํ ใน
เมืองชื่อว่าสวตถิ เอตฺรหิ ในกาลนี้ ฯ

แต่ว่า พราหมณ์มหาเอกสาฎกนี้ได้เป็นพราหมณ์ชื่อว่าจุกเพกสาฎกในเมืองสวตถิ ใน
บัดนี้

ปน วิเสสโชตกะ อยมฺ วิเสสนะของ มหาเอกสาฎกพราหมโณ ญ สุททกัตตาใน อโหสิ ญ

อาชยาตบทกัตตุวจาก เอตริหิ กาลสัตตมีใน อโหสิ สาวตฤยิ วิสยาธาระใน อโหสิ นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ จูเพกสาฎกโก ๆ สัญญาวิกติกัตตาใน อโหสิ ฯ

๔. ตสฺส หิ เอโก นิवासนสาฎโก อโหสิ, พุราหฺมณฺยาปิ เอโก; อุภินฺหิปี เอกเมว ปารูปํ ฯ

ตสฺส หิ (พุราหฺมณฺสฺส) เอโก นิवासนสาฎโก อโหสิ, พุราหฺมณฺยาปิ เอโก (นิवासนสาฎโก อโหสิ); อุภินฺหิปี (ชนานํ) เอกํ เอว ปารูปํ (อโหสิ) ฯ

หิ ก็ นิवासนสาฎโก อ.ผ้าเป็นเครื่องนุ่ง เอโก ผืนเดียว อโหสิ ได้มีแล้ว ตสฺส (พุราหฺมณฺสฺส) แก่พราหมณ์นั้น, นิवासนสาฎโก อ.ผ้าเป็นเครื่องนุ่ง เอโก ผืนเดียว อโหสิ ได้มีแล้ว พุราหฺมณฺยาปิ แม่แก่นางพราหมณี, ปารูปํ อ.ผ้าเป็นเครื่องห่ม เอกํ เอว ผืนเดียวนั้นเทียว (อโหสิ) ได้มีแล้ว (ชนานํ) แก่ชน ท. อุภินฺหิปี แม่ทั้งสอง ฯ

ก็ พราหมณ์ได้มีผ้านุ่งผืนเดียว นางพราหมณีก็มีผ้านุ่งผืนเดียว ชนแม่ทั้งสองคน ได้มีผ้าห่มผืนเดียวเท่านั้น

หิตัพท์ วากยารัมภโชตกะ เอโก วิเสสนะของ นิवासนสาฎโก ๆ สุธกัตตาใน อโหสิ ฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก ตสฺส วิเสสนะของ พุราหฺมณฺสฺส ฯ สัมปทานใน อโหสิ, เอโก วิเสสนะของ นิवासนสาฎโก ๆ สุธกัตตาใน อโหสิ ฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก อปีศัพท์ อเปกชัตตะเข้ากับ พุราหฺมณฺยา ฯ สัมปทานใน อโหสิ, เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ เอกํ ฯ วิเสสนะของ ปารูปํ ฯ สุธกัตตาใน อโหสิ ฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก อปีศัพท์ อเปกชัตตะเข้ากับ อุภินฺหิ ฯ วิเสสนะของ ชนานํ ฯ สัมปทานใน อโหสิ ฯ

๕. พหิตมนกาลเอ พุราหฺมโณ วา พุราหฺมณิ วา ตํ ปารูปติ ฯ

พหิตมนกาลเอ พุราหฺมโณ วา พุราหฺมณิ วา ตํ (ปารูปํ) ปารูปติ ฯ

พหิตมนกาลเอ ในกาลเป็นที่ไปในภายนอก พุราหฺมโณ วา อ.พราหมณ์หรือ พุราหฺมณิ วา หรือว่า อ.นางพราหมณี ปารูปติ ย่อมห่ม ตํ ปารูปํ ซึ่งผ้าเป็นเครื่องห่มผืนนั้น ฯ

เวลาไปข้างนอก พราหมณ์หรือนางพราหมณ์ย่อมห่มผ้าห่มผืนนั้น

พหิคมนกาล กาลสัตตมมีใน ปารุปติ พุราหุมน โภติ พุราหุมน กิติ พุราหุมน กิติ สุทธกัตตาใน ปารุปติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก วา สองศัพท ปทวิกปปีตตะเข้า พุราหุมน และ พุราหุมน ตํ วิเสสนะของ ปารุปนํ อวุตตกัมมะใน ปารุปติ ฯ

๖. อเอกทิวสํ วิหาระ ฐมฺมสุสฺวาน โฆสิตเต, พุราหุมน อาห “โภติ ฐมฺมสุสฺวาน โฆสิตํ; กิ ทิวา ฐมฺมสุสฺวาน คมิสฺสสิ, อุทาทุ รตฺตี? ปารุปนสฺส หิ อภาเวน น สกฺกา อมฺเหหิ เอกโต คนฺตุนฺติ ฯ

อถ เอกทิวสํ (ปุคฺคเลน) วิหาระ ฐมฺมสุสฺวาน โฆสิตเต, พุราหุมน อาห “โภติ (ปุคฺคเลน) ฐมฺมสุสฺวาน โฆสิตํ; (ตฺว) กิ ทิวา ฐมฺมสุสฺวาน คมิสฺสสิ, อุทาทุ (ตฺว) รตฺตี (ฐมฺมสุสฺวาน คมิสฺสสิ)? ปารุปนสฺส หิ อภาเวน น สกฺกา อมฺเหหิ เอกโต คนฺตุนฺติ ฯ

อถ ครั้งนั้น เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง ฐมฺมสุสฺวาน ครั้งเมื่อการฟังซึ่งธรรม (ปุคฺคเลน) อันบุคคล โฆสิตเต ปาวร้งแล้ว วิหาระ ในวิหาร, พุราหุมน อ.พราหมณ์ อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “โภติ เนะนางผู้เจริญ ฐมฺมสุสฺวาน อ.การฟังซึ่งธรรม (ปุคฺคเลน) อันบุคคล โฆสิตํ ปาวร้งแล้ว, (ตฺว) อ.เธอ คมิสฺสสิ จักไป ฐมฺมสุสฺวาน สู่ที่เป็นที่ฟัง ซึ่งธรรม ทิวา ในเวลากลางวัน กิ หรือ, อุทาทุ หรือว่า (ตฺว) อ.เธอ คมิสฺสสิ จักไป ฐมฺมสุสฺวาน สู่ที่เป็นที่ฟังซึ่งธรรม รตฺตี ในเวลากลางคืน? หิ เพราะว่ อมฺเหหิ อันเรา ท. น สกฺกา ไม่อาจ คนฺตฺ เพื่ออันไป เอกโต โดยความเป็นอันเดียวกัน อภาเวน เพราะความไม่มี ปารุปนสฺส แห่งผ้าเป็นเครื่องห่ม” อิติ ดังนี้ ฯ

ทีนั้น ในวันหนึ่ง เมื่อชาวบ้านปาวร้งการฟังธรรมในวิหาร, พราหมณ์จึงกล่าวว่า “เนะ นาง ชาวบ้านปาวประกาศการฟังธรรม เธอจะไปฟังธรรมตอนกลางวันหรือจะไปตอน กลางคืน, เพราะพวกเราไม่สามารถไปพร้อมกันได้ เพราะไม่มีผ้าห่ม”

อถ กาลสัตตมมี เอกทิวสํ ทุตฺยากาลสัตตมมีใน อาห ปุคฺคเลน อนภิตกัตตาใน โฆสิตเต วิหาระ วิสยาธาระใน โฆสิตเต ฐมฺมสุสฺวาน ลักษณะใน โฆสิตเตฯ ลักษณะกิริยา, พุราหุมน สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “โภติ อาลปนะ ฐมฺมสุสฺวาน วุตตกัมมะใน โฆสิตํ กิตบทกัมมวจาก ปุคฺคเลน อนภิตกัตตาใน โฆสิตํ, ตฺว สุทธกัตตาใน คมิสฺสสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก กิ ปุจฉนัตตะ ทิวา กาลสัตตมมีใน คมิสฺสสิ

ธมมสุสานน์ สัมปาปุณียกัมมะใน คมิสุสสิ, อุทาหุ ปุจฉนัตถะ ตูว์ สุทธกัตตานิ
คมิสุสสิฯ อาชยาดบทกัตตวาจาก รตตี กาลสัตตมีใน คมิสุสสิ ธมมสุสานน์ สัมปาปุณีย-
กัมมะใน คมิสุสสิ, หิศัพท์ เหตุโขตกะ อมเหหิ อนภิตกัตตานิ สกุกาฯ กิริยาบท-
ภาววาจาก ปารุปนสสุ ภาวาหิสัมพันธะใน อภาเวณฯ เหตุโน สกุกา นศัพท์ ปฏิสะระใน
สกุกา เอกโต ตติยาวิเสสนะใน คนตุฏฺฏ ตุมัตถสัมปทานโน สกุกา” อิติศัพท์ อาการะใน
อาห ๫

๗. พุราหุมนี “สามี อหํ ทิวา คมิสุสามีติ สาฎกํ ปารุปีตวา อคมาสิ ๫

พุราหุมนี “สามี อหํ ทิวา คมิสุสามีติ (วตวา) สาฎกํ ปารุปีตวา อคมาสิ ๫

พุราหุมนี อ.นางพราหมณี วตวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามี ข้าแต่ นาย อหํ อ.ดิฉัน
คมิสุสามี จักไป ทิวา ในเวลากลางวัน” อิติ ดังนี้ ปารุปีตวา ห่มแล้ว สาฎกํ ซึ่งผ้า
อคมาสิ ได้ไปแล้ว ๫

นางพราหมณีกล่าวว่า “นาย ดิฉันจะไปตอนกลางวัน” แล้วห่มผ้า ได้เดินทางไปแล้ว

พุราหุมนี สุทธกัตตานิ อคมาสิฯ อาชยาดบทกัตตวาจาก “สามี อาลปนะ อหํ สุทธ-
กัตตานิ คมิสุสามีฯ อาชยาดบทกัตตวาจาก ทิวา กาลสัตตมีใน คมิสุสามี” อิติศัพท์
อาการะใน วตวาฯ ปุพพกาลกิริยาโน ปารุปีตวา สาฎกํ อวุตตกัมมะใน ปารุปีตวาฯ
ปุพพกาลกิริยาโน อคมาสิ ๫

๘. พุราหุมนี ทิวสภาคํ เคเห วิตินาเมตวา รตตี คนตวา สตุฏฺฐ ปุโรโต นิสินโน ธมมํ
อสุโสสิ ๫

พุราหุมนี อ.พราหมณ์ ทิวสภาคํ ยังส่วนแห่งวัน วิตินาเมตวา ให้น้อมไปล่วง
วิเศษแล้ว เคเห ในเรือน คนตวา ไปแล้ว รตตี ในเวลากลางคืน นิสินโน นิ่งแล้ว
ปุโรโต ในที่ข้างพระพักตร์ สตุฏฺฐ ของพระศาสดา อสุโสสิ ได้ฟังแล้ว ธมมํ ซึ่งธรรม ๫
พราหมณ์ทำให้น้อมผ่านไปในบ้าน ไปในเวลากลางคืน ได้นั่งฟังธรรมข้างพระพักตร์
ของพระศาสดา

พุราหุมนี สุทธกัตตานิ อสุโสสิฯ อาชยาดบทกัตตวาจาก ทิวสภาคํ การิตกัมมะใน

วีนานาเมตวา เคาเห วิสยาธาระไน วีนานาเมตวาฯ ปุพพกาลกิริยาไน คนุตวา รตฺตี
กาลสัตตมีไน คนุตวาฯ ปุพพกาลกิริยาไน นิสินฺโน สตฺถุฯ สามีสัมพันธะไน ปุโรโตฯ
วิสยาธาระไน นิสินฺโนฯ วิเสสณะของ พุราหุมนโณ ฌมม อวุตตกัมมะไน อสฺโสสิ ฯ

๙. อถ สฺส สรรี ฌรมาณา ปญจวณฺณา ปีติ อฺปฺปชฺชิตฺติ ฯ

อถ อสฺส (พุราหุมนสฺส) สรรี ฌรมาณา ปญจวณฺณา ปีติ อฺปฺปชฺชิตฺติ ฯ

อถ ครั้งนั้น ปีติ อ.ปีติ ปญจวณฺณา อันมีวันณะ ๕ ฌรมาณา แผ่ไปอยู่ สรรี สู้สรีระ
อสฺส (พุราหุมนสฺส) ของพราหฺมณฺนั้น อฺปฺปชฺชิตฺติ เกิดขึ้นแล้ว ฯ

ทีนั้น ปีติ ๕ อย่าง เกิดขึ้นแผ่ไปสู่ร่างกายของเขา

อถ กาลสัตตมี ฌรมาณา กิตฺติ ปญจวณฺณา กิตฺติ วิเสสณะของ ปีติฯ สฺุททกัตตาไน
อฺปฺปชฺชิตฺติฯ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก อสฺส วิเสสณะของ พุราหุมนสฺสฯ สามีสัมพันธะ
ไน สรรีฯ สัมปาปฺถนียกัมมะไน ฌรมาณา ฯ

๑๐. โส สตฺถารํ ปุชฺชิตฺตกาโม หุตฺวา “สเจ อิมํ สาฏฺกํ ทสฺสามิ, เนว พุราหุมนฺนิยา, น
มยฺหํ ปารุปนํ ภาวิสฺสตีติ จินฺเตสิ ฯ”

โส (พุราหุมนโณ) สตฺถารํ ปุชฺชิตฺตกาโม หุตฺวา “สเจ (อหํ) อิมํ สาฏฺกํ ทสฺสามิ, น เหว
พุราหุมนฺนิยา (ปารุปนํ ภาวิสฺสตี), น มยฺหํ ปารุปนํ ภาวิสฺสตีติ จินฺเตสิ ฯ”

โส (พุราหุมนโณ) อ.พราหฺมณฺนั้น ปุชฺชิตฺตกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันบูชา สตฺถารํ ซึ่งพระ
ศาสดา หุตฺวา เป็นแล้ว จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “สเจ ถ้าว่า (อหํ) อ.เรา ทสฺสามิ
จักถวาย อิมํ สาฏฺกํ ซึ่งผ้าผืนนี้ไซ้, ปารุปนํ อ.ผ้าเป็นเครื่องห่ม น เหว ภาวิสฺสตี
จักไม่มีนั้นเทียว พุราหุมนฺนิยา แก่นางพราหฺมณี, ปารุปนํ อ.ผ้าเป็นเครื่องห่ม น
ภาวิสฺสตี จักไม่มี มยฺหํ แก่เรา” อิติ ดังนี้ ฯ

เขาประสงค์จะบูชาพระศาสดา แต่ใจก็คิดว่า “ถ้าถวายผ้าผืนนี้ไป, นางพราหฺมณี ก็จะไม่
ไม่มีผ้าห่ม, เราเอง ก็จะไม่ไม่มีผ้าห่ม”

โส วิเสสณะของ พุราหุมนโณฯ สฺุททกัตตาไน จินฺเตสิฯ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก สตฺถารํ
อวุตตกัมมะไน ปุชฺชิตฺตกาโมฯ วิกตีกัตตาไน หุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาไน จินฺเตสิ “สเจ

ปรักปัดถะ อหิ์ สุทรกัตตานิ ทสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อิมิ วิเสสณะของ
 สาฎกัฯ อวุตตกัมมะใน ทสฺสามิ, ปารุปนํ สุทรกัตตานิ ภวิสฺสติฯ อาชยาตบท
 กัตตฺวาจก เอวคัพทํ อวธารณะเข้ากัฯ นฯ คัพทํ ปฏิเสธะใน ภวิสฺสติ พุราหฺมณิยา
 สัมปทานใน ภวิสฺสติ, ปารุปนํ สุทรกัตตานิ ภวิสฺสติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นคัพทํ
 ปฏิเสธะใน ภวิสฺสติ มยหิ์ สัมปทานใน ภวิสฺสติ” อิติคัพทํ อาการะใน จินฺเตสิ ฯ

๑๑. อถ สฺส มจฺเจรจิตฺตานํ สหสฺสํ อฺปฺปชฺชิ, ปุเนกํ สทฺธาจิตฺตํ อฺปฺปชฺชิ; ตมฺปิ อภิภวนฺตํ
 ปฺน มจฺเจรสหสฺสํ อฺปฺปชฺชิ ฯ

อถ อสฺส (พุราหฺมณสฺส) มจฺเจรจิตฺตานํ สหสฺสํ อฺปฺปชฺชิ, ปุณฺ เอกํ สทฺธาจิตฺตํ อฺปฺปชฺชิ;
 ตมฺปิ (สทฺธาจิตฺต) อภิภวนฺตํ ปฺน มจฺเจรสหสฺสํ อฺปฺปชฺชิ ฯ

อถ ครั้งนั้น สหสฺสํ อ.พัน มจฺเจรจิตฺตานํ แห่งจิตตวงประกอบแล้วด้วยความตระหนี่
 อฺปฺปชฺชิ เกิดขึ้นแล้ว อสฺส (พุราหฺมณสฺส) แก่พราหฺมณนั้น, สทฺธาจิตฺตํ อ.จิตตวง
 ประกอบแล้วด้วยศรัทธา เอกํ ตวงหนึ่ง อฺปฺปชฺชิ เกิดขึ้นแล้ว ปฺน อีก, มจฺเจรสหสฺสํ
 อ.พันแห่งจิตตวงประกอบแล้วด้วยความตระหนี่ อภิภวนฺตํ ครอบงำอยู่ ตมฺปิ (สทฺธา-
 จิตฺต) ซึ่งจิตตวงประกอบแล้วด้วยศรัทธาแม่นั้น อฺปฺปชฺชิ เกิดขึ้นแล้ว ปฺน อีกฯ

ที่นั้น จิตที่ตระหนี่ของเขาเกิดขึ้นหนึ่งพันดวง, จิตที่ศรัทธาเกิดขึ้นใหม่เพียงดวงเดียว,
 จิตที่ตระหนี่หนึ่งพันดวงเกิดขึ้นใหม่อีกครอบงำจิตที่ศรัทธาแม่นั้น

อถ กาลสัตตมี สหสฺสํ สุทรกัตตานิ อฺปฺปชฺชิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อสฺส วิเสสณะ
 ของ พุราหฺมณสฺสฯ สัมปทานใน อฺปฺปชฺชิ มจฺเจรจิตฺตานํ สมฺมุหฺสมฺพันธะใน สหสฺสํ,
 เอกํ วิเสสณะของ สทฺธาจิตฺตํฯ สุทรกัตตานิ อฺปฺปชฺชิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปฺน
 คัพทํ กิริยาวิเสสณะใน อฺปฺปชฺชิ, อภิภวนฺตํ วิเสสณะของ มจฺเจรสหสฺสํฯ สุทรกัตตานิ
 อฺปฺปชฺชิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปีคัพทํ อเปกขัตถะเข้ากัฯ ตํฯ วิเสสณะของ สทฺธา-
 จิตฺตํฯ อวุตตกัมมะใน อภิภวนฺตํ ปฺนคัพทํ กิริยาวิเสสณะใน อฺปฺปชฺชิ ฯ

๑๒. อิติ สฺส พลมจฺเจรํ พนฺธิตฺวา คณฺหนฺตํ วิย สทฺธาจิตฺตํ ปฏิพาหติเยว ฯ

อิติ อสฺส (พุราหฺมณสฺส) พลมจฺเจรํ พนฺธิตฺวา คณฺหนฺตํ วิย สทฺธาจิตฺตํ ปฏิพาหติเยว ฯ

พลวมจฺเจริ อ.ความตระหนี่อันมีกำลัง อสฺส (พฺราหฺมณสฺส) ของพฺราหฺมณนั้น
 พนฺธิตฺวา คณฺหนฺตํ วิย รวากะว่า ผูกถือเอาอยู่ ปฏิพาหติ เอว ย่อมห้าม สทฺธา-
 จิตฺตํ ซึ่งจิตดวงประกอบแล้วด้วยศรัทธานั้นเทียว อิติ ด้วยประการฉะนี้ ๕

ความตระหนี่ที่มีกำลังของเขาเป็นเหมือนจับผูกมัด ห้ามจิตที่ศรัทธานั้นแหละ ด้วย
 ประการฉะนี้

พลวมจฺเจริ สุตฺรกัถตาใน ปฏิพาหติฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก อิติศัพฺท ปการัตถะ อสฺส
 วิเสสณะของ พฺราหฺมณสฺสฯ สามีสัมพันธะใน พลวมจฺเจริ พนฺธิตฺวา สมานกาลกิริยา
 ใน คณฺหนฺตํฯ อุปมาอัปภันตฺรกิริยาของ พลวมจฺเจริ วิยศัพฺท อุปมาไซตฺกะเข้ากับ
 พนฺธิตฺวา คณฺหนฺตํ สทฺธาจิตฺตํ อวุตตกัมมะใน ปฏิพาหติ เอวศัพฺท อวธารณะเข้ากับ
 ปฏิพาหติ ๕

๑๓. ตสฺส “ทสฺสามิ น ทสฺสามีติ จินฺเตนฺตสฺเสว, ปจฺมยาโม วีตฺวตฺโต ๕

ตสฺส (พฺราหฺมณสฺส) “(อหํ) ทสฺสามิ, (อหํ) น ทสฺสามีติ จินฺเตนฺตสฺเสว, ปจฺมยาโม วีตฺวตฺโต ๕

ตสฺส (พฺราหฺมณสฺส) เมื่อพฺราหฺมณนั้น จินฺเตนฺตสฺส เอว คิดอยู่นั้นเทียว อิติ ว่า
 “(อหํ) อ.เรา ทสฺสามิ จักถวาย, (อหํ) อ.เรา น ทสฺสามิ จักไม่ถวาย”, ปจฺมยาโม
 อ.ยามทีหนึ่ง วีตฺวตฺโต เป็นไปล่วงแล้ว ๕

เมื่อเขากำลังคิดอยู่นั้นแหละว่า “จะถวาย จะไม่ถวาย” ปจฺมยามก็ผ่านพ้นไป

ตสฺส วิเสสณะของ พฺราหฺมณสฺสฯ อนาทรใน จินฺเตนฺตสฺสฯ อนาทรกิริยา “อหํ สุตฺร-
 กัถตาใน ทสฺสามิฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก, อหํ สุตฺรกัถตาใน ทสฺสามิฯ อาชยาตบท
 กัถตฺวาจก นศัพฺท ปฏิเสระใน ทสฺสามิ” อิติศัพฺท อาการะใน จินฺเตนฺตสฺส เอวศัพฺท
 อวธารณะเข้ากับ จินฺเตนฺตสฺส, ปจฺมยาโม สุตฺรกัถตาใน วีตฺวตฺโตฯ กิตบทกัถตฺวาจก ๕

๑๔. ตโต มชฺฌิมยาเม สมฺปตฺเต, ตสฺมีปิ ทาทุํ นาสกฺขิ ๕

ตโต มชฺฌิมยาเม สมฺปตฺเต, (โส พฺราหฺมโณ) ตสฺมีปิ (มชฺฌิมยาเม) ทาทุํ น อสกฺขิ ๕

ตโต ในลำดับนั้น มชฺฌิมยาเม ครั้นเมื่อยามอันมีในท่ามกลาง สมฺปตฺเต ถึงพร้อม

แล้ว, (โส พราหมณ์) อ.พราหมณ์นั้น น อสกุขิ ไม่ได้ आजแล้ว ทาตุ เพื่ออันถวาย
ตสุมีปี (มชฺฌิมยาม) ในยามอันมีในท่ามกลางแม่นั้น ๕

ลำดับนั้น เมื่อถึงมัชฌิมยาม เขาก็ไม่สามารถจะถวายได้แม้ในมัชฌิมยามนั้น

ตโต กาลสัตตมมี มชฺฌิมยาม ลักษณะใน สมฺปตฺเตยฺ ลักษณะกิริยา, โส วิเสสณะของ
พราหมณ์ ๆ สุทฺธกัตฺตาใน อสกุขิ ๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อปีศัฟฺทฺ อเปกขัตฺถะเข้า
กับ ตสุมี ๆ วิเสสณะของ มชฺฌิมยาม ๆ กาลสัตตมมีใน อสกุขิ ทาตุ ตุมัตฺถสัมฺปทานใน
อสกุขิ นศัฟฺทฺ ปฏฺฐิเสระใน อสกุขิ ๕

๑๕. ปจฺฉิมยาม สมฺปตฺเต, โส จินฺเตสิ “มม สทฺธาจิตฺเตน มจฺเจรจิตฺเตน จ สทฺธี
ยฺชฺฌนฺตฺสฺเสว, เทว ยามา วีตฺวตฺตา, อิทํ มม เอตฺตํ มจฺเจรจิตฺตํ วทฺฒมานํ จตฺตฺหิ
อปาเยหิ สีสํ อุกฺขิปิตฺตํ น ทสฺสติ, ทสฺสามิ สาฎกนฺติ ๕

ปจฺฉิมยาม สมฺปตฺเต, โส (พราหมณ์) จินฺเตสิ “มม สทฺธาจิตฺเตน มจฺเจรจิตฺเตน จ สทฺธี
ยฺชฺฌนฺตฺสฺส เอว, เทว ยามา วีตฺวตฺตา, อิทํ มม เอตฺตํ มจฺเจรจิตฺตํ วทฺฒมานํ จตฺตฺหิ
อปาเยหิ สีสํ อุกฺขิปิตฺตํ น ทสฺสติ, (อหํ) ทสฺสามิ สาฎกนฺติ ๕

ปจฺฉิมยาม ครั้นเมื่อยามอันมีในภายหลัง สมฺปตฺเต ถึงพร้อมแล้ว, โส (พราหมณ์)
อ.พราหมณ์นั้น จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “มม เมื่อเรา ยฺชฺฌนฺตฺสฺส เอว ครอบงำ
เทียว สทฺธี กับ สทฺธาจิตฺเตน จ ด้วยจิตดวงประกอบแล้วด้วยศรัทธาด้วย มจฺเจร-
จิตฺเตน จ ด้วยจิตดวงประกอบแล้วด้วยความตระหนี่ด้วย, ยามา อ.ยาม ท.
เทว สอง วีตฺวตฺตา เป็นไปล่วงแล้ว, อิทํ มม เอตฺตํ มจฺเจรจิตฺตํ อ.จิตดวง
ประกอบแล้วด้วยความตระหนี่ อันมีประมาณเท่านี้ของเรา นี้ วทฺฒมานํ เจริญอยู่ น
ทสฺสติ จักไม่ให้ อุกฺขิปิตฺตํ เพื่ออันยกขึ้น สีสํ ซึ่งศรัทธะ อปาเยหิ จากอบาย ท. จตฺตฺหิ
สี่, (อหํ) อ.เรา ทสฺสามิ จักถวาย สาฎกํ ซึ่งผ้า” อิติ ดังนี้ ๕

เมื่อถึงปัจฉิมยาม เขาจึงคิดได้ว่า “ขณะที่เรากำลังต่อสู้กับจิตที่ศรัทธาและจิตที่ตระหนี่
นั้นแหละ, ผ่านไปสองยามแล้ว, จิตที่ตระหนี่มีประมาณขนาดนี้ของเรานี้ เมื่อเจริญ
จะไม่ให้ยกศรัทธะขึ้นจากอบายภูมิทั้ง ๔, เราจะถวายผ้า”

ปจฺฉิมยาม ลักษณะใน สมฺปตฺเตยฺ ลักษณะกิริยา, โส วิเสสณะของ พราหมณ์ ๆ

สุทธกัตตาใน จินตลิตฺย อาชยตบทกัตตฺวาจก “มม อนาทรไน ยฺชฺฌนตฺสฺสฺย อนาทร-
กิริยา สทฺธาจิตฺเตน กิตฺติ มจฺเจรจิตฺเตน กิตฺติ สหตฺถตฺติยาเข้ากับ สทฺธิ จศฺัพท์
ปทสมฺมจยัตถะเข้ากับ สทฺธาจิตฺเตน และ มจฺเจรจิตฺเตน สทฺธิ กิริยาสมวายะใน
ยฺชฺฌนตฺสฺสฺย เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ยฺชฺฌนตฺสฺสฺย, เทว วิเสสณะของ ยามาฯ สุทธ-
กัตตาใน วิตฺติวตฺตฺวาทฺ กิตบทกัตตฺวาจก, อิห กิตฺติ เอตฺตํ กิตฺติ วิเสสณะของ มจฺเจรจิตฺตํ
สุทธกัตตาใน ทสฺสติฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก มม สามีสัมพันธะใน มจฺเจรจิตฺตํ
วทฺธมมานํ อัมภันตฺรกิริยาของ มจฺเจรจิตฺตํ จตฺตฺหิ วิเสสณะของ อปาเยหิฯ อปาทาน
ใน อุกฺขิปิตฺตํ สีลํ อวุตตกัมมะใน อุกฺขิปิตฺตํ ตุมตฺถสัสมฺปทานใน ทสฺสติ นศฺัพท์ ปฏิเสธะ
ใน ทสฺสติ, อิห สุทธกัตตาใน ทสฺสสามิฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก สาฏฺกํ อวุตตกัมมะ
ใน ทสฺสสามิ” อิติศัพท์ อากาละใน จินตลิตฺย ฯ

๑๖. โส มจฺเจรสทฺสฺสํ อภิกฺกวิตฺวา สทฺธาจิตฺตํ ปุเรจาริกํ กตฺวา สาฏฺกํ อาทาย สตฺถุ
ปาทฺมฺลฺเล จเปตฺวา “ชิตฺตํ เม, ชิตฺตํ เมติ ติกฺขตฺตํ มหาสทฺทฺมกาสิ ฯ

โส (พฺรหฺมโณ) มจฺเจรสทฺสฺสํ อภิกฺกวิตฺวา สทฺธาจิตฺตํ ปุเรจาริกํ กตฺวา สาฏฺกํ อาทาย สตฺถุ
ปาทฺมฺลฺเล จเปตฺวา “ชิตฺตํ เม, ชิตฺตํ เมติ ติกฺขตฺตํ มหาสทฺทฺ อกาสิ ฯ

โส (พฺรหฺมโณ) อ.พฺรหฺมณฺนั้น อภิกฺกวิตฺวา ชมฺแล้ว มจฺเจรสทฺสฺสํ ซึ่งพันแห่ง
จิตตวงประกอบแล้วด้วยความตระหนี่ กตฺวา กระทำแล้ว สทฺธาจิตฺตํ ซึ่งจิตตวง
ประกอบแล้วด้วยศรัทธา ปุเรจาริกํ ให้เป็นธรรมชาติเที่ยวไปในกาลก่อน อาทาย
ถือเอาแล้ว สาฏฺกํ ซึ่งผ้า จเปตฺวา วางไว้แล้ว ปาทฺมฺลฺเล ที่ใกล้แห่งพระบาท สตฺถุ
ของพระศาสดา อกาสิ ได้กระทำแล้ว มหาสทฺทฺ ซึ่งเสียงอันดัง ติกฺขตฺตํ สามครั้ง
อิติ ว่า “เม อันเรา ชิตฺตํ ชนะแล้ว, เม อันเรา ชิตฺตํ ชนะแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

เขาข่มจิตที่ตระหนี่หนึ่งพันดวง ทำจิตที่ศรัทธาให้นำหน้า ถือเอาผ้าไปวางไว้แทบ
พระบาทของพระศาสดา แล้วได้ทำเสียงดัง ๓ ครั้งว่า “เราชนะแล้ว เราชนะแล้ว”

โส วิเสสณะของ พฺรหฺมโณฯ สุทธกัตตาใน อกาสิฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก มจฺเจร-
สทฺสฺสฺย อวุตตกัมมะใน อภิกฺกวิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กตฺวา สทฺธาจิตฺตํ อวุตต-
กัมมะใน กตฺวา ปุเรจาริกํ วิกตีกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาทาย สาฏฺกํฯ
อวุตตกัมมะใน อาทายฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จเปตฺวา สตฺถุ สามีสัมพันธะใน ปาทฺมฺลฺเลฯ

วิสาขาธาระใน จเปตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อกาลิ “เม อนภิตกัตตาใน ชิตัง กิตบพท
ภาววาจก, เม อนภิตกัตตาใน ชิตัง กิตบพทภาววาจก” อิติศัพท์ สรุปะใน มหาสทฺท
ติกขตตุ กิริยาวิเสสณะใน อกาลิ มหาสทฺท อวุตตกัมมะใน อกาลิ ฯ

๑๗. ราชา ปเสนทีโกสโล ฌมมํ สุนนุโต ตํ สทฺทํ สุตฺวา “ปุจฺฉถ นํ, กิํ กิร เตน
ชิตนฺติ อาห ฯ

ราชา ปเสนทีโกสโล ฌมมํ สุนนุโต ตํ สทฺทํ สุตฺวา “(ตุมฺเห ปุจฺฉถ นํ (พฺราหฺมณ), กิํ กิร
เตน (พฺราหฺมณ) ชิตนฺติ อาห ฯ

ราชา อ.พระราชา ปเสนทีโกสโล พระนามว่าปเสนทีโกสโล สุนนุโต สดับอยู่ ฌมมํ
ซึ่งธรรม สุตฺวา สดับแล้ว ตํ สทฺทํ ซึ่งเสียงนั้น อาห ตรัสแล้ว อิติ ว่า “(ตุมฺเห)
อ.เชอ ท. ปุจฺฉถ จงถาม นํ (พฺราหฺมณ) ซึ่งพราหมณ์นั้น, กิร ได้ยินว่า กิํ อ.อะไร
เตน (พฺราหฺมณ) อันพราหมณ์นั้น ชิตํ ชนะแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเจ้าปเสนทีโกสโลกำลังฟังธรรมอยู่ ได้ฟังเสียงนั้น จึงตรัสว่า “พวกเขาจงถามเขา,
ได้ยินว่า อะไรที่เขาชนะ”

ปเสนทีโกสโล สัญญาวิเสสณะของ ราชาฯ สทฺทกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
ฌมมํ อวุตตกัมมะใน สุนนุโตฯ อปัณฺนตรกิริยาของ ราชา ตํ วิเสสณะของ สทฺทํฯ
อวุตตกัมมะใน สุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อาห “ ตุมฺเห สทฺทกัตตาใน ปุจฺฉถฯ อาชยาต
บทกัตตฺวาจก นํ วิเสสณะของ พฺราหฺมณฯ อวุตตกัมมะใน ปุจฺฉถ, กิร อนุสฺสวณฺตถะ
กิํ วุตตกัมมะใน ชิตัง กิตบพทกัมมวาจก เตน วิเสสณะของ พฺราหฺมณฯ อนภิต-
กัตตาใน ชิตํ” อิติศัพท์ อากาธาระใน อาห ฯ

๑๘. โส ราชปุริเสหิ ปุจฺฉิตฺโต ตมตฺถํ อโรเจสิ ฯ

โส (พฺราหฺมณ) ราชปุริเสหิ ปุจฺฉิตฺโต ตํ อตฺถํ อโรเจสิ ฯ

โส (พฺราหฺมณ) อ.พราหมณ์นั้น ราชปุริเสหิ ปุจฺฉิตฺโต ผู้อันราชบุรุษ ท. ถามแล้ว
อโรเจสิ กราบทูลแล้ว ตํ อตฺถํ ซึ่งเนื้อความนั้น ฯ

เขาถูกพวกราชบุรุษถาม จึงบอกข้อความนั้น

โส วิเสสนะของ พุราหุมนโณ ๑ สุททกัตตานิ आरोजेत्य आयत्तบทกัตตुวจาก
ราชपुरिसेहि อนภितกัตตานิ ปุจฉิตโต ๑ วิเสสนะของ พุราหุมนโณ ตัง วิเสสนะของ อตุตถ
อวุตตกัมมะใน आरोजेติ ๕

๑๙. ตัง สุตวา ราชา “ทุกกักริ กตัง พุราหุมนเณ, สงคหมสฺส กิริสฺสามิตี เอกัง สาฏกยัค
ทาเปสิ ๕

ตัง (วจนัง) สุตวา ราชา “ทุกกักริ (กมมัง) กตัง พุราหุมนเณ, (อหัง) สงคหัง อสฺส (พุราหุมนสฺส)
กิริสฺสามิตี (จินเตตฺวา ราชपुरิสฺ) เอกัง สาฏกยัค ทาเปสิ ๕

ราชา อ.พระราชสา สุตวา สดับแล้ว ตัง (วจนัง) ซึ่งค่านัน (จินเตตฺวา) ทรงดำริแล้ว อิติ
ว่า “(กมมัง) อ.กรรม ทุกกักริ อันบุคคลกระทำได้โดยยาก พุราหุมนเณ อันพราหมณ์
กตัง กระทำแล้ว, (อหัง) อ.เรา กิริสฺสามิ จักกระทำ สงคหัง ซึ่งการสงเคราะห์ อสฺส
(พุราหุมนสฺส) แก่พราหมณ์นั้น” อิติ ดังนี้ (ราชपुरิสฺ) ทรงยังราชบุรุษ ทาเปสิ ให้
พระราชทานแล้ว เอกัง สาฏกยัค ซึ่งคู่แห่งผ้า คู่หนึ่ง ๕

พระราชสา สดับค่านันแล้ว ทรงดำริว่า “พราหมณ์ทำกรรมที่คนทั่วไปทำได้ยาก, เราจะ
ทำการสงเคราะห์แก่เขา” ดังนี้แล้ว ทรงรับสั่งให้ราชบุรุษพระราชทานผ้าหนึ่งคู่แก่เขา

ราชา เหตุกัตตานิ ทาเปสิ ๑ आयत्तบทเหตุกัตตुวจาก ตัง วิเสสนะของ วจนัง ๑ อวุตต-
กัมมะใน สุตวา ๑ ปุพพกาลกิริยาใน จินเตตฺวา “ทุกกักริ วิเสสนะของ กมมัง ๑ อวุตตกัมมะ
ใน กตัง ๑ กิตตบทกัมมวจาก พุราหุมนเณ อนภितกัตตานิ กตัง, อหัง สุททกัตตานิ
กิริสฺสามิ ๑ आयत्तบทกัตตुวจาก สงคหัง อวุตตกัมมะใน กิริสฺสามิ อสฺส วิเสสนะของ
พุราหุมนสฺส ๑ สัมปทานใน กิริสฺสามิ” อิติศัพท์ อากาเรใน จินเตตฺวา ๑ ปุพพกาล-
กิริยาใน ทาเปสิ ๑ ราชपुरิสฺ ๑ การิตกัมมะใน ทาเปสิ ๑ เอกัง วิเสสนะของ สาฏกยัค ๑ อวุตต-
กัมมะใน ทาเปสิ ๕

๒๐. โส ตมปิ ตถาคตฺสเสว อทาสิ ๕

โส (พุราหุมนโณ) ตมปิ (สาฏกั) ตถาคตฺสเสว เอว อทาสิ ๕

โส (พุราหุมนโณ) อ.พราหมณ์นั้น อทาสิ ได้ถวายแล้ว ตมปิ (สาฏกั) ซึ่งผ้าผืนนั้น

ตถาคตสุส เอว แก่พระตถาคตนั้นเที่ยว ฯ

เขาได้นำผ้าผืนนั้นไปถวายแด่พระตถาคตนั้นแหละ

โส วิเสสณะของ พุราหมณ์เณร สุททกัตตาใน อทาสีๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อปีศัพท์
อเปกขัตถะเข้ากับ ต่ๆ วิเสสณะของ สาฎก่ง อวุตตกัมมะใน อทาสี เอวศัพท์ อวธารณะ
เข้ากับ ตถาคตสุสๆ สัมปทานใน อทาสี ฯ

๒๑. ปุณ ราชา “เทว จตุตารี อฏฺจ โสฬสาติ ทฺวิคฺฉณํ กตฺวา ทาเปสิ ฯ

ปุณ ราชา (ราชปฺริสฺ) “เทว (สาฎกานิ) จตุตารี (สาฎกานิ) อฏฺจ (สาฎกานิ) โสฬส
(สาฎกานิ) อิติ ทฺวิคฺฉณํ กตฺวา ทาเปสิ ฯ

ราชา อ.พระราช (ราชปฺริสฺ) ทรงยังราชบุรุษ ทาเปสิ ให้พระราชทานแล้ว กตฺวา
กระทำ ทฺวิคฺฉณํ ให้คุณด้วยสอง อิติ คือ “สาฎกานิ ซึ่งผ้า ท. เทว สอง สาฎกานิ
ซึ่งผ้า ท. จตุตารี สี่ สาฎกานิ ซึ่งผ้า ท. อฏฺจ แปด สาฎกานิ ซึ่งผ้า ท. โสฬส
สิบหก” ปุณ อีก ฯ

พระราชาทรงรับสั่งให้ราชบุรุษพระราชทานผ้าเป็นทวิคฺฉณ คือ “สองผืน สี่ผืน แปดผืน
สิบหกผืน” อีก

ราชา เหตุกัตตาใน ทาเปสิๆ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจาก ปุณ กิริยาวิเสสณะใน ทาเปสิ
ราชปฺริสฺ การติกัมมะใน ทาเปสิ “เทว กิติ จตุตารี กิติ อฏฺจ กิติ โสฬส กิติ วิเสสณะ
ของ สาฎกานิๆ สรุปะใน อิติๆ ศัพท์ สรุปะใน ทฺวิคฺฉณํๆ วิกติกัมมะใน กตฺวาๆ กิริยา-
วิเสสณะใน ทาเปสิ ฯ

๒๒. โส ตานปี ตถาคตสุเสว อทาสี ฯ

โส (พุราหมณ์) ตานปี (สาฎกานิ) ตถาคตสุส เอว อทาสี ฯ

โส (พุราหมณ์) อ.พราหมณ์นั้น อทาสี ได้ถวายแล้ว ตานปี (สาฎกานิ) ซึ่งผ้า ท.
แม่เหล่านั้น ตถาคตสุส เอว แก่พระตถาคตนั้นเที่ยว ฯ

เขาได้เอาผ้าแม่ทั้งหมดถวายแด่พระตถาคตนั้นแหละ

โส วิเสสนะของ พุราหมโณฯ สุทรกัตตาใน อทาสีฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก อปีศัพท์
อเปกขัตถะเข้ากับ ตานีฯ วิเสสนะของ สากุกานีฯ อวุตตกัมมะใน อทาสี เอวศัพท์
อวธารณะเข้ากับ ตถาคตสฺสฯ สัมปทานใน อทาสี ฯ

๒๓. อถสฺส ราชา ทวตฺตีสยฺกานี ทาเปสิ ฯ

อถ อสฺส (พุราหมณสฺส) ราชา (ราชปฺริสฺ) ทวตฺตีสยฺกานี ทาเปสิ ฯ

อถ ครั้งนั้น ราชา อ.พระราช (ราชปฺริสฺ) ทรงยังราชบุรุษ ทาเปสิ ให้พระราชทาน
แล้ว ทวตฺตีสยฺกานี ซึ่งคู่สามสิบสอง ท. อสฺส (พุราหมณสฺส) แก่พราหมณ์นั้น ฯ

ที่นั้น พระราชาทรงรับสั่งให้พระราชทานผ้า ๓๒ คู่แก่เขา

อถ กาลสัตตมี ราชา เหตุกัตตาใน ทาเปสิฯ อาชยาตบทเหตุกัตตุวาจก อสฺส วิเสสนะ
ของ พุราหมณสฺสฯ สัมปทานใน ทาเปสิ ราชปฺริสฺ การิตกัมมะใน ทาเปสิ ทวตฺตีสยฺกานี
อวุตตกัมมะใน ทาเปสิ ฯ

๒๔. พุราหมโณ “อตุตโน อคฺคเหตุวา ลหุํ ลหุํ วิสฺสชฺเชสิเยวาติ วาทวิโมจนตฺถํ
ตโต “เอกํ ยฺคํ อตุตโน เอกํ พุราหมณียาติ เทว ยฺกานี คเหตุวา ตีส ยฺกานี
ตถาคตสฺสเวว อทาสี ฯ

พุราหมโณ “(พุราหมโณ) อตุตโน อคฺคเหตุวา (อตุตนา) ลหุํ ลหุํ (สาฎกยฺคํ) วิสฺสชฺเชสิ เอว
อิติ วาทวิโมจนตฺถํ ตโต (ทวตฺตีสยฺกโต) “เอกํ ยฺคํ อตุตโน เอกํ (ยฺคํ) พุราหมณียาติ เทว
ยฺกานี คเหตุวา ตีส ยฺกานี ตถาคตสฺส เอว อทาสี ฯ

พุราหมโณ อ.พราหมณ์ คเหตุวา ถือเอาแล้ว ยฺกานี ซึ่งคู่ ท. เทว สอง อิติ คือ
“เอกํ ยฺคํ ซึ่งคู่ คู่หนึ่ง อตุตโน เพื่อตน เอกํ ยฺคํ ซึ่งคู่ คู่หนึ่ง พุราหมณียา เพื่อนาง
พราหมณี” ตโต ทวตฺตีสยฺกโต จากคู่สามสิบสองนั้น วาทวิโมจนตฺถํ เพื่ออันเปลื้อง
ซึ่งวาทะ อิติ ว่า “(พุราหมโณ) อ.พราหมณ์ อคฺคเหตุวา ไม่ถือเอาแล้ว อตุตโน
เพื่อตน วิสฺสชฺเชสิ เอว สละแล้วนั้นเที่ยว (สาฎกยฺคํ) ซึ่งคู่แห่งผ้า (อตุตนา) ลหุํ
ลหุํ อัน-อันตน-ได้แล้ว ได้แล้ว” อิติ ดังนี้ อทาสี ได้ถวายแล้ว ยฺกานี ซึ่งคู่ ท. ตีส
สามสิบ ตถาคตสฺส เอว แก่พระตถาคตนั้นเที่ยว ฯ

พราหมณ์รับเอาผ้า ๒ คู่ คือ “หนึ่งคู่เพื่อตัวเอง และอีกหนึ่งคู่เพื่อนางพราหมณี” จาก ๓๒ คู่ เพื่อเปลื้องคำพูดว่า “พราหมณีไม่ถือเอาเพื่อตัวเองเลย สละผ้าที่ตัวเองได้มาแล้วทั้งหมด” แล้วได้ถวายผ้า ๓๐ คู่แต่พระตถาคตนั้นแหละ

พราหมณ์ สุธกัตตาโน อทาสีๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “พราหมณ์ สุธกัตตาโน วิสสุชเชสิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก อุตตโน สัมปทานโน อคคเหตุวากุ ปุพพกาลกิริยาโน วิสสุชเชสิ อุตตนา อนภิตกัตตาโน ลหุขัง สองบท วิเสสนะของ สาฎกยัคๆ อุตตกัมมะโน วิสสุชเชสิ เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ วิสสุชเชสิ” อิติคัพท สรุปะโน วาทวิโมจนตถังๆ สัมปทานโน คเหตุวา ตโต วิเสสนะของ ทวตติสยัคโตๆ อปาทานโน คเหตุวา “เอกั ยัค อุตตโน และ เอกั ยัค พราหมณียา” สรุปะโน อิติๆ คัพท สรุปะโน เทว ยัคานิ เทว วิเสสนะของ ยัคานิๆ อุตตกัมมะโน คเหตุวากุ ปุพพกาลกิริยาโน อทาสี ตีส วิเสสนะของ ยัคานิๆ อุตตกัมมะโน อทาสี เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ ตถาคตสสุๆ สัมปทานโน อทาสี ๕

๒๕. ราชา ปน , ตสมิ สุตตกขตตุมปิ ททนเต, ปุน ทาดุกาโม ว อโหสิ ๕

ราชา ปน , ตสมิ (พราหมณ์) สุตตกขตตุมปิ ททนเต, ปุน ทาดุกาโม ว อโหสิ ๕

ปน ส่วนว่า ราชา อ.พระราช, ตสมิ (พราหมณ์) ครั้นเมื่อพราหมณ์นั้น ททนเต ถวายอยู่ สุตตกขตตุมปิ แม่เจ็ดครั้ง, ทาดุกาโม เอว เป็นผู้ใคร่เพื่ออันพระราชทาน ปน อีกนั้นเทียว อโหสิ ได้เป็นแล้ว ๕

ฝ่ายพระราช, ขณะที่พราหมณ์กำลังถวายถึง ๗ ครั้ง, ได้มีพระราชประสงค์จะพระราชทานอีกนั้นแหละ

ปน ปักขันตรโชตกะ ราชา สุธกัตตาโน อโหสิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก, ตสมิ วิเสสนะของ พราหมณ์ๆ ลักษณะโน ททนเตๆ ลักษณะกิริยา อปีคัพท อเปกขัตถะ เข้ากับ สุตตกขตตุมปิ กิริยาวิเสสนะโน ททนเต, ปุน กิริยาวิเสสนะโน อโหสิ เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ ทาดุกาโมๆ วิกตีกัตตาโน อโหสิ ๕

๒๖. ปุพฺพเพ มหาเอกสภาฏโก จตุสฎฺฐิจยา สฎฺฐกยฺเคสุ เทว อคฺคเหสิ ๕

ปุพฺพเพ มหาเอกสภาฏโก จตุสฎฺฐิจยา สฎฺฐกยฺเคสุ เทว (สฎฺฐกยฺคานิ) อคฺคเหสิ ๕

มหาเอกสภาฏโก อ.พราหมณ์ที่ชื่อว่ามหาเอกสภาฏ **อคฺคเหสิ** ได้ถือเอาแล้ว **จตุสฎฺฐิจยา** **สฎฺฐกยฺเคสุ เทว สฎฺฐกยฺคานิ** ซึ่ง- ในคู้แห่งผ้า ท. หกสิบสี่หน้า -คู้แห่งผ้า ท. สอง **ปุพฺพเพ** ในกาลก่อน ๕

ในกาลก่อน พราหมณ์มหาเอกสภาฏได้ถือเอาผ้า ๒ คู้ในบรรดาผ้าทั้งหมด ๖๔ คู้

มหาเอกสภาฏโก สุทฺธกัตตาใน อคฺคเหสิ๑ อาชยาดบทกัตตฺวาจก ปุพฺพเพ กาลสัตตมึใน อคฺคเหสิ จตุสฎฺฐิจยา วิเสสนะของ สฎฺฐกยฺเคสุ๑ นิทธารณะใน เทว สฎฺฐกยฺคานิ เทว วิเสสนะของ สฎฺฐกยฺคานิ๑ นิทธารณะยะและอวุตตกัมมะใน อคฺคเหสิ ๕

๒๗. อยมฺปน ทฺวตฺตีสยฺคฺลทฺฐกาเล เทว อคฺคเหสิ ๕

อยมฺ ปน (พฺราหฺมโณ) ทฺวตฺตีสยฺคฺลทฺฐกาเล เทว (สฎฺฐกยฺคานิ) อคฺคเหสิ ๕

ปน แต่ว่า **อยมฺ (พฺราหฺมโณ)** อ.พราหมณ์นี้ **อคฺคเหสิ** ได้ถือเอาแล้ว **(สฎฺฐกยฺคานิ)** ซึ่งคู้แห่งผ้า ท. เทว สอง **ทฺวตฺตีสยฺคฺลทฺฐกาเล** ในกาลเป็นที่ได้ซึ่งคู้สามสิบสอง ๕

แต่พราหมณ์นี้ได้ถือเอาผ้า ๒ คู้ ในเวลาที่ตัวเองได้ผ้า ๓๒ คู้

ปน ปักขันตรโชตกะ อยมฺ วิเสสนะของ พฺราหฺมโณ๑ สุทฺธกัตตาใน อคฺคเหสิ๑ อาชยาดบทกัตตฺวาจก ทฺวตฺตีสยฺคฺลทฺฐกาเล กาลสัตตมึใน อคฺคเหสิ เทว วิเสสนะของ สฎฺฐกยฺคานิ๑ อวุตตกัมมะใน อคฺคเหสิ ๕

๒๘. ราชฯ ราชปฺริเส อาณาเปสิ “ทฺกฺกริ ภาณ พฺราหฺมเณน กตฺ, อนฺเตปุเร มม เทว กมฺพลे อาหาราเปยฺยาถาติ ๕

ราชฯ ราชปฺริเส อาณาเปสิ “ทฺกฺกริ (กมฺม) ภาณ พฺราหฺมเณน กตฺ, (ตฺมฺเห อญฺญมณฺณ) อนฺเตปุเร มม เทว กมฺพลे อาหาราเปยฺยาถาติ (วจนฺน) ๕

ราชฯ อ.พระราชฯ **อาณาเปสิ** ทรงรับสั่งแล้ว **ราชปฺริเส** ซึ่งราชบุรุษ ท. **วจนฺน** ด้วย พระดำรัส **อิติ** ว่า “**ภาณ** แนะนำ **(กมฺม)** อ.กรรม **ทฺกฺกริ** อันบุคคลกระทำได้โดย

ยาก พุราหมณ์แอนันพราหมณ์ กตฺ กระทำแล้ว, (ตุมุเห) อ.เชอ ท. (อญญมญญ) ยังกันและกัน อาหารเปยุยาด ฟิงให้นามา กมุพล ซึ่งผ้ากำพล ท. เทว สอง มม ของเรา อนฺเตปุเร ในภายในแห่งบุรี” อิติ ดังนี้ ฯ

พระราชาทรงรับสั่งพวกราชบุรุษด้วยพระดำรัสว่า “แน่ะพนาย พราหมณ์ทำกรรมที่บุคคลอื่นทำได้ยาก, พวกเราจงช่วยกันนำผ้ากำพล ๒ ผืนของเราที่อยู่ในบุรีมา”

ราชา สุทรกัตตาดใน อาณาเปสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวจาก ราชปุริเส อุตตกัมมะใน อาณาเปสิ “ภณ อาลปนะ ทุกุกร วิเสสณะของ กมฺมฺ ๑ วุตตกัมมะใน กตฺ ๑ กิตบทกัมมวจาก พุราหมณ์แอนันพราหมณ์ กตฺ, ตุมุเห เหตุกัตตาดใน อาหารเปยุยาดฯ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวจาก อญญมญญ การิตกัมมะใน อาหารเปยุยาด อนฺเตปุเร วิสยาธาระใน อาหารเปยุยาด มม สามีสัมพันธะใน เทว กมุพล เทว วิเสสณะของ กมุพล ๑ อุตตกัมมะใน อาหารเปยุยาด” อิตติศัพท์ สรุปะใน วจเนน ๑ ภาระใน อาณาเปสิ ฯ

๒๙. เต ตถา กรีสฺ ๑

เต (ราชปุริสา) ตถา กรีสฺ ๑

เต (ราชปุริสา) อ.ราชบุรุษ ท. กรีสฺ ๑ กระทำแล้ว ตถา เหมือนอย่างนั้น ฯ

พวกราชบุรุษเหล่านั้นก็พากันทำเหมือนอย่างนั้น

เต วิเสสณะของ ราชปุริสาฯ สุทรกัตตาดใน กรีสฺ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวจาก ตถา กิริยา-วิเสสณะใน กรีสฺ ๑

๓๐. ราชา สตสหฺสฺสคฺขณเก เทว กมุพล ตสฺส ทาเปสิ ๑

ราชา (ราชปุริส) สตสหฺสฺสคฺขณเก เทว กมุพล ตสฺส (พุราหมณฺสฺส) ทาเปสิ ๑

ราชา อ.พระราช (ราชปุริส) ทรงยังราชบุรุษ ทาเปสิ ให้พระราชทานแล้ว กมุพล ซึ่งผ้ากำพล ท. เทว สองผืน สตสหฺสฺสคฺขณเก อันมีค่าแสนหนึ่งเป็นประมาณ ตสฺส (พุราหมณฺสฺส) แก่พราหมณ์นั้น ฯ

พระราชาทรงรับสั่งให้พระราชทานผ้ากำพล ๒ ผืนมีราคาประมาณหนึ่งแสนแก่เขา
ราชา เหตุกัตตาใน ทาเปสิฯ อาชยาตบทเหตุกัตตวาจก ราชปุริสั การิตกัมมะใน
ทาเปสิ สตสหสสุคฺขณเก กัตี เทว กัตี วิเสสนะของ กมฺพล๑ อวุตตกัมมะใน ทาเปสิ
ตสฺส วิเสสนะของ พุราหุมนสฺสฯ สัมปทานใน ทาเปสิ ฯ

๓๑. พุราหุมน โณ “น อิเม มม สรีเร อุปโยคั อรหฺนติ, พุทฺธสาสนสฺเสว เต อนฺุจฺฉวิกาติ
เอกั กมฺพลั อนฺุโตคฺคณฺุฏฺเฑ สฺตถุ สยนสฺส อฺุปริ วิตานั กตฺวา พนฺุธิ, เอกั อตฺตโน
ฆเร นิพฺพุทฺธิ ภูณฺุชฺชนตสฺส ภิกฺขุโน ฆตฺตกัจจกฺกุจฺจาเน วิตานั กตฺวา พนฺุธิ ฯ

พุราหุมน โณ “น อิเม (กมฺพลา) มม สรีเร อุปโยคั อรหฺนติ, พุทฺธสาสนสฺเสว เต (กมฺพลา)
อนฺุจฺฉวิกา (โหนฺติ) อิติ (จิณฺุเตตฺวา) เอกั กมฺพลั อนฺุโตคฺคณฺุฏฺเฑ สฺตถุ สยนสฺส อฺุปริ วิตานั
กตฺวา พนฺุธิ, เอกั (กมฺพลั) อตฺตโน ฆเร นิพฺพุทฺธิ ภูณฺุชฺชนตสฺส ภิกฺขุโน ฆตฺตกัจจกฺกุจฺจาเน
วิตานั กตฺวา พนฺุธิ ฯ

พุราหุมน โณ อ.พราหฺมณั (จิณฺุเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “อิเม (กมฺพลา) อ.ผ้ากำพล
ท. เหล่านี้ น อรหฺนติ ย่อมไม่ควร อุปโยคั ซึ่งการประกอบเข้า สรีเร ที่สรีระ มม
ของเรา, เต (กมฺพลา) อ.ผ้ากำพล ท. เหล่านั้น อนฺุจฺฉวิกา เป็นของสมคฺวาร พุทฺธ-
สาสนสฺส เอว แก่พระพุทฺธศาสนานันฺุเทยว (โหนฺติ) ย่อมเป็น” อิติ ดั่งนี้ พนฺุธิ ผูก
แล้ว กมฺพลั ซึ่งผ้ากำพล เอกั ผืนหนึ่ง กตฺวา กระทำ วิตานั ให้เป็นเพดาน อฺุปริ
ในเบื้องบน สยนสฺส แห่งที่เป็นที่บรรทม สฺตถุ ของพระศาสดา อนฺุโตคฺคณฺุฏฺเฑ ใน
ภายในแห่งพระคณฺุณฺุฏฺเฑ, พนฺุธิ ผูกแล้ว (กมฺพลั) ซึ่งผ้ากำพล เอกั ผืนหนึ่ง กตฺวา
กระทำ วิตานั ให้เป็นเพดาน ฆตฺตกัจจกฺกุจฺจาเน ในที่เป็นที่แห่งกิจด้วยภัตฺร ภิกฺขุโน
ของภิกษุ ภูณฺุชฺชนตสฺส ผู้ฉันอยู่ นิพฺพุทฺธิ เนื่องนิตยั ฆเร ในเรือน อตฺตโน ของตน ฯ

พราหฺมณัคิดว่า “ผ้ากำพลเหล่านี้ไม่ควรสวมที่ร่างของเราเลย, ผ้าเหล่านั้นเป็นของ
สมคฺวารแก่พระพุทฺธศาสนาเท่านั้น” จึงผูกผ้ากำพลหนึ่งผืนทำให้เป็นผ้าเพดานข้างบน
ที่บรรทมของพระศาสดาภายในพระคณฺุณฺุฏฺเฑ และทำการผูกอีกผืนไว้เป็นเพดานในที่
ทำภัตฺตกิจของภิกษุผู้ฉันที่บ้านของตัวเองเป็นประจำ

พุราหุมน โณ สุทฺธกัตตาใน พนฺุธิฯ สองบท อาชยาตบทกัตตวาจก “อิเม วิเสสนะของ
กมฺพลาฯ สุทฺธกัตตาใน อรหฺนติฯ อาชยาตบทกัตตวาจก นศัพฺพั ปฏฺิเสฐะใน อรหฺนติ

มม สามีสัมพันธะใน ศรีเรจ วิชาธาระใน อุปโยคัง อวตตกัมมะใน อรหุติ, เต วิเสสณะของ กมฺพลาจ สุททกัตตาใน โหนฺติจ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ พุทฺธสาสนสุสจ สัมปทานใน อนุจจวีกาจ วิกตีกัตตาใน โหนฺติ” อิติคัพท อากาธะใน จินฺเตตฺวาจ ปุพฺพกาลกิริยาใน พนฺธิ เอก วิเสสณะของ กมฺพลจ อวตตกัมมะใน พนฺธิ อนุโตคนฺธกุฎีย วิชยาธาระใน กตฺวา สตุฏฺฐ สามีสัมพันธะใน สยนสุสจ สามีสัมพันธะใน อุปริจ วิชยาธาระใน กตฺวา วิตาน วิกตีกัมมะใน กตฺวาจกิริยาวิเสสณะใน พนฺธิ, เอก วิเสสณะของ กมฺพลจ อวตตกัมมะใน พนฺธิ อตฺตโน สามีสัมพันธะใน ฆเรจ วิชยาธาระใน ภูณฺชนุตฺตส นินฺพทฺธิ กิริยาวิเสสณะใน ภูณฺชนุตฺตสจ วิเสสณะของ ภิกฺขุโนจ สามีสัมพันธะใน ภตฺตทกิจจภูจจาเนจ วิชยาธาระใน กตฺวา วิตาน วิกตีกัมมะใน กตฺวาจกิริยาวิเสสณะใน พนฺธิ ๕

๓๒. ราชสา ยายณฺหสมเย สตุฏฺฐ สนฺติกํ คนฺตฺวา กมฺพลํ สยฺชานิตฺวา “ภนฺเต เกน ปุชฺชา กตาทิ ปุจฺจิตฺวา, “เอกสาฎกเกนาติ วุตฺเต, “พฺราหมโณ มม ปสาทภูจจาเนเยว ปสฺสิตฺติติ “จตฺตารโ หตฺถิ จตฺตารโ อสฺเส จตฺตาริ กหาปณฺสทฺสทานิ จตฺตฺสโร อิติถิโย จตฺตฺสโร ทาสฺโย จตฺตารโ ปฺริเส จตฺตารโ คามวเรติ เอว ยาว สพฺพสตา จตฺตาริ จตฺตาริ กตฺวา สพฺพจตุกกํ นามสุส ทาเปสิ ๕

ราชสา ยายณฺหสมเย สตุฏฺฐ สนฺติกํ คนฺตฺวา กมฺพลํ สยฺชานิตฺวา “ภนฺเต เกน ปุชฺชา กตาทิ ปุจฺจิตฺวา, “เอกสาฎกเกน (ปุชฺชา กตา) อิติ (วเจเน สตุฏฺถารา) วุตฺเต, “พฺราหมโณ มม ปสาทภูจจาเน เอว ปสฺสิตฺติติ (จินฺเตตฺวา ราชปฺริส) “จตฺตารโ หตฺถิ จตฺตารโ อสฺเส จตฺตาริ กหาปณฺสทฺสทานิ จตฺตฺสโร อิติถิโย จตฺตฺสโร ทาสฺโย จตฺตารโ ปฺริเส จตฺตารโ คามวเรติ เอว ยาว สพฺพสตา จตฺตาริ จตฺตาริ กตฺวา สพฺพจตุกกํ นาม อสฺส (พฺราหมณฺสส) ทาเปสิ ๕

ราชสา อ.พระราชา คนฺตฺวา เสด็จไปแล้ว สนฺติกํ สู้สำนัก สตุฏฺฐ ของพระศาสดา ยายณฺหสมเย ในสมัยเป็นที่ลี้หนีไปแห่งวัน สยฺชานิตฺวา ทรงจำได้แล้ว กมฺพลํ ซึ่งผ้ากำพล ปุจฺจิตฺวา ทูลถามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปุชฺชา อ.การบูชา เกน อันใคร กตา กระทำแล้ว” อิติ ดังนี้, (วเจเน) ครั้นเมื่อพระดำรัส อิติ ว่า “(ปุชฺชา) อ.การบูชา เอกสาฎกเกน อันพราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฎก (กตา) กระทำแล้ว” อิติ ดังนี้ (สตุฏฺถารา) อันพระศาสดา วุตฺเต ตรัสแล้ว, (จินฺเตตฺวา) ทรงดำริแล้ว อิติ ว่า “พฺราหมโณ อ.พราหมณ์ ปสฺสิตฺติติ ย่อมเลื่อมใส ปสาทภูจจาเน เอว ในที่ที่เป็นที่เลื่อมใส

มม แห่งเรานั้นเทียว” อิติ ดังนี้ (ราชปุริส) ทรงยังราชบุรุษ ทาเปสิ ให้พระราชทาน แล้ว สพุพจตุกกั นาม ชื่อซึ่งหมวดสี่แห่งวัตถุทั้งปวง กตฺวา กระทำ จตุตตาริ จตุตตาริ ให้เป็นอย่างละสี่ๆ ยาว เพียงใด สพุพสตา แต่ร้อยแห่งวัตถุทั้งปวง เอว อย่างนี้ อิติ คือ “จตุตตาริ หตฺถิ ซึ่งข้าง ท. สี่เชือก จตุตตาริ อสฺเส ซึ่งม้า ท. สี่ตัว จตุตตาริ กหาปณสหฺสฺสานิ ซึ่งพันแห่งกหาปณะ ท. สี่ จตฺสฺโส อิตฺถิโย ซึ่งหญิง ท. สี่ จตฺสฺโส ทาสิโย ซึ่งนางทาสี ท. สี่ จตุตตาริ ปุริเส ซึ่งบุรุษ ท. สี่ จตุตตาริ ความวเร ซึ่งบ้านส่วย ท. สี่” อสฺส (พฺราหฺมณสฺส) แก่พราหมณ์นั้น ๕

พระราชสาเสด็จไปยังสำนักของพระศาสดาในเวลาเย็นทรงจำผ้ากำพลได้ จึงทูลถามว่า “ใครทำการบูชาพระเจ้าข้า”, เมื่อพระศาสดาตรัสตอบว่า “พราหมณ์เอกสภาฏก”, ทรงดำริว่า “พราหมณ์เลื่อมใสที่เดียวกับเราที่เลื่อมใสนั่นแหละ” จึงทรงรับสั่งให้ราชบุรุษ พระราชทานวัตถุทุกอย่าง ละ ๔ จำนวนหนึ่งร้อยอย่างแก่เขา อย่างนี้คือ ข้าง ๔ เชือก ม้า ๔ ตัว กหาปณะ ๔,๐๐๐ กหาปณะ หญิง ๔ คน นางทาสี ๔ คน ชาย ๔ คน บ้านส่วย ๔ หมู่บ้าน” เป็นต้น

ราชา เหตุกัตตานิ ทาเปสิฯ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก สายณฺหสมเย กาลสํตตมีใน คนฺตฺวา สตุฏฺฐ สามีสัมพันธะใน สนฺตีกัฯ สัมปาปฺญณิยกัมมะใน คนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน สมฺชานิตฺวา กมฺพลํ อวฺตตกัมมะใน สมฺชานิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ ปุชฺชา วุตตกัมมะใน กตฺตาฯ กิตฺตทกัมมวจาก เกน อนภิตกัตตานิ กตฺตา” อิติศัพท์ อากาเรใน ปุจฺฉิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา, “ปุชฺชา วุตตกัมมะ ใน กตฺตาฯ กิตฺตทกัมมวจาก เอกสภาฏเกน อนภิตกัตตานิ กตฺตา” อิติศัพท์ สฺรุปะ ใน วจเนฯ ลักขณะใน วุตฺเตฯ ลักขณะกิริยา สตุฏฺฐาราน อนภิตกัตตานิ วุตฺเต, “พฺราหฺมโณ สฺุทธกัตตานิ ปสิทฺติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มม สามีสัมพันธะใน ปสาทฺฐจาเน เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ ปสาทฺฐจาเนฯ วิสยาชาระใน ปสิทฺติ” อิติศัพท์ อากาเรใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทาเปสิ ราชปุริส การิตกัมมะใน ทาเปสิ “จตุตตาริ หตฺถิ จตุตตาริ อสฺเส จตุตตาริ กหาปณสหฺสฺสานิ จตฺสฺโส อิตฺถิโย จตฺสฺโส ทาสิโย จตุตตาริ ปุริเส จตุตตาริ ความวเร” สฺรุปะใน อิติฯ ศัพท์ สฺรุปะใน สพุพจตุกกั เอว นิตฺสสนฺตถะ ยาวศัพท์ กิริยาวิเสสนะใน กตฺวา สพุพสตา อปาทาน ใน ยาว จตุตตาริ สองบท วิกตีกัมมะใน กตฺวาฯ กิริยาวิเสสนะใน ทาเปสิ นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ สพุพจตุกกัฯ อวฺตตกัมมะใน ทาเปสิ อสฺส วิเสสนะของ

พราหมณ์สุสจ สัมปทานใน ทาเปสิ ฯ

๓๓. ภิกขุ ฐมมสภายิ กถิ สมุจจาเปสิสุ “อโห อจจริยิ จูเพกสาฎกสุส กมมมิ, มุหุตตเมว สพพจตุกกิ ลภิ, อิทาเนว เขตตฎุจจาเน กเตน กลยาณกมเมเน อชชเวว วิปาโก ทินโนติ ฯ

ภิกขุ ฐมมสภายิ กถิ สมุจจาเปสิสุ “อโห อจจริยิ (โหติ) จูเพกสาฎกสุส กมมมิ, (โส จูเพกสาฎกโก) มุหุตติ เอว สพพจตุกกิ ลภิ, (จูเพกสาฎกเกน) อิทานิ เอว เขตตฎุจจาเน กเตน กลยาณกมเมเน อชช เอว วิปาโก ทินโนติ ฯ

ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. กถิ ยังวาจาเป็นเครื่องกล่าว อิติ ว่า “อโห โอ กมมมิ อ.กรรม จูเพกสาฎกสุส ของพราหมณ์ชื่อว่าจูเพกสาฎก อจจริยิ เป็นกรรมนำอัครรรยิ (โหติ) ย่อมเป็น, (โส จูเพกสาฎกโก) อ.พราหมณ์ชื่อว่าจูเพกสาฎกนั้น ลภิ ได้แล้ว สพพจตุกกิ ซึ่งหมวดสี่แห่งวัตถุทั้งปวง มุหุตติ เอว สิ้นกาลครุหนึ่งนั้นเทียว, วิปาโก อ.วิปาก กลยาณกมเมเน อันกรรมอันงาม (จูเพกสาฎกเกน) อิทานิ เอว เขตตฎุจจาเน กเตน อัน-อันพราหมณ์ชื่อว่าจูเพกสาฎก -กระทำแล้ว ในที่แห่งนา ในกาลนั้นนั้นเทียว ทินโน ให้แล้ว อชช เอว ในวันนั้นนั้นเทียว” อิติ ดังนี้ สมุจจาเปสิสุ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ฐมมสภายิ ในธรรมสภา ฯ

พวกภิกษุสนทนากันที่ธรรมสภาว่า “โอ กรรมของจูเพกสาฎก เป็นกรรมนำอัครรรยิ, เขาได้ทุกอย่าง ละ ๔ ชั่วขณะเดียวเท่านั้น, กรรมอันงามที่เขาได้กระทำในที่นาในบัดนี้นั้นแหละให้ผลในวันนั้นนั้นแหละ”

ภิกขุ เหตุกัตตาโน สมุจจาเปสิสุ อาชยาตบทเหตุกัตตวาจก ฐมมสภายิ วิสยาธาระโน สมุจจาเปสิสุ กถิ การิตกัมมะโน สมุจจาเปสิสุ “อโห อจจริยิตถะ กมมมิ สุทธกัตตาโน โหติ อาชยาตบทกัตตวาจก อจจริยิ วิกิตกัตตาโน โหติ จูเพกสาฎกสุส สามีสัมพันธะโน กมมมิ, โส วิเสสชะของ จูเพกสาฎกโก สุทธกัตตาโน ลภิ อาชยาตบทกัตตวาจก เอวตัพพท อวธารณะเข้ากับ มุหุตติ อัจจันตสังโยคะโน ลภิ สพพจตุกกิ อุตตกัมมะโน ลภิ, วิปาโก วุตตกัมมะโน ทินโน กิตบทกัมมวาจก จูเพกสาฎกเกน อนภิตกัตตาโน กเตน เอวตัพพท อวธารณะเข้ากับ อิทานิ กาลสัตตมมีโน ทินโน เขตตฎุจจาเน วิสยาธาระโน กเตน วิเสสชะของ กลยาณกมเมเน อนภิตกัตตาโน

ทินฺโน เอวตฺตํ อวชารณํเข้ากับ อชฺชชฺช กาลสํตตมึใน ทินฺโน” อิตฺตํ สรุปะใน
กถํ ๕

๓๔. สตุถา อากนฺตวา “กาย นฺตถ ภิภฺชเว เอตฺรหิ กถาย สนนฺนินฺนาติ ปุจฺจิตฺวา,
“อิมาย นามาทิ วุตฺเต, “ภิภฺชเว สจายํ เอกสาฎโก ปจฺมยาเม มยฺหํ ทาทุํ อสภฺชิสฺส,
สพฺพโสฬสํ อลภฺชิสฺส; สเจ มชฺฌิมยาเม ทาทุํ อสภฺชิสฺส, สพฺพภูจํ อลภฺชิสฺส,
พลวปจฺจเส ทินฺนตฺตา ปเนส สพฺพจตุกํ ลภฺ; กฺลฺยาณกมฺมํ กโรนฺเตน หิ
อุปฺปนฺนจิตฺตํ อหาเปตฺวา ตฺชณฺณเวว กาทพฺพํ, ทนฺธํ กตํ กุสฺลํ หิ สมฺปตฺตี ททมานํ
ทนฺธเมว ททาทิ; ตสฺมา จิตฺตฺปปาทสมนฺนตฺรเมว กฺลฺยาณกมฺมํ กาทพฺพนฺติ วตฺวา
อนุสฺนฺธี ฆฏฺฐตฺวา ฆมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“อภิตฺถเรถ กฺลฺยาณ, ปาปา จิตฺตํ นีวารเย,
ทนฺธํ หิ กรโต ปุญฺญํ, ปาปสฺมี รมตี มโนติ ๕

สตุถา อากนฺตวา “(ตุมฺเห) กาย นฺตถ ภิภฺชเว เอตฺรหิ กถาย สนนฺนินฺนาติ ปุจฺจิตฺวา, “(มยฺ
เอตฺรหิ) อิมาย นาม (กถาย สนนฺนินฺนา อมฺห)” อิติ (วจเน เตหิ ภิภฺชฺหิ) วุตฺเต, “ภิภฺชเว
สเจ อยํ เอกสาฎโก ปจฺมยาเม มยฺหํ ทาทุํ อสภฺชิสฺส, (อยํ เอกสาฎโก) สพฺพโสฬสํ อลภฺชิสฺส;
สเจ (อยํ เอกสาฎโก) มชฺฌิมยาเม ทาทุํ อสภฺชิสฺส, (อยํ เอกสาฎโก) สพฺพภูจํ อลภฺชิสฺส,
(สาฎกสฺส อตฺตนา) พลวปจฺจเส ทินฺนตฺตา ปนฺ เอโส (เอกสาฎโก) สพฺพจตุกํ ลภฺ, กฺลฺยาณ-
กมฺมํ กโรนฺเตน (ปุคฺคเลน) หิ อุปฺปนฺนจิตฺตํ อหาเปตฺวา ตฺชณฺ เอว กาทพฺพํ, (ปุคฺคเลน) ทนฺธํ
กตํ กุสฺลํ หิ สมฺปตฺตี ททมานํ ทนฺธํ เอว ททาทิ; ตสฺมา (ปุคฺคเลน) จิตฺตฺปปาทสมนฺนตฺร เอว
กฺลฺยาณกมฺมํ กาทพฺพนฺติ วตฺวา อนุสฺนฺธี ฆฏฺฐตฺวา ฆมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถํ อาห

“(ปุคฺคโล) อภิตฺถเรถ กฺลฺยาณ (กมฺเม), ปาปา จิตฺตํ นีวารเย,
(ปุคฺคลสฺส) ทนฺธํ หิ กรโต ปุญฺญํ, ปาปสฺมี รมตี มโนติ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา อากนฺตวา เสด็จมาแล้ว ปุจฺจิตฺวา ตรีสตามแล้ว อิติ ว่า
“ภิภฺชเว ตุก่อนภิภฺช ท. (ตุมฺเห) อ.เชอ ท. สนนฺนินฺนา เป็นผู้หนึ่งพร้อมกันแล้ว กถาย
ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว กาย นฺตถ ะไรหนอ อตฺถ ย่อมมี เอตฺรหิ ในกาลนี้” อิติ
ดังนี้, (วจเน) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “(มยฺ) อ.ข้าพระองค์ ท. (สนนฺนินฺนา) เป็นผู้หนึ่ง
พร้อมกันแล้ว (กถาย) ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อิมาย นาม ชื่อนี้ (อมฺห) ย่อมมี
(เอตฺรหิ) ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิภฺชฺหิ) อันภิภฺช ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูล

แล้ว, วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกษุเว ดูก่อนภิกษุ ท. สเจ ถ้าว่า อัย เอกสาฎโก อ.พราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ อสกุขิสฺส จักได้อาจแล้ว ทาตุ เพื่ออันถวาย มยฺหิ แก่เรา ปจฺมยาเม ในยามที่หนึ่งไซ้, (อัย เอกสาฎโก) อ.พราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ อลภิสฺส จักได้ได้แล้ว สพฺพโสฬสํ ซึ่งหมวดสิบหกแห่งวัตถุทั้งปวง, สเจ ถ้าว่า (อัย เอกสาฎโก) อ.พราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ อสกุขิสฺส จักได้อาจแล้ว ทาตุ เพื่ออันถวาย มชฺฌิมยาเม ในยามอันมีในท่ามกลางไซ้, (อัย เอกสาฎโก) อ.พราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ อลภิสฺส จักได้ได้แล้ว สพฺพญฺจกํ ซึ่งหมวดแปดแห่งวัตถุทั้งปวง, ปน แต่ว่า เอโส (เอกสาฎโก) อ.พราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฎกนี้ ลภิ ได้แล้ว สพฺพจตุกกํ ซึ่งหมวดสี่แห่งวัตถุทั้งปวง (สาฎกสฺส อตฺตนา) พลวปจฺจุเส ทินฺหุตฺตา เพราะความที่แห่งผ้า เป็นผ้าอันตนถวายแล้ว ในกาลเป็นที่ขจัดเสียเฉพาะซึ่งความมีอันมีกำลัง, หิ จริงอยู่ กลฺยาณกมฺมํ อ.กรรมอันงาม (ปฺคุคฺเลน) อันบุคคล กโรหฺเตน ผู้กระทำอยู่ อุปฺปนฺนจิตฺตํ อหาเปตฺวา ไม่ยังจิตอันเกิดขึ้นแล้ว ให้เสื่อมไปแล้ว กาดพฺพิ พิงฺกระทำ ตฺขณฺ อเว ในขณะที่นั้นนั้นเทียว, หิ เพราะว่า กุสลํ อ.กุศล (ปฺคุคฺเลน) กตฺ อัน- อันบุคคล -กระทำแล้ว ทนฺธํ ช้า ททมานฺ เมื่อให้ สมฺปตฺติ ซึ่งสมบัติ ททาติ ย่อมให้ ทนฺธํ อเว ช้านั้นเทียว, ตสฺมา เพราะเหตุนั้น กลฺยาณกมฺมํ อ.กรรมอันงาม (ปฺคุคฺเลน) อันบุคคล กาดพฺพิ พิงฺกระทำ จิตฺตฺอุปาทสมนฺหฺตฺรํ อเว ในระหว่างแห่งการเกิดขึ้นแห่งจิตนั้นเทียว” อิติ ดังนี้ อหฺสฺสฺส อหฺสฺสฺส อหฺสฺสฺส ฐมฺมํ เทเสฺนฺโต เมื่อทรงสืบทอด ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว อิมํ คาถํ ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

“(ปฺคุคฺโล) อ.บุคคล อภิตฺถเรถ พิงฺชวนชวาย (กมฺเม) ในกรรม กลฺยาณ อันงาม นิวารเย พิงฺห้าม จิตฺตํ ซึ่งจิต ปาปา จากบาป, หิ เพราะว่า (ปฺคุคฺลสฺส) เมื่อบุคคล กรโต กระทำอยู่ ปุญฺญํ ซึ่งบุญ ทนฺธํ ช้า, มโน อ.ใจ รมติ ย่อม ยินดี ปาปสฺสฺมิ ในบาป” อิติ ดังนี้ ๕

พระศาสดาเสด็จมาถึงแล้วตรัสถามว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนากันด้วยเรื่องอะไรหนอ?”, เมื่อพวกภิกษุกราบทูลว่า “เรื่องชื่อนี้พระเจ้าข้า”, จึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ถ้าพราหมณ์เอกสาฎกนี้สามารถถวายเราในช่วงปฐมยามได้, พราหมณ์นี้จะได้วัตถุทุกอย่าง ละ ๑๖ ชิ้น, ถ้าสามารถถวายได้ในมัชฌิมยาม, จะได้

วัตถุทุกอย่างๆ ละ ๘ ชั้น, แต่ว่าเขาได้วัตถุทุกอย่างๆ ละ ๔ ชั้น เพราะเขาถวายเป็น
สว่าง, ความจริงว่า บุคคลเมื่อจะทำกรรมดี ไม่ทำจิตที่เกิดขึ้นให้เสื่อมลงไป ควรทำ
ในขณะนั้นนั่นแหละ, เพราะว่า กุศลกรรมที่บุคคลกระทำซ้ำ เมื่อจะให้สมบัติ ย่อมให้
ผลซ้ำที่เดียว, ฉะนั้น บุคคลควรทำกรรมดีในระหว่างที่จิตคิดทำเกิดขึ้นแล้วนั่นแหละ”
ดังนี้แล้ว จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

“บุคคลควรชวนชวายนในกรรมดี ควรห้ามจากความชั่ว เพราะ
ว่า เมื่อบุคคลกระทำบุญซ้ำไป ใจย่อมยินดีในความชั่ว”

สตถา สุทธกัตตาใน อามะ อายตบตทกัตตวาจก อากนตวา ปุพพกาลกิริยาใน
ปุจฉิตวา “ภิกขเว อาลปนนะ ตุมเห สุทธกัตตาใน อตถ อายตบตทกัตตวาจก กาย
วิเสสณะของ กถาย นุคัพพ ปุจฉนัตถะ เอตริ กาลสัตตมมใน อตถ กถาย ภาระใน
สนนินสนนาก วิทกัตตาใน อตถ” อิตคัพพ อาการะใน ปุจฉิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน
วตวา, “มย สุทธกัตตาใน อมม อายตบตทกัตตวาจก เอตริ กาลสัตตมมใน อมม
นามคัพพ สญญาชตทกะเข้ากับ อิมายๆ วิเสสณะของ กถายๆ ภาระใน สนนินสนนาก
วิทกัตตาใน อมม” อิตคัพพ สรุปะเน วจนะๆ ลักขณะใน วุตเตๆ ลักขณะกิริยา เตหิ
วิเสสณะของ ภิกขุหิๆ อนนินทกัตตาใน วุตเต, “ภิกขเว อาลปนนะ สเจ ปริกัปปัตถะ
อัย วิเสสณะของ เอกสาฎโกๆ สุทธกัตตาใน อสกุขิสสุ อายตบตทกัตตวาจก ปจม-
ยามะ กาลสัตตมมใน ทาตุ มยหิๆ สัมปทาน ทาตุๆ ตุมัตถสัมปทานใน อสกุขิสสุ, อัย
วิเสสณะของ เอกสาฎโกๆ สุทธกัตตาใน อลภิสสุ อายตบตทกัตตวาจก สพุพโสพสก
อวุตตกัมมะใน อลภิสสุ, สเจ ปริกัปปัตถะ อัย วิเสสณะของ เอกสาฎโกๆ สุทธกัตตาใน
อสกุขิสสุ อายตบตทกัตตวาจก มชฉิมยามะ กาลสัตตมมใน ทาตุๆ ตุมัตถสัมปทาน
ใน อสกุขิสสุ, อัย วิเสสณะของ เอกสาฎโกๆ สุทธกัตตาใน อลภิสสุ อายตบต
กัตตวาจก สพุพจก อวุตตกัมมะใน อลภิสสุ, ปน วิเสสชตทกะ เอโส วิเสสณะของ
เอกสาฎโกๆ สุทธกัตตาใน ลภิๆ อายตบตทกัตตวาจก สาฎกสสุ ภาวาทิสัมพันธะ
ใน ทินนตทา อตตนา อนนินทกัตตาใน ทินน- พลวปจจุเส กาลสัตตมมใน ทินนตทาๆ
เหตุใน ลภิ สพุพจตุก อวุตตกัมมะใน ลภิ, หิตคัพพ ทัพพหิกรณชตทกะ กลยาณกมม
วุตตกัมมะใน กาทพุพๆ กิตบตทกัตตวาจก กโรนเตน วิเสสณะของ ปุคคเลนๆ
อนนินทกัตตาใน กาทพุพ อูปปนุนจิตต คาริตกัมมะใน อหาเปตวาๆ ปุพพกาลกิริยา
ใน กาทพุพ เอวคัพพ อวารณะเข้ากับ ตังณๆ ทุติยากาลสัตตมมใน กาทพุพ, หิตคัพพ

เหตุโชตกะ กต วิเสสณะของ กุสลัญ สุทธกัตตาโน ททาติญ อาชยาตบทกัตตุวาจก ปุคฺคเลน อนภิตกัตตาโน กตฺ ทนฺธํ กิริยาวิเสสณะโน กตฺ สมฺปตฺตี อวุตตกัมมะโน ททมานัญ อัมภันตริกิริยาของ กุสลํ เอวคัพพํ อวธารณะเข้ากับ ทนฺธัญ กิริยาวิเสสณะโน ททาติ, ตสฺมา เหตุวตฺถะ กลฺยาณกมฺมํ วุตตกัมมะโน กาทพฺพัญ กิตบทกัมมวาจก ปุคฺคเลน อนภิตกัตตาโน กาทพฺพํ เอวคัพพํ อวธารณะเข้ากับ จิตฺตฺตฺปฺปาทสมนฺนตฺรฺญ ทฺติยาอาชาระโน กาทพฺพํ” อิติคัพพํ อาการะโน วตฺวาญ ปุพฺพกาลกิริยาโน ชฺฆेतฺวา อนฺุสนฺธิ อวุตตกัมมะโน ชฺฆेतฺวาญ สมานกาลกิริยาโน เทเสนฺโต ชฺมมํ อวุตตกัมมะโน เทเสนฺโตญ อัมภันตริกิริยาของ สตฺถา อิมํ วิเสสณะของ คาถัญ อวุตตกัมมะโน อาห

“ปุคฺคโล สุทธกัตตาโน อภิตฺถเรถญ กิตฺตี นินฺวารเย กิตฺตี อาชยาตบทกัตตุวาจก กลฺยาณะ วิเสสณะของ กมฺเมญ วิสยาชาระโน อภิตฺถเรถ ปาปา อปาทานโน นินฺวารเย จิตฺตํ อวุตตกัมมะโน นินฺวารเย, หิตฺัพพํ เหตุโชตกะ ปุคฺคลสฺส อนาทรโน กรโตญ อนาทรกิริยา ทนฺธํ กิริยาวิเสสณะโน กรโต ปุณฺณํ อวุตตกัมมะโน กรโต, มโน สุทธกัตตาโน รมตฺติญ อาชยาตบทกัตตุวาจก ปาปสฺมึ วิสยาชาระโน รมตฺติ” อิติคัพพํ สฺรุปะโน อิมํ คาถํ ๕

๓๕. ตตฺถ “อภิตฺถเรถาติ ตฺริตฺตฺริตํ สีมฺสีมฺ กเรยฺยาติ อตฺโถ ๕

ตตฺถ (ปทฺเส) “อภิตฺถเรถาติ (ปทฺสฺส) “ตฺริตฺตฺริตํ สีมฺสีมฺ กเรยฺยาติ อตฺโถ ๕

อตฺโถ อ.อรรถ อิติ ว่า “กเรยฺย พิงฺกระทำ ตฺริตฺตฺริตํ ต่วนญ สีมฺสีมฺ คีอว่า เร็วญ” อิติ ดั่งนี้ ตตฺถ (ปทฺเส) “อภิตฺถเรถา”ติ (ปทฺสฺส) แห่ง- ในบท ท. เหล่านั้นหนา -บท ว่า “อภิตฺถเรถ” ดั่งนี้ ๕

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “อภิตฺถเรถ” ความว่า พิงฺกระทำต่วนญ คีอ เร็วญ

ตตฺถ วิเสสณะของ ปทฺเสญ นิทธารณะโน ปทฺสฺส “อภิตฺถเรถ” สฺรุปะโน อิติญ คัพพํ สฺรุปะโน ปทฺสฺสญ นิทธารณียะและสามีสัมพันธะโน อตฺโถ “ตฺริตฺตฺริตํ กิตฺตี สีมฺสีมฺ กิตฺตี กิริยาวิเสสณะโน กเรยฺย ตฺริตฺตฺริตํ วิวริยะโน สีมฺสีมฺญ วิวริณะ กเรยฺย อาชยาตบทกัตตุวาจกของ ปุคฺคโล” อิติคัพพํ สฺรุปะโน อตฺโถญ ลิงคัตถะ ๕

๓๖. คิหิณา หิ, “สลากภตฺตทานาทีสุ กิณฺจิวเ ว กุสลํ กริสฺสามีติ จิตฺเต อุปฺปนฺเน, ยถา
อณฺเณ โองาสํ น ลภนฺติ, เอวํ “อหํ ปุเร อหํ ปุเรติ ตฺริตฺตฺริตฺเมว กาทพฺพํ ๕

(กลุยาณกมฺม) คิหิณา หิ, “(อหํ) สลากภตฺตทานาทีสุ (กุสฺเลสฺ) กิณฺจิวเ ว กุสลํ กริสฺสามีติ
จิตฺเต อุปฺปนฺเน, ยถา อณฺเณ (ชนา) โองาสํ น ลภนฺติ, เอวํ “อหํ ปุเร (กริสฺสามิ), อหํ ปุเร
(กริสฺสามิ)” อิติ (จินฺตเนน) ตฺริตฺตฺริตฺเมว กาทพฺพํ ๕

หิ จริงอยู่ (กลุยาณกมฺม) อ.กรรมอันงาม คิหิณา อันคฤหัสถ์, จิตฺเต ครั้นเมื่อจิต
อิติ ว่า “(อหํ) อ.เรา กริสฺสามิ จักกระทำ สลากภตฺตทานาทีสุ (กุสฺเลสฺ) กิณฺจิว
เอว กุสลํ ซึ่ง- ในกุศล ท. มีการถวายซึ่งสลากภตฺตรเป็นต้นหนา -กุศลบางอย่าง
นั้นเทียว” อิติ ดังนี้ อุปฺปนฺเน เกิดขึ้นแล้ว, กาทพฺพํ พึ่งกระทำ ตฺริตฺตฺริตฺ เอว
ดวณฺญ์ นั้นเทียว (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “อหํ อ.เรา (กริสฺสามิ) จักกระทำ
ปุเร ในก่อน, อหํ อ.เรา (กริสฺสามิ) จักกระทำ ปุเร ในก่อน” อิติ ดังนี้ เอวํ โดย-,
อณฺเณ (ชนา) อ.ชน ท. เหล่าอื่น น ลภนฺติ จะไม่ได้ โองาสํ ซึ่งโอกาส ยถา โดย
ประการใด, -ประการนั้น ๕

แท้จริง คฤหัสถ์ เมื่อจิตเกิดขึ้นว่า “จะทำกุศลสักอย่างในบรรดากุศลมีการถวายสลาก
ภตฺตรเป็นต้น”, พึ่งรีบทำทันทีโดยคิดว่า “เราจะทำก่อน, เราจะทำก่อน” โดยประการที่
พวกชนเหล่าอื่นจะไม่ได้โอกาสทำ

หิตฺตฺพํ ทฬฺหิกรณฺโชตกะ กลุยาณกมฺม วุตตกัมมะใน กาทพฺพํ กิตฺตพกัมมวจาก
คิหิณา อนภินทิตกตฺตาใน กาทพฺพํ, “อหํ สฺุทฺธกตฺตาใน กริสฺสามิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวจาก
สลากภตฺตทานาทีสุ วิเสสนะของ กุสฺเลสฺฯ นิทธารณะใน กิณฺจิว เว กุสลํ เอวคฺตฺพํ
อวธารณะเข้ากับ กิณฺจิว วิเสสนะของ กุสลํฯ นิทธารณียะและอวุตตกัมมะใน กริสฺสามิ”
อิตฺตฺพํ สฺุรฺปะใน จิตฺเตฯ ลักขณะใน อุปฺปนฺเนฯ ลักขณะกิริยา, อณฺเณ วิเสสนะ
ของ ชนาฯ สฺุทฺธกตฺตาใน ลภนฺติฯ อาชยาตบทกตฺตฺวจาก ยถา ปการัตถะ โองาสํ
อวุตตกัมมะใน ลภนฺติ นคฺตฺพํ ปฏฺิเสชฺเณใน ลภนฺติ, เอวํ ปการัตถะ “อหํ สฺุทฺธกตฺตาใน
กริสฺสามิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวจาก ปุเร กาลสัตตมฺีใน กริสฺสามิ, อหํ สฺุทฺธกตฺตาใน
กริสฺสามิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวจาก ปุเร กาลสัตตมฺีใน กริสฺสามิ” อิตฺตฺพํ สฺุรฺปะใน
จินฺตเนนฯ ภาวะใน กาทพฺพํ เอวคฺตฺพํ อวธารณะเข้ากับ ตฺริตฺตฺริตฺฯ กิริยาวิเสสนะใน
กาทพฺพํ ๕

๓๗. ปพฺพชิตฺเตน วา อุปชฺฌมายวตฺตาทินี กโรนฺเตน อญฺญสฺส โอบาสํ อทตฺวา “อหํ ปุเร
อหํ ปุเรติ ตฺริตฺตฺริตฺตเมว กาทพฺพํ ฯ

(กल्याณกมฺม) ปพฺพชิตฺเตน วา อุปชฺฌมายวตฺตาทินี (วตฺตานิ) กโรนฺเตน อญฺญสฺส (ปพฺพชิตฺตสฺส)
โอบาสํ อทตฺวา “อหํ ปุเร (กริสฺสามิ), อหํ ปุเร (กริสฺสามิ)” อิติ (จินฺตเนน) ตฺริตฺตฺริตฺตเมว
กาทพฺพํ ฯ

วาอีกอย่างหนึ่ง (กल्याณกมฺม) อ.กรรมอันงาม ปพฺพชิตฺเตน อันบรรพชิต กโรนฺเตน
ผู้เมื่อกระทำ (วตฺตานิ) ซึ่งวัตร ท. อุปชฺฌมายวตฺตาทินี มีอุปัชฌายวัตรเป็นต้น
อทตฺวา ไม่ให้แล้ว โอบาสํ ซึ่งโอบาส อญฺญสฺส (ปพฺพชิตฺตสฺส) แก่บรรพชิตรูปอื่น
กาทพฺพํ พึ่งกระทำ ตฺริตฺตฺริตฺต เอว ต่วนๆ นั้นเกี่ยว (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า
“อหํ อ.เรา (กริสฺสามิ) จักกระทำ ปุเร ในก่อน, อหํ อ.เรา (กริสฺสามิ) จักกระทำ
ปุเร ในก่อน” อิติ ดังนี้ ฯ

อีกอย่าง บรรพชิตเมื่อจะทำวัตรมีอุปัชฌายวัตรเป็นต้นไม่ให้โอบาสแก่บรรพชิตรูปอื่น
พึงรีบทำอย่างเร็วขึ้นนั้นแหละด้วยคิดว่า “เราจะทำก่อน, เราจะทำก่อน”

วาศัพท์ อปรนัย กल्याณกมฺม วุตตกัมมะใน กาทพฺพํ กิตฺตทกัมมวาทก ปพฺพชิตฺเตน
อนภิตกัตตานิใน กาทพฺพํ อุปชฺฌมายวตฺตาทินี วิเสสนะของ วตฺตานิๆ อวุตตกัมมะใน
กโรนฺเตนๆ วิเสสนะของ ปพฺพชิตฺเตน อญฺญสฺส วิเสสนะของ ปพฺพชิตฺตสฺสๆ สัมปทาน
ใน อทตฺวา โอบาสํ อวุตตกัมมะใน อทตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน กาทพฺพํ “อหํ สฺุทฺธกัตตานิ
ใน กริสฺสามิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจาก ปุเร กาลสัตฺตมีใน กริสฺสามิ, อหํ สฺุทฺธกัตตานิ
กริสฺสามิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจาก ปุเร กาลสัตฺตมีใน กริสฺสามิ” อิติศัพท์ สฺุรูปะใน
จินฺตเนนๆ ภาระใน กาทพฺพํ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ตฺริตฺตฺริตฺตๆ กิริยาวิเสสนะใน
กาทพฺพํ ฯ

๓๘. ปาปา จิตฺตฺนฺติ กายทุจฺจริตาทิโต ปน ปาปกมฺมโต อกฺุสลจิตฺตฺตฺปาทโต วา
สพฺพญฺจฺจาเน จิตฺตํ นิวารเย ฯ

“ปาปา จิตฺตฺนฺติ” (ปททวยสฺส) “(ปุคฺคโล) กายทุจฺจริตาทิโต ปน ปาปกมฺมโต อกฺุสลจิตฺตฺตฺปาทโต
วา สพฺพญฺจฺจาเน จิตฺตํ นิวารเย” (อิติ อตฺโถ) ฯ

อตฺโถ อ.อรรถ อิติ ว่า “ปน ก็ (ปุคฺคโล) อ.บุคคล นีวารเย พึงห้าม จิตฺตํ ซึ่ง จิต ปาปกมฺมโต จากกรรมชั่ว กายทฺวจริตาทิโต มีกายทฺวจริตเป็นต้น วา หรือว่า อกุสลจิตฺตฺอุปาทโต จากจิตตฺอุปาทอันเป็นอกุสล สพฺพภูจาเน ในที่ทั้งปวง” อิติ ดังนี้ ปททฺวยสฺส แห่งหมวดสองแห่งบท “ปาปา จิตฺตฺนุ”ติ ว่า “ปาปา จิตฺตํ” ดังนี้ ๕

สองบทว่า “ปาปา จิตฺตํ” ความว่า ก็บุคคลพึงห้ามจิตในที่ทุกสถานจากกรรมชั่ว มีกายทฺวจริตเป็นต้นหรือจากจิตตฺอุปาทที่เป็นอกุศล

“ปาปา จิตฺตํ” สรุปะไน อิติฯ ศัพท์ สรุปะไน ปททฺวยสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อตฺโถ “ปน ศัพท์ วากยารัมภโชตกะ ปุคฺคโล สุทฺธกัตตานิ นีวารเยฯ อาชยตบทกัตตฺวาจาก กายทฺวจริตาทิโต วิเสสนะของ ปาปกมฺมโตฯ กิติ อกุสลจิตฺตฺอุปาทโต กิติ อปาทาน ใน นีวารเย วาศัพท์ ปทวิกัปปิตตะเข้ากับ กายทฺวจริตาทิโต ปาปกมฺมโต และ อกุสล- จิตตฺอุปาทโต สพฺพภูจาเน วิสยาธาระใน นีวารเย จิตฺตํ อวุตตกัมมะใน นีวารเย” อิติศัพท์ สรุปะไน อตฺโถฯ ลิงคัตถะ ๕

๓๙. ทนฺธํ หิ กรโตติ โย ปน “ทสฺสามิ, กริสฺสามิ, สมฺปชฺชิสฺสตี นุ โข เม โนติ เอวํ จิกฺขลฺมคฺเคน คจฺจนฺโต วีย ทนฺธํ ปุณฺณํ กโรติ, ตสฺส เอกสากฺกสฺส วีย มจฺเจร- สหสฺสํ ปาปํ โโอกาสํ ลภติ, อถ สฺส ปาปสฺมี รมติ มโน, กุสลกมฺมกรณกาเลเยว หิ จิตฺตํ กุสลกมฺเม รมติ, ตโต มุจฺจิตฺวา ปาปนิหฺนฺเมว โหตีติ ๕

“ทนฺธํ หิ กรโต”ติ (ปททฺวยสฺส) “โย ปน (ปุคฺคโล) ‘(อหํ) ทสฺสามิ, (อหํ) กริสฺสามิ, (ปุณฺณํ) สมฺปชฺชิสฺสตี นุ โข เม (อุทาหุ) โน (ปุณฺณํ) สมฺปชฺชิสฺสตี เม’ อิติ เอวํ (จินฺตเนน) จิกฺขล- มคฺเคน คจฺจนฺโต (ปุคฺคโล) วีย ทนฺธํ ปุณฺณํ กโรติ, (โอกาสํ) ลภนฺตี) ตสฺส เอกสากฺกสฺส วีย มจฺเจร- สหสฺสํ ปาปํ โโอกาสํ ลภติ, อถ (ภาเว) สนฺเต) อสฺส (ปุคฺคลสฺส) ปาปสฺมี รมติ มโน” อิติ (อตฺโถ). “กุสลกมฺมกรณกาเลเยว หิ จิตฺตํ กุสลกมฺเม รมติ ตโต (กุสลกมฺมกรณกาลโต) มุจฺจิตฺวา ปาปนิหฺนฺ เอว โหตีติ (อตฺโถ) ๕

อตฺโถ อ.อรรถ อิติ ว่า “ปน ก็ โย (ปุคฺคโล) อ.บุคคลใด กโรติ ย่อมกระทำ ปุณฺณํ ซึ่งบุญ ทนฺธํ ช้า (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด เอวํ อย่างนี้ อิติ ว่า ‘(อหํ) อ.เรา ทสฺสามิ จักถวาย, (อหํ) อ.เรา กริสฺสามิ จักกระทำ, (ปุณฺณํ) อ.บุญ สมฺปชฺชิสฺสตี นุ โข จัก ถึงพร้อมหรือหนอแล เม แก่เรา (อุทาหุ) หรือว่า (ปุณฺณํ) อ.บุญ โน (สมฺปชฺชิสฺสตี)

จักไม่ถึงพร้อม (เม) แก่เรา' อิติ ดังนี้ (ปุคฺคโล) วยี ราวกะ อ.บุคคล คจฺจนฺโต ผู้ไป
อยู่ จิกฺขลฺมคฺเคน โดยหนทางอันสิ้น, ปาปํ อ.บาป ลภติ ย่อมได้ โอกาส ซึ่งโอกาส
มจฺเจรสหสฺสํ วยี ราวกะ อ.พันแห่งจิตดวงประกอบแล้วด้วยความตระหนี่ ตสฺส
เอกสาฎกสฺส ของพราหมณ์ชื่อว่าเอกสาฎกนั้น (ลภนฺตํ) ได้อยู่ (โอกาส) ซึ่งโอกาส,
อถ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สหนฺเต) มีอยู่, มโน อ.ใจ อสฺส (ปุคฺคลสฺส)
ของบุคคลนั้น รมติ ย่อมยินดี ปาปสฺมี ในบาป” อิติ ดังนี้ “ทนฺธํ หิ กรโตติ
ปททฺวยสฺส แห่งหมวดสองแห่งบทว่า “ทนฺธํ หิ กรโต” ดังนี้ ฯ (อตุโถ) อ.อธิบาย
อิติ ว่า “หิ เพราะว่า จิตฺตํ อ.จิต รมติ ย่อมยินดี กุสลกมฺเม ในกุศลกรรม กุสล-
กมฺมกรณกาลเ เอว ในกาลเป็นที่กระทำซึ่งกุศลกรรมนั้นเกี่ยว มุจฺจิตฺวา พันแล้ว
ตโต (กุสลกมฺมกรณกาลโต) จากกาลเป็นที่กระทำซึ่งกุศลกรรมนั้น ปาปนิหฺนํ เอว
เป็นธรรมชาติไหลไปแล้วสู่บาปนั้นเกี่ยว โหติ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

สองบทว่า “ทนฺธํ หิ กรโต” ความว่า “ก็บุคคลใด ทำบุญซ้ำเพราะมัวแต่คิดอย่างนี้
ว่า ‘เราจะให้ จะทำ บุญจะสำเร็จแก่เราหรือไม่หนอ?’ เหมือนคนเดินทางที่สิ้น, บาป
ย่อมได้โอกาส เหมือนจิตที่ตระหนี่หนึ่งพันดวงของพราหมณ์เอกสาฎกนั้น ได้โอกาส
อยู่, เมื่อเป็นเช่นนี้ ใจของบุคคลนั้นย่อมยินดีในบาป”, อธิบายว่า เพราะว่าจิตจะยินดี
ในกุศลกรรมในขณะที่ทำกุศลกรรมเท่านั้น แต่หลังจากนั้นจะไหลลงไปสู่บาปเหมือน
เดิม

“ทนฺธํ หิ กรโต” สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ สรุปะใน ปททฺวยสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อตุโถ
“ปน วากยารัมภโชตกะ โย วิเสสณะของ ปุคฺคโลฯ สุทฺธกัตตาใน กโรติฯ อาชยาตบท
กัตตฺวาจก ‘อหํ สุทฺธกัตตาใน ทสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, อหํ สุทฺธกัตตาใน
กริสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, ปุณฺณํ สุทฺธกัตตาใน สมฺปชฺชิสฺสตีฯ อาชยาตบท
กัตตฺวาจก นุศฺัพท์ สังกัปปัตตะ ไซศัพท์ วจนาลังการะ เม สัมปทานใน สมฺปชฺชิสฺสตี
อุทฺทาหุ ปุจฺฉนฺตตะ ปุณฺณํ สุทฺธกัตตาใน สมฺปชฺชิสฺสตีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โนศฺัพท์
ปฏฺิเสระใน สมฺปชฺชิสฺสตี เม สัมปทานใน สมฺปชฺชิสฺสตี’ อิติศัพท์ สรุปะใน จินฺตเนน
เอวํ นิทฺสสนฺตตะใน จินฺตเนนฯ กรณะใน กโรติ จิกฺขลฺมคฺเคน ตติยาวิเสสณะใน
คจฺจนฺโตฯ วิเสสณะของ ปุคฺคโลฯ อุปมาลึงคัตตะ วยีสัพท์ อุปมาโชตกะเข้า จิกฺขล-
มคฺเคน คจฺจนฺโต ปุคฺคโล ทนฺธํ กิริยาวิเสสณะใน กโรติ ปุณฺณํ อวฺตตกัมมะใน
กโรติ, ปาปํ สุทฺธกัตตาใน ลภติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โอกาส อวฺตตกัมมะใน

ลักษณะของ วิเสสณะของ มจฺเจรสหสฺสํ ตสฺส วิเสสณะของ เอกสาฎกสฺสํ สามีสัมพันธะใน มจฺเจรสหสฺสํ อนุมาลิ่งคัตถะ วิยศัพท์ อนุมาโชตกะเข้ากับ โอภาสํ ลักษณะ ตสฺส เอกสาฎกสฺส มจฺเจรสหสฺสํ, โอภาสํ อวุตตกัมมะใน ลภติ, อถ วิเสสณะของ ภาเวญ ลักษณะใน สนฺเตญ ลักษณะกิริยา, มโน สุทธกัตตาใน รมติญ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อสฺส วิเสสณะของ ปุคฺคลสฺสํ สามีสัมพันธะใน มโน ปาปสฺมี วิสยาธาระใน รมติ” อิติศัพท์ สฺรุปะใน อตฺโถญ ลิ่งคัตถะ, “หิตศัพท์ เหตุโชตกะ จิตตํ สุทธกัตตาใน รมติ และ โหติ รมติ กิตฺติ โหติ กิตฺติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้า กุสลกมฺมกรณกาเลญ กาลสัตตมีใน รมติ กุสลกมฺเม วิสยาธาระใน รมติ ตโต วิเสสณะของ กุสลกมฺมกรณกาลโตญ อปาทานใน มุจฺจิตฺวาญ ปุพฺพกาลกิริยาใน โหติ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ปาปนิหฺนญ วิกตีกัตตาใน โหติ” อิติศัพท์ สฺรุปะใน อตฺโถญ ลิ่งคัตถะ ๕

๔๐. คาทาปริโยसानะ พหุ โสตาปตฺตผลาทีนึ ปาปฺณีสฺสูติ ๕

คาทาปริโยसानะ พหุ (ชนา) โสตาปตฺตผลาทีนึ (อริยผลานึ) ปาปฺณีสฺสูติ ๕

คาทาปริโยसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งพระคาทา ชนา อ.ชน ท. พหุ มาก ปาปฺณีสฺสู บรรลุแล้ว (อริยผลานึ) ซึ่งอริยผล ท. โสตาปตฺตผลาทีนึ มีโสตาปตฺตผล เป็นต้น อิติ ดังนี้แล ๕

เวลาจบพระคาทา ชนเป็นจำนวนมากบรรลุอริยผลมีโสตาปตฺตผลเป็นต้น ดังนี้แล

คาทาปริโยसानะ กาลสัตตมีในปาปฺณีสฺสู พหุ วิเสสณะของ ชนาญ สุทธกัตตาในปาปฺณีสฺสูญ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โสตาปตฺตผลาทีนึ วิเสสณะของ อริยผลานึญ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปาปฺณีสฺสู อิติศัพท์ สฺมาปนะ ๕

จฺเพกสาฎกาวตฺถุ

จฺเพกสาฎกาวตฺถุ (นิฏฺฐิตํ) ๕

จฺเพกสาฎกาวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพรหมณ์ชื่อว่าจฺเพกสาฎก (นิฏฺฐิตํ) จบแล้ว ๕

จฺเพกสาฎกาวตฺถุ สุทธกัตตาใน นิฏฺฐิตํญ กิตฺบทกัตตฺวาจก ๕

จบเรื่องพรหมณ์จฺเพกสาฎก

วิเคราะห์ศัพท์กิตติ์ สมาส และศัพท์ิต

ปาปวคควณณา

เป็นฉัญฉฐิต์ปปริสส์มาส โดยมิตติยาตปปริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วรรณณติ เอตายาติ วรรณณา. (วรรณ วิตถาเร ในการขยายความ + ณะปัจจัย + ยุ
ปัจจัย + อาปัจจัย) กัตตุรูป, กรณส์าณะ

(ปณทิตโต) อ.บัณฑิต วรรณณติ ย่อมพรรณณา เอตาย (วาจา) ด้วยวาจานั้น อิติ เพราะ
เหตุนี้ (เอสา วาจา) อ.วาจานั้น วรรณณา ชื่อว่าวรรณณา. (วาจาเป็นเครื่องพรรณณา)

๒. ปาเปน สลลกขิต วคโค ปาปวคโค. (ปาป + สลลกขิต + วคค) ตติยาตปปริสส์มาส
วคโค อ.วรรค (ปณทิตเตน) สลลกขิต อ.บัณฑิต กำหนดแล้ว ปาเปน ด้วยบาป ปาป-
วคโค ชื่อว่าปาปวคค. (วรรคที่บัณฑิตกำหนดด้วยบาป)

๓. ปาปวคคสส วรรณณา ปาปวคควณณา. (ปาปวคค + วรรณณา) ฉัญฉฐิต์ปปริสส์มาส
วรรณณา อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณณา ปาปวคคสส ซึ่งวรรคบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยบาป
ปาปวคควณณา ชื่อว่าปาปวคควณณา. (วาจาเป็นเครื่องพรรณณาวรรคที่บัณฑิตกำหนดด้วยบาป)

จูฬกษัตริย์

เป็นฉัญฉฐิต์ปปริสส์มาส โดยมีอสมาหารทิสมาส และฉัญฉฐิต์วิปทลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่
ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. เอกโก จ โส ส่าฎโก จาติ เอกส่าฎโก. (เอก + ส่าฎ) อสมาหารทิสมาส
เอกโก จ อ.ผืนเดียวด้วย โส อ.ผืนเดียวนั้น ส่าฎโก จ เป็นผ้าด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
เอกส่าฎโก ชื่อว่าเอกส่าฎ. (ผ้าผืนเดียว)

๒. จูฬ โส เอกส่าฎโก ยสส่าติ จูฬกษัตริย์, พราหมณ. (จูฬ + เอกส่าฎ) ฉัญฉฐิต์วิป-
ทลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

เอกส่าฎโก อ.ผ้าผืนเดียว จูฬ ผืนน้อย ยสส พราหมณส์ ของพราหมณส์ใด อติ
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ โส พราหมณ อ.พราหมณนั้น จูฬกษัตริย์ ชื่อว่าจูฬกษัตริย์, ได้แก่
พราหมณ. (ผู้มีผ้าผืนเดียวผืนน้อย)

๓. จูฬกษัตริย์ วตตุ จูฬกษัตริย์. (จูฬกษัตริย์ + วตตุ) ฉัญฉฐิต์ปปริสส์มาส
วตตุ อ.เรื่อง จูฬกษัตริย์ แห่งพราหมณผู้มีผ้าผืนน้อยผืนเดียว จูฬกษัตริย์ ชื่อว่า
จูฬกษัตริย์. (เรื่องพราหมณผู้มีผ้าผืนน้อยผืนเดียว, เรื่องพราหมณจูฬกษัตริย์)

มหาเอกสาฎกพราหมโณ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีอสมาหารทิสมาส และจัญญูทวิปตตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. เอกโก จ โส สาฎโก จาติ เอกสาฎโก. (เอก + สาฎก) อสมาหารทิสมาส
เอกโก จ อ.ผืนเดียวด้วย โส อ.ผืนเดียวนั้น สาฎโก จ เป็นผ้าด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
เอกสาฎโก ชื่อว่าเอกสาฎก. (ผ้าผืนเดียว)

๒. มหนโต เอกสาฎโก ยลลāti มหาเอกสาฎโก, พราหมโณ. (มหนโต + เอกสาฎก)
จัญญูทวิปตตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

เอกสาฎโก อ.ผ้าผืนเดียว มหนโต ผืนใหญ่ ยลลāti พราหมณลลāti ของพราหมณ์โต อตฺติ
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ โส พราหมโณ อ.พราหมณ์นั้น มหาเอกสาฎโก ชื่อว่ามหาเอกสาฎก, ได้แก่
พราหมณ์. (ผู้มีผ้าผืนเดียวผืนใหญ่)

๓. มหาเอกสาฎโก จ โส พราหมโณ จาติ มหาเอกสาฎกพราหมโณ. (มหาเอกสาฎก +
พราหมณ) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

มหาเอกสาฎโก จ อ.ผู้มีผ้าผืนเดียวผืนใหญ่ด้วย โส อ.ผู้มีผ้าผืนเดียวผืนใหญ่นั้น
พราหมโณ จ เป็นพราหมณ์ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหาเอกสาฎกพราหมโณ ชื่อว่า มหาเอกสาฎก-
พราหมณ. (พราหมณ์ผู้มีผ้าผืนเดียวผืนใหญ่, พราหมณ์ชื่อว่ามหาเอกสาฎก)

นิवासสาฎโก

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. นิวาสติ เอเตนาติ นิวาสน. (นิปุพพ + วล อจฺจาทเน ในการปกปิด + เณปัจจย + ยุ
ปัจจย) กัตตุรูป, กรณสาธนะ

ซโน อ.ชั้น นิวาสติ ย่อมมุ่ง เอเตน วตฺเถน ด้วยผ้านี้ อิติ เพราะเหตุนี้ เอตฺ วตฺถ
อ.ผ้านี้ นิวาสน ชื่อว่านิวาสน. (เป็นเครื่องมุ่ง)

๒. นิवासณฺจ ตํ สาฎโก จาติ นิवासสาฎโก. (นิวาสน + สาฎก)

นิวาสนํ จ อ.อันเป็นเครื่องมุ่งด้วย ตํ อ.อันเป็นเครื่องมุ่งนั้น สาฎโก จ เป็นผ้าด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ นิवासสาฎโก ชื่อว่านิवासสาฎก. (ผ้าเป็นเครื่องมุ่ง)

ธมมส์ส่วน

เป็นฉันทวิธีตั้งปฐีสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ส่วน ส่วน. (สฺ ส่วน ในการฟัง + ยุบัจจย) ภาวรูป, ภาวสาณะ
ส่วน อ.การฟัง ส่วน ชื่อว่าส่วน. (การฟัง)
๒. ธมมส์ ส่วน ธมมส์ส่วน. (ธมม + ส่วน)
ส่วน อ.การฟัง ธมมส์ ซึ่งธรรม ธมมส์ส่วน ชื่อว่าธมมส์ส่วน. (การฟังธรรม)

ธมมส์ส่วน

เป็นฉันทวิธีตั้งปฐีสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ส่วนติ เขตตาติ ส่วน. (สฺ ส่วน ในการฟัง + ยุบัจจย) กัตตุรูป, อธิกรณสาณะ
ชญา อ.ช่น ท. ส่วนติ ย่อมฟัง เขตตา จาเน ในที่นี้ อิติ เพราะเหตุนี้ เอต จาเน อ.ที่
นี้ ส่วน ชื่อว่าส่วน. (เป็นที่ฟัง)
๒. ธมมส์ ส่วน ธมมส์ส่วน. (ธมม + ส่วน)
ส่วน อ.เป็นที่ฟัง ธมมส์ ซึ่งธรรม ธมมส์ส่วน ชื่อว่าธมมส์ส่วน. (เป็นที่ฟังธรรม)

อภาโว

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. ภาว ภาโว. (ภฺ สดตาย ในความมี, ความเป็น + ฌบัจจย) ภาวรูป, ภาวสาณะ
ภาว อ.ความมี ภาโว ชื่อว่าภาว. (ความมี, ความเป็น)
๒. น ภาโว อภาโว. (น + ภาว)
ภาโว อ.ความมี น ทาไม่ได้ อภาโว ชื่อว่าอภาว. (ความไม่มี)

ทิวส์ภาค

เป็นฉันทวิธีตั้งปฐีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- ทิวส์ส ภาค ทิวส์ภาค. (ทิวส์ + ภาค)
- ภาค อ.ส่วน ทิวส์ส หนึ่งวัน ทิวส์ภาค ชื่อว่าทิวส์ภาค. (ส่วนหนึ่งวัน)

ปณจวณฺณา

เป็นฉฐฐิวิปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปณจ วณฺณา ยสฺสา ส่า ปณจวณฺณา, ปิตฺติ. (ปณจ + วณฺณ)
 วณฺณา อ.วิณฺณะ ท. ปณจ ห่า ยสฺสา ปิตฺติยา ของปิตฺติไต อตฺถิ มีอยู่, ส่า ปิตฺติ อ.ปิตฺตินั้น
 ปณจวณฺณา ชื่อว่าปณจวณฺณา, ไต่แก้ปิตฺติ. (มีวิณฺณะ ๕)

ปุชิตฺกามาโม

เป็นจตุตถิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปุชิตฺ กามาเมตฺติ ปุชิตฺกามาโม. (ปุชิตฺสทฺทูปปท + กมฺ กนฺติยํ ในความใคร่ + ณปัจจจฺย) กัตตฺรูป,
 กัตตฺสาธนะ, เป็นกิตฺตันตสมาส
 โย ปุคฺคโล อ.บุคฺคไลไต กามาเมตฺติ ย่อมใคร่ ปุชิตฺ เพื่ออันบุช่า อิตฺติ เพราะเหตุนั้น โส ปุคฺคโล
 อ.บุคฺคลนั้น ปุชิตฺกามาโม ชื่อว่าปุชิตฺกามาโม. (ผู้ใคร่เพื่อจะบุช่า, ผู้ประสงค์จะบุช่า)

มจฺเฌรจิตฺตานิ

เป็นตติยาตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 มจฺเฌเรน ยุตฺตานิ จิตฺตานิ มจฺเฌรจิตฺตานิ. (มจฺเฌร + จิตฺต) ลป ยุตฺต คัพพทํท่ามกลางสมาส
 เป็นมัจฺเฌโลปสมาส
 จิตฺตานิ อ.จิตฺ ท. ยุตฺตานิ ดวงประกอบแล้ว มจฺเฌเรน ด้วยความตระหนี่ มจฺเฌรจิตฺตานิ
 ชื่อว่ามจฺเฌรจิตฺต. (จิตฺตดวงประกอบด้วยความตระหนี่, จิตฺตตระหนี่)

สทฺธาจิตฺตํ

เป็นตติยาตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สทฺธาย ยุตฺตํ จิตฺตํ สทฺธาจิตฺตํ. (สทฺธา + จิตฺต) ลป ยุตฺต คัพพทํท่ามกลางสมาส เป็นมัจฺเฌ-
 โลปสมาส
 จิตฺตํ อ.จิตฺ ยุตฺตํ ดวงประกอบแล้ว สทฺธาย ด้วยศรัทธา สทฺธาจิตฺตํ ชื่อว่าสทฺธาจิตฺต. (จิต
 ดวงประกอบด้วยศรัทธา, ศรัทธาจิต)

มจฺเชรลฺหฺลฺลํ

เป็นนิจฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มจฺเชรานํ ลฺหฺลฺลํ มจฺเชรลฺหฺลฺลํ. (มจฺเชร + ลฺหฺลฺล) ลบ ยุตต์ศัพท์และ จิตตศัพท์ เป็นมัจฉะโลป
สมาส

ลฺหฺลฺลํ อ.พัน มจฺเชรานํ แห่งจิตตวงประกอบแล้วด้วยความตระหนี่ ท. มจฺเชรลฺหฺลฺลํ ชื่อว่า
มจฺเชรลฺหฺลฺล. (จิตตตระหนี่หนึ่งพันดวง)

พลวมจฺเชโร

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

พลวา จ โส มจฺเชโร จาติ พลวมจฺเชโร. (พลวนตุ + มจฺเชร)

พลวา จ อ.อันมีกำลังด้วย โส อ.อันมีกำลังนั้น มจฺเชโร จ เป็นความตระหนี่ด้วย พลว-
มจฺเชโร ชื่อว่าพลวมจฺเชร. (ความตระหนี่อันมีกำลัง)

ปจฺมยาโม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปจฺโม จ โส ยาโม จาติ ปจฺมยาโม. (ปจฺม + ยาม)

ปจฺโม จ อ.ที่หนึ่งด้วย โส อ.ที่หนึ่งนั้น ยาโม จ เป็นยามด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปจฺมยาโม
ชื่อว่าปจฺมยาม. (ยามที่ ๑, ปฐมยาม)

มชฺฌิมยาโม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. มชฺฌเณ ภาโว มชฺฌิมโ. (มชฺฌ + อิมปัจจย) ลังสฺฐฐาทีอเนกัตถตฺทิต

ภาโว อ.อันมี มชฺฌเณ ในท่ามกลาง มชฺฌิมโ ชื่อว่ามชฺฌิม. (อันมีในท่ามกลาง)

๒. มชฺฌิมโ จ โส ยาโม จาติ มชฺฌิมยาโม. (มชฺฌิม + ยาม)

มชฺฌิมโ จ อ.อันมีในท่ามกลางด้วย โส อ.อันมีในท่ามกลางนั้น ยาโม จ เป็นยามด้วย
อิติ เพราะเหตุนี้ มชฺฌิมยาโม ชื่อว่ามชฺฌิมยาม. (ยามอันมีในท่ามกลาง, มชฺฌิมยาม)

ปัจฉิมยาโม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. ปจฉา ภโว ปจฉิมโ. (ปจฉา + อิมปัจจย) สังสัฎฐาทิอเนกัตถัตถิต
ภโว อ.อันมี ปจฉา ในภายหลัง ปจฉิมโ ชื่อว่าปจฉิม. (อันมีในภายหลัง)

๒. ปจฉิมโ จ โส ยาโม จาติ ปจฉิมยาโม. (ปจฉิม + ยาม)

ปจฉิมโ จ อ.อันมีในภายหลังด้วย โส อ.อันมีในภายหลังนั้น ยาโม จ เป็นยามด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ ปจฉิมยาโม ชื่อว่าปจฉิมยาม. (ยามอันมีในภายหลัง, ปจฉิมยาม)

ปุเรจาริกั

เป็นอโลปตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุเร จาริกั ปุเรจาริกั, สทุธาจิตต. (ปุเร + จาริก)

สทุธาจิตต อ.ศรัทธาจิต จาริกั เทียวไป ปุเร ในกาลก่อน ปุเรจาริกั ชื่อว่าปุเรจาริก. (เทียวไป
ก่อน, เดินออกหน้า, นำหน้า)

ปาทมูลั

เป็นฉฐฐิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาทานั มูลั ปาทมูลั. (ปาท + มูล)

มูลั อ.ที่ใกล้ ปาทานั แห่งเท้า ท. ปาทมูลั ชื่อว่าปาทมูล. (ที่ใกล้เท้า)

มหาสทุโท

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มหนโต จ โส สทุโท จาติ มหาสทุโท. (มหนโต + สทุท)

มหนโต จ อ.อันตั้งด้วย โส อ.อันตั้งนั้น สทุโท จ เป็นเสียงด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหา
สทุโท ชื่อว่ามหาสทุท. (เสียงตั้ง)

สาฎกยัค

เป็นฉฐฐิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สาฎกานั ยัค สาฎกยัค. (สาฎก + ยัค)

ยัค อ.คู่ สาฎกานั แห่งผ้า ท. สาฎกยัค ชื่อว่าสาฎกยัค. (คู่แห่งผ้า)

ทวิคุณุณ

เป็นตติยาดัตตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ทวิทิตุณ ทวิคุณุณ. (ทวิ + คุณุณ)

คุณุณ อ.คุณุณ ทวิทิตุณ ด้วยสอง ท. ทวิคุณุณ ชื่อว่าทวิคุณุณ. (คุณุณด้วย ๒, ทวิคุณุณ)

ทวตติสยุดานิ

เป็นอสมาหารทิตุสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทวตติสยุดานิ ทวตติสยุดานิ. (ทวตติส + ยุด)

ยุดานิ อ.ยุด ท. ทวตติส ๓๒ ทวตติสยุดานิ ชื่อว่าทวตติสยุด. (๓๒ ยุด)

วาทวิโมจน

เป็นนัญฐิตตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

วาทส วิโมจน วาทวิโมจน. (วาท + วิโมจน)

วิโมจน อ.การเปลื้อง วาทส ซึ่งวาทะ วาทวิโมจน ชื่อว่าวาทวิโมจน. (การเปลื้องวาทะ)

สตัดกษตตุ

เป็นอภัยยัตตทิต มีวิเคราะห์ว่า

สตัดส วาเรส สตัดกษตตุ. (สตัด + กษตตุปัจจัย)

วาเรส ในวาระ ท. สตัดส ๗ สตัดกษตตุ ชื่อว่าสตัดกษตตุ. (๗ ครั้ง)

ทาทุกาโม

เป็นจตุตถิตตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ทาทุ กามเตตติ ทาทุกาโม. (ทาทุสทหุขปท + กมุ กนตिय ในความใคร่ + ฌปัจจัย)

กัตตรูป, กัตตูลาณะ, เป็นกิตันตสมาส

โย บุคคลใด อ.บุคคลใด กามเตติ ย่อมใคร่ ทาทุ เพื่อยันให้ อิติ เพราะเหตุนั้น โส บุคคลใด อ.บุคคลนั้น ทาทุกาโม ชื่อว่าทาทุกาโม. (ผู้ใคร่เพื่อจะให้, ผู้ประสงค์จะให้)

สาฎกยุดานิ

เป็นฉัฏฐิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สาฎกานิ ยุดานิ สาฎกยุดานิ. (สาฎก + ยุด)

ยุดานิ อ.คู้ ท. สาฎกานิ แห่งผ้า ท. สาฎกยุดานิ ชื่อว่าสาฎกยุด. (คู้แห่งผ้า)

ทวดตีสยุดลทกกาล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีอสมาหารทิสสมาสและทุดิยาตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ทวดตีส ยุดานิ ทวดตีสยุดานิ. (ทวดตีส + ยุด)

ยุดานิ อ.คู้ ท. ทวดตีส ๓๒ ทวดตีสยุดานิ ชื่อว่าทวดตีสยุด. (๓๒ คู้)

๒. ลมิสฺสฺ เอตถาติ ลทฺธ. (ลม ลาเภา ในการได้ + กุดปัจจย) กัตตฺรูป, อธิกรณสาธนะ

ขนา อ.ขณ ท. ลมิสฺสฺ ได้แล้ว เอตถ กาลเ ในกาลนี้ อิติ เพราะเหตุนั้น เอโส กาล

อ.กาลนี้ ลทฺธ ชื่อว่าลทฺธ. (เป็นที่ได้)

๓. ทวดตีสยุดานิ ลทฺธ ทวดตีสยุดลทฺธ. (ทวดตีสยุด + ลทฺธ)

ลทฺธ อ.เป็นที่ได้ ทวดตีสยุดานิ ซึ่งคู้ ๓๒ ท. ทวดตีสยุดลทฺธ ชื่อว่า ทวดตีสยุดลทฺธ. (เป็นที่ได้ ๓๒ คู้)

๔. ทวดตีสยุดลทฺธญจ ตํ กาลเ จาติ ทวดตีสยุดลทฺธกาลเ. (ทวดตีสยุดลทฺธ + กาล)

ทวดตีสยุดลทฺธ จ อ.เป็นที่ได้ซึ่งคู้ ๓๒ ด้วย ตํ อ.เป็นที่ได้ซึ่งคู้ ๓๒ นั้น กาลเ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ทวดตีสยุดลทฺธกาลเ ชื่อว่า ทวดตีสยุดลทฺธกาลเ. (กาลเป็นที่ได้ ๓๒ คู้)

ทุกกริ

เป็นกัมมรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

ทุกฺเขน กรียตีติ ทุกกริ. (ทุกฺพุพ + กร กรเณ ในการกระทำ + ขปัจจย)

กम्मํ อ.กรรม ปุคฺคเลน อัมบุคฺคล กรียติ ย่อมกระทำ ทุกฺเขน โดยยาก อิติ เพราะเหตุนี้ ทุกกริ ชื่อว่าทุกกริ. (อัมบุคฺคลกระทำได้โดยยาก)

อนูเตปุรี

เป็นนิบาตปุพพกะ อภัยยัสภาวสฺมาส มิวิเคราะห์ว่า

ปุรสฺส อนูเต อนูเตปุรี. (อนูเต + ปุรี)

อนูเต ในภายในใน ปุรสฺส แห่งเมือง อนูเตปุรี ชื่อว่าอนูเตปุรี. (ภายในเมือง)

สฺตสฺทสฺสคฺชนกํ

เป็นฉฺฉฐิตฺวิปทฺตลยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาส มิวิเคราะห์ว่า

สฺตสฺทสฺสํ อคฺชนกํ ยสฺสาติ สฺตสฺทสฺสคฺชนกํ, วตฺถํ. (สฺตสฺทสฺสํ + อคฺชนก)

สฺตสฺทสฺสํ อ.แสนหนึ่ง อคฺชนกํ เป็นราคา ยสฺสํ วตฺถสฺสํ แห่งผ้าไต อตฺถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น ตํ วตฺถํ อ.ผ้านั้น สฺตสฺทสฺสคฺชนกํ ชื่อว่าสฺตสฺทสฺสคฺชนก, ได้แก่ผ้า. (มีราคาหนึ่งแสน)

อนูโตคนธกุฎิ

เป็นอมาทิปรตฺตปุริสฺสมาส มิวิเคราะห์ว่า

คนธกุฎิยา อนูโต อนูโตคนธกุฎิ. (อนูโต + คนธกุฎิ)

อนูโต ในภายในใน คนธกุฎิยา แห่งพระคณฺธกุฎิ อนูโตคนธกุฎิ ชื่อว่าอนูโตคนธกุฎิ. (ภายในพระคณฺธกุฎิ)

ภตฺตกิจจกุฎานํ

เป็นฉฺฉฐิตฺตปุริสฺสมาส โดยมิตฺติยาตฺตปุริสฺสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ว่า

๑. ภตฺตเตน กิจจํ ภตฺตกิจจํ. (ภตฺต + กิจจ)

กิจจํ อ.กิจ ภตฺตเตน ด้วยภตฺตร ภตฺตกิจจํ ชื่อว่าภตฺตกิจจ. (กิจด้วยภตฺตร, ภตฺตกิจ)

๒. ภตฺตกิจจสฺสํ จานํ ภตฺตกิจจกุฎานํ. (ภตฺตกิจจ + จาน)

จานํ อ.ที่ ภตฺตกิจจสฺสํ แห่งกิจด้วยภตฺตร ภตฺตกิจจกุฎานํ ชื่อว่าภตฺตกิจจกุฎาน. (ที่แห่งกิจด้วยภตฺตร, ที่ทำภตฺตกิจ)

ส่ายณฺทสฺมโย

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส โดยมีอมาทิปรตฺตปุริสฺสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. อทสฺสํ ส่ายํ ส่ายณฺโท. (ส่ายํ + อท) อมาทิปรตฺตปุริสฺสมาส

สาย อ.เป็นที่สิ้นไป อหสฺส แห่งวัน สายณฺโท ชื่อว่าสายณฺท. (เป็นที่สิ้นไปแห่งวัน)

๒. สายณฺโท จ โส สมฺโย จาติ สายณฺทสมฺโย. (สายณฺท + สมฺย)

สายณฺโท จ อ.เป็นที่สิ้นไปแห่งวันด้วย โส อ.เป็นที่สิ้นไปแห่งวันนั้น สมฺโย จ เป็นสมฺย ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สายณฺทสมฺโย ชื่อว่าสายณฺทสมฺย. (สมฺยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน, เวลาเย็น)

ปสาทฏฺจานํ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. ปสฺสฺทฺติ เอตฺถาติ ปสาโท. (ปฺพุพฺพ + สทฺ ปสาเท ในความเลื่อมใส + ฌบฺจจฺย) กัตตุ-
รูป, อธิกรณสาธนะ

ชฺนา อ.ชฺน ท. ปสฺสฺทฺติ ย่อมเลื่อมใส เอตฺถ จาเน ในที่นี้ อิติ เพราะเหตุนี้ ปสาโท
ชื่อว่าปสาท. (เป็นที่เลื่อมใส)

๒. ปสาโท จ โส จานญฺจาติ ปสาทฏฺจานํ. (ปสาท + จาน)

ปสาโท จ อ.เป็นที่เลื่อมใสด้วย โส อ.เป็นที่เลื่อมใสนั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ ปสาทฏฺจานํ ชื่อว่าปสาทฏฺจาน. (ที่เป็นที่เลื่อมใส)

กทาปณฺสทฺสฺสานิ

เป็นจฺฐิตฺตฺปปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กทาปณานํ สทฺสฺสานิ กทาปณฺสทฺสฺสานิ. (กทาปณ + สทฺสฺส)

สทฺสฺสานิ อ.พฺน ท. กทาปณานํ แห่งกทาปณะ ท. กทาปณฺสทฺสฺสานิ ชื่อว่ากทาปณฺสทฺสฺ.
(พฺนกทาปณะ)

คามวรา

เป็นวิเสสนุตฺตรบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คามา จ เต วรา จาติ คามวรา. (คาม + วร)

คามา จ อ.หมู่บ้าน ท. ด้วย เต อ.หมู่บ้าน ท. เหล่านี้ วรา จ เป็นหมู่บ้านส่วยด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ คามวรา ชื่อว่าคามวร. (หมู่บ้านส่วย, หมู่บ้านภาษี)

สหพพส์ต

เป็นฉันทลักษณ์ปัฐิรสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สหพเพสั สต สหพพส์ต. (สหพ + สต)

สต อ.หนึ่งร้อย สหพเพสั วัตถุนี้ แห่งวัตถุ ท. ทั้งปวง สหพพส์ต ชื่อว่าสหพพส์ต. (หนึ่งร้อยแห่งวัตถุทุกอย่าง, หนึ่งร้อยชนิด)

สหพพจตุกกั

เป็นฉันทลักษณ์ปัฐิรสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สหพเพสั จตุกกั สหพพจตุกกั. (สหพ + จตุกกั)

จตุกกั อ.หมวดสี่ สหพเพสั วัตถุนี้ แห่งวัตถุ ท. ทั้งปวง สหพพจตุกกั ชื่อว่าสหพพจตุกกั. (หมวดสี่แห่งวัตถุทุกอย่าง, ทุกอย่างๆ ละ ๔)

เขตตฎุจัน

เป็นฉันทลักษณ์ปัฐิรสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เขตตตสั จัน เขตตฎุจัน. (เขตต + จัน)

จัน อ.ที่ เขตตตสั แห่งนา เขตตฎุจัน ชื่อว่าเขตตฎุจัน. (ที่นา)

กขยถนกมม

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กขยถนถจ ต กมมถจถติ กขยถนกมม. (กขยถน + กมม)

กขยถน จ อ.อันงามด้วย ต อ.อันงามนั้น กมม จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กขยถนกมม ชื่อว่ากขยถนกมม. (กรรมอันงาม, กุศลกรรม)

สหพโสฬสกั

เป็นฉันทลักษณ์ปัฐิรสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สหพเพสั โสฬสกั สหพโสฬสกั. (สหพ + โสฬสกั)

โสฬสกั อ.หมวดสิบหก สหพเพสั วัตถุนี้ แห่งวัตถุ ท. ทั้งปวง สหพโสฬสกั ชื่อว่าสหพโสฬสกั. (หมวดสิบหกแห่งวัตถุทุกอย่าง, ทุกอย่างๆ ละ ๑๖)

สัพพัญญกั

เป็นฉัฏฐีตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

สัพเพลล อัญญกั สัพพัญญกั. (สัพพ + อัญญก)

อัญญกั อ.หมวดแปด สัพเพลล วัตถุนิ แห่งวัตถุ ท. ทั้งปวง สัพพัญญกั ชื่อว่าสัพพัญญก. (หมวดแปดแห่งวัตถุทุกอย่าง, ทุกอย่างๆ ละ ๘)

พลวปัจจุโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

พลวา จ โส ปัจจุโล จาติ พลวปัจจุโล. (พลวหตุ + ปัจจุโล)

พลวา จ อ.อันมีกำลังด้วย โส อ.อันมีกำลังนั้น ปัจจุโล จ เป็นที่ขจัดเสียซึ่งความมืดด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ พลวปัจจุโล ชื่อว่าพลวปัจจุโล. (เป็นที่ขจัดเสียซึ่งความมืดอันมีกำลัง)

ทินนตต

เป็นภาวตตทิต มีวิเคราะห์ว่า

๑. อทียิตถาติ ทินโน. (ทา ทาเน ในการให้ + ตปัจจย) กัมมรูป, กัมมสาธนะ

สาฎโก อ.ผ้า พราหมณณ อันพราหมณ อทียิตถ ได้ถวายแล้ว อิติ เพราะเหตุนี้ ทินโน ชื่อว่าทินน. (ถูกถวายแล้ว, อันพราหมณถวายแล้ว)

๒. ทินนสส ภาวโ ทินนตต. (ทินน + ตตปัจจย)

ภาวโ อ.ความเป็น ทินนสส สาฎกสส แห่งผ้าอันพราหมณถวายแล้ว ทินนตต ชื่อว่าทินนตต. (ความเป็นผ้าที่พราหมณถวายแล้ว)

อุปปนจิตต

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุปปนญจ ต จิตตญจาติ อุปปนจิตต. (อุปปน + จิตต)

อุปปนญ จ อ.อันเกิดขึ้นแล้วด้วย ต อ.อันเกิดขึ้นแล้วนั้น จิตต จ เป็นจิตด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อุปปนจิตต ชื่อว่าอุปปนจิตต. (จิตที่เกิดขึ้นแล้ว)

อหาเปตวา

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น ทาเปตวา อหาเปตวา. (น + ทาเปตวา)

ทาเปตวา ให้เชื่อมแล้ว น ทามีได้ อหาเปตวา ชื่อว่าอหาเปตวา. (ไม่ให้เชื่อมไป)

จิตตูปปาทสมนนตรี

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยส์มาส โดยมีนนิบาตบุพพบทกัมมธารยส์มาสอยู่ใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. จิตตสส อูปปาโท จิตตูปปาโท. (จิตต + อูปปาท)

อูปปาโท อ.การเกิดขึ้น จิตตสส แห่งจิต จิตตูปปาโท ชื่อว่าจิตตูปปาท. (การเกิดขึ้นแห่งจิต, จิตตูปปาท)

๒. จิตตูปปาทสส สมนนตรี จิตตูปปาทสมนนตรี. (จิตตูปปาท + สมนนตรี)

สมนนตรี ในระหว่าง จิตตูปปาทสส แห่งการเกิดขึ้นแห่งจิต จิตตูปปาทสมนนตรี ชื่อว่า จิตตูปปาทสมนนตรี. (ระหว่างการเกิดขึ้นแห่งจิต, ระหว่างที่จิตเกิดขึ้น)

สลากภตตทานาทินิ

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยส์มาส โดยมีนนิบาตบุพพบทกัมมธารยส์มาส และมีนนิบาตบุพพบทกัมมธารยส์มาสอยู่ใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สลากาย ภตต์ สลากภตต์. (สลากา + ภตต์) ตติยาตบุพพบทกัมมธารยส์มาส

ภตต์ อ.ภตฺร สลากาย ตามสลาก สลากภตต์ ชื่อว่าสลากภตต์. (ภตฺรตามสลาก, สลากภตฺร)

๒. สลากภตตสส ทานํ สลากภตตทานํ. (สลากภตต + ทาน) นนิบาตบุพพบทกัมมธารยส์มาส

ทานํ อ.การถวาย สลากภตตสส ซึ่งภตฺรตามสลาก สลากภตตทานํ ชื่อว่าสลากภตตทาน. (การถวายสลากภตฺร)

๓. สลากภตตทานํ อาทิ เยสนฺติ สลากภตตทานาทินิ, กุสลานิ. (สลากภตตทาน + อาทิ)

นนิบาตบุพพบทกัมมธารยส์มาส

สลากภตตทานํ อ.การถวายภตฺรตามสลาก อาทิ เป็นต้น เยสํ กุสลานํ แห่งกุศล ท. เหล่าใด อตฺติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น ตานิ กุสลานิ อ.กุศล ท. เหล่านั้น สลากภตตทานาทินิ ชื่อว่าสลากภตตทานาทินิ, ได้แก่กุศลทั้งหลาย. (มีการถวายสลากภตฺรเป็นต้น)

อุปัชฌายาทินี

เป็นนัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพทุพพีทิสฺมาส มีวิเคราะหว่า

อุปัชฌาย โอาทิ เยสนฺติ อุปุชฌายาทินี, วตฺตานิ. (อุปัชฌาย + อาทิ)

อุปัชฌาย อ.อุปัชฌายวัตร อาทิ เป็นต้น เยส วตฺตานิ แห่งวัตร ท. เหล่าใด อตฺถิ มีอยู่
อิตฺติ เพราะเหตุนี้ ตานิ วตฺตานิ อ.วัตร ท. เหล่านี้ อุปุชฌายาทินี ชื่อว่าอุปัชฌายาทิ, ได้แก่วัตร
ทั้งหลาย. (มีอุปัชฌายวัตรเป็นต้น)

กายทฺจฺจริตาทินี

เป็นนัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพทุพพีทิสฺมาส โดยมีตติยาตปฺปุริสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหตั้งนี้

๑. กายเณ ทฺจฺจริตานิ กายทฺจฺจริตานิ. (กาย + ทฺจฺจริต) ตติยาตปฺปุริสฺมาส

ทฺจฺจริตานิ อ.ความประพฤตชั่ว ท. กายเณ ทางกาย กายทฺจฺจริตานิ ชื่อว่ากายทฺจฺจริต.
(ความประพฤตชั่วทางกาย, กายทฺจฺจริต)

๒. กายทฺจฺจริตานิ อาทิ เยสนฺติ กายทฺจฺจริตาทินี, ทฺจฺจริตานิ. (กายทฺจฺจริต + อาทิ)

นัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพทุพพีทิสฺมาส

กายทฺจฺจริตานิ อ.ความประพฤตชั่วทางกาย ท. อาทิ เป็นต้น เยส ทฺจฺจริตานิ แห่งความ
ประพฤตชั่ว ท. เหล่าใด สฺนฺติ มีอยู่ อิตฺติ เพราะเหตุนี้ ตานิ ทฺจฺจริตานิ อ.ความประพฤตชั่ว ท. เหล่า
นั้น กายทฺจฺจริตาทินี ชื่อว่ากายทฺจฺจริตาทิ, ได้แก่ความประพฤตชั่วทั้งหลาย. (มีความประพฤตชั่วทางกาย
เป็นต้น)

ปาปกมฺม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหว่า

ปาปญจ ตํ กมฺมญฺจาติ ปาปกมฺม. (ปาป + กมฺม)

ปาปํ จ อ.อันชั่วด้วย ตํ อ.อันชั่วนั้น กมฺมํ จ เป็นกรรมด้วย อิตฺติ เพราะเหตุนี้ ปาปกมฺม
ชื่อว่าปาปกมฺม. (กรรมชั่ว)

อกุศลจิตตูปปาโท

เป็นบัญญัติปปริสส์มาส โดยมึนนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาสและวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส อยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น กุสลํ อกุสลํ. (น + กุสล) นิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส
กุสลํ อกุสลํ น ทาหิเต อกุสลํ ชื่อว่าอกุสล. (ไม่ใช่กุสล, ตรงกันข้ามกับกุสล, อกุสล)
๒. อกุสลญจ ตํ จิตตญจาติ อกุสลจิตตํ. (อกุสล + จิตต) วิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส
อกุสลํ จ อ.อันเป็นอกุศลด้วย ตํ อ.อันเป็นอกุศลนั้น จิตตํ จ เป็นจิตด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ อกุสลจิตตํ ชื่อว่าอกุสลจิตต. (จิตอันเป็นอกุศล)
๓. อกุสลจิตตสฺส อุปปาโท อกุสลจิตตูปปาโท. (อกุสลจิตต + อุปปาท) บัญญัติปปริสส์มาส
อุปปาโท อ.การเกิดขึ้น อกุสลจิตตสฺส แห่งจิตอันเป็นอกุศล อกุสลจิตตูปปาโท ชื่อว่า
อกุสลจิตตูปปาท. (การเกิดขึ้นแห่งจิตที่เป็นอกุศล)

สัพพญจानํ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า
สัพพญจ ตํ จานญจาติ สัพพญจानํ. (สัพพ + จาน)
สัพพํ จ อ.ทั้งปวงด้วย ตํ อ.ทั้งปวงนั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สัพพญจานํ
ชื่อว่าสัพพญจาน. (ที่ทั้งปวง)

จิกขลมคฺโค

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า
จิกขโล จ โส มคฺโค จาติ จิกขลมคฺโค. (จิกขล + มคค)
จิกขโล จ อ.อันสิ้นด้วย โส อ.อันสิ้นนั้น มคฺโค จ เป็นหนทางด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
จิกขลมคฺโค ชื่อว่าจิกขลมคค. (หนทางที่สิ้น)

กุสลกมฺมกรณกาโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส และบัญญัติปปริสส์มาส
อยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กุศลญจ ตํ กมฺมญจาติ กุศลกมฺมํ. (กุศล + กมฺม) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาสํ
กุศลํ จ อ.อันเป็นกุศลด้วย ตํ อ.อันเป็นกุศลนั้น กมฺมํ จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ กุศลกมฺมํ ชื่อว่ากุศลกมฺม. (กรรมอันเป็นกุศล, กุศลกรรม)
๒. กโรนฺติ เอตถาติ กรณํ. (กร กรณ ในกรกระทำ + ยุปัจจัย) กัตตฺรูป, อธิกรณสาธนะ
ชฺนา อ.ชฺน ท. กโรนฺติ ย่อมกระทำ เอตถ กาล ในกาลนี้ อิติ เพราะเหตุนี้ เอโส
กาลโ ๒.กาลนี้ กรณํ ชื่อว่ากรณ. (เป็นที่กระทำ)
๓. กุศลกมฺมสฺส กรณํ กุศลกมฺมกรณํ. (กุศลกมฺม + กรณ) ฌฏฐิตํปฺปฺริสฺสมาส
กรณํ อ.เป็นที่ทำ กุศลกมฺมสฺส ซึ่งกรรมอันเป็นกุศล กุศลกมฺมกรณํ ชื่อว่ากุศลกมฺมกรณ.
(เป็นที่ทำกุศลกรรม)
๔. กุศลกมฺมกรณญจ ตํ กาลโ จาติ กุศลกมฺมกรณกาลโ. (กุศลกมฺมกรณ + กาล)
วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาสํ
กุศลกมฺมกรณํ จ อ.เป็นที่ทำกรรมอันเป็นกุศลด้วย ตํ อ.เป็นที่ทำกรรมอันเป็นกุศลนั้นด้วย
กาลโ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กุศลกมฺมกรณกาลโ ชื่อว่ากุศลกมฺมกรณกาล. (กาลเป็นที่ทำ
กุศลกรรม)

ปาปนิหฺนํ

เป็นเหตุยึดอุปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
ปาปํ นิหฺนํ ปาปนิหฺนํ, จิตตํ. (ปาป + นิหฺน)
จิตตํ อ.จิต นิหฺนํ อันไสลไปแล้ว ปาปํ สู้บาป ปาปนิหฺนํ ชื่อว่าปาปนิหฺน, ไต่แก้จิต. (อันไสลไป
สู้บาป)

คาถาปริโยสานํ

เป็นฌฏฐิตํปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
คาถาย ปริโยสานํ คาถาปริโยสานํ. (คาถา + ปริโยสาน)
ปริโยสานํ อ.เป็นที่สิ้นสุดลงรอบ คาถาย แห่งพระคาถา คาถาปริโยสานํ ชื่อว่าคาถา-
ปริโยสาน. (เป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งพระคาถา)

โสดาปัตติผลาทีน, อริยผลานิ

เป็นนักรู้ทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสมาล มีวิเคราะหว่า

โสดาปัตติผล อาทิ เยล ตานิ โสดาปัตติผลาทีน, อริยผลานิ. (โสดาปัตติผล + อาทิ)

โสดาปัตติผล อ.โสดาปัตติผล อาทิ เป็นต้น เยล (อริยผลานิ) แห่งอริยผล ท. เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่, ตานิ (อริยผลานิ) อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสดาปัตติผลาทีน ชื่อว่าโสดาปัตติผลาที (มีโสดาปัตติผลเป็นต้น), ได้แก่อริยผลทั้งหลาย.

๒. เสยยสกตฺเถรวตฺถุ [๙๖]

เสยยสกตฺเถรวตฺถุ (มยา วุจฺจเต) ๕

เสยยสกตฺเถรวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพระเสยยสกะผู้เถระ (มยา) อันข้าพเจ้า
(วุจฺจเต) จะกล่าว ๕

เสยยสกตฺเถรวตฺถุ วุตตกัมมะใน วุจฺจเตฯ อาชยาตบทกัมมวจาก
มยา อนภิกขิตกตฺตาใน วุจฺจเต ๕

๒. เรื่องพระเสยยสกะเถระ

๑. “ปาปญฺเจ ปุริโส กยิราติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต เสยยสกตฺเถรํ
อารพฺภ กเถสิ ๕

สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต เสยยสกตฺเถรํ อารพฺภ “ปาปญฺเจ ปุริโส กยิราติ อิมํ ฌมฺมเทสนํ
กเถสิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เขตวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพฺภ ทรงปรารภ เสยยสกตฺเถรํ ซึ่งพระเสยยสกะผู้เถระ กเถสิ ตรัสแล้ว อิมํ
ฌมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ “ปาปญฺเจ ปุริโส กยิราติ ว่า “ปาปญฺเจ ปุริโส
กยิรา” ดังนี้ เป็นต้น ๕

พระศาสดาเมื่อประทับที่พระเขตวัน ทรงปรารภพระเสยยสกะเถระ ตรัสพระธรรม-
เทศนานี้ว่า “ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุกฺตกตฺตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกตฺตวจาก “ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา” สรุปะใน
อิติฯ ศัพท์ อาชยัตถะใน อิมํ ฌมฺมเทสนํ อิมํ วิเสสนะของ ฌมฺมเทสนํฯ อวุตตกัมมะ
ใน กเถสิ เขตวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัภันตริกิริยาของ สตุถา เสยยสกตฺเถรํ
อวุตตกัมมะใน อารพฺภฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๕

.....
.....

๒. โส กิร โลกุทายิตเถรสฺส สทฺธิวิหาริกอ อุตฺตโน อนภิริตี ตสฺส อารอเจตฺวา เตน
ปจฺมสงฺฆาทีเสสกกมฺเม สฺมาทปิโต อุปฺปนฺนุปฺปนฺนาย อนภิริติยา ตํ กมฺมกาสี ๕

โส กิร (เสยฺยสโก) โลกุทายิตเถรสฺส สทฺธิวิหาริกอ (หุตฺวา) อุตฺตโน อนภิริตี ตสฺส
(โลกุทายิตเถรสฺส) อารอเจตฺวา เตน (โลกุทายิตเถเรน) ปจฺมสงฺฆาทีเสสกกมฺเม สฺมาทปิโต
อุปฺปนฺนุปฺปนฺนาย อนภิริติยา ตํ กมฺม อากาสี ๕

กิร ได้ยินว่า โส (เสยฺยสโก) อ.พระเสยฺยสกะนั้น สทฺธิวิหาริกอ เป็นสทฺธิวิหาริก
โลกุทายิตเถรสฺส ของพระโลกุทายีผู้เถระ (หุตฺวา) เป็น อารอเจตฺวา บอกแล้ว
อนภิริตี ซึ่งความไม่ยินดียิ่ง อุตฺตโน ของตน ตสฺส (โลกุทายิตเถรสฺส) แก่พระ
โลกุทายีผู้เถระนั้น เตน (โลกุทายิตเถเรน) สฺมาทปิโต ผู้ อันพระโลกุทายีผู้เถระนั้น
ชักชวนแล้ว ปจฺมสงฺฆาทีเสสกกมฺเม ในกรรมคือสังฆาทีเสสข้อที่หนึ่ง อากาสี ได้
กระทำแล้ว ตํ กมฺม ซึ่งกรรมนั้น อนภิริติยา ในเพราะความไม่ยินดียิ่ง อุปฺปนฺนุปฺ-
ปนฺนาย อันทั้งเกิดขึ้นแล้วทั้งเกิดขึ้นแล้ว ๕

เล่ากันว่า ท่านเสยฺยสกะนั้นเป็นสทฺธิวิหาริกของพระโลกุทายีเถระ บอกความไม่ยินดี
อย่างยิ่งของตัวเองให้แก่พระโลกุทายีเถระ ถูกพระโลกุทายีเถระชักชวนให้ทำอาบัติ
สังฆาทีเสสข้อแรก ได้ทำกรรมนั้นเพราะความไม่ยินดีอย่างยิ่งทั้งที่เกิดขึ้นแล้วทั้งเกิด
ขึ้นแล้ว

กิร อนุสฺสวณฺตถะ โส วิเสสนะของ เสยฺยสโกฯ สทฺธกัตตาโน อากาสีฯ อาชยาดบท
กัตตฺวาจก โลกุทายิตเถรสฺส สามีสัมพันธะโน สทฺธิวิหาริกอฯ วิคตีกัตตาโน หุตฺวาฯ
ปฺพพกาลกิริยาโน อารอเจตฺวา อุตฺตโน สามีสัมพันธะโน อนภิริตีฯ อวุตตกัมมะโน
โน อารอเจตฺวา ตสฺส วิเสสนะของ โลกุทายิตเถรสฺสฯ สัมปทานโน อารอเจตฺวาฯ
ปฺพพกาลกิริยาโน สฺมาทปิโต เตน วิเสสนะของ โลกุทายิตเถเรนฯ อนภิริตีกัตตาโน
สฺมาทปิโต ปจฺมสงฺฆาทีเสสกกมฺเม วิสยาธาระโน สฺมาทปิโตฯ วิเสสนะของ เสยฺยสโก
อุปฺปนฺนุปฺปนฺนายฯ วิเสสนะของ อนภิริติยาฯ นิमितตสฺสตีมีโน อากาสี ตํ วิเสสนะของ
กมฺมํฯ อวุตตกัมมะโน อากาสี ๕

๓. สตุถา ตสฺส กิริยํ สุตฺวา ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา “เอวํ กิร ตฺวํ กโรสีติ ปุจฺฉิตฺวา “อาม
ภนฺเตติ วุตฺเต, “กสฺมา ภาริยํ กมฺมํ อากาสี อนนฺนุจฺฉวิกํ โมขปฺริสาติ นานปฺปการโต

ครหิตวา สิกขาปทํ ปญญาเปตวา “เอวรूपํ หิ กมมํ ทิฏฐจฺมเมปิ สมฺปฺราเยปิ
 ทุกฺขสํวตฺตนิกเมว โหตีติ วตฺวา อนฺุสนฺุธิ ฆฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสฺนฺโต อิมํ คาถมาห
 “ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา น นํ กยิรา ปุณฺฺปนฺนํ
 น ตมฺหิ จฺนฺทํ กยิราถ ทุกฺโข ปาปสฺส อุจฺจโยติ ฯ

สตถา ตสฺส (เสยฺยสกสฺส) กิริยํ สุตฺวา (ปุคฺคลํ) ตํ (เสยฺยสกํ) ปกฺโกสาเปตฺวา “เอวํ กิร ตฺวํ
 กโรสีติ ปุจฺจิตฺวา, “อาม ภนฺเต เอวํ” อิติ (วจฺเน เตน เสยฺยสเกน) วุตฺเต, “(ตฺวํ) กสฺมา
 ภาริยํ กมฺมํ อกาสิ, (ตํ กมฺมํ) อนฺุจฺฉวิกํ (โหติ) โมฆปุริสาติ (วตฺวา) นานปฺปการโต
 ครหิตฺวา สิกขาปทํ ปญญาเปตฺวา “เอวรूपํ หิ กมมํ ทิฏฐจฺมเมปิ สมฺปฺราเยปิ ทุกฺขสํวตฺตนิกํ
 เอว โหตีติ วตฺวา อนฺุสนฺุธิ ฆฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสฺนฺโต อิมํ คาถํ อาห

“ปุริโส เจ ปาปํ กยิรา,
 (โส ปุริโส) น ปุณฺฺปนฺนํ นํ (ปาป) กยิรา,
 (โส ปุริโส) น ตมฺหิ (ปาเป) จฺนฺทํ กยิราถ,
 ปาปสฺส (หิ) อุจฺจโย ทุกฺโข (โหติ) อิติฯ

สตถา อ.พระศาสดา สุตฺวา สดับแล้ว กิริยํ ซึ่งกิริยา ตสฺส (เสยฺยสกสฺส) ของพระ
 เสยฺยสกะนั้น (ปุคฺคลํ) ทรงยังบุคคล ปกฺโกสาเปตฺวา ให้ร้องเรียกแล้ว ตํ (เสยฺยสกํ)
 ซึ่งพระเสยฺยสกะนั้น ปุจฺจิตฺวา ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “กิร ได้ยินว่า ตฺวํ อ.เธอ กโรสี
 ย่อมกระทำ เอวํ อย่างนี้หรือ” อิติ ดังนี้, (วจฺเน) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่
 พระองค์ผู้เจริญ อาม พระเจ้าข้า เอวํ อ.อย่างนั้น” อิติ ดังนี้ (เตน เสยฺยสเกน) อัน
 พระเสยฺยสกะนั้น วุตฺเต กราบทูลแล้ว, (วตฺวา) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “(ตฺวํ) อ.เธอ อกาสิ
 ได้กระทำแล้ว กมฺมํ ซึ่งกรรม ภาริยํ อันหนัก กสฺมา เพราะเหตุอะไร, โมฆปุริส
 ดูก่อนโมฆบุรุษ (ตํ กมฺมํ) อ.กรรมนั้น อนฺุจฺฉวิกํ เป็นกรรมอันไม่สมควร (โหติ)
 ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ครหิตฺวา ทรงติเตียนแล้ว นานปฺปการโต โดยประการต่างๆ
 ปญญาเปตฺวา ทรงบัญญัติแล้ว สิกขาปทํ ซึ่งสิกขาบท วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “หิ
 ก็ กมฺมํ อ.กรรม เอวรूपํ อันมีอย่างนี้เป็นรูป ทุกฺขสํวตฺตนิกํ เอว เป็นกรรมอัน
 ยังสัตว์ให้เป็นไปพร้อมเพื่อทุกข์นั้นเทียว ทิฏฐจฺมเมปิ ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้วบ้าง
 สมฺปฺราเยปิ ในสัมปรายภพบ้าง โหติ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ อนฺุสนฺุธิ ฆฺเฏตฺวา
 ฐมฺมํ เทเสฺนฺโต เมื่อทรงสืบท่อ ซึ่งอนฺุสนฺุธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว อิมํ คาถํ
 ซึ่งพระศาสดา อิติ ว่า

“เจ หากว่า ปุริโส อ.บุคคล กยิรา ฟังกระทำ ปาป ซึ่งบาป ไชรั, (โส ปุริโส) อ.บุคคลนั้น น กยิรา ไม่ฟังกระทำ น (ปาป) ซึ่งบาปนั้น ปุณปุณ บ่อยๆ, (โส ปุริโส) อ.บุคคล นั้น น กยิราถ ไม่ฟังกระทำ จนทำ ซึ่งความพอใจ ตมฺหิ (ปาเป)ในบาปนั้น, หิ เพราะว่า อัจจโย อ.การสั่งสม ปาปสุส ซึ่งบาป ทุกฺโข เป็นเหตุนำมาซึ่งความทุกข์ (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาสตบิรยาของพระเสยยสกะนั้นรับสั่งให้เรียกท่านมา ตรัสถามว่า “ทราบวาท่านทำอย่างนี้จริงหรือ?”, เมื่อพระเสยยสกะกราบทูลว่า “จริงพระเจ้าข้า”, จึงตรัสว่า “เธอได้ทำกรรมหนักเพราะอะไร, ดูก่อนโมฆบุรุษ กรรมนั้นเป็นกรรมไม่สมควร” ทรงตำหนิโดยประการต่างๆ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ตรัสว่า “ก็กรรมเห็นปานนี้ เป็นกรรมที่นำสัตว์ไปสู่ความทุกข์ในโลกนี้บ้าง ในโลกหน้าบ้าง” เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม ตรัสพระคาถานี้ว่า

“หากว่า บุคคลฟังทำบาปไชรั, บุคคลไม่ควรทำบาปนั้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า ไม่ควรทำความพอใจในบาปนั้น เพราะว่า การสั่งสมบาปเป็นเหตุนำความทุกข์มาให้”

สตุถา สุททกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก ตสุส วิเสสณะของ เสยยสกุสสุย สามีสัมพันธะใน กิริยๆ อวุตตกัมมะใน สุตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปกุโกสาเปตฺวา ปุคฺคัล การิตกัมมะใน ปกุโกสาเปตฺวา ต วิเสสณะของ เสยยสกุ อวุตตกัมมะใน ปกุโกสาเปตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิตฺวา “กิริ อนุสสวณัตถะ ตฺวํ สุททกัตตาใน กโรสิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอวํ กิริยาวิเสสณะใน กโรสิ” อิติศัพท์ อากาละใน ปุจฺฉิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ อาม สัมปฏิจจันตถะ เอวํ ลิงคัตถะ” อิติศัพท์ สรุปะเน วจเนๆ ลักษณะใน วุตฺเตๆ ลักษณะกิริยา เตน วิเสสณะของ เสยยสเกนๆ อนภิทกัตตาใน วุตฺเต, “ตฺวํ สุททกัตตาใน อกาสิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก กสุมา เหตุไ ใน อกาสิ ภาริย วิเสสณะของ กมฺมๆ อวุตตกัมมะใน อกาสิ, โมฆปุริส อาลปนะ ต วิเสสณะของ กมฺมๆ สุททกัตตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก อนนฺจฺฉวิกๆ วิกติกัตตาใน โหติ” อิติศัพท์ อากาละใน วตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ครหิตฺวา นานปปรการโต ตติยาวิเสสณะใน ครหิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปญญาเปตฺวา

สิกขาปทํ อวุตตกัมมะใน ปณณปาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “หิตฺถํ วากยารัมภ-
 โชตกะ เอวรूपํ วิเสสณะของ กมฺมํฯ สฺสทกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปี
 สองศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากัปปํ ทิฏฺฐธมฺเม และ สมฺปฺราเย ทิฏฺฐธมฺเม กิตฺติ สมฺปฺราเย กิตฺติ
 วิสยาธาระใน ทฺกขสํวตฺตนิกํ เอวศัพทํ อวฺชารณะเข้ากัปปํ ทฺกขสํวตฺตนิกํฯ วิกิตฺกัตตาใน
 โหติ” อิตฺติศัพทํ อากาเรใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ชมฺเฏตฺวาฯ อานุสฺสฺนํ อวุตตกัมมะใน
 ชมฺเฏตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน เทเสนฺโต ฐมฺมํ อวุตตกัมมะใน เทเสนฺโตฯ อัปฺภันตร-
 กิริยาของ สตุถา อิมํ วิเสสณะของ คาคํฯ อวุตตกัมมะใน อาห

“เจศฺพทํ ปริกัปปัตถะ ปุริโส สฺสทกัตตาใน กยิราฯ อาชยาต-
 บทกัตตฺวาจก ปาปํ อวุตตกัมมะใน กยิรา, โส วิเสสณะของ
 ปุริโสฯ สฺสทกัตตาใน กยิราฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก น ศัพทํ
 ปฏฺวิเสธะใน กยิรา ปุณฺนปฺปฺนํ กิริยาวิเสสณะใน กยิราถ นํ วิเสสณะ
 ของ ปาปํฯ อวุตตกัมมะใน กยิรา, โส วิเสสณะของ ปุริโสฯ สฺสท-
 กัตตาใน กยิราถฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นศัพทํ ปฏฺวิเสธะ
 ใน กยิราถ ทุมฺหิ วิเสสณะของ ปาเปฯ วิสยาธาระใน ฉนฺทํฯ
 อวุตตกัมมะใน กยิราถ, หิตฺถํ เหตุโชตกะ อัจจโย สฺสทกัตตา
 ใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ทฺกฺโข วิกิตฺกัตตาใน โหติ
 ปาปสฺส ฉนฺทํ อวุตตกัมมะใน อัจจโย” อิตฺติศัพทํ สฺสรูปะใน อิมํ
 คาคํ ฯ

๔. ตสฺสตุถโถ “สเจ ปุริโส สกึ ปาปกมฺมํ กเรยฺย, ตํชณฺณเณว ปจฺจเวกฺขิตฺวา ‘อิทํ
 อปฺปฏฺฐิรूपํ โอปาริกนฺหฺติ น นํ กยิรา ปุณฺนปฺปฺนํ, โยปี ตมฺหิ ฉนฺโท วา รุจฺจิ วา
 อฺปฺปชฺเชยฺย ตํปี วิโนเทตฺวา น กยิราเถว; กึการณฺนา? ปาปสฺส หิ อัจจโย วุฑฺฒิ
 อิตฺโถเกปี ปฺรโลเกปี ทฺกฺโข ทฺกฺขเมว อาวหตีติ ฯ

ตสฺส (คาคาวจนสฺส) อตุถโถ “สเจ ปุริโส สกึ ปาปกมฺมํ กเรยฺย, (โส ปุริโส) ตํชณฺณเณว
 ปจฺจเวกฺขิตฺวา ‘อิทํ (ปาปกมฺมํ) อปฺปฏฺฐิรूपํ โอปาริกํ (โหติ)’ อิติ (จินฺตเนน) น นํ (ปาปกมฺมํ)
 กยิรา ปุณฺนปฺปฺนํ, โยปี ตมฺหิ (ปาปกมฺเม) ฉนฺโท วา รุจฺจิ วา อฺปฺปชฺเชยฺย, (ปุริโส) ตํปี (ฉนฺทํ
 วา รุจฺจิ วา) วิโนเทตฺวา น กยิราถ เอว, (ปุริโส) กึการณฺนา (ตมฺหิ ปาเป ฉนฺทํ น กยิราถาติ
 ปุจฺฉา)? ‘ปาปสฺส หิ อัจจโย วุฑฺฒิ อิตฺโถเกปี ปฺรโลเกปี ทฺกฺโข (โหติ) ทฺกฺโข เอว อาวหตีติ

(วิสสุชชน อิติ ปณฺหิตเตน เวทิตพฺโพ) ๙

อตฺโถ อ.เนื่อความ ตสฺส (คาถาวจนสฺส) แห่งคำอันเป็นพระคาถานั้น อิติ ว่า “สเจ
 ถ้าวา ปุริโส อ.บุคคล กรเญย พิงกระทำ ปาปกมฺม ซึ่งกรรมอันชั่ว สกิ ครั้งเดียว
 ไชรั, (โส ปุริโส) อ.บุคคลนั้น ปจฺจเวกฺขิตฺวา พิจารณาแล้ว ตฺขณฺ อเว ในขณะที่
 นั้นเทียว น กยิรา ไม่พิงกระทำ น (ปาปกมฺม) ซึ่งกรรมอันชั่วนั้น ปุณฺปฺปฺนํ บ่อยๆ
 (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “อิทํ (ปาปกมฺม) อ.กรรมอันชั่วนี้ อปฺปฏิรูปํ เป็น
 กรรมอันไม่สมควร โอปาริกํ เป็นกรรมอันหยาบ (โหติ) ย่อมเป็น’ อิติ ดังนี้, จนฺโท
 วา อ.ความพอใจหรือ รุจิ วา หรือว่า อ.ความชอบใจ ตมฺหิ (ปาปกมฺเม) ในกรรมอัน
 ชั่วนั้น โยปิ แม้ใด อฺปฺปชฺเชยฺย พิงเกิดขึ้น, (ปุริโส) อ.บุคคล วิโนเทตฺวา บรรเทา
 แล้ว ตฺปิ (จนฺทํ วา รุจิ วา) ซึ่งความพอใจหรือ หรือว่า ซึ่งความชอบใจ แม้นั้น น
 กยิราถ อเว ไม่พิงกระทำนั้นเทียว, (ปจฺจ) อ.อันถาม อิติ ว่า “(ปุริโส) อ.บุคคล
 (น กยิราถ) ไม่พิงกระทำ (จนฺทํ) ซึ่งความพอใจ (ตมฺหิ ปาเป) ในบาปนั้น
 กิจการณา เพราะเหตุอะไร” อิติ ดังนี้, (วิสสุชชน) อ.อันแก้อ อิติ ว่า “หิ เพราะ
 ว่า อจฺจโย อ.การสั่งสม วุฑฺฒิ คือว่า อ.การพอกพูน ปาปสฺส ซึ่งบาป ทุโกฺข เป็นเหตุ
 นำมาซึ่งความทุกข์ อธิโลเกปิ ในโลกนี้บ้าง ปริโลเกปิ ในโลกอื่นบ้าง (โหติ) ย่อม
 เป็น ทุกฺขํ อเว อาวหติ คือว่า ย่อมนำมา ซึ่งความทุกข์นั้นเทียว” อิติ ดังนี้ (อิตติ)
 ดังนี้ (ปณฺหิตเตน) อันบัณฑิต (เวทิตพฺโพ) พิงทราบ ๙

บัณฑิตพิงทราบเนื่อความแห่งคำของพระคาถานั้นว่า “ถ้าบุคคลพิงทำกรรมชั่วครั้ง
 เดียวไชรั, พิจารณาในขณะที่นั้นนั้นแหละ ไม่พิงทำกรรมชั่วนั้นซ้ำแล้วซ้ำเล่าด้วยคิด
 ว่า “กรรมนี้เป็นกรรมไม่สมควร เป็นกรรมหยาบ”, ความพอใจหรือว่าความชอบใจใน
 กรรมที่ชั่วนั้นแม้ใด พิงเกิดขึ้น, บุคคลก็บรรเทาความพอใจหรือความชอบใจอันนั้น
 แล้วไม่พิงทำ, ถามว่า ‘บุคคลไม่พิงทำความพอใจในบาปนั้น เพราะอะไร?’, แก้วว่า
 ‘เพราะว่า การสั่งสมพอกพูนบาป เป็นเหตุนำทุกข์มาให้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า คือ
 ย่อมนำความทุกข์เท่านั้นมาให้’

อตฺโถ วุตตกัมมะเน เวทิตพฺโพ ๙ กิตบทกัมมวจาก ตสฺส วิเสสเนของ คาถาวจนสฺส ๙
 สามีสัมพันธะใน อตฺโถ “สเจ ปริกัปปิตถะ ปุริโส สฺวทกัตตาโน กรเญย ๙ อาชยาตบท
 กัตตุวจาก สกิ กิริยาวิเสสเนใน กรเญย ปาปกมฺม อุตตกัมมะเน กรเญย, โส วิเสสเน

ของ ปุริโสๆ สุธกัถตาใน กยิราๆ อาชยาตบทกัถตุวจาก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ
 ตัขณๆ ทุติยกาลสัตตมมีใน ปัจจเวกขิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน กยิรา “อิห วิเสสณะของ
 ปาปกมมๆ สุธกัถตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัถตุวจาก อปปฏิรูป กิติ โอปาริก กิติ
 วิกติกัถตาใน โหติ” อิตติศัพท์ สรุปะเน จินตเนนๆ ภาระใน กยิรา นศัพท์ ปฏิเสระใน
 กยิรา น วิเสสณะของ ปาปกมมๆ อวุตตกัมมะใน กยิรา ปุณปุณ กิริยาวิเสสณะใน
 กยิรา, อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ โยๆ วิเสสณะของ ฉนโท และ รุจิ ฉนโท กิติ รุจิ กิติ
 สุธกัถตาใน อุปปชเชยๆ อาชยาตบทกัถตุวจาก ตมฺหิ วิเสสณะของ ปาปกมเมๆ
 วิสยาธาระใน ฉนโท และ รุจิ วา สองศัพท์ ปทวิกัปปัตถะเข้ากับ ฉนโท และ รุจิ,
 ปุริโส สุธกัถตาใน กยิราถๆ อาชยาตบทกัถตุวจาก อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ ตัๆ
 วิเสสณะของ ฉนหุ และ รุจิ ฉนหุ กิติ รุจิ กิติ อวุตตกัมมะใน วิโนเทตวา วา สองศัพท์
 ปทวิกัปปัตถะเข้า ฉนหุ และ รุจิ วิโนเทตวา ปุพพกาลกิริยาใน กยิราถ นศัพท์
 ปฏิเสระใน กยิราถ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ กยิราถ, ‘ปุริโส สุธกัถตาใน กยิราถๆ
 อาชยาตบทกัถตุวจาก กิการณา เหตุใน กยิราถ ตมฺหิ วิเสสณะของ ปาเปๆ
 วิสยาธาระใน ฉนหุๆ อวุตตกัมมะใน กยิราถ นศัพท์ ปฏิเสระใน กยิราถ’ อิตติศัพท์
 สรุปะเน ปุจณาๆ ลิงคัตถะ, หิตัพท์ เหตุโชตกะ อัจจโย กิติ วุฑฺฒิ กิติ สุธกัถตาใน
 โหติ และ อาวหติ โหติ กิติ อาวหติ กิติ อาชยาตบทกัถตุวจาก ปาปสส ฉนฺฐีอวุตต-
 กัมมะใน อัจจโย และวุฑฺฒิ อัจจโย วิวริยะใน วุฑฺฒิๆ วิวริณะ อปี สองศัพท์ อเปกขัตถะ
 เข้ากับ อิลเก และ ปรโลเก อิลเก กิติ ปรโลเก กิติ วิสยาธาระใน ทุกุโขๆ วิกติกั-
 ถตาใน โหติ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ทุกุโขๆ อวุตตกัมมะใน อาวหติ ทุกุโข
 โหติ วิวริยะใน ทุกุขเมว อาวหติๆ วิวริณะ’ อิตติศัพท์ สรุปะเน วิสฺสชฺชนๆ ลิงคัตถะ”
 อิตติศัพท์ สรุปะเน อตุโถ ปณฺหิตเน อนนิกิตกัถตาใน เวทิตพโพ ๗

๕. เทสณาปริโยसानะ พหุ โสตาปตฺติผลาทีนึ ปาปุณฺสีสูติ ๗

เทสณาปริโยसानะ พหุ (ชนา) โสตาปตฺติผลาทีนึ (อริยผลานึ) ปาปุณฺสีสู อิติ ๗

เทสณาปริโยसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงรอบแห่งพระเทศนา **ชนา** อ.ชน ท. **พหุ** มาก
ปาปุณฺสีสู บรรลุแล้ว (**อริยผลานึ**) ซึ่งอริยผล ท. **โสตาปตฺติผลาทีนึ** มีโสตาปตฺติผล
 เป็นต้น **อิตติ** ดังนี้แล ๗

เวลาจบพระเทศนา ชนเป็นจำนวนมากบรรลุอริยมผลมีโสตาปัตติผลเป็นต้น ดังนี้แล
 เทศนาปริโยสานะ กาลสัตตมมีใน ปาปุณีสู พหู วิเสสนะของ ชนาญ สุทธกัตตาใน
 ปาปุณีสูญ อาชยาตบทกัตตุวาจก โสตาปัตติผลาทีน วิเสสนะของ อริยมผลานิจ
 สัมปาปุณียกัมมะใน ปาปุณีสู อิตติศัพท์ สมာปนะ ๫

.....

เสยยสกตเถรวตถุ ๫

เสยยสกตเถรวตถุ (นิฏฐิตัง) ๫

เสยยสกตเถรวตถุ อ.เรื่องแห่งพระเสยยสกะผู้เถระ (นิฏฐิตัง) จบแล้ว ๫

เสยยสกตเถรวตถุ สุทธกัตตาใน นิฏฐิตัง กิตบทกัตตุวาจก ๫

จบเรื่องพระเสยยสกะเถระ

วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ชิต

เสยยสกตเถรวตฺต

เป็นนัฎฐิต์ปุริสสมาส โดยมีวิเสสนุตตรปทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. เสยยสโก จ โส เถโร จาติ เสยยสกตเถโร. (เสยยสก + เถร) วิเสสนุตตรปทกัมมธารยสมาส

เสยยสโก จ อ.พระเสยยสกะด้วย โส อ.พระเสยยสกะนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เสยยสกตเถโร ชื่อว่าเสยยสกตเถระ. (พระเสยยสกะผู้เถระ)

๒. เสยยสกตเถรสฺส วตฺต เสยยสกตเถรวตฺต. (เสยยสกตเถร + วตฺต) นัฎฐิต์ปุริสสมาส
วตฺต อ.เรื่อง เสยยสกตเถรสฺส แห่งพระเสยยสกะผู้เถระ เสยยสกตเถรวตฺต ชื่อว่าเสยยสกตเถรวตฺต. (เรื่องแห่งพระเสยยสกะผู้เถระ, เรื่องพระเสยยสกเถระ)

โลพุททายิตเถโร

เป็นวิเสสนุตตรปทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โลพุททายี จ โส เถโร จาติ โลพุททายิตเถโร. (โลพุททายี + เถร)

โลพุททายี จ อ.พระโลพุททายีด้วย โส อ.พระโลพุททายีนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ โลพุททายิตเถโร ชื่อว่าโลพุททายิตเถระ. (พระโลพุททายีผู้เถระ)

อนภิริติ

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อภिरฺมณฺ อภิริติ. (อภิปุพฺพ + รฺมฺ กิฬายํ ในการเล่น + ติปัจจย) ภาวรูป, ภาวสาธนะ
อภिरฺมณฺ อ.ความยินดียิ่ง อภิริติ ชื่อว่าอภิริติ. (ความยินดียิ่ง)

๒. น อภิริติ อนภิริติ. (น + อภิริติ) เพราะสระหลัง แผลง น เป็น อนฺ = สเร อนฺ.
อภิริติ อ.ความยินดียิ่ง น ทาไมได้ อนภิริติ ชื่อว่าอนภิริติ. (ความไม่ยินดียิ่ง)

ปจฺมสํฆมาทิสเสกมฺม

เป็นอวธารณกัมมธารยสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปจโม จ โส สงฆาทีเสโส จาติ ปจมสังฆาทีเสโส. (ปจม + สงฆาทีเสส) วิเสสน-
บุพพบทกัมมธารยสมาส

ปจโม จ อ.ข้อที่หนึ่งด้วย โส อ.ข้อที่หนึ่งนั้น สงฆาทีเสโส จ เป็นอาบัติสังฆาทีเสสด้วย
อิตติ เพราะเหตุนี้ ปจมสังฆาทีเสโส ชื่อว่าปจมสังฆาทีเสส. (อาบัติสังฆาทีเสสข้อแรก)

๒. ปจมสังฆาทีเสโส เอว กम्मัม ปจมสังฆาทีเสสกम्मัม. (ปจมสังฆาทีเสส + กम्म) อวธารณ-
กัมมธารยสมาส

ปจมสังฆาทีเสโส เอว อ.อาบัติสังฆาทีเสสข้อที่หนึ่งนั้นเทียว กम्मัม เป็นกรรม ปจมสังฆา-
ทีเสสกम्मัม ชื่อว่าปจมสังฆาทีเสสกम्म. (กรรมคืออาบัติสังฆาทีเสสข้อแรก)

อุปปนุอุปฺปนา

เป็นวิเสสนในภพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุปปนุ จ ส่า อุปฺปนา จาติ อุปฺปนุอุปฺปนา, อนภิริติ. (อุปปนุ + อุปฺปนา)

ส่า อนภิริติ อ.ความไม่ยินดียั้งนั้น อุปฺปนา จ อันเกิดขึ้นแล้วด้วย อุปฺปนา จ อันเกิดขึ้น
แล้วด้วย อิตติ เพราะเหตุนี้ อุปฺปนุอุปฺปนา ชื่อว่าอุปปนุอุปฺปนา, ได้แก่ความไม่ยินดียั้ง. (ทั้งเกิดขึ้น
แล้วทั้งเกิดขึ้นแล้ว)

อนนุจฺจวิกิ

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. น อนนุจฺจวิกิ อนนุจฺจวิกิ, กम्मัม. (น + อนนุจฺจวิกิ) เพราะสระหลัง แผลง น เป็น อน =
สเร อน.

กम्मัม อ.กรรม อนนุจฺจวิกิ อันสมควร น ทาไม่ได้ อนนุจฺจวิกิ ชื่อว่าอนนุจฺจวิกิ, ได้แก่กรรม.
(อันไม่สมควร)

นานปฺปกาโร

เป็นปาติบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นานา ปกาโร นานปฺปกาโร. (นานา + ปกาโร)

ปกาโร อ.ประการ นานา ต่างๆ นานปฺปกาโร ชื่อว่านานปฺปกาโร. (ประการต่างๆ)

ทิวาจธมโม

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ทิวาจ จ โส ฐมโม จาติ ทิวาจธมโม. (ทิวาจ + ฐมม)
 ทิวาจ จ อ.อันสัตว์เห็นแล้วด้วย โส อ.อันสัตว์เห็นแล้วนั้น ฐมโม จ เป็นธรรมด้วย อิติ
 เพราะเหตุนี้ ทิวาจธมโม ชื่อว่าทิวาจธมม. (ธรรมอันสัตว์เห็นแล้ว, ปัจจุบัน)

ทุกขสวัตตนิก

เป็นจตุตถิตตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้
 ทุกขาย สวัตตนิก ทุกขสวัตตนิก, กम्म. (ทุกข + สวัตตนิก)
 กम्म อ.กรรม สัตเต สวัตตนิก อ.ยังสัตว์ ท. ให้เป็นไปพร้อม ทุกขาย เพื่อความทุกข ทุกข-
 สวัตตนิก ชื่อว่าทุกขสวัตตนิก, ได้แก่กรรม. (อันยังสัตว์ให้เป็นไปเพื่อความทุกข)

ปาปกम्म

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปาปญจ ต กम्मญจาติ ปาปกम्म. (ปาป + กम्म)
 ปาปญจ อ.อันชั่วด้วย ต อ.อันชื่อนั้น กम्मญจ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปาปกम्म
 ชื่อว่าปาปกम्म. (กรรมอันชั่ว)

อปปปฏิรูป

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 น ปฏิรูป อปปปฏิรูป, กम्म. (น + ปฏิรูป) เพราะพยัญชนะ แปลง น เป็น อ = อตต นสส ตปปริเส
 กम्म อ.กรรม ปฏิรูป อันสมควร น หามีได้ อปปปฏิรูป ชื่อว่าอปปปฏิรูป, ได้แก่กรรม. (อันไม่
 สมควร, ไม่เหมาะสม)

อุฬาริก

เป็นสังสัฎฐาทิอเนกัตถัตถิต ลง ฌกปัจจยในอรรถ สก (สกัตถะ) มีวิเคราะห์ว่า
 อุฬาริเยว อุฬาริก. (อุฬาร + ฌกปัจจย)

อุฬาริ เอว อ.อันทยาบนั้นเทียว โอฟาริกิ ชื่อว่าโอฟาริก. (อันทยาบ, อันโอฟาร, อันใหญ่โต)

ปรโลโก

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปโร จ โส โลโก จาติ ปรโลโก. (ปร + โลก)

ปโร จ อ.อื่นด้วย โส อ.อื่นนั้น โลโก จ เป็นโลกด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ปรโลโก ชื่อว่า ปรโลก. (โลกอื่น, โลกหน้า, ปรโลก)

เทสนาวสานิ

เป็นฉัญฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เทสนาย อวสานิ เทสนาวสานิ. (เทสนา + อวสานิ)

อวสานิ อ.เป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งพระเทศนา เทสนาวสานิ ชื่อว่าเทสนาวสาน. (เป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา)

โสตาปัตติผลาทินิ, อริยผลานิ

เป็นฉัญฐิตวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โสตาปัตติผล อาทิ เยสึ ตานิ โสตาปัตติผลาทินิ, อริยผลานิ. (โสตาปัตติผล + อาทิ)

โสตาปัตติผล อ.โสตาปัตติผล อาทิ เป็นต้น เยสึ (อริยผลานิ) แห่งอริยผล ท. เหล่าใด (อุตถิ) มีอยู่, ตานิ (อริยผลานิ) อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสตาปัตติผลาทินิ ชื่อว่าโสตาปัตติผลาทิ (มีโสตาปัตติผลเป็นต้น), ได้แก่อริยผลทั้งหลาย.

๓. ลาชเทวธิตาวตฤ [๙/๙]

ลาชเทวธิตาวตฤ (มยา วุจเต) ๕

ลาชเทวธิตาวตฤ อ.เรื่อแห่งเทพธิตาชื่อว่าลาชะ (มยา) อันข้าพเจ้า
(วุจเต) จะกล่าว ๕

ลาชเทวธิตาวตฤ วุตตกัมมะใน วุจเต๑ อาชยาตบทกัมมวาก
มยา อนภิกัถกัถตาใน วุจเต ๕

๓. เรื่อลาชเทพธิตา

๑. “ปุณณญเจ ปุริโส กยิราติ อิมั ฌมมเทสนั สตุถา เขตวเน วิหรนุโต ลาชเทวธิตั
อารพุก กเถสิ ๕

สตุถา เขตวเน วิหรนุโต ลาชเทวธิตั อารพุก “ปุณณญเจ ปุริโส กยิราติ อิมั ฌมมเทสนั
กเถสิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนุโต เมื่อประทับ เขตวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพุก ทรงปรารภ ลาชเทวธิตั ซึ่งเทพธิตาชื่อว่าลาชะ กเถสิ ตรัสแล้ว อิมั
ฌมมเทสนั ซึ่งพระธรรมเทศนาคือ “ปุณณญเจ ปุริโส กยิราติ ว่า “ปุณณญเจ ปุริโส
กยิรา” ดังนี้เป็นต้น ๕

พระศาสดา เมื่อประทับที่พระเขตวัน ทรงปรารภลาชเทพธิตา ตรัสพระธรรมเทศนาคือ
ว่า “ปุณณญเจ ปุริโส กยิรา” ดังนี้เป็นต้น

สตุถา สุกถกัถตาใน กเถสิ๑ อาชยาตบทกัถตวาก “ปุณณญเจ ปุริโส กยิรา” สรุปะใน
อิติ๑ ศัพทั อาชยัถตะใน อิมั ฌมมเทสนั อิมั วิเสสนะของ ฌมมเทสนั๑ อวุตตกัมมะ
ใน กเถสิ เขตวเน วิสาชาระใน วิหรนุโต๑ อัพกัถกริกยาของ สตุถา ลาชเทวธิตั
อวุตตกัมมะใน อารพุก๑ สมานกาลกริกยาใน กเถสิ ๕

.....
.....
.....

๒. วตถุ ราชคเห สมุฏจิตฺ ๕

วตถุ อ.เรื่อง สมุฏจิตฺ ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ราชคเห ในเมืองชื่อว่าราชคฤห์ ๕
เรื่องเกิดขึ้นที่เมืองราชคฤห์

วตถุ สุทรกัตตาใน สมุฏจิตฺ ๕ กิตบทกัตตวาจก ราชคเห วิสยาธาระใน สมุฏจิตฺ ๕

๓. อายสฺมา หิ มหากสฺสโป ปิปลฺลิกุหายํ วิหรนฺโต ฌานํ สมาปชฺชิตฺวา สตฺตเม
ทิวเส วุฏฺฏาย ทิพฺเพน จกฺขฺนา ภิกฺขุจาจรฺภูจฺานํ โอลฺเณนฺโต เอกํ สาลิกฺเขตฺตปาสิกํ
อิตฺถิ สาลิสฺसानิ คเหตุวา ลาเช กุรุมาณํ ทิสฺวา “สทฺธา นุ โข อสฺสทฺธาติ วิมฺสิตฺวา
“สทฺธาติ ฌตฺวา “สภฺขิสฺสติ นุ โข เม สงฺคหํ กาทฺตุํ โนติ อุปฺชาเรนฺโต “วิสาราทา
กุลธิตา มม สงฺคหํ กริสฺสติ, กตฺวา จ ปน มหาสมฺปตฺตี ลภิสฺสตีติ ฌตฺวา จีวรํ
ปารุปีตฺวา ปตฺตมาทาย สาลิกฺเขตฺตสฺส สมิปเป อฏฺฐจาสิ ๕

อายสฺมา หิ มหากสฺสโป ปิปลฺลิกุหายํ วิหรนฺโต ฌานํ สมาปชฺชิตฺวา สตฺตเม ทิวเส วุฏฺฏาย
ทิพฺเพน จกฺขฺนา ภิกฺขุจาจรฺภูจฺานํ โอลฺเณนฺโต เอกํ สาลิกฺเขตฺตปาสิกํ อิตฺถิ สาลิสฺसानิ
คเหตุวา ลาเช กุรุมาณํ ทิสฺวา “(อัย อิตฺถิ) สทฺธา นุ โข (โหติ อุกาทฺตุ อัย อิตฺถิ) อสฺสทฺธา
(โหติ) อิติ วิมฺสิตฺวา “(อัย อิตฺถิ) สทฺธา (โหติ) อิติ ฌตฺวา “(อัย อิตฺถิ) สภฺขิสฺสติ นุ โข เม
สงฺคหํ กาทฺตุํ, (อุทาทฺตุ) โน (อัย อิตฺถิ) สภฺขิสฺสติ เม สงฺคหํ กาทฺตุํ” อิติ อุปฺชาเรนฺโต “วิสาราทา
กุลธิตา มม สงฺคหํ กริสฺสติ, กตฺวา จ ปน (อัย กุลธิตา) มหาสมฺปตฺตี ลภิสฺสตีติ ฌตฺวา จีวรํ
ปารุปีตฺวา ปตฺต อาทาย สาลิกฺเขตฺตสฺส สมิปเป อฏฺฐจาสิ ๕

หิ ดั่งจะกล่าวโดยพิสดาร มหากสฺสโป อ.พระมหากัสสปะ อายสฺมา ผู้มีอายุ วิหรนฺโต
เมื่ออยู่ ปิปลฺลิกุหายํ ในถ้ำชื่อว่าปิปลล สมาปชฺชิตฺวา เข้าแล้ว ฌานํ สู้ฌาน
วุฏฺฏาย ออกแล้ว ทิวเสในวัน สตฺตเม ที่เจ็ด โอลฺเณนฺโต แลดูอยู่ ภิกฺขุจาจรฺภูจฺานํ
ซึ่งที่เป็นที่เกี่ยวไปเพื่อภิกษา จกฺขฺนา ด้วยจักษุ ทิพฺเพน อันเป็นทิพย์ ทิสฺวา เห็น
แล้ว อิตฺถิ ซึ่งหญิง สาลิกฺเขตฺตปาสิกํ ผู้รักษาซึ่งนาแห่งข้าวสาลี เอกํ คนหนึ่ง
สาลิสฺसानิ คเหตุวา ลาเช กุรุมาณํ ผู้ถือเอาแล้ว ซึ่งรวงแห่งข้าวสาลี ท. กระทำอยู่
ให้เป็นข้าวตอก ท. วิมฺสิตฺวา พิจารณาแล้ว อิติ ว่า “(อัย อิตฺถิ) อ.หญิงนี้ สทฺธา
นุ โข เป็นผู้มึศรัทธาหรือหนอแล (โหติ) ย่อมเป็น, (อุทาทฺตุ) หรือว่า (อัย อิตฺถิ)
อ.หญิงนี้ อสฺสทฺธา เป็นผู้ไม่มีศรัทธา (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดั่งนี้ ฌตฺวา รู้แล้ว

อิตติ ว่า “(อัย อิตถิ) อ.หญิงนี้ สหุธา เป็นผู้มีศรัทธา (โหด) ย่อมเป็น” อิตติ ดังนี้
 อุปฐาเรหฺโต ใคร่ครวญอยู่ อิตติ ว่า “(อัย อิตถิ) อ.หญิงนี้ สกฺขิสฺสติ หุ โข จักอาจ
 หรือหนอแล กาดุ์ เพื่ออันกระทำ สงฺคหฺ ซึ่งการสงเคราะห์ เม แก่เรา, (อุทาหุ)
 หรือว่า (อัย อิตถิ) อ.หญิงนี้ โน สกฺขิสฺสติ จักไม่อาจ (กาดุ์) เพื่ออันกระทำ
 (สงฺคหฺ) ซึ่งการสงเคราะห์ (เม) แก่เรา” อิตติ ดังนี้ ฃตฺวา รู้แล้ว อิตติ ว่า “กุลธิดา
 อ.กุลธิดา วิสารทา ผู้แก้แล้วกล้า กริสฺสติ จักกระทำ สงฺคหฺ ซึ่งการสงเคราะห์ มม
 แก่เรา, จ ปน ก็แล (อัย กุลธิดา) อ.กุลธิดานี้ กตฺวา ครั้นกระทำแล้ว ลภิสฺสติ
 จักได้ มหาสมฺปตฺติ ซึ่งสมบัติอันใหญ่” อิตติ ดังนี้ ปารุปีตฺวา ห่มแล้ว จิวรี ซึ่งจิวร
 อาทาย ถือเอาแล้ว ปตฺตํ ซึ่งบาตร อฏฺฐาสิ ได้ยื่นอยู่แล้ว สมเป ในที่ใกล้ สาลิกุ-
 เขตตฺตสฺส แห่งนาแห่งข้าวสาลี ๕

ความพิสดารว่า ท่านพระมหากัสสปะขณะที่อยู่ถ้ำชื่อว่าปิปผลิ เข้าฃมาน ออกจาก
 ฃมานในวันที ๗ ตรวจจับดูสถานที่ทีจะเที่ยวไปเพื่อภิกษาด้วยทิพยจักษุ เห็นหญิงนาง
 หนึ่งผู้ดูแลนาข้าวสาลี เก็บรวงข้าวสาลีไปทำข้าวตอก พิจารณาว่า “นางมีศรัทธาหรือ
 ไม่มีศรัทธากันหนอ” ทราบว่า “มีศรัทธา” พิจารณาต่อไปว่า “นางจะสามารถทำการ
 สงเคราะห์เราได้หรือไม่สามารถจะทำการสงเคราะห์ได้” ก็ทราบว่ “นางเป็นกุลธิดาผู้
 แก้วกล้าจักทำการสงเคราะห์เรา, ก็แล ครั้นทำแล้ว นางจะได้สมบัติใหญ่” ดังนี้ จึงห่ม
 จิวรอุ้มบาตรได้ไปยื่นในที่ใกล้นาข้าวสาลี

หิตัพพํ วิตถารโชตกะ อายสฺมา วิเสสฺนะของ มหากัสสปะไปๆ สุกฺทกัตฺตานิ อฏฺฐาสิๆ
 อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ปิปฺผลิคุหาຍ วิสยาธาระไน วิหรนฺโตๆ อพฺภันตฺรกีรยาของ
 มหากัสสปะ ฃมานํ สัมปาปฺุณียกัมมะไน สมาปชฺชิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกีรยาไน วุฏฺฐาย
 สตฺตเม วิเสสฺนะของ ทิวเสๆ กาลสัตฺตมีไน วุฏฺฐายๆ ปุพฺพกาลกีรยาไน โอลเณฺนโต
 ทิพฺเพน วิเสสฺนะของ จกฺขุนาๆ ภาระไน โอลเณฺนโต ภิกษาจารุฏฺฐาไน อวฺตตกัมมะ
 ไน โอลเณฺนโตๆ อพฺภันตฺรกีรยาของ มหากัสสปะ เอกํ กัดี สาลิกุเขตตฺตปาลิกํ กัดี
 วิเสสฺนะของ อิตถิๆ อวฺตตกัมมะไน ทิสฺวา สาลิสีسانی อวฺตตกัมมะไน คเหตุวาๆ
 ปุพฺพกาลกีรยาไน กุรุมาณํ ลาเช วิกติกัมมะไน กุรุมาณํๆ วิเสสฺนะของ อิตถิ
 ทิสฺวา ปุพฺพกาลกีรยาไน วิมฺสิตฺวา “อัย วิเสสฺนะของ อิตถิๆ สุกฺทกัตฺตานิ โหดิๆ
 อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก สหุธา วิกติกัตฺตานิ โหดิ นุคัพพํ สังกัปปัตถะ โชคัพพํ วจนา-
 ลังการะ อุทาหุ ปุจฺฉนัตถะ อัย วิเสสฺนะของ อิตถิๆ สุกฺทกัตฺตานิ โหดิๆ อาชยาตบ

กัตตุวาก อสสุทฐา วิกตีกัตตานิ โหติ” อิติศัพท์ อากาละใน วิมลิตฺวาจ ปุพพกาล-
 กิริยาใน ฌตฺวา “อัย วิเสสณะของ อิตฺถึจ สฺททกัตตานิ โหติจ อาชยาดบทกัตตุวาก
 สฺทฐา วิกตีกัตตานิ โหติ” อิติศัพท์ อากาละใน ฌตฺวาจ ปุพพกาลกิริยาใน อุปฺชาเรนฺโต
 “อัย วิเสสณะของ อิตฺถึจ สฺททกัตตานิ สฺททิสฺสตีจ อาชยาดบทกัตตุวาก นุคฺคิพ
 สังกัปปัตถะ ไชคฺคิพ วจนาลังการะ เม สัมปทานใน กาคู สฺงคหฺ อวฺตตกัมมะใน
 กาคู, อุกาหุ ปุจฉนัตถะ อัย วิเสสณะของ อิตฺถึจ สฺททกัตตานิ สฺททิสฺสตีจ
 อาชยาดบทกัตตุวาก โนคฺคิพ ปรุฏิสฺสเนใน สฺททิสฺสตี เม สัมปทานใน กาคู
 สฺงคหฺ อวฺตตกัมมะใน กาคูจ ตุมฺตถสัมปทานใน สฺททิสฺสตี” อิติศัพท์ อากาละใน
 อุปฺชาเรนฺโตจ อัมภัตตริกิริยาของ มหากสฺสโป “วิสารทา วิเสสณะของ กุลธิตาจ
 สฺททกัตตานิ กริสฺสตีจ อาชยาดบทกัตตุวาก มม สัมปทานใน กริสฺสตี สฺงคหฺ
 อวฺตตกัมมะใน กริสฺสตี, จ ปน นิปาตสมฺมุหะ อัย วิเสสณะของ กุลธิตาจ สฺททกัตตา
 ใน ลภิสฺสตีจ อาชยาดบทกัตตุวาก กตฺวา ลักขณัตถะ มหาสมฺปตฺตี อวฺตตกัมมะ
 ใน ลภิสฺสตี” อิติศัพท์ อากาละใน ฌตฺวาจ ปุพพกาลกิริยาใน ปารุปีตฺวา จิวริ
 อวฺตตกัมมะใน ปารุปีตฺวาจ ปุพพกาลกิริยาใน อาทาย ปตฺเต อวฺตตกัมมะใน อาทายจ
 สฺมานกาลกิริยาใน อฏฺฐจาสิ สาลิกุเขตฺตสฺส สามีสัมพันธะใน สมิเปจ วิสยาชาระใน
 อฏฺฐจาสิ ๕

๔. กุลธิตา เถริ ทิสฺวา ว ปสนฺนจิตฺตา ปญฺจวณฺณาย ปิตฺติยา มุฏฺฐสรีรา “ติฏฺฐถ ฆนฺเตติ
 วตฺวา ลาเช อาทาย เวเคน คนฺตฺวา เถรสฺส ปตฺเต อากีริตฺวา ปญฺจปติฏฺฐิจเตน
 วนฺทิตฺวา “ฆนฺเต ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐชฺมมสฺส ภาคินี อสฺสนฺติ ปตฺถนฺมกาสิ ๕

กุลธิตา เถริ ทิสฺวา ว ปสนฺนจิตฺตา (หุตฺวา) ปญฺจวณฺณาย ปิตฺติยา มุฏฺฐสรีรา (หุตฺวา)
 “(ตุมฺเห) ติฏฺฐถ ฆนฺเตติ วตฺวา ลาเช อาทาย เวเคน คนฺตฺวา เถรสฺส ปตฺเต อากีริตฺวา
 ปญฺจปติฏฺฐิจเตน วนฺทิตฺวา “(อหฺ) ฆนฺเต ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐชฺมมสฺส ภาคินี อสฺสนฺติ ปตฺถนฺ อกาสิ ๕

กุลธิตา อ.กุลธิตา ทิสฺวา ว เห็นแล้วทึยว เถริ ซึ่งพระเถระ ปสนฺนจิตฺตา เป็นผู้มึจิต
 อันเลื่อมใสแล้ว ปญฺจวณฺณาย ปิตฺติยา มุฏฺฐสรีรา เป็นผู้มึสรีระ อันปิติ อันมึวิณฺณะ
 ๕ กระทบแล้ว (หุตฺวา) เป็น วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
 (ตุมฺเห) อ.ท่าน ติฏฺฐถ ขอจยึนอยู่” อิติ ดั่งนี้ อาทาย ถือเอาแล้ว ลาเช ซึ่งข้าว
 ตอก ท. คนฺตฺวา ไปแล้ว เวเคน โดยเร็ว อากีริตฺวา เกลี่ยลงแล้ว ปตฺเต ในบาตร

เถรสุส ของพระเถระ วนทิตฺตวา ไหว้แล้ว ปณฺจปตฺถิฐิตฺเตน ด้วยอันตั้งไว้เฉพาะซึ่งองค์ห้า อกาลสิ ได้กระทำแล้ว ปตฺถนํ ซึ่งความปรารภณา อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อหํ) อ.ดิฉัน ภาคินี เป็นผู้มีส่วน ตุมฺเหหิ ทิฏฺฐธมฺมสุส แห่งธรรม อันท่าน เห็นแล้ว อสฺสํ ฟังเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

กุลธิดาพอเห็นพระเถระเท่านั้น ก็เกิดจิตเลื่อมใส มีร่างกายที่ปีติ ๕ อย่างกระทบ พร้อม กับพูดว่า “นิมนต์ท่านหยุดก่อนเจ้าคะ” ถือน้ำมาดื่มไปอย่างรวดเร็ว ใส่ลงในบาตรของพระเถระ แล้วไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ ได้ทำความปรารภณาไว้ว่า “ท่านเจ้าคะ ขอดิฉันฟังเป็นผู้มีส่วนแห่งธรรมที่ท่านเห็นแล้วด้วยเถิดเจ้าคะ”

กุลธิดา สุทฺธกัตฺตานิ อกาลสิฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก เถโร อวุตตกัมมะเน ทิสฺวา เอวคัप्พํ อวชารณะเข้ากับ ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปสนฺน- ปสนฺนจิตฺตวา วิกิตกัตฺตานิ หุตฺวา ปณฺจวณฺณนาย วิเสสณะของ ปิตฺติยาฯ อนภิตกัตฺตานิ ฌุจฺจ- ฌุจฺจสิริรา วิกิตกัตฺตานิ หุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตานิ ติฏฺฐถฺย อาชยาตบทกัตฺตวาจก” อิตฺคัप्พํ อากาเรใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาทาย ลาเซ อวุตตกัมมะเน อาทายฯ สมานกาลกิริยาใน คนฺตฺวา เวเคน ตติยา- วิเสสณะใน คนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อากิริตฺวา เถรสุส สามีสัมพันธะใน ปตฺเตตฺย วิสยาชารณะใน อากิริตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วนทิตฺตวา ปณฺจปตฺถิฐิตฺเตน ภาระใน วนทิตฺตวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อกาลสิ “ภนฺเต อาลปนะ อหํ สุทฺธกัตฺตานิ อสฺสํฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก ตุมฺเหหิ อนภิตกัตฺตานิ ทิฏฺฐ- ทิฏฺฐธมฺมสุส สามีสัมพันธะใน ภาคินีฯ วิกิตกัตฺตานิ อสฺสํ” อิตฺคัप्พํ สรุปะใน ปตฺถนํฯ อวุตตกัมมะเน อกาลสิ ฯ

๕. เถโร “เอวํ โหตุติ อนุโมทนํ อกาลสิ ฯ

เถโร “เอวํ (ตยา ปตฺถิตปตฺถนา) โหตุติ อนุโมทนํ อกาลสิ ฯ

เถโร อ.พระเถระ อกาลสิ ได้กระทำแล้ว อนุโมทนํ ซึ่งการอนุโมทนา อิติ ว่า “เอวํ ตยา ปตฺถิตปตฺถนา อ.ความปรารภณา อันเธอ ปรารภณาแล้ว อย่างนี้ โหตุ ของจงสำเร็จ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระได้ทำการอนุโมนานว่า “ความปรารภณาที่เธอปรารภณาแล้วอย่างนี้ ของจงสำเร็จเถิด”

เถโร สุทธกัตตาใน อกาสิญ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ปตฺถิตปตฺถนา สุทธกัตตาใน โหตุญ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เหว กิริยาวิเสสนะใน ปตฺถิต- ตยา อนภิตกัตตาใน ปตฺถิต-” อิตฺตํ สฺรุปะใน อนุโมทญญ อุตตกัมมะใน อกาสิ ๕

๖. สปิ เถโร วนฺทิตฺวา อุตตนา ทินฺนทาน อวชฺชมานา นิวตฺติ ๕

สปิ (อิตฺถิ) เถโร วนฺทิตฺวา อุตตนา ทินฺนทาน อวชฺชมานา นิวตฺติ ๕

สปิ อิตฺถิ อ.หญฺิงมั้นัน วนฺทิตฺวา ไหว้แล้ว เถโร ซึ่งพระเถระ อวชฺชมานา ไครฺครวญฺอยู่ อุตตนา ทินฺนทาน ซึ่งทาน อันตน ถวายแล้ว นิวตฺติ กลับแล้ว ๕

แม้หญฺิงนั้นไหว้พระเถระแล้ว ไครฺครวญฺถึงทานที่ตนได้ถวายไปพลงกลับไปด้วย

อปิตฺทํ อเปกขตฺถะเข้ากับ สจฺ วิเสสนะของ อิตฺถิ สุทธกัตตาใน นิวตฺติ อาชยาต- บทกัตตฺวาจก เถโร อุตตกัมมะใน วนฺทิตฺวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน อวชฺชมานา อุตตนา อนภิตกัตตาใน ทินฺน- ทินฺนทาน อุตตกัมมะใน อวชฺชมานา ๕ อภันตร- กิริยาของ อิตฺถิ ๕

๗. ตาย จ ปน เกทารมฺริยาทาย คมนมคฺเค เอกสฺมี พิลเ โฆรววิโส สปิโป นิปชฺชิ ๕

จ ปน ก็แล สปิโป อ.งฺ โฆรววิโส ตัวมีพิษกล้า นิปชฺชิ นอนแล้ว พิลเ ในโพรง เอกสฺมี แห่งหนึ่ง คมนมคฺเค ในหนทางเป็นที่ไป เกทารมฺริยาทาย ในขอบเขตแห่งคันนา ตาย อิตฺถิยา แห่งหญฺิงนั้น ๕

ก็แล งฺตัวมีพิษร้ายตัวหนึ่งนอนอยู่ในโพรงแห่งหนึ่งในขอบเขตของคันนาในทางเป็นที่ ไปของหญฺิงนั้น

จ ปน นิปาตสมฺมุหะ โฆรววิโส วิเสสนะของ สปิโป สุทธกัตตาใน นิปชฺชิ อาชยาต- บทกัตตฺวาจก ตาย วิเสสนะของ อิตฺถิยา ๕ สามีสัมพันธะใน คมน- เกทารมฺริยาทาย วิสยาธาระใน คมนมคฺเค ๕ วิสยาธาระใน นิปชฺชิ เอกสฺมี วิเสสของ พิลเ ๕ วิสยาธาระ ใน นิปชฺชิ ๕

๘. โส เถรสฺส กาสาย ปฏิจฺจนฺน ชงฺขมฺ ๕ สิตฺตุํ นาสกฺขิ ๕

โส (สบไป) เถรสุส กาสาย ปฏิจันนุ น ชงฆ์ ทสิตุ น อสกุชิ ฯ

โส (สบไป) อ.งุนั้น น อสกุชิ ไม่ได้ आजแล้ว ทสิตุ เพื่ออันกัด ชงฆ์ ซึ่งแข่ง กาสาย ปฏิจันนุ อัน- อันผ้ากาสาจะ ปกปิดแล้ว เถรสุส ของพระเถระ ฯ

งุนั้นไม่สามารถที่จะกัดแข่งของพระเถระที่ผ้ากาสาจะปกปิดไว้ได้

โส วิเสสนของ สบไป ๆ สุทธกัตตาใน อสกุชิ ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก เถรสุส สามีสัมพันธะใน ชงฆ์ กาสาย อนภิตกัตตาใน ปฏิจันนุ ๆ วิเสสนะของ ชงฆ์ ๆ อุตต-กัมมะใน ทสิตุ ๆ ตุมัตถสัมปทานใน อสกุชิ นศัพท์ ปฏิเสธะใน อสกุชิ ฯ

๙. อิตรา ทาน อวชชมานา นิวตตุนตี น ปเทส ปาปุณิ ฯ

อิตรา (อิตถิ) ทาน อวชชมานา นิวตตุนตี น ปเทส ปาปุณิ ฯ

อิตรา (อิตถิ) อ.หญิงนอกนี้ อวชชมานา ไคร่ครวญอยู่ ทาน ซึ่งทาน นิวตตุนตี กลับอยู่ ปาปุณิ ถึงแล้ว น ปเทส ซึ่งประเทศนั้น ฯ

หญิงนอกนี้ ไคร่ครวญทานที่ถวาย ขณะกำลังกลับ ถึงสถานที่ตรงนั้น

อิตรา วิเสสนะของ อิตถิ ๆ สุทธกัตตาใน ปาปุณิ ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก ทาน อุตต-กัมมะใน อวชชมานา ๆ กิติ นิวตตุนตี กิติ อัมภันตริกิริยาของ อิตถิ น วิเสสนะของ ปเทส ๆ สัมปาปุณียกัมมะใน ปาปุณิ ฯ

๑๐. สบไป พิลา นิกุมมิตวา ตํ ทสิตุวา ตตถ เอว ปาเตสิ ฯ

สบไป พิลา นิกุมมิตวา ตํ (อิตถิ) ทสิตุวา (ตํ อิตถิ) ตตถ เอว (จาเน) ปาเตสิ ฯ

สบไป อ.งู นิกุมมิตวา เลื่อยออกไปแล้ว พิลา จากโพรง ทสิตุวา กัดแล้ว ตํ (อิตถิ) ซึ่งหญิงนั้น (ตํ อิตถิ) ยังหญิงนั้น ปาเตสิ ให้ล้มลงแล้ว ตตถ เอว จาเน ในที่นั้น นั้นเทียว ฯ

งูเลื่อยออกมาจากโพรงกัดหญิงนั้น ทำให้นางล้มลงในที่นั้นนั่นแหละ

สบไป เหตุกัตตาใน ปาเตสิ ๆ อาชยาตบทเหตุกัตตุวจาก พิลา อปาทานใน นิกุมมิตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาใน ทสิตุวา ตํ วิเสสนะของ อิตถิ ๆ อุตตกัมมะใน ทสิตุวา ๆ ปุพพกาล-

กิริยาใน ปาเตสิ ตัม วิเสสนะของ อิตถึฏฐ การิตกัมมะใน ปาเตสิ เอวคัพพ อวชาธนะ
เข้ากัฏฐ ตตถุฏฐ วิเสสนะของ จาเนฏฐ วิสยาธาระใน ปาเตสิ ๗

๑๑. สภา ปสนุเนน จิตฺเตน กาลัง กตฺวา ตาวตีสภวเน ตีสโยชนิกเก กนกวิมานเ สุตตป-
ปพฺพุธา วิย สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิตเณ ติคาวุเตน อตฺตภาเวเน นิพฺพตฺติ ๗

สภา (อิตถึ) ปสนุเนน จิตฺเตน กาลัง กตฺวา ตาวตีสภวเน ตีสโยชนิกเก กนกวิมานเ สุตตป-
ปพฺพุธา วิย สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิตเณ ติคาวุเตน อตฺตภาเวเน นิพฺพตฺติ ๗

สภา (อิตถึ) อ.หญิงนั้น จิตฺเตน มีจิต ปสนุเนน อันเลื่อมใสแล้ว กตฺวา กระทำแล้ว
กาลัง ซึ่งกาละ สุตตป-
ปพฺพุธา วิย รวากะว่าตื่นแล้วจากการหลับ อตฺตภาเวเน ด้วย
ทั้งอตฺตภาพ ติคาวุเตน อันมีคาวุตสามเป็นประมาณ สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิตเณ
อันประดับแล้วด้วยเครื่องประดับทั้งปวง นิพฺพตฺติ บังเกิดแล้ว กนกวิมานเ ในวิมาน
อันเป็นวิหารแห่งทอง ตีสโยชนิกเก อันประกอบแล้วด้วยโยชนสามสิบเป็นประมาณ
ตาวตีสภวเน ในภพชื่อว่าดาวดึงส์ ๗

หญิงนั้นเสียชีวิตขณะมีจิตเลื่อมใส ดุจตื่นจากการหลับ บังเกิดมีร่างกาย ๓ คาวุต
ประดับด้วยเครื่องประดับทุกชนิด ที่วิมานทองขนาด ๓๐ โยชน์ ในภพดาวดึงส์

สภา วิเสสนะของ อิตถึฏฐ สุกฺทกัตตาใน นิพฺพตฺติฏฐ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ปสนุเนน
วิเสสนะของ จิตฺเตนฏฐ อิตถึกัมมฏฐะของ อิตถึ กาลัง อวตฺตกัมมะใน กตฺวาฏฐ ปุพฺพกาล-
กิริยาใน นิพฺพตฺติ ตาวตีสภวเน วิสยาธาระใน กนกวิมานเ ตีสโยชนิกเก วิเสสนะของ
กนกวิมานเฏฐ วิสยาธาระใน นิพฺพตฺติ สุตตป-
ปพฺพุธา อุปมาวิเสสนะของ อิตถึ วิยคัพพ
อุปมาโชตกะเข้ากับ สุตตป-
ปพฺพุธา สพฺพาลงฺการปฏิมณฺฑิตเณ กิตฺติ ติคาวุเตน กิตฺติ
วิเสสนะของ อตฺตภาเวเนฏฐ อิตถึกัมมฏฐะของ อิตถึ ๗

๑๒. สภา ทฺวาทสฺสทถฺถึ เอกัง ทิพฺพวตฺถึ นีวาเสตฺวา เอกัง ปารุปีตฺวา อจฺจนราสฺสสฺสปริวฺจฺจตา
ปุพฺพกมฺมํ ปกาสนตฺถึ สุวณฺณลาซภริเตน โอลมฺพนฺเตน สุวณฺณสรเกเน ปฏิมณฺฑิตเ
วิมานทฺวาทเร จิตฺตา อตฺตโน สมฺปตฺตี โอลเกตฺวา “กินฺนุ โข เม กตฺวา อยํ
สมฺปตฺติ ลทฺธาติ ทิพฺเพเน จกฺขุณา อุปฺชาเรนฺตี “อฺยฺยสฺส เม มหากสฺสปตฺเตรฺสส
ทินฺนลาซนิสฺสนุเทเน ลทฺธาติ อญฺญาสิ ๗

สา (เทวธิดา) ทูวาทสหตุถ์ เอก์ ทิพพวตุถ์ นิวาเสตวา เอก์ (ทิพพวตุถ์) ปารูปิตวา อจจราสหัสสปริวูตา ปุพพกมมัม ปกาสนตุถ์ สุวณฺณลาซภริเตน โอลมพฺพเตน สุวณฺณสรเกน ปฏิมณฺฑิตเต วิมานทฺวาเร จิตา อตฺตโน สมฺปตฺตี โอลเกตฺวา “กั (กมฺม) นุ โข เม กตฺวา อัย สมฺปตฺติ ลทฺธาติ ทิพฺเพน จกฺขฺนา อุปฺธาเรหฺติ “(อัย สมฺปตฺติ) อัยยสฺส เม (มยา) มหากสฺสปตฺเตรสฺส ทินฺนลาซนึสฺสนฺเทน ลทฺธาติ อญฺญาสิ ๕

สา (เทวธิดา) อ.เทพธิดานั้น นิวาเสตวา หนึ่งแล้ว ทิพพวตุถ์ ซึ่งผ้าอันเป็นทิพย์ เอก์ ผืนหนึ่ง ทูวาทสหตุถ์ อันมีศอกสิบสองเป็นประมาณ ปารูปิตวา ห่มแล้ว (ทิพพวตุถ์) ซึ่งผ้าอันเป็นทิพย์ เอก์ ผืนหนึ่ง อจจราสหัสสปริวูตา ผู้อันพันแห่งนางอัปสรแวดล้อมแล้ว จิตา ยืนอยู่แล้ว วิมานทฺวาเร ที่ประตูแห่งวิมาน ปฏิมณฺฑิตเต อันประดับเฉพาะแล้ว สุวณฺณสรเกน ด้วยชั้นอันเป็นวิหารแห่งทอง โอลมพฺพเตน อันย่อกลงอยู่ สุวณฺณลาซภริเตน อันเต็มแล้วด้วยข้าวตอกอันเป็นวิหารแห่งทอง ปกาสนตุถ์ เพื่ออันประกาศ ปุพพกมมัม ซึ่งกรรมในกาลก่อน โอลเกตฺวา แลดูแล้ว สมฺปตฺตี ซึ่งสมบัติ อตฺตโน ของตน อุปฺธาเรหฺติ ใคร่ครวญอยู่ จกฺขฺนา ด้วยจักขุ ทิพฺเพน อันเป็นทิพย์ อิติ ว่า “อัย สมฺปตฺติ อ.สมบัตินี้ เม อันเรา กตฺวา กระทำแล้ว กั (กมฺม) นุ โข ซึ่งกรรม อะไรหนอแล ลทฺธา ได้แล้ว” อิติ ดังนี้ อญฺญาสิ ได้รู้แล้ว อิติ ว่า “(อัย สมฺปตฺติ) อ.สมบัตินี้ เม อันเรา ลทฺธา ได้แล้ว (มยา) ทินฺนลาซนึสฺสนฺเทน เพราะวิบากเป็นเครื่องไหลออกแห่งข้าวตอก อันเรา ถวายแล้ว มหากสฺสปตฺเตรสฺส แก่พระมหากัสสปะผู้เถระ อัยยสฺส ผู้เป็นเจ้าของ” อิติ ดังนี้ ๕

นางเทพธิดานั้นนุ่งผ้าทิพย์ผืนหนึ่งยาว ๑๒ ศอก ห่มผ้าทิพย์ผืนหนึ่ง มีนางอัปสร ๑,๐๐๐ นางแวดล้อม ยืนอยู่ที่ประตูวิมานที่ประดับด้วยชั้นทองคำที่เต็มด้วยข้าวตอก ห้อยย่อกลงมาเพื่อประกาศบุพพกรรม แลดูสมบัติของตน ใคร่ครวญด้วยทิพยจักขุว่า “สมบัตินี้เราทำกรรมอะไรหนอจึงได้มา” ได้รู้ว่า “สมบัตินี้ ตัวเองได้มาเพราะผลแห่งการถวายข้าวตอกที่นางได้ถวายแก่พระมหากัสสปเถระผู้เป็นเจ้าของ”

สา วิเสสนะของ เทวธิดาๆ สุทฺธกัตตาโน อญฺญาสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ทูวาทสหตุถ์ กัดี เอก์ กัดี วิเสสนะของ ทิพพวตุถ์ๆ อวุตตกัมมะไน นิวาเสตวาๆ ปุพพกาลกิริยาโน ปารูปิตวา เอก์ วิเสสนะของ ทิพพวตุถ์ๆ อวุตตกัมมะไน ปารูปิตวาๆ

ปุพพกาลกิริยาใน -ปริวุตา อจฺจราสฺสสุปริวุตา วิเสสฺนฺของ เทวธิดา ปุพพกมฺมํ
 อวุตตกัมมฺใน ปกาสนตฺถํ สัมปทานใน โอลมฺพฺนฺเตน สุวณฺณลาชภริเตน กิตฺติ
 โอลมฺพฺนฺเตน กิตฺติ วิเสสฺนฺของ สุวณฺณสรเกนฺๆ ภาวะใน ปฏิมณฺฑลิตฺเตฯ วิเสสฺนฺของ
 วิมานทฺวาเรฯ วิสยาธาระใน จิตาฯ วิเสสฺนฺของ เทวธิดา อุตฺตโน สามีสัมพันธะใน
 สมฺปตฺตํ อวุตตกัมมฺใน โอลเกตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อุปฺชาเรณฺตี “อัย วิเสสฺนฺ
 ของ สมฺปตฺตํ อวุตตกัมมฺใน ลทฺธาฯ กิตฺตบทกัมมฺวจาก กิ วิเสสฺนฺของ กมฺมํ
 อวุตตกัมมฺใน กตฺวา นุคฺคฺพฺทํ สังกปฺตฺถะ ไชคฺคฺพฺทํ วจนาลังการะ เม อนภิตกิตฺตา
 ใน ลทฺธา กตฺวา ปุพพกาลกิริยาใน ลทฺธา” อิตฺติคฺคฺพฺทํ อากาเรใน อุปฺชาเรณฺตี ทิพฺเพน
 วิเสสฺนฺของ จกฺขุณาฯ ภาวะใน อุปฺชาเรณฺตีฯ อภักฺกนฺตรกิริยาของ เทวธิดา “อัย
 วิเสสฺนฺของ สมฺปตฺตํ อวุตตกัมมฺใน ลทฺธาฯ กิตฺตบทกัมมฺวจาก เม อนภิตกิตฺตา
 ใน ลทฺธา อัยยสุส วิเสสฺนฺของ มหากสุสฺสฺปตฺเถรสฺส มยา อนภิตกิตฺตาใน ทินฺน-
 มหากสุสฺสฺปตฺเถรสฺส สัมปทานใน ทินฺน- ทินฺนลาชนิสฺสนฺเทน เหตุใใน ลทฺธา” อิตฺติคฺคฺพฺทํ
 อากาเรใน อยฺยาลิ ๕

๑๓. สา “เอวํ ปริตฺตเกน กมฺเมน เอวรूपํ สมฺปตฺตํ ลภิตฺวา นทานิ มยา ปมฺชฺชิตฺตุ
 วฏฺฏฺติ, อัยยสุส วตฺตปฏฺวิวตฺตํ กตฺวา อิมํ สมฺปตฺตํ ถาวรํ กริสฺสสามิตฺติ จินฺเตตฺวา
 ปาโตว กนฺกมยํ สมฺมชฺชนิญฺเจว กจฺจวณฺทฺทฺนิกญจ ปจฺฉิ อาทาย คนฺตฺวา เถรสฺส
 ปริเวณฺ สมนฺชฺชิตฺวา ปานียํ ปริโกชนียํ อุปฺฏฺจาเปสิ ๕

สา (เทวธิดา) “เอวํ ปริตฺตเกน กมฺเมน เอวรूपํ สมฺปตฺตํ ลภิตฺวา น อิทานิ มยา ปมฺชฺชิตฺตุ
 วฏฺฏฺติ, (อหํ) อัยยสุส วตฺตปฏฺวิวตฺตํ กตฺวา อิมํ สมฺปตฺตํ ถาวรํ กริสฺสสามิตฺติ จินฺเตตฺวา ปาโตว
 กนฺกมยํ สมฺมชฺชนิญฺเจว กจฺจวณฺทฺทฺนิกญจ ปจฺฉิ อาทาย คนฺตฺวา เถรสฺส ปริเวณฺ สมนฺชฺชิตฺวา
 ปานียํ ปริโกชนียํ อุปฺฏฺจาเปสิ ๕

สา (เทวธิดา) อ.เทพธิดานัน จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “เอวํ ปริตฺตเกน กมฺเมน
 เอวรूपํ สมฺปตฺตํ ลภิตฺวา อิทานิ มยา ปมฺชฺชิตฺตุ อ.อัน- อันเรา ได้แล้ว ซึ่งสมบัตติ อันมี
 อย่างนี้เป็นรูป เพราะกรรม อันนิตฺทนอย อย่างนี้ -ประมาท ในกาลนี้ น วฏฺฏฺติ ย่อมไม่
 ควร, อหํ อ.เรา กตฺวา กระทำแล้ว วตฺตปฏฺวิวตฺตํ ซึ่งวัตรใหญ่และวัตรน้อย อัยยสุส
 แก่พระคฺณเจ้า กริสฺสสามิ จักกระทำ อิมํ สมฺปตฺตํ ซึ่งสมบัตติ ถาวรํ ให้เป็นสมบัตติ
 อันมั่นคง” อิติ ดั่งนี้ อาทาย ถือเอาแล้ว สมนฺชฺชิตฺวา จ เอว ซึ่งไม่กวาดด้วยนันเทียว

ปัจฉิม ซึ่งกระเช้า กจวรรจทุกทหนัก อันเป็นเครื่องทึงซึ่งหยากเหยื่อ จ ด้วย กนภมย อันเป็นวิการแห่งทอง ปาโตว ในเวลาเช้าเทียว คนตุวา ไปแล้ว สมมุชชิตวา กวาด แล้ว บริเวณ ซึ่งบริเวณ เทรสุส ของพระเถระ ปานีย ยังนำอันบุคคลพิงตีม ปริโภชนีย ยังนำอันบุคคลพิงบริภค อุฎฐาเปสิ ให้เข้าไปตั้งไว้แล้ว ฯ

เทพธิดานั้นคิดว่า “การที่เราได้สมบัติเช่นนี้เพราะกรรมนิตเดียวอย่างนี้แล้วประมาท ในตอนนี้ ไม่ควรเลย, เราจะทำวัตรน้อยใหญ่แก่พระคุณเจ้า จักทำสมบัตินี้ให้เป็น สมบัติอันมั่นคงถาวร” ถือเอาไม้กวาดและกระเช้าสำหรับใส่ขยะที่ทำด้วยทองคำไปแต่ เข้าตรู ปัดกวาดบริเวณของพระเถระ เข้าไปตั้งน้ำจันและน้ำไชไว้

สา วิเสสนะของ เทวธิดาๆ เหตุกัตตาใน อุฎฐาเปสิๆ อาชยาตบทเหตุกัตตวาจก “ปมชชิตุๆ ตุมัตถกัตตาในวฏฐิติๆ อาชยาตบทกัตตวาจก เอววิเสสนะของปริตตเคนๆ วิเสสนะของ กมุเมนๆ เหตุใน ลภิตวา เอวรูป วิเสสนะของ สมปตตีๆ อุตตกัมมะใน ลภิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปมชชิตุ นศัพท ปฏิสระใน วฏฐิติ อิทานิ กาลสัตตมีใน ปมชชิตุ มยา อนภิตกัตตาใน ปมชชิตุ, อห สุธกัตตาใน กริสสามิๆ อาชยาตบท กัตตวาจก อยยสุส สัมปทานใน กตวา วตตปฏิวตต อุตตกัมมะใน กตวาๆ ปุพพกาล- กิริยาใน กริสสามิ อิม วิเสสนะของ สมปตตีๆ อุตตกัมมะใน กริสสามิ ถาวร วิกต- กัมมะใน กริสสามิ” อิติศัพท อาการะใน จินเตตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาทาย เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ ปาโตๆ กาลสัตตมีใน อาทาย กนภมย วิเสสนะของ สมมุชชนี้ และ ปจฉิม สมมุชชนี้ กิติ ปจฉิม กิติ อุตตกัมมะใน อาทาย เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ จๆ สองศัพท ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ สมมุชชนี้ และ กจวรรจทุกทหนัก ปจฉิม กจวรรจทุกทหนัก วิเสสนะของ ปจฉิม อาทาย สมานกาลกิริยาใน คนตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน สมมุชชิตวา เทรสุส สามีสัมพันธะใน บริเวณๆ อุตตกัมมะใน สมมุชชิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อุฎฐาเปสิ ปานีย กิติ ปริโภชนีย กิติ การิตกัมมะ ใน อุฎฐาเปสิ ฯ

.....
๑๔. เถโร ตํ ทิสฺวา “เกนจิ ทหเรณ วา สามเณเรณ วา วตฺตํ กตํ ภวิสฺสตีติ สลฺลกุเขสิ ฯ

เถโร ตํ (วตฺตํ) ทิสฺวา “เกนจิ ทหเรณ วา สามเณเรณ วา วตฺตํ กตํ ภวิสฺสตีติ สลฺลกุเขสิ ฯ

เถโร อ.พระเถระ ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ (วตฺตํ) ซึ่งวัตรนั้น สลฺลกุเขสิ กำหนดแล้ว

อติ ว่า “วตุต อ.วัตร เกนจิ ทหเรน วา สามเณเรน วา กต เป็นวัตร อันภิกษุหนุ่ม หรือ หรือว่า อันสามเณร บางรูป กระทำแล้ว ภวิสฺสติ จักเป็น” อติ ดังนี้ ฯ

พระเถระเห็นวัตรนั้นแล้ว กำหนดว่า “น่าจะเป็นวัตรที่ภิกษุหนุ่มหรือสามเณรบางรูป กระทำไว้”

เถโร สุททกัตตาใน สลลกุเขสิ ฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ วตุตฺตํ อวุตต-
กัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน สลลกุเขสิ “วตุตฺตํ สุททกัตตาใน ภวิสฺสติฯ อาชยาต
บทกัตตฺวาจก เกนจิ วิเสสนะของ ทหเรน และ สามเณเรน ทหเรน กิติ สามเณเรน
กิติ อนภิตกัตตาใน กตฺ วา สองศัพทํ ปทวิกัปิตตะเข้ากับ ทหเรน และ สามเณเรน
กตฺ วิกิตกัตตาใน ภวิสฺสติ” อติศัพทํ อากาเรใน สลลกุเขสิ ฯ

๑๕. สา ทุตฺยทิวเสปี ตถา อกาสิ ฯ

สา (เทวธิตา) ทุตฺยทิวเสปี ตถา อกาสิ ฯ

สา (เทวธิตา) อ.เทพธิตานัน อกาสิ ได้กระทำแล้ว ตถา เหมือนอย่างนั้น ทุตฺย-
ทิวเสปี แม้ในวันที่สอง ฯ

เทพธิตาได้ทำเหมือนเช่นเคยแม้ในวันที่ ๒

สา วิเสสนะของ เทวธิตาฯ สุททกัตตาใน อกาสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปีศัพทํ
อเปกขัตตะเข้ากับ ทุตฺยทิวเสฯ กาลสัตตมีใน อกาสิ ตถา กิริยาวิเสสนะใน อกาสิ ฯ

๑๖. เถโรปี ตเถว สลลกุเขสิ ฯ

เถโรปี แม่ อ.พระเถระ สลลกุเขสิ กำหนดแล้ว ตถา เอว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว ฯ

แม้พระเถระก็กำหนดเหมือนอย่างเดิมนั้นแหละ

อปีศัพทํ อเปกขัตตะเข้ากับ เถโรฯ สุททกัตตาใน สลลกุเขสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ ตถาฯ กิริยาวิเสสนะใน สลลกุเขสิ ฯ

๑๗. ตติยทิวเส ปน เถโร ตสฺสา สมฺมชฺชเนิสฺสทํ สุตฺวา ตาลจฺฉินฺทเทหิ จ ปวิฏฺจ

สรโรภาส ทิสวา ทวาร วิวิตวา “โก เอส สมมุชชตีติ ปุจฉิ ฯ

ตติยทิวเส ปน เถโร ตสสา (เทวธิตุยา) สมมุชชนีสทหิ สุตวา ตาลจฉิทุเทหิ จ ปวิฏฉิ
สรโรภาส ทิสวา ทวาร วิวิตวา “โก เอส สมมุชชตีติ ปุจฉิ ฯ

ปน แต่ว่า **ตติยทิวเส** ในวันที่สาม **เถโร** อ.พระเถร **สุตวา** ฟังแล้ว **สมมุชชนีสทหิ**
ซึ่งเสียงแห่งไม้กวาด **ตสสา (เทวธิตุยา)** ของเทพธิดานั้น **จ** ด้วย **ทิสวา** เห็นแล้ว
สรโรภาส ซึ่งรัศมีอันแผ่ออกแล้วจากสรโรภาส **ปวิฏฉิ** อันชานเข้าไปแล้ว **तालज्जितुहेहि**
จากช่องแห่งลูกตาล **ท. จ** ด้วย **วิวิตวา** เปิดแล้ว **ทวาร** ซึ่งประตู **ปุจฉิ** ถามแล้ว
อติ ว่า “**โก เอส** อ.ใครนั้น **สมมุชชตีติ** ย่อมกวาด” อติ ดังนี้ ฯ

แต่ในวันที่ ๓ พระเถระได้ยินเสียงไม้กวาดของเทพธิดานั้นและเห็นแสงสว่างจาก
ร่างกายที่แผ่ชานเข้าไปทางช่องลูกตาลทั้งหลาย จึงเปิดประตูออกมาถามว่า “ใครนั้น
กำลังกวาด”

ปน วิเสสชตกะ ตติยทิวเส กาลสัตตมมีใน ปุจฉิ เถโร สุตทกัตตาใน ปุจฉิ ฯ อาชยาต
บทกัตตวาจก ตสสา วิเสสชะของ เทวธิตุยา ฯ สามีสัมพันธะใน สมมุชชนีสทหิ ฯ
อวุตตกัมมะใน สุตวา ฯ ปุพพกาลกิริยาใน วิวิตวา ตาลจฉิทุเทหิ อปาทานใน ปวิฏฉิ
จศัพท์ ปทสมุจจยัตตะเข้ากับ สมมุชชนีสทหิ สุตวา และ ตาลจฉิทุเทหิ ปวิฏฉิ สรโร-
ภาส ทิสวา, ปวิฏฉิ วิเสสชะของ สรโรภาส ฯ อวุตตกัมมะใน ทิสวา ฯ ปุพพกาลกิริยาใน
วิวิตวา ทวาร อวุตตกัมมะใน วิวิตวา ฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปุจฉิ “เอส วิเสสชะของ
โก ฯ สุตทกัตตาใน สมมุชชตีติ ฯ อาชยาตบทกัตตวาจก” อติศัพท์ อาการะใน ปุจฉิ ฯ

๑๘. “อหิ ฆนเต ตุมหากิ อุกุญจายิกา ลาชเทวธิตาติ ฯ

(สา เทวธิตา) “อหิ ฆนเต ตุมหากิ อุกุญจายิกา ลาชเทวธิตา (อมหิ)” อติ (อาห) ฯ

(สา เทวธิตา) อ.เทพธิดานั้น อาห กล่าวแล้ว อติ ว่า “**ฆนเต** ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
อหิ อ.ดิฉัน **ลาชเทวธิตา** เป็นเทพธิดาชื่อว่าลาชะ **อุกุญจายิกา** ผู้เป็นอุกุญจายิกา
ตุมหากิ ของท่าน (อมหิ) ย่อมเป็น” อติ ดังนี้ ฯ

เทพธิดานั้นกล่าวว่า “ท่านเจ้าคะ ดิฉันเป็นเทพธิดาชื่อว่าลาชะ ผู้เป็นอุกุญจายิกาของ
ท่านคะ”

สา วิเสสณะของ เทวธิดาๆ สุทรกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ภนเต อาลปนะ อห้ สุทรกัตตาใน อมหิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก ตุมหากั สามีสัมพันธะใน อุปภูจายิกาๆ วิเสสณะของ ลาชเทวธิดาๆ วิกตีกัตตาใน อมหิ” อิตติศัพท์ อาการะใน อาห ๫

๑๙. “นनु มยห้ เอว์นามิกา อุปภูจายิกา นาม นตถิติ ๫

(เถโร) “นनु มยห้ เอว์นามิกา อุปภูจายิกา นาม นตถิติ (อาห) ๫

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อุปภูจายิกา นาม ชื่อ อ.อุปภูจายิกา เอว์นามิกา ผู้มีชื่ออย่างนี้ มยห้ ของเรา นตถิ ย่อมไม่มี นनु มิใช่หรือ” อิติ ดังนี้ ๫ พระเถระกล่าวว่า “ธรรมดาว่าอุปภูจายิกาผู้มีชื่ออย่างนี้ของเรา ไม่มีมิใช่หรือ”

เถโร สุทรกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก “นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ อุปภูจายิกา เอว์นามิกา วิเสสณะของ อุปภูจายิกาๆ สุทรกัตตาใน นตถิๆ กิริยาบท กัตตุวาจก นनु ปุจฉนัตถะ มยห้ สามีสัมพันธะใน อุปภูจายิกา” อิตติศัพท์ อาการะใน อาห ๫

๒๐. “อห้ ภนเต สาลิกเขตต์ รกขมานา ลาชะ ทตฺวา ปสนนจิตฺตา นิวตฺตนฺตี สปฺเปน ทฏฺฐา กาลั กตฺวา ตาวตีสเทวโลเก อุปฺปนฺนา, ‘มยา อยฺยํ นิสฺสาย อยํ สมฺปตฺติ ลทฺฐา, อิทานิปี ตุมหากั วตฺตปฏฺวิตฺตํ กตฺวา สมฺปตฺตี ถาวรํ กริสฺสามีติ อาคตฺมहि ภนฺเตติ ๫

(เทวธิดา) “อห้ ภนเต สาลิกเขตต์ รกขมานา ลาชะ ทตฺวา ปสนนจิตฺตา นิวตฺตนฺตี สปฺเปน ทฏฺฐา กาลั กตฺวา ตาวตีสเทวโลเก อุปฺปนฺนา (อมหิ), (อห้) ‘มยา อยฺยํ นิสฺสาย อยํ สมฺปตฺติ ลทฺฐา, (อห้) อิทานิปี ตุมหากั วตฺตปฏฺวิตฺตํ กตฺวา สมฺปตฺตี ถาวรํ กริสฺสามีติ (จินตเนน) อาคตา อมหิ ภนฺเตติ (อาห) ๫

(เทวธิดา) อ.เทพธิดา อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อห้ อ.ดิฉัน รกขมานา รักษาอยู่ สาลิกเขตต์ ซึ่งนาแห่งข้าวสาลี ทตฺวา ถวายแล้ว ลาชะ ซึ่ง ข้าวตอก ท. ปสนนจิตฺตา ผู้มีจิตอันเลื่อมใสแล้ว นิวตฺตนฺตี กลับอยู่ สปฺเปน ทฏฺฐา ผู้อันงู กัดแล้ว กตฺวา กระทำแล้ว กาลั ซึ่งกาละ อุปฺปนฺนา เป็นผู้เกิดขึ้นแล้ว ตาว

ตีสเทวโลเก ในเทวโลกชื่อว่าดาวดิงส์ (อมฺหิ) ย่อมเป็น, ภาหุเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (อหฺ) อ.ดิฉัน อาคตา เป็นผู้มาแล้ว (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “อัย สมฺปตฺติ อ.สมฺบัตินี้ มยา อันเรา นิสฺสาย อาศัยแล้ว ออยฺย ซึ่งพระคุณเจ้า ลหฺธา ได้แล้ว, อิทานิปิ แม้นในกาลนี้ (อหฺ) อ.เรา กตฺวา กระทำแล้ว วตฺตปฏฺิวตฺตํ ซึ่งวัตรใหญ่และ วัตรน้อย ตุมฺหากํ แก่ท่าน กริสฺสามิ จักกระทำ สมฺปตฺติ ซึ่งสมฺบัตินี้ ถาวร ให้เป็น สมฺบัตินั่นคง” อิติ ดังนี้ อมฺหิ ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

เทพธิดากล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ดิฉันขณะดูแลนาข้าวสาลี ถวายข้าวดอกทั้งลาย มีจิต เลื่อมใส กำลังกลับ ถูกรุกัดตาย ไปบังเกิดบนเทวโลกชั้นดาวดิงส์, ท่านเจ้าคะ ดิฉัน เดินทางมาด้วยตั้งใจว่า ‘เราอาศัยพระคุณเจ้าจึงได้สมฺบัตินี้, แม้บัดนี้ เราจะทำวัตร น้อยใหญ่แก่ท่าน แล้วทำสมฺบัตินั้นคงถาวร’

เทวธิดา สุทฺธกัตฺตานิ อาหฺ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก “ภาหุเต อาลปนฺนํ อหฺ สุทฺธกัตฺตานิ ใน อมฺหิ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก สาสิกฺเขตฺตํ อวฺตตกัมฺมะไน รกฺขมานา อัมภันตฺร- กิริยาของ อหฺ ลาเซ อวฺตตกัมฺมะไน ทตฺวา อปุพฺพกาลกิริยาใน ปสนฺน- ปสนฺนจิตฺตา วิเสสฺนํของ อหฺ นินฺวตฺตฺนฺตํ อัมภันตฺรกิริยาของ อหฺ สປເປນ อนุภิตกัตฺตานิ ฅฎฺฐจฺจ วิเสสฺนํของ อหฺ กาลํ อวฺตตกัมฺมะไน กตฺวา อปุพฺพกาลกิริยาใน อฺุปฺปนฺนา ตาวตีส- เทวโลเก วิสยาธาระไน อฺุปฺปนฺนา วิกิตกัตฺตานิ อมฺหิ, ภาหุเต อาลปนฺนํ อหฺ สุทฺธกัตฺตานิ ใน อมฺหิ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก ‘อัย วิเสสฺนํของ สมฺปตฺติ อวฺตตกัมฺมะไน ลหฺธา กิตบทกัมฺมวาจก มยา อนุภิตกัตฺตานิ ลหฺธา ออยฺย อวฺตตกัมฺมะ นิสฺสาย อปุพฺพ- กาลกิริยาใน ลหฺธา, อหฺ สุทฺธกัตฺตานิ กริสฺสามิ อายยาตบทกัตฺตฺวาจก อปีศัพฺทํ อเปกฺขัตฺถะเข้ากัป อิทานิปิ กาลสัตฺตมฺไน กริสฺสามิ ตุมฺหากํ สัมปทานใน กตฺวา วตฺตปฏฺิวตฺตํ อวฺตตกัมฺมะไน กตฺวา อปุพฺพกาลกิริยาใน กริสฺสามิ สมฺปตฺติ อวฺตต- กัมฺมะไน กริสฺสามิ ถาวร วิกิตกัมฺมะไน กริสฺสามิ” อิติศัพฺทํ สฺรฺุปะไน จินฺตเนนฺ ภาวะ ใน อาคตา วิกิตกัตฺตานิ อมฺหิ” อิติศัพฺทํ อากาเรไน อาหฺ ฯ

๒๑. “หิโยปิ ปเรปิ ตยาเวตฺ จานํ สมฺมุชฺชิตํ, ตยา ว ปานีโย ปรีโกชนีโย อฺุปฺฎฺฐาปีตฺนฺตํ ฯ (เถโร) “หิโยปิ ปเรปิ ตยา เอเว เอตฺ จานํ สมฺมุชฺชิตํ, ตยา ว ปานีโย ปรีโกชนีโย อฺุปฺฎฺฐาปีตฺนฺตํ (ปฺุจฺฉิ) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (ปุจฺฉิ) ถาถามแล้ว อิติ ว่า “เอตํ จานํ อ.ที่นั่น ตยา เอว อันธเธอนั้นเทียว สมมุชฺชิตํ กวาดแล้ว หิโยปิ ในวันวานบ้าง ปเรปิ ในวันอื่นบ้าง, ปานีโย อ.น้ำอันบุคคลพึงดื่ม ปรีโกชนียํ อ.น้ำอันบุคคลพึงใช้สอย ตยา เอว อันธเธอนั้นเทียว อุပ္ภูจฺจาปีตํ ให้เข้าไปตั้งไว้แล้วหรือ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระถามว่า “เมื่อวานก็ดี วานก่อนก็ดี เธอใช้ไหมที่กวาดที่บริเวณนี้, น้ำดื่ม น้ำใช้ เธอใช้ไหมที่เข้าไปตั้งไว้”

เถโร สุทรกัถตาใน ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัถตุวาจก “เอตํ วิเสสนะของ จานํฯ วุตตกัถมมะ ใน สมมุชฺชิตํฯ กิตบทกัถมวาจก อปิ สองศัพท์ อเปกขัถตะเข้ากับ หิโย และ ปเร หิโย กัถิ ปเร กัถิ กาลสัถตตมีใน สมมุชฺชิตํ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ตยาฯ อนภิหิตกัถตาใน สมมุชฺชิตํ, ปานีโย กัถิ ปรีโกชนียํ กัถิ วุตตกัถมมะใน อุပ္ภูจฺจาปีตํฯ กิตบทเหตุกัถมวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ตยาฯ อนภิหิตกัถตาใน อุပ္ภูจฺจาปีตํ” อิติศัพท์ อากาละใน ปุจฺฉิ ฯ

๒๒. “อาม ภนฺเตติ ฯ

(สา เทวธิตา) “อาม ภนฺเต (เอว)” อิติ (อาห) ฯ

(สา เทวธิตา) อ.เทพธิดานั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ อาม เจ้าคะ (เอว) อ.อย่างนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

เทพธิดากล่าวตอบว่า “ใช่จะ ท่าน”

สา วิเสสนะของ เทวธิตาฯ สุทรกัถตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัถตุวาจก “ภนฺเต อาลปนะ อาม สัมปฏิจจันตตะ เอวํ ลิงคัถตะ” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

๒๓. “อเปหิ เทวธิตะ, ตยา กตํ วตุตํ กตํ โหตุ, อิตโต ปฏฺจาย อิมิ จานํ มา อากมิตติ ฯ

(เถโร) “(ตุว) อเปหิ เทวธิตะ, ตยา กตํ วตุตํ (ตยา) กตํ โหตุ, (ตุว) อิตโต (กาลโต) ปฏฺจาย อิมิ จานํ มา อากมิตติ (อาห) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เทวธิตะ ดูก่อนเทพธิดา (ตุว) อ.เธอ

อเปหิ จงหลีกไป, วตุตฺ อ.วัตร ตยา กตฺ อัน- อันเชอ -กระทำแล้ว (ตยา) กตฺ เป็น
วัตรอันเชอกระทำแล้ว โหตุ จงเป็น, (ตุว) อ.เชอ มา อาคมิ ย่อมมาแล้ว อิมิ จานฺ
สูทฺนี้ ปฏฺจาย จําเดิม อิตฺ (กาลโต) แต่กาลนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระกล่าวว่า “เทพธิดา เธอจงหลีกไปเสีย, วัตรที่เธอทำแล้ว ก็แล้วกันไป, ตั้งแต่นี้
ไป เธออย่าได้มาที่นี่อีก”

เถโร สุทฺรกตฺตาใน อาหฺย อาชยาตบทกตฺตฺวจาก “เทวธีเต อาลปนฺนะ ตุวฺ สุทฺรกตฺตาใน
อเปหิยฺ อาชยาตบทกตฺตฺวจาก, กตฺ วิเสสนของ วตุตฺยฺ สุทฺรกตฺตาใน โหตุยฺ อาชยาต
บทกตฺตฺวจาก ตยา อนภิตกตฺตาใน กตฺ ตยา อนภิตกตฺตาใน กตฺยฺ วิกตีกตฺตาใน
โหตุ, ตุวฺ สุทฺรกตฺตาใน อาคมิยฺ อาชยาตบทกตฺตฺวจาก อิตฺ วิเสสนของ กาลโตยฺ
อปาทานใน ปฏฺจายยฺ กิริยาวิเสสนใน อาคมิ อิมิ วิเสสนของ จานฺยฺ สัมปาปฺณียกัมมะ
ใน อาคมิ มาศัพทฺ ปฏฺจิสฺสใน อาคมิ” อิติศัพทฺ อากาเรใน อาหฺย ฯ

๒๔. “ภนฺเต มา มํ นาเสถ, ตุมฺหากํ วตุตฺ กตฺวา สมฺปตฺตี เม ธิโร กาคฺตุ เทถาติ ฯ

(สา เทวธีตา) “(ตุมฺเห) ภนฺเต มา มํ นาเสถ, (ตุมฺเห) ตุมฺหากํ วตุตฺ กตฺวา สมฺปตฺตี เม ธิโร
กาคฺตุ เทถาติ (อาหฺย) ฯ

(สา เทวธีตา) อ.เทพธิดานั้น (อาหฺย) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
(ตุมฺเห) อ.ท่าน มา มํ นาเสถ ขอจง อย่า ยังดิฉัน ให้ฉิบหาย, (ตุมฺเห) อ.ท่าน เทถ
ขอจงให้ ตุมฺหากํ วตุตฺ กตฺวา สมฺปตฺตี เม ธิโร กาคฺตุ เพื่ออัน- กระทำ ซึ่งวัตร
แก่ท่าน -แล้วจึงกระทำ ซึ่งสมบัติ ของดิฉัน ให้เป็นสมบัติอันมั่นคง” อิติ ดังนี้ ฯ

เทพธิดานั้นกล่าวว่า “ท่านคะ ขอท่านอย่าทำให้ดิฉันฉิบหายเลย, ขอท่านจงให้เพื่อจะ
ทำวัตรแก่ท่านแล้วทำสมบัติของดิฉันให้เป็นสมบัติอันมั่นคงถาวรด้วยเถิด”

สา วิเสสนของ เทวธีตฺยฺ สุทฺรกตฺตาใน อาหฺย อาชยาตบทกตฺตฺวจาก “ภนฺเต อาลปนฺนะ
ตุมฺเห เหตุกตฺตาใน นาเสถยฺ อาชยาตบทเหตุกตฺตฺวจาก มาศัพทฺ ปฏฺจิสฺสใน นาเสถ
มํ การิตกัมมะใน นาเสถ, ตุมฺเห สุทฺรกตฺตาใน เทถยฺ อาชยาตบทกตฺตฺวจาก ตุมฺหากํ
สัมปทานใน กตฺวา วตุตฺ อวุตตกัมมะใน กตฺวายฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน กาคฺตุ สมฺปตฺตี
อวุตตกัมมะใน กาคฺตุ เม สามีสัมพันธฺใน สมฺปตฺตี ธิโร วิกตีกัมมะใน กาคฺตุยฺ ตุมฺตถ-

สัมปทานใน เทถ” อิติศัพท อาการะใน อาห ๕

๒๕. “อเปหิ เทวธีเต, มา เม อนาคตะ จิตตวิชนี คเหตุวา นิสินฺเนหิ ฌมฺมกถิกเกหิ ‘มหากุสฺสปตฺเถรสฺส กิร เอกา เทวธีตา อากนฺตฺวา วตฺตปฏฺิวตฺตํ กตฺวา ปานียํ ปริโภชนียํ อุပ္ภูจฺจาเปตฺตีติ วตฺตพฺพตํ กิร, อิตฺโต ปฏฺุจฺจา ย อิธ มาคมิ ปฏฺุภฺกมาติ ๕

(เถโร) “(ตุว) อเปหิ เทวธีเต, (ตุว) มา เม อนาคตะ จิตตวิชนี คเหตุวา นิสินฺเนหิ ฌมฺมกถิกเกหิ ‘มหากุสฺสปตฺเถรสฺส กิร เอกา เทวธีตา อากนฺตฺวา วตฺตปฏฺิวตฺตํ กตฺวา ปานียํ ปริโภชนียํ อุပ္ภูจฺจาเปตฺตีติ วตฺตพฺพตํ กิร, (ตุว) อิตฺโต (กาลโต) ปฏฺุจฺจา ย อิธ (จาเน) มา อากมิ, (ตุว) ปฏฺุภฺกมาติ (อาห) ๕

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เทวธีเต ดูก่อนเทพธิดา (ตุว) อ.เธอ อเปหิ จงหลีกไป, (ตุว) อ.เธอ มา กิร อย่างกระทำแล้ว เม อนาคตะ จิตตวิชนี คเหตุวา นิสินฺเนหิ ฌมฺมกถิกเกหิ ‘มหากุสฺสปตฺเถรสฺส กิร เอกา เทวธีตา อากนฺตฺวา วตฺตปฏฺิวตฺตํ กตฺวา ปานียํ ปริโภชนียํ อุပ္ภูจฺจาเปตฺตีติ วตฺตพฺพตํ ซึ่งความที่- แห่งเรา -เป็นผู้ อันพระธรรมกถิก ท. ผู้นั่งจับแล้ว ซึ่งพัตอันวิจิตร ใน อนาคตกาล -ฟังกล่าว ว่า ‘ได้ยินว่า อ.เทพธิดา นางหนึ่ง มาแล้ว กระทำแล้ว ซึ่งวัตร ใหญ่และวัตรน้อย ยังนำอันบุคคลฟังดีมี ยังนำอันบุคคลฟังบริโภค ย่อมให้เข้าไปตั้งไว้ เพื่อพระมหากุสฺสปตฺเถรสฺส’ ดังนี้, (ตุว) อ.เธอ มา อากมิ อย่างมาแล้ว อิธ (จาเน) ในที่นี้ ปฏฺุจฺจา ยจำเดิม อิตฺโต (กาลโต) แต่กาลนี้, (ตุว) อ.เธอ ปฏฺุภฺกมาติ จงก้าวกลับ” อิติ ดังนี้ ๕

พระเถระกล่าวว่า “แนะเทพธิดา เธอจงหลีกไปเสีย, เธออย่าทำให้พระธรรมกถิก ผู้นั่งจับพัตอันวิจิตรในอนาคตฟังกล่าวว่า ‘เล่ากันมาว่า เทพธิดานางหนึ่งมาทำวัตร น้อยใหญ่ เข้าไปตั้งนำฉันน้ำใช้ไว้เพื่อพระมหากุสฺสปตฺเถรสฺส’, ตั้งแต่นี้ไป เธออย่ามาในที่ นี้อีก, จงหลีกไปเสีย”

เถโร สุทฺธกตฺตาใน อาห ๕ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก “เทวธีเต อาลปนะ ตฺวํ สุทฺธกตฺตา ใน อเปหิ ๕ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก, ตฺวํ สุทฺธกตฺตาใน กิร ๕ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก มาศัพทํ ปฏฺุเสฐะใน กิร เม ภาวาทิสัมพันธะใน วตฺตพฺพตํ อนาคตะ กาลสัตฺตมีใน คเหตุวา จิตตวิชนี อวตฺตกัมมะใน คเหตุวา ๕ สมานกาลกิริยาใน นิสินฺเนหิ ๕ วิเสสนะ

ของ ทุมมกถิกะ อภิชาติกัตตาใน วุตตพพ- ‘กิริ อนุสสนันตถะ เอกา วิเสสณะของ เทวธิดาๆ เหตุกัตตาใน อุปลุจาเปติๆ อาชยาตบพเหตุกัตตวาจก มหากสฺสปตฺเถรสฺส สัมปทานใน อุปลุจาเปติ อาคณฺตวา ปุพพกาลกิริยาใน กตฺวา วุตตปฏิวุตตํ อวุตต- กัมมะใน กตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อุปลุจาเปติ ปานีโย กิติ ปริโภชนีโย กิติ การิต- กัมมะใน อุปลุจาเปติ’ อิตติศัพท์ อากาเรใน วุตตพพตฺถ์ อวุตตกัมมะใน กิริ, ตฺวํ สุทฺธกัตตาใน อาคมิๆ อาชยาตบพกัตตวาจก อิตฺโต วิเสสณะของ กาลโตๆ อปาทาน ใน ปฏฺจายๆ กิริยาวิเสสณะใน อาคมิ อิทฺ วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน อาคมิ มาศฺพทํ ปฏฺจเสระใน อาคมิ, ตฺวํ สุทฺธกัตตาใน ปฏฺจกมๆ อาชยาตบพกัตตวาจก” อิตติศัพท์ อากาเรใน อาห ๕

๒๖. สา “มา มํ ฆนฺเต นาเสถาติ ปุณฺปปุณฺ ฺยาจิทฺเว ๕

สา (เทวธิดา) “(ตุมุเห) มา มํ ฆนฺเต นาเสถาติ ปุณฺปปุณฺ ฺยาจิทฺเว ๕

สา (เทวธิดา) อ.เทพธิดานั้น ฺยาจิทฺเว วิงวอนแล้วนั้นเที่ยว ปุณฺปปุณฺ บ่อยๆ อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมุเห) อ.ท่าน มา มํ นาเสถ ขอจงอย่า ยังดิฉัน ให้ฉิบหาย” อิติ ดังนี้ ๕

เทพธิดานั้นวิงวอนซ้ำแล้วซ้ำเล่านั้นแหละว่า “ท่านเจ้าคะ โปรดอย่าทำให้ดิฉันฉิบหาย เลย”

สา วิเสสณะของ เทวธิดาๆ สุทฺธกัตตาใน ฺยาจิทฺเว อาชยาตบพกัตตวาจก “ฆนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห เหตุกัตตาใน นาเสถๆ อาชยาตบพเหตุกัตตวาจก มาศฺพทํ ปฏฺจเสระใน นาเสถ มํ การิตกัมมะใน นาเสถ” อิตติศัพท์ อากาเรใน ฺยาจิทฺเว ปุณฺปปุณฺ กิริยาวิเสสณะใน ฺยาจิทฺเว ศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ฺยาจิทฺเว ๕

๒๗. เถโร “นายํ มม วจฺนํ สฺสณาสีตติ จินฺเตตฺวา “ตว ปมาณํ น ชานาสีตติ อจฺจรํ ปหริ ๕

เถโร “น อโย (เทวธิดา) มม วจฺนํ สฺสณาสีตติ จินฺเตตฺวา “(ตฺวํ) ตว ปมาณํ น ชานาสีตติ (±ปนเหตุก) อจฺจรํ ปหริ ๕

เถโร อ.พระเถระ จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “อโย (เทวธิดา) อ.เทพธิดานี้

น สุณาติ ย่อมไม่ฟัง วจน์ ซึ่งคำ มม ของเรา” อิติ ดังนี้ ปหริ ดีดแล้ว อจฺจริ ซึ่งนิ้วมือ ฃาปนเหตุกั มีอันให้รู้- อิติ ว่า “(ตุว) อ.เชอ น ชานาสี ย่อมไม่รู้ ปมาณั ซึ่งประมาณ ตว ของเชอ” อิติ ดังนี้ -เป็นเหตุ ๕

พระเถระคิดว่ “เทพธิดานี้ไม่ฟังคำของเรา” จึงดีดนิ้วมือเป็นเหตุให้รู้ตัวว่ “ช่างไม่รู้ จักประมาณของตัวเองเลย”

เถโร สุทฺธกัตฺตานิ ปหริฯ อาชยตบทกัตฺตวจาก “อัย วิเสสนะของ เทวธิดาฯ สุทฺธกัตฺตานิ สุณาติฯ อาชยตบทกัตฺตวจาก นศัพทั ปฏฺวิเสระไน สุณาติ มม สามีสัมพันธะไน วจนัฯ อวุตตกัมมะไน สุณาติ” อิติศัพทั อาการะไน จินฺเตตฺตวฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน ปหริ “ตุว สุทฺธกัตฺตานิ ชานาสีฯ อาชยตบทกัตฺตวจาก ตว สามีสัมพันธะไน ปมาณัฯ อวุตตกัมมะไน ชานาสี นศัพทั ปฏฺวิเสระไน ชานาสี” อิติศัพทั สรูปะไน ฃาปนเหตุกัฯ กิริยาวิเสสนะไน ปหริ อจฺจริ อวุตตกัมมะไน ปหริ ๕

๒๘. สว ตตฺถ สณฺจตุ อสฺสโกนฺหติ อากาเส อุปฺปติตฺวา อณฺชลิ ปคฺคยฺห “ภนฺเต มยาลทฺธสมฺปตฺตี มา นาสฺเสถ, ถวารี กาคู เทถาติ โรทนฺหติ อากาเส อฏฺฐจาลิ ๕

สว (เทวธิดา) ตตฺถ (จาเน) สณฺจตุ อสฺสโกนฺหติ อากาเส อุปฺปติตฺวา อณฺชลิ ปคฺคยฺห “(ตุมฺเห) ภนฺเต มยาลทฺธสมฺปตฺตี มา นาสฺเสถ, (ตุมฺเห) ถวารี กาคู เทถาติ (วตฺวา) โรทนฺหติ อากาเส อฏฺฐจาลิ ๕

สว (เทวธิดา) อ.เทพธิดานั้น อสฺสโกนฺหติ ไม่อาจอยู่ สณฺจตุ เพื่ออันดำรงอยู่พร้อม ตตฺถ (จาเน) ในที่นั้น อุปฺปติตฺวา เหาะขึ้นไปแล้ว อากาเส ในอากาศ ปคฺคยฺห ประคองแล้ว อณฺชลิ ซึ่งอัญชลี วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน มยาลทฺธสมฺปตฺตี มา นาสฺเสถ ขอจงอย่า ยังสมบัติ อันดิฉัน ได้แล้ว ให้ฉิบหาย, (ตุมฺเห) อ.ท่าน เทถ ขอจงให้ กาคู เพื่ออันกระทำ ถวารี ให้เป็นสมบัติ อันมั่นคง” อิติ ดังนี้ โรทนฺหติ อากาเส อฏฺฐจาลิ ได้ยี่นร้งให้อยู่แล้ว ในอากาศ ๕

เทพธิดานั้นไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ในที่นั้นได้ จึงเหาะขึ้นไปในอากาศประคองอัญชลี พลงพุดว่ “ท่านคะ อย่าทำสมบัติที่ดิฉันได้แล้วให้ฉิบหายเลย, โปรดให้เพื่อจะห้ให้มั่นคงถาวรด้วยเถิด” แล้วได้ยี่นร้งให้อยู่ในอากาศ

สา วิเสสณะของ เทวธิดาๆ สุทนต์ตาใน อัญญาสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตตฺถ วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน สณฺจาตุ์ๆ ตุมฺตถสัมฺปทานใน อสกุโกนฺตีๆ อัพภันตร-
กิริยาของ เทวธิดา อากาเส วิสยาธาระใน อุปฺปติตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปคฺคยฺห
อณฺชลี อวฺตตกัมฺมะใน ปคฺคยฺหๆ สมานกาลกิริยาใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห
เหตุกัตตฺวาใน นาเสถๆ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก มยา อนภิกฺขิตกัตตฺวาใน ลทฺธ-
ลทฺธสมฺปตฺตี การิตกัมฺมะใน นาเสถ มาศัฟฺทฺ ปฏฺิเสระใน นาเสถ, ตุมฺเห สุทนต์ตาใน
เทถๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ถาวรํ วิกิตกัมฺมะใน กาทุ์ๆ ตุมฺตถสัมฺปทานใน เทถ”
อิติศัฟฺทฺ อากาเรใน วตฺวาๆ สมานกาลกิริยาใน โรทฺนฺตีๆ อัพภันตรกิริยาของ เทวธิดา
อากาเส วิสยาธาระใน อัญญาสิ ๕

๒๙. สตุถา คนฺธกุฎฺธิยํ นิสินฺโนว ตสฺสา โรทิตสทฺทํ สุตฺวา โอบาสํ ฝริตฺวา เทวธิดาย
สมฺมุখে นิสิตฺตฺวา กเถนฺโต วีย “เทวธิตฺเต มม ปุตฺตสฺส กสฺสปสฺส สัวรกรณเมว
ภาโร, ปุณฺณตฺติกานมฺปน ‘อัย โน อตฺถโถติ สลฺลกฺเขตฺวา ปุณฺณกรณเมว ภาโร,
ปุณฺณกรณํ หิ อิทฺ เจว สมฺปฺราเย จ สุขเมวาทิ วตฺวา อนฺุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา ฆมฺมํ
เทเสนฺโต อิมํ คาทมาห

“ปุณฺณญฺเจ ปุริโส กยิรา, กยิราเถนํ ปุณฺปฺปฺนํ
ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ, สุขํ ปุณฺณสฺส อัจจโยติ ๕

สตุถา คนฺธกุฎฺธิยํ นิสินฺโนว ตสฺสา (เทวธิตฺตฺยา) โรทิตสทฺทํ สุตฺวา โอบาสํ ฝริตฺวา เทวธิดาย
สมฺมุখে นิสิตฺตฺวา กเถนฺโต วีย “เทวธิตฺเต มม ปุตฺตสฺส กสฺสปสฺส สัวรกรณเมว ภาโร (โหติ),
ปุณฺณตฺติกานํ ปน (ชนานํ) ‘อัย (ภาโร) โน อตฺถโถ (โหติ) อิติ สลฺลกฺเขตฺวา ปุณฺณกรณเมว
ภาโร (โหติ), ปุณฺณกรณํ หิ อิทฺ (โลก) เจว สมฺปฺราเย จ สุขํ เอว (โหติ) อิติ วตฺวา
อนฺุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา ฆมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาทมาห

“ปุริโส เจ ปุณฺณํ กยิรา, (โส ปุริโส) ปุณฺปฺปฺนํ เอนํ (ปุณฺณ) กยิราถ,
(โส ปุริโส) ตมฺหิ (ปุณฺณ) ฉนฺทํ กยิราถ, ปุณฺณสฺส (หิ) อัจจโย สุขํ (โหติ)ติ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา นิสินฺโนว ประทับนั่งแล้วเที่ยว คนฺธกุฎฺธิยํ ในพระคันธกุฎฺธิ สุตฺวา
สดับแล้ว โรทิตสทฺทํ ซึ่งเสียงแห่งการร้องให้ ตสฺสา (เทวธิตฺตฺยา) ของเทพธิดานั้น
ฝริตฺวา ทรงแผ่ไปแล้ว โอบาสํ ซึ่งพระรัศมี นิสิตฺตฺวา กเถนฺโต วีย ราวกะว่า

ประทับนั่งตรัสอยู่แล้ว สมมุเข ในที่พร้อมหน้า เทวธิตาย ของเทพธิดา วตวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “เทวธิตะ ดูก่อนเทพธิดา สวรรกรรม เอว อ.การกระทำซึ่งการสำรวม นั้นเทียว ภาโร เป็นภาระ กสฺสปลสฺส ของพระกัสสปะ ปุตุตสฺส ผู้เป็นบุตร มม ของเรา (โหติ) ย่อมเป็น, ปน แต่ว่า ‘อัย (ภาโร) โน อตุโถ (โหติ) อิติ สลฺลกุเขตฺวา ปุญฺญกรรม เอว อ.การกำหนดว่า ‘อ.ภาระนี้ เป็นประโยชน์ ของเรา ท. ย่อมเป็น’ ดังนี้ แล้วจึงกระทำซึ่งบุญนั้นเทียว ภาโร เป็นภาระ (ชานัน) ของชน ท. ปุญฺญตฺถิกานํ ผู้มีความต้องการด้วยบุญ (โหติ) ย่อมเป็น, หิ ด้วยว่า ปุญฺญกรรม อ.การกระทำ ซึ่งบุญ สุขี เอว เป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข อิศ โลเก จ เอว ในโลกนี้ด้วยนั้นเทียว สมฺปฺราเย จ ในสัมปฺราຍภพด้วย (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ อหุสนฺธิ ฆฏฺเตวาทมฺมํ เทเสหฺนโต เมื่อทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว อิมํ คาถํ ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

“เจ หากว่า ปุริโส อ.บุคคล กยฺรา พิงฺกระทำ ปุญฺญ ซึ่งบุญไซ้, (โส ปุริโส) อ.บุคคลนั้น กยฺรา พิงฺกระทำ หํ (ปุญฺญ) ซึ่งบุญนั้น ปุณฺปุณฺ บ่อยๆ, (โส ปุริโส) อ.บุคคลนั้น กยฺราถ พิงฺกระทำ จหนํ ซึ่งความพอใจ ตมฺหิ (ปุญฺเย) ในบุญนั้น, หิ เพราะว่า อูจฺจโย อ.การสั่งสม ปุญฺญสฺส ซึ่งบุญ สุขี เป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาประทับนั่งอยู่ที่พระคันธกุฎีนั้นแหละ สดับเสียงร้องไห้ของนางเทพธิดา จึงทรงแผ่พระรัศมีไป เสมือนว่าประทับนั่งตรัสอยู่ในที่เฉพาหน้าของเทพธิดา ตรัสว่า “เทพธิดา เฉพาการทำความสำรวมเป็นหน้าที่ของพระกัสสปะผู้เป็นบุตรของเรา, ส่วนการกำหนดว่า ‘ภาระนี้เป็นประโยชน์ของพวกเรา’ แล้วพากันทำบุญ เป็นหน้าที่ของเหล่าชนผู้มีความต้องการบุญ, เพราะการทำบุญเป็นเหตุนำความสุขเท่านั้นมาให้ ทั้งในโลกนี้และสัมปฺราຍภพ” เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

“หากบุคคลพึงทำบุญไซ้ ก็ควรทำบุญนั้นบ่อยๆ ควรทำความพอใจในบุญนั้น เพราะว่า การสั่งสมบุญเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข”

สตถา สุทรกัตตานิ อาหจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก คณฺฐกฺฎิยํ วิสยาธาระไน นิสินฺโน
 เอวคัศฺพํ อวธารณะเข้ากัป นิสินฺโนจฺ วิเสสณะของ สตถา ตสฺสา วิเสสณะของ
 เทวธิตฺตฺวาจฺ สามีสัมพันธะไน โรทิตสทฺทํ อวุตตกัมมะไน สุตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยา
 ไน ผริตฺวา โอบาสํ อวุตตกัมมะไน ผริตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาไน นิสิตฺตฺวา เทวธิตาย
 สามีสัมพันธะไน สมมุเขจฺ วิสยาธาระไน นิสิตฺตฺวาจฺ สมานกาลกิริยาไน กเถนฺโตจฺ
 อุปฺมาอัพฺภันทรกิริยาของ สตถา วิยคัศฺพํ อุปฺมาโชตกะเข้ากัป เทวธิตาย สมมุเข
 นิสิตฺตฺวา กเถนฺโต “เทวธิตเ อาลปนะ เอวคัศฺพํ อวธารณะเข้า สัวรกรณฺจฺ สุทรกัตตานิ
 ไน โหติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มม สามีสัมพันธะไน ปุตฺตสฺสจฺ วิเสสณะของ
 กสฺสปสฺสจฺ สามีสัมพันธะไน ภาโรจฺ วิกตีกัตตานิ โหติ, ปนคัศฺพํ วิเสสโชตกะ
 เอวคัศฺพํ อวธารณะเข้ากัป ปุณฺณกรณฺจฺ สุทรกัตตานิ โหติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
 ปุณฺณตฺติกานํ วิเสสณะของ ชนานํจฺ สามีสัมพันธะไน ภาโร ‘อัย วิเสสณะของ ภาโรจฺ
 สุทรกัตตานิ โหติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โน สามีสัมพันธะไน อตฺโตจฺ วิกตีกัตตานิ
 ไน โหติ” อิตฺตคัศฺพํ อากาเรไน สลฺลกฺเขตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาไน -กรณํ ภาโร วิกตีกั
 กัตตานิ โหติ, หิตคัศฺพํ ผลโชตกะ ปุณฺณกรณํ สุทรกัตตานิ โหติจฺ อาชยาตบท
 กัตตฺวาจก อิทฺ วิเสสณะของ โลเกจฺ กิตฺติ สมฺปฺราเย กิตฺติ วิสยาธาระไน โหติ เอวคัศฺพํ
 อวธารณะเข้ากัป จจฺ สองคัศฺพํ ปทสมฺมจยัตถะเข้า อิทฺ โลเก และ สมฺปฺราเย เอวคัศฺพํ
 อวธารณะเข้ากัป สฺขจฺ วิกตีกัตตานิ โหติ” อิตฺตคัศฺพํ อากาเรไน วตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยา
 ไน ฆมฺเฏตฺวา อนุสนฺธิ อวุตตกัมมะไน ฆมฺเฏตฺวาจฺ สมานกาลกิริยาไน เทเสนฺโต ฆมฺม
 อวุตตกัมมะไน เทเสนฺโตจฺ อัพฺภันทรกิริยาของ สตถา อิมํ วิเสสณะของ คาลฺจฺ อวุตต
 กัมมะไน อาห

“เจคัศฺพํ ปริกัปปัตถะ ปุริโส สุทรกัตตานิ กยิราจฺ อาชยาต
 บทกัตตฺวาจก ปุณฺณ อวุตตกัมมะไน กยิรา, โส วิเสสณะของ
 ปุริโสจฺ สุทรกัตตานิ กยิราจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
 ปุณฺนปฺปฺนํ กิริยาวิเสสณะไน กยิราจฺ เอนํ วิเสสณะของ ปุณฺณจฺ
 อวุตตกัมมะไน กยิราจฺ, โส วิเสสณะของ ปุริโสจฺ สุทรกัตตานิ
 กยิราจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตมฺหิ วิเสสณะของ ปุณฺณเยจฺ
 วิสยาธาระไน ฉนฺทจฺ อวุตตกัมมะไน กยิราจฺ, หิตคัศฺพํ เหตุ
 โชตกะ อัจจโย สุทรกัตตานิ โหติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก

สุโข วิกตีกัตตาใน โหติ ปุณฺณสฺส จัฏฐิวุตตกัมมะใน อัจจโย”
 อิติศัพท์ สรุปะใน อิม คาค ๗

๓๐. ตสฺสตุโถ “สเจ ปุริโส ปุณฺณํ กเรยฺย, ‘เอกวารํ เม ปุณฺณํ กตํ อลํ เอตตาวตาทิ
 อโนรมิตฺวา ปุณฺณํ กโรถ ตสฺส กรณกฺขณเป ตมฺหิ ปุณฺณเ ฉนฺทํ รุจฺจํ อุตฺสาหํ
 กโรถเว, กิการณา ? สุโข ปุณฺณสฺส อัจจโยติ ปุณฺณสฺส หิ อัจจโย วุฑฺฒิ อิทฺโลก
 ปฺรโลกสฺชาวหนโต สุโขติ ๗

ตสฺส (คาถาวจนสฺส) อตุโถ “สเจ ปุริโส ปุณฺณํ กเรยฺย, (ปุริโส) ‘เอกวารํ เม ปุณฺณํ กตํ,
 อลํ เอตตาวตาทิ (ปุณฺณเ) อิติ (จินฺตเนน) อโนรมิตฺวา ปุณฺณํ กโรถ, (ปุริโส) ตสฺส
 (ปุณฺณสฺส) กรณกฺขณเป ตมฺหิ ปุณฺณเ ฉนฺทํ รุจฺจํ อุตฺสาหํ กโรถเว,
 ‘(ปุริโส) กิการณา (ตมฺหิ ปุณฺณเ ฉนฺทํ กยิราธาติ ปุจฺจา),
 ‘สุโข (หิ โหติ) ปุณฺณสฺส อัจจโย’ติ (วิสฺสชฺชน),
 ‘ปุณฺณสฺส หิ อัจจโย วุฑฺฒิ อิทฺโลกปฺรโลกสฺชาวหนโต สุโข (โหติ)’ อิติ (อตุโถ ปณฺทิตฺเตน
 เวทิตฺตพฺโพ)” อิติ (ปณฺทิตฺเตน เวทิตฺตพฺโพ) ๗

อตุโถ อ.เนื่อความ ตสฺส (คาถาวจนสฺส) แห่งคำอันเป็นพระคาถานั้น อิติ ว่า “สเจ
 ถ้าวว่า ปุริโส อ.บุคคล กเรยฺย ฟังกระทำ ปุณฺณํ ซึ่งบุญไซ้, (ปุริโส) อ.บุคคล
 อโนรมิตฺวา ไม่งดเว้นแล้ว (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า ‘ปุณฺณํ อ.บุญ เม อันเรา
 กตํ กระทำแล้ว เอกวารํ สิ้นวาระหนึ่ง, อลํ อ.พอละ ปุณฺณเ ด้วยบุญ เอตตาวตาทิ
 อันมีประมาณเท่านี้’ อิติ ดังนี้ กโรถ ฟังกระทำ ปุณฺณํ ปอยๆ, (ปุริโส) อ.บุคคล
 กโรถ เหว ฟังกระทำนั้นเกี่ยว ฉนฺทํ ซึ่งความพอใจ รุจฺจํ คือว่า ซึ่งความชอบใจ
 อุตฺสาหํ คือว่า ซึ่งความอุตสาหะ ตมฺหิ ปุณฺณเ ในบุญนั้น กรณกฺขณเป แม้ในขณะ
 เป็นที่กระทำ ตสฺส (ปุณฺณสฺส) ซึ่งบุญนั้น, (ปุจฺจา) อ.อันถาม อิติ ว่า ‘(ปุริโส)
 อ.บุคคล (กยิราถ) ฟังกระทำ (ฉนฺทํ) ซึ่งความพอใจ (ตมฺหิ ปุณฺณเ) ในบุญนั้น
 กิการณา เพราะเหตุอะไร?’ (อิติ) ดังนี้, (วิสฺสชฺชน) อ.อันแก่ อิติ ว่า ‘(หิ) เพราะ
 ว่า อัจจโย อ.การสั่งสม ปุณฺณสฺส ซึ่งบุญ สุโข เป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข (โหติ)
 ย่อมเป็น’ อิติ ดังนี้, (อตุโถ) อ.อธิบาย อิติ ว่า ‘(หิ) เพราะ ว่า อัจจโย อ.การสั่งสม
 วุฑฺฒิ คือว่า อ.การพุกพูน ปุณฺณสฺส ซึ่งบุญ สุโข เป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข อิทฺโลก-
 ปฺรโลกสฺชาวหนโต เพราะเป็นเหตุนำมาซึ่งความสุขในโลกนี้และโลกอื่น (โหติ)

ย่อมเป็น' (อิตติ) ดังนี้ (ปณฺฑิตเตน) อันบัณฑิต (เวทิตพฺโพ) ฟังทราบ" อิตติ ดังนี้ (ปณฺฑิตเตน) อันบัณฑิต (เวทิตพฺโพ) ฟังทราบ ฯ

บัณฑิต ฟังทราบเนื้อความแห่งคำที่เป็นพระคาถานั้นว่า "ถ้าบุคคลฟังทำบุญไสร้, ไม่ควรงดเว้นด้วยคิดว่า 'เราทำบุญมาครั้งหนึ่งแล้ว, พอแล้วด้วยบุญประมาณเท่านี้' ควรทำบ่อยๆ, และฟังทำความพอใจ คือความชอบใจ ได้แก่ความอุตสาหะในบุญนั้น แม้ในขณะที่ทำบุญนั้น, ถ้ามว่า 'เพราะอะไร บุคคลจึงควรทำความพอใจในบุญนั้น', ตอบว่า 'เพราะว่า การสั่งสมบุญเป็นเหตุนำความสุขมาให้', อธิบายว่า 'เพราะการสั่งสม คือการผูกพันบุญกุศล เป็นเหตุนำความสุขมาให้ เพราะนำความสุขมาให้ทั้งในโลกนี้และโลกหน้า"

อตฺถโ วุตตกัมมะใน เวทิตพฺโพๆ กิตตบทกัมมวจาก ตสฺส วิเสสณะของ (คาถาวจนฺต)ๆ สามีสัมพันธ์ใน อตฺถโ "สเจ ปริกัปปัตถะ ปุริโส สฺททกัตตานิ กเรยฺยฯ อาชยาตบท กัตตวจาก ปุณฺณ อวุตตกัมมะใน กเรยฺย, ปุริโส สฺททกัตตานิ กโรถฯ อาชยาตบท กัตตวจาก 'ปุณฺณ วุตตกัมมะใน กตฺถ กิตตบทกัมมวจาก เอกวาริ อัจจันตสํโยคะใน กตฺถ เม อนภิตกัตตานิ กตฺถ, อลฺล ปฏฺธิเสสลิ้งคัตถะ เอตฺตาวตา วิเสสณะของ ปุณฺณเณ ตติยาวิเสสณะใน อลฺล' อิตติศัพท์ สรุปะใน จินตเนนๆ ภาวะใน อนโรมิตวๆ ปุพพกาล- กิริยาใน กโรถ ปุณฺนปุณฺน กิริยาวิเสสณะใน กโรถ, ปุริโส สฺททกัตตานิ กโรถฯ อาชยาตบทกัตตวจาก ตสฺส วิเสสณะของ ปุณฺณตสฺสๆ ฌฎฐิอวุตตกัมมะใน ภาวะกฺขเณ อปีศัพท์ อเปกษัตถะเข้ากับ ภาวะกฺขเณๆ กาลสัตตมีใน กโรถ ตมฺหิ วิเสสณะของ ปุณฺณเณๆ วิสยาธาระใน ฌนฺทํ รุจฺจิ และ อุสฺสาหํ ฌนฺทํ กิตฺติ รุจฺจิ กิตฺติ อุสฺสาหํ กิตฺติ อวุตตกัมมะใน กโรถ ฌนฺทํ วิวริยะใน รุจฺจิๆ วิวริยะและวิวริยะใน อุสฺสาหํๆ วิวริยะ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ กโรถ, 'ปุริโส สฺททกัตตานิ กยิราถฯ อาชยาตบทกัตตวจาก กิการณา เหตุใน กยิราถ ตมฺหิ วิเสสณะของ ปุณฺณเณๆ วิสยาธาระใน ฌนฺทํๆ อวุตตกัมมะใน กยิราถ' อิตติศัพท์ สรุปะใน ปุจฺจาๆ ลิงคัตถะ, 'หิตศัพท์ เหตุโชตกะ อจฺจโย สฺททกัตตานิ โหติฯ อาชยาตบทกัตตวจาก สฺโข วิคิตกัตตานิ โหติ ปุณฺณตสฺส ฌฎฐิ- อวุตตกัมมะใน อจฺจโย' อิตติศัพท์ สรุปะใน วิสฺสชฺชนๆ ลิงคัตถะ, 'หิตศัพท์ เหตุโชตกะ อจฺจโย กิตฺติ วุฑฺฒิ กิตฺติ สฺททกัตตานิ โหติฯ อาชยาตบทกัตตวจาก ปุณฺณตสฺส ฌฎฐิ- อวุตตกัมมะใน อจฺจโย และ วุฑฺฒิ อจฺจโย วิวริยะใน วุฑฺฒิๆ วิวริยะ อิศโลกปรโลก-

สุขาวหนโต เหตุโน สุโขๆ วิกตีกัตตาโน โหติ' อิตีศัพท์ สรุปะโน อตุโถๆ วุตตกัมมะ
 ใน เวทิตพุโพๆ กิตบทกัมมวจาก ปณฺหิตเตน อนภิตกัตตาโน เวทิตพุโพ" อิตีศัพท์
 สรุปะโน อตุโถ ปณฺหิตเตน อนภิตกัตตาโน เวทิตพุโพ ๕

๓๑. เทสनावसानะ สา เทวธิตา ปญจจตุตาฬีสโยชนมตฺถเก จิตา ว โสตาปตฺติผล
 ปาปฺณิตี ๕

เทสनावसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา สา เทวธิตา อ.เทพธิตา
 นั้น จิตาว ดำรงอยู่แล้วเทียว ปญจจตุตาฬีสโยชนมตฺถเก ในที่สุดแห่งโยชน ๔๕
 ปาปฺณิ บรรลุแล้ว โสตาปตฺติผล ซึ่งโสตาปตฺติผล อิติ ดังนี้แล ๕

เวลาจบพระเทศนา นางเทพธิตานั้น ดำรงอยู่ในที่สุด ๔๕ โยชน บรรลุโสตาปตฺติผล
 ดังนี้แล

เทสनावसानะ กาลสัตตมึใน ปาปฺณิ สา วิเสสนะของ เทวธิตาๆ สุททกัตตาโน ปาปฺณิๆ
 อาขยาดบทกัตตวจาก ปญจจตุตาฬีสโยชนมตฺถเก วิสยาธาระโน จิตา เอวศัพท์
 อวธารณะเข้ากับ จิตาๆ วิเสสนะของ เทวธิตา โสตาปตฺติผล สัมปาปฺณิยกัมมะใน
 ปาปฺณิ อิตีศัพท์ สมาปนะ ๕

ลาชเทวธิตาวตฺถ ๕

ลาชเทวธิตาวตฺถ (นิฏฺจิตฺ) ๕

ลาชเทวธิตาวตฺถ อ.เรื่องแห่งเทพธิตาชื่อว่าลาชะ (นิฏฺจิตฺ) จบแล้ว ๕

ลาชเทวธิตาวตฺถ สุททกัตตาโน นิฏฺจิตฺๆ กิตบทกัตตวจาก ๕

จบเรื่องลาชเทพธิตา

วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาส และศัพท์ิต

ลาชเทพธิดาวตฤ

เป็นนัฏฐิต์ปฐริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ลชติ ทิพพตีติ ลาช่า. (ลช ทิตติมทิต ในความรุ่งเรือง + ฌป้งจัจย) กัตตุรูป, กัตตุสาธนะ
ยา เทวธิดา อ.เทพธิดาไต ลชติ ทิพพติ ย่อมรุ่งเรือง อิติ เพราะเหตุนี้ ล่า เทวธิดา
อ.เทพธิดานั้น ลาช่า ชื่อว่าลาช่า. (ผู้รุ่งเรือง)

๒. ลาช่า จ ล่า เทวธิดา จาติ ลาชเทวธิดา. (ลาช่า + เทวธิตุ) วิเสสนบุพพบทกัมมธารย-
สมาส

ลาช่า จ อ.ชื่อว่าลาช่าด้วย ล่า อ.ชื่อว่าลาช่านี้ เทวธิดา จ เป็นเทพธิดาด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ ลาชเทวธิดา ชื่อว่าลาชเทวธิตุ. (เทพธิดาชื่อว่าลาช่า)

๓. ลาชเทวธิตุยา วตฤ ลาชเทวธิตุวตฤ. (ลาชเทวธิตุ + วตฤ) นัฏฐิต์ปฐริสสมาส
วตฤ อ.เรื่อง ลาชเทวธิตุยา แห่งเทพธิดาชื่อว่าลาช่า ลาชเทวธิตุวตฤ ชื่อว่าลาชเทวธิตุ-
วตฤ. (เรื่องแห่งเทพธิดาชื่อว่าลาช่า, เรื่องลาชเทพธิดา)

ปิผลลิตุหา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปิผลลิตุ จ ล่า ตุหา จาติ ปิผลลิตุหา. (ปิผลลิตุ + ตุหา)

ปิผลลิตุ จ อ.ชื่อว่าปิผลลิตุด้วย ล่า อ.ชื่อว่าปิผลลิตุนี้ ตุหา จ เป็นถ้ำด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
ปิผลลิตุหา ชื่อว่าปิผลลิตุหา. (ถ้ำชื่อว่าปิผลลิตุ)

ภิกขุจากรจัน

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีจตุตถิต์ปฐริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. จรณติ เอตถา จาโร. (จร จรณ ในการเที่ยวไป + ฌป้งจัจย) กัตตุรูป, อธิกรณสาธนะ
ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. จรณติ ย่อมเที่ยวไป เอตถ จาเน ในที่นี้ อิติ เพราะเหตุนี้ อิท จาน
อ.ที่นี้ จาโร ชื่อว่าจากร. (เป็นที่เที่ยวไป)

๒. ภิกขาย จาโร ภิกขุจาโร. (ภิกขุ + จาร) จ

จาโร อ.ที่เป็นที่เที่ยวไป ภิกขาย เพื่อภิกษา ภิกขุจาโร ชื่อว่าภิกขุจากร. (เป็นที่เที่ยวไป

เพื่อศึกษา, ศึกษากาโร)

๓. กิชาจาโร จ โส จานญจาติ กิชาจารภูจัน. (กิชาจาร + จาน)

กิชาจาโร จ อ.เป็นที่เที่ยวไปเพื่อศึกษาด้วย โส อ.เป็นที่เที่ยวไปเพื่อศึกษานั้น จัน จ เป็นสถานที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กิชาจารภูจัน ชื่อว่ากิชาจารภูจัน. (สถานที่เป็นที่เที่ยวไปเพื่อศึกษา)

สาสิกเขตตปาสิก

เป็นทุตยัตปปริสสมาส โดยมีฉฐฐิตปปริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สาสิน เขตต์ สาสิกเขตต์. (สาสิ + เขตต์)

เขตต์ อ.นา สาสิน แห่งข้าวสาสิ ท. สาสิกเขตต์ ชื่อว่าสาสิกเขตต์. (นาข้าวสาสิ)

๒. สาสิกเขตต์ ปาเลตีติ สาสิกเขตตปาสิก, อิตติ. (สาสิกเขตตสหุอุป + ปาล รกขณ ในการรักษา + ฏฐัจจ) กัตตุรูป, กัตตุสาธนะ, เป็นทุตยัตปปริสสมาส

ยา อิตติ อ.ทญิงไต ปาเลติ ย่อมรักษา สาสิกเขตต์ ซึ่งนาแห่งข้าวสาสิ อิติ เพราะเหตุนี้ สา อิตติ อ.ทญิงนั้น สาสิกเขตตปาสิก ชื่อว่าสาสิกเขตตปาสิก, ไต้แก้ทญิง. (ผู้รักษานาข้าวสาสิ)

สาสิลีسانی

เป็นฉฐฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สาสิน ลีسانی สาสิลีسانی. (สาสิ + ลีส)

ลีسانی อ.รวง ท. สาสิน แห่งข้าวสาสิ ท. สาสิลีسانی ชื่อว่าสาสิลีส. (รวงข้าวสาสิ)

สหุธา

เป็นอัสสัถิตัตติต มีวิเคราะห์ว่า

สหุธา อสสา อตติติ สหุธา, อิตติ. (สหุธา + ฏฐัจจ + อปัจจ)

สหุธา อ.ครุธา อสสา อิตติยา ของทญิงนั้น อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ สา อิตติ อ.ทญิงนั้น สหุธา ชื่อว่าสหุธา, ไต้แก้ทญิง. (ผู้มีครุธา)

อัสสหุธา

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น สัทธา อสสัทธา, อิตถิ. (น + สัทธา)
 อิตถิ อ.ทญิง สัทธา ผู้มีศรัทธา น ทาหมได้ อสสัทธา ชื่อว่าอสสัทธา, ได้แก่ทญิง. (ผู้ไม่มี
 ศรัทธา)

มหาสมปตติ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 มหตี จ ส่า สมปตติ จาติ มหาสมปตติ. (มหตี + สมปตติ)
 มหตี จ อ.ใหญ่ด้วย ส่า อ.ใหญ่นั้น สมปตติ จ เป็นสมปตติด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหา-
 สมปตติ. ชื่อว่ามหาสมปตติ. (สมปตติใหญ่)

ปลนนจิตตา

เป็นจัญฐิทวีปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปลนน จิตต์ ยสสา ส่า ปลนนจิตตา, อิตถิ. (ปลนน + จิตต)
 จิตต์ อ.จิต ปลนน อันเลื่อมใสแล้ว ยสสา อิตถิยา ของทญิงใด อตถิ มีอยู่, ส่า อิตถิ
 อ.ทญิงนั้น ปลนนจิตตา ชื่อว่าปลนนจิตตา, ได้แก่ทญิง. (ผู้มีจิตอันเลื่อมใสแล้ว)

ปญจวณณา ปีติ

เป็นจัญฐิทวีปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปญจ วณณา ยสสาติ ปญจวณณา, ปีติ. (ปญจ + วณณ)
 วณณา อ.วิณณะ ท. ปญจ ทำ ยสสา ปีติยา ของปีติใด อตถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้
 ส่า ปีติ อ.ปีตินั้น ปญจวณณา ชื่อว่าปญจวณณา, ได้แก่ปีติ. (อันมีวิณณะ ๕)

มุจจสิริรา อิตถิ

เป็นเป็นจัญฐิทวีปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 มุจจ สิริริ ยายาติ มุจจสิริรา, อิตถิ. (มุจจ + สิริริ)
 สิริระ อ.สิริระ ยาย อิตถิยา ของทญิงใด ปีติยา มุจจ อันปีติ กระทบแล้ว อตถิ มีอยู่ อิติ
 เพราะเหตุนี้ ส่า อิตถิ อ.ทญิงนั้น มุจจสิริรา ชื่อว่ามุจจสิริ, ได้แก่ทญิง. (ผู้มีสิริระอันปีติกระทบแล้ว)

ปณจปติฏฺฐิต

เป็นตติยาตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปณเจติ องฺเคติ ปติฏฺฐิต ปณจปติฏฺฐิต, วนฺทณ. (ปณจ + ปติฏฺฐิต) ลป องฺค คัพททำมกลาง
เป็นมัจฉะโลปสมาส

วนฺทณ อ.การกราบไหว้ ปติฏฺฐิต อันตั้งไว้เฉพาะแล้ว องฺเคติ ด้วยองคฺ ท. ปณจทึ ท้า ปณจ-
ปติฏฺฐิต ชื่อว่าปณจปติฏฺฐิต, ได้แก่การกราบไหว้. (อันตั้งไว้เฉพาะองคฺ ๕, เบญจางคประดิษฐ์)

ทิกฺขจฺฉมโม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

ทิกฺขโจ จ โส ฉมโม จาติ ทิกฺขจฺฉมโม. (ทิกฺข + ฉมม)

ทิกฺขโจ จ อ.อันถูกเห็นแล้วด้วย โส อ.อันถูกเห็นแล้วนั้น ฉมโม จ เป็นธรรมด้วย อิติ เพราะ
เหตุ นั้น ทิกฺขจฺฉมโม ชื่อว่าทิกฺขจฺฉมม. (ธรรมอันถูกเห็นแล้ว)

ภาคินี

เป็นอัสสัดถิตตทิต มีวิเคราะห์ว่า

ภาคโ อสฺส่า อตถิติ ภาคินี, อิตถิ. (ภาค + อิปัจจย + อินีปัจจย)

ภาคโ อ.ส่วน อสฺส่า อิตถิยา ของหญิงนั้น อตถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น ส่า อิตถิ อ.หญิง
นั้น ภาคินี ชื่อว่าภาคินี, ได้แก่หญิง. (ผู้มีส่วน)

ทินฺนทาน

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทินฺนญจ ตํ ทานญจาติ ทินฺนทาน. (ทินฺน + ทาน)

ทินฺนญจ อ.อันถูกให้แล้วด้วย ตํ อ.อันถูกให้แล้วนั้น ทานญจ เป็นทานด้วย อิติ เพราะเหตุ นั้น
ทินฺนทาน ชื่อว่าทินฺนทาน. (ทานที่ให้แล้ว)

เกทธารมริยาทา

เป็นจฺฉฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เกทหารสัส มรียาทา เกทหารมรียาทา. (เกทหาร + มรียาทา)
 มรียาทา อ.ขอบเขต เกทหารสัส แห่งคันทนา เกทหารมรียาทา ชื่อว่าเกทหารมรียาทา. (ขอบเขตแห่งคันทนา)

คมนมคโค

เป็นวิเสส่นบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. คจจณติ เอตถาติ คมน. (คมุ คติมทิ ในการไป + ยุบัจจย) กัตตุรูป, อธิกรณสาธนะ
 ชนา อ.ชน ท. คจจณติ ย่อมไป เอตถ มคเค ในหนทางนี้ อิติ เพราะเหตุนั้น เอโส
 มคโค อ.หนทางนี้ คมน ชื่อว่าคมน. (เป็นที่ไป)

๒. คมนญจ ตํ มคโค จาติ คมนมคโค. (คมน + มคค)
 คมนญจ อ.เป็นที่ไปด้วย ตํ อ.เป็นที่ไปนั้น มคโค จ เป็นหนทางด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
 คมนมคโค ชื่อว่าคมนมคค. (หนทางเป็นที่ไป)

โพรวิโส สบโป

เป็นวิเสสทวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โพร วิล ยสส โส โพรวิโส, สบโป. (โพร + วิล)

วิล อ.พิช โพร อ้นกล่า ยสส สบปสส แห่งงูใต้ อตถิ มีอยู่, โส สบโป อ.งูนั้น โพรวิโส
 ชื่อว่าโพรวิส, ได้แก่งู. (ตัวมีพิษกล่า)

ติสโยชนิก วิมาน

เป็นสังสัฎฐาทิอเนกัตถตทิต มีวิเคราะห์ว่า

๑. ติส โยชนานิ ติสโยชนานิ. (ติส + โยชน) อสมาหารทิสมาส

โยชนานิ อ.โยชน ท. ติส สามสิบ ติสโยชนานิ ชื่อว่าติสโยชน. (๓๐ โยชน)

๒. ติสโยชนนิ นิยุตตํ ติสโยชนิก, วิมาน. (ติสโยชน + นิยุตตํ) สังสัฎฐาทิอเนกัตถตทิต

วิมาน อ.วิมาน นิยุตตํ อ้นประกอบแล้ว ติสโยชนนิ ด้วยโยชน ๓๐ ท. ติสโยชนิก
 ชื่อว่าติสโยชนิก, ได้แก่วิมาน. (อ้นประกอบด้วยโยชน ๓๐)

กนกวิมาน

เป็นฉัฐฐิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กนกสฺส วิกาโร วิมานํ กนกวิมานํ. (กนก + วิมาน) ลป วิการศัพท์ท่ามกลาง เป็นมัจฉะโลป
สมาส

วิมานํ อ.วิมาน วิกาโร อันเป็นวิการ กนกสฺส แห่งทอง กนกวิมานํ ชื่อว่ากนกวิมาน. (วิมาน
อันเป็นวิการแห่งทอง, วิมานทองคำ)

สุดตปฺพพุธา

เป็นอิติตรีโยคทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สุดตา จ พพุธา จ สุดตปฺพพุธา, อิตถิ. (สุดต + พพุท)

อิตถิ อ.หญิง สุดตา จ ผู้หลับแล้วด้วย พพุธา จ ผู้ตื่นแล้วด้วย สุดตปฺพพุธา ชื่อว่า
สุดตปฺพพุท. (หลับแล้วและตื่นแล้ว)

สพฺพาลงฺการปฏิมณฺหิโต

เป็นตติยัตปุริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สพฺเพ จ เต อลงฺการา จาติ สพฺพาลงฺการา. (สพฺพ + อลงฺการ) วิเสสนบุพพบท-
กัมมธารยสมาส

สพฺเพ จ อ.ทั้งปวง ท. ด้วย เต อ.ทั้งปวง ท. เหล่านั้น อลงฺการา จ เป็นเครื่องประดับ
ด้วย อิตติ เพราะเหตุนั้น สพฺพาลงฺการา ชื่อว่าสพฺพาลงฺการ. (เครื่องประดับทั้งปวง)

๒. สพฺพาลงฺกาเรหิ ปฏิมณฺหิโต สพฺพาลงฺการปฏิมณฺหิโต, อตตภาโว. (สพฺพาลงฺการ +
ปฏิมณฺหิต) ตติยัตปุริสสมาส

อตตภาโว อ.อัตตภาพ ปฏิมณฺหิโต อันถูกประดับแล้ว สพฺพาลงฺกาเรหิ ด้วยเครื่องประดับ
ทั้งปวง ท. สพฺพาลงฺการปฏิมณฺหิโต ชื่อว่าสพฺพาลงฺการปฏิมณฺหิต, ได้แก่อัตตภาพ. (ที่ถูกประดับด้วย
เครื่องประดับทั้งปวง)

ติคารวุโต อุตตมาโว

เป็นฉันทลักษณ์ทวิบาทสุลาธิกรณพหูพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ตโย คารวุตา ยสส์ โส ติคารวุโต, อุตตมาโว. (ติ + คารวุต)
 คารวุตา อ.คารวุต ท. ตโย ส่าม ยสส์ อุตตมาวสส์ แห่งอุตตมาพไต อตติ มีอยู่, โส
 อุตตมาโว อ.อุตตมาพนั้น ติคารวุโต ชื่อว่าติคารวุต, ได้แก่อุตตมาพ. (มี ๓ คารวุต)

ทวาทสหตถิ วตถิ

เป็นฉันทลักษณ์ทวิบาทสุลาธิกรณพหูพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ทวาทส หตถา ยสส์ ตั ทวาทสหตถิ, วตถิ. (ทวาทส + หตถ)
 หตถา อ.ศอก ท. ทวาทส ลีบสอง ยสส์ วตถสส์ แห่งผ้าไต อตติ มีอยู่, ตั
 วตถิ อ.ผ้าั้น ทวาทสหตถิ ชื่อว่าทวาทสหตถ, ได้แก่ผ้า. (มี ๑๒ ศอก)

ทิพพวตถิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ทิพพญจ ตั วตถญจติ ทิพพวตถิ. (ทิพพ + วตถ)
 ทิพพญจ อ.อันเป็นทิพย์ด้วย ตั อ.อันเป็นทิพย์นั้น วตถญจ เป็นผ้าด้วย อิติ
 เพราะเหตุนั้น ทิพพวตถิ ชื่อว่าทิพพวตถ. (ผ้าทิพย์)

อจจรราสหสส์ปริวุตา

เป็นตติยาดัตตปฐีสมาส โดยมีฉันทลักษณ์ดัตตปฐีสมาสอยู่ใน มีวิเคราะห์ว่า

๑. อจจรรานัน สหสส์ อจจรราสหสส์. (อจจรรา + สหสส์) ฉันทลักษณ์ดัตตปฐีสมาส
 สหสส์ อ.พัน อจจรรานัน แห่งนางอัปสร ท. อจจรราสหสส์ ชื่อว่าอจจรราสหสส์. (นางอัปสร
 หนึ่งพันนาง)
๒. อจจรราสหสส์เสน ปริวุตา อจจรราสหสส์ปริวุตา, เทวธิดา. (อจจรราสหสส์ + ปริวุตา) ตติยา-
 ดัตตปฐีสมาส
 เทวธิดา อ.เทพธิดา อจจรราสหสส์เสน อันพันแห่งนางอัปสร ปริวุตา แวดล้อมแล้ว อจจรรา-
 สหสส์ปริวุตา ชื่อว่าอจจรราสหสส์ปริวุตา, ได้แก่เทพธิดา. (ถูกนางอัปสรหนึ่งพันคนแวดล้อม)

ปุพพกมม

เป็นสัตตมัตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุพเพ กมมํ ปุพพกมมํ. (ปุพเพ + กมม)

กมมํ อ.กรรม ปุพเพ ในกาลก่อน ปุพพกมมํ ชื่อว่าปุพพกมม. (กรรมในกาลก่อน,บุพพกรรม)

สฺวณฺณลาชฺภริต

เป็นตติยัตตปุริสสมาส โดยมีจฺญฐิตตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สฺวณฺณสฺส วิการา ลาชา สฺวณฺณลาชา. (สฺวณฺณ + ลาช) จฺญฐิตตปุริสสมาส
ลาชา อ.ข้าวตอก ท. วิการา อันเป็นวิการ สฺวณฺณสฺส แห่งทอง สฺวณฺณลาชา ชื่อว่า
สฺวณฺณลาช. (ข้าวตอกทองคำ)

๒. สฺวณฺณลาเชติ ภริต สฺวณฺณลาชฺภริต, สฺวณฺณสรฺโก. (สฺวณฺณลาช + ภริต) ตติยา-
ตตปุริสสมาส

สฺวณฺณสรฺโก อ.ชั้นอันเป็นวิการแห่งทอง ภริต อันเต็มแล้ว สฺวณฺณลาเชติ ด้วยข้าวตอก
อันเป็นวิการแห่งทอง ท. สฺวณฺณลาชฺภริต ชื่อว่าสฺวณฺณลาชฺภริต, ได้แก่ชั้นทอง. (ที่เต็มด้วยข้าวตอกทอง)

สฺวณฺณสรฺโก

เป็นจฺญฐิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สฺวณฺณสฺส วิกาโร สรฺโก สฺวณฺณสรฺโก. (สฺวณฺณ + สรฺก) ลป วิการ ท่ามกลางสมาส เป็น
มฺชฺเฉยโลปสมาส

สรฺโก อ.ชั้น วิกาโร อันเป็นวิการ สฺวณฺณสฺส แห่งทอง สฺวณฺณสรฺโก ชื่อว่าสฺวณฺณสรฺก.
(ชั้นทอง)

วิมานทวาร

เป็นจฺญฐิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิมานสฺส ทวารํ วิมานทวาร. (วิมาน + ทวาร)

ทวารํ อ.ประตู วิมานสฺส แห่งวิมาน วิมานทวาร ชื่อว่าวิมานทวาร. (ประตูวิมาน)

มหากัสสปตเถโร

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธรรยสมาส มิวีเคราะห์ว่า

มหากัสสป โฉ เถโร จาติ มหากัสสปตเถโร. (มหากัสสป + เถโร)

มหากัสสป โฉ อ.พระมหากัสสปะด้วย โฉ อ.พระมหากัสสปะนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย
อิตติ เพราะเหตุนี้ มหากัสสปตเถโร ชื่อว่ามหากัสสปตเถโร. (พระมหากัสสปะผู้เถระ)

ทินนลาขนิสสนโท

เป็นฉัฏฐิตุปปริสสมาส โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมาสอยู่ภายใน มิวีเคราะห์ที่ตั้งนี้

๑. นิสสนหติ เอเตนาติ นิสสนโท. (นิพพุพ + สนฺหฺ ปรเว ในการไหล + อัจจย) กัตตุรูป,
กรรมสาธนะ

วิปากโก อ.วิปาก นิสสนหติ ย่อมไหลออก เอเตน ลาเซ่น ด้วยข้าวตอกนี้ อิตติ เพราะ
เหตุนี้ เอโส ลาโซ อ.ข้าวตอกนี้ นิสสนโท ชื่อว่านิสสนท. (วิปากเป็นเครื่องไหลออก, วิปาก, ผล)

๒. ทินฺนา จ เต ลาชา จาติ ทินฺนลาชา. (ทินฺน + ลาช) วิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมาส
ทินฺนา จ อ.อันถูกถวายเป็นแล้วด้วย เต อ.อันถูกถวายเป็นแล้ว ท. เหล่านี้ ลาชา จ เป็นข้าว
ตอกด้วย อิตติ เพราะเหตุนี้ ทินฺนลาชา ชื่อว่าทินนลาช. (ข้าวตอกที่ถวายเป็นแล้ว)

๓. ทินฺนลาชานํ นิสสนโท ทินฺนลาขนิสสนโท. (ทินนลาช + นิสสนท) ฉัฏฐิตุปปริสสมาส
นิสสนโท อ.วิปากเป็นเครื่องไหลออก ทินนลาชานํ แห่งข้าวตอกอันถูกถวายเป็นแล้ว ทินน-
ลาขนิสสนโท ชื่อว่าทินนลาขนิสสนท. (วิปากเป็นเครื่องไหลออกแห่งข้าวตอกที่ถวายเป็นแล้ว)

เอวรูปา

เป็นฉัฏฐิตวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มิวีเคราะห์ว่า

เอวํ รูปํ ยสฺสาติ เอวรูปา, สมฺปตฺติ. (เอวํ + รูป)

รูปํ อ.รูป เอวํ อย่างนี้ ยสฺสา สมฺปตฺติยา แห่งสมบัติใด อตฺถิ มีอยู่ อิตติ เพราะเหตุนี้
สา สมฺปตฺติ อ.สมบัตินั้น เอวรูปา ชื่อว่าเอวรูปา, ได้แก่สมบัติ. (อันมีอย่างนี้เป็นรูป, มีสภาพเช่นนี้)

วตตปฏิวัตต์

เป็นสมาหารทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 วตตตยจ ปฏิวัตตตยจ วตตปฏิวัตต์. (วตต + ปฏิวัตต)
 วตตตยจ อ.วัตรใหญ่ด้วย ปฏิวัตตตยจ อ.วัตรน้อยด้วย วตตปฏิวัตต์ ชื่อว่าวตตปฏิวัตต. (วัตรใหญ่และวัตรน้อย)

กนกมยา

เป็นสังสัฎฐาทิอเนกัตถัตถิต มีวิเคราะห์ว่า
 กนเคน นิปยุหนนา กนกมยา, สัมมุขุณี. (กนก + มยปัจจย)
 สัมมุขุณี อ.ไม้กวาด นิปยุหนนา อันสำเร็จแล้ว กนเคน ด้วยทองคำ กนกมยา ชื่อว่ากนกมยา, ได้แก่ไม้กวาด. (ที่ทำด้วยทองคำ)

กจรรจนททนิกา

เป็นจัมฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ๑. จทเทนติ เอตายาติ จททนิกา. (จทท จททเน ในการตั้ง + ยุปัจจย) กัตตुरुป, กรณ-
 สำนะ
 ชนา อ.ชน ท. จทเทนติ ย่อมตั้ง เอตาย ปจจยา ด้วยกระเช้านี้ อิติ เพราะเหตุนี้
 เอลา ปจจติ อ.กระเช้านี้ จททนิกา ชื่อว่าจททนิกา. (เป็นเครื่องตั้ง)
 ๒. กจรราน จททนิกา กจรรจททนิกา, ปจจติ.
 ปจจติ อ.กระเช้า จททนิกา อันเป็นเครื่องตั้ง กจรราน ซึ่งหยากเยื่อ ท. กจรรจททนิกา
 ชื่อว่ากจรรจททนิกา, ได้แก่กระเช้า. (เป็นเครื่องตั้งหยากเยื่อ)

ปานีย

เป็นกัมมรูป, กัมมสำนนะ มีวิเคราะห์ว่า
 ปาตพพุนติ ปานีย. (ปา ปาเน ในการดื่ม + อนียปัจจย)
 อุทกั อ.น้ำ ปุคคเลน อันบุคคล ปาตพพั พิงดื่ม อิติ เพราะเหตุนี้ ปานีย ชื่อว่าปานีย.
 (น้ำอันบุคคลพิงดื่ม, น้ำดื่ม)

ปริภोगนีนัย

เป็นกัมมรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า
 ปริภุญชิตพพุนติ ปริภोगนีนัย. (ปริปุพพ + ภูชฺ ทพฺยปทาเน ในการกลืนกิน + อนินฺยปัจจย)
 อุทกํ อ.น้ำ ปุคฺคเลน อันบุคคล ภูญชิตพฺพํ พิงฺไขสฺสอย อิติ เพราะเหตุนี้ ปริภोगนีนัย ชื่อว่า
 ปริภोगนีนัย. (น้ำอันบุคคลพึงไขสฺสอย, น้ำไข)

ทุตยทิวโส

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ๑. ทวิหนฺ ปุโรณ ทุตโย, ทิวโส. (ทวิ + ตยปัจจย) สังขยาตฺทิต
 ทิวโส อ.วัน ปุโรณ อันเป็นเหตุเต็ม ทวิหนฺ ทิวสํ หนึ่งวัน ท. สอง ทุตโย ชื่อว่าทุตย,
 ได้แก่วัน. (ที่ ๒)
 ๒. ทุตโย จ โส ทิวโส จาติ ทุตยทิวโส. (ทุตย + ทิวส) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส
 ทุตโย จ อ.ที่สองด้วย โส อ.ที่สองนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทุตย-
 ทิวโส ชื่อว่าทุตยทิวส. (วันที่ ๒)

ตติยทิวโส

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ๑. ตติณฺณํ ปุโรณ ตติโย, ทิวโส. (ติ + ตยปัจจย) สังขยาตฺทิต
 ทิวโส อ.วัน ปุโรณ อันเป็นเหตุเต็ม ตติณฺณํ ทิวสํ หนึ่งวัน ท. สาม ตติโย ชื่อว่าตติย,
 ได้แก่วัน. (ที่ ๓)
 ๒. ตติโย จ โส ทิวโส จาติ ตติยทิวโส. (ตติย + ทิวส) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส
 ตติโย จ อ.ที่สามด้วย โส อ.ที่สามนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ตติย-
 ทิวโส ชื่อว่าตติยทิวส. (วันที่ ๓)

สมมุขฺชนิสทโท

เป็นจตุริฎฐิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สมมุขฺชนินยา สทโท สมมุขฺชนิสทโท. (สมมุขฺชนิ + สทท)
 สทโท อ.เสียง สมมุขฺชนินยา แห่งไม้กวาด สมมุขฺชนิสทโท ชื่อว่าสมมุขฺชนิสทท. (เสียงไม้กวาด)

ตาลจฉิทท์

เป็นฉฐฐิต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ตาลสส์ ฉิทท์ ตาลจฉิทท์. (ตาล + ฉิทท์)

ฉิทท์ อ.ช้อง ตาลสส์ แห่งลูกตาล ตาลจฉิทท์ ชื่อว่าตาลจฉิทท์. (ช้องลูกตาล)

สรีโรภาโส

เป็นปัญจมีตปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

สรีรสุม โอภาโส สรีโรภาโส. (สรีร + โอภาส)

โอภาโส อ.รัศมี สรีรสุม จากสรีระ สรีโรภาโส ชื่อว่าสรีโรภาโส. (รัศมีจากสรีระ)

เอวนามิกา

เป็นฉฐฐิต์ทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอว นาม ยสส์ลาติ เอวนามิกา, อุปุญจายิกา. (เอว + นาม)

นาม อ.ชื่อ เอว อย่างนี้ ยสส์ลา อุปุญจายิกาย แห่งอุปุญจายิกาไต อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ ลา อุปุญจายิกา อ.อุปุญจายิกานั้น เอวนามิกา ชื่อว่าเอวนามิกา, ได้แก่อุปุญจายิกา. (ผู้มีชื่ออย่างนี้)

ดาวตีสเทวโลก

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ดาวตีส จ โส เทวโลก จาติ ดาวตีสเทวโลก. (ดาวตีส + เทวโลก)

ดาวตีส จ อ.ชื่อว่าดาวตีสด้วย โส อ.ชื่อว่าดาวตีสนั้น เทวโลก จ เป็นเทวโลกด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ดาวตีสเทวโลก ชื่อว่าดาวตีสเทวโลก. (เทวโลกชื่อว่าดาวตีส)

จิตตวิชนี

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จิตตา จ ลา วิชนี จาติ จิตตวิชนี. (จิตตา + วิชนี)

จิตตา จ อ.อันวิจิตรด้วย ลา อ.อันวิจิตรนั้น วิชนี จ เป็นพัตด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ จิตตวิชนี ชื่อว่าจิตตวิชนี. (พัตอันวิจิตร)

วตุตพพตา

เป็นภาวัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

๑. วจนีนฺติ วตุตพพ. (วจ วิยตติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + ตพพปจฺจย) กัมมรูป, กัมม-
สาธนะ

วจนํ อ.คำพูด ปุคฺคเลน อํนฺบุคคล วจนีนํ พิงกล่าวว อิติ เพราะเหตุนี้ วตุตพพ ชื่อว่า
วตุตพพ. (พิงถูกกล่าว, ครวกล่าว)

๒. วตุตพพสฺส ภาวโ วตุตพพตา. (วตุตพพ + ตาปจฺจย) ภาวัตถิต

ภาวโ อ.ความเป็น ปุคฺคเลน วตุตพพสฺส วจนสฺส แห่งคำ อํนฺบุคคล พิงกล่าว วตุตพพตา
ชื่อว่าวตุตพพตา. (ความที่เป็นคำอํนบุคคลพิงกล่าว)

อสกฺโกนฺตี

เป็นนินิบาทบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

น สกฺโกนฺตี อสกฺโกนฺตี, อิตฺถิ. (น + สกฺโกนฺตี)

อิตฺถิ อ.หญิง สกฺโกนฺตี สามารถอยู่ น หามีได้ อสกฺโกนฺตี ชื่อว่าอสกฺโกนฺตี, ได้แก่หญิง. (ไม่
อาจอยู่, ไม่สามารถอยู่, เมื่อไม่อาจ, เมื่อไม่สามารถ)

ลทฺธสฺมฺปตฺติ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ลทฺธธา จ ส่า สมฺปตฺติ จาติ ลทฺธสฺมฺปตฺติ. (ลทฺธธา + สมฺปตฺติ)

ลทฺธธา จ อ.อันถูกได้แล้วด้วย ส่า อ.อันถูกได้แล้วนั้น สมฺปตฺติ จ เป็นสมบัติด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ ลทฺธสฺมฺปตฺติ. (สมบัติที่ถูกได้แล้ว, สมบัติที่ได้แล้ว)

โรทิตสทฺโท

เป็นจฺญูฐิตฺปฺริสสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. โรทหนํ โรทิต. (รฺท อสฺสุวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + ตปจฺจย) ภาวรูป, ภาวสาธนะ

โรทหนํ อ.การร้องไห้ โรทิต ชื่อว่าโรทิต. (การร้องไห้)

๒. โรทิตสฺส สทฺโท โรทิตสฺสทฺโท. (โรทิต + สทฺท)
 สทฺโท อ.เสียง โรทิตสฺส แห่งการร้องไห้ โรทิตสฺสทฺโท ชื่อว่าโรทิตสฺสทฺโท. (เสียงร้องไห้)

สัวรรกรรม

- เป็นฉัฏฐีตปฺปรีสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สัวรรสฺส กรรม สัวรรกรรม. (สัวรร + กรรม)
 กรรม อ.การกระทำ สัวรรสฺส ซึ่งการสำรวจ สัวรรกรรม ชื่อว่าสัวรรกรรม. (การทำควมสำรวจ)

ปุณฺณตฺติกา

- เป็นอัสนัตถิตฺตทิต มีวิเคราะห์ว่า
 ๑. ปุณฺณเณ อตฺโต ปุณฺณตฺโต. (ปุณฺณ + อตฺต) ตติยาตปฺปรีสฺสมาส
 อตฺโต อ.ความต้องการ ปุณฺณ ด้วยบุญ ปุณฺณตฺโต ชื่อว่าปุณฺณตฺต. (ความต้องการด้วยบุญ)
 ๒. ปุณฺณตฺโต เตสฺ อตฺถิตฺติ ปุณฺณตฺติกา, ชนา. (ปุณฺณตฺต + อิกปจฺจย) อัสนัตถิตฺตทิต
 ปุณฺณตฺโต อ.ความต้องการด้วยบุญ เสน ชน่าน ของชน ท. เหล่าใด อตฺติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น เต ชนา อ.ชน ท. เหล่านั้น ปุณฺณตฺติกา ชื่อว่าปุณฺณตฺติกา, ได้แก่ชนทั้งหลาย. (ผู้มีความต้องการด้วยบุญ)

ปุณฺณกรรม

- เป็นฉัฏฐีตปฺปรีสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปุณฺณสฺส กรรม ปุณฺณกรรม. (ปุณฺณ + กรรม)
 กรรม อ.การกระทำ ปุณฺณสฺส ซึ่งบุญ ปุณฺณกรรม ชื่อว่าปุณฺณกรรม. (การทำบุญ)

เอกวาโร

- เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า
 เอโก จ โส วาโร จาติ เอกวาโร. (เอก + วาร)
 เอโก จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น วาโร จ เป็นวาระด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น เอกวาโร
 ชื่อว่าเอกวาร. (วาระหนึ่ง, วาระเดียว, ครั้งเดียว)

อโนรมิตวา

เป็นนิพนธ์บุพพบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น โอรमितวา อโนรมิตวา. (น + โอรमितวา)

โอรमितวา งตเว้นแล้ว น ทามิได้ อโนรมิตวา ชื่อว่าอโนรมิตวา. (ไม่งตเว้นแล้ว)

กรณกขโณ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. กรโณติ เอตถาติ กรณ. (กร กรณ ในการกระทำ + ยุบัจจย) กัตตุรูป, อธิกรณสาธนะ
ขณา อ.ขณ ท. กรโณติ ย่อมกระทำ เอตถ ขณ ในขณะนั้น อิติ เพราะเหตุนั้น เอโส
ขโณ อ.ขณะนั้น กรณ ชื่อว่ากรณ. (เป็นที่กระทำ)

๒. กรณญจ ตํ ขโณ จาติ กรณกขโณ. (กรณ + ขณ) วิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมาส
กรณ จ อ.เป็นที่กระทำด้วย ตํ อ.เป็นที่กระทำนั้น ขโณ จ เป็นขณะด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ กรณกขโณ ชื่อว่ากรณกขณ. (ขณะเป็นที่กระทำ, ขณะที่ทำ)

อิธโลกปรโลกสุขาวหน

เป็นลัตตมิตตปปริสสมาส โดยมีจัญฐิตตปปริสสมาส วิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมาส ๒ ครั้ง และ
อิทธิไตรโยคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อวหนติ เอเตนาติ อวหน. (อาพุพ + วท ปาปน ในการให้ถึง + ยุบัจจย) กัตตุ-
รูป, กรณสาธนะ

สุขานิ อ.ความสุข ท. อวหนติ ย่อมนำมา เอเตน ปุณเณน ด้วยบุญนี้ อิติ เพราะเหตุ
นั้น เอตํ ปุณณํ อ.บุญนี้ อวหน ชื่อว่าอวหน. (เป็นเหตุนำมา, เป็นเครื่องนำมา)

๒. สุขสส อวหน สุขขาวหน. (สุข + อวหน) จัญฐิตตปปริสสมาส
อวหน อ.อันเป็นเหตุนำมา สุขสส ซึ่งความสุข สุขขาวหน ชื่อว่าสุขขาวหน. (เป็นเหตุนำมา
ซึ่งความสุข)

๓. อิธ จ โส โลโก จาติ อิธโลก. (อิธ + โลก) วิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมาส
อิธ จ อ.นี้ด้วย โส อ.นั้นนั้น โลโก จ เป็นโลกด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อิธโลก
ชื่อว่าอิธโลก. (โลกนี้)

๔. ปโร จ โส โลโก จาติ ปโรโลก. (ปร + โลก) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส
ปโร จ อ.อื่นด้วย โส อ.อื่นนั้น โลโก จ เป็นโลกด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปโรโลก
ชื่อว่าปโรโลก. (โลกอื่น, โลกหน้า, ปโรโลก)
๕. อิตโลกิ จ ปโรโลกิ จ อิตโลกปโรโลกา. (อิตโลก + ปโรโลก) อิตริตรโยคทวันทสมาส
อิตโลกิ จ อ.โลกนี้ด้วย ปโรโลกิ จ อ.โลกอื่นด้วย อิตโลกปโรโลกา ชื่อว่าอิตโลกปโรโลก.
(โลกนี้และโลกอื่น)
๖. อิตโลกปโรโลกสุ สุขาวหนิ อิตโลกปโรโลกสุขาวหนิ. (อิตโลกปโรโลก + สุขาวหนิ) สัตตมี-
ตปุริสสมาส
สุขาวหนิ อ.เป็นเหตุนำมาซึ่งความสุข อิตโลกปโรโลกสุ ในโลกนี้และโลกอื่น ท. อิตโลก-
ปโรโลกสุขาวหนิ. (เป็นเหตุนำมาซึ่งความสุขในโลกนี้และโลกอื่น)

เทสนาวสานิ

- เป็นัญฐิตตปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า
เทสนาย อวสานิ เทสนาวสานิ. (เทสนา + อวสานิ)
อวสานิ อ.เป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งเทศนา เทสนาวสานิ ชื่อว่าเทสนาวสานิ. (เป็นที่สิ้นสุด
ลงแห่งเทศนา, จบกัณฑ์เทศน์, เทศน์จบ)

ปญจจตตาทิสโยชนมตถกั

- เป็นัญฐิตตปุริสสมาส โดยมีอสมหารทิกุสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้
๑. ปญจจตตาทิส โยชนานิ ปญจจตตาทิสโยชนานิ. (ปญจจตตาทิส + โยชน) อสมหารทิกุ-
สมาส
โยชนานิ อ.โยชนิ ท. ปญจจตตาทิส สิบห้า ปญจจตตาทิสโยชนานิ ชื่อว่าปญจจตตาทิส-
โยชน. (๔๕ โยชนิ)
๒. ปญจจตตาทิสโยชนานิ มตถกั ปญจจตตาทิสโยชนมตถกั. (ปญจจตตาทิสโยชน + มตถกั)
มตถกั อ.ที่สุด ปญจจตตาทิสโยชนานิ แห่งโยชนิ ๔๕ ท. ปญจจตตาทิสโยชนมตถกั
ชื่อว่าปญจจตตาทิสโยชนมตถกั. (ที่สุด ๔๕ โยชนิ)

๔. อนาคตปิณฑทิกาวตฤ [๙๘]

อนาคตปิณฑทิกาวตฤ (มยา วุจเต) ๕

อนาคตปิณฑทิกาวตฤ อ.เรื่องแห่งเศรษฐกิจชื่อว่าอนาคตปิณฑทิกะ (มยา) อันข้าพเจ้า
(พระพุทโธมโห) (วุจเต) จะกล่าว ๕

อนาคตปิณฑทิกาวตฤ วุตตกัมมะใน วุจเตฯ อาชยตบทกัมมวจาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจเต ๕

๔. เรื่องอนาคตปิณฑทิกเศรษฐกิจ

๑. “ปาโปปี ปสฺสตี ภทฺรหฺติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต อนาคตปิณฑทิกํ
อารพฺภ กเถสิ ๕

สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต อนาคตปิณฑทิกํ อารพฺภ “ปาโปปี ปสฺสตี ภทฺรหฺติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ
กเถสิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เขตวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพฺภ ทรงปรารภ อนาคตปิณฑทิกํ ซึ่งเศรษฐกิจชื่อว่าอนาคตปิณฑทิกะ กเถสิ ตรัสแล้ว
อิมํ ฐมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนาคือ “ปาโปปี ปสฺสตี ภทฺรหฺติ” ว่า “ปาโปปี
ปสฺสตี ภทฺร” ดังนี้ เป็นต้น ๕

พระศาสดาเมื่อประทับที่พระเขตวัน ทรงปรารภอนาคตปิณฑทิกเศรษฐกิจ ตรัสพระธรรม
เทศนาคือว่า “ปาโปปี ปสฺสตี ภทฺร” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุกทกัตตาใน กเถสิฯ อาชยตบทกัตตวจาก “ปาโปปี ปสฺสตี ภทฺร” ฐรูปะใน
อิตฺติฯ ศัพท์ อาชยตบทกัตตาใน อิมํ ฐมฺมเทสนํ อิมํ วิเสสนะของ ฐมฺมเทสนํฯ อวุตตกัมมะใน
กเถสิ เขตวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัภันตกริยาของ สตุถา อนาคตปิณฑทิกํ
อวุตตกัมมะใน อารพฺภฯ สมานกาลกริยาใน กเถสิ ๕

.....
.....
.....

๒. อนาถปิณฑโก ทิ วิหารเมว อุททิสฺส จตุปณฺณาสโกฏฺฐิณํ พุทฺธสฺสเน วิกีริตฺวา, สตุถฺริ เชตวเน วิหรนฺเต, เทวสิกํ ตีณิ มหาอุปฺฏฺฐานานิ คจฺจติ, คจฺจนฺโต จ “กีนุ โข อาทาย อาคโตติ สามเณรา วา ทหรา วา หตถปิ เม โอลิเกยฺยุนฺติ ตฺวจฺจหตฺโถ นาม น คตฺพุทฺโผ, ปาโต คจฺจนฺโต ยาคุํ คาหาเปตฺวา ว คจฺจติ, กตฺปาตฺราโส สปิพนฺวินิตาทีนํ เกสชฺชานิ คาหาเปตฺวา คจฺจติ, สายณฺหสมเย มาลาคนฺธวิเลปน- วตฺถาทีนํ คาหาเปตฺวา วิหารํ คจฺจติ, เอวํ นิจฺจกาลเมว ทิวเส ทิวเส ทานํ ทตฺวา สีสํ รกฺขติ ฯ”

อนาถปิณฑโก ทิ วิหารเมว อุททิสฺส จตุปณฺณาสโกฏฺฐิณํ พุทฺธสฺสเน วิกีริตฺวา, สตุถฺริ เชตวเน วิหรนฺเต, เทวสิกํ ตีณิ มหาอุปฺฏฺฐานานิ คจฺจติ, (อนาถปิณฑโก) คจฺจนฺโต จ “(อนาถปิณฑโก) กีนุ โข อาทาย อาคโตติ (จินฺตเนน) สามเณรา วา ทหรา วา หตถปิ เม โอลิเกยฺยุนฺติ (จินฺตเนน) ตฺวจฺจหตฺโถ นาม (หุตฺวา) น คตฺพุทฺโผ (โหติ), (อนาถปิณฑโก) ปาโต คจฺจนฺโต (ปุคฺคฺล) ยาคุํ คาหาเปตฺวา ว คจฺจติ, (อนาถปิณฑโก) กตฺปาตฺราโส (ปุคฺคฺล) สปิพนฺวินิตาทีนํ เกสชฺชานิ คาหาเปตฺวา คจฺจติ, (อนาถปิณฑโก) สายณฺหสมเย (ปุคฺคฺล) มาลาคนฺธวิเลปน- วตฺถาทีนํ (วตฺถุณิ) คาหาเปตฺวา วิหารํ คจฺจติ, (อนาถปิณฑโก) เอวํ นิจฺจกาลเมว ทิวเส ทานํ ทตฺวา สีสํ รกฺขติ ฯ”

ทิ ดังจะกล่าวโดยพิสดาร อนาถปิณฑโก อ.เศรษฐิฐิชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ วิกีริตฺวา เกลี่ยลงแล้ว จตุปณฺณาสโกฏฺฐิณํ ซึ่งทรัพย์มีโกฏฺฐิ ๕๔ เป็นประมาณ พุทฺธสฺสเน ใน พระพุทฺธศาสนา อุททิสฺส เจาะจง วิหารํ เอว ซึ่งวิหารนั้นเทียว, สตุถฺริ ครั้นเมื่อ พระศาสดา วิหรนฺเต ประทับอยู่ เชตวเน ในพระวิหารชื่อว่าเชตวัน, คจฺจติ ย่อม ไป มหาอุปฺฏฺฐานานิ สู่ที่เป็นที่บารุงใหญ่ ท. ตีณิ สาม เทวสิกํ ทุกๆ วัน, จ ก็ (อนาถปิณฑโก) อ.เศรษฐิฐิชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ คจฺจนฺโต เมื่อไป ตฺวจฺจหตฺโถ นาม ชื่อว่าเป็นผู้มีมือเปล่า (หุตฺวา) เป็น คตฺพุทฺโผ เป็นผู้ไปแล้วในกาลก่อน (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “สามเณรา วา อ.สามเณร ท. หรือ ทหรา วา หรือว่า อ.ภิกษุ หนึ่ง ท. โอลิเกยฺยุนฺติ ฟังแลดู หตถปิ แม้ซึ่งมือ เม ของเรา (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า ‘(อนาถปิณฑโก) อ.เศรษฐิฐิชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ อาทาย ถือเอาแล้ว กีนุ โข ซึ่งอะไรหนอแล อาคโต มาแล้ว’ อิติ ดังนี้” อิติ ดังนี้ (โหติ) ย่อมเป็น น หามิได้, (อนาถปิณฑโก) อ.เศรษฐิฐิชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ คจฺจนฺโต เมื่อไป ปาโต ในเวลาเช้า (ปุคฺคฺล) ยังบุคคฺล คาหาเปตฺวา ว ให้ถือเอาแล้ว ยาคุํ ซึ่งข้าวต้มเทียว

คจจติ ย่อมไป, (อนาถบิณฑิกโก) อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ กตปาตราโส ผู้มี
 อาหารอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้าอันกระทำแล้ว (บุคคล) ยังบุคคล คาหาเปตวา
 ให้ถือเอาแล้ว เกสชชานี ซึ่งเกสช ท. สปิพนหวินิตาทีน มีเนยใสและเนยข้นเป็นต้น
 คจจติ ย่อมไป, อนาถบิณฑิกโก อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ (บุคคล) ยังบุคคล
 คาหาเปตวา ให้ถือเอาแล้ว (วัตถุ) ซึ่งวัตถุ ท. มาลาคนุทธิเลปนหวตถาทีน
 มีระเบียบ ของหอม เครื่องลูบไล้ และผ้าเป็นต้น คจจติ ย่อมไป วิหาร สู่วิหาร
 สายณหสมเย ในสมัยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน, อนาถบิณฑิกโก อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถ-
 บิณฑิกะ ทตวา ถวายแล้ว ทาน ซึ่งทาน รกขติ ย่อมรักษา สีล ซึ่งศีล ทิวเส
 ทิวเส ในวันๆ นิจจกาล เอว ตลอดกาลเป็นนิจจันเทียว เอว ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ความพิสดารว่า อนาถบิณฑิกเศรษฐีเกลี้ยทรัพย์ ๕๔ โกฏิเป็นประมาณเจาะจงเฉพาะ
 วิหารเท่านั้นไว้ในพระพุทธานุชาสนา, เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ที่พระเชตวัน, ไปสู่บารุง
 ใหญ่ ๓ แห่ง ทุกๆ วัน, ก็เมื่อจะไป เป็นผู้ไม่เคยมีมือเปล่าไปแล้วด้วยคิดว่า “สามเณร
 ทั้งหลายหรือภิกษุหนุ่มทั้งหลายพึงแลดูแม่มือของเราด้วยคิดว่า ‘อนาถบิณฑิกเศรษฐี
 ถือเอาอะไรมาแล้วหนอ’ ดังนี้, เมื่อจะไปในเวลาเช้า ไซ้ให้คนถือข้าวยาสุ แล้วจึงไป,
 ผู้รับประทานอาหารเช้าแล้ว ไซ้ให้คนช่วยถือเกสชมีเนยใสและเนยข้นเป็นต้น แล้ว
 จึงไป, เมื่อไปในเวลาเย็น ไซ้ให้คนช่วยถือพวงมาลัย ของหอม เครื่องลูบไล้ และผ้า
 เป็นต้น แล้วจึงไปยังวิหาร, ทานอนาถบิณฑิกเศรษฐีถวายทาน รักษาศีล ทุกๆ วัน
 ตลอดกาลเป็นนิจจันแหละ ด้วยประการฉะนี้

หิตัพท วิตถารโชตกะ อนาถบิณฑิกโก สุทธกัตตาโน คจจติฯ อาชยาตบทกัตตวาจก
 เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ วิหาริฯ อวุตตกัมมะโน อุกุทิสสุฯ กิริยาวิเสสนะโน
 วิกิริตวา จตูปณณาสโกฏฐน อวุตตกัมมะโน วิกิริตวา พุทธานุชาสนา วิสยาธาระโน
 วิกิริตวาฯ ปุพพกาลกิริยาโน คจจติ, สตุถริ ลักษณะโน วิหรนุเตฯ ลักษณะกิริยา
 เชตวัน วิสยาธาระโน วิหรนุเต, เทวสิก กิริยาวิเสสนะโน คจจติ ดีณ วิเสสนะของ
 มหาอุปฏฐานานีฯ สัมปาปุณียกัมมะโน คจจติ, จตัพท วากยารัมภโชตกะ อนาถ-
 บิณฑิกโก สุทธกัตตาโน โหติฯ อาชยาตบทกัตตวาจก คจจนุโต อัมภันตรกิริยาของ
 อนาถบิณฑิกโก ‘อนาถบิณฑิกโก สุทธกัตตาโน อาคโตฯ กิตบทกัตตวาจก ก็ อวุตตกัมมะ
 โน อาทาย นุศัพท สังกัปปัตตะ โชศัพท วจนาลังการะ อาทาย สมานกาลกิริยาโน
 อาคโต’ อิตศัพท สรูปะโน จินุตเนนฯ กรณะโน โอลเเกยยุ สามเณรา กิติ ทหรา กิติ

สุทธกัตตาใน โอลิเกยฺยํ อาชยาตบหกัตตฺวาจาก วา สองศัพท์ ปทวิกัปปีตถะเข้ากับ สามเนรา และ ทหรา อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ หตฺถํ อวุตตกัมมะใน โอลิเกยฺยํ เม สามีสัมพันธ์ใน หตฺถํ อิตีศัพท์ สรุปะใน จินตเนนํ ภาวะใน คต- นามศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ ตุจฺจหตฺโต วิกตีกัตตาใน หุตฺวา ๑ สมานกาลกิริยาใน คต- นศัพท์ ปฏิเสธนัตถะ คตปุพฺโพ วิกตีกัตตาใน โหติ, อนาคตปิณฑโก สุทธกัตตาใน คจฺจติ ๑ อาชยาตบหกัตตฺวาจาก ปาโตกาลสัตตมียในคจฺจนโต ๑ อพฺภันตริกิริยาของอนาคตปิณฑโก ปุคฺคัลการิตกัมมะในคหาเปตฺวา ยาคู อวุตตกัมมะในคหาเปตฺวา เอวศัพท์ อวธารณะ เข้ากับ คหาเปตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน คจฺจติ, อนาคตปิณฑโก สุทธกัตตาใน คจฺจติ ๑ อาชยาตบหกัตตฺวาจาก กตปาตราโส วิเสสณะของ อนาคตปิณฑโก ปุคฺคัล การิตกัมมะ ใน คหาเปตฺวา สปปินวนิตาทีนิ วิเสสณะของ เกสชฺชานี ๑ อวุตตกัมมะใน คหาเปตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน คจฺจติ, อนาคตปิณฑโก สุทธกัตตาใน คจฺจติ ๑ อาชยาตบหกัตตฺวาจาก สายณฺหสมเย กาลสัตตมียใน คจฺจติ มาลาคนฺธวิเลปนวตฺถาทีนิ วิเสสณะของ วตฺถุนี ๑ อวุตตกัมมะใน คหาเปตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน คจฺจติ วิหารํ สัมปาปุณียกัมมะใน คจฺจติ, อนาคตปิณฑโก สุทธกัตตาใน รกฺขติ ๑ อาชยาตบห กัตตฺวาจาก เอวํ ปการัตถะ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ นิจฺจกาลํ ๑ อัจจันตสังโยคะใน รกฺขติ ทิวเส สองบท กาลสัตตมียใน รกฺขติ ทานํ อวุตตกัมมะใน หตฺวา ๑ ปุพฺพกาล- กิริยาใน รกฺขติ สิลํ อวุตตกัมมะใน รกฺขติ ๑

๓. อปรภาเค โส ธนฺกฺขยํ คจฺจติ ๑

อปรภาเค โส (อนาคตปิณฑโก) ธนฺกฺขยํ คจฺจติ ๑

อปรภาเค ในกาลอันเป็นส่วนอื่นอีก **โส (อนาคตปิณฑโก)** อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาคต- ปิณฑิกะนั้น **คจฺจติ** ย่อมถึง **ธนฺกฺขยํ** ซึ่งความสิ้นไปแห่งทรัพย์ ๑

ในกาลต่อมา ท่านอนาคตปิณฑิกเศรษฐีถึงความสิ้นทรัพย์

อปรภาเค กาลสัตตมียใน คจฺจติ โส วิเสสณะของ อนาคตปิณฑโก ๑ สุทธกัตตาใน คจฺจติ ๑ อาชยาตบหกัตตฺวาจาก ธนฺกฺขยํ สัมปาปุณียกัมมะใน คจฺจติ ๑

๔. ไหวหารูปชีวินปิสุส หตฺถโต อฏฺฐารสโกฏฺฐินํ อีณํ คณฺหีสุ ๑

โหวหารูปชีวิตโนปี (ชนา) อสฺส (อนาถบิณฑิกสฺส) หตฺถโต อฏฺจาสโกฏฺฐิณฺ อึณฺ (กตฺวา) คณฺหึสฺส ๕

(ชนา) อ.ชน ท. โหวหารูปชีวิตโนปี แม่ผู้เข้าไปอาศัยซึ่งการค้าขายเป็นอยู่โดยปกติ คณฺหึสฺส ถือเอาแล้ว อฏฺจาสโกฏฺฐิณฺ ซึ่งทรัพย์อันมีโกฏิ ๑๘ เป็นประมาณ หตฺถโต จากมือ อสฺส (อนาถบิณฑิกสฺส) ของเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะนั้น (กตฺวา) กระทำ อึณฺ ให้เป็นหนี้ ๕

แม้พวกชนผู้อาศัยการค้าขายเลี้ยงชีพกึ่งหนี้กึ่งทรัพย์ ๑๘ โกฏิเป็นประมาณจากมือของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้น

อปีศัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ โหวหารูปชีวิตโน๕ วิเสสนะของ ชนา๕ สุทฺธกัตตาใน คณฺหึสฺส๕ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อสฺส วิเสสนะของ อนาถบิณฑิกสฺส๕ สามีสัมพันธะ ใน หตฺถโต๕ อปาทานใน คณฺหึสฺส อฏฺจาสโกฏฺฐิณฺ อวุตตกัมมะใน คณฺหึสฺส อึณฺ วิกิตกัมมะใน กตฺวา๕ กิริยาวิเสสนะใน คณฺหึสฺส ๕

๕. กุลสนฺตกาปิสฺส อฏฺจาส หิรณฺณโกฏฺฐิโย นทีตีเร นีทหิตฺวา จปีตา, อุทเกน กุเล ภินฺเน, มหาสมุทฺทํ ปวิสึสฺส ๕

กุลสนฺตกาปิ อสฺส (อนาถบิณฑิกสฺส) อฏฺจาส หิรณฺณโกฏฺฐิโย (ปุคฺคเลน) นทีตีเร นีทหิตฺวา จปีตา, อุทเกน กุเล ภินฺเน, มหาสมุทฺทํ ปวิสึสฺส ๕

หิรณฺณโกฏฺฐิโย อ.โกฏิแห่งเงิน ท. อฏฺจาส ๑๘ กุลสนฺตกาปิ แม่อันเป็นของมีอยู่แห่งตระกูล อสฺส (อนาถบิณฑิกสฺส) ของเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะนั้น (ปุคฺคเลน) นีทหิตฺวา จปีตา อัน- อันบุคคล ผัง -เก็บไว้แล้ว นทีตีเร ที่ฝั่งแห่งแม่น้ำ, กุเล ครั้นเมื่อฝั่ง อุทเกน อันน้ำ ภินฺเน เชาะแล้ว, ปวิสึสฺส เข้าไปแล้ว มหาสมุทฺทํ สุ่มมหาสมุทร ๕

เงิน ๑๘ โกฏิที่เป็นสมบัติของตระกูลที่บุคคลฝั่งเก็บไว้ที่ริมฝั่งแม่น้ำ เมื่อฝั่งถูกน้ำเชาะก็เข้าไปยังมหาสมุทร

อปีศัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ กุลสนฺตกา๕ กิตฺตี อฏฺจาส กิตฺตี วิเสสนะของ หิรณฺณโกฏฺฐิโย๕ สุทฺธกัตตาใน ปวิสึสฺส๕ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อสฺส วิเสสนะของ อนาถบิณฑิกสฺส๕

สามีสัมพันธะใน หิริญญโกฏิโย ปุคฺคเลน อนภิตกัตตานิ จปีตา นทีตีเร วิสยาธาระ
ใน นีหิตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน จปีตาฯ วิเสสณะของ หิริญญโกฏิโย, อุทเกน
อนภิตกัตตานิ ภินฺเน กุเล ลักขณะใน ภินฺเนฯ ลักขณกิริยา, มหาสมุทฺทํ สัมปาปฺถึย-
กัมมะใน ปวิสีสุฯ

๖. เอวมสฺส อนุปฺพุเพน ฐนํ ปริกฺขยํ อคมาสิฯ

เอวํ อสฺส (อนาถปิณฑิกสฺส) อนุปฺพุเพน ฐนํ ปริกฺขยํ อคมาสิฯ

ฐนํ อ.ทรรฺพํ อสฺส (อนาถปิณฑิกสฺส) ของเสรษฐีชื่อว่าอนาถปิณฑิกะนั้น อคมาสิ
ได้ถึงแล้ว ปริกฺขยํ ซึ่งความสิ้นไปรอบ อนุปฺพุเพน โดยลำดับ เอวํ ด้วยประการ
ฉะนี้ฯ

ทรรฺพย์ของท่านอนาถปิณฑิกเสรษฐีได้ถึงความสิ้นไปตามลำดับ ด้วยประการฉะนี้

ฐนํ สุกฺทกัตตานิ อคมาสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวํ ปการัตถะ อสฺส วิเสสณะของ
อนาถปิณฑิกสฺสฯ สามีสัมพันธะใน ฐนํ อนุปฺพุเพน ตติยาวิเสสณะใน อคมาสิ ปริกฺขยํ
สัมปาปฺถึยกัมมะใน อคมาสิฯ

๗. โส เอวํภูโตปิ สงฺฆสฺส ทานํ เทติเยว, ปณฺตีตํ ปน กตฺวา ทาทํ น สกฺโกติฯ

โส (อนาถปิณฑิกโก) เอวํภูโตปิ สงฺฆสฺส ทานํ เทติเยว, (โส อนาถปิณฑิกโก) ปณฺตีตํ ปน
กตฺวา ทาทํ น สกฺโกติฯ

โส (อนาถปิณฑิกโก) อ.เสรษฐีชื่อว่าอนาถปิณฑิกะนั้น เอวํภูโตปิ แม้ผู้เป็นแล้วอย่าง
นี้ เทติ เอว ถวายอยู่ ทานํ ซึ่งทาน สงฺฆสฺส แก่พระสงฆ์นั้นเทียว, ปน แต่ว่า
(อนาถปิณฑิกโก) อ.เสรษฐีชื่อว่าอนาถปิณฑิกะนั้น น สกฺโกติ ย่อมไม่อาจ ปณฺตีตํ
กตฺวา ทาทํ เพื่ออัน- กระทำให้เป็นของอันประณีต -แล้วจึงถวายฯ

เสรษฐีนั้นแม้ถึงเป็นอย่างนี้แล้ว ก็ยังถวายทานแก่พระสงฆ์อยู่นั้นแหละ, แต่ไม่สามารถ
ที่จะทำให้เป็นของประณีตแล้วถวายได้

โส วิเสสณะของ อนาถปิณฑิกโกฯ สุกฺทกัตตานิ เทติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปิตฺทท์
อเปกขัตถะเข้ากับ เอวํภูโตฯ วิเสสณะของ อนาถปิณฑิกโก สงฺฆสฺส สัมปทานใน เทติ

ทาน์ อวุตตกัมมะใน เทติ เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ เทติ, ปน วิเสสโชตกะ โส วิเสสณะของ อนาถบิณฑิกโกๆ สุทรกัตตานิ สกโกติๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก ปณตีต วิกติกัมมะใน กตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ทาตุๆ ตุมัตถสัมปทานใน สกโกติ นศัพท ปฏิเสระใน สกโกติ ฯ

๘. โส เอกทิวส์, สตถารา “ทียติ ปน เต คหปติ กุเล ทานนุติ วุตเต, “ทียติ เม ฆนเต กุเล ทาน์, ตมจ โข กณชากร์ พิลงคหุตติยนุติ อาห ฯ

โส (อนาถบิณฑิก) เอกทิวส์, สตถารา “ทียติ ปน เต คหปติ กุเล ทานนุติ (วจน) วุตเต, “ทียติ เม ฆนเต กุเล ทาน์, ต จ โข (ทาน์) กณชากร์ พิลงคหุตติย (โหติ)” อิติ อาห ฯ

เอกทิวส์ ในวันหนึ่ง โส (อนาถบิณฑิก) อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะนั้น, (วจน) ครั้นเมื่อพระดำรัส อิติ ว่า “คหปติ ตุก่อนคฤหบดี ปน ก็ ทาน์ อ.ทาน กุเล ในตระกูล เต อันทาน ทียติ ถวายอยู่หรือ?” อิติ ดังนี้ สตถารา อันพระศาสดา วุตเต ตรัสแล้ว, อาห กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ฆนเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทาน์ อ.ทาน กุเล ในตระกูล เม อันข้าพระองค์ ทียติ ถวายอยู่, จ โข ก็แล ต (ทาน์) อ.ทานนั้น กณชากร์ เป็นข้าพลายเกเรียน พิลงคหุตติย เป็นของมีน้ำฝักดองเป็นที่สอง (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

วันหนึ่ง ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีถูกพระศาสดาตรัสถามว่า “คฤหบดี ท่านยังถวาย ทานในตระกูลอยู่หรือ?” จึงกราบทูลว่า “ทานในตระกูล ข้าพระองค์ยังให้ถวายอยู่ พระเจ้าข้า ก็แล ทานนั้น เป็นทานข้าพลายเกเรียน มีน้ำฝักดองเป็นที่ ๒

โส วิเสสณะของ อนาถบิณฑิกโกๆ สุทรกัตตานิ อาหๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก เอกทิวส์ หุตติยากาลสตัดมีใน อาห, สตถารา อนภิตกัตตานิ วุตเต “คหปติ อาลปนะ ปน วากยารัมภโชตกะ ทาน์ วุตตกัมมะใน ทียติๆ อาชยาตบทกัมมวาจาก เต อนภิตกัตตานิ ทียติ กุเล ภินนาธาระใน ทาน์” อิติศัพท สรุปะใน วจนๆ ลักษณะใน วุตเตๆ ลักษณะกิริยา, “ฆนเต อาลปนะ ทาน์ วุตตกัมมะใน ทียติๆ อาชยาตบทกัมมวาจาก เม อนภิตกัตตานิ ทียติ กุเล ภินนาธาระใน ทาน์, จศัพท วากยารัมภโชตกะ โขศัพท วจนาลังการะ ต วิเสสณะของ ทาน์ๆ สุทรกัตตานิ โหติๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก กณชากร์ ก็ดี พิลงคหุตติย ก็ดี วิกติกัตตานิ โหติ” อิติศัพท อาการะใน อาห ฯ

๙. อถ นั สตุถา “คหปติ ‘ลูขั ทานั เทมีติ มา จินฺตยิ, จิตฺตสฺมี หิ ปณฺเฑ, พุทฺธาทีนั ทินฺนทานั ลูขั นาม นตฺถิ, อปิจ ตฺวั คหปติ อฏฺฐจฺหนั อริยปุคฺคฺลานั ทานั เทสิ, อหฺมฺปน เวลามกาเล สกฺลชฺมฺพุทฺทีปึ อุนฺนงฺคฺลั กตฺวา มหาทานั ปวตฺตยมาโน ติสฺรณคตฺมฺปิ กญฺจิ นาลตฺถึ, ทกฺขิณฺเญยฺยา นาม เอวั ทุลฺลภา, ตสฺมา ‘ลูขั เม ทานนฺติ มา จินฺตยีติ วตฺวา เวลามสฺสฺตฺมสฺส กเถสิ ฯ”

อถ นั (อนาถปิณฑิกั) สตุถา “(ตฺวั) คหปติ ‘(อหฺ) ลูขั ทานั เทมีติ มา จินฺตยิ, จิตฺตสฺมี หิ ปณฺเฑ, (ปุคฺคฺเลน) พุทฺธาทีนั (อริยปุคฺคฺลานั) ทินฺนทานั ลูขั นาม นตฺถิ, อปิจ ตฺวั คหปติ อฏฺฐจฺหนั อริยปุคฺคฺลานั ทานั เทสิ, อหฺ ปน (มยฺหึ) เวลามกาเล สกฺลชฺมฺพุทฺทีปึ อุนฺนงฺคฺลั กตฺวา มหาทานั ปวตฺตยมาโน ติสฺรณคตฺมฺปิ กญฺจิ น อลตฺถึ, ทกฺขิณฺเญยฺยา นาม เอวั ทุลฺลภา (โหนฺติ), ตสฺมา (ตฺวั) ‘ลูขั (โหติ) เม ทานนฺติ มา จินฺตยีติ วตฺวา เวลามสฺสฺตฺมสฺส (เสฏฺฐจิสฺส) กเถสิ ฯ”

อถ ครั้งนั้น สตุถา อ.พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้ว นั (อนาถปิณฑิกั) กะเศรฐจึชื้อ ว่าอนาถปิณฑิกะนั้น อิติ ว่า “คหปติ ดูก่อนคฤหบดี (ตฺวั) อ.ท่าน มา จินฺตยิ อย่า คิดแล้ว อิติ ว่า ‘(อหฺ) อ.เรา เทมิ ย่อมถวาย ทานั ซึ่งทาน ลูขั อันเศร้าหมอง’ อิติ ดังนี้, หิ เพราะว่า จิตฺตสฺมี ครั้งเมื่อจิต ปณฺเฑ ประณิตแล้ว, (ปุคฺคฺเลน) ทินฺนทานั อ.ทานอันบุคคลถวายแล้ว (อริยปุคฺคฺลานั) แก่พระอริยบุคคลท. พุทฺธาทีนั มีพระพุทฺธ- เจ้าเป็นต้น ลูขั นาม ชื้อว่าเป็นทานอันเศร้าหมอง นตฺถิ ย่อมไม่มี, คหปติ ดูก่อน คฤหบดี อปิจ อีกอย่างหนึ่ง ตฺวั อ.ท่าน เทสิ ย่อมถวาย ทานั ซึ่งทาน อริยปุคฺคฺลานั แก่พระอริยบุคคล ท. อฏฺฐจฺหนั แปล, ปน ส่วนว่า อหฺ อ.เรา กตฺวา กระทำแล้ว สกฺล- ชฺมฺพุทฺทีปึ ซึ่งชาวชมพูทวีปทั้งสิ้น อุนฺนงฺคฺลั ให้เป็นทวีปอันมีงอนไกลอันยกขึ้นแล้ว มหาทานั ยังมหาทาน ปวตฺตยมาโน ให้เป็นไปอยู่ น อลตฺถึ ไม่ได้ได้แล้ว กญฺจิ ซึ่งใครๆ ติสฺรณคตฺมฺปิ แม้ผู้ถึงแล้วซึ่งสรณะสาม (มยฺหึ) เวลามกาเล ในกาล แห่ง เราเป็นพรหมณ์ชื้อว่าเวลามะ, ทกฺขิณฺเญยฺยา นาม ชื้อ อ.ทักขิณฺเญยบุคคล ท. ทุลฺลภา เป็นผู้อันบุคคลได้โดยยาก เอวั อย่างนี้ (โหนฺติ) ย่อมเป็น, ตสฺมา เพราะเหตุนั้น (ตฺวั) อ.ท่าน มา จินฺตยิ อย่าคิดแล้ว อิติ ว่า ‘ทานั อ.ทาน เม ของเรา ลูขั เป็น ทานเศร้าหมอง (โหติ) ย่อมเป็น’ อิติ ดังนี้” อิติ ดังนี้ กเถสิ ตรัสแล้ว เวลามสฺสฺตฺมสฺส ซึ่งเวลามสฺสฺตฺมสฺส (เสฏฺฐจิสฺส) แก่เศรฐจึชื้อนั้น ฯ”

ที่นั่น พระศาสดาตรัสกับอนาถบิณฑิกเศรษฐีนั้นว่า คฤหบดี ท่านอย่าคิดไปเลยว่า ‘เรา ถวายทานอันเศร้าหมอง’ ดังนี้, เพราะว่า เมื่อจิตประณีตแล้ว, ทานที่บุคคลถวายแก่ พระอริยบุคคลทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ชื่อว่าเป็นทานเศร้าหมอง ไม่มีเลย, คฤหบดีอีกอย่างหนึ่งท่านถวายทานแก่พระอริยบุคคลทั้ง ๘, แต่เราในสมัยเป็นเวลาม- พราหมณ์ ทำชาวชมพูทวีปทั้งหมดให้ยกคันไถ ทำให้มหาทานเป็นไป ไม่ได้ใครๆ แม้ผู้ถึงไตรสรณคมน์เลย, ขึ้นชื่อว่าทักษิณียบุคคลทั้งหลาย เป็นผู้อันบุคคลได้ยาก อย่างนี้, ฉะนั้น ท่านอย่าคิดว่า ‘ทานของเราเป็นทานเศร้าหมอง’ ดังนี้ ตรัสเวลามสูตร แก่ท่านเศรษฐีนั้น

อถ กาลสัตตมี สตุถา สุทธกัตตาโน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก น วิเสสนะของ อนาถบิณฑิกกัฯ อภิตกัมมะใน วตุวา “คหปติ อาลปนนะ ตวุ สุทธกัตตาโน จินตยิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก ‘อหิ สุทธกัตตาโน เทมิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก ลุขิ วิเสสนะ ของ ทานึฯ อวุตตกัมมะใน เทมิ’ อิตติศัพท์ อาการะใน จินตยิ มาศัพท์ ปฏิเสระใน จินตยิ, หิตศัพท์ เหตุชิตกะ จิตตสมิ ลักษณะใน ปณีเตฯ ลักษณะกิริยา, ทินนทานิ สุทธกัตตาโน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตตุวจาก ปุคฺคเลน อนภินทกัตตาโน ทินน- พุทฺธาทีน วิเสสนะของ อริยปุคฺคลานึฯ สัมปทานโน ทินน- นามศัพท์ ปสังสัดตชิตกะเข้า ลุขิฯ วิกติกัตตาโน นตฺถิ, คหปติ อาลปนนะ อปิจ อปรนัย ตวุ สุทธกัตตาโน เทสิฯ อาชยาต- บทกัตตุวจาก อฏฺจนฺน วิเสสนะของ อริยปุคฺคลานึฯ สัมปทานโน เทสิ ทานึ อวุตต- กัมมะใน เทสิ, ปน ปักขันตรชิตกะ อหิ สุทธกัตตาโน อลตฺถึฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก มยหิ สามีสัมพันธะใน เวลามาเลฯ กาลสัตตมีใน อลตฺถึ สกลชมพูทีป อวุตตกัมมะใน กตุวา อุณฺนงคฺล วิกติกัมมะใน กตุวาฯ สมานกาลกิริยาใน ปวตฺตยมาโน มหาทานิ การิตกัมมะใน ปวตฺตยมาโนฯ อัมภันตรกิริยาของ อหิ อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ ติสรณคตฺถึ วิเสสนะของ กญฺจิจ อวุตตกัมมะใน อลตฺถึ นศัพท์ ปฏิเสระใน อลตฺถึ, นามศัพท์ สัญญาชิตกะเข้ากับ ทกฺขิณเณยยาฯ สุทธกัตตาโน โหนฺติฯ อาชยาตบท กัตตุวจาก เอว กิริยาวิเสสนะใน พุคฺคภาฯ วิกติกัตตาโน โหนฺติ, ตสมฺมา เหตุวตฺถะ ตวุ สุทธกัตตาโน จินตยิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก ‘ทานิ สุทธกัตตาโน โหนฺติฯ อาชยาตบท กัตตุวจาก ลุขิ วิกติกัตตาโน โหนฺติ เม สามีสัมพันธะใน ทานึ’ อิตติศัพท์ อาการะใน จินตยิ มาศัพท์ ปฏิเสระใน จินตยิ” อิตติศัพท์ อาการะใน วตุวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กเถสิ เวลามาสุตฺต อวุตตกัมมะใน กเถสิ อสฺส วิเสสนะของ เสฏฺฐจิสฺสุฯ สัมปทานโน

กเถสิ ๗

๑๐. อถสฺส ทวารโกฏฺจเก อธิวตฺถา เทวตา, สตุถฺริ เจว สวาทสฺส จ เคหํ ปวิสฺนฺเตสฺส, เตสํ เตเชน สณฺจาทํ อสฺสโกนฺทํ “ยถา อิมํ อิมํ เคหํ น ปวิสฺนฺติ, ตถา คหปตํ ปริภินฺทิสฺสามิตํ ตํ วตฺตูกามาปิ อิสฺสรกาเล กิณฺจ วัตฺตํ นาสกฺขิ, “อิทานิ ปนายํ ทุคฺคโต, คณฺหิสฺสติ เม วจฺนนฺติ รตฺติภาเค เสฏฺฐิสฺส สิริคพฺภํ ปวิสฺติวา อากาเส อฏฺฐาสิ ๗

อถ อสฺส (เสฏฺฐิสฺส) ทวารโกฏฺจเก อธิวตฺถา เทวตา, สตุถฺริ เจว สวาทสฺส จ เคหํ ปวิสฺนฺเตสฺส, เตสํ (สตุถฺรสวาทานํ) เตเชน สณฺจาทํ อสฺสโกนฺทํ “ยถา อิมํ (ภิกฺขุ) อิมํ เคหํ น ปวิสฺนฺติ, ตถา (อหํ) คหปตํ ปริภินฺทิสฺสามิตํ (จินฺเตตฺวา) ตํ (เสฏฺฐิ) วัตฺตูกามาปิ (หุตฺวา) เสฏฺฐิสฺส) อิสฺสรกาเล กิณฺจ (วจฺนํ) วัตฺตํ น อสฺสขิ, “อิทานิ ปน อยํ (เสฏฺฐิ) ทุคฺคโต (โหติ), อยํ (เสฏฺฐิ) คณฺหิสฺสติ เม วจฺนนฺติ (จินฺเตตฺวา) รตฺติภาเค เสฏฺฐิสฺส สิริคพฺภํ ปวิสฺติวา อากาเส อฏฺฐาสิ ๗

อถ ครั้งนั้น เทวตา อ.เทวตา อธิวตฺถา ผู้สิงอยู่แล้ว ทวารโกฏฺจเก ที่ซุ้มแห่งประตู อสฺส (เสฏฺฐิสฺส) ของเศรษฐีนั้น, สตุถฺริ จ เอว ครั้งเมื่อพระศาสดาดำยนั้นเที่ยว สวาทสฺส จ ครั้งเมื่อสาวก ท. ด้วย ปวิสฺนฺเตสฺส เข้าไปอยู่ เคหํ สู่เรือน, อสฺสโกนฺทํ ไม่อาจอยู่ สณฺจาทํ เพื่ออันดำรงอยู่ด้วยดี เตเชน เพราะเดช เตสํ (สตุถฺรสวาทานํ) แห่งพระศาสดาและสาวก ท. เหล่านั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “อิมํ (ภิกฺขุ) อ.ภิกฺษุ ท. เหล่านี้ น ปวิสฺนฺติ จะไม่เข้าไป อิมํ เคหํ สู่เรือนนี้ ยถา โดยประการ ใด, (อหํ) อ.เรา ปริภินฺทิสฺสามิ จักยุยง คหปตํ ซึ่งคฤหบดี ตถา โดยประการนั้น” อิติ ดังนี้ วัตฺตูกามาปิ แม้เป็นผู้ใคร่เพื่ออันกล่าว ตํ (เสฏฺฐิ) กะเศรษฐีนั้น (หุตฺวา) เป็น น อสฺสขิ ไม่ได้อาจแล้ว วัตฺตํ เพื่ออันกล่าว กิณฺจ (วจฺนํ) ซึ่งคำ อะไรๆ (เสฏฺฐิสฺส) อิสฺสรกาเล ในกาลแห่งเศรษฐีเป็นใหญ่, (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “ปน ก็ อิทานิ ในกาลนี้ อยํ (เสฏฺฐิ) อ.เศรษฐีนี้ ทุคฺคโต เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งยาก (โหติ) ย่อมเป็น, อยํ (เสฏฺฐิ) อ.เศรษฐีนี้ คณฺหิสฺสติ จักถือเอา วจฺนํ ซึ่งคำ เม ของ เรา” อิติ ดังนี้ ปวิสฺติวา เข้าไปแล้ว สิริคพฺภํ สู่ห้องอันเป็นสิริ เสฏฺฐิสฺส ของเศรษฐี รตฺติภาเค ในส่วนแห่งราตรี อฏฺฐาสิ ได้ยืนแล้ว อากาเส ในอากาศ ๗

ที่นั่น เทวดาที่สิงอยู่ที่ซุ้มประตูของท่านเศรษฐีนั้น เมื่อพระศาสดาและพระสาวกทั้งหลาย เข้าไปสู่เรือน ไม่สามารถที่จะดำรงอยู่ได้ เพราะเดชของท่านเหล่านั้น คิดว่า “ภิกษุเหล่านี้จะไม่เข้าไปสู่เรือนนี้โดยประการใด เราจะยุยงคฤหบดีโดยประการนั้น” แม้ประสงค์จะพูดกับเศรษฐีนั้น ก็ไม่สามารถที่จะพูดอะไรๆ ได้ ในช่วงที่เศรษฐีเป็นใหญ่ คิดว่า “ก็บัดนี้ ท่านเศรษฐีนี้เป็นคนตกทุกข์ได้ยาก ท่านเศรษฐีจะถือเอาคำของเรา” เข้าไปสู่ห้องอันเป็นสิริของเศรษฐีในส่วนกลางคืน ไต่ยีนในอากาศ

อถ กาลสัตตมมี อธิวตถา วิเสสณะของ เทวดาๆ สุทธกัตตาใน อสกุขิ และ อฏฐาสิ อสกุขิ กิติ อฏฐาสิ กิติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อสสุ วิเสสณะของ เสฏฐิจฺจ สามี- สัมพันธะใน ทวารโกฏฐเกฯ วิสยาธาระใน อธิวตถา, สตุถริ กิติ สวาเกสุ กิติ ลักษณะ ใน ปวิสฺนเตสุฯ ลักษณะกิริยา เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ จฯ สองศัพท ปทสมุจยัตถะ เข้ากับ สตุถริ และ สวาเกสุ เคะห์ สัมปาปฺญเญกัมมะใน ปวิสฺนเตสุ, เตสฺ วิเสสณะของ สตุถฺตฺวาจกานํฯ สามีสัมพันธะใน เตเชนฯ เหตุไฉน อสกุโกนฺตี สณฺจาทฺตุ ตุมฺตถสัมปทาน ใน อสกุโกนฺตีฯ อภิภันตรกิริยาของ เทวดา “อิเม วิเสสณะของ ภิกษุฯ สุทธกัตตาใน ปวิสฺนติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ยถา ปการัตถะ อิมิ วิเสสณะของ เคะห์ฯ สัมปาปฺญเญกัมมะใน ปวิสฺนติ นศัพท ปฏฺฐิเสสณะใน ปวิสฺนติ, อหิ สุทธกัตตาใน ปรีภินฺทิสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตถา ปการัตถะ คหปตี อวุตตกัมมะใน ปรีภินฺทิสฺสามิ” อิติศัพท อากาเรใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน หุตฺวา ตํ วิเสสณะของ เสฏฐิจฺจ อภิตตกัมมะใน วตฺตุ- อปีศัพท อเปกษัตถะเข้ากับ วตฺตุกามาฯ วิกตีกัตตาใน หุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อสกุขิ เสฏฐิจฺจ สามีสัมพันธะใน อีสฺสรกาเลฯ กาลสัตตมมีใน อสกุขิ กิณฺจ วิเสสณะของ วจฺนํฯ อวุตตกัมมะใน วตฺตุฯ ตุมฺตถสัมปทานใน อสกุขิ นศัพท ปฏฺฐิเสสณะใน อสกุขิ, “ปนศัพท วากยารัมภโชตกะ อิทานิ กาลสัตตมมีใน โหติ อยิ วิเสสณะของ เสฏฐิจฺจ สุทธกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ทฺคฺคโต วิกตีกัตตา ใน โหติ, อยิ วิเสสณะของ เสฏฐิจฺจ สุทธกัตตาใน คณฺหิสฺสติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เม สามีสัมพันธะใน วจฺนํฯ อวุตตกัมมะใน คณฺหิสฺสติ” อิติศัพท อากาเรใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปวิสฺติวฯ รตฺติภาเค กาลสัตตมมีใน ปวิสฺติวฯ เสฏฐิจฺจ สามีสัมพันธะ ใน สิริคพฺภฯ สัมปาปฺญเญกัมมะใน ปวิสฺติวฯ ปุพพกาลกิริยาใน อฏฐาสิ อากาเส วิสยาธาระใน อฏฐาสิ ฯ

๑๑. อถ นํ เสฏฺฐิ ทิสฺวา “โก เอโสติ ปุจฺฉิ ฯ”

อถ นํ (เทวตํ) เสฏฺฐิ ทิสฺวา “โก เอโสติ ปุจฺฉิ ฯ”

อถ ครั้งนั้น เสฏฺฐิ อ.เศรษฐี ทิสฺวา เห็นแล้ว นํ (เทวตํ) ซึ่งเทวดานั้น ปุจฺฉิ ถามแล้ว อิติ ว่า “โก เอโส อ.ใครนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั่น ท่านเศรษฐีเห็นเทวดานั้น จึงถามว่า “ใครนั้น”

อถ กาลสัตตมมี เสฏฺฐิ สุทฺธกัตฺตานิ ปุจฺฉิ ฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก นํ วิเสสณะของเทวดตํ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา ฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิ “เอโส วิเสสณะของ โโก วจฺฉิตฺตเถ” อิติศัพท์ อากาละใน ปุจฺฉิ ฯ

๑๒. “อหนเต มหาเสฏฺฐิ จตุตฺถทวารโกฏฺฐเก อธิวตฺถา เทวตา ตฺยหํ โอวาทตฺถาย อาคตาติ ฯ”

(สา เทวตา) “อหํ เต มหาเสฏฺฐิ จตุตฺถทวารโกฏฺฐเก อธิวตฺถา เทวตา (หุตฺวา) ตฺยหํ โอวาทตฺถาย อาคตา (อมฺหิ)” อิติ (อาห) ฯ

(สา เทวตา) อ.เทวดานั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาเสฏฺฐิ ดูก่อนมหาเศรษฐี อหํ อ.เรา เทวตา เป็นเทวดา อธิวตฺถา ผู้สิงอยู่แล้ว จตุตฺถทวารโกฏฺฐเก ที่ซุ้มแห่งประตูที่ ๔ เต ของท่าน (หุตฺวา) เป็น อาคตา เป็นผู้มาแล้ว โอวาทตฺถาย เพื่อประโยชน์แก่การกล่าวสอน ตฺยหํ ซึ่งท่าน (อมฺหิ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

เทวดานั้นกล่าวว่า “ท่านมหาเศรษฐี เราเป็นเทวดาผู้สิงอยู่ที่ซุ้มประตูที่ ๔ ของท่าน มาเพื่อให้โอวาทท่าน”

สา วิเสสณะของ เทวตา ฯ สุทฺธกัตฺตานิ อาห ฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก “มหาเสฏฺฐิ อาลปนะ อหํ สุทฺธกัตฺตานิ อมฺหิ ฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก เต สามีสัมพันธะใน จตุตฺถทวารโกฏฺฐเก วจฺฉิตฺตเถ วิสยาธาระใน อธิวตฺถา ฯ วิเสสณะของ เทวตา ฯ วิกิตกัตฺตานิ หุตฺวา ฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาคตา ตฺยหํ จัฏฐิอวุตตกัมมะใน โอวาทตฺถาย ฯ สัมปทานใน อาคตา ฯ วิกิตกัตฺตานิ อมฺหิ” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

๑๓. “เตนหิ วเทหิ เทวเตติ ฯ

(เสฏฐิ) “เตนหิ วเทหิ เทวเตติ (อาห) ฯ

(เสฏฐิ) อ.เศรษฐี (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เทวเต ตุก่อนเทวดา เตนหิ ถ้าอย่างนั้น (ตุว) อ.ท่าน วเทหิ จงกล่าวเถิด” อิติ ดังนี้ ฯ

เศรษฐีกล่าวว่า “เทวดา ถ้าเช่นนั้น ท่านจงกล่าวเถิด”

เสฏฐิ สุกตฤคตาใน อาหฯ อาชยาตบทุกตฺวาจก “เทวเต อาลปนะ เตนหิ อุโยชนัตถะ ตฺวํ สุกตฤคตาใน วเทหิฯ อาชยาตบทุกตฺวาจก” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๑๔. “มหาเสฏฐิ ตยา ปจฉิมกาลํ อนโณลกตฺวา ว สมณสฺส โคตมสฺส สาสเน พุทฺธํ วิปฺปกิณฺณํ, อิทานิ ทฺกคฺโต หุตฺวาปิ ตํ น มุญฺจสิเยว, เอวํ วตฺตมาโน กติปาเหเนว ฆาตฺวาจกาทนมตฺตมฺปิ น ลภิสฺสสิ, กิเนเต สมณเณ โคตเมน, อติปริจฺจาคโต โอรมิตฺวา กมฺมุนเต ปโยเชนฺโต กุญฺมพํ สนฺจเปหิตี (อาห) ฯ

(สา เทวดา) “มหาเสฏฐิ ตยา ปจฉิมกาลํ อนโณลกตฺวา ว สมณสฺส โคตมสฺส สาสเน พุทฺธํ วิปฺปกิณฺณํ, อิทานิ (ตุว) ทฺกคฺโต หุตฺวาปิ ตํ (สมณํ โคตมํ) น มุญฺจสิเยว, (ตุว) เอวํ วตฺตมาโน กติปาเหเนว เอว ฆาตฺวาจกาทนมตฺตมฺปิ (วตฺถุ) น ลภิสฺสสิ, กิ (ปโยชน) เต สมณเณ โคตเมน, (ตุว) อติปริจฺจาคโต โอรมิตฺวา กมฺมุนเต ปโยเชนฺโต กุญฺมพํ สนฺจเปหิตี (อาห) ฯ

(สา เทวดา) อ.เทวดานั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาเสฏฐิ ตุก่อนมหาเศรษฐี พุทฺธํ อ.ทรัพย์จำนวนมาก ตยา อันท่าน อนโณลกตฺวา ว ไม่แลดูแล้ว ปจฉิมกาลํ ซึ่งกาลอันมีในภายหลังเที่ยว วิปฺปกิณฺณํ เกลี่ยทั่วแล้ว สาสเน ในพระศาสนา สมณสฺส ของพระสมณะ โคตมสฺส ผู้โคตม, อิทานิ ในกาลนี้ (ตุว) อ.ท่าน ทฺกคฺโต เป็นผู้ถึงแล้วซึ่งยาก หุตฺวาปิ แม้เป็นแล้ว น มุญฺจสิ เอว ย่อมไม่ปล่อย ตํ (สมณํ โคตมํ) ซึ่งพระสมณะ ผู้โคตมนั้นนั้นเที่ยว, (ตุว) อ.ท่าน วตฺตมาโน ประพฤติอยู่ เอวํ อย่างนี้ น ลภิสฺสสิ จักไม่ได้ ฆาตฺวาจกาทนมตฺตมฺปิ (วตฺถุ) ซึ่งวัตถุ แม้สักว่า อาหารอันบุคคลพึงกินและผ้าเป็นเครื่องปกปิด กติปาเหเนว โดยวันเล็กน้อยนั้น เที่ยว, กิ (ปโยชน) อ.ประโยชน์อะไร สมณเณ ด้วยพระสมณะ โคตเมน ผู้โคตม เต แก่ท่าน, (ตุว) อ.ท่าน โอรมิตฺวา งดเว้นแล้ว อติปริจฺจาคโต จากการบริจาคยิ่ง

ปโยเชนุโต ประกอบอยู่ กมฺมเหตุ ซึ่งการงาน ท. สณฺจเปหิ จงตั้งไว้ด้วยดี กุฎุมพฺ
ซึ่งขุมทรัพย์” อิติ ดังนี้ ฯ

เทวดานั้นกล่าวว่า “มหาเศรษฐี ทรัพย์จำนวนมากที่ท่านไม่แลดูกาลข้างหลังเกลี้ยลงในพระศาสนาของพระสมณะผู้โคตม, บัดนี้ ท่านแม้เป็นคนตกทุกข์ได้ยาก ยังไม่ปล่อยพระสมณะผู้โคตมนั้นแหละ, ท่านประพฤติดูอยู่อย่างนี้ จะไม่ได้วัตถุแม้สักว่าอาหารและผ้าเครื่องนุ่งห่ม โดยอีก ๒-๓ วันเท่านั้น, ก็ประโยชน์อะไรด้วยพระสมณะผู้โคตมแก่ท่าน, ท่านงดเว้นจากการบริจาคมากเกินไป ประกอบการงานทั้งหลาย จงตั้งขุมทรัพย์ไว้เถิด”

สา วิเสสนะของ เทวดาๆ สุทธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “มหาเสฏฺฐิ อาลปนะ พุทฺธนํ วุตตกัมมะใน วิปฺปกิณฺณํ กิตฺตทกัมมวจาก ตยา อนภิตกัตตาใน วิปฺปกิณฺณํ ปจฺฉิมกาลํ อวุตตกัมมะใน อนโณโลกเตวา เอวคัพพํ อวชารณะเข้ากับ อนโณโลกเตวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิปฺปกิณฺณํ สมณสฺส สามีสัมพันธะใน สาสเน โคตมสฺส วิเสสนะของ สมณสฺส สาสเน วิชยชาระใน วิปฺปกิณฺณํ, อิทานิ กาลสตัดฺดิมิ ใน มุญฺจสิ ตฺวํ สุทธกัตตาใน มุญฺจสิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก ทุคฺคโต วิกิตกัตตา ใน หุตฺวา อปีคัพพํ อเปกขัตตะเข้ากับ หุตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน มุญฺจสิ ตํ กิตฺติ โคตมํ กิตฺติ วิเสสนะของ สมณํๆ อวุตตกัมมะใน มุญฺจสิ นคัพพํ ปฏฺวิเสชะใน มุญฺจสิ เอวคัพพํ อวชารณะเข้ากับ มุญฺจสิ, ตฺวํ สุทธกัตตาใน ลภิสฺสสิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอวํ กิริยาวิเสสนะใน วตฺตมาโนๆ อัมภันตฺรกิริยาของ ตฺวํ เอวคัพพํ อวชารณะเข้ากับ กติปาเหเนๆ ตติยาวิเสสนะใน ลภิสฺสสิ อปีคัพพํ อเปกขัตตะเข้ากับ ฆาสจฺฉาทนมตฺตํๆ วิเสสนะของ วตฺตํๆ อวุตตกัมมะใน ลภิสฺสสิ นคัพพํ ปฏฺวิเสชะใน ลภิสฺสสิ, ก็ วิเสสนะของ ปโยชนํๆ ลิงคัตตะ เต สัมปทานใน ปโยชนํ สมณเณ ตติยาวิเสสนะใน ปโยชนํ โคตเมน วิเสสนะของ สมณเณ, ตฺวํ สุทธกัตตาใน สณฺจเปหิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก อติปริจฺจจากโต อปาทานใน โอรมิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปโยเชนุโต กมฺมเหตุ อวุตตกัมมะใน ปโยเชนุโตๆ อัมภันตฺรกิริยาของ ตฺวํ กุฎุมพฺ อวุตตกัมมะใน สณฺจเปหิ” อิติคัพพํ อาการะใน อาห ฯ

๑๕. “อัย เม ตยา ทินฺโน โอวาโทติ ฯ

(เสฏฐี) “อัย (โอวาโท) เม ตยา ทินฺโน โอวาโท (โหติ)” อิติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(เสฏฐี) อ.เศรษฐี (ปุจฺฉิ) ถามแล้ว อิติ ว่า “อัย (โอวาโท) อ.โอวาทนี้ โอวาโท เป็นโอวาท ตยา ทินฺโน อัน- อันท่าน -ให้แล้ว เม แก่เรา (โหติ) ย่อมเป็นหรือ?” อิติ ดังนี้ ฯ

เศรษฐีถามว่า “นี่เป็นโอวาทที่ท่านให้แก่เราหรือ?”

เสฏฐี สุทรกัถตาใน ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัถตุวจาก “อัย วิเสสณะของ โอวาโทฯ สุทรกัถตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัถตุวจาก เม สัมปทานใน ทินฺโน ตยา อนภิตกัถตาใน ทินฺโนฯ วิเสสณะของ โอวาโทฯ วิกติกัถตาใน โหติ” อิติศัพท์ อาการะใน ปุจฺฉิ ฯ

๑๖. “อาม มหาเสฏฐีติ ฯ

(สา เทวตา) “อาม มหาเสฏฐิ เอว” อิติ (อาห) ฯ

(สา เทวตา) อ.เทวดานั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหาเสฏฐิ ดูก่อนมหาเศรษฐี อาม ไซ้ เอว อ.อย่างนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

เทวดากล่าวว่า “ไซ้ ท่านมหาเศรษฐี”

สา วิเสสณะของ เทวตาฯ สุทรกัถตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัถตุวจาก “มหาเสฏฐิ อาลปนนะ อาม สัมปฏิจฉนัตถะ เอว ลิงคัตถะ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๑๗. “คจฺฉ, นาหิ ตาทิสินฺนิ สเตนปิ สหสฺเสนปิ สตสหสฺเสนปิ สกฺกา กมฺเปตุํ, อยฺตุตฺนเต วุตุตฺ, กิ ตยา มม เคเห วสมานาย, สีมฺสิมฺ เม ฆรา นิภฺขมาหิติ ฯ

(เสฏฐี) “(ตุว) คจฺฉ, น อหิ ตาทิสินฺนิ (เทวดาน) สเตนปิ สหสฺเสนปิ สตสหสฺเสนปิ สกฺกา (อมฺหิ) กมฺเปตุํ, อยฺตุตฺ (วจน) เต วุตุตฺ, กิ (ปโยชน) ตยา มม เคเห วสมานาย, (ตุว) สีมฺสิมฺ เม ฆรา นิภฺขมาหิติ (อาห) ฯ

(เสฏฐี) อ.เศรษฐี (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตุว) อ.ท่าน คจฺฉ จงไป, อหิ อ.เรา ตาทิสินฺนิ (เทวดาน) สเตนปิ สหสฺเสนปิ สตสหสฺเสนปิ สกฺกา เป็นผู้- อันร้อยบ้าง อันพันบ้าง อันแสนบ้าง แห่งเทวดา ท. ผู้เซ่นกับด้วยท่าน -อาจ กมฺเปตุํ เพื่ออันให้

หวั่นไหว (อมฺหิ) ย่อมเป็น น หามิได้, (วจนฺ) อ.คำ อยู่ตุตฺ อันไม่สมควรแล้ว เต อันท่าน วุตฺตํ กล่าวแล้ว, กิ (ปโยชนฺ) อ.ประโยชน์อะไร ตยา ด้วยท่าน วสมานาย ผู้อยู่อยู่ เคเห ในเรือน มม ของเรา, (ตุว) อ.ท่าน นิกุขมาหิ จงออกไป ฆรา จากเรือน เม ของเรา สีมฺสิมฺ เร็วๆ” อิติ ดังนี้ ฯ

เศรษฐีกกล่าวว่า “ท่านจงไป, เราเป็นผู้ที่เทวดาผู้เช่นกับท่านตั้งร้อย ตั้งพัน ตั้งแสน ไม่สามารถจะให้หวั่นไหวได้, คำที่ไม่สมควร ท่านกล่าวแล้ว, ประโยชน์อะไรด้วยท่าน ผู้อยู่ในเรือนของเรา, ท่านจงออกไปจากเรือนของเร็วโดยเร็วพลัน”

เสฏฺฐิ สุธรทกัตฺตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก “ตุว สุธรทกัตฺตานิ คจฺจฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก, อหฺ สุธรทกัตฺตานิ อมฺหิฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก นคัพฺทํ ปฏฺฐิเสธนัถะ ตาทิสินฺ วิเสสนะของ เทวดานึฯ สมฺหสัมฺพันธะใน สเตน สหสฺเสน และ สตสหสฺเสน อปิ สามคัพฺทํ อเปกขัถะเข้ากัป สเตน สหสฺเสน และ สตสหสฺเสน สเตน กัถิ สหสฺเสน กัถิ สตสหสฺเสน กัถิ อนภิทกัตฺตานิ สกฺกาฯ วิกิตกัตฺตานิ อมฺหิ กมฺเปตุํ ตุมฺถตถสัมฺปทาน ใน สกฺกา, อยู่ตุตฺ วิเสสนะของ วจนฺฯ วุตตกัมฺมะใน อยู่ตุตฺฯ กิตบทกัมฺวาจก เต อนภิทกัตฺตานิ อยู่ตุตฺ, กิ วิเสสนะของ ปโยชนฺฯ ลิงคัถะ ตยา ตติยาวิเสสนะใน ปโยชนฺ มม สามีสัมพันธะใน เคเหฯ วิสยาธาระใน วสมานายฯ วิเสสนะของ ตยา, ตุว สุธรทกัตฺตานิ นิกุขมาหิฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก สีมฺสิมฺ กิริยาวิเสสนะใน นิกุขมาหิ เม สามีสัมพันธะใน ฆราฯ อปาทานใน นิกุขมาหิ” อิติคัพฺทํ อาการะใน อาห ฯ

๑๘. สา โสตาปนฺนสฺส อริยสาวกสฺส วจนฺ สุตฺวา จาตุํ อสฺกโกนฺหฺติ ทารเก อาทาย นิกุขมิ, นิกุขมิตฺวา จ ปน อญฺญตฺถ วสนฺภูจฺานํ อลภฺมานา “เสฏฺฐิ ขมาเปตฺวา ตตฺถเว วสิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา นครปริคฺคาหํ เทวปฺตุตฺ อฺปสงฺกมิตฺวา อตฺตนา กตาปรารั อาจิกฺขิตฺวา “เอหิ มํ เสฏฺฐิสฺส สนฺติกั เนตฺวา ขมาเปตฺวา วสนฺภูจฺานํ ทาเปหีติ อาห ฯ

สา (เทวดา) โสตาปนฺนสฺส อริยสาวกสฺส วจนฺ สุตฺวา จาตุํ อสฺกโกนฺหฺติ ทารเก อาทาย นิกุขมิ, (สา เทวดา) นิกุขมิตฺวา จ ปน อญฺญตฺถ (จาเน) วสนฺภูจฺานํ อลภฺมานา “(อหฺ) เสฏฺฐิ ขมาเปตฺวา ตตฺถ เหว (จาเน) วสิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา นครปริคฺคาหํ เทวปฺตุตฺ อฺปสงฺกมิตฺวา อตฺตนา กตาปรารั อาจิกฺขิตฺวา “(ตุว) เอหิ, (ตุว) มํ เสฏฺฐิสฺส สนฺติกั เนตฺวา (เสฏฺฐิ)

ขมาเปตวา วสนภูจัน ทาเปหิตี อาห ฯ

สา (เทวดา) อ.เทวดานั้น สุดวา ฟังแล้ว วจน์ ซึ่งคำ อริยสาวกสฺส ของพระอริยสาวก โสตาปนฺนสฺส ผู้เป็นพระโสดาบัน อสกุโกนฺตี ไม่อาจอยู่ จาตุ์ เพื่ออันดำรงอยู่ อาทาย พาเอาแล้ว ทารเก ซึ่งเด็ก ท. นิกฺขมิ ออกไปแล้ว, จ ปน ก็แล (สา เทวดา) อ.เทวดานั้น นิกฺขมิตฺวา ครั้งออกไปแล้ว อลภมาหา ไม่ได้อยู่ วสนภูจัน ซึ่งที่เป็นที่อยู่ อญฺญตฺถ (จาเน) ในที่อื่น จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “(อห) อ.เรา เสฏฺฐิ ยังเศรษฐี ขมาเปตฺวา ให้อดโทษแล้ว วสิสฺสามิ จักอยู่ ตตฺถ เอว (จาเน) ในที่นั้นนั่นเทียว” อิติ ดังนี้ อุปสงฺกมิตฺวา เข้าไปหาแล้ว เทวปฺตุตฺติ์ ซึ่งเทพบุตร นครปริคฺคาหํ ผู้ถือเอารอบซึ่งพระนคร อาจิกฺขิตฺวา บอกแล้ว อตฺตนา กตาปราริ์ ซึ่งความผิดอันตนกระทำแล้ว อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตฺว) อ.ท่าน เอหิ จงมา, (ตฺว) อ.ท่าน เหตุวา นำไปแล้ว มํ ซึ่งข้าพเจ้า สหฺตํกั สู้สำนัก เสฏฺฐิสฺส ของเศรษฐี (เสฏฺฐิ) ยังเศรษฐี ขมาเปตฺวา ให้อดโทษแล้ว ทาเปหิ ของ ให้ให้ วสนภูจัน ซึ่งที่เป็นที่อยู่” อิติ ดังนี้ ฯ

เทวดานั้น ฟังคำของพระอริยสาวกผู้เป็นพระโสดาบัน ไม่อาจเพื่อจะดำรงอยู่ได้ พาเอาเด็ก ๆ ออกไปแล้ว, ก็แล เทวดานั้นครั้งออกไปแล้ว เมื่อไม่ได้ที่อยู่อาศัยในที่อื่น จึงคิดว่า “เราจะขอขมาเศรษฐีแล้วจะอยู่ในที่นั้นนั่นแหละ” เข้าไปหาเทพบุตรผู้รักษา พระนคร บอกความผิดที่ตนได้กระทำไว้ กล่าวว่า “ท่านมาเถิด, ท่านนำข้าพเจ้าไป ยังสำนักเศรษฐี ให้เศรษฐีอดโทษแล้วให้เศรษฐีให้ที่อยู่อาศัย”

สา วิเสสนะของ เทวดา ๆ สุทฺธกัตฺตาใน นิกฺขมิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก โสตาปนฺนสฺส วิเสสนะของ อริยสาวกสฺสฯ สามีสัมพันธะใน วจน์ฯ อวุตตกัมมะใน สุดวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อสกุโกนฺตี จาตุ์ ตุมตฺถสัมฺปทานใน อสกุโกนฺตีฯ อัปฺภันตฺรกิริยาของ เทวดา ทารเก อวุตตกัมมะใน อาทายฯ สมานกาลกิริยาใน นิกฺขมิ, จ ปน นิปาตสมฺมุหะสา วิเสสนะของ เทวดา ๆ สุทฺธกัตฺตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก นิกฺขมิตฺวา ลักขณตฺถะ อญฺญตฺถ วิเสสนะของ จาเนฯ วิสยาธาระใน อลภมาหา วสนภูจัน อวุตตกัมมะใน อลภมาหาฯ อัปฺภันตฺรกิริยาของ เทวดา “อหฺ สุทฺธกัตฺตาใน วสิสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เสฏฺฐิ การิตกัมมะใน ขมาเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วสิสฺสามิ เอวตฺตํ อวธารณะเข้ากับ ตตฺถฯ วิเสสนะของ จาเนฯ วิสยาธาระใน วสิสฺสามิ” อิติศัพท์ อากาเรใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปสงฺกมิตฺวา นครปริคฺคาหํ

วิเสสณะของ เทวปุตตฺตํ อวุตตกัมมะใน อุปสงกมิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อาจิกฺขิตฺวา อุตตนา อนภิตกัตตาใน กต- กตปราชฺ อวุตตกัมมะใน อาจิกฺขิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยา ใน อาห “ตฺวํ สุทฺธกัตตาใน เอหิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, ตฺวํ เหตุกัตตาใน ทาเปหิฯ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก มํ อวุตตกัมมะใน เนตฺวา เสฏฺฐิสฺส สามีสัมพันธะใน สนฺติกํฯ สัมปาปฺณียกัมมะใน เนตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ขมาเปตฺวา เสฏฺฐิ การิตกัมมะใน ขมาเปตฺวา และ ทาเปหิ ขมาเปตฺวา ปุพพกาลกิริยาใน ทาเปหิ วสนฺนฺจฺจํ อวุตตกัมมะ ใน ทาเปหิ” อิตฺตฺพทฺ อากาละใน อาห ฯ

๑๙. โส “อฺยฺยตฺตํ ตยา วุตฺตํ, นาหํ ตสฺส สนฺติกํ คนฺตุํ อฺสฺสหาเมตี ตํ ปฏิกฺขิเปฯ

โส (เทวปุตฺโต) “อฺยฺยตฺตํ (วจนํ) ตยา วุตฺตํ, น อหํ ตสฺส (เสฏฺฐิสฺส) สนฺติกํ คนฺตุํ อฺสฺสหาเมตี (วตฺวา) ตํ (เทวตํ) ปฏิกฺขิเปฯ

โส (เทวปุตฺโต) อ.เทพบุตรนั้น (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(วจนํ) อ.คำ อฺยฺยตฺตํ อันไม่สมควรแล้ว ตยา อันท่าน วุตฺตํ กล่าวแล้ว, อหํ อ.เรา น อฺสฺสหาเมตี ย่อมไม่สามารถ คนฺตุํ เพื่ออันไป สนฺติกํ สู่สำนัก ตสฺส (เสฏฺฐิสฺส) ของเศรษฐีนั้น” อิติ ดังนี้ ปฏิกฺขิเป ห้ามแล้ว ตํ (เทวตํ) ซึ่งเทวดานั้น ฯ

เทพบุตรนั้นกล่าวว่า “คำที่ไม่สมควร ท่านกล่าวแล้ว, เราไม่สามารถเพื่อจะไปยังสำนักของเศรษฐี” แล้วห้ามเทวดานั้น

โส วิเสสณะของ เทวปุตฺโตฯ สุทฺธกัตตาใน ปฏิกฺขิเปฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อฺยฺยตฺตํ วิเสสณะของ วจนํฯ วุตตกัมมะใน วุตฺตํฯ กิตบทกัมมวจาก ตยา อนภิตกัตตาใน วุตฺตํ, อหํ สุทฺธกัตตาใน อฺสฺสหาเมตีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นตฺตฺพทฺ ปฏฺธิเสระใน อฺสฺสหาเมตี ตสฺส วิเสสณะของ เสฏฺฐิสฺสฯ สามีสัมพันธะใน สนฺติกํฯ สัมปาปฺณียกัมมะใน คนฺตุํฯ ตุมตฺถสํปทานใน อฺสฺสหาเมตี” อิตฺตฺพทฺ อากาละใน วตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปฏิกฺขิเป ตํ วิเสสณะของ เทวตํฯ อวุตตกัมมะใน ปฏิกฺขิเป ฯ

๒๐. สฺวา จตฺนุหนํ มหาราชาหนํ สนฺติกํ คนฺตฺวา เตหิ ปฏิกฺขิตฺตา สกฺกํ เทวราชาหนํ อุปสงกมิตฺวา ตํ ปวตฺตี อาจิกฺขิตฺวา “อหํ เทว วสนฺนฺจฺจํ อลภมาณา ทารเก หตฺเถน คเหตุวา อนาถา วิจรามิ, วสนฺนฺจฺจํ เม ทาเปหิติ สฺสฺสจฺจฺจํ ยาจิ ฯ

สา (เทวดา) จตุหนุ้ มหาราชานัน สนฺติกั คณฺตุวา เตหิ (จตุหิ มหาราชฺหิ) ปฏิภฺชิตฺตา สกฺกั เทวราชานัน อุปฺสงฺกมิตฺวา ตํ ปวตฺตึ อาจิกฺขิตฺวา “อหํ เทว วสนฺภูจฺจานัน อลภฺมาณา ทารเก หตฺเถน คเหตุวา อนาถา (หฺตุวา) วิจฺรามิ, (ตฺวํ เสฏฺฐิ) วสนฺภูจฺจานัน เม ทาเปหิตี สฺสฺสฺจฺจฺรียาจิ ๗

สา (เทวดา) อ.เทวดานั้น คณฺตุวา ไปแล้ว สนฺติกั สู้สำนัก มหาราชานัน ของท้าว มหาราช ท. จตุหนุ้ สี เตหิ (จตุหิ มหาราชฺหิ) ปฏิภฺชิตฺตา ผู้อัน- ท้าวมหาราช ท. สี เหล่านั้น ปฏิเสธแล้ว อุปฺสงฺกมิตฺวา เข้าไปเฝ้าแล้ว สกฺกั ซึ่งท้าวสักกะ เทวราชานัน ผู้เป็นจอมแห่งเทพ อาจิกฺขิตฺวา กราบทูลแล้ว ตํ ปวตฺตึ ซึ่งความเป็นไปทั่วนั้น ยาจิ อ้อนวอนแล้ว สฺสฺสฺจฺจฺรียาจิ อย่างดีกว่า อิติ ว่า “เทว ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเทพ อหํ อ.ข้าพระองค์ อลภฺมาณา ไม่ได้อยู่ วสนฺภูจฺจานัน ซึ่งเป็นที่อยู่ คเหตุวา จงเอาแล้ว ทารเก ซึ่งเด็ก ท. หตฺเถน ด้วยมือ อนาถา เป็นผู้ไม่มีที่พึ่ง (หฺตุวา) เป็นแล้ว วิจฺรามิ ย่อมเที่ยวไป, (ตฺวํ) อ.พระองค์ (เสฏฺฐิ) ยังเศรษฐี ทาเปหิ ขอจงให้ให้ วสนฺภูจฺจานัน ซึ่งเป็นที่อยู่ เม แก่ข้าพระองค์เถิด” อิติ ดังนี้ ๗

เทวดานั้น ไปยังสำนักของท้าวมหาราชทั้ง ๔ ถูกท้าวมหาราชทั้ง ๔ เหล่านั้นปฏิเสธ จึงเข้าไปเฝ้าท้าวสักกะผู้เป็นจอมเทพ กราบทูลเรื่องราวความเป็นไปนั้น แล้วทูล อ้อนวอนด้วยดียิ่งว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเทพ ข้าพระองค์เมื่อไม่ได้ที่อยู่อาศัย จง เด็กๆ ทั้งหลายไปด้วยมือ เป็นเทวดาอนาถาเที่ยวไป, ขอพระองค์จงช่วยให้เศรษฐีให้ ที่อยู่อาศัยแก่ข้าพระองค์ด้วยเถิด”

สา วิเสสณะของ เทวดาๆ สุกฺทกัตฺตานิ ยาจิๆ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก จตุหนุ้ วิเสสณะ ของ มหาราชานันๆ สามีสัมพันธะใน สนฺติกัๆ สัมปาปฺถนียกัมมะใน คณฺตุวาๆ ปุพฺพกาล- กิริยาใน ปฏิภฺชิตฺตา เตหิ กัตี จตุหิ กัตี วิเสสณะของ มหาราชฺหิๆ อนภิหิตกัตฺตานิ ปฏิภฺชิตฺตาๆ วิเสสณะของ เทวดา สกฺกั อวฺตตกัมมะใน อุปฺสงฺกมิตฺวา เทวราชานัน วิเสสณะของ สกฺกั อุปฺสงฺกมิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาจิกฺขิตฺวา ตํ วิเสสณะของ ปวตฺตึๆ อวฺตตกัมมะใน อาจิกฺขิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ยาจิ “เทว อาลปนะ อหํ สุกฺทกัตฺตานิ วิจฺรามิๆ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก วสนฺภูจฺจานัน อวฺตตกัมมะใน อลภฺมาณาๆ อัมภันตฺรียาชของ อหํ ทารเก อวฺตตกัมมะใน คเหตุวา หตฺเถน ภาระใน คเหตุวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิจฺรามิ อนาถา วิกิตกัตฺตานิ หฺตุวาๆ สฺมาณกาลกิริยาใน วิจฺรามิ,

ตุว ฺเหตุกัตตํใน ทาเปหิ ๑ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก เสฏฺฐิ ๑ การิตกัมมะใน ทาเปหิ
วสนญฺจานํ อวุตตกัมมะใน ทาเปหิ เม สัมปทานํใน ทาเปหิ” อิติศัพฺท อากาเรใน ยาจิ
สุฏฺฐจฺจตุรํ กิริยาวิเสสณะใน ยาจิ ๕

๒๑. อถ นํ โส อาห “อหฺมปิ ตว การณา เสฏฺฐิ วตฺตุํ น สกฺขิสฺสุสํมิ, เอกมฺปน เต
อุบายํ กเถสฺสุสํมิติ ๕

อถ นํ (เทวตํ) โส (สกฺโก) อาห “อหฺมปิ ตว การณา เสฏฺฐิ วตฺตุํ น สกฺขิสฺสุสํมิ, (อหํ) เอกํ
ปน เต อุบายํ กเถสฺสุสํมิติ ๕

อถ ครั้งนั้น โส (สกฺโก) อ.ท้าวสั๊กกะ อาห ตรัสแล้ว นํ (เทวตํ) กะเทวดานั้น อิติ
ว่า “อหฺมปิ แม้อ.เรา น สกฺขิสฺสุสํมิ จักไม่อาจ วตฺตุํ เพื่ออันกล่าว เสฏฺฐิ ๑ กะเศรษฺฐิ
การณา เพราะเหตุ ตว แห่งท่าน, ปน แต่ว่า (อหํ) อ.เรา กเถสฺสุสํมิ จักบอก
อุบายํ ซึ่งอุบาย เอกํ อย่างหนึ่ง เต แก่ท่าน” อิติ ดังนี้ ๕

ที่นั้น ท้าวสั๊กกะนั้นตรัสกับเทวดานั้นว่า “แม้เรา ก็ไม่สามารถจะพูดกับท่านเศรษฺฐิ
เพราะเหตุแห่งท่านได้, แต่เราจะบอกอุบายอย่างหนึ่งแก่ท่าน”

อถ กาลสัตฺตํมี โส วิเสสณะของ สกฺโก ๑ สุทฺธกัตตํใน อาห ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
นํ วิเสสณะของ เทวตํ ๑ อกถิตกัมมะใน อาห “อปิศัพฺท อเปกขัตตะเข้ากับ อหํ ๑ สุทฺธ-
กัตตํใน สกฺขิสฺสุสํมิ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตว สํมิสัมพันธะใน การณา ๑ เหตุ
ใน สกฺขิสฺสุสํมิ เสฏฺฐิ ๑ อกถิตกัมมะใน วตฺตุํ ๑ ตุมตถสัมปทานํใน สกฺขิสฺสุสํมิ นศัพฺท
ปฏฺิเสสณะใน สกฺขิสฺสุสํมิ, ปน วิเสสโชตกะ อหํ สุทฺธกัตตํใน กเถสฺสุสํมิ ๑ อาชยาตบท
กัตตฺวาจก เอกํ วิเสสณะของ อุบายํ ๑ อวุตตกัมมะใน กเถสฺสุสํมิ เต สัมปทานํใน
กเถสฺสุสํมิ” อิติศัพฺท อากาเรใน อาห ๕

๒๒. “สาธฺว เทว กเถหิตี ๕

(สา เทวตา) “สาธฺว เทว, (ตุว) กเถหิตี (อาห) ๕

(สา เทวตา) อ.เทวดานั้น (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “เทว ข้าแต่พระองค์ผู้เป็น
เทพ สาธฺว อ.ดีละ, (ตุว) อ.พระองค์ กเถหิ ของจงตรัสบอก” อิติ ดังนี้ ๕

เทวดานั้นกล่าวว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเทพ ดีแล้ว, ขอพระองค์จงตรัสบอกเถิด”

ศา วิเสสนะของ เทวดาๆ สุธกัตตาใน อาหะ อาชยาตบทกัตตุวาจก “เทว อาลปะนะ
สาธุ ลิงคัตถะ, ตวั สุธกัตตาใน กเถหิย อาชยาตบทกัตตุวาจก” อิติศัพท์ อาการะใน
อาห ๕

๒๓. “คจจ, เสฏฺฐิโน อายุตตกเวสั คเหตฺวา เสฏฺฐิสฺส หตฺถโต ปณฺณํ อหฺราเปตฺวา
โวหารูปชีวีหิ คหิตํ อฏฺฐารสโกฏฺฐินํ อตฺตโน อานุกาเวน โสเชตฺวา ตฺจจคพฺเภ
ปุเรตฺวา, มหาสมุทฺทํ ปวิฏฺฐํ อฏฺฐารสโกฏฺฐินํ อตฺถิ, อณฺณมปิ อสฺสกุฏฺฐาเน นาม
อสุสํมิกํ อฏฺฐารสโกฏฺฐินํ อตฺถิ, ตํ สพฺพํ สํหริตฺวา ตสฺส ตฺจจคพฺเภ ปุเรตฺวา
อิทฺหนาม ทณฺทกมฺมํ กตฺวา ขมาเปหิติ ๕

(สกุโก) “(ตวั) คจจ, (ตวั) เสฏฺฐิโน อายุตตกเวสั คเหตฺวา (บุคคล) เสฏฺฐิสฺส หตฺถโต ปณฺณํ
อหฺราเปตฺวา โวหารูปชีวีหิ คหิตํ อฏฺฐารสโกฏฺฐินํ อตฺตโน อานุกาเวน โสเชตฺวา ตฺจจคพฺเภ
ปุเรตฺวา, มหาสมุทฺทํ ปวิฏฺฐํ อฏฺฐารสโกฏฺฐินํ อตฺถิ, อณฺณมปิ อสฺสกุฏฺฐาเน นาม อสุสํมิกํ
อฏฺฐารสโกฏฺฐินํ อตฺถิ, ตํ สพฺพํ (ธ) สํหริตฺวา ตสฺส (เสฏฺฐิสฺส) ตฺจจคพฺเภ ปุเรตฺวา อิทฺ หนาม
ทณฺทกมฺมํ กตฺวา (เสฏฺฐิ) ขมาเปหิติ (อาห) ๕

(สกุโก) อ.ท้าวสักกะ (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “(ตวั) อ.ท่าน คจจ จงไป, (ตวั)
อ.ท่าน คเหตฺวา ถือเอาแล้ว อายุตตกเวสั ซึ่งเพศแห่งนายเสมียน เสฏฺฐิโน ของ
เศรษฐี (บุคคล) ยังบุคคล อหฺราเปตฺวา ให้นำมาแล้ว ปณฺณํ ซึ่งหนังสือ หตฺถโต
จากมือ เสฏฺฐิสฺส ของเศรษฐี อฏฺฐารสโกฏฺฐินํ ยังทรัพย์อันมีโกฏฺฐิปปัดเป็น
ประมาณ โวหารูปชีวีหิ คหิตํ อัน- อันบุคคลผู้เข้าไปอาศัยซึ่งการค้าขายเป็นอยู่ ท.
ถือเอาแล้ว โสเชตฺวา ให้หมดจดแล้ว อานุกาเวน ด้วยอานุกาพ อตฺตโน ของตน
ตฺจจคพฺเภ ยังห้องว่าง ท. ปุเรตฺวา ให้เต็มแล้ว, สํหริตฺวา รวบรวมแล้ว ตํ สพฺพํ
(ธ) ซึ่ง-, อฏฺฐารสโกฏฺฐินํ อ.ทรัพย์อันมีโกฏฺฐิปปัดเป็นประมาณ ปวิฏฺฐํ อันเข้าไป
แล้ว มหาสมุทฺทํ สุมหาสมุทฺร อตฺถิ มีอยู่, อฏฺฐารสโกฏฺฐินํ อ.ทรัพย์อันมีโกฏฺฐิปปัด
แปดเป็นประมาณ อสุสํมิกํ อันไม่มีเจ้าของ อสฺสกุฏฺฐาเน นาม ชื่อในที่ชื่อโน้น
อณฺณมปิ แม้อัน อตฺถิ มีอยู่, -ทรัพย์นั้น ทั้งปวง ตฺจจคพฺเภ ยังห้องว่าง ท. ตสฺส
(เสฏฺฐิสฺส) ของเศรษฐีนั้น ปุเรตฺวา ให้เต็มแล้ว กตฺวา กระทำแล้ว ทณฺทกมฺมํ ซึ่ง

กัณฑกรรม อิทํ นาม ชื่อนี้ (เสฏฐิ) ยังเศรษฐี ขมาเปหิ จงให้อดโทษ” อิติ ดังนี้ ฯ
 ท้าวสักกะตรัสว่า “ท่านจงไป, ท่านแปลงเพศเป็นนายเสมียนของท่านเศรษฐี ใ้บุคคล
 นำหนังสือมาจากมือของท่านเศรษฐี ชำระทรัพย์ประมาณ ๑๘ โกฏิที่พ้อค้ายมเอาไป
 ด้วยอาณูภาพของตน ทำห้องว่างให้เต็ม รวบรวมทรัพย์ทั้งหมดที่มีประมาณอีก ๑๘
 โกฏิที่เข้าไปยังมหาสมุทร และทรัพย์ประมาณ ๑๘ โกฏิ ที่ไม่มีเจ้าของในที่โน้นแม่อื่น
 อีก ทำห้องว่างของท่านเศรษฐีนั้นให้เต็ม ทำกัณฑกรรมชื่อนี้ จงขอขมาท่านเศรษฐี
 เกิด”

สกุโก สุททกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ตฺวํ สุททกัตตานิ คจฺจฯ อาชยาต-
 บทกัตตฺวาจก, ตฺวํ เหตุกัตตานิ ขมาเปหิฯ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก เสฏฐิโน
 สามีสัมพันธะใน อายุตฺตกเวสฺสฯ อฺวตตกัมมะใน คเหตุวฯ ปุพพกาลกิริยาใน
 อาหาราเปตฺวา ปุคฺคลํ การิตกัมมะใน อาหาราเปตฺวา เสฏฐิสฺส สามีสัมพันธะใน
 หตฺถโตฯ อปาทานใน อาหาราเปตฺวา ปณฺณ อฺวตตกัมมะใน อาหาราเปตฺวาฯ ปุพพกาล-
 กิริยาใน โสเชตฺวา โวหารูปชีวีหิ อนภิทกัตตานิ คหิตฺตํ วิเสสชะของ อฏฺฐารส-
 โภกฺวิชนํฯ การิตกัมมะใน โสเชตฺวา อตฺตโน สามีสัมพันธะใน อาณูภาเวนฯ ภาวะ
 ใน โสเชตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปฺุเรตฺวา ตฺจฺจคพฺเภ การิตกัมมะใน ปฺุเรตฺวาฯ
 ปุพพกาลกิริยาใน สํหริตฺวา, ปฺุวิจฺจ วิเสสชะของ อฏฺฐารสโภกฺวิชนํฯ สุททกัตตานิ
 อตฺถิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มหาสมุทฺทํ สัมปาปฺุณียกัมมะใน ปฺุวิจฺจ, อปิตฺทํ
 อเปกขตฺถะเข้ากัป อณฺณํฯ กิตฺติ อสฺสามิกิ กิตฺติ วิเสสชะของ อฏฺฐารสโภกฺวิชนํฯ สุททกัตต-
 นิ อตฺถิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นามคัพฺทํ สัณฺญาโชตกะเข้ากัป อสุกฏฺฐาเนฯ
 ภินนาธาระใน อฏฺฐารสโภกฺวิชน, ตํ กิตฺติ สพฺพํ กิตฺติ วิเสสชะของ ชนํฯ อฺวตตกัมมะใน
 สํหริตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปฺุเรตฺวา ตฺสฺส วิเสสชะของ เสฏฐิสฺสฯ สามีสัมพันธะใน
 ตฺจฺจคพฺเภฯ การิตกัมมะใน ปฺุเรตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน กตฺวา นามคัพฺทํ สัณฺญา-
 โชตกะเข้ากัป อิทํฯ วิเสสชะของ ทณฺทกมฺมํฯ อฺวตตกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยา
 ใน ขมาเปหิ เสฏฐิ การิตกัมมะใน ขมาเปหิ” อิติคัพฺทํ อากาเรใน อาห ฯ

๒๔. สา “สาธฺุ เทวาทิ วุตฺตนเยเนว สพฺพํ กตฺวา ปฺุณ ตฺสฺส สิริคพฺภํ โอบาสยมานา
 อากาเส จตฺวา, “โก เอโสติ วุตฺเต, “อหนฺเต จตฺตฺถทวารโภกฺจเก อธิวตฺถา
 อนฺธพาลเทวตา, มยา อนฺธพาลตาย ยํ ตฺมฺหากํ สนฺติเก กถิตํ, ตํ เม ขมถ สกฺกสฺส

หิ เม วจเนน จตุปปญญาสโกฏฐิณิ สัหริตฺวา ตุจฺจนคพฺภปุรเณน ทณฺฑทกมฺมํ กตํ
วสนญฺจานํ อลภมาณา กิลมามีติ อาห ฯ

สา (เทวดา) “สาธุ เทวาติ (วตฺวา วจนสฺส สกฺเขน) วุตฺตนเยเนว สพฺพํ (กมฺมํ) กตฺวา ปุณฺ
ตสฺส (เสฏฺฐิณิ) สิริคพฺภํ โอบาสยมาณา อากาเส จตฺวา, “โก เอโสติ (วจเน เสฏฺฐิณิ) วุตฺเต,
“อหิ เต จตฺตถทวารโกฏฺฐเก อธิวตฺถา อณฺธพาลเทวดา (อมฺหิ), มยา (อตฺตโน) อณฺธพาลตาย
ยํ (วจนํ) ตุมฺหากํ สนฺติเก กถิตํ, (ตุมฺเห) ตํ (วจนํ) เม ขมถ, สกฺกสฺส หิ เม วจเนน
จตุปปญญาสโกฏฐิณิ สัหริตฺวา ตุจฺจนคพฺภปุรเณน ทณฺฑทกมฺมํ กตํ, (อหิ) วสนญฺจานํ อลภมาณา
กิลมามีติ อาห ฯ

สา (เทวดา) อ.เทวดานั้น (วตฺวา) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “เทว ข้าแต่พระองค์ผู้เป็น
เทพ สาธุ อ.ดีละ” อิติ ดังนี้ กตฺวา กระทำแล้ว สพฺพํ (กมฺมํ) ซึ่งกรรม ทั้งปวง
(วจนสฺส สกฺเขน) วุตฺตนเยน เหว ตามนัยแห่งคำ อันท้าวสักกะ ตรัสแล้วนั้นเที่ยว
สิริคพฺภํ ยังห้องอันเป็นสิริ ตสฺส (เสฏฺฐิณิ) ของเศรษฐีนั้น โอบาสยมาณา ให้สว่าง
อยู่ ปุณฺ อีก จตฺวา ดำรงอยู่แล้ว อากาเส ในอากาศ, (วจเน) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “โก
เอโส อ.ใครนั้น” อิติ ดังนี้ (เสฏฺฐิณิ) อันเศรษฐี วุตฺเต กล่าวแล้ว, อาห กล่าวแล้ว
อิติ ว่า “อหิ อ.เรา อณฺธพาลเทวดา เป็นเทวดาผู้เป็นอณฺธพาล อธิวตฺถา ผู้สิงอยู่แล้ว
จตฺตถทวารโกฏฺฐเก ที่ซุ้มแห่งประตูที่ ๔ เต ของท่าน (อมฺหิ) ย่อมเป็น, ยํ (วจนํ)
อ.คำใด มยา อันเรา กถิตํ กล่าวแล้ว สนฺติเก ในสำนัก ตุมฺหากํ ของท่าน (อตฺตโน)
อณฺธพาลตาย เพราะความที่แห่งตนเป็นคนอณฺธพาล, (ตุมฺเห) อ.ท่าน ขมถ ของ
อดโทษ ตํ (วจนํ) ซึ่งคำนั้น เม แก่เรา, หิ เพราะว่า ทณฺฑทกมฺมํ อ.ทัณฑกรรม เม
อันเรา กตํ กระทำแล้ว จตุปปญญาสโกฏฐิณิ สัหริตฺวา ตุจฺจนคพฺภปุรเณน ด้วย
การรวบรวม ซึ่งทรัพย์มีโกฏฐิณิห้าสิบสี่เป็นประมาณ แล้วจึงยังห้องว่างให้เต็ม วจเนน
ตามคำ สกฺกสฺส ของท้าวสักกะ, (อหิ) อ.เรา อลภมาณา เมื่อไม่ได้ วสนญฺจานํ
ซึ่งที่เป็นที่อยู่ กิลมามี ย่อมลำบาก” อิติ ดังนี้ ฯ

เทวดานั้นกราบทูลแล้วว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เป็นเทพ ได้ครับ” ทำกรรมทุกอย่างตามที่
ท้าวสักกะตรัสนั้นแหละ ทำห้องที่เป็นสิริของท่านเศรษฐีให้สว่างอยู่ ดำรงอยู่ใน
อากาศ, เมื่อท่านเศรษฐีกล่าวว่า “ใครนั้น”, จึงกล่าวว่า “เราเป็นเทวดาผู้เป็นอณฺธพาล
ผู้สิงอยู่ที่ซุ้มประตูที่ ๔ ของท่าน, คำใดที่เรากล่าวไว้ในสำนักของท่านเพราะความเป็น

อันธพาล, ขอท่านจงอดโทษคำนั้นแก่เรา, เพราะเราทำทัณตกรรมด้วยการรวบรวมทรัพย์มีประมาณ ๕๔ โกฏิทำห้องว่างให้เต็มตามคำของท้าวสักกะแล้ว, เราเมื่อไม่ได้ที่อยู่อาศัยย่อมล้าปาก”

สา วิเสสณะของ เทวตาฯ สุธธกัตตทาใน อาหฯ อาขยาดบทกัตตฺวาจก “เทว อาลปนะสาธฺ ลิงคัตตะ” อิตฺตํ อากาเรใน วตุวฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กตุวา วจนฺตส สามีสัมพันธะใน วุตฺตนเยน สกฺเกน อนภิตกัตตทาใน วุตฺต- เอวตํ อวธารณะเข้ากับ วุตฺตนเยนฯ ตติยาวิเสสณะใน กตุวา สพุพฺ วิเสสณะของ กมฺมํฯ อวุตตกัมมะใน กตุวฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอภาสยมานา ปุนศัพฺท กิริยาวิเสสณะใน โอภาสยมานา ตสฺส วิเสสณะของ เสฏฺฐจิสฺส สามีสัมพันธะใน สิริคพฺกํฯ การิตกัมมะใน โอภาสยมานาฯ อัมภันตริกิริยาของ เทวตา อากาเส วิสยาธาระใน จตุวฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห, “เอโส วิเสสณะของ โกฯ ลิงคัตตะ” อิตฺตํ สฺรูปะใน วจเนฯ ลักขณะใน วุตฺเตฯ ลักขณกิริยา เสฏฺฐจินา อนภิตกัตตทาใน วุตฺเต, “อหํ สุธธกัตตทาใน อมฺหิฯ อาขยาดบทกัตตฺวาจก เต สามีสัมพันธะใน จตุตฺถทวารโกฏฺฐเกฯ วิสยาธาระใน อธิวตุถาฯ วิเสสณะของ อนฺธพาลเทวตาฯ วิกตีกัตตทาใน อมฺหิ, ยํ วิเสสณะของ วจนํฯ วุตตกัมมะใน กถิตํฯ กิตบทกัมมวจาก มยา อนภิตกัตตทาใน กถิตํ อตฺตโน ภาวาทีสัมพันธะใน อนฺธพาลตยาฯ เหตุไณ กถิตํ ตุมหากํ สามีสัมพันธะใน สนฺติเกฯ วิสยาธาระใน กถิตํ, ตุมฺเห สุธธกัตตทาใน ขมถฯ อาขยาดบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสณะของ วจนํฯ อวุตตกัมมะใน ขมถ เม สัมปทานใน ขมถ, หิตํ เหตุไซตตะทณฺทกมฺมํ วุตตกัมมะใน กตํฯ กิตบทกัมมวจาก สกฺกสฺส สามีสัมพันธะใน วจเนน เม อนภิตกัตตทาใน กตํ วจเนนฯ ตติยาวิเสสณะใน กตํ จตุปฺปณฺณาสโกฏฺฐินํ อวุตตกัมมะใน สหริตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน -ปุรณฺเน ตุจฺจนคพฺกปุรณฺเน ภาระใน กตํ, อหํ สุธธกัตตทาใน กิลมามีฯ อาขยาดบทกัตตฺวาจก วสนฺนฺจานํ อวุตตกัมมะใน อลภมานาฯ อัมภันตริกิริยาของ อหํ” อิตฺตํ อากาเรใน อาห ฯ

๒๕. อนาถปิณฺฑโก จินฺเตสิ “อัย เทวตา ‘ทณฺทกมฺมํ เม กตฺนฺติ วทติ, อตฺตโน จ โทสํ ปฏฺิขานาติ, สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส นํ ทสฺเสสฺสสามีติ ฯ

อนาถปิณฺฑโก จินฺเตสิ “อัย เทวตา ‘ทณฺทกมฺมํ เม กตฺนฺติ วทติ (จ), อตฺตโน จ โทสํ ปฏฺิขานาติ, (อหํ) สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส นํ (เทวตํ) ทสฺเสสฺสสามีติ ฯ

อนาถปิณฑิกโก อ.เศรษฐีเชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ จินุเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “อัย เทวดา
อ.เทวดานี้ วทติ ย่อมกล่าว อิติ ว่า ‘ทณฺทกมฺมํ อ.ทณฺทกกรรม เม อันเรา กตฺ
กระทำแล้ว’ อิติ ดังนี้ (จ) ด้วย, ปฏิชานาติ ย่อมรู้เฉพาะ โทสํ ซึ่งโทษ อุตฺตโน
ของตน จ ด้วย, (อหํ) อ.เรา ทสฺเสสฺสามิ จักแสดง นํ (เทวด) ซึ่งเทวดานั้น
สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส แก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า” อิติ ดังนี้ ๕

อนาถปิณฑิกเศรษฐีคิดว่า “เทวดานี้ย่อมกล่าวว่า ‘เราทำทณฺทกกรรมแล้ว’ และย่อมรู้
โทษของตัวเอง, เราจะแสดงเทวดานั้นแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า”

อนาถปิณฑิกโก สุทฺธกตฺตาใน จินุเตสิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก “อัย วิเสสนะของ
เทวดาฯ สุทฺธกตฺตาใน วทติ และ ปฏิชานาติ วทติ กิตฺติ ปฏิชานาติ กิตฺติ อาชยาตบท
กตฺตฺวาจก ‘ทณฺทกมฺมํ วุตตกัมมะใน กตฺตฺย กิตฺตบทกัมมวาจก เม อนภิหิตกตฺตาใน กตฺ
อิตฺตฺพทฺ อากาเรใน วทติ, อุตฺตโน สามีสัมพันธะใน โทสํฯ อวุตตกัมมะใน ปฏิชานาติ
จตฺตฺพทฺ วากยสมุจจยฺตถะเข้ากับ อัย เทวดา ‘ทณฺทกมฺมํ เม กตฺนฺติ วทติ และ
อุตฺตโน โทสํ ปฏิชานาติ, อหํ สุทฺธกตฺตาใน ทสฺเสสฺสามิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก
สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส สัมปทานใน ทสฺเสสฺสามิ นํ วิเสสนะของ เทวดตฺย อวุตตกัมมะใน
ทสฺเสสฺสามิ” อิตฺตฺพทฺ อากาเรใน จินุเตสิ ๕

๒๖. โส ตํ สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา ตาย กตฺกมฺมํ สพฺพํ อารโจะสิ ๕

โส (อนาถปิณฑิกโก) ตํ (เทวด) สตฺถุ สนฺติกํ เนตฺวา ตาย (เทวดตาย) กตฺกมฺมํ สพฺพํ
อารโจะสิ ๕

โส (อนาถปิณฑิกโก) อ.เศรษฐีเชื่อว่าอนาถปิณฑิกะนั้น เนตฺวา นำไปแล้ว ตํ เทวด
ซึ่งเทวดานั้น สนฺติกํ สู้สำนัก สตฺถุ ของพระศาสดา อารโจะสิ กราบทูลแล้ว ตาย
(เทวดตาย) กตฺกมฺมํ ซึ่งกรรม อันเทวดานั้น กระทำแล้ว สพฺพํ ทั้งปวง ๕

อนาถปิณฑิกเศรษฐีนั้น นำเทวดานั้นไปยังสำนักพระศาสดา กราบทูลกรรมที่เทวดา
นั้นกระทำทั้งหมด

โส วิเสสนะของ อนาถปิณฑิกโกฯ สุทฺธกตฺตาใน อารโจะสิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก ตํ
วิเสสนะของ เทวดตฺย อวุตตกัมมะใน เนตฺวา สตฺถุ สามีสัมพันธะใน สนฺติกํฯ

สัมปาปุกุณียกัมมะใน เนตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาโรเจสิ ตาย วิเสสณะของ เทวตยาฯ
อนภิกิตกัตตาใน กต- กตมมํ อวุตตกัมมะใน อาโรเจสิ สพุพฺ วิเสสณะของ กตกมมํ ฯ

๒๗. เทวดา สตฺถุ ปาเทสุ สิริสา นิปตติวา “ภนฺเต ยํ มยา อนฺธพาลตาย ตุมฺหากํ
คุณฺ อชานิตฺวา ปาปกํ วจันํ วุตฺตํ, ตํ เม ขมถาติ สตฺถารํ ขมาเปตฺวา มหาเสฏฺฐี
ขมาเปสิ ฯ

เทวดา สตฺถุ ปาเทสุ สิริสา นิปตติวา “ภนฺเต ยํ มยา (อตุตฺโน) อนฺธพาลตาย ตุมฺหากํ คุณฺ
อชานิตฺวา ปาปกํ วจันํ วุตฺตํ, (ตุมฺเห) ตํ (วจัน) เม ขมถาติ (วตฺวา) สตฺถารํ ขมาเปตฺวา
มหาเสฏฺฐี ขมาเปสิ ฯ

เทวดา อ.เทวดา นิปตติวา หมอบแล้ว สิริสา ด้วยเศียรเกล้า ปาเทสุ ไกลพระบาท
ท. สตฺถุ ของพระศาสดา (วตฺวา) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์
ผู้เจริญ วจันํ อ.คำ ปาปกํ อันชั่ว ยํ ใจ มยา อันข้าพระองค์ อชานิตฺวา ไม่รู้แล้ว
คุณฺ ซึ่งพระคุณ ท. ตุมฺหากํ ของพระองค์ (อตุตฺโน) อนฺธพาลตาย เพราะความ
ที่แห่งตนเป็นคนอันธพาล วุตฺตํ กล่าวแล้ว, (ตุมฺเห) อ.พระองค์ ขมถ ของจงอดโทษ
ตํ (วจัน) ซึ่งคำนั้น เม แก่ข้าพระองค์” อิติ ดังนี้ สตฺถารํ ทูลยังพระศาสดา
ขมาเปตฺวา ให้อดโทษแล้ว มหาเสฏฺฐี ยังมหาเศรษฐี ขมาเปสิ ให้อดโทษแล้ว ฯ

เทวดาหมอบลงด้วยเศียรเกล้าที่พระบาททั้งสองของพระศาสดา กราบทูลว่า “ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ คำชั่วอันใดที่ข้าพระองค์ไม่รู้พระคุณทั้งหลายของพระองค์ เพราะ
เป็นคนอันธพาล กล่าวแล้ว, ขอพระองค์จงอดโทษคำนั้นของข้าพระองค์” ขอขมา
พระศาสดาแล้ว ก็ขอขมาท่านมหาเศรษฐี

เทวดา เหตุกัตตาใน ขมาเปสิฯ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก สตฺถุ สามีสัมพันธะใน
ปาเทสุฯ วิสยธาระใน นิปตติวา สิริสา ภาระใน นิปตติวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา
“ภนฺเต อาลปนะ ยํ กิตฺติ ปาปกํ กิตฺติ วิเสสณะของ วจันํ วุตตกัมมะใน วุตตํ กิตบท
กัมมวาทก มยา อนภิกิตกัตตาใน วุตตํ อตุตฺโน ภาวาทิสัมพันธะใน อนฺธพาลตยาฯ
เหตุใน อชานิตฺวา ตุมฺหากํ สามีสัมพันธะใน คุณฺฯ อวุตตกัมมะใน อชานิตฺวาฯ
ปุพฺพกาลกิริยาใน วุตตํ, ตุมฺเห สุทฺธกัตตาใน ขมถฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ
วิเสสณะของ วจันํ วุตตกัมมะใน ขมถ เม สัมปทานใน ขมถ” อิติศัพท์ อาการะใน

วตุวาจ ปุพพกาลกิริยาใน ขมาเปตฺวา สตถารํ การิตกัมมะใน ขมาเปตฺวาจ ปุพพกาล-
กิริยาใน ขมาเปสิ มหาเสฏฺฐี การิตกัมมะใน ขมาเปสิ ฯ

๒๘. สตถา กลฺยาณปาปกาณํ กมฺมานํ วิปាកวเสเนว เสฏฺฐิจฺฉเวจ เทวตญฺจ โฉวทนฺโต
“อิธ คหปติ ปาปปุคฺคโลปิ, ยาว ปาปํ น ปจฺจติ, ตาว ภาทรานิ ปสฺสตี; ยทา ปนสฺส
ปาปํ ปจฺจติ, ตทา ปาปเมว ปสฺสตี; ภาทรปุคฺคโลปิ, ยาว ภาทรํ น ปจฺจติ, ตาว
ปาปานิ ปสฺสตี; ยทา ปนสฺส ภาทรํ ปจฺจติ, ตทา ภาทรเมว ปสฺสตีติ วตุวา อนุสฺสนฺธี
จฺฆฏฺเตวา ฆมฺมํ เทเสนฺโต อีมา คาคา อภาสิ

“ปาโปปิ ปสฺสตี ภาทรํ	ยาว ปาปํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจตี ปาปํ	อถ (ปาโป) ปาปานิ ปสฺสตี
ภาทรโรปิ ปสฺสตี ปาปํ	ยาว ภาทรํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจตี ภาทรํ	อถ (ภาทรโร) ภาทรานิ ปสฺสตีติ ฯ

สตถา กลฺยาณปาปกาณํ กมฺมานํ วิปាកวเสเนว เสฏฺฐิจฺฉเวจ เทวตญฺจ โฉวทนฺโต “อิธ (โลเก)
คหปติ ปาปปุคฺคโลปิ, ยาว ปาปํ (กมฺมํ) น ปจฺจติ, ตาว (ปาปกมฺมานิ) ภาทรานิ (กมฺมานิ)
ปสฺสตี; ยทา ปน อสฺส (ปาปปุคฺคลสฺส) ปาปํ (กมฺมํ) ปจฺจติ, ตทา (โส ปาปปุคฺคโล ปาปกมฺมํ)
ปาปํ เอว (กมฺมํ) ปสฺสตี; ภาทรปุคฺคโลปิ, ยาว ภาทรํ (กมฺมํ) น ปจฺจติ, ตาว (ภาทรกมฺมานิ)
ปาปานิ (กมฺมานิ) ปสฺสตี; ยทา ปน อสฺส (ภาทรปุคฺคลสฺส) ภาทรํ (กมฺมํ) ปจฺจติ, ตทา (โส
ภาทรปุคฺคโล ภาทรกมฺมํ) ภาทรํ เอว (กมฺมํ) ปสฺสตีติ วตุวา อนุสฺสนฺธี จฺฆฏฺเตวา ฆมฺมํ เทเสนฺโต
อีมา คาคา อภาสิ

“(ตาว) ปาโปปิ (ปุคฺคโล) ปสฺสตี (ปาปกมฺมํ) ภาทรํ (กมฺมํ),
ยาว ปาปํ (กมฺมํ) น ปจฺจติ;
ยทา จ ปจฺจตี (ตสฺส ปาปปุคฺคลสฺส) ปาปํ (กมฺมํ),
อถ (ปาโป ปุคฺคโล ปาปกมฺมานิ) ปาปานิ (กมฺมานิ) ปสฺสตี;
(ตาว) ภาทรโรปิ (ปุคฺคโล) ปสฺสตี (ภาทรกมฺมํ) ปาปํ (กมฺมํ),
ยาว ภาทรํ (กมฺมํ) น ปจฺจติ;
ยทา จ ปจฺจตี (ตสฺส ภาทรปุคฺคลสฺส) ภาทรํ (กมฺมํ)
อถ (ภาทรโร ปุคฺคโล) ภาทรานิ (กมฺมานิ ภาทรกมฺมํ) ปสฺสตีติ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา โอวาทหุโต เมื่อทรงกล่าวสอน เสฏฺฐิ จ เหว ซึ่งเศรษฐีด้วยนั้น เทียว เทวตฺ จ ซึ่งเทวดาด้วย วิปากวเสณ เหว ด้วยสามารถแห่งวิปาก กมฺมานํ แห่งกรรม ท. กลุยาณปาปกานํ ทั้งดีทั้งชั่วนั้นเทียว วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “คหปติ ดูก่อนคฤหบดี ปาปปุคฺคโลปิ แม้ อ.บุคคลผู้ชั่ว อิธ (โลก) ในโลกนี้ ปสฺสติ ย่อมเห็น (ปาปกมฺมานิ) ซึ่งกรรมอันชั่ว ท. ภทฺรานิ (กมฺมานิ) ว่าเป็นกรรม อันเจริญ, (กมฺมํ) อ.กรรม (ปาป) อันชั่ว ห ปจฺจติ ย่อมไม่ผลิตผล ยาว เพียงใด, ตาว เพียง นั้น; ปน แต่ว่า (กมฺมํ) อ.กรรม ปาป อันชั่ว อสฺส (ปาปปุคฺคลสฺส) ของบุคคล ผู้ชื่อนั้น ปจฺจติ ย่อมผลิตผล ยทา ในกาลใด, ตทา ในกาลนั้น (โส ปาปปุคฺคโล) อ.บุคคลผู้ชื่อนั้น ปสฺสติ ย่อมเห็น (ปาปกมฺมํ) ซึ่งกรรมอันชั่ว ปาป เหว (กมฺมํ) ว่าเป็นกรรม อันชื่อนั้นเทียว; ภทฺรปุคฺคโลปิ แม้ อ.บุคคลผู้เจริญ ปสฺสติ ย่อมเห็น (ภทฺรกมฺมานิ) ซึ่งกรรมอันเจริญ ท. ปาปานิ (กมฺมานิ) ว่าเป็นกรรม อันชั่ว, (กมฺมํ) อ.กรรม ภทฺร อันเจริญ ห ปจฺจติ ย่อมไม่ผลิตผล ยาว เพียงใด, ตาว เพียงนั้น; ปน แต่ว่า (กมฺมํ) อ.กรรม ภทฺร อันเจริญ อสฺส (ภทฺรปุคฺคลสฺส) ของ บุคคลผู้เจริญนั้น ปจฺจติ ย่อมผลิตผล ยทา ในกาลใด, ตทา ในกาลนั้น (โส ภทฺร- ปุคฺคโล) อ.บุคคลผู้เจริญนั้น ปสฺสติ ย่อมเห็น (ภทฺรกมฺมํ) ซึ่งกรรมอันเจริญ ภทฺร เหว (กมฺมํ) ว่าเป็นกรรม อันเจริญนั้นเทียว” อิติ ดังนี้ อนุสนฺธิ ฆฏฺเฏวทา ฐมฺมํ เทเสหฺโต เมื่อทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อภาสิ ได้ตรัสแล้ว อีมา คาถา ซึ่งพระคาถา ท. เหล่านี้ อิติ ว่า

“(ปุคฺคโล) อ.บุคคล ปาโปปิ แม้ผู้ชั่ว ปสฺสติ ย่อมเห็น (ปาป- กมฺมํ) ซึ่งกรรมอันชั่ว ภทฺร (กมฺมํ) ว่าเป็นกรรม อันเจริญ, (กมฺมํ) อ.กรรม ปาป อันชั่ว ห ปจฺจติ ย่อมไม่ผลิตผล ยาว เพียงใด, ตาว เพียงนั้น; จ แต่ว่า (กมฺมํ) อ.กรรม ปาป อันชั่ว (ตสฺส ปาปปุคฺคลสฺส) ของบุคคลผู้ชื่อนั้น ปจฺจติ ย่อม ผลิตผล ยทา ในกาลใด, อถ ในกาลนั้น (ปาโป ปุคฺคโล) อ.บุคคลผู้ชั่ว ปสฺสติ ย่อมเห็น (ปาปกมฺมานิ) ซึ่งกรรม อันชั่ว ท. ปาปานิ (กมฺมานิ) ว่าเป็นกรรม อันชั่ว; (ปุคฺคโล) อ.บุคคล ภทฺโรปิ แม้ผู้เจริญ ปสฺสติ ย่อมเห็น (ภทฺร- กมฺมํ) ซึ่งกรรมอันเจริญ ปาป (กมฺมํ) ว่าเป็นกรรม อันชั่ว,

(กมฺม) อ.กรรม ภทฺร อั้นเจริญ น ปจฺจติ ย่อมไม่เสียดผล ยาว เพียงใด, ตาว เพียงนั้น; จ แต่ว่า (กมฺม) อ.กรรม ภทฺร อั้นเจริญ (ตสฺส ภทฺรปฺคฺคฺลสฺส) ของบุคคลผู้เจริญ ปจฺจติ ย่อมเสียดผล ยทา ในกาลใด, อถ ในกาลนั้น (ภทฺโร ปฺคฺคฺโล) อ.บุคคล ผู้เจริญ ปสฺสติ ย่อมเห็น ภทฺรานิ (กมฺมานิ) ซึ่งกรรม ท. อั้นเจริญ (ภทฺรกมฺม) ว่าเป็นกรรมอันเจริญ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดา เมื่อจะทรงตรัสสอนทั้งเศรษฐีและเทวดา ด้วยสามารถวิปากแห่งกรรมทั้งหลายทั้งดีและชั่ว ตรัสว่า “ดูก่อนคฤหบดี แม้บุคคลผู้ชั่วในโลกนี้ จะเห็นกรรมชั่วทั้งหลาย ว่าเป็นกรรมอันเจริญ ตราบเท่าที่กรรมชั่วยังไม่เสียดผล, แต่กรรมชั่วของบุคคลผู้ชื่อย่อมเสียดผลในกาลใด ในกาลนั้น บุคคลผู้ชื่อย่อมเห็นกรรมชั่ว ว่าเป็นกรรมชื่อนั้นแหละ, แม้บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็นกรรมอันเจริญทั้งหลาย ว่าเป็นกรรมอันชั่ว ตราบเท่าที่กรรมอันเจริญยังไม่เสียดผล, แต่กรรมอันเจริญของบุคคลผู้เจริญย่อมเสียดผลในกาลใด ในกาลนั้น บุคคลผู้เจริญนั้นย่อมเห็นกรรมอันเจริญ ว่าเป็นกรรมอันเจริญนั้นแหละ” เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม ได้ภาษิตพระคาถาเหล่านี้ว่า

“แม้บุคคลผู้ชั่ว ย่อมเห็นกรรมชั่ว ว่าเป็นกรรมอันเจริญ ตราบเท่าที่กรรมชั่วยังไม่เสียดผล, แต่กรรมชั่วของบุคคลผู้ชื่อย่อมเสียดผลในกาลใด ในกาลนั้น บุคคลผู้ชั่ว ย่อมเห็นกรรมชื่อนั้นทั้งหลาย ว่าเป็นกรรมชั่ว, แม้บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็นกรรมอันเจริญ ว่าเป็นกรรมอันชั่ว ตราบเท่าที่กรรมอันเจริญยังไม่เสียดผล, แต่กรรมอันเจริญของบุคคลผู้เจริญย่อมเสียดผลในกาลใด ในกาลนั้น บุคคลผู้เจริญ ย่อมเห็นกรรมอันเจริญ ว่าเป็นกรรมอันเจริญ”

สตถา สุทฺธกตฺตานิ อภาสิฯ อาชยตบทกตฺตฺวาจก กลฺยาณปาปกาณํ วิเสสนะของ กมฺมานํฯ สามิสัมพันธะใน วิปากวเสน เอวคัพฺพํ อวธารณะเข้ากับ วิปากวเสนฯ ตติยาวิเสสนะใน โอวทฺหโต เสฏฺฐิ กิตฺติ เทวตํ กิตฺติ อวุตตกัมมะใน โอวทฺหโต เอวคัพฺพํ อวธารณะเข้ากับ จจฺ สอญคัพฺพํ ปทสมฺมจยตฺถะเข้ากับ เสฏฺฐิ และ เทวตํ โอวทฺหโต อัปภันตฺรกีรยาของ สตถา “คหปติ อาลปนะ อปีคัพฺพํ อเปกขตฺถะเข้ากับ

ปาปปุคฺคโล๑ สุทฺธกัตฺตานิ ปสฺสตี๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อิธ วิเสสณะของ โลก๑
 ภินนาธาระในปาปปุคฺคโล, ปาปวิเสสณะของ กมฺม๑ สุทฺธกัตฺตานิ ปจฺจตี๑ อาชยตบท-
 กัตฺตฺวาจก ยาวศัฟฺท์ ปริจเฉทนต์ถะ นศัฟฺท์ ปฏิเสธะใน ปจฺจตี, ดาวศัฟฺท์ ปริจเฉทนต์ถะ
 ปาปกมฺมานิ อวุตตกัมมะใน ปสฺสตี ภาทฺราณี วิเสสณะของ กมฺมานิ๑ สัมภาวนาใน
 ปสฺสตี; ปนศัฟฺท์ วิเสสโชตกะ ปาปวิเสสณะของ กมฺม๑ สุทฺธกัตฺตานิ ปจฺจตี๑ อาชยต-
 บทกัตฺตฺวาจก ยทา กาลสัตตมึใน ปจฺจตี อสฺส วิเสสณะของ ปาปปุคฺคลสฺส๑ สามึ-
 สัมพันธะใน กมฺม, โส วิเสสณะของ ปาปปุคฺคโล๑ สุทฺธกัตฺตานิ ปสฺสตี๑ อาชยตบท-
 กัตฺตฺวาจก ตทา กาลสัตตมึใน ปสฺสตี ปาปกมฺม อวุตตกัมมะใน ปสฺสตี เอวศัฟฺท์
 อวธารณะเข้ากับ ปาป๑ วิเสสณะของ กมฺม๑ สัมภาวนาใน ปสฺสตี; อปีศัฟฺท์ อเปกขัตถะ
 เข้า ภาทฺรปุคฺคโล๑ สุทฺธกัตฺตานิ ปสฺสตี๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก, ภาทฺร วิเสสณะของ
 กมฺม๑ สุทฺธกัตฺตานิ ปจฺจตี๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ยาวศัฟฺท์ ปริจเฉทนต์ถะ นศัฟฺท์
 ปฏิเสธะใน ปจฺจตี, ดาวศัฟฺท์ ปริจเฉทนต์ถะ ภาทฺรกมฺมานิ อวุตตกัมมะใน ปสฺสตี
 ปาปานิ วิเสสณะของ กมฺมานิ๑ สัมภาวนาใน ปสฺสตี, ปนศัฟฺท์ วิเสสโชตกะ ภาทฺร
 วิเสสณะของ กมฺม๑ สุทฺธกัตฺตานิ ปจฺจตี๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ยทา กาลสัตตมึ
 ใน ปจฺจตี อสฺส วิเสสณะของ ภาทฺรปุคฺคลสฺส๑ สามึสัมพันธะใน กมฺม, โส วิเสสณะ
 ของ ภาทฺรปุคฺคโล๑ สุทฺธกัตฺตานิ ปสฺสตี๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ตทา กาลสัตตมึใน
 ปสฺสตี ภาทฺรกมฺม อวุตตกัมมะใน ปสฺสตี เอวศัฟฺท์ อวธารณะเข้ากับ ภาทฺร๑ วิเสสณะ
 ของ กมฺม๑ สัมภาวนาใน ปสฺสตี” อิติศัฟฺท์ อาการะใน วตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน
 ฆฎฺฏตฺวา อนุสนธิ อวุตตกัมมะใน ฆฎฺฏตฺวา๑ สมานกาลกิริยาใน เทเสนโต ฆมฺม
 อวุตตกัมมะใน เทเสนโต๑ อัปภันตรกิริยาของ สตุถา อีมา วิเสสณะของ คาถา๑
 อวุตตกัมมะใน อภาสิ

“อปีศัฟฺท์ อเปกขัตถะเข้ากับ ปาป๑ วิเสสณะของ ปุคฺคโล๑
 สุทฺธกัตฺตานิ ปสฺสตี๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ดาวศัฟฺท์
 ปริจเฉทนต์ถะ ปาปกมฺม อวุตตกัมมะใน ปสฺสตี ภาทฺร วิเสสณะ
 ของ กมฺม๑ สัมภาวนาใน ปสฺสตี, ปาป วิเสสณะของ กมฺม๑
 สุทฺธกัตฺตานิ ปจฺจตี๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ยาวศัฟฺท์
 ปริจเฉทนต์ถะ นศัฟฺท์ ปฏิเสธะใน ปจฺจตี, จศัฟฺท์ วิเสสโชตกะ
 ปาป วิเสสณะของ กมฺม๑ สุทฺธกัตฺตานิ ปจฺจตี๑ อาชยต

บทกัณฑ์ดูจาก ยथा กาลสัตตมีใน ปัจจุบัน ตสฺส วิเสสนะของ
 ปาปปุคฺคโลสุสฺสํ สามีสัมพันธะใน กมฺมํ, ปาโป วิเสสนะของ
 ปุคฺคโลสุ สุททกัตฺตานิ ปสฺสตี อายยตบทกัตฺตวาจก อถ
 กาลสัตตมีใน ปสฺสตี ปापกมฺมานิ อวุตตกัมมะใน ปสฺสตี
 ปापานิ วิเสสนะของ กมฺมานิ สัมภาวนาใน ปสฺสตี, อปีศัพท
 อเปกขัตถะเข้ากับ ภาทรุโร วิเสสนะของ ปุคฺคโลสุ สุททกัตฺต
 ใน ปสฺสตี อายยตบทกัตฺตวาจก ดาวศัพท ปริจเณหนัตถะ
 ภาทรกมฺมํ อวุตตกัมมะใน ปสฺสตี ปาปี วิเสสนะของ กมฺมํ
 สัมภาวนาใน ปสฺสตี, ภาทรุ วิเสสนะของ กมฺมํ สุททกัตฺตานิ
 ปัจจุบัน อายยตบทกัตฺตวาจก ยาวศัพท ปริจเณหนัตถะ น
 ศัพท ปฏิเสธะใน ปัจจุบัน, จศัพท วิเสสโชตกะ ภาทรุ วิเสสนะ
 ของ กมฺมํ สุททกัตฺตานิ ปัจจุบัน อายยตบทกัตฺตวาจก ยथा
 กาลสัตตมี ปัจจุบัน ตสฺส วิเสสนะของ ภาทรปุคฺคโลสุสฺสํ สามี-
 สัมพันธะใน กมฺมํ, ภาทรุ วิเสสนะของ ปุคฺคโลสุ สุททกัตฺตานิ
 ปสฺสตี อายยตบทกัตฺตวาจก อถ กาลสัตตมีใน ปสฺสตี
 ภาทรานิ วิเสสนะของ กมฺมานิ อวุตตกัมมะใน ปสฺสตี ภาทรุ-
 กมฺมํ สัมภาวนาใน ปสฺสตี” อิติศัพท สรุปะใน อีมา คาถา ฯ

๒๙. ตตถ ปาโปติ กายทุจฺจริตาทินา ปापกมฺเมน ยุตฺตปุคฺคโล ฯ

ตตถ (คาถาย) “ปาโปติ กายทุจฺจริตาทินา ปापกมฺเมน ยุตฺตปุคฺคโล ฯ

ยุตฺตปุคฺคโล.บุคคลผู้ประกอบแล้ว ปापกมฺเมน ด้วยกรรมอันชั่ว กายทุจฺจริตาทินา
 มีกายทุจฺจริตเป็นต้น “ปาโปติ ชื่อว่าผู้ชั่ว ตตถ (คาถาย) ในพระคาถานั้น ฯ

บุคคลผู้ประกอบด้วยกรรมชั่วมีกายทุจฺจริตเป็นต้น ชื่อว่าผู้ชั่ว ในพระคาถานั้น

ตตถ วิเสสนะของ คาถาย ๆ ภินนาชาระใน ปาโป ๆ สรุปะใน อิติ ๆ ศัพท สัญญาโชตกะ
 เข้ากับ ปาโป กายทุจฺจริตาทินา วิเสสนะของ ปापกมฺเมน ๆ ภาระใน ยุตฺตปุคฺคโล ๆ
 ลิงคัตถะ ฯ

๓๐. โสปี หิ ปุริมสุจริตานุภาเวณ นิพพตฺตํ สุขํ อนุภวมาโน ภทฺรึปี ปสฺสตี ฯ

โสปี หิ (ปาปปุกฺคโล) ปุริมสุจริตานุภาเวณ นิพพตฺตํ สุขํ อนุภวมาโน (ปาปกมฺม) ภทฺรึปี (กมฺม) ปสฺสตี ฯ

หิ ก็ โสปี (ปาปปุกฺคโล) อ.บุคคลผู้ชั่วแม่นั้น อนุภวมาโน เสวยอยู่ สุข ซึ่งความสุข นิพพตฺตํ อันบังเกิดแล้ว ปุริมสุจริตานุภาเวณ ด้วยอานุภาพแห่งสุจริตอันมีในก่อน ปสฺสตี ย่อมเห็น (ปาปกมฺม) ซึ่งกรรมอันชั่ว ภทฺรึปี (กมฺม) ว่าเป็นกรรมแม้อันเจริญ ฯ

ก็ บุคคลผู้ชั่วแม่นั้น เสวยสุขที่เกิดด้วยอานุภาพของสุจริตในกาลก่อน ย่อมเห็นกรรมชั่ว ว่าเป็นกรรมอันเจริญ

หิตัพฺทํ วากยารัมภโศตกะ อปีศัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ โสๆ วิเสสนะของ ปาป-ปุกฺคโลๆ สุททกัตตาใน ปสฺสตีๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจาก ปุริมสุจริตานุภาเวณๆ ภาวะใน นิพพตฺตํๆ วิเสสนะของ สุขๆ อวุตตกัมมะใน อนุภวมาโนๆ อัปภันตกริยาของ ปาปปุกฺคโล ปาปกมฺม อวุตตกัมมะใน ปสฺสตี อปีศัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ ภทฺรึๆ วิเสสนะของ กมฺมๆ สัมภาวนาใน ปสฺสตี ฯ

๓๑. ยาว ปาปี น ปจฺจตีติ ยาว ตสฺส ตํ ปาปกมฺมํ ทิฏฺฐชฺชเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ น เทติ, ยทา ปนสฺส ตํ ทิฏฺฐชฺชเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ เทติ, อถ ทิฏฺฐชฺชเม วิวิชา กมฺมกรณฺหา สมฺปฺราเย จ อปายทุกุขํ อนุโภโกโต โส ปาโป ปาปานีเยว ปสฺสตี ฯ

“ยาว ปาปี น ปจฺจตีติ (คาถาปาทสฺส) “ยาว ตสฺส (ปาปปุกฺคลสฺส) ตํ ปาปกมฺมํ ทิฏฺฐชฺชเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ น เทติ, (ตาว ปาปปุกฺคโล ปาปกมฺมํ ภทฺรึกมฺมํ ปสฺสตี); ยทา ปน อสฺส (ปาปปุกฺคลสฺส) ตํ (ปาปกมฺม) ทิฏฺฐชฺชเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ เทติ, อถ ทิฏฺฐชฺชเม วิวิชา กมฺมกรณฺหา สมฺปฺราเย จ อปายทุกุขํ อนุโภโกโต โส ปาโป (ปุกฺคโล ปาปกมฺมานิ) ปาปานี เอว (กมฺมานิ) ปสฺสตี” (อิตติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตติ) ว่า “ตํ ปาปกมฺมํ อ.กรรมอันชั่ว ตสฺส (ปาปปุกฺคลสฺส) ของ บุคคลผู้ช้วนั้น น เทติ ย่อมไม่ให้ วิปากํ ซึ่งวิปาก ทิฏฺฐชฺชเม วา ในธรรมอันสัตว์

เห็นแล้วหรือ สมุปราเย วา หรือว่า ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม ยาว เพียงใด, (ปาปปุคคโล) อ.บุคคลผู้ชั่ว (ปสุตติ) ย่อมเห็น (ปาปกมฺม) ซึ่งกรรมอันชั่ว (ภทรกมฺม) ว่าเป็นกรรมอันเจริญ (ดาว) เพียงนั้น, ปน แต่ว่า ตํ (ปาปกมฺม) อ.กรรมอันชั่ว อสุส (ปาปปุคคลสุส) ของบุคคลผู้ชื่อนั้น เทติ ย่อมให้ วิปากํ ซึ่งวิบาก ทัฏฐธมฺเม วา ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้วหรือ สมุปราเย วา หรือว่า ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม ยथा ในกาลใด, อถ ในกาลนั้น โส ปาโป (ปุคคโล) อ.บุคคลผู้ชื่อนั้น อนุโหนโต เสวยอยู่ กมฺมกรรมา ซึ่งกรรมกรรม ท. วิวิธา อันมีอย่างต่างๆ ทัฏฐธมฺเม ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้ว จ ด้วย อปายทุกฺขํ ซึ่งความทุกข์ในอบาย สมุปราเย ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม จ ด้วย ปสุตติ ย่อมเห็น (ปาปกมฺมาหิ) ซึ่งกรรมอันชั่ว ท. ปาปานิ เอว (กมฺมาหิ) ว่าเป็นกรรม อันชื่อนั้นเทียว” อิติ ดังนี้ คาทาปาทสุส แห่งบาทแห่งพระคาถา “ยาว ปาปี น ปจฺจติติ ว่า “ยาว ปาปี น ปจฺจติ” ดังนี้ ฯ

บาทพระคาถาว่า “ยาว ปาปี น ปจฺจติ” ความว่า “กรรมชื่อนั้นของบุคคลผู้ชื่อนั้น ยังไม่ให้ผลในทัฏฐธรรมหรือในสัมปรายภพ เพียงใด, บุคคลชั่ว ย่อมเห็นกรรมชั่ว ว่าเป็นกรรมอันเจริญ เพียงนั้น, แต่ว่า กรรมชื่อนั้นของบุคคลผู้ชื่อนั้น ย่อมให้ผลในทัฏฐธรรมหรือในสัมปรายภพในกาลใด, ในกาลนั้น บุคคลผู้ชื่อนั้น เสวยกรรมกรรมอย่างต่างๆ ในทัฏฐธรรมและความทุกข์ในอบาย ย่อมเห็นกรรมชั่วทั้งหลาย ว่าเป็นกรรมชื่อนั้นแหละ

“ยาว ปาปี น ปจฺจติ” สรุปะไน อิติฯ ศัพท์ สรุปะไน คาทาปาทสุสฯ สามีสัมพันธะใน อตุโถ “ตํ วิเสสณะของ ปาปกมฺมํฯ สุททกัตตาไน เทติฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ยาว ศัพท์ ปริจเจหนัตถะ ตสุส วิเสสณะของ ปาปปุคคลสุสฯ สามีสัมพันธะใน ปาปกมฺม ทัฏฐธมฺเม กิติ สมุปราเย กิติ วิสยาธาระไน เทติ วา สองศัพท์ ปทวิกัปปัตถะเข้า ทัฏฐธมฺเม และ สมุปราเย วิปากํ อวุตตกัมมะไน เทติ นศัพท์ ปฏิเสธะไน เทติ, ปาป-ปุคคโล สุททกัตตาไน ปสุตติฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ดาวศัพท์ ปริจเจหนัตถะ ปาปกมฺมํ อวุตตกัมมะไน ปสุตติ ภทรกมฺมํ สัมภาวนาไน ปสุตติ, ปน วิเสสโชตกะ ตํ วิเสสณะของ ปาปกมฺมํฯ สุททกัตตาไน เทติฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ยथा กาลสัตตมึ ใน เทติ อสุส วิเสสณะของ ปาปปุคคลสุสฯ สามีสัมพันธะใน ปาปกมฺม ทัฏฐธมฺเม กิติ สมุปราเย กิติ วิสยาธาระไน เทติ วา สองศัพท์ ปทวิกัปปัตถะเข้า ทัฏฐธมฺเม และ

สมุปราเย วิปากํ อวุตตกัมมะใน เทติ, อถ กาลสัตตมีใน ปสฺสติ โส กิตฺติ ปาโป กิตฺติ
 วิเสสนะของ ปุคฺคโลจฺจ สฺสทกัตตาใน ปสฺสติจฺจ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ทิฏฺฐจฺจเม กิตฺติ
 สมุปราเย กิตฺติ วิสยาธาระใน อนฺุโหนฺุโต จ สองคัพฺพทฺ ปทสมุจจยัตตะเข้า ทิฏฺฐจฺจเม
 วิวิธา กมฺมกรณา และ สมุปราเย อปายทุกฺขํ วิวิธา วิเสสนะของ กมฺมกรณาจฺจ กิตฺติ
 อปายทุกฺขํ กิตฺติ อวุตตกัมมะใน อนฺุโหนฺุโตจฺจ อปัภันตฺรกีริยาของ ปุคฺคโล ปาปกมฺมานิ
 อวุตตกัมมะใน ปสฺสติ เอวคัพฺพทฺ อวธาธนะเข้ากับ ปาปานิจฺจ วิเสสนะของ กมฺมานิจฺจ
 สัมภาวนาใน ปสฺสติ” อิตฺติคัพฺพทฺ สฺสรุปะใน อตุโถจฺจ ลิงคัตตะ ๕

๓๒. ทุติยคาถาย ๕

ทุติยคาถาย (วินิจฺฉโย ปณฺุทิตฺเตน เวทิตฺตฺพฺโพ) ๕

(วินิจฺฉโย) อ.วินิจฉัย **ทุติยคาถาย** ในพระคาถาที่ ๒ **(ปณฺุทิตฺเตน)** อันบัณฑิต
 เวทิตฺตฺพฺโพ พึงทราบ ๕

บัณฑิตพึงทราบวินิจฉัยในพระคาถาที่ ๒

วินิจฉโย วุตตกัมมะใน เวทิตฺตฺพฺโพจฺจ กิตตบทกัมมวจาก ทุติยคาถาย ภินนาธาระใน
 วินิจฉโย ปณฺุทิตฺเตน อนภิตกัตตาใน เวทิตฺตฺพฺโพ ๕

๓๓. กายสุจฺริตาทีนา ภทฺรกมฺเมน ยุตฺโต ภทฺโร ๕

กายสุจฺริตาทีนา ภทฺรกมฺเมน ยุตฺโต (ปุคฺคโล) ภทฺโร ๕

(ปุคฺคโล) อ.บุคคล **ยุตฺโต** ผู้ประกอบแล้ว **ภทฺรกมฺเมน** ด้วยกรรมอันเจริญ **กาย-**
สุจฺริตาทีนา มีกายสุจฺริตเป็นต้น **ภทฺโร** ชื่อว่าผู้เจริญ ๕

บุคคลที่ประกอบด้วยกุศลกรรมมีกายสุจฺริตเป็นต้น ชื่อว่าผู้เจริญ

กายสุจฺริตาทีนา วิเสสนะของ ภทฺรกมฺเมนจฺจ กรณะใน ยุตฺโตจฺจ วิเสสนะของ ปุคฺคโลจฺจ
 ลิงคัตตะ ภทฺโร สัณฺุญาวิเสสนะของ ปุคฺคโล ๕

๓๔. โสปี ปฺริมฺทฺจฺจจฺริตานุภาเวน นิพฺพตฺตํ ทุกฺขํ อนฺุภวมาโน ปาปํ ปสฺสติ ๕

โสปี (ภทฺรปุคฺคโล) ปุริมทฺุจฺริตานุภาเวน นิพฺพตฺตํ ทฺุขํ อนุภวมาโน (ภทฺรกมฺมํ) ปาปํ (กมฺมํ) ปสฺสตี ฯ

โสปี (ภทฺรปุคฺคโล) อ.บุคคลผู้เจริญ แม่นั้น อนุภวมาโน เมื่อเสวย ทฺุขํ ซึ่งความ ทฺุขํ นิพฺพตฺตํ อันเกิดแล้ว ปุริมทฺุจฺริตานุภาเวน เพราะอาณาภาพแห่งทฺุจฺริตอันมี ในก่อน ปสฺสตี ย่อมเห็น (ภทฺรกมฺมํ) ซึ่งกรรมอันเจริญ ปาปํ (กมฺมํ) ว่าเป็นกรรม อันชั่ว ฯ

แม้บุคคลผู้เจริญนั้น ขณะที่กำลังเสวยความทฺุขํที่เกิดเพราะอาณาภาพของทฺุจฺริตที่มีใน ก่อน ย่อมเห็นกรรมที่เจริญ ว่าเป็นกรรมชั่ว

อปีศัพฺพํ อเปกขตฺถะเข้ากับ โส๑ วิเสสนะของ ภทฺรปุคฺคโล๑ สฺุทฺกตฺตานิ ปสฺสตี๑ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก ปุริมทฺุจฺริตานุภาเวน เหตุไฉน อนุภวมาโน นิพฺพตฺตํ วิเสสนะ ของ ทฺุขํ๑ อวุตตกัมมะใน อนุภวมาโน๑ อัปภันตฺรกิริยาของ ภทฺรปุคฺคโล ภทฺรกมฺมํ อวุตตกัมมะใน ปสฺสตี ปาปํ วิเสสนะของ กมฺมํ๑ สัมภวานาใน ปสฺสตี ฯ

๓๕. ยาว ภทฺโร น ปจฺจตีติ ยาว ตสฺส ตํ ภทฺรกมฺมํ ทิฏฺฐชฺชเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ น เทติ, ยทา ปน ตํ วิปากํ เทติ, อถ ทิฏฺฐชฺชเม ลาภสฺสกาธาทิสฺสุํ สมฺปฺราเย จ ทิพฺพสมฺปตฺติสฺสุํ อนุภวมาโน โส ภทฺโร ภทฺรานิเยว ปสฺสตีติ ฯ

“ยาว ภทฺโร น ปจฺจตีติ (คาถาปาทสฺส) “ยาว ตสฺส (ภทฺรปุคฺคลสฺส) ตํ ภทฺรกมฺมํ ทิฏฺฐชฺชเม วา สมฺปฺราเย วา วิปากํ น เทติ, (ตาว ภทฺรปุคฺคโล ภทฺรกมฺมํ ปาปกมฺมํ ปสฺสตี); ยทา ปน ตํ (ภทฺรกมฺมํ) วิปากํ เทติ, อถ ทิฏฺฐชฺชเม ลาภสฺสกาธาทิสฺสุํ สมฺปฺราเย จ ทิพฺพสมฺปตฺติสฺสุํ อนุภวมาโน โส ภทฺโร (ปุคฺคโล ภทฺรกมฺมานิ) ภทฺรานิ เอว (กมฺมานิ) ปสฺสตีติ (อตฺโต) ฯ

(อตฺโต) อ.อรรถ อิติ ว่า “ตํ ภทฺรกมฺมํ อ.กรรมอันเจริญ ตสฺส (ภทฺรปุคฺคลสฺส) ของ บุคคลผู้เจริญนั้น น เทติ ย่อมไม่ให้ วิปากํ ซึ่งวิปาก ทิฏฺฐชฺชเม วา ในธรรมอันสัตว์ เห็นแล้วหรือ สมฺปฺราเย วา หรือว่า ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม ยาว เพียง ใด, (ภทฺรปุคฺคโล) อ.บุคคลผู้เจริญ ปสฺสตี ย่อมเห็น ภทฺรกมฺมํ ซึ่งกรรมอันเจริญ ปาปกมฺมํ ว่าเป็นกรรมอันชั่ว ตาว เพียงนั้น; ปน แต่ว่า ตํ (ภทฺรกมฺมํ) อ.กรรมอัน เจริญนั้น เทติ ย่อมให้ วิปากํ ซึ่งวิปาก ยทา ในกาลใด, อถ ในกาลนั้น โส ภทฺโร (ปุคฺคโล) อ.บุคคล ผู้เจริญนั้น อนุภวมาโน เมื่อเสวย ลาภสฺสกาธาทิสฺสุํ ซึ่งความ

สุขอันเกิดจากอามิสมีลาภและสักการะเป็นต้น **ทิวฐมเม** ในธรรมอันสัตว์เห็นแล้ว จ ด้วย **ทิวพสมฺปตฺติสุข** ซึ่งความสุขอันเกิดจากสมบัติอันเป็นทิพย์ **สมฺปฺราเย** ในภพเป็นที่ไปเบื้องหน้าพร้อม จ ด้วย **ปฺสฺสตี** ย่อมเห็น (**ภทฺรภมฺมานิ**) ซึ่งกรรมอันเจริญ ท. **ภทฺรานิ เอว (ภมฺมานิ)** ว่าเป็นกรรม อันเจริญนั้นเทียว” อิติ ดังนี้ **คาถาปาทสฺส** แห่งบาทแห่งพระคาถา “ยาว ภทฺรํ น ปจฺจตีติ ว่า “ยาว ภทฺรํ น ปจฺจตี” ดังนี้ ๕

บาทพระคาถาว่า “ยาว ภทฺรํ น ปจฺจตี” ความว่า “กรรมอันเจริญของบุคคลผู้เจริญ ยังไม่ให้ผลในทิวฐธรรมหรือในสัมปรายภพ ตราบใด, บุคคลผู้เจริญย่อมเห็นกรรมอันเจริญ ว่าเป็นกรรมชั่ว ตราบนั้น, แต่ ว่า กรรมอันเจริญย่อมให้ผลในกาลใด, ในกาลนั้น บุคคลผู้เจริญเสวยสุข อันเกิดจากอามิสมีลาภและสักการะเป็นต้นในทิวฐธรรม และเสวยทิพย์สมบัติสุขในสัมปรายภพ ย่อมเห็นกรรมอันเจริญทั้งหลาย ว่าเป็นกรรมอันเจริญนั้นแหละ”

“ยาว ภทฺรํ น ปจฺจตี” สรุปะไน อิติ๑ ศัพทํ สรุปะไน คาถาปาทสฺส๑ สามีสัมพันธะในอตฺโต “ตํ วิเสสณะของ ภทฺรภมฺมํ๑ สุทฺธกัตฺตาไน เทติ๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก ยาว ศัพทํ ปริจเณหนัตถะ ตสฺส วิเสสณะของ ภทฺรปฺคฺคฺลสฺส๑ สามีสัมพันธะใน ภทฺรภมฺมํ ทิวฐมเม กิตฺติ สมฺปฺราเย กิตฺติ วิสยาธาระไน เทติ วา สองศัพทํ ปทวิกัปปัตถะเข้า ทิวฐมเม และ สมฺปฺราเย วิปากํ อวุตตกัมมะไน เทติ นศัพทํ ปฏฺิเสระไน เทติ, ภทฺร-ปฺคฺคฺลโล สุทฺธกัตฺตาไน ปฺสฺสตี๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก ตาวศัพทํ ปริจเณหนัตถะ ภทฺรภมฺมํ อวุตตกัมมะไน ปฺสฺสตี ปาปกมฺมํ สัมภาวนาไน ปฺสฺสตี; ปน วิเสสชฺตถะ ตํ วิเสสณะของ ภทฺรภมฺมํ๑ สุทฺธกัตฺตาไน เทติ๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก ยทา กาลสัตตมึไน เทติ วิปากํ อวุตตกัมมะไน เทติ, อถ กาลสัตตมึไน ปฺสฺสตี โส กิตฺติ ภทฺโร กิตฺติ วิเสสณะของ ปฺคฺคฺลโล๑ สุทฺธกัตฺตาไน ปฺสฺสตี๑ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก ทิวฐมเม ภินนาธาระไน ลากสฺกการาทิสฺสุขํ อวุตตกัมมะไน อนุภวมาโน สมฺปฺราเย ภินนาธาระไน ทิวพสมฺปตฺติสุขํ อวุตตกัมมะไน อนุภวมาโน จศัพทํ ปทสมุจยัตถะ เข้ากับ ทิวฐมเม ลากสฺกการาทิสฺสุขํ และ สมฺปฺราเย ทิวพสมฺปตฺติสุขํ อนุภวมาโน อัปภันตริกิริยาของ ปฺคฺคฺลโล ภทฺรภมฺมานิ อวุตตกัมมะไน ปฺสฺสตี เอวศัพทํ อวธารณะ เข้ากับ ภทฺรานิ๑ วิเสสณะของ ภมฺมานิ๑ สัมภาวนาไน ปฺสฺสตี” อิติศัพทํ สรุปะไน ออตฺโต๑ ลิงคัตถะ ๕

๓๖. เทสนาวสานเน สา เทวตา โสตาปัตติผล ปติฏฐหิ ฯ

เทสนาวสานเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา สา เทวตา อ.เทวดานั้น
ปติฏฐหิ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว โสตาปัตติผล ในโสตาปัตติผล ฯ

เวลาจบพระเทศนา เทวตาตนนั้นตั้งอยู่ในโสตาปัตติผล

เทสนาวสานเน กาลสัตตมี ใน ปติฏฐหิ สา วิเสสณะของ เทวตาฯ สุกุทธกัตตาใน
ปติฏฐหิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก โสตาปัตติผล วิสยาธาระใน ปติฏฐหิ ฯ

๓๗. สมฺปตฺตปริสายปิ สาตฺถิกกา ฌมฺมเทสนา อโหสิตี ฯ

ฌมฺมเทสนา อ.พระธรรมเทศนา สาตฺถิกกา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมี
ประโยชน์ อโหสิ ได้มีแล้ว สมฺปตฺตปริสายปิ แม้แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว อิติ ดังนี้
แล ฯ

พระธรรมเทศนา ได้เป็นพระเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์ แม้แก่บริษัท
ผู้ถึงพร้อมแล้ว ดังนี้แล

ฌมฺมเทสนา สุกุทธกัตตาใน อโหสิฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก อปีศัพฺท อเปกขัตถะเข้า
กับ สมฺปตฺตปริสายฯ สัมปทานใน อโหสิ สาตฺถิกกาฯ วิกตีกัตตาใน อโหสิ อิติศัพฺท
สมาปนนะ ฯ

อนาถปิณฑิกาวตฺถุ

อนาถปิณฑิกาวตฺถุ (นิฎฺฐิตํ) ฯ

อนาถปิณฑิกาวตฺถุ อ.เรื่องแห่งเศรษฐีชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ (นิฎฺฐิตํ) จบแล้ว ฯ

อนาถปิณฑิกาวตฺถุ สุกุทธกัตตาใน นิฎฺฐิตํฯ กิตบทกัตตุวจาก ฯ

จบเรื่องอนาถปิณฑิกเศรษฐี

วิเคราะห์ศัพท์กิตติ สมาส และตัทธิต

อนาถปิณฑิกวตถุ

เป็นฉัฎฐิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. นตฺถิ นาโถ เยสนฺติ อนาถา, ชฺนา. (น + นาถ) นนินาตบุพพททพทพทพทพทพทพทสมาส
นาโถ อ.ที่พึง เยส (ชฺนาณ) ของชน ท. เหล่าใด นตฺถิ ย่อมไม่มี อิติ เพราะเหตุนี้ (เต
ชฺนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ อนาถา ชื่อว่าอนาถ (ผู้ไม่มีที่พึ่ง), ได้แก่ชนทั้งหลาย.
๒. ปิณฑุ อสฺส อตฺถิตฺติ ปิณฑิกโก, เสฏฺฐิ. (ปิณฑุ + อิกปัจจย) อัสสตีตติตัทธิต
ปิณฑุ อ.ก่อนข้าว อสฺส (เสฏฺฐิโน ของเศรษฐีนั้น อตฺถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส เสฏฺฐิ)
อ.เศรษฐีนั้น ปิณฑิกโก ชื่อว่าปิณฑิก (ผู้มีก่อนข้าว), ได้แก่เศรษฐี.
๓. อนาถานํ ปิณฑิกโก อนาถปิณฑิกโก, เสฏฺฐิ. (อนาถ + ปิณฑิก) จตฺตตีตตปุริสสมาส
(เสฏฺฐิ) อ.เศรษฐี ปิณฑิกโก ผู้มีก่อนข้าว อนาถานํ (ชฺนาณ) เพื่อชน ท. ผู้ไม่มีที่พึ่ง อนาถปิณฑิกโก
ชื่อว่าอนาถปิณฑิก (ผู้มีก่อนข้าวเพื่อผู้ไม่มีที่พึ่ง), ได้แก่เศรษฐี.
๔. อนาถปิณฑิกสฺส วตถุ อนาถปิณฑิกวตถุ. (อนาถปิณฑิก + วตถุ) ฉัฎฐิตตปุริสสมาส
วตถุ อ.เรื่อง อนาถปิณฑิกสฺส แห่งเศรษฐีชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ อนาถปิณฑิกวตถุ ชื่อว่า
อนาถปิณฑิกวตถุ. (เรื่องเศรษฐีชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ)

จตุปณณาสโกฏิฉนํ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีฉัฎฐิตวิพทตฺลยาธิกรณพทพทพทพทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์
ดังนี้

๑. จตุปณณาส โกฏิโย มตฺตา ยสฺสาติ จตุปณณาสโกฏิ, ฉนํ. (จตุปณณาส + โกฏิ +
มตฺตา) ฉัฎฐิตวิพทตฺลยาธิกรณพทพทพทสมาส
โกฏิโย อ.โกฏิ ท. จตุปณณาส ทำสี่สิบ มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺส (ฉนสฺส) แห่งทรัพย์ใด
(สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตํ ฉนํ) อ.ทรัพย์นั้น จตุปณณาสโกฏิ ชื่อว่าจตุปณณาสโกฏิ (มี ๕๔ โกฏิ
เป็นประมาณ, มีประมาณ ๕๔ โกฏิ), ได้แก่ทรัพย์.
๒. จตุปณณาสโกฏิ จ ตํ ฉนญจาทิ จตุปณณาสโกฏิฉนํ. (จตุปณณาสโกฏิ + ฉน) วิเสสน-
บุพพทกัมมธารยสมาส
จตุปณณาสโกฏิ อ.มีโกฏิทำสี่สิบเป็นประมาณด้วย ตํ อ.มีโกฏิทำสี่สิบเป็นประมาณนั้น ฉนํ จ

เป็นทรัพย์ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ จตุปณณาสโกฏิธน์ ชื่อว่าจตุปณณาสโกฏิธน์. (ทรัพย์มีประมาณ ๕๕ โกฏิ)

มหาอุฏฐานานิ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มทนต์านิ จ ตานิ อุฏฐานานิ จาติ มหาอุฏฐานานิ. (มทนต์ + อุฏฐาน)

มทนต์านิ จ อ.ใหญ่ ท. ด้วย ตานิ อ.ใหญ่ ท. เหล่านั้น อุฏฐานานิ จ เป็นที่บำรุงด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหาอุฏฐานานิ ชื่อว่ามหาอุฏฐาน. (ที่บำรุงใหญ่)

ตุจจทตโต, อนาถบิณฑิกโก

เป็นฉฐฐีทวีปทตลยาธิกรณพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ตุจจ ทตโต ยสส์ชาติ ตุจจทตโต, อนาถบิณฑิกโก. (ตุจจ + ทตโต)

ทตโต อ.มือ ตุจจจ อันเปล่า ยสส์ (อนาถบิณฑิกส) แห่งเศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะโต (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โล่ อนาถบิณฑิกโก) อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะนั้น ตุจจทตโต ชื่อว่าตุจจทตโต (มีมือเปล่า), ได้แก่อนาถบิณฑิกเศรษฐี.

คตปุพโพ, อนาถบิณฑิกโก

เป็นอชุตตตตสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คโต ปุพพติ คตปุพโพ, อนาถบิณฑิกโก. (คต + ปุพพ)

(อนาถบิณฑิกโก) อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ คโต ไปแล้ว ปุพพ ในกาลก่อน อิติ เพราะเหตุนี้ คตปุพโพ ชื่อว่าคตปุพพ (เคยไปแล้ว), ได้แก่อนาถบิณฑิกเศรษฐี.

กตปาตราโส

เป็นตติยาทวีปทตลยาธิกรณพหุพีหีสมาส โดยมีสัตตมัตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปาโต อสิตพโพติ ปาตราโส. (ปาโตสทพูปท + อส ภกขณ ในการกิน + ฌบัจจย) สัตตมัตปุริสสมาส, กิตันตสมาส, กัมมรูป, กัมมสาธนะ

(อาหาร) อ.อาหาร (บุคคล) อันบุคคล อสิตพโพ ฟังกิน ปาโต ในเวลาเช้า อิติ เพราะเหตุนี้ ปาตราโส ชื่อว่าปาตราส. (อาหารอันบุคคลฟังกินในเวลาเช้า, อาหารเช้า)

๒. กโต ปาตราโส เยนติ กตปาตราโส. (กต + ปาตราส) ตติยาทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส ปาตราโส อ.อาหารอันบุคคลพึงกินในเวลาเช้า เยน (บุคคลเณ) อันบุคคลใด กโต กระทำแล้ว อิติ เพราะเหตุนั้น (โส บุคฺโล) อ.บุคคลนั้น กตปาตราโส ชื่อว่ากตปาตราส. (ผู้มีอาหารเช้าที่ทำแล้ว, ผู้กินอาหารเช้าแล้ว)

สฺปปีนวนิตานิ

เป็นฉฺฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส โดยมีอิติรโยคทวันทสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สฺปปี จ นวนิตยจ สฺปปีนวนิตานิ. (สฺปปี + นวนิต) อิติรโยคทวันทสฺมาส
สฺปปี จ อ.เนยใสด้วย นวนิตํ จ อ.เนยข้นด้วย สฺปปีนวนิตานิ ชื่อว่าสฺปปีนวนิต. (เนยใสและเนยข้น)

๒. สฺปปีนวนิตานิ อาทิ เยสนฺติ สฺปปีนวนิตานิ, วตฺตฺนนิ. (สฺปปีนวนิต + อาทิ) ฉฺฐีทวีปท-
ตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส

สฺปปีนวนิตานิ อ.เนยใสและเนยข้น ท. อาทิ เป็นต้น เยสํ (วตฺตฺนนิ) แห่งวตฺตฺน ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ วตฺตฺนนิ) อ.วตฺตฺน ท. เหล่านั้น สฺปปีนวนิตานิ ชื่อว่าสฺปปีนวนิตานิ (มีเนยใสและเนยข้นเป็นต้น), ได้แก่วตฺตฺนทั้งหลาย.

สายณฺทสมโย

เป็นวิเสสนฺบุพพบทกัมมธารยสฺมาส โดยมีอมาทิปรตฺปุริสฺสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อทสฺสํ สายํ สายณฺท. (สายํ + อท) อมาทิปรตฺปุริสฺสมาส
สายํ อ.เป็นที่ลื่นไป อทสฺสํ แห่งวัน สายณฺทํ ชื่อว่าสายณฺท. (เป็นที่ลื่นไปแห่งวัน)

๒. สายณฺโท จ โส สมโย จาติ สายณฺทสมโย. (สายณฺท + สมโย)
สายณฺโท จ อ.เป็นที่ลื่นไปแห่งวันด้วย โส อ.เป็นที่ลื่นไปแห่งวันนั้น สมโย จ เป็นสมโยด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น สายณฺทสมโย ชื่อว่าสายณฺทสมโย. (สมโยเป็นที่ลื่นไปแห่งวัน, เวลาเย็น)

มาลาคนฺธวิเลปนวตฺตฺตานิ, วตฺตฺนนิ

เป็นฉฺฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส โดยมีอิติรโยคทวันทสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มาลา จ คนฺธอ จ วิเลปนญจ วตฺตฺนญจ มาลาคนฺธวิเลปนวตฺตฺตานิ. (มาลา + คนฺธ +
วิเลปน + วตฺต) อิติรโยคทวันทสฺมาส

มาลา จ อ.ระเบียบด้วย คนุโธ จ อ.ของหอมด้วย วิเลปนํ จ อ.เครื่องลูบไล้ด้วย วัตถุ จ อ.ผ้าด้วย มาลาคนุธิเลปนวัตถุานิ ชื่อว่ามาลาคนุธิเลปนวัตถุ. (ระเบียบ ของหอม เครื่องลูบไล้ และผ้าทั้งหลาย)

๒. มาลาคนุธิเลปนวัตถุานิ อาทิ เยสนฺติ มาลาคนุธิเลปนวัตถุานิ, วัตถุานิ. (มาลาคนุธิเลปนวัตถุ + อาทิ) ฌฎฐิตวิปทตฺสยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาส

มาลาคนุธิเลปนวัตถุานิ อ.ระเบียบ ของหอม เครื่องลูบไล้ และผ้าทั้งหลาย อาทิ เป็นต้น เยสนฺ (วัตถุานิ) แห่งวัตถุ ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ วัตถุานิ) อ.วัตถุ ท. เหล่านี้ มาลาคนุธิเลปนวัตถุานิ ชื่อว่ามาลาคนุธิเลปนวัตถุานิ (มีระเบียบ ของหอม เครื่องลูบไล้ และผ้าเป็นต้น), ได้แก่วัตถุทั้งหลาย.

นิจจกาโล

เป็นเหตุยึดอุปปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิจจํ กาลो นิจจกาโล. (นิจจ + กาล)

กาลो อ.กาล นิจจํ เป็นนิตยํ นิจจกาโล ชื่อว่านิจจกาล. (กาลเป็นนิตยํ)

อปรภาโค

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อปรโร จ โส ภาโค จาติ อปรภาโค. (อปร + ภาค)

อปรโร จ อ.อื่นอีกด้วย โส อ.อื่นอีกนั้น ภาโค จ เป็นส่วนด้วย อปรภาโค ชื่อว่าอปรภาค. (ส่วนอื่นอีก, ต่อมา)

ชนกฺขโย

เป็นฌฎฐิตฺอุปปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ชนสฺสํ ขโย ชนกฺขโย. (ชน + ขย)

ขโย อ.ความสิ้นไป ชนสฺสํ แห่งทรัพย์ ชนกฺขโย. (ความสิ้นไปแห่งทรัพย์)

โวหารูปชีวิโน, ชนา

เป็นทุตยาตปปริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, ตัสสีลสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

โวหารุ อุนิสสสาย ชวินติ สีเลนาคติ โวหารูปชีวิโน, ชนา. (โวหารสทหุปปท + อุน + ชิว ปาณ
ธารณ ในการทรงไว้ซึ่งชีวิต + ณีปัจจัจย)

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด อุนิสสสาย เข้าไปอาศัยแล้ว โวหารุ ซึ่งการค้ำขาย ชวินติ ย่อมเป็น
อยู่ สีเลน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ โวหารูปชีวิโน ชื่อว่าโวหารูปชีวิ (ผู้
เข้าไปอาศัยการค้ำขายเป็นอยู่โดยปกติ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

อฏจารสโกฏิฉน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีอสมาททาคุสมาส และฉนฐฐิวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส
อยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อฏจารส โกฏิโย อฏจารสโกฏิโย. (อฏจารส + โกฏิ) อสมาททาคุสมาส

โกฏิโย อ.โกฏิ ท. อฏจารส สิบแปด อฏจารสโกฏิโย ชื่อว่าอฏจารสโกฏิ. (สิบแปดโกฏิ)

๒. อฏจารสโกฏิโย มตตดา ยสสาติ อฏจารสโกฏิ, ฉน. (อฏจารสโกฏิ + มตตดา) ฉนฐฐิวิปท-
ตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส, อันตโลปะ, ลป มตตาคัพท

อฏจารสโกฏิโย อ.โกฏิสิบแปด ท. มตตดา เป็นประมาณ ยสส (ฉนสส) แห่งทรัพย์ใด (สนติ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ต ฉน) อ.ทรัพย์นั้น อฏจารสโกฏิ ชื่อว่าอฏจารสโกฏิ (มีสิบแปดโกฏิเป็นประมาณ),
ได้แก่ทรัพย์.

๓. อฏจารสโกฏิ จ ต ฉนญจาทิ อฏจารสโกฏิฉน. (อฏจารสโกฏิ + ฉน) วิเสสนบุพพท-
กัมมธารยสมาส

อฏจารสโกฏิ จ อ.มีโกฏิสิบแปดเป็นประมาณด้วย ต อ.มีโกฏิสิบแปดเป็นประมาณนั้น ฉน จ
เป็นทรัพย์ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อฏจารสโกฏิฉน ชื่อว่าอฏจารสโกฏิฉน. (ทรัพย์มีสิบแปดโกฏิเป็นประมาณ)

กุลสนตกา, อฏจารส ทิรณณโกฏิโย

เป็นฉนฐฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กุลสส สนตกา กุลสนตกา, อฏจารส ทิรณณโกฏิโย. (กุล + สนตกา)

(ทิรณณโกฏิโย) อ.โกฏิแห่งเงิน ท. (อฏจารส สิบแปด) สนตกา อันเป็นของมีอยู่ กุลสส แห่งตระกูล

กุลสุนตกา ชื่อว่ากุลสุนตกา (อันเป็นของมีอยู่แห่งตระกูล), ได้แก่เงิน ๑๘ โกฏิ.

ทริณณโกฏิโย

เป็นนัฎฐิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทริณณสส์ โกฏิโย ทริณณโกฏิโย. (ทริณณ + โกฏิ)

โกฏิโย อ.โกฏิ ท. ทริณณสส์ แห่งเงิน ทริณณโกฏิโย ชื่อว่าทริณณโกฏิ. (โกฏิแห่งเงิน)

นทีตีร์

เป็นนัฎฐิต์ปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นทียา ตีร์ นทีตีร์. (นที + ตีร์)

ตีร์ อ.ฝั่ง นทียา แห่งแม่น้ำ นทีตีร์ ชื่อว่านทีตีร์. (ฝั่งแม่น้ำ)

เอวัญโต, อนาถบิณฑิกโก

เป็นนุติยาตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอวัญ โต เอวัญโต, อนาถบิณฑิกโก. (เอวัญ + โต)

(อนาถบิณฑิกโก) อ.เศรษฐีชื่อว่าอนาถบิณฑิกะ โต ผู้เป็นแล้ว เอวัญ อย่างนี้ เอวัญโต ชื่อว่าเอวัญโต (ผู้เป็นแล้วอย่างนี้), ได้แก่อนาถบิณฑิกเศรษฐี.

พิลนคหุติย, กณชาภัก

เป็นนัฎฐิต์ทวิปทตูลยาธิกรณพหุพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

พิลนค หุติย ยสสาติ พิลนคหุติย, กณชาภัก. (พิลนค + หุติย)

พิลนค อ.น้ำฝักตอง หุติย เป็นที่สอง ยสส (กณชาภัก) แห่งข้าวปลายเกี่ยวนใด (อดีต) มีอยู่
อิตี เพราะเหตุนั้น (ดี กณชาภัก) อ.ข้าวปลายเกี่ยวนั้น พิลนคหุติย ชื่อว่าพิลนคหุติย (มีน้ำฝักตองเป็นที่สอง),
ได้แก่ข้าวปลายเกี่ยวน.

พทุธาทโย, อริยบุคคลา

เป็นฉัฎฐวิทวีปทตูลยาธิกรณพทุพพิทิสมาส มีวิเคราะหว่า
 พทุธ อาทิ เยสนติ พทุธาทโย, อริยบุคคลา. (พทุธ + อาทิ)
 พทุธ อ.พระพทุธเจ้า อาทิ เป็นต้น เยส (อริยบุคคลาน) แห่งพระอริยบุคคล ท. เหล่าใด (อติ)
 มีอยู่ อติ เพราะเหตุนั้น (เต อริยบุคคลา) อ.พระอริยบุคคล ท. เหล่านั้น พทุธาทโย ชื่อว่าพทุธาทิ (มี
 พระพทุธเจ้าเป็นต้น), ได้แก่พระอริยบุคคลทั้งหลาย.

ทินนทาน

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า
 ทินนญจ ตํ ทานญจาติ ทินนทาน. (ทินน + ทาน)
 ทินน จ อ.อันบุคคลถวายแล้วด้วย ตํ อ.อันบุคคลถวายแล้วนั้น ทาน จ เป็นทานด้วย อติ เพราะ
 เหตุนั้น ทินนทาน ชื่อว่าทินนทาน. (ทานที่บุคคลถวายแล้ว)

อริยบุคคลา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า
 อริยา จ เต บุคคลา จาติ อริยบุคคลา. (อริย + บุคคล)
 อริยา จ อ.ผู้เป็นพระอริยะ ท. ด้วย เต อ.ผู้เป็นพระอริยะ ท. เหล่านั้น บุคคลา จ เป็นบุคคลด้วย
 อติ เพราะเหตุนั้น อริยบุคคลา ชื่อว่าอริยบุคคล. (บุคคลผู้เป็นพระอริยะทั้งหลาย, พระอริยบุคคลทั้งหลาย)

สกลขมุพพิโป

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า
 สกลโ จ โส ขมุพพิโป จาติ สกลขมุพพิโป. (สกล + ขมุพพิโป)
 สกลโ จ อ.ทั้งสิ้นด้วย โส อ.ทั้งสิ้นนั้น ขมุพพิโป จ เป็นขมุพพิโปด้วย อติ เพราะเหตุนั้น สกล-
 ขมุพพิโป ชื่อว่าสกลขมุพพิโป. (ขมุพพิโปทั้งสิ้น)

อุณหงศโล, สกอลช่มพทึโป

เป็นลัตตมีทวิปทตูลยาธิกรณพทพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุทตต์ นงคัล ยลฺมินติ อุณหงศโล, สกอลช่มพทึโป. (อุ + นงคล)

นงคัล อ.งอนไถ อุทตต์ อันยกขึ้นแล้ว ยลฺมิมิ (สกอลช่มพทึเป) ในช่มพทึปทั้งสิ้นไถ (อตุติ) มีอยู่
อิติ เพราะเหตุนี้ (โล สกอลช่มพทึโป) อ.ช่มพทึปทั้งสิ้นนั้น อุณหงศโล ชื่อว่าอุณหงศล (มิงอนไถอันยกขึ้นแล้ว),
ได้แก่ช่มพทึปทั้งสิ้น.

มหาทาน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มหนตญจ ตํ ทานญจาทิ มหาทาน. (มหนต + ทาน)

มหนต จ อ.ใหญ่ด้วย ตํ อ.ใหญ่ขึ้น ทาน จ เป็นทานด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหาทาน ชื่อว่า
มหาทาน. (ทานใหญ่, มหาทาน)

ติสรณคโต, โกจิ

เป็นทุตียาตปปริสสมาส โดยมีสมาทานทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ติณิ สรณานิ ติสรณ. (ติ + สรณ) สมาทานทิสมาส

สรณานิ อ.สรณะ ท. ติณิ สาม ติสรณ ชื่อว่าติสรณ. (สรณะสาม, ไตรสรณะ)

๒. ติสรณ คโต ติสรณคโต, โกจิ. (ติสรณ + คต) ทุตียาตปปริสสมาส

(โกจิ) อ.ใครๆ คโต ผู้ถึงแล้ว ติสรณ ซึ่งสรณะสาม ติสรณคโต ชื่อว่าติสรณคต (ผู้ถึงสรณะ
สาม, ผู้ถึงไตรสรณะ), ได้แก่ใครๆ.

ทกฺขิณเณยฺยา, ปุคฺคฺลา

เป็นสังสัฎฐาทิอเนกัตถตตพิทิต มีวิเคราะห์ว่า

ทกฺขิณิ อรทนต์ติ ทกฺขิณเณยฺยา, ปุคฺคฺลา. (ทกฺขิณา + เณยฺยปัจจย)

(เย ปุคฺคฺลา) อ.บุคคล ท. เหล่าใด อรทนต์ติ ย่อมควร ทกฺขิณิ ซึ่งทกฺขิณา อิติ เพราะเหตุนี้ (เต
ปุคฺคฺลา) อ.บุคคล ท. เหล่านี้ ทกฺขิณเณยฺยา ชื่อว่าทกฺขิณเณย (ผู้ควรทกฺขิณา), ได้แก่บุคคลทั้งหลาย.

ทูลลภา, ทกขิณเษยา

เป็นกัมมรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า
 ทกขณ ลพภนตีติ ทูลลภา, ทกขิณเษยา. (ท + ลภ ลาภ ในการได้ + ขปัจจย)
 (ทกขิณเษยา) อ.ทกขิณเษยบุคคล ท. (บุคคล) อันบุคคล ลพภนตี ย่อมได้ ทกขณ โดยยาก อิติ
 เพราะเหตุนั้น ทูลลภา ชื่อว่าทูลลภ (อันบุคคลได้โดยยาก), ได้แก่ทกขิณเษยบุคคลทั้งหลาย.

ทวารโกฏจกั

เป็นฉกฺขิตฺตปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ทวารสฺส โกฏจกั ทวารโกฏจกั. (ทวาร + โกฏจก)
 โกฏจกั อ.ขุม ทวารสฺส แห่งประตู ทวารโกฏจกั ชื่อว่าทวารโกฏจก. (ขุมประตู)

อสกโกนฺตี

เป็นนนิบาตบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า
 น สกโกนฺตี อสกโกนฺตี, เทวตา. (น + สกโกนฺตี)
 (เทวตา) อ.เทวตา สกโกนฺตี อาจอยู่ น ทาไมได้ อสกโกนฺตี ชื่อว่าอสกโกนฺตี (ไม่อาจอยู่, ไม่สามารถ
 อยู่), ได้แก่เทวตา.

วตตุกามา, เทวตา

เป็นจตุตถิตฺตปฺริสฺสมาส, กิตฺตตสฺมาส, กัตตฺรูป, กัตตฺสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า
 วตตุ กามาตีติ วตตุกามา, เทวตา. (วตตุตฺทหฺรูป + กมฺ กนฺตฺย ในความใคร่ + ฏปัจจย)
 (ยา เทวตา) อ.เทวตาใด กามาตี ย่อมใคร่ วตตุ เพื่ออันกล่าว อิติ เพราะเหตุนี้ (สา เทวตา)
 อ.เทวตานี้ วตตุกามา ชื่อว่าวตตุกามา (ผู้ใคร่เพื่อจะกล่าว, ผู้ประสงค์จะกล่าว), ได้แก่เทวตา.

อิสฺสรกาโล

เป็นฉกฺขิตฺตปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 อิสฺสรสฺส กาโล อิสฺสรกาโล. (อิสฺสร + กาล)
 กาโล อ.กาล อิสฺสรสฺส (อนาถปิณฑิกสฺส) แห่งเศรษฐีชื่อว่าอนาถปิณฑิกะ ผู้เป็นใหญ่ อิสฺสรกาโล

ชื่อว่าอิสร์กาล. (กาลที่อนาถบิณฑิกเศรษฐีเป็นใหญ่)

รตติภาโต

เป็นฉันทฎีตปฐีสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

รตติยา ภาโต รตติภาโต. (รตติ + ภาต)

ภาโต อ.ส่วน รตติยา แห่งราตรี รตติภาโต ชื่อวารตติภาต. (ส่วนแห่งราตรี)

สิริคพโม

สิริ จ โส คพโม จาติ สิริคพโม. (สิริ + คพม)

สิริ จ อ.อันเป็นสิริด้วย โส อ.อันเป็นสิรินั้น คพโม จ เป็นห้องด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สิริคพโม
ชื่อว่าสิริคพม. (ห้องอันเป็นสิริ)

จตุตถทวารโกฏจกั

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีฉันทฎีตปฐีสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ทวารสส โกฏจกั ทวารโกฏจกั. (ทวาร + โกฏจก) ฉันทฎีตปฐีสสมาส

โกฏจกั อ.ซุ้ม ทวารสส แห่งประตู ทวารโกฏจกั ชื่อว่าทวารโกฏจก. (ซุ้มประตู)

๒. จตุตถถจ ตั ทวารโกฏจกถจจาติ จตุตถทวารโกฏจกั. (จตุตถ + ทวารโกฏจก) วิเสสนบุพพท
กัมมธารยสมาส

จตุตถ จ อ.ที่สี่ด้วย ตั อ.ที่สี่นั้น ทวารโกฏจกั จ เป็นซุ้มแห่งประตูด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
จตุตถทวารโกฏจกั ชื่อว่าจตุตถ ทวารโกฏจก. (ซุ้มประตูที่ ๔)

โอวาทตถาย

เป็นจตุตถิตปฐีสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โอวาทสส อตถาย โอวาทตถาย. (โอวาท + อตถ)

อตถาย เพื่อประโยชน์ โอวาทสส แก่การกล่าวสอน โอวาทตถาย ชื่อว่าโอวาทตถ. (ประโยชน์แก่การ
กล่าวสอน)

ปัจฉิมกาล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปัจฉิม โฉ กาล ชาติ ปัจฉิมกาล. (ปัจฉิม + กาล)
 ปัจฉิม โฉ อ.อันมีในภายหลังด้วย โฉ อ.อันมีในภายหลังนั้น กาล โฉ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะ
 เหตุนั้น ปัจฉิมกาล ชื่อว่าปัจฉิมกาล. (กาลอันมีในภายหลัง)

อโนโลเกตวา

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 น โอลเกตวา อโนโลเกตวา. (น + โอลเกตวา)
 โอลเกตวา แลดูแล้ว น หามิได้ อโนโลเกตวา ชื่อว่าอโนโลเกตวา. (ไม่แลดูแล้ว)

พทุชน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 พทุ จ ตั ฌนญชาติ พทุชน. (พทุ + ฌน)
 พทุ จ อ.มากด้วย ตั อ.มากนั้น ฌน จ เป็นทรัพย์ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ พทุชน ชื่อว่าพทุชน.
 (ทรัพย์มาก)

กติปาห

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 กติปิ อห กติปาห. (กติกิ + อห)
 อห อ.วัน กติปิ อันเล็กน้อย กติปาห ชื่อว่ากติปาห. (วันเล็กน้อย, เพียงสองสามวัน)

ฆาสัจฉาถนมตต, วตตุ

เป็นฉฐฐีทวีปทตูลยาธิกรณพทุพีหิสมาส โดยมีอิตริตรโยคทวันทมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
 ๑. ฆาส โฉ อ.จฉาถนญจ ฆาสัจฉาถนา. (ฆาส + อ.จฉาถน) อิตริตรโยคทวันทมาส
 ฆาส โฉ อ.อาหารอันบุคคลพึงกินด้วย อ.จฉาถน จ อ.ผ้าเป็นเครื่องปกปิดด้วย ฆาสัจฉาถนา
 ชื่อว่าฆาสัจฉาถน. (อาหารอันบุคคลพึงกินและผ้าเป็นเครื่องปกปิดทั้งหลาย)

๒. ฆาตัจฉาภานานิ มตฺตา ยสฺสํสํติ ฆาตัจฉาภานมตฺตํ, วัตฺตุ. (ฆาตัจฉาภาน + มตฺตา) ฌัฏฐิวิปท-
ตฺลยาธิกรณพทุพพิทิสฺมาส

ฆาตัจฉาภานานิ อ.อาหารอันบุคคลพึงกินและผ้าเป็นเครื่องปกปิด ท. มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺสํ (วัตฺตุสฺส) แห่งวัตฺตุใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตํ วัตฺตุ) อ.วัตฺตุนั้น ฆาตัจฉาภานมตฺตํ ชื่อว่า ฆาตัจฉาภานมตฺต (มีอาหารอันบุคคลพึงกินและผ้าเป็นเครื่องปกปิดเป็นประมาณ, ลักว่าอาหารอันบุคคลพึงกิน และผ้าเป็นเครื่องปกปิด), ได้แก่วัตฺตุ.

วสนัญจานํ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

วสนญจ ตํ จานญจาทิ วสนัญจานํ. (วสน + จาน)

วสนํ จ อ.เป็นที่อยู่ด้วย ตํ อ.เป็นที่อยู่นั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น วสนัญจานํ ชื่อว่าวสนัญจาน. (ที่เป็นที่อยู่)

นครปริศคาทโก, เทวปุตฺโต

เป็นเหตุขยายตํปฺริสฺสํมาส, กิตฺตํสํมาส, กัตตฺรูป, กัตตฺลํอาณะ มีวิเคราะหฺว่า

นครํ ปริศคณฺหาตีติ นครปริศคาทโก, เทวปุตฺโต. (นครสํทฺทฺอุปท + ปรี + คท อุปาทาเน ในการ ถือเอา + ญฺวจฺย)

(โย เทวปุตฺโต) อ.เทพบุตรใด ปริศคณฺหาตี ย่อมถือเอารอบ นครํ ซึ่งเมือง อิติ เพราะเหตุนั้น (โส เทวปุตฺโต) อ.เทพบุตรนั้น นครปริศคาทโก ชื่อว่านครปริศคาทก (ผู้ถือเอารอบซึ่งเมือง), ได้แก่เทพบุตร.

กตาปราโธ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

กโต จ โส อปราโธ จาติ กตาปราโธ. (กต + อปราธ)

กโต จ อ.อันตนกระทำแล้วด้วย โส อ.อันตนกระทำแล้วนั้น อปราโธ จ เป็นความผิด อิติ เพราะเหตุนี้ กตาปราโธ ชื่อว่ากตาปราธ. (ความผิดที่ตนทำแล้ว)

อยุตต์, วจน

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น อยุตต์ อยุตต์, วจน. (น + อยุต)

(วจน) อ.คำ อยุตต์ อันควรแล้ว น ทาไมได้ อยุตต์ ชื่อว่าอยุต (ไม่ควรแล้ว), ได้แก่คำพูด.

อนาถา, อห

เป็นนนิบาตบุพพทพพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นตติ นาโต ยสสาติ อนาถา, อห. (น + นาถ)

นาโต อ.ที่พึ่ง ยสสา (มยห) ของกรรม นตติ ย่อมไม่มี อิติ เพราะเหตุนี้ (สา อห) อ.กรรม
นั้น อนาถา ชื่อว่าอนาถา (ไม่มีที่พึ่ง), ได้แก่กรรม.

อายุตตกเวโส

เป็นฉฐฐิตุปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อายุตตกสส เวโส อายุตตกเวโส. (อายุตตก + เวส)

เวโส อ.เพศ อายุตตกสส แห่งเสมียน อายุตตกเวโส ชื่อว่าอายุตตกเวโส. (เพศแห่งเสมียน)

ตุจจคพโ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ตุจโจ จ โส คพโ จาติ ตุจจคพโ. (ตุจจ + คพ)

ตุจโจ จ อ.เปล่าด้วย โส อ.เปล่านั้น คพโ จ เป็นห้องด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ตุจจคพโ
ชื่อว่าตุจจคพ. (ห้องเปล่า)

อสุกฏจาน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อสุกฏจ ต จานญจาติ อสุกฏจาน. (อสุก + จาน)

อสุกฏ จ อ.โน้นด้วย ต อ.โน้นนั้น จาน จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อสุกฏจาน ชื่อว่า
อสุกฏจาน. (ที่โน้น)

อัสสามิก, ฌ

เป็นนิบาตบุพพทพพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นตติ สามิกโก ยสสาติ อัสสามิก, ฌ. (น + สามิก)

สามิกโก อ.เจ้าของ ยส (อนส) แห่งทรัพย์ใด นตติ ย่อมไม่มี อิติ เพราะเหตุนี้ (ตี ฌ)
อ.ทรัพย์นั้น อัสสามิก ชื่อว่าอัสสามิก (ไม่มีเจ้าของ), ได้แก่ทรัพย์.

วุตตนโย

เป็นฉฐฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วุตตสส นโย วุตตนโย. (วุตต + นย)

นโย อ.นัย (สักเกน) วุตตสส (วจนส) แห่งคำ อันท้าวสักกะ ตรัสแล้ว วุตตนโย ชื่อว่าวุตตนย.
(นัยที่ท้าวสักกะตรัสแล้ว)

อนธพาลเทวดา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมชารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อนธพาลา จ ส่า เทวดา จาติ อนธพาลเทวดา. (อนธพาลา + เทวดา)

อนธพาลา จ อ.ผู้เป็นอันธพาลด้วย ส่า อ.ผู้เป็นอันธพาลนั้น เทวดา จ เป็นเทวดาด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ อนธพาลเทวดา ชื่อว่าอนธพาลเทวดา. (เทวดาผู้เป็นอันธพาล)

อนธพาลตา

เป็นภาวตัทธิต มีวิเคราะห์ว่า

อนธพาลสส ภาวโ อ.อนธพาลตา. (อนธพาล + ตาปัจจย)

ภาวโ อ.ความเป็น อนธพาลสส (อตุตโน) แห่งตน ผู้เป็นอันธพาล อนธพาลตา ชื่อว่าอนธพาลตา.
(ความที่ตนเป็นคนอันธพาล)

จตุปณณาสโกฏิฉน

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมชารยสมาส โดยมีอสมาหารทิสมาส และจัญฐิตวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส อยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. จตุปณณาส โกฏิโย จตุปณณาสโกฏิโย. (จตุปณณาส + โกฏิ) อสมาหารทิสมาส
โกฏิโย อ.โกฏิ ท. จตุปณณาส ทำลิสสี่ จตุปณณาสโกฏิโย ชื่อว่าจตุปณณาสโกฏิ. (ทำลิสสี่โกฏิ)
๒. จตุปณณาสโกฏิโย มตตยา ยสสาติ จตุปณณาสโกฏิ, ฉน. (จตุปณณาสโกฏิ + มตตยา) จัญฐิตวิปท-
ตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส, อันตโลปะ, ลบ มตตาคัพท
จตุปณณาสโกฏิโย อ.โกฏิทำลิสสี่ ท. มตตยา เป็นประมาณ ยสส (ฉนสส) แห่งทรัพย์ใด (สนติ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตี ฉน) อ.ทรัพย์นั้น จตุปณณาสโกฏิ ชื่อว่าจตุปณณาสโกฏิ (มีทำลิสสี่โกฏิเป็น
ประมาณ), ไต่แก่ทรัพย์.
๓. จตุปณณาสโกฏิ จ ต ฉนญจาทิ จตุปณณาสโกฏิฉน. (จตุปณณาสโกฏิ + ฉน) วิเสสนบุพพบท-
กัมมชารยสมาส
จตุปณณาสโกฏิ จ อ.มีโกฏิทำลิสสี่เป็นประมาณด้วย ต อ.มีโกฏิทำลิสสี่เป็นประมาณนั้น ฉน จ
เป็นทรัพย์ด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น จตุปณณาสโกฏิฉน ชื่อว่าจตุปณณาสโกฏิฉน. (ทรัพย์มีทำลิสสี่โกฏิ
เป็นประมาณ)

ตุจจคพภปุรณ

เป็นจัญฐิตปุริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมชารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ตุจจ จ โส คพโก จาติ ตุจจคพโก. (ตุจจ + คพโก) วิเสสนบุพพบทกัมมชารยสมาส
ตุจจ จ อ.เปล่าด้วย โส อ.เปล่านั้น คพโก จ เป็นห้องด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ตุจจคพโก
ชื่อว่าตุจจคพโก. (ห้องเปล่า)
๒. ตุจจคพภสส ปุรณ ตุจจคพภปุรณ. (ตุจจคพภ + ปุรณ) จัญฐิตปุริสสมาส
ตุจจคพภสส ปุรณ อ.การ ยังห้องเปล่า ให้เต็ม ตุจจคพภปุรณ ชื่อว่าตุจจคพภปุรณ. (การยัง
ห้องเปล่าให้เต็ม, การทำห้องเปล่าให้เต็ม)

กลยาณปาปกาณิ, กมฺมานิ

เป็นวิเสสนนภยบทกัมมชารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กฤษณานิ จ ตานิ ปาปานิ จาติ กฤษณปาปกาณี, กฤษณานิ. (กฤษณ + ปาป)
 ตานิ (กฤษณานิ) อ.กรรม ท. เหล่านั้น กฤษณานิ จ อันดีด้วย ปาปานิ จ อันชั่วด้วย อิติ เพราะ
 เหตุนั้น กฤษณปาปกาณี ชื่อว่ากฤษณปาป (ทั้งดีทั้งชั่ว), ได้แก่กรรมทั้งหลาย.

วิปากวโส

เป็นนัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิปากสฺส วโส วิปากวโส. (วิปาก + วส)

วโส อ.สามารถ วิปากสฺส แห่งวิปาก วิปากวโส ชื่อว่าวิปากวส. (สามารถแห่งวิปาก)

ปาปปุคฺคโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาโป จ โส ปุคฺคโล จาติ ปาปปุคฺคโล. (ปาป + ปุคฺค)

ปาโป จ อ.ผู้ชั่วด้วย โส อ.ผู้ชื่อนั้น ปุคฺคโล จ เป็นบุคคลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปาปปุคฺคโล
 ชื่อว่าปาปปุคฺค. (บุคคลผู้ชั่ว)

ภทฺรปุคฺคโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ภทฺโร จ โส ปุคฺคโล จาติ ภทฺรปุคฺคโล. (ภทฺร + ปุคฺค)

ภทฺโร จ อ.ผู้เจริญด้วย โส อ.ผู้เจริญนั้น ปุคฺคโล จ เป็นบุคคลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ภทฺร-
 ปุคฺคโล ชื่อว่าภทฺรปุคฺค. (บุคคลผู้เจริญ)

กายทฺจฺจริตาที, ปาปกมฺมํ

เป็นนัฏฐิต์ทวิปทุตฺถยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีตติยัตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กายเณ ทฺจฺจริตํ กายทฺจฺจริตํ. (กาย + ทฺจฺจริต) ตติยัตปุริสสมาส

ทฺจฺจริตํ อ.ทฺจฺจริต กายเณ ทางกาย กายทฺจฺจริตํ ชื่อว่ากายทฺจฺจริต. (ทฺจฺจริตทางกาย)

๒. กายทฺจฺจริตํ อาที ยสฺสาตี กายทฺจฺจริตาที, ปาปกมฺมํ. (กายทฺจฺจริต + อาที) นัฏฐิต์ทวิปท-
 ตุตฺถยาธิกรณพหุพีทิสมาส

กายทุจจริต อ.ทุจريتทางกาย อาทิ เป็นต้น ยลล์ (ปาปกมมส์ล) แห่งกรรมชั่วใด (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนั้น (ตํ ปาปกมม) อ.กรรมชั่วนั้น กายทุจจริตาติ ชื่อว่ากายทุจจริตาติ (มีทุจريتทางกาย เป็นต้น, มีกายทุจريتเป็นต้น), ได้แก่กรรมชั่ว.

ปาปกมม

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

ปาปญจ ตํ กมมญจาติ ปาปกมม. (ปาป + กมม)

ปาป จ อ.อันชั่วด้วย ตํ อ.อันชั่วนั้น กมม จ เป็นกรรมด้วย อติ เพราะเหตุนี้ ปาปกมม ชื่อว่า ปาปกมม. (กรรมชั่ว, บาปกรรม)

ยุดตบุคคล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะหว่า

ยุดโต จ โส บุคคล จาติ ยุดตปริโส. (ยุดต + บุคคล)

ยุดโต จ อ.ผู้ประกอบแล้วด้วย โส อ.ผู้ประกอบแล้วนั้น บุคคล จ เป็นบุคคลด้วย อติ เพราะเหตุนี้ ยุดตปริโส ชื่อว่ายุดตปริโส. (บุรุษผู้ประกอบแล้ว)

ปริมส์จريتานูภาโว

เป็นภุมมิตตปริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. ปริมญจ ตํ สจريتญจาติ ปริมส์จريت. (ปริม + สจريت) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส ปริม จ อ.อันมีในกาลก่อนด้วย ตํ อ.อันมีในกาลก่อนนั้น สจريت จ เป็นสจريتด้วย อติ เพราะเหตุนี้ ปริมส์จريت ชื่อว่าปริมส์จريت. (สจريتอันมีในกาลก่อน)

๒. ปริมส์จريتลล อานูภาโว ปริมส์จريتานูภาโว. (ปริมส์จريت + อานูภาว) ภุมมิตตปริสสมาส อานูภาโว อ.อานูภาพ ปริมส์จريتลล แห่งสจريتอันมีในกาลก่อน ปริมส์จريتานูภาโว ชื่อว่า ปริมส์จريتานูภาว. (อานูภาพแห่งสจريتอันมีในกาลก่อน)

ทิวจธมโม

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ทิวโจ จ โส ธมโม จาติ ทิวจธมโม. (ทิวจ + ธมม)
 ทิวโจ จ อ.อันสัต์ว์เห็นแล้วด้วย โส อ.อันสัต์ว์เห็นแล้วนั้น ธมโม จ เป็นธรรมด้วย อิติ เพราะ
 เหตุนั้น ทิวจธมโม ชื่อว่าทิวจธมม. (ธรรมที่สัต์ว์เห็นแล้ว, ขาดิน)

ทุดิยคาถา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ทุดิยา จ ส่า คาถา จาติ ทุดิยคาถา. (ทุดิยา + คาถา)
 ทุดิยา จ อ.ที่ส้องด้วย ส่า อ.ที่ส้องนั้น คาถา จ เป็นคาถาด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ทุดิยคาถา
 ชื่อว่าทุดิยคาถา. (คาถาที่ ๒)

กายสุจริตาที, ภาทรกมม

เป็นฉัฎฐีทวีปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีตติยาตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
 ๑. กายน สุจริต กายสุจริต. (กาย + สุจริต) ตติยาตปุริสสมาส
 สุจริต อ.สุจริต กายน ทางกาย กายสุจริต ชื่อว่ากายสุจริต. (สุจริตทางกาย)
 ๒. กายสุจริต อาที ยส่าติ กายสุจริตาที, ภาทรกมม. (กายสุจริต + อาที) ฉัฎฐีทวีปทตลยา-
 ธิกรณพหุพีทิสมาส
 กายสุจริต อ.สุจริตทางกาย อาที เป็นต้น ยส่า (ภาทรกมมส) แห่งกรรมอันเจริญไต (อติ)
 มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ต ภาทรกมม) อ.กรรมอันเจริญนั้น กายสุจริตาที ชื่อว่ากายสุจริตาที (มีสุจริต
 ทางกายเป็นต้น, มีกายสุจริตเป็นต้น), ไตแก่กรรมอันเจริญ.

ภาทรกมม

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ภาทรญจ ต กมมญจาติ ภาทรกมม. (ภาทร + กมม)
 ภาทร จ อ.อันเจริญด้วย ต อ.อันเจริญนั้น กมม จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ภาทรกมม
 ชื่อว่าภาทรกมม. (กรรมอันเจริญ, กรรมดี, กรรมอันงาม)

ปริมทุจจริตานุกาโว

เป็นฉัฏฐัตถ์ปปริสสมาส โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปริมณจ ตํ ทุจจริตยจาติ ปริมทุจจริต. (ปริม + ทุจจริต) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส
ปริมํ จ อ.อันมีในกาลก่อนด้วย ตํ อ.อันมีในกาลก่อนนั้น ทุจจริตํ จ เป็นทุจจริตด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ ปริมทุจจริตํ ชื่อว่าปริมทุจจริต. (ทุจจริตอันมีในกาลก่อน)
๒. ปริมทุจจริตสส อานุกาโว ปริมทุจจริตานุกาโว. (ปริมทุจจริต + อานุกาโว) ฉัฏฐัตถ์ปปริสสมาส
อานุกาโว อ.อานุกาพ ปริมทุจจริตสส แห่งทุจจริตอันมีในกาลก่อน ปริมทุจจริตานุกาโว ชื่อว่า
ปริมทุจจริตานุกาโว. (อานุกาพแห่งทุจจริตอันมีในกาลก่อน)

ลามสกุการาทิสุข

เป็นปัญจมีตปปริสสมาส โดยมีสมาหารทวันทสมาส และฉัฏฐทวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. ลากา จ สกุการโ จ ลามสกุการโ. (ลากา + สกุการ) สสมาหารทวันทสมาส
ลากา จ อ.ลามด้วย สกุการโ จ อ.สักการด้วย ลามสกุการโ ชื่อว่าลามสกุการ. (ลามและ
สักการะ)
๒. ลามสกุการโ อาทิ เยสนติ ลามสกุการาทโย, อามิสสา. (ลามสกุการ + อาทิ) ฉัฏฐทวิปท-
ตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส
ลามสกุการโ อ.ลามและสักการะ อาทิ เป็นต้น เยส (อามิสาน) แห่งอามิส ท. เหล่าใด
(อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต อามิสสา) อ.อามิส ท. เหล่านี้ ลามสกุการาทโย ชื่อว่าลามสกุการาทิ
(มีลามและสักการะเป็นต้น), ได้แก่อามิสทั้งหลาย.
๓. ลามสกุการาทิ นิพพตต์ สุขํ ลามสกุการาทิสุขํ. (ลามสกุการาทิ + นิพพตต์ + สุข) ปัญจมี-
ตปปริสสมาส, มัชฌิมโลปะ, ลป นิพพตต์คัพพํ
สุขํ อ.สุขํ นิพพตต์ อันบังเกิดแล้ว ลามสกุการาทิ (อามิสเท) จากอามิส ท. มีลามและ
สักการะเป็นต้น ลามสกุการาทิสุขํ ชื่อว่าลามสกุการาทิสุข. (สุขที่เกิดจากอามิสมีลามและสักการะเป็นต้น)

ทิพพสมุปตติสุข

เป็นปัญจมีตปปริสสมาส โดยมิวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้

๑. ทิพพา จ ส่า สมฺปตฺติ จาติ ทิพพสมฺปตฺติ. (ทิพพา + สมฺปตฺติ) วิเสสนบุพพทกัมมธารย
สมฺมาส

ทิพพา จ อ.อันเป็นทิพย์ด้วย ส่า อ.อันเป็นทิพย์นั้น สมฺปตฺติ จ เป็นสมฺบัตติด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ ทิพพสมฺปตฺติ ชื่อว่าทิพพสมฺปตฺติ. (สมฺบัตติอันเป็นทิพย์)

๒. ทิพพสมฺปตฺติยา นิพพตฺตํ สฺขํ ทิพพสมฺปตฺติสฺขํ. (ทิพพสมฺปตฺติ + นิพพตฺต + สฺข) ปญฺจมี-
ตฺปปริสฺสมาส, มัจฺเจโลปะ, ลป นิพพตฺตคฺคฺพ

สฺขํ อ.สฺข นิพพตฺตํ อันบังเกิดแล้ว ทิพพสมฺปตฺติยา จากสมฺบัตติอันเป็นทิพย์ ทิพพสมฺปตฺติสฺขํ
ชื่อว่าทิพพสมฺปตฺติสฺข. (สฺขที่เกิดจากทิพยสมฺบัตติ)

เทศนาวสาน์

เป็นนัฏฐิตฺปปริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เทศนาย อวสาน์ เทศนาวสาน์. (เทศนา + อวสาน)

อวสาน์ อ.เป็นที่สิ้นสุดลง เทศนาย แห่งเทศนา เทศนาวสาน์ ชื่อว่าเทศนาวสาน. (เป็นที่สิ้นสุด
ลงแห่งเทศนา, จบกัณฑ์เทศน์, เทศน์จบ)

สมฺปตฺตปริสา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

สมฺปตฺตา จ ส่า ปริสา จาติ สมฺปตฺตปริสา. (สมฺปตฺตา + ปริสา)

สมฺปตฺตา จ อ.ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วย ส่า อ.ผู้ถึงพร้อมแล้วนั้น ปริสา จ เป็นบริษัทด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ สมฺปตฺตปริสา ชื่อว่าสมฺปตฺตปริสา. (บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว)

สาตติกา

เป็นสหบุพพททพพิทิสฺมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตฺโถ อสฺล่า อตฺถิตฺติ อตฺติกา, วาจา. (อตฺถ + อิก) อัสนฺตติตฺติ

อตฺโถ อ.ประโยชน์ อสฺล่า (วาจาย) แห่งวาจานั้น อตฺติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้
(ส่า วาจา) อ.วาจานั้น อตฺติกา ชื่อว่าอตฺติกา, ได้แก่วาจา. (อันมีประโยชน์)

๒. สฺท อตฺติกาย ยา วตฺตตีติ สาตฺติกา, เทศนา. (สฺท + อตฺติกา) สหบุพพท-
พพิทิสฺมาส

ยา (เทสณา) อ.เทศนาโต วุตตติ ย่อมเป็นไป สห กับ อตติกาย (วากาย) ด้วยวากา
อันมีประโยชน์ อิติ เพราะเหตุนั้น (สา เทสณา) อ.เทศนานั้น ส่าตติกา ชื่อว่าส่าตติกา (อันเป็นไปกับ
ด้วยวากาอันมีประโยชน์), ได้แก่เทศนา.

๕. อสณฺณตปริกฺขารภิกฺขุขวตฺถุ [๙๙]

อสณฺณตปริกฺขารภิกฺขุขวตฺถุ (มยา วุจฺจเต) ฯ

อสณฺณตปริกฺขารภิกฺขุขวตฺถุ อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีบริหารอันไม่สำรวมแล้ว

(มยา) อันข้าพเจ้า (พระพุทฺธโฆสะ) (วุจฺจเต) จะกล่าว ฯ

อสณฺณตปริกฺขารภิกฺขุขวตฺถุ วุตตกัมมะใน วุจฺจเตฯ อาชยาตบทกัมมวจาก

มยา อนภิตกัตตาใน วุจฺจเต ฯ

๕. เรื่องภิกษุผู้ไม่สำรวมในบริหาร

๑. “มวมนฺณเณถ ปาปสฺสาติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต เอกํ
อสณฺณตปริกฺขารํ ภิกฺขุํ อารพฺภ กเถสิ ฯ

สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต เอกํ อสณฺณตปริกฺขารํ ภิกฺขุํ อารพฺภ “มวมนฺณเณถ ปาปสฺสาติ อิมํ
ฐมฺมเทสนํ กเถสิ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เขตวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพฺภ ทรงปรารภ ภิกฺขุํ ซึ่งภิกษุ อสณฺณตปริกฺขารํ ผู้มีบริหารอันไม่สำรวมแล้ว
เอกํ รูปหนึ่ง กเถสิ ตรัสแล้ว อิมํ ฐมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนาคือ “มวมนฺณเณถ
ปาปสฺสาติ ว่า “มวมนฺณเณถ ปาปสฺส” ดังนี้ เป็นต้น ฯ

พระศาสดาเมื่อประทับที่พระเขตวัน ทรงปรารภพระภิกษุผู้ไม่สำรวมบริหารรูปหนึ่ง
ตรัสพระธรรมเทศนาคือว่า “มวมนฺณเณถ ปาปสฺส” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุทฺธกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตวจาก “มวมนฺณเณถ ปาปสฺส” สรุปะใน
อิตฺถิฯ ศัพท์ อาชยัตถะใน อิมํ ฐมฺมเทสนํ อิมํ วิเสสนะของ ฐมฺมเทสนํฯ อวุตตกัมมะ
ใน กเถสิ เขตวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัปภันตฺรกริยาของ สตุถา เอกํ กิตฺติ
อสณฺณตปริกฺขารํ กิตฺติ วิเสสนะของ ภิกฺขุํฯ อวุตตกัมมะใน อารพฺภฯ สมานกาลกริยา
ใน กเถสิ ฯ

.....
.....

๒. โส กิร ยงฺกิญฺจि มณฺจปฺปิจาติเกทํ ปริกฺขารํ พหิ ปริกฺกฺขิตฺวา ตตฺถ เอว จตุเทติ ๕

โส กิร (ภิกฺขุ) ยงฺกิญฺจิ มณฺจปฺปิจาติเกทํ ปริกฺขารํ พหิ ปริกฺกฺขิตฺวา ตตฺถ เอว (จาเน) จตุเทติ ๕

กิร ได้ยินว่า โส (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ นั้น ปริกฺกฺขิตฺวา ใช้อยู่แล้ว ปริกฺขารํ ซึ่งบริหาร มณฺจปฺปิจาติเกทํ อันต่างด้วยบริหารมีเพียงและตั้งเป็นต้น ยงฺกิญฺจิ อย่างไม่อย่างหนึ่ง พหิ ในภายนอก จตุเทติ ย่อมทั้งไว้ ตตฺถ เอว (จาเน) ในที่นั้นนั้นเกี่ยว ๕

ทราบว่ ภิกษุ นั้น ใช้อยู่บริหารอันต่างด้วยบริหารมีเพียงและตั้งเป็นต้นชนิดใดชนิดหนึ่ง ในภายนอก ย่อมทั้งไว้ในที่นั้นนั้นแหละ

กิร อนุสฺสวณฺตถะ โส วิเสสนะของ ภิกฺขุ ๕ สุกฺกตฺตาใน จตุเทติ ๕ อาชยาตบท กัตตุวจาก ยงฺกิญฺจิ กิตฺติ มณฺจปฺปิจาติเกทํ กิตฺติ วิเสสนะของ ปริกฺขารํ ๕ อวตตกัมมะใน ปริกฺกฺขิตฺวา พหิ วิสยาธาระใน ปริกฺกฺขิตฺวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน จตุเทติ เอวคัพฺพ อวธารณะเข้ากับ ตตฺถ ๕ วิเสสนะของ จาเน ๕ วิสยาธาระใน จตุเทติ ๕

.....
.....

๓. ปริกฺขาโร วสุเสนปิ อาตเปนปิ อุปจิกาทิหิปี วินฺสฺสติ ๕

ปริกฺขาโร วสุเสนปิ อาตเปนปิ อุปจิกาทิหิปี (อนฺตราเยหิ) วินฺสฺสติ ๕

ปริกฺขาโร อ.บริหาร วินฺสฺสติ ย่อมฉิบหายไป วสุเสนปิ เพราะฝนบ้าง อาตเปนปิ เพราะแดดบ้าง อุปจิกาทิหิปี (อนฺตราเยหิ) จากอันตรราย ท. มีตัวปลวกเป็นต้นบ้าง ๕

บริหารย่อมฉิบหายไปเพราะฝนบ้าง แดดบ้าง เพราะอันตรรายทั้งหลายมีตัวปลวกเป็นต้นบ้าง

ปริกฺขาโร สุกฺกตฺตาใน วินฺสฺสติ ๕ อาชยาตบทกัตตุวจาก อปีคัพฺพ อเปกขตถะเข้ากับ วสุเสน อาตเปน และ อุปจิกาทิหิปี วสุเสน กิตฺติ อาตเปน กิตฺติ อนฺตราเยหิ กิตฺติ เหตุใด วินฺสฺสติ อุปจิกาทิหิปี วิเสสนะของ อนฺตราเยหิ ๕

.....
.....

๔. โส, ภิกษุหิ “นनु อวฺโส ปริกฺขารโ นาม ปฏิสฺสามตพฺโพติ วุตฺเต, “อปฺปกํ มยา กตํ อวฺโส เอตํ, น เอตสฺส จิตฺตํ อตฺถิ, นตฺถิ จิตฺตนฺตํ วตฺวา ปฺน ตถา กโรติ ฯ”

โส (ภิกษุ), ภิกษุหิ “นनु อวฺโส (ตยา) ปริกฺขารโ นาม ปฏิสฺสามตพฺโพติ (วจน) วุตฺเต, “อปฺปกํ (โหติ) มยา กตํ อวฺโส เอตํ (กมฺม), น เอตสฺส (ปริกฺขารสฺส) จิตฺตํ อตฺถิ, นตฺถิ จิตฺตนฺตํ วตฺวา ปฺน ตถา เอว กโรติ ฯ”

โส (ภิกษุ) อ.ภิกษุหนึ่ง, (วจน) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “อวฺโส ตุก่อนท่านผู้มีอายุ ปริกฺขารโ นาม ชื่อว่า อ.บริวาร (ตยา) อันท่าน ปฏิสฺสามตพฺโพ พึงเก็บงำ นनु มิใช่หรือ?” อิติ ดังนี้ ภิกษุหิ อันภิกษุ ท. วุตฺเต กล่าวแล้ว, วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อวฺโส ตุก่อนท่านผู้มีอายุ ท. เอตํ (กมฺม) อ.กรรมนั้น มยา กตํ อันอันกระผม กระทำแล้ว อปฺปกํ เป็นกรรมนิดหน่อย (โหติ) ย่อมเป็น, จิตฺตํ อ.จิต เอตสฺส (ปริกฺขารสฺส) ของบริวารนั้น อตฺถิ มีอยู่ น หามีได้, จิตฺตํ อ.จิต นตฺถิ ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ กโรติ ย่อมกระทำ ตถา เอว เหมือนอย่างนั้นนั้นเกี่ยว ปฺน อีก ฯ

ภิกษุหนึ่ง เมื่อพวกภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุ ธรรมด่าว่าบริวาร ท่านพึง เก็บงำมิใช่หรือ?”, ก็กล่าวว่า “ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย กรรมนั้นที่กระผมกระทำ เป็น กรรมนิดหน่อย, จิตของบริวารนั้นมีหามีได้, ไม่มีจิต” ดังนี้แล้ว ก็กระทำเหมือนเดิมอีก

โส วิเสสนะของ ภิกษุๆ สุทธกัตตาใน กโรติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, ภิกษุหิ อนภิตกัตตาใน วุตฺเต “อวฺโส อาลปนนะ นามศัพฺทํ สํญญาโชตกะเข้ากับ ปริกฺขารโ วุตตกัมมะใน ปฏิสฺสามตพฺโพๆ กิตบทกัมมวาทก นनु ปุจฺฉนํตถะ ตยา อนภิตกัตตาใน ปฏิสฺสามตพฺโพ” อิติศัพฺทํ สรุปะใน วจนๆ ลักษณะใน วุตฺเตๆ ลักษณะกิริยา, “อวฺโส อาลปนนะ กตํ กิติ เอตํ กิติ วิเสสนะของ กมฺมๆ สุทธกัตตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปฺปกํ วิกติกัตตาใน โหติ มยา อนภิตกัตตาใน กตํ, จิตฺตํ สุทธกัตตาใน อตฺถิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นศัพฺทํ ปฏิสฺสามตพฺโพๆ เอตสฺส วิเสสนะของ ปริกฺขารสฺสๆ สามีสัมพันธะใน จิตฺตํ, จิตฺตํ สุทธกัตตาใน นตฺถิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก” อิติศัพฺทํ อากาละใน วตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน กโรติ ปฺนศัพฺทํ กิติ ตถา กิติ กิริยาวิเสสนะใน กโรติ เอวศัพฺทํ อวชารณะเข้ากับ ตถา ฯ

.....

๕. ภิกขุ ตสฺส กิริยํ สตุถฺ อารโจะสุํ ๕

ภิกขุ ตสฺส (ภิกขุสฺส) กิริยํ สตุถฺ อารโจะสุํ ๕

ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. อารโจะสุํ กราบพูลแล้ว กิริยํ ซึ่งกิริยา ตสฺส (ภิกขุสฺส) ของภิกษุนั้น สตุถฺ แก่พระศาสดา ๕

ภิกษุทั้งหลายพากันกราบพูลกิริยาของภิกษุนั้นแต่พระศาสดา

ภิกขุ สุกทกัตตานิ อารโจะสุํ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ ภิกขุสฺส ๑ สามีสัมพันธะใน กิริย ๑ อวุตตกัมมะใน อารโจะสุํ สตุถฺ สัมปทานใน อารโจะสุํ ๕

๖. สตุถฺ ตํ ปกฺโกสาเปตฺวา “สจฺจํ กิร ตฺวํ ภิกขุ เอวํ กโรสีติ ปุจฺฉิ ๕

สตุถฺ (ปุคฺคฺล) ตํ (ภิกขุ) ปกฺโกสาเปตฺวา “สจฺจํ กิร ตฺวํ ภิกขุ เอวํ กโรสีติ ปุจฺฉิ ๕

สตุถฺ อ.พระศาสดา (ปุคฺคฺล) ทรงยังบุคคล ปกฺโกสาเปตฺวา ให้ร้องเรียกแล้ว ตํ (ภิกขุ) ภิกษุนั้น ปุจฺฉิ ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “ภิกขุ ดูก่อนภิกษุ กิร ได้ยินว่า ตฺวํ อ.เธอ กโรสี ย่อมกระทำ เอวํ อย่างนี้ สจฺจํ จริงหรือ?” อิติ ดังนี้ ๕

พระศาสดารับสั่งให้เรียกภิกษุรูปนั้นมา ตรัสถามว่า “ภิกษุ ทราบว่าเธอกระทำอย่างนี้จริงหรือ?”

สตุถฺ สุกทกัตตานิ ปุจฺฉิ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก (ปุคฺคฺล) การิตกัมมะใน ปกฺโกสาเปตฺวา ตํ วิเสสนะของ ภิกขุ ๑ อวุตตกัมมะใน ปกฺโกสาเปตฺวา ๑ ปุพฺพกาล-กิริยาใน ปุจฺฉิ “ภิกขุ อาลปนะ กิร อนุสสนนัตถะ ตฺวํ สุกทกัตตานิ กโรสี ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สจฺจํ กิริยาวิเสสนะใน กโรสี เอวํ กิริยาวิเสสนะใน กโรสี” อิติศัพท์ อากาเรใน ปุจฺฉิ ๕

๗. โส สตุถฺรา ปุจฺฉิโตปิ “กิเมตํ ภควา, อปฺปกํ มยา กตํ, นาสุส จิตฺตํ อตุถิ, นตุถิ จิตฺตฺนฺติ ตเถว อวมณฺณโต อาห ๕

โส (ภิกขุ) สตุถฺรา ปุจฺฉิโตปิ “กี (โหติ) เอตํ (มยา กตํ กम्म) ภควา, อปฺปกํ (กम्म) มยา กตํ, น อสุส (ปริกฺขารสฺส) จิตฺตํ อตุถิ, นตุถิ จิตฺตฺนฺติ ตเถว เอว อวมณฺณโต อาห ๕

โส (ภิกษุ) อ.ภิกษุนั้น สตุถารา ปุจฺฉิตฺตปิ แม้ผู้อันพระศาสดาตรัสถามแล้ว
 อวมณฺณฺโต อาห กราบทูลดูหมิ่นอยู่แล้ว ตถา เอว เหมือนอย่างนั้นนั้นนี้เกี่ยว
 อิติ ว่า “ภควา ข้าแต่พระผู้มีพระภาค เอตํ (มยา กตํ กมฺมํ) อ.กรรมอันข้าพระองค์
 กระทำแล้วนั้น ก็ เป็นกรรมอะไร (โหติ) ย่อมเป็น, อปฺปกํ (กมฺมํ) อ.กรรมอันนิต
 หน้อย มยา อันข้าพระองค์ กตํ กระทำแล้ว, จิตฺตํ อ.จิต อสฺส (ปริกฺขารสฺส)
 ของบริวารนั้น อตฺถิ มีอยู่ น หามิได้, จิตฺตํ อ.จิต นตฺถิ ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ ฯ

ภิกษุรูปนั้น แม้ถูกพระศาสดาตรัสถาม ก็กราบทูลอย่างดูหมิ่นเหมือนอย่างนั้นนั้น
 แผลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค กรรมที่ข้าพระองค์ทำนั้น เป็นกรรมอะไร? กรรมนิต
 หน้อยที่ข้าพระองค์ทำแล้ว, จิตของบริวารนั้นหามิได้, ไม่มีจิต”

โส วิเสสนะของ ภิกฺขุสุ สุทฺธกตฺตานิ อาหฺย อาชยตบทกตฺตฺวาจก สตุถารา
 อนภิตกตฺตานิ ปุจฺฉิตฺต อปิตฺตํ อเปกขตฺตเเข้ากัป ปุจฺฉิตฺต วิเสสนะของ ภิกฺขุ
 “ภควา อาลปนะ เอตํ กิตฺติ กตํ กิตฺติ วิเสสนะของ กมฺมํสุ สุทฺธกตฺตานิ โหติย อาชยต
 บทกตฺตฺวาจก ก็ วิคิตกตฺตานิ โหติ มยา อนภิตกตฺตานิ กตํ, อปฺปกํ วิเสสนะ
 ของ กมฺมํสุ วุตตกัมมะใน กตํย กิตบทกัมมวจาก มยา อนภิตกตฺตานิ กตํ, จิตฺตํ
 สุทฺธกตฺตานิ อตฺถิย อาชยตบทกตฺตฺวาจก นตฺตํ ปฏฺฐิสฺสเนตฺตเ อสฺส วิเสสนะของ
 ปริกฺขารสฺสย สามีสัมพันธะใน จิตฺตํ, จิตฺตํ สุทฺธกตฺตานิ นตฺถิย กิริยาบทกตฺตฺวาจก”
 อิติตฺตํ อาการะใน อวมณฺณฺโต เอวตฺตํ อวธารณะเข้ากัป ตถาย กิริยาวิเสสนะใน
 อวมณฺณฺโตย อัมภันตฺตริกิริยาของ ภิกฺขุ ฯ

๘. อถ นํ สตุถา “ภิกฺขุหิ เอวํ กาคุํ น วฏฺฐติ, ปาปกมฺมํ นาม ‘อปฺปกนฺติ
 น อวมณฺณิตพฺพํ; อชฺโฆกาเส จปิตํ หิ วิวฏฺฐมุขภาชนํ เทเว วสฺสนฺเต กิณฺจาปี
 เอกพินฺทุนา น ปฺรูติ, ปุณฺปุณฺ วสฺสนฺเต ปน ปฺรูเตว; เอวเมว ปาปกมฺมํ กโรนฺโต
 ปุคฺคโล อนฺปุพฺเพน มหนฺตํ ปาปฺราสี กโรติเยวาติ วตฺวา อนฺสนฺธิ ฆฏฺฏตฺวา ฐมฺมํ
 เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“มววมณฺณเถ ปาปสฺส

อฺทพินฺทุนิปาเตน

ปฺรูติ พาโล ปาปสฺส

‘น มตฺตํ อาคมิสฺสติ’

อฺทกฺกมุโหปี ปฺรูติ;

โถกํ โถกปี อัจฉินฺหติ ฯ

อถ นั (ภิกขุ) สตถา “ภิกขุหิ เอวံ กาคุํ น วฏฺฐติ, (ปฺคฺคฺเลน) ปาปกมฺมํ นาม ‘อปฺปกนฺตฺติ น อวมณฺณิตพฺพํ; (ยถา ปฺคฺคฺเลน) อชฺโฆกาเส จปิตํ หิ วิวฏฺฐมุขภาชนํ เทเว วสฺสหนฺเต กิณฺจาปี เอกพินฺทุนา น ปฺรติ, (เทเว) ปฺนปฺปฺนํ วสฺสหนฺเต ปน (ตํ ภาชนํ) ปฺรติ เอว; เอวเมว ปาปกมฺมํ กโรนฺโต ปฺคฺคฺโล ออนุปฺพเพน มหนฺตํ ปาปราสี กโรติ เอว” อิติ วตฺวา ออนุสนฺธิ ฆฏฺเตวาทา ธมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“(ปฺคฺคฺโล) มา อวมณฺณเถ ปาปสฺส ‘น มตฺตํ (ปาป) อาคมฺิสฺสติ’ (อิติ)

(ยถา) อุกฺกพินฺทุนิปาเตน อุกฺกมุโกปี ปฺรติ;

(เอว) ปฺรติ พาโล ปาปสฺส โลกํ โลกปี (ปาป) อาจिनฺตฺติ ฯ

อถ ครั้งนั้น สตถา อ.พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้ว นั (ภิกขุ) กะภิกษุณั้น อิติ ว่า “ภิกขุหิ เอวံ กาคุํ อ.อัน- อันภิกษุ ท. กระทำ อย่างนี้ น วฏฺฐติ ย่อมไม่ควร, ปาปกมฺมํ นาม ชื่อ อ.กรรมอันชั่ว (ปฺคฺคฺเลน) อันบุคคล น อวมณฺณิตพฺพํ ไม่พินฺดูหมิ่น ‘อปฺปกนฺตฺติ ว่า ‘มีประมาณน้อย’ ดังนี้, หิ เหมือนอย่างว่า วิวฏฺฐมุขภาชนํ อ.ภาชนะอันมีปากอันเปิดแล้ว (ปฺคฺคฺเลน) อชฺโฆกาเส จปิตํ อัน- อันบุคคล วางไว้แล้ว ในที่กลางแจ้ง เทเว ครั้นเมื่อฝน วสฺสหนฺเต ตกอยู่ น ปฺรติ ย่อมไม่เต็ม เอกพินฺทุนา ด้วยหยาดน้ำหยาดหนึ่ง กิณฺจาปี แมกัจฺริง, ปน ถึงอย่างนั้น (เทเว) ครั้นเมื่อฝน วสฺสหนฺเต ตกอยู่ ปฺนปฺปฺนํ บ่อยๆ (ตํ ภาชนํ) อ.ภาชนะนั้น ปฺรติ เอว ย่อมเต็มนั้นเทียว (ยถา) ฉนฺไต, ปฺคฺคฺโล อ.บุคคล กโรนฺโต ผู้กระทำอยู่ ปาปกมฺมํ ซึ่งกรรมอันชั่ว กโรติ เอว ย่อมกระทำนั้นเทียว ปาปราสี ซึ่งกองแห่งบาป มหนฺตํ อันใหญ่ ออนุปฺพเพน โดยลำดับ เอวเมว ฉนฺนํนั้นนั้นเทียว” อิติ ดังนี้ ออนุสนฺธิ ฆฏฺเตวาทา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนฺธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว อิมํ คาคุํ ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

“(ปฺคฺคฺโล) อ.บุคคล มา อวมณฺณเถ ไม่พินฺดูหมิ่น ปาปสฺส ซึ่งบาป อิติ ว่า ‘(ปาป) อ.บาป มตฺตํ อันมีประมาณน้อย น อาคมฺิสฺสติ จักไม่มาถึง’ อิติ ดังนี้, อุกฺกมุโกปี แม้อ.หม้อแห่งน้ำ ปฺรติ ย่อมเต็ม อุกฺกพินฺทุนิปาเตน ด้วยการตกไปแห่งหยาดแห่งน้ำ ยถา ฉนฺไต, พาโล อ.คนพาล อาจินฺ สั่งสมอยู่ (ปาป) ซึ่งบาป โลกํ หน้อยหนึ่ง โลกปี แม้น้อยหนึ่ง ปฺรติ ย่อมเต็ม ปาปสฺส ด้วยบาป (เอว) ฉนฺนํนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั่น พระศาสดาตรัสกับภิกษุเหล่านั้นว่า “การที่ภิกษุทั้งหลายกระทำอย่างนี้ ย่อมไม่ควร, ขึ้นชื่อว่ากรรมชั่ว บุคคลไม่ควรดูหมิ่นว่านิดหน่อย, เหมือนอย่างว่า ภาชนะที่เปิดปากไว้ที่บุคคลตั้งไว้กลางแจ้ง เมื่อฝนตกอยู่ ย่อมไม่เต็มด้วยหยาดน้ำเพียงหยาดเดียว แม้ก็จริง, ถึงอย่างนั้น เมื่อฝนตกอยู่บ่อยๆ ภาชนะนั้นย่อมเต็มได้ ฉันทิ, บุคคลผู้กระทำความชั่วอยู่ ย่อมกระทำกองบาปอันใหญ่โดยลำดับ ฉันทินั้นนั่นแหละ” เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

“บุคคลไม่ควรดูหมิ่นบาปว่า ‘บาปมีประมาณน้อยจักไม่มาถึง’,
แม้หม้อน้ำย่อมเต็ม ด้วยการตกไปแห่งหยาดแห่งน้ำ ฉันทิ,
คนพาล สั่งสมบาปอยู่แม้ที่ละหน่อยๆ ย่อมเต็มด้วยบาป
ฉันทินั้น” ดังนี้

อถ กาลสัตตมี สตถา สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก น วิเสสนะของ
ภิกษุๆ อกถิตกัมมะใน วตฺวา “กาตุํ ตุมัตถกัตตาใน วฏฺฏติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก
ภิกษุหิ อนภิตกัตตาใน กาตุํ เอว กิริยาวิเสสนะใน กาตุํ นคัพพํ ปฏิเสระใน วฏฺฏติ,
นามคัพพํ สัญญาโชตกะเข้ากับ ปापกมฺมํ วุตตกัมมะใน อวมณฺณิตพฺพํ กิตบท-
กัมมวจาก ปุคฺคเลน อนภิตกัตตาใน อวมณฺณิตพฺพํ ‘อปปกํ’ สรูปะใน อิติฯ คัพพํ
อาการะใน อวมณฺณิตพฺพํ นคัพพํ ปฏิเสระใน อวมณฺณิตพฺพํ; หิตคัพพํ ตปฺปาภิกฺกรณ-
โชตกะ จปิตํ วิเสสนะของ วิวฏฺฏมุขภาชนํฯ สุทธกัตตาใน ปฺรติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก
ยถา อุปมาโชตกะ ปุคฺคเลน อนภิตกัตตาใน จปิตํ อชฺโฆกาเส วิสยาธาระใน จปิตํ
เทเวลักษณะใน วสฺสนฺเตฯ ลักษณะกิริยา กิจจาปิ อนุคคหิตถะ เอกพินฺทุนากรณะใน ปฺรติ
นคัพพํ ปฏิเสระใน ปฺรติ, ปนคัพพํ อรุจิสฺสูนฺตถะ เทเว ลักษณะใน วสฺสนฺเตฯ ลักษณะกิริยา
ปฺนปฺปนํ กิริยาวิเสสนะใน วสฺสนฺเต ตํ วิเสสนะของ ภาชนํฯ สุทธกัตตาใน ปฺรติฯ อาชยาต-
บทกัตตุวจาก เอวคัพพํ อวธารณะเข้ากับ ปฺรติ, กโรนฺโต วิเสสนะของ ปุคฺคโลฯ สุทธ-
กัตตาใน กโรติฯ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอวเมว อุปเมยฺยโชตกะ ปापกมฺมํ อวุตตกัมมะ
ใน กโรนฺโต อนุปฺพุเพน ตติยาวิเสสนะใน กโรติ มหฺนตํ วิเสสนะของ ปาปราสีฯ อวุตต-
กัมมะใน กโรติ เอวคัพพํ อวธารณะเข้า กโรติ” อิติคัพพํ อาการะใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาล-
กิริยาใน สมฺมุตฺวา อนุสนฺธิ อวุตตกัมมะใน สมฺมุตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน เทเสนฺโต
ธมฺมํ อวุตตกัมมะใน เทเสนฺโตฯ อพฺพันฺตรกิริยาของ สตถา อิมํ วิเสสนะของ คาถิฯ
อวุตตกัมมะใน อาห

“ปุคฺคโล สุทฺธกัตฺตานิ อวมณฺเณถฯ อาชยตบทกัตฺตวาจก
 มาศัฟฺทฺ ปรุฏฺเสระใน อวมณฺเณถ ปาปสฺส จัฎฐีอฺวตตกัมฺมะใน
 อวมณฺเณถ ‘มตฺตํวิเสสนะของ ปาปํฯ สุทฺธกัตฺตานิ อากมิสฺสติฯ
 อาชยตบทกัตฺตวาจก นศัฟฺทฺ ปรุฏฺเสระใน อากมิสฺสติ’ อิติ
 ศัฟฺทฺ อากระใน อวมณฺเณถ, อปีศัฟฺทฺ อเปกขัตตะเข้ากับ
 อุกฺกมุโภฯ สุทฺธกัตฺตานิ ปฺรูตฺติฯ อาชยตบทกัตฺตวาจก ยถา
 อฺปมาไซตตะ อุกฺกพิณฺทฺนิปาเตน ภาวะใน ปฺรูตฺติ, พาลอ สุทฺธ-
 กัตฺตานิ ปฺรูตฺติฯ อาชยตบทกัตฺตวาจก เหว อฺปเมยฺยไซตตะ
 ปาปสฺส จัฎฐีภาวะใน ปฺรูตฺติ อปีศัฟฺทฺ อเปกขัตตะเข้ากับ โถกัฯ
 สองบท ภาวะวิเสสนะใน อัจฉินฺฯ อัมภันตฺรภาวะของ พาลอ”
 อิติศัฟฺทฺ สฺรูปะใน อิมิ คานํ ฯ

๙. ตตฺถ มาวมณฺเณถาติ น อวชาเนยฺย ฯ

ตตฺถ (ปทสฺ) “มาวมณฺเณถาติ (ปทสฺ) “น อวชาเนยฺย” (อิตฺติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “น อวชาเนยฺย ไม่พึงดูหมิ่น” อิตฺติ ดังนี้ ตตฺถ (ปทสฺ)
 “มาวมณฺเณถาติ (ปทสฺ) แห่ง- ในบท ท. เหล่านั้นหนา -บทว่า “มาวมณฺเณถ”
 ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “มาวมณฺเณถ” ความว่า “ไม่พึงดูหมิ่น”

ตตฺถ วิเสสนะของ ปทสฺฯ นิทธารณะใน ปทสฺส “มาวมณฺเณถ” สฺรูปะใน ปทสฺสฯ
 นิทธารณียะและสามีสัมพันธะใน อตฺโถ “นศัฟฺทฺ ปรุฏฺเสระใน อวชาเนยฺยฯ อาชยตบท
 กัตฺตวาจกของ ปุคฺคโล” อิติศัฟฺทฺ สฺรูปะใน อตฺโถฯ ลิงคัตตะ ฯ

๑๐. ปาปสฺสาติ ปาปํ ฯ

“ปาปสฺสาติ (ปทสฺ) “ปาป” (อิตฺติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “ปาป ซึ่งบาป” (อิตฺติ) ดังนี้ (ปทสฺ) แห่งบท “ปาปสฺสาติ
 ว่า “ปาปสฺส” ดังนี้ ฯ

บทว่า “**ปาปัสสุ**” ความว่า “ซึ่งบาป”

“ปาปัสสุ” สรุประใน อิติฯ ศัพท์ สรุประใน ปทสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อตุโธ “ปาป
อวุตตกัมมะใน อวณฺเณถ” อิติศัพท์ สรุประใน อตุโธฯ ลิงคัตถะ ๗

๑๑. **น มตฺตํ อากมิสฺสตีติ** อปฺปมตฺตกํ เม ปาปํ กตฺตํ, กทา เอตํ วิปจฺจิสฺสตีติ เอวํ ปาปํ
นาวชานเญยยาติ อตุโธ ๗

“**น มตฺตํ อากมิสฺสตีติ** (คาถาปาทสฺส) “(บุคคล) ‘อปฺปมตฺตกํ เม ปาปํ กตฺตํ, กทา เอตํ
(ปาป) วิปจฺจิสฺสตีติ เอวํ ปาปํ น อวชานเญยยาติ อตุโธ ๗

อตุโธ อ.อรรถ อิติ ว่า “(บุคคล) อ.บุคคล **น อวชานเญย** ไม่พึงดูหมิ่น **ปาป** ซึ่ง
บาป **เอวํ** อย่างนี้ อิติ ว่า ‘**ปาป** อ.บาป **อปฺปมตฺตกํ** อันมีประมาณน้อย **เม** อันเรา
กตฺตํ กระทำแล้ว, **เอตํ (ปาป)** อ.บาปนั้น **วิปจฺจิสฺสตีติ** จักผลัดผล **กทา** ในกาลไร’ อิติ
ดังนี้” อิติ ดังนี้ (คาถาปาทสฺส) แห่งบาทแห่งพระคาถา “**น มตฺตํ อากมิสฺสตีติ**
ว่า “**น มตฺตํ อากมิสฺสตีติ**” ดังนี้ ๗

บาทพระคาถาว่า “**น มตฺตํ อากมิสฺสตีติ**” ความว่า “บุคคลไม่พึงดูหมิ่นบาปอย่างนี้ว่า
‘บาปมีจำนวนเล็กน้อย เรากระทำแล้ว, บาปนั้นจักผลัดผลในกาลไร’ ดังนี้

“**น มตฺตํ อากมิสฺสตีติ**” สรุประใน อิติฯ ศัพท์ สรุประใน คาถาปาทสฺสฯ สามีสัมพันธะ
ใน อตุโธ “บุคคล สุทธกัตตาใน อวชานเญยฯ อาชยาดบทกัตตฺวาจก ‘อปฺปมตฺตกํ
วิเสสณะของ ปาปํ ๗ วุตตกัมมะใน กตฺตํ กิตบทกัมมวาทก เม อนภิตกัตตาใน กตฺตํ,
เอตํ วิเสสณะของ ปาปํ ๗ สุทธกัตตาใน วิปจฺจิสฺสตีติฯ อาชยาดบทกัตตฺวาจก กทา
กาลสัตตมีใน วิปจฺจิสฺสตีติ’ อิติศัพท์ สรุประใน เอวํ ๗ นิสฺสเนตถะ ปาปํ อวุตตกัมมะใน
อวชานเญย นศัพท์ ปฏิเสธะใน อวชานเญย” อิติศัพท์ สรุประใน อตุโธ ๗

๑๒. **อุทกฺกมุโปกปีติ** เทเว วสฺสเนเต มุขํ วิวริตฺวา จปีตํ ยงฺกิญฺจิ กุลาภาชนํ ยถา
เอเกกสฺสาปิ อุทกพินฺทุโน นิปาเตน อนุปฺพุเพน ปุริติ, เอวํ พาลบุคคล โลกํ
โลกมปิ ปาปํ อัจฉินฺโต วทฺเฒนฺโต ปาปัสสุ ปุริติเยวาติ อตุโธ ๗

“อุทกมุโกปีติ (ปทสฺส) เทเว วสฺสฺนเต (ปุกฺคเลน) มุขิ วิวริตฺวา จปีติ ยงฺกิญฺจิ กุลาภาชนิ
ยถา เอเกกฺสฺสาปิ อุทกพิทุโน นิปาเตน อนุปุพฺเพน ปุริติ, เอวํ พาลปุกฺคโล โลกํ โลกมุปี
ปาปํ อาจินฺนโต (ปาป) วฑฺฒนโต ปาปสฺส ปุริติ เอว” อิติ อตฺถโ

อตฺถโ อ.อรรถ อิติ ว่า “กุลาภาชนิ อ.ภาชนะอันเป็นวิการแห่งดินเหนียว ยงฺกิญฺจิ
อย่างใดอย่างหนึ่ง (ปุกฺคเลน) มุขิ วิวริตฺวา จปีติ อัน- อันบุคคล เปิดแล้ว ซึ่งปาก
ตั้งไว้แล้ว เทเว ครั้นเมื่อฝน วสฺสฺนเต ตกอยู่ ปุริติ ย่อมเต็ม นิปาเตน ด้วยการ
ตกไป อุทกพิทุโน แห่งหยาดแห่งน้ำ เอเกกฺสฺสาปิ แม้หยาดหนึ่งๆ อนุปุพฺเพน
โดยลำดับ ยถา ฉนฺได, พาลปุกฺคโล อ.บุคคลผู้เป็นพาล อาจินฺนโต สัมสมอยู่ ปาป
ซึ่งบาป โลกํ หน้อยหนึ่ง โลกมุปี แม้หน้อยหนึ่ง (ปาป) วฑฺฒนโต คือว่า ยังบาป
ให้เจริญอยู่ ปุริติ เอว ย่อมเต็ม ปาปสฺส ด้วยบาปนั้นเทียว เอวํ ฉนฺนํ” อิติ ดังนี้
(ปทสฺส) แห่งบท “อุทกมุโกปีติ ว่า “อุทกมุโกปี” ดังนี้เป็นต้น ๕

บทว่า “อุทกมุโกปี” ดังนี้เป็นต้น ความว่า “ภาชนะดินเหนียวชนิดใดชนิดหนึ่ง
ที่บุคคลเปิดปากตั้งไว้ เมื่อฝนตกอยู่ ย่อมเต็มด้วยการตกไปแห่งหยาดแห่งน้ำหยาด
หนึ่งๆ ตามลำดับ ฉนฺได, บุคคลผู้เป็นพาล สัมสมบาปหน้อยหนึ่งๆ คือทำให้บาปเจริญ
อยู่ ย่อมเต็มด้วยบาปนั้นแหละ”

“อุทกมุโกปี” สรุปะไน อิติฯ ศัพท์ อาทยัตถะไน ปทสฺสฯ สามีสัมพันธะไน อตฺถโ
“จปีติ กิติ ยงฺกิญฺจิ กิติ วิเสสณะของ กุลาภาชนิฯ สุกฺทกัตตานิ ปุริติฯ อาชยาดบท
กัตตฺวาจก เทเว ลักษณะไน วสฺสฺนเตฯ ลักษณะกิริยา ปุกฺคเลน อนภิตกัตตานิ จปีติ
มุขิ อวุตตกัมมะไน วิวริตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน จปีติ ยถา อุปมาโชตกะ อปีศัพท์
อเปกขัตถะเข้ากับ เอเกกฺสฺสฯ วิเสสณะของ อุทกพิทุโนฯ สามีสัมพันธะไน นิปาเตนฯ
กรณะไน ปุริติ อนุปุพฺเพน ตติยาวิเสสณะไน ปุริติ, พาลปุกฺคโล สุกฺทกัตตานิ ปุริติฯ
อาชยาดบทกัตตฺวาจก เอวํ อุปเมยโยชตกะ อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ โลกํฯ สอง-
บท กิริยาวิเสสณะไน อาจินฺนโต และ วฑฺฒนโต ปาป อวุตตกัมมะไน อาจินฺนโตฯ กิติ
วฑฺฒนโต กิติ อัพกันตรกิริยาของ พาลปุกฺคโล ปาป การิตกัมมะไน วฑฺฒนโต
ปาปสฺส ฌฎฐิกรณะไน ปุริติ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ปุริติ อาจินฺนโต วิวริยะไน
วฑฺฒนโตฯ วิวระ” อิติศัพท์ สรุปะไน อตฺถโฯ ลิงคัตถะ ๕

๑๓. เทสนาวसानะ พหู โสตาปัตติผลาทีนิ ปาปุณีสู ฯ

เทสนาวसानะ พหู (ชนา) โสตาปัตติผลาทีนิ (อริยผลานิ) ปาปุณีสู ฯ

เทสนาวसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา **พหู (ชนา)** อ.ชน ท. มาก **ปาปุณีสู** บรรลุแล้ว **(อริยผลานิ)** ซึ่งอริยผล ท. **โสตาปัตติผลาทีนิ** มีโสตาปัตติผลเป็นต้น ฯ

เวลาจบพระเทศนา ชนเป็นจำนวนมากบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสตาปัตติผลเป็นต้น

เทสนาวसानะ กาลสัตตมมีใน ปาปุณีสู พหู วิเสสนะของ ชนาฯ สุกุทธกัตตาใน ปาปุณีสูฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก โสตาปัตติผลาทีนิ วิเสสนะของ อริยผลานิฯ สัมปาปุณียกัมมะใน ปาปุณีสู ฯ

๑๔. สตุถาปี “อชฺโฆกาเส เสยฺยํ สนฺถริตฺวา ปฏฺฐิปากติกํ อกโรนฺโต อิทฺนฺนาม อาปชฺชตีติ ลิกฺขापทํ ปณฺญาเปสฺสีติ ฯ

สตุถาปี “(ภิกฺขุ) อชฺโฆกาเส เสยฺยํ สนฺถริตฺวา ปฏฺฐิปากติกํ อกโรนฺโต อิทํ นาม (อาปตฺตี) อาปชฺชตีติ ลิกฺขापทํ ปณฺญาเปสฺสีติ ฯ

สตุถาปี แม้ อ.พระศาสดา **ปณฺญาเปสฺสี** ทรงบัญญัติแล้ว **ลิกฺขापทํ** ซึ่งลิกขาบท **อิตฺติ** ว่า “(ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ **สนฺถริตฺวา** ปล่อยแล้ว **เสยฺยํ** ซึ่งเป็นที่นอน **อชฺโฆกาเส** ในที่กลางแจ้ง **อกโรนฺโต** ไม่กระทำอยู่ **ปฏฺฐิปากติกํ** ให้เป็นของอันตั้งอยู่ตามปกติ **อาปชฺชตีติ** ย่อมต้อง (อาปตฺตี) ซึ่งอาบัติ **อิทํ นาม** ชื่อนี้” **อิตฺติ** ดังนี้ **อิตฺติ** ดังนี้แล ฯ

แม้พระศาสดาทรงบัญญัติลิกขาบทว่า “ภิกษุปล่อยที่เป็นที่นอนในที่กลางแจ้ง ไม่ทำให้ตั้งอยู่ตามปกติ ต้องอาบัติชื่อนี้” ดังนี้แล

อภิกษุ อเปกขัตถะเข้ากับ สตุถาฯ สุกุทธกัตตาใน ปณฺญาเปสฺสีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก “ภิกษุ สุกุทธกัตตาใน อาปชฺชตีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อชฺโฆกาเส วิสยาธาระใน สนฺถริตฺวา เสยฺยํ อวุตตกัมมะใน สนฺถริตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อกโรนฺโต ปฏฺฐิปากติกํ วิกตีกัมมะใน อกโรนฺโตฯ อัปภันตรกิริยาของ ภิกษุ นามศัพท์ สันญญาโชตกะเข้ากับ อิทํฯ วิเสสนะของ อาปตฺตีฯ สัมปาปุณียกัมมะใน อาปชฺชตี” อิตฺติศัพท์ สรุปะใน ลิกฺขापทํฯ อวุตตกัมมะใน ปณฺญาเปสฺสี อิตฺติศัพท์ สมาปนะ ฯ

อสณตปริกขารภิกขุขุตถุ

อสณตปริกขารภิกขุขุตถุ (นิฏฺฐิตํ) ฯ

อสณตปริกขารภิกขุขุตถุ อ.เรื่องแห่งภิกษุผู้มีบริหารอันไม่สำรวมแล้ว
(นิฏฺฐิตํ) จบแล้ว ฯ

อสณตปริกขารภิกขุขุตถุ สุททกัตตาใน นิฏฺฐิตํ กิตบทกัตตฺวาจาก ฯ

จบเรื่องภิกษุผู้ไม่สำรวมในบริหาร

วิเคราะห์ศัพท์กิตติ์ สมาส และศัพท์ชิต

อสณฺณตปริกขารภิกขุวตฺถ

เป็นนคฺฐิตฺตปฺริสฺสมาส โดยมึนนิบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาส ตติยาทวิปทฺตลยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาส และวิเสสบุพพทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. น สณฺณโต อสณฺณโต, ปริกขาโร. (น + สณฺณต) นิบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาส (ปริกขาโร) อ.บริวาร (ภิกขุณา) อสณฺณโต อันภิกษุไม่สำรวมแล้ว อสณฺณโต ชื่อว่า อสณฺณต (ไม่ถูกสำรวมแล้ว), ใต้แก่บริวาร.

๒. อสณฺณโต ปริกขาโร เยนติ อสณฺณตปริกขาโร, ภิกขุ. (อสณฺณต + ปริกขาร) ตติยาทวิปทฺตลยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาส

ปริกขาโร อ.บริวาร เยน (ภิกขุณา) อันภิกษุใด อสณฺณโต ไม่สำรวมแล้ว อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ภิกขุ) อ.ภิกษุนั้น อสณฺณตปริกขาโร ชื่อว่าอสณฺณตปริกขาร (มีบริวารอันไม่สำรวมแล้ว), ใต้แก่ภิกษุ.

๓. อสณฺณตปริกขาโร จ โส ภิกขุ จาติ อสณฺณตปริกขารภิกขุ. (อสณฺณตปริกขาร + ภิกขุ) วิเสสบุพพทกัมมธารยสฺมาส

อสณฺณตปริกขาโร จ อ.ผู้มีบริวารอันไม่สำรวมแล้วด้วย โส อ.ผู้มีบริวารอันไม่สำรวมแล้ว นั้น ภิกขุ จ เป็นภิกษุด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อสณฺณตปริกขารภิกขุ ชื่อว่าอสณฺณตปริกขารภิกขุ. (ภิกษุผู้มีบริวารอันไม่สำรวมแล้ว)

๔. อสณฺณตปริกขารภิกขุสฺส วตฺถ อสณฺณตปริกขารภิกขุวตฺถ. (อสณฺณตปริกขารภิกขุ + วตฺถ) นคฺฐิตฺตปฺริสฺสมาส

วตฺถ อ.เรื่อง อสณฺณตปริกขารภิกขุสฺส แห่งภิกษุผู้มีบริวารอันไม่สำรวมแล้ว อสณฺณตปริกขารภิกขุวตฺถ ชื่อว่าอสณฺณตปริกขารภิกขุวตฺถ. (เรื่องภิกษุผู้มีบริวารอันไม่สำรวมแล้ว, เรื่องภิกษุผู้ไม่สำรวมบริวาร)

มณฺจปิจาติเกโท, ปริกขาโร

เป็นตติยาตฺปฺริสฺสมาส โดยมีสมาหารทวันทสฺมาส และนคฺฐิตฺตวิปทฺตลยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มณฺจณฺจ ปิจณฺจ มณฺจปิจ. (มณฺจ + ปิจ) สมาหารทวันทสฺมาส

มณฺจ จ อ.เตียงด้วย ปิจ จ อ.ตั้งด้วย มณฺจปิจ ชื่อว่ามณฺจปิจ. (เตียงและตั้ง)

๒. มณฺจปี้จฺ อาทิ เยสฺนติ มณฺจปี้จาทโย, ปริกฺขารฺ. (มณฺจปี้จ + อาทิ) ฌัฏฐิวิปท-
ตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส

มณฺจปี้จฺ อ.เตยฺงและตั้ง อาทิ เป็นต้น เยสฺ (ปริกฺขาราน) แห่งบริขาร ท. เหล่าใด (อตุติ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โล ปริกฺขาโร) อ.บริขารนั้น มณฺจปี้จาทโย ชื่อว่ามณฺจปี้จาทิ (มีเตยฺงและตั้ง
เป็นต้น), ได้แก่บริขารทั้งหลาย.

๓. มณฺจปี้จาทิเท เกโท มณฺจปี้จาทิเกโท, ปริกฺขาโร. (มณฺจปี้จาทิ + เกท) ตติยาตฺปปริส-
สฺมาส

(ปริกฺขาโร) อ.บริขาร เกโท อันต่าง มณฺจปี้จาทิเท (ปริกฺขาเรติ) ด้วยบริขาร ท. มีเตยฺง
และตั้งเป็นต้น มณฺจปี้จาทิเกโท ชื่อว่ามณฺจปี้จาทิเกท (อันต่างด้วยบริขารมีเตยฺงและตั้งเป็นต้น), ได้แก่
บริขาร.

อุปจิกาทโย, อนฺตรายา

เป็นฌัฏฐิวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุปจิกา อาทิ เยสฺนติ อุปจิกาทโย, อนฺตรายา. (อุปจิกา + อาทิ)

อุปจิกา อ.ปลวก อาทิ เป็นต้น เยสฺ (อนฺตรายาน) แห่งอันตราย ท. เหล่าใด (อตุติ) มีอยู่
อิติ เพราะเหตุนี้ (เต อนฺตรายา) อ.อันตราย ท. เหล่านี้ อุปจิกาทโย ชื่อว่าอุปจิกาทิ (มีปลวก
เป็นต้น), ได้แก่อันตรายทั้งหลาย.

ปาปกมฺม

เป็นวิเสสํบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาปญฺจ ตํ กมฺมญฺจาติ ปาปกมฺม. (ปาป + กมฺม)

ปาป จ อ.อันชั่วด้วย ตํ อ.อันชั่วนั้น กมฺม จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปาปกมฺม ชื่อว่า
ปาปกมฺม. (กรรมชั่ว, บาปกรรม)

วิภูมฺฆาชนํ

เป็นวิเสสํบุพพทกัมมธารยสฺมาส โดยมีฌัฏฐิวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาสอยู่ภายใน มี
วิเคราะห์ดังนี้

๑. วิภวฺถิ มุขํ ยสฺสํวํติ วิภวฺถิมุขํ, ภาชนํ. (วิภวฺถิ + มุข) ฌมฺมฺฐิตฺวิปทตฺตฺลยาธิกรณพหุพพีทิสฺมาสํ
มุขํ อ.ปาก วิภวฺถิ อັນเปิดแล้ว ยสฺสํ (ภาชนํยสฺส) แห่งภาชนะใด (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนี้ (ตํ ภาชนํ) อ.ภาชนะนั้น วิภวฺถิมุขํ ชื่อว่าวิภวฺถิมุข (มีปากอันเปิดแล้ว), ได้แก่ภาชนะ.
๒. วิภวฺถิมุขญจ ตํ ภาชนญจจติ วิภวฺถิมุขภาชนํ. (วิภวฺถิมุข + ภาชน) วิเสสนํบุพพทกัมมธารย-
สํมาสํ

วิภวฺถิมุขํ จ อ.อันมีปากอันเปิดแล้วด้วย ตํ อ.อันมีปากอันเปิดแล้วนั้น ภาชนํ จ เป็น
ภาชนะด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วิภวฺถิมุขภาชนํ ชื่อว่าวิภวฺถิมุขภาชน. (ภาชนะอันมีปากอันเปิดแล้ว)

เอกพินทุ

เป็นอสมาหารทิสฺมาสํ มีวิเคราะหฺว่า
เอโก จ โส พินทุ จติ เอกพินทุ. (เอก + พินทุ)
เอโก จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งด้วย พินทุ จ เป็นหยาดด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เอกพินทุ
ชื่อว่าเอกพินทุ. (หยาดหนึ่ง, หยดหนึ่ง)

ปาปราลี

เป็นฌมฺมฺฐิตฺปฺริสฺสํมาสํ มีวิเคราะหฺว่า
ปาปานํ ราลี ปาปราลี. (ปาป + ราลี)
ราลี อ.กอง ปาปานํ แห่งบาป ท. ปาปราลี ชื่อว่าปาปราลี. (กองบาป)

อุทพินทุนิปาโต

เป็นฌมฺมฺฐิตฺปฺริสฺสํมาสํ โดยมีฌมฺมฺฐิตฺปฺริสฺสํมาสํอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. อุทกสฺสํ พินทุ อุทกพินทุ. (อุทก + พินทุ)
พินทุ อ.หยาด อุทกสฺสํ แห่งน้ำ อุทกพินทุ ชื่อว่าอุทกพินทุ. (หยาดน้ำ)
๒. อุทพินทุสฺสํ นิปาโต อุทพินทุนิปาโต. (อุทพินทุ + นิปาโต) ฌมฺมฺฐิตฺปฺริสฺสํมาสํ
นิปาโต อ.ตกไป อุทพินทุสฺสํ แห่งหยาดแห่งน้ำ อุทพินทุนิปาโต ชื่อว่าอุทพินทุนิปาโต. (การ
ตกไปแห่งหยาดน้ำ)

อุทกมุโ

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุทกสฺส มุโ อุทกมุโ. (อุท + มุภ)

มุโ อ.หม้อ อุทกสฺส แห่งน้ำ อุทกมุโ ชื่อว่าอุทกมุภ. (หม้อน้ำ)

กุลาสาฆน

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส, มัชฌิมโลปะ, ลป วิการคัพท มีวิเคราะห์ว่า

กุลาสาสฺส วิกาโร ฆาณน กุลาสาฆน. (กุลา + วิการ + ฆาณ)

ฆาณน อ.ฆาณะ วิกาโร อันเป็นวิการ กุลาสาสฺส แห่งดิน กุลาสาฆน ชื่อว่ากุลาสาฆน.
(ฆาณะอันเป็นวิการแห่งดิน, ฆาณะดิน)

อุทกพินทุ

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุทกสฺส พินทุ อุทกพินทุ. (อุทก + พินทุ)

พินทุ อ.หยาด อุทกสฺส แห่งน้ำ อุทกพินทุ ชื่อว่าอุทกพินทุ. (หยาดน้ำ)

พาลปุคคโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

พาลो ज सो पुच्छलो जाति पालपुच्छलो. (พาล + ปุच्छล)

พาลो ज อ.ผู้เป็นพาลด้วย सो อ.ผู้เป็นพาลนั้น ปุच्छलो ज เป็นบุคคลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
พาลปุคคโล ชื่อว่าพาลปุคคล. (บุคคลผู้ชั่ว)

เทสนาวสาน

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เทสนาย อวสาน เทสนาวสาน. (เทสนา + อวสาน)

อวสาน อ.เป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งเทศนา เทสนาวสาน ชื่อว่าเทสนาวสาน. (เป็นที่สิ้นสุด
ลงแห่งเทศนา, จบกัณฑ์เทศน์, เทศน์จบ)

โสดาปัตติผลาทีน, อริยผลานิ

เป็นจัญญูทวิปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 โสดาปัตติผล อาทิ เยสํ ตานิ โสดาปัตติผลาทีน, อริยผลานิ. (โสดาปัตติผล + อาทิ)
 โสดาปัตติผล อ.โสดาปัตติผล อาทิ เป็นต้น เยสํ (อริยผลานิ) แห่งอริยผล ท. เหล่าใด
 (อตฺถิ) มีอยู่, ตานิ (อริยผลานิ) อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสดาปัตติผลาทีน ชื่อว่าโสดาปัตติผลาที
 (มีโสดาปัตติผลเป็นต้น), ได้แก่อริยผลทั้งหลาย.

ปฏิบัติภาติก

เป็นสังสังฆฐาทีนเนกัตถัตถิต มีวิเคราะห์ว่า
 ปฏิปคตียา ติญฺจตีติ ปฏิปาคติกา, เสยฺยา. (ปฏิบัติ + ฌิกขังจย)
 (ยา เสยฺยา) อ.ที่เป็นที่นอนใด ติญฺจตีติ ย่อมตั้งอยู่ ปฏิปคตียา ตามปกติ อิติ เพราะเหตุนี้
 (สา เสยฺยา) อ.ที่เป็นที่นอนนั้น ปฏิปาคติกา ชื่อว่าปฏิบัติภาติก (ตั้งอยู่ตามปกติ), ได้แก่ที่เป็นที่นอน.

๖. พินาลปทกเสฏฐจิวัตตุ [๑๐๐]

พินาลปทกเสฏฐจิวัตตุ (มยา วุจเต) ๕

พินาลปทกเสฏฐจิวัตตุ อ.เรื่องแห่งเศรษฐีชื่อว่าพินาลปทกะ (มยา) อันข้าพเจ้า
(พระพุทโธมสะ) (วุจเต) จะกล่าว ๕

พินาลปทกเสฏฐจิวัตตุ วุตตกัมมะใน วุจเตฯ อาชยาตบทกัมมวจาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจเต ๕

๖. เรื่องพินาลปทกเศรษฐี

๑. “มววมญเณถ ปุณฺณสุสชาติ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต พินาลปทก-
เสฏฐี อารพุก กเถสิ ๕

สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต พินาลปทกเสฏฐี อารพุก “มววมญเณถ ปุณฺณสุสชาติ อิมํ
ฐมฺมเทสนํ กเถสิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เขตวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพุก ทรงปรารภ พินาลปทกเสฏฐี ซึ่งเศรษฐีชื่อว่าพินาลปทกะ กเถสิ ตรัสแล้ว
อิมํ ฐมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนาคือ “มววมญเณถ ปุณฺณสุสชาติ” ว่า “มววมญเณถ
ปุณฺณสุส” ดังนี้ เป็นต้น ๕

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ที่พระเชตวัน ทรงปรารภเศรษฐีชื่อว่าพินาลปทกะ ตรัสพระ
ธรรมเทศนาคือว่า “มววมญเณถ ปุณฺณสุส” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุกตัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตวจาก “มววมญเณถ ปุณฺณสุส” สรุปะใน
อิตีฯ ศัพท์ อาชยัตถะใน อิมํ ฐมฺมเทสนํ อิมํ วิเสสนะของ ฐมฺมเทสนํฯ อวุตตกัมมะ
ใน กเถสิ เขตวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัพันฺตรกิริยาของ สตุถา พินาลปทก-
เสฏฐี อวุตตกัมมะใน อารพุกฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๕

.....
.....

๒. เอกสมึ หิ สมเย สาวตถึวาสิโน วคคพฺนุเรน พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทานํ เทนฺติ ฯ

เอกสมึ หิ สมเย สาวตถึวาสิโน (ชนา) วคคพฺนุเรน พุทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทานํ เทนฺติ ฯ

หิ ดังจะกล่าวโดยพิสดาร เอกสมึ สมเย ในสมัยหนึ่ง (ชนา) อ.ชน ท. สาวตถึวาสิโน ผู้อยู่ในเมืองสาวัตถีโดยปกติ เทนฺติ ย่อมถวาย ทานํ ซึ่งทาน ภิกฺขุสงฺฆสฺส แก่หมู่แห่งภิกษุ พุทฺธปฺมุขสฺส มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุข วคคพฺนุเรน โดยการผูกกันเป็นพวก ฯ

ความพิสดารว่า ในสมัยหนึ่ง ชนชาวเมืองสาวัตถีโดยปกติทั้งหลายต่างพากันถวายทานแก่ภิกษุสงฆ์มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุขโดยจับกันเป็นกลุ่ม

หิศัพท์ วิตถารไซตกะ เอกสมึ วิเสสนะของ สมเยฯ กาลสัตตมีใน เทนฺติ สาวตถึวาสิโน วิเสสนะของ ชนาฯ สุทฺธกัตตาใน เทนฺติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก วคคพฺนุเรน ตติยา-วิเสสนะใน เทนฺติ พุทฺธปฺมุขสฺส วิเสสนะของ ภิกฺขุสงฺฆสฺสฯ สัมปทานใน เทนฺติ ทานํ อวุตตกัมมะใน เทนฺติ ฯ

๓. อถกทิวสํ สตุถา อณุโมทนํ กโรนฺโต เอวมาห “อุปาสกา อิธกฺจโจ อตฺตนา ทานํ เทติ, ปรี น สมาทเปติ; โส นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจาเน โภคสมฺปทํ ลภติ, โน ปริวารสมฺปทํ; เอกจฺโจ อตฺตนา ทานํ น เทติ, ปรี สมาทเปติ; โส นิพฺพตฺต-นิพฺพตฺตญฺจาเน ปริวารสมฺปทํ ลภติ, โน โภคสมฺปทํ; เอกจฺโจ อตฺตนา จ ทานํ น เทติ, ปรมฺจ น สมาทเปติ; โส นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจาเน โน โภคสมฺปทํ ลภติ, โน ปริวารสมฺปทํ, วิฆาสาโท หุตฺวา วิจรติ; เอกจฺโจ อตฺตนา จ ทานํ เทติ, ปรมฺจ สมาทเปติ; โส นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจาเน โภคสมฺปทญฺจ ลภติ ปริวารสมฺปทญฺจ จาติ ฯ

อถ เอกทิวสํ สตุถา อณุโมทนํ กโรนฺโต เอว อหา

(๑) “อุปาสกา อิธ (โลก) เอกจฺโจ (ปุคฺคโล) อตฺตนา ทานํ เทติ, ปรี (ปุคฺคล) น สมาทเปติ; โส (ปุคฺคโล) นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจาเน โภคสมฺปทํ ลภติ, โน ปริวารสมฺปทํ (ลภติ);

(๒) เอกจฺโจ (ปุคฺคโล) อตฺตนา ทานํ น เทติ, ปรี (ปุคฺคล) สมาทเปติ; โส (ปุคฺคโล) นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจาเน ปริวารสมฺปทํ ลภติ, โน โภคสมฺปทํ (ลภติ);

(๓) เอกจุใจ (ปุคฺคโล) อุตตนา จ ทานํ น เทติ, ปรณฺจ (ปุคฺคลํ) น สฺมาทเปติ; โส (ปุคฺคโล) นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจาเน โน โภคสมฺปทํ ลภติ, โน ปรริวารสมฺปทํ (ลภติ), วิฆาสาโท หุตฺวา วิจฺรติ;

(๔) เอกจุใจ (ปุคฺคโล) อุตตนา จ ทานํ เทติ, ปรณฺจ (ปุคฺคลํ) สฺมาทเปติ; โส (ปุคฺคโล) นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจาเน โภคสมฺปทณฺจ ลภติ ปรริวารสมฺปทณฺจจาติ ฯ

อก ครั้งนั้น เอกทิวส ในวันหนึ่ง สตฺธา อ.พระศาสดา กโรนฺโต เมื่อทรงกระทำ อหุโมทณํ ซึ่งการอนุโมทนา อาห ตรัสแล้ว เอวํ อย่างนี้ อิติ ว่า

(๑) “อุปาสภา ตุก่อนอุปาสกและอุปาสิกา ท. เอกจุใจ (ปุคฺคโล) อ.บุคคลบางคน อิริ โลเก ในโลกนี้ เทติ ย่อมถวาย ทานํ ซึ่งทาน อุตตนา ด้วยตน น สฺมาทเปติ ย่อมไม่ชักชวน ปริ (ปุคฺคลํ) ซึ่งบุคคลอื่น, โส (ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น ลภติ ย่อมได้ โภคสมฺปทํ ซึ่งความถึงพร้อมด้วยโภคะ โน (ลภติ) ย่อมไม่ได้ ปรริวารสมฺปทํ ซึ่งความถึงพร้อมด้วยบริวาร นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจาเน ในที่เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว,

(๒) เอกจุใจ (ปุคฺคโล) อ.บุคคลบางคน น เทติ ย่อมไม่ถวาย ทานํ ซึ่งทาน อุตตนา ด้วยตน สฺมาทเปติ ย่อมชักชวน ปริ (ปุคฺคลํ) ซึ่งบุคคลอื่น, โส (ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น ลภติ ย่อมได้ ปรริวารสมฺปทํ ซึ่งความถึงพร้อมด้วยบริวาร โน (ลภติ) ย่อมไม่ได้ โภคสมฺปทํ ซึ่งความถึงพร้อมด้วยโภคะ นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจาเน ในที่เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว,

(๓) เอกจุใจ (ปุคฺคโล) อ.บุคคลบางคน น เทติ ย่อมไม่ถวาย ทานํ ซึ่งทาน อุตตนา ด้วยตน จ ด้วย น สฺมาทเปติ ย่อมไม่ชักชวน ปริ (ปุคฺคลํ) ซึ่งบุคคลอื่น จ ด้วย, โส (ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น โน ลภติ ย่อมไม่ได้ โภคสมฺปทํ ซึ่งความถึงพร้อมด้วยโภคะ โน ลภติ ย่อมไม่ได้ ปรริวารสมฺปทํ ซึ่งความถึงพร้อมด้วยบริวาร วิฆาสาโท เป็นคนกินเดน หุตฺวา เป็นแล้ว วิจฺรติ ย่อมเที่ยวไป นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจาเน ในที่เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว,

(๔) เอกจุใจ (ปุคฺคโล) อ.บุคคลบางคน เทติ ย่อมถวาย ทานํ ซึ่งทาน อุตตนา ด้วยตน จ ด้วย สฺมาทเปติ ย่อมชักชวน ปริ (ปุคฺคลํ) ซึ่งบุคคลอื่น จ ด้วย, โส (ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น ลภติ ย่อมได้ โภคสมฺปทํ จ ซึ่งความถึงพร้อมด้วยโภคะ ด้วย ปรริวารสมฺปทํ จ ซึ่งความถึงพร้อมด้วยบริวารด้วย นิพฺพตฺตนิพฺพตฺตญฺจาเน

ในที่ที่เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั่น ในวันหนึ่ง พระศาสดาเมื่อทรงกระทำการอนุโมทนา ตรัสอย่างนี้ว่า

(๑) “ดูก่อนอุบาสกและอุบาสิกาทั้งหลาย บุคคลบางคนในโลกนี้ ย่อมถวายทานด้วยตนเอง ไม่ชักชวนบุคคลอื่น, เขาย่อมได้โภคสมบัติ ไม่ได้บริวารสมบัติ ในทุก ๆ ที่ที่บังเกิดแล้ว

(๒) บุคคลบางคนย่อมไม่ถวายทานด้วยตนเอง ชักชวนแต่บุคคลอื่น, เขาย่อมได้บริวารสมบัติ ย่อมไม่ได้โภคสมบัติ ในทุก ๆ ที่ที่บังเกิดแล้ว

(๓) บุคคลบางคนย่อมไม่ถวายทานด้วยตนเอง ไม่ชักชวนบุคคลอื่น, เขาย่อมไม่ได้โภคสมบัติ ไม่ได้บริวารสมบัติ เป็นคนกินเดนเที่ยวไป ในทุก ๆ ที่ที่บังเกิดแล้ว

(๔) บุคคลบางคนถวายทานด้วยตนเอง และชักชวนบุคคลอื่น, เขาย่อมได้โภคสมบัติและบริวารสมบัติ ในทุก ๆ ที่ที่บังเกิดแล้ว”

อต กาลสัตตมมี เอกทิวส์ ทูตียากาลสัตตมมีใน อาห สตุถา สุทธกัตตาใน อาห ๆ อาชยาตบ ทกัตตุวจาก อนุโมทน อวุตตกัมมะใน กโรนโต ๆ อัมภันตกริยาของ สตุถา เอว กิริยาวิเสสนะใน อาห “อุปาสกา อาลปนะ เอกจโจ วิเสสนะของ ปุคฺคโล ๆ สุทธกัตตา ใน เทติ และสมาทเปติ เทติ กิติ สมาทเปติ กิติ อาชยาตบ ทกัตตุวจาก อธิ วิเสสนะของ โลก ๆ ภินนาธาระใน ปุคฺคโล อตุตนา ภาระใน เทติ ทาน อวุตตกัมมะใน เทติ ปรี วิเสสนะของ ปุคฺคโล ๆ อวุตตกัมมะใน สมาทเปติ นศัพท ปฏิสระใน สมาทเปติ, โส วิเสสนะของ ปุคฺคโล ๆ สุทธกัตตาใน ลภติ ๆ สองบท อาชยาตบ ทกัตตุวจาก นิพพตตนิพพตตฎจาเน วิสยาธาระใน ลภติ โภคสมุปท อวุตตกัมมะใน ลภติ โนศัพท ปฏิสระใน ลภติ บริวารสมุปท อวุตตกัมมะใน ลภติ, เอกจโจ วิเสสนะของ ปุคฺคโล ๆ สุทธกัตตา ใน เทติ และสมาทเปติ เทติ กิติ สมาทเปติ กิติ อาชยาตบ ทกัตตุวจาก อตุตนา ภาระใน เทติ ทาน อวุตตกัมมะใน เทติ นศัพท ปฏิสระใน เทติ ปรี วิเสสนะของ ปุคฺคโล ๆ อวุตตกัมมะ สมาทเปติ, โส วิเสสนะของ ปุคฺคโล ๆ สุทธกัตตาใน ลภติ ๆ สองบท อาชยาตบ ทกัตตุวจาก นิพพตตนิพพตตฎจาเน วิสยาธาระใน ลภติ บริวารสมุปท อวุตตกัมมะใน ลภติ โนศัพท ปฏิสระใน ลภติ โภคสมุปท อวุตตกัมมะใน ลภติ, เอกจโจ วิเสสนะของ ปุคฺคโล ๆ สุทธกัตตาใน เทติ และ สมาทเปติ เทติ กิติ สมาทเปติ กิติ อาชยาตบ ทกัตตุวจาก อตุตนา ภาระใน เทติ จ สองศัพท วากยสมุจยัตถะ

เข้ากับ เอกจโจ อุตตนา ทานัน น เทติ และ ปรี น สมาทเปติ, ทานัน อุตตกัมมะใน เทติ นศัพท์ ปฏิเสระใน เทติ ปรี วิเสสณะของ ปุคคัลลํ อุตตกัมมะใน สมาทเปติ นศัพท์ ปฏิเสระใน สมาทเปติ, โส วิเสสณะของ ปุคคิลลํ สุททกัตตาใน ลภติ และ วิจรติ ลภติ สองบท กิติ วิจรติ กิติ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก นิพพตฺตนิพพตฺตฎฺจาเน วิสยาธาระใน ลภติ โนศัพท์ ปฏิเสระใน ลภติ โภคสมุปทํ อุตตกัมมะใน ลภติ โนศัพท์ ปฏิเสระใน ลภติ ปรีวารสมุปทํ อุตตกัมมะใน ลภติ, วิฆาสาโท วิกิตกัตตาใน หุตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน วิจรติ, เอกจโจ วิเสสณะของ ปุคคิลลํ สุททกัตตาใน เทติ และ สมาทเปติ เทติ กิติ สมาทเปติ กิติ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อุตตนา ภาระใน เทติ จ สองศัพท์ วากยสมุจยัตถะเข้ากับ เอกจโจ อุตตนา ทานัน เทติ และ ปรี สมาทเปติ, ทานัน อุตตกัมมะใน เทติ ปรี วิเสสณะของ ปุคคัลลํ อุตตกัมมะใน สมาทเปติ, โส วิเสสณะของ ปุคคิลลํ สุททกัตตาใน ลภติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก นิพพตฺตนิพพตฺตฎฺจาเน วิสยาธาระใน ลภติ โภคสมุปทํ กิติ ปรีวารสมุปทํ กิติ อุตตกัมมะใน ลภติ จศัพท์ ปทสมุจยัตถะเข้ากับ โภคสมุปทํ และ ปรีวารสมุปทํ” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ฯ

๔. อเอโก ปณฺหิตปฺริโส ตํ ฆมฺมเทสนํ สุตฺวา “อโห อจฺจริยมิทํ ภารณํ, อหฺนฺทานิ อุกฺขสมฺปตฺติสํวตฺตนิกํ กมฺมํ กริสฺสามิตี จินฺเตตฺวา สตฺถารํ อุกฺกฺจาย คมฺนกาเล อาห “ภนฺเต เสว อมฺหากํ ภิกฺขุ คณฺหเถธาติ ฯ

อถ เอโก ปณฺหิตปฺริโส ตํ ฆมฺมเทสนํ สุตฺวา “อโห อจฺจริย (โหติ) อิทํ ภารณํ, อหํ อิทานิ อุกฺขสมฺปตฺติสํวตฺตนิกํ กมฺมํ กริสฺสามิตี จินฺเตตฺวา สตฺถารํ อุกฺกฺจาย คมฺนกาเล อาห “(ตุมฺเห) ภนฺเต เสว อมฺหากํ ภิกฺขุ คณฺหเถธาติ ฯ

อถ ครั้งนั้น เอโก ปณฺหิตปฺริโส อ.บุรุษผู้เป็นบัณฑิตคนหนึ่ง สุตฺวา ฟังแล้ว ตํ ฆมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนานั้น จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “อโห โอ อิทํ ภารณํ อ.เหตุนี้ อจฺจริย เป็นเหตุอันน่าอัศจรรย์ (โหติ) ย่อมเป็น, อหํ อ.เรา กริสฺสามิ จักกระทำ กมฺมํ ซึ่งกรรม อุกฺขสมฺปตฺติสํวตฺตนิกํ อันประกอบด้วยการยังสมบัติทั้งสอง ให้เป็นไปพร้อม อิทานิ ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ อาห กราบทูลแล้ว สตฺถารํ กะพระศาสดา อุกฺกฺจาย คมฺนกาเล ในกาลเป็นที่ลุกขึ้นแล้วจึงไป อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์

ผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.พระองค์ คณฺหถ ของจงทรงรับ ภิกฺขุ ซึ่งภิกษา อมฺหากํ ของ
ข้าพระองค์ ท. เสว ในวันพรุ่งนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั่น บุรุษผู้เป็นบัณฑิตคนหนึ่งฟังพระธรรมเทศนานั้นแล้ว คิดว่า “โอ้ เหตุุนั้น เป็น
เหตุที่น่าอัศจรรย์, เราจักทำกรรมที่ประกอบด้วยทำให้สมบัติทั้งสองเป็นไปในบัดนี้”
กราบทูลกับพระศาสดา ในช่วงเวลาที่ลุกขึ้นแล้วจะไปว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอ
พระองค์จงทรงรับภิกษาของข้าพระองค์ทั้งหลายในวันพรุ่งนี้”

อถ กาลสัตตมี เอโก วิเสสนะของ ปณฺทิตปุริโสจฺ สุทฺธกัตฺตานิ อาหจฺ อาชยาดบท
กัตฺตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ ฆมฺมเทสนนฺจ อวฺตตกัมฺมะในฺ สุตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน
จินฺเตตฺวา “อโห อัจฉริยัตถะ อิทํ วิเสสนะของ การณฺจฺ สุทฺธกัตฺตานิ โหติจฺ อาชยาด
บทกัตฺตฺวาจก อจฺฉริยํ วิกิตกัตฺตานิ โหติ, อหํ สุทฺธกัตฺตานิ กริสฺสามิจฺ อาชยาดบท
กัตฺตฺวาจก อิทานิ กาลสัตตมีในฺ กริสฺสามิ อุกฺยสมฺปตฺติสัวฺตฺตนิกํ วิเสสนะของ กมฺมจฺ
อวฺตตกัมฺมะในฺ กริสฺสามิ” อิติศัพฺทํ อากาเรในฺ จินฺเตตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาในฺ อาห
สตุถารํ อภิตกัมฺมะในฺ อาห อุกฺกฺจาย ปุพฺพกาลกิริยาในฺ คมน- คมนกาลเอ กาลสัตตมี
ในฺ อาห “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตานิ คณฺหถจฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก เสว
กาลสัตตมีในฺ คณฺหถ อมฺหากํ สามีสัมพันธะในฺ ภิกฺขุจฺ อวฺตตกัมฺมะในฺ คณฺหถ” อิติ
ศัพฺทํ อากาเรในฺ อาห ฯ

๕. “กิตฺตเกหิ ปน เต ภิกฺขุหิ อตฺถโถติ ฯ

(สตุถา) “กิตฺตเกหิ ปน เต ภิกฺขุหิ อตฺถโถ (อตฺถิ)” อิติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา (ปุจฺฉิ) ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “ปน ก็ อตฺถโถ อ.ความต้องการ
ภิกฺขุหิ ด้วยภิกษุ ท. กิตฺตเกหิ มีประมาณเท่าไร (อตฺถิ) มีอยู่ เต แก่ท่าน” อิติ
ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสถามว่า “ก็ท่านมีความต้องการภิกษุประมาณกี่รูป”

สตุถา สุทฺธกัตฺตานิ ปุจฺฉิจฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก “ปน วากยารัมภโชตกะ อตฺถโถ
สุทฺธกัตฺตานิ อตฺถิจฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก กิตฺตเกหิ วิเสสนะของ ภิกฺขุหิ เต สัมปทาน
ในฺ อตฺถิ ภิกฺขุหิ ตติยาวิเสสนะในฺ อตฺถโถ” อิติศัพฺทํ อากาเรในฺ ปุจฺฉิ ฯ

๖. “สพฺเพหิ ภิกฺขุหิ ฆนฺเตติ ฯ

(โส อุปาสโก) “สพฺเพหิ ภิกฺขุหิ เม ฆนฺเต (อตฺโถ อตฺถิ)” อิติ (อาห) ฯ

(โส อุปาสโก) อ.อุบาสกนั้น (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (อตฺโถ) อ.ความต้องการ ภิกฺขุหิ ด้วยภิกษุ ท. สพฺเพหิ ทั้งปวง (อตฺถิ) มีอยู่ เม แก่ข้าพระองค์” อิติ ดังนี้ ฯ

อุบาสกนั้นกราบทูลว่า “ข้าพระองค์มีความต้องการภิกษุทั้งหมด พระเจ้าข้า”

โส วิเสสนะของ อุปาสโกฯ สุทฺธกัตฺตาใน อาหฯ อาขยาดบทกัตฺตฺวาจก “ฆนฺเต อาลปนฺนะ อตฺโถ สุทฺธกัตฺตาใน อตฺถิฯ อาขยาดบทกัตฺตฺวาจก สพฺเพหิ วิเสสนะของ ภิกฺขุหิฯ ตติยาวิเสสนะใน อตฺโถ เม สัมปทานใน อตฺถิ” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

๗. สตุถา อธิวาเสสิ ฯ

สตุถา (นิมนฺตฺนํ) อธิวาเสสิ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา (นิมนฺตฺนํ) ทรงยังคำนิมนต์ อธิวาเสสิ ให้อยู่ทับแล้ว ฯ

พระศาสดาทรงรับนิมนต์แล้ว

สตุถา เหตุกัตฺตาใน อธิวาเสสิฯ อาขยาดบทเหตุกัตฺตฺวาจก นิมนฺตฺนํ การิตกัมมะใน อธิวาเสสิ ฯ

๘. โสปี คามํ ปวิสิตฺวา “อมฺมตาทา มยา สุวตฺตนาถ พุทฺธปฺปมฺุโข ภิกฺขุสงฺโฆ นิมนฺติโต, โย ยตฺตกานํ ภิกฺขุณํ สกฺโกติ, โส ตตฺตกานํ ยาคฺคาทึนํ อตฺถาย ตณฺฑุลาทึนํ เทตฺตุ; เอกสฺมี จาเน ปจาเปตฺวา ทานํ ทสฺสามาติ อุกฺโขเสนฺโต วิจฺริ ฯ

โสปี (อุปาสโก) คามํ ปวิสิตฺวา “อมฺมตาทา มยา สุวตฺตนาถ พุทฺธปฺปมฺุโข ภิกฺขุสงฺโฆ นิมนฺติโต, โย (ปุคฺคโล) ยตฺตกานํ ภิกฺขุณํ (ทาตุ) สกฺโกติ, โส (ปุคฺคโล) ตตฺตกานํ (ภิกฺขุณํ) ยาคฺคาทึนํ (วตฺถุณํ) อตฺถาย ตณฺฑุลาทึนํ (วตฺถุณํ) เทตฺตุ; (มยฺ อณฺณมณฺณ) เอกสฺมี จาเน ปจาเปตฺวา ทานํ ทสฺสามาติ อุกฺโขเสนฺโต วิจฺริ ฯ

โสปี (อุปาสโก) อ.อุบาสกเมื่อนั้น ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว คามํ สู่หมู่บ้าน อุกฺโขเสนฺโต

วิจิร เทียวปาวร้องอยู่แล้ว อิติ ว่า “อมมตาดา ข้าแต่แม่และพ่อ ท. ภิกขุสงฺโฆ อ.หมู่แห่งภิกษุ พุทฺธปฺมุโข มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุข มยา อันกระผม นิมนฺติโต นิมนต์แล้ว สุวตนาย เพื่อภัตฺตบริโภคนั้นจะมีในวันพรุ่งนี้, โย (ปุคฺคโล) อ.บุคคลใด สกฺโกติ ย่อมอาจ (ทาทฺ) เพื่ออันถวาย ภิกฺขุณฺ्ह์ แก่ภิกษุ ท. ยตฺตกาณฺ्ह์ มีประมาณเท่าใด, โส (ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น เทตฺ ขອງให้ (วตฺตฺนฺ) ซึ่งวัตถุ ท. ตณฺฑุลาทีนฺ มีข้าวสารเป็นต้น อตฺถาย เพื่อประโยชน์ (วตฺตฺนฺ) แก้วตฺตฺ ท. ยาคุอาทีนฺ มีข้าวต้มเป็นต้น (ภิกฺขุณฺ्ह์) เพื่อภิกษุ ท. ตตฺตกาณฺ्ह์ มีประมาณเพียงนั้น, (มยฺ) อ.เรา ท. (อณฺณมณฺณ) ยิ่งกันและกัน ปจาเปตฺวา ให้หุงแล้ว เอกสฺมึ จาเน ในที่แห่งหนึ่ง ทสฺสาม จักถวาย ทานฺ ซึ่งทาน” อิติ ดังนี้ ฯ

แม้อุบาสกนั้นเข้าไปยังหมู่บ้านเทียวปาวร้องว่า “พ่อแม่พี่น้องทั้งหลาย กระผมนิมนต์ ภิกษุสงฆ์มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุขเพื่อฉันอาหารในวันพรุ่งนี้, บุคคลใดสามารถเพื่อจะถวายแก่ภิกษุทั้งหลายมีประมาณเท่าใด, บุคคลนั้นขອງให้วัตถุทั้งหลายมีข้าวสารเป็นต้น เพื่อประโยชน์แก้วตฺตทั้งหลายมีข้าวต้มเป็นต้น เพื่อภิกษุทั้งหลายมีประมาณเท่านั้น, เราทั้งหลายช่วยกันหุงในที่แห่งหนึ่ง จักถวายทาน”

อปิศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ โสๆ วิเสสนะของ อุปาสโกๆ สุกฺทกัตตาใน วิจิรๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ความ สัมปทาปฺถนียกัมมะใน ปวิสิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุคฺโขมฺเสนฺโต “อมมตาดา อาลปนะ พุทฺธปฺมุโข วิเสสนะของ ภิกฺขุสงฺโฆๆ วุตตกัมมะใน นิมนฺติโตๆ กิตบทกัมมวจาก มยา อนภิทกัตตาใน นิมนฺติโต สุวตนาย สัมปทานใน นิมนฺติโต, โย วิเสสนะของ ปุคฺคโลๆ สุกฺทกัตตาใน สกฺโกติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ยตฺตกาณฺ्ह์ วิเสสนะของ ภิกฺขุณฺ्ह์ๆ สัมปทานใน ทาทฺๆ ตุมตถสัมปทานใน สกฺโกติ, โส วิเสสนะของ ปุคฺคโลๆ สุกฺทกัตตาใน เทตฺๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตตฺตกาณฺ्ह์ วิเสสนะของ ภิกฺขุณฺ्ह์ๆ สัมปทานใน เทตฺ ยาคุอาทีนฺ วิเสสนะของ วตฺตฺนฺๆ สัมปทานใน อตฺถายๆ สัมปทานใน เทตฺ ตณฺฑุลาทีนฺ วิเสสนะของ วตฺตฺนฺๆ อวุตตกัมมะใน เทตฺ, มยฺ สุกฺทกัตตาใน ทสฺสามๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก อณฺณมณฺณ การิตกัมมะใน ปจาเปตฺวา เอกสฺมึ วิเสสนะของ จาเนๆ วิสยาธาระใน ปจาเปตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทสฺสาม ทานฺ อวุตตกัมมะใน ทสฺสาม” อิติศัพท์ อาการะใน อุคฺโขมฺเสนฺโตๆ อัปฺกัณฺตรกิริยาของ อุปาสโก ฯ

๙. อถ นั เอโก เสฏฐิ อตฺตโน อาปนทวารั สมปตฺตํ ทิสฺวา “อัย อตฺตโน ปโหนเก ภิกฺขุ อนิมฺนฺเตตฺวา สกลคามํ สมาทเปฺนฺโต วิจรตีติ กุชฺฌิตฺวา “ตยา คหิตภาชนํ อหาราติ ตีหิ อํกุลีหิ คเหตุวา โถเก ตณฺฑุเล อทาสี ตถา มุคฺเค ตถา มาเสติ ฯ
- อถ นั (อุปาสกั) เอโก เสฏฐิ อตฺตโน อาปนทวารั สมปตฺตํ ทิสฺวา “อัย (ปุริโส) อตฺตโน ปโหนเก ภิกฺขุ อนิมฺนฺเตตฺวา สกลคามํ สมาทเปฺนฺโต วิจรตีติ กุชฺฌิตฺวา “(ตุว) ตยา คหิตภาชนํ อหาราติ (วตฺวา) ตีหิ อํกุลีหิ คเหตุวา โถเก ตณฺฑุเล อทาสี, ตถา มุคฺเค (อทาสี) ตถา มาเส (อทาสี) อิติ ฯ

อถ ครั้งนั้น เสฏฐิ อ.เศรษฐี เอโก คนหนึ่ง ทิสฺวา เห็นแล้ว นั (อุปาสกั) ซึ่งอุปาสกนั้น สมปตฺตํ ผู้ถึงพร้อมแล้ว อาปนทวารั ซึ่งประตูแห่งตลาด อตฺตโน ของตน กุชฺฌิตฺวา โกรธแล้ว อิติ ว่า “อัย (ปุริโส) อ.บุรุษนี้ อนิมฺนฺเตตฺวา ไม่นิมนต์แล้ว ภิกฺขุ ซึ่งภิกษุ ท. ปโหนเก ผู้เพียงพอ อตฺตโน แก่ตน สมาทเปฺนฺโต วิจรติ ย่อมเที่ยว ชักชวนอยู่ สกลคามํ ซึ่งชาวบ้านทั้งสิ้น” อิติ ดังนี้ (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตุว) อ.ท่าน อหาร จงนำมา ตยา คหิตภาชนํ ซึ่งภาชนะ อันท่าน ถือเอาแล้ว” อิติ ดังนี้ คเหตุวา หยิบแล้ว อํกุลีหิ ด้วยนิ้ว ท. ตีหิ สาม อทาสี ได้ให้แล้ว ตณฺฑุเล ซึ่งข้าวสาร ท. โถเก หน้อยหนึ่ง (อทาสี) ได้ให้แล้ว มุคฺเค ซึ่งถั่วเขียว ท. ตถา เหมือนอย่างนั้น (อทาสี) ได้ให้แล้ว มาเส ซึ่งถั่วราชมาส ท. ตถา เหมือนอย่างนั้น อิติ ดังนี้แล ฯ

ที่นั้น เศรษฐีคนหนึ่ง เห็นอุปาสกนั้นผู้ถึงประตูตลาดของตนเอง โกรธว่า “บุรุษนี้ ไม่นิมนต์ภิกษุทั้งหลายที่พอเพียงแก่ตน เที่ยวชักชวนชาวบ้านไปทั่ว” จึงกล่าวว่า “ท่านจงนำภาชนะที่ท่านถือมา” ใช้นิ้ว ๓ นิ้วหยิบได้ให้ข้าวสารทั้งหลายหน้อยหนึ่ง ได้ให้ถั่วเขียวหน้อยหนึ่งเหมือนกัน ได้ให้ถั่วราชมาสหน้อยหนึ่งเหมือนกัน ดังนี้แล

อถ กาลสัตตมึ เอโก วิเสสนะของ เสฏฐิ ๑ สุทรรกัตฺตาใน อทาสี ๑ สามบท อาชยาตบท กัตฺตฺวาจก นั วิเสสนะของ อุปาสกั ๑ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา อตฺตโน สามีสัมพันธะใน อาปนทวารั ๑ สัมปาปฺนึยกัมมะใน สมปตฺตํ ๑ วิเสสนะของ อุปาสกั ทิสฺวา ปุพพกาล-กิริยาใน กุชฺฌิตฺวา “อัย วิเสสนะของ ปุริโส ๑ สุทรรกัตฺตาใน วิจรติ ๑ อาชยาตบท กัตฺตฺวาจก อตฺตโน สัมปทานใน ปโหนเก ๑ วิเสสนะของ ภิกฺขุ ๑ อวุตตกัมมะใน อนิมฺนฺเตตฺวา ๑ ปุพพกาลกิริยาใน สมาทเปฺนฺโต สกลคามํ อวุตตกัมมะใน สมาทเปฺนฺโต ๑

อัพภัณฑกริยาของ ปุริโส” อติศัพท์ อากาละใน กุชฌิตวาจ ปุพพกาลกริยาใน วตวา
 “ตวั สุททกัตตาใน อาหารจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตยา อนภิตกัตตาใน คหิต-
 คหิตภาชนํ อุตตกัมมะใน อาหาร” อติศัพท์ อากาละใน วตวาจ ปุพพกาลกริยาใน
 คเหตุวา ดีหิ วิเสสนะของ องคฺลึหิจฺ ภาระใน คเหตุวาจ ปุพพกาลกริยาใน อทาสี
 โถเก วิเสสนะของ ตณฺหุเลจฺ อุตตกัมมะใน อทาสี ตถา กริยาวิเสสนะใน อทาสี
 มุคฺเค อุตตกัมมะใน อทาสี ตถา กริยาวิเสสนะใน อทาสี มาเส อุตตกัมมะใน
 อทาสี อติศัพท์ समाปนञ्च ๕

๑๐. โส ตโต ปฏฺจาย พิพาลปทกเสฏฺฐี นาม ชาโต ๕

โส (เสฏฺฐี) ตโต (กาลโต) ปฏฺจาย พิพาลปทกเสฏฺฐี นาม ชาโต ๕

โส (เสฏฺฐี) อ.เศรษฐีนั้น พิพาลปทกเสฏฺฐี นาม เป็นผู้ชื่อว่าพิพาลปทเศรษฐี
 ชาโต เกิดแล้ว ปฏฺจาย จำเดิม ตโต (กาลโต) แต่กาลนั้น ๕

เศรษฐีนั้น มีชื่อว่าพิพาลปทเศรษฐี จำเดิมแต่นั้นมา

โส วิเสสนะของ เสฏฺฐีจฺ สุททกัตตาใน ชาโตจฺ กิตบทกัตตฺวาจก ตโต วิเสสนะของ
 กาลโตจฺ อปาทานใน ปฏฺจายจฺ กริยาวิเสสนะใน ชาโต นามศัพท์ สัณฺญาชตกะ
 เข้ากับ พิพาลปทกเสฏฺฐีจฺ วิกตีกัตตาใน ชาโต ๕

๑๑. สปิพาคณิตาทีนึ เทนฺโตปี กรณฺทกกณฺณิกํ กุญฺเฏ ปกฺขิปิตฺวา เอกโต นํ กตฺวา
 พินฺหุํ พินฺหุํ ปคฺขรฺาเปนฺโต โถกเมว อทาสี ๕

(เสฏฺฐี) สปิพาคณิตาทีนึ (วตฺถุณิ) เทนฺโตปี กรณฺทกกณฺณิกํ กุญฺเฏ ปกฺขิปิตฺวา เอกโต นํ
 (กรณฺทกกณฺณิกํ) กตฺวา พินฺหุํ พินฺหุํ ปคฺขรฺาเปนฺโต โถกเมว อทาสี ๕

(เสฏฺฐี) อ.เศรษฐี เทนฺโตปี แม่เมื่อให้ (วตฺถุณิ) ซึ่งวัตถุ ท. สปิพาคณิตาทีนึ
 มีเนยใสและน้ำอ้อยเป็นต้น ปกฺขิปิตฺวา ใส่เข้าแล้ว กรณฺทกกณฺณิกํ ซึ่งมุมแห่งขวด
 กุญฺเฏ ในหม้อ กตฺวา กระทำแล้ว นํ (กรณฺทกกณฺณิกํ) ซึ่งมุมแห่งขวดนั้น เอกโต
 โดยความเป็นอันเดียวกัน พินฺหุํ พินฺหุํ ยังหยาดจฺ ปคฺขรฺาเปนฺโต ให้ไหลออกอยู่
 อทาสี ได้ให้แล้ว โถกํ เหว หน้อยหนึ่งนั้นเที่ยว ๕

เศรษฐีแม่เมื่อจะให้วัตถุทั้งหลายมีเนยใสและน้ำอ้อยเป็นต้น ใส่มุขขวดที่หม้อ กระทำมุขขวดนั้นโดยความเป็นอันเดียวกัน ทำให้ที่ละลายไหลออก ได้ให้หน้อยหนึ่งนั้นแหละ

เสฏฐิ สุทธกัตตานิ อทาสิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก สปิพินาณิตาทีนิ วิเสสนะของวตุฏฐิฯ อวุตตกัมมะใน เทนุโต อปีศัพท อเปกขัตตะเข้ากับ เทนุโตฯ อัมภันตกริยาของ เสฏฐิ กรณทกกณณิก อวุตตกัมมะใน ปกขิปิตวา กุญ วิสยาธาระใน ปกขิปิตวาฯ ปุพพกาลกริยาใน กตวา เอกโต ตติยาวิเสสนะใน กตวา น วิเสสนะของ กรณทกกณณิกฯ อวุตตกัมมะใน กตวาฯ สมานกาลกริยาใน ปคฺขราเปนุโต ฬินุหุ สองบทการิตกัมมะใน ปคฺขราเปนุโตฯ อัมภันตกริยาของ เสฏฐิ เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ โลกิฯ กริยาวิเสสนะใน อทาสิ ฯ

๑๒. อุปาสโก อวเสเสหิ ทินฺนํ เอกโต กตวา อิมินา ทินฺนํ วิสุํเยว อคฺคเหสิ ฯ

อุปาสโก อวเสเสหิ (ชเนหิ) ทินฺนํ (วตุฏฺ) เอกโต กตวา อิมินา (เสฏฐินา) ทินฺนํ (วตุฏฺ) วิสุํเยว อคฺคเหสิ ฯ

อุปาสโก อ.อุปาสก กตวา กระทำแล้ว (วตุฏฺ) ซึ่งวัตถุ อวเสเสหิ (ชเนหิ) ทินฺนํ อัน- อันชน ท. ผู้เหลือลง -ให้แล้ว เอกโต โดยความเป็นอันเดียวกัน อคฺคเหสิ ได้ถือเอาแล้ว (วตุฏฺ) ซึ่งวัตถุ อิมินา (เสฏฐินา) ทินฺนํ อัน- อันเศรษฐีนี้ -ให้แล้ว วิสุํ เอวแยกนั้นเที่ยว ฯ

อุปาสกทำของที่พวกชนที่เหลือให้รวมกัน ได้ถือเอาของที่เศรษฐีนี้ให้ไว้แยกต่างหาก

อุปาสโก สุทธกัตตานิ อคฺคเหสิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก อวเสเสหิ วิเสสนะของชเนหิฯ อนภิตกัตตานิ ทินฺนํฯ วิเสสนะของ วตุฏฺฯ อวุตตกัมมะใน กตวา เอกโต ตติยาวิเสสนะใน กตวาฯ ปุพพกาลกริยาใน อคฺคเหสิ อิมินา วิเสสนะของ เสฏฐินาฯ อนภิตกัตตานิ ทินฺนํฯ วิเสสนะของ วตุฏฺฯ อวุตตกัมมะใน อคฺคเหสิ เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ วิสุํฯ กริยาวิเสสนะใน อคฺคเหสิ ฯ

๑๓. โส เสฏฐิ ตสฺส กิริยํ ทิสฺวา “กั นุ โข เอส มยา ทินฺนํ วิสุํ คณฺหาตีติ จินฺเตตฺวา ตสฺส ปจฺจโต เอกํ จุพฺพฏฺฐากํ ปหิณฺนิ “คจฺฉ, ยํ เอส กโรติ, ตํ ชานาหิตี ๫

โส เสฏฐิ ตสฺส (อุปาสกสฺส) กิริยํ ทิสฺวา “กั นุ โข เอส (ปุริโส) มยา ทินฺนํ (วตฺถุ) วิสุํ คณฺหาตีติ จินฺเตตฺวา ตสฺส (อุปาสกสฺส) ปจฺจโต เอกํ จุพฺพฏฺฐากํ ปหิณฺนิ “(ตฺว) คจฺฉ, ยํ (กมฺม) เอส (อุปาสโก) กโรติ, (ตฺว) ตํ (กมฺม) ชานาหิตี (วจเนน) ๫

โส เสฏฐิ อ.เศรษฐินฺนํ ทิสฺวา เห็นแล้ว กิริยํ ซึ่งกิริยา ตสฺส (อุปาสกสฺส) ของ อุปาสกนฺนํ จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “เอส (ปุริโส) อ.บุรุษนี้ คณฺหาตี ย่อมถือเอา (วตฺถุ) ซึ่งวตฺถุ มยา ทินฺนํ อัน-อันเรา-ให้แล้ว วิสุํ แยกต่างหาก กั นุ โข ทำไมหนอแล” อิติ ดังนี้ ปหิณฺนิ ส่งไปแล้ว เอกํ จุพฺพฏฺฐากํ ซึ่งจุพฺพฏฺฐากคนหนึ่ง ปจฺจโต ข้างหลัง ตสฺส (อุปาสกสฺส) ของอุปาสกนฺนํ (วจเนน) ด้วยคำ อิติ ว่า “(ตฺว) อ.ท่าน คจฺฉ จงไป, เอส (อุปาสโก) อ.อุปาสกนฺนํ กโรติ ย่อมกระทำ ยํ (กมฺม) ซึ่งกรรมใด, (ตฺว) อ.ท่าน ชานาหิ จงรู้ ตํ (กมฺม) ซึ่งกรรมนั้น” อิติ ดังนี้ ๫

เศรษฐินฺนํ เห็นกิริยาของอุปาสกนฺนํ คิดว่า “บุรุษนี้ ย่อมถือเอาวตฺถุ ที่เราให้แล้วแยกต่างหาก ทำไมหนอแล” ส่งจุพฺพฏฺฐากคนหนึ่งไปข้างหลัง ของอุปาสกนฺนํด้วยคำว่า “ท่านจงไป, อุปาสกนฺนํ ย่อมทำกรรมใด, ท่านจงรู้กรรมนั้น”

โส วิเสสนะของ เสฏฺฐิ ๗ สุธกัถตาใน ปหิณฺนิ ๗ อาชยาตบทกัถตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ อุปาสกสฺส ๗ สามีสัมพันธะใน กิริยา ๗ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา ๗ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “เอส วิเสสนะของ ปุริโส ๗ สุธกัถตาใน คณฺหาตี ๗ อาชยาตบทกัถตฺวาจก กิศัพท์ ปุจฺฉนัตถะ นุศัพท์ สังกัปปัตถะ ไชศัพท์ วจนาลังการะ มยา อนภิหิตกัถตาใน ทินฺนํ ๗ วิเสสนะของ วตฺถุ ๗ อวุตตกัมมะใน คณฺหาตี วิสุํ กิริยาวิเสสนะใน คณฺหาตี” อิติศัพท์ อากาเรใน จินฺเตตฺวา ๗ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปหิณฺนิ ตสฺส วิเสสนะของ อุปาสกสฺส ๗ สามีสัมพันธะใน ปจฺจโต ๗ ตติยาวิเสสนะใน ปหิณฺนิ เอกํ วิเสสนะของ จุพฺพฏฺฐาก ๗ อวุตตกัมมะใน ปหิณฺนิ “ตฺว สุธกัถตาใน คจฺฉ ๗ อาชยาตบทกัถตฺวาจก, เอส วิเสสนะของ อุปาสโก ๗ สุธกัถตาใน กโรติ ๗ อาชยาตบทกัถตฺวาจก ยํ วิเสสนะของ กมฺม ๗ อวุตตกัมมะใน กโรติ, ตฺว สุธกัถตาใน ชานาหิ ๗ อาชยาตบทกัถตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ กมฺม ๗ อวุตตกัมมะใน ชานาหิ” อิติศัพท์ สรุปะใน วจเนน ๗ ภาระใน ปหิณฺนิ ๫

๑๔. โส คนตวาทว่า “เสฏฐิสิส มหปผล โหตุติ ยาคุกตตปฺวานัน อตถาย เอกัง เทว ตณฺหุเล ปกฺขิปีตฺวา มุคฺคมาเสปี เตลผาณิตาทีพินฺทุหนีปี สพฺพภาชเนสุ ปกฺขิปี ๕

โส (อุปาสโก) คนตวาทว่า “เสฏฐิสิส มหปผล โหตุติ (วตฺวา) ยาคุกตตปฺวานัน อตถาย เอกัง (ตณฺหุล) เทว ตณฺหุเล ปกฺขิปีตฺวา มุคฺคมาเสปี เตลผาณิตาทีพินฺทุหนีปี สพฺพภาชเนสุ ปกฺขิปี ๕

โส (อุปาสโก) อ.อุปาสกนััน คนตวาท ไปแล้ว (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มหปผล อ.ผลอันใหญ่ โหตุ ขอจงมี เสฏฐิสิส แก่เศรษฐี” อิติ ดังนี้ ปกฺขิปีตฺวา ใส่เข้าไป แล้ว เอกัง (ตณฺหุล) ซึ่งข้าวสาร หนึ่งเมล็ด เทว ตณฺหุเล ซึ่งข้าวสาร ท. สองเมล็ด อตถาย เพื่อประโยชน์ ยาคุกตตปฺวานัน แก่ข้าวต้ม ข้าวสวย และขนม ท. ปกฺขิปี ใส่เข้าไปแล้ว มุคฺคมาเสปี แม่ซึ่งถั่วเขียวและถั่วราชมาส ท. เตลผาณิตาทีพินฺทุหนีปี แม่ซึ่งหยาดแห่งวัตุภูมิน้ำมันและน้ำอ้อยเป็นต้น สพฺพภาชเนสุ ในภาชนะทั้งปวง ท. ๕

อุปาสกนัันไปแล้ว กล่าววว่า “ขอผลใหญ่จงมีแก่ท่านเศรษฐี” แล้วใส่ข้าวสารหนึ่งเมล็ด สองเมล็ด เพื่อประโยชน์แก่ข้าวต้ม ข้าวสวย และขนม ใส่แม่ถั่วเขียวและถั่วราชมาส แม่หยาดแห่งวัตุภูมิน้ำมันและน้ำอ้อยเป็นต้น ในภาชนะทั้งหมด

โส วิเสสนะของ อุปาสโก๑ สฺุทธกัตตนาใน ปกฺขิปี๑ อาชยตบทกัตตฺวาจก คนตวาท ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “มหปผล สฺุทธกัตตนา โหตุ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจก เสฏฐิสิส สัมปทานใน โหตุ” อิติศัพท์ อากาเรใน วตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปกฺขิปีตฺวา ยาคุกตตปฺวานัน สัมปทานใน อตถาย๑ สัมปทานใน ปกฺขิปีตฺวา เอกัง วิเสสนะของ ตณฺหุล๑ อวุตตกัมมะใน ปกฺขิปีตฺวา เทว วิเสสนะของ ตณฺหุเล๑ อวุตตกัมมะใน ปกฺขิปีตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปกฺขิปี อปี สองศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ มุคฺคมาเส และเตลผาณิตาทีพินฺทุหนี มุคฺคมาเส ก็ดี เตลผาณิตาทีพินฺทุหนี ก็ดี อวุตตกัมมะใน ปกฺขิปี สพฺพภาชเนสุ วิสยาราระใน ปกฺขิปี ๕

๑๕. จุพฺพภูจาทโก คนตวาท เสฏฐิสิส อาโรเจสิ ๕

จุพฺพภูจาทโก อ.จุพฺพภูจาทก คนตวาท ไปแล้ว อาโรเจสิ บอกแล้ว เสฏฐิสิส แก่เศรษฐี ๕
จุพฺพภูจาทกไปบอกแก่ท่านเศรษฐี

จุพฺพภูจาทโก สฺุทธกัตตนาใน อาโรเจสิ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจก คนตวาท ปุพฺพกาลกิริยา

ใน อารโจะสิ เสฏฐิสฺส สัมปทานใน อารโจะสิ ฯ

๑๖. ตํ สุตฺวา เสฏฐี จินฺตฺสึ “สเจ เม โส ปริสมชฺเฒ อวณฺณํ ภาสิสฺสตี, มม นามะ คหิตมตฺเตเยว นํ ปหริตฺวา มาเรสฺสามิตี นิवासนฺนตฺเร จุริกํ พนฺธิตฺวา ปุณฺทิวเส คนฺตฺวา ฆตฺตคฺเค อฏฺฐาสิ ฯ

ตํ (วจนฺ) สุตฺวา เสฏฐี จินฺตฺสึ “สเจ เม โส (อุปาสโก) ปริสมชฺเฒ อวณฺณํ ภาสิสฺสตี, มม นามะ (เตน อุปาสเกน) คหิตมตฺเต เอว (สนฺเต), (อหํ) นํ (อุปาสกํ) ปหริตฺวา (ตํ อุปาสกํ) มาเรสฺสามิตี นิवासนฺนตฺเร จุริกํ พนฺธิตฺวา ปุณฺทิวเส คนฺตฺวา ฆตฺตคฺเค อฏฺฐาสิ ฯ

เสฏฐี อ.เศรษฐี สุตฺวา ฟังแล้ว ตํ (วจนฺ) ซึ่งคำนั้น จินฺตฺสึ คิดแล้ว อิติ ว่า “สเจ ถ้าวว่า โส (อุปาสโก) อ.อุบาสกนั้น ภาสิสฺสตี จักกล่าว อวณฺณํ ซึ่งโทษอันมิใช่คุณ เม ของเรา ปริสมชฺเฒ ในท่ามกลางแห่งบริษัทไซรั, นามะ ครั้นเมื่อชื่อ มม ของเรา (เตน อุปาสเกน) คหิตมตฺเต เอว เป็นของสักว่า อันอุบาสกนั้นเอ๋ยแล้วนั้นเทียว (สนฺเต) มีอยู่, (อหํ) อ.เรา ปหริตฺวา ประหารแล้ว นํ (อุปาสกํ) ซึ่งอุบาสกนั้น (ตํ อุปาสกํ) ยังอุบาสกนั้น มาเรสฺสามิ จักให้ตาย” อิติ ดังนี้ พนฺธิตฺวา ผูกแล้ว จุริกํ ซึ่งกฤษ นิवासนฺนตฺเร ในระหว่างแห่งผ้านุ่ง คนฺตฺวา ไปแล้ว ปุณฺทิวเส ในวันรุ่งขึ้น อฏฺฐาสิ ได้ยืนแล้ว ฆตฺตคฺเค ในโรงแห่งภัตต ฯ

เศรษฐีฟังคำนั้นแล้ว คิดว่า “ถ้าอุบาสกนั้นจะกล่าวตำหนิโทษของเราในท่ามกลาง ประชุมชน, พอมันเอ๋ยชื่อของเราขึ้นเท่านั้น, เราจะประหารอุบาสกนั้นให้ตาย” แล้วผูก กฤษไว้ที่ระหว่างผ้านุ่ง วันรุ่งขึ้น ได้ไปยืนอยู่ที่โรงอาหาร

เสฏฐี สุทฺถกัตฺตาใน จินฺตฺสึ และ อฏฺฐาสิ จินฺตฺสึ กิติ อฏฺฐาสิ กิติ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก ตํ วิเสสณะของ วจนฺฯ อวุตตกัมมะใน สุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺตฺสึ “สเจ ปริกัปปัตถะ โส วิเสสณะของ อุปาสโกฯ สุทฺถกัตฺตาใน ภาสิสฺสตีฯ อาชยาตบท กัตฺตฺวาจาก เม สามีสัมพันธะใน อวณฺณํ ปริสมชฺเฒ วิสยาธาระใน ภาสิสฺสตี อวณฺณํ อวุตตกัมมะใน ภาสิสฺสตี, นามะ ลักขณะใน สนฺเตฯ ลักขณะกิริยา มม สามีสัมพันธะ ใน นามะ เตน วิเสสณะของ อุปาสเกนฯ อนภิกัตฺตาใน คหิต- เอวคัพฺท อวธารณะ เข้ากับ คหิตมตฺเตฯ วิกิตกัตฺตาใน สนฺเต, อหํ เหตุกัตฺตาใน มาเรสฺสามิฯ อาชยาตบท เหตุกัตฺตฺวาจาก นํ วิเสสณะของ อุปาสกํฯ อวุตตกัมมะใน ปหริตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา

ใน มาเรสุสามี ต่ วิเสสนะของ อุปาสกัฏ การิตกัมมะใน มาเรสุสามี” อิติศัพท์ อาการะ
ใน จินฺเตสิ นีวาสนนฺตเร วิสยาธาระใน พนฺธิตฺวา จุริกั อวุตตกัมมะใน พนฺธิตฺวา
ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา ปุณฺทิวเส กาลสัตตมีใน คนฺตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อฏฺฐจาสิ
ภตฺตคฺเค วิสยาธาระใน อฏฺฐจาสิ ฯ

๑๗. โส ปุริโส พุทฺธปฺปมฺขั ภิกฺขุสงฺฆมฺ ปรีวิสิตฺวา ภควนฺตํ อาท “ภนฺเต มยา มหาชนํ
สมาทเปตฺวา อิํ ทานํ ทินฺนํ, ตตฺถ สมาทปีตา มนุสฺสา อตฺตโน พเลน พหุณีปี
โลกานิปิ ตณฺฑุลาทีนึ อทฺสุ, เตสํ สพฺเพสํ มหปฺผลํ โหตุติ ฯ

โส ปุริโส พุทฺธปฺปมฺขั ภิกฺขุสงฺฆมฺ ปรีวิสิตฺวา ภควนฺตํ อาท “ภนฺเต มยา มหาชนํ
สมาทเปตฺวา อิํ ทานํ ทินฺนํ, (มยา) ตตฺถ (จาเน) สมาทปีตา มนุสฺสา อตฺตโน พเลน
พหุณีปี โลกานิปิ ตณฺฑุลาทีนึ (วตฺถุณิ) อทฺสุ, เตสํ สพฺเพสํ (มนุสฺसानํ) มหปฺผลํ โหตุติ ฯ

โส ปุริโส อ.บุรุษนั ปรีวิสิตฺวา อังคาสแล้ว ภิกฺขุสงฺฆมฺ ซึ่งหมู่แห่งภิกษุ พุทฺธปฺปมฺขั
มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุข อาท กราบทูลแล้ว ภควนฺตํ กะพระผู้มีพระภาคเจ้า อิติ ว่า
“ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อิํ ทานํ อ.ทานนี้ มยา อันข้าพระองค์ สมาทเปตฺวา
ชัคฺชนแล้ว มหาชนํ ซึ่งมหาชน ทินฺนํ ถวายแล้ว, มนุสฺสา อ.มนุษย์ ท. (มยา)
ตตฺถ (จาเน) สมาทปีตา ผู้อันข้าพระองค์ ชัคฺชนแล้ว ในที่นั้น อทฺสุ ได้ให้แล้ว
(วตฺถุณิ) ซึ่งวัตถุ ท. ตณฺฑุลาทีนึ มีข้าวสารเป็นต้น พหุณีปี มากบ้าง โลกานิปิ น้อย
บ้าง พเลน ตามกำลัง อตฺตโน ของตน, มหปฺผลํ อ.ผลอันใหญ่ โหตุ ของจะมี เตสํ
(มนุสฺसानํ) แก่มนุษย์ ท. เหล่านั้น สพฺเพสํ ทั้งปวง” อิติ ดังนี้ ฯ

บุรุษนัอังคาสพระภิกษุสงฆ์มีพระพุทฺธเจ้าเป็นประมุข กราบทูลกับพระผู้มีพระภาค
ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ทานนี้ ข้าพระองค์ชัคฺชนมหาชนถวาย, พวกมนุษย์ที่
ข้าพระองค์ชัคฺชนที่นั้น ได้ให้วัตถุมีข้าวสารเป็นต้นมากบ้าง น้อยบ้าง ตามกำลังของ
ตัวเอง, ขอผลใหญ่จงมีแก่พวกมนุษย์เหล่านั้นทั้งหมด”

โส วิเสสนะของ ปุริโส ๑ สุทฺธกัตฺตาใน อาท ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก พุทฺธปฺปมฺขั
วิเสสนะของ ภิกฺขุสงฺฆมฺ อวุตตกัมมะใน ปรีวิสิตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาท ภควนฺตํ
อกิตตกัมมะใน อาท “ภนฺเต อาลปนะ อิํ วิเสสนะของ ทานํ ๑ วุตตกัมมะใน ทินฺนํ ๑
กิตตทกัมมวาทก มยา อนภินิหิตกัตฺตาใน ทินฺนํ มหาชนํ อวุตตกัมมะใน สมาทเปตฺวา ๑

ปุพพกาลกิริยาใน ทินฺนํ, สมาทปิตา วิเสสนะของ มนุสฺสาฯ สุทฺธกัตฺตาใน อหํสุฯ
 อาชยตบทกัตฺตฺวาจก มยา อนภิตกัตฺตาใน สมาทปิตา ตตฺถ วิเสสนะของ จาเนฯ
 วิสยาธาระใน สมาทปิตา อตฺตโน สามีสัมพันธะใน พเลนฯ ตติยาวิเสสนะใน อหํสุ
 อปี สองศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ พหุณี และ โถกานี พหุณี กิติ โถกานี กิติ
 ตณฺหุลาทีนึ กิติ วิเสสนะของ วตฺถุณีฯ อวตฺตกัมมะใน อหํสุ, มหปฺผลํ สุทฺธกัตฺตาใน
 โหตุฯ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก เตสํ กิติ สพฺเพสํ กิติ วิเสสนะของ มนุสฺसानํฯ สัมปทาน
 ใน โหตุฯ” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ฯ

๑๘. ตํ สุตฺวา เสฏฺฐี จินฺเตสิ “อหํ ‘อสุเกน นาม อจฺจราย คณฺหิตฺวา ตณฺหุลาทีนึ
 ทินฺนํ นานีติ มม นามะ คหิตมตฺเต อิมํ มาเรสุสามีติ อาคโต, อยมฺปนํ สพฺพสงฺคาหิกํ
 กตฺวา เยหิปี นาฬิกาทึหิ มินิตฺวา ทินฺนํ, เยหิปี อจฺจราย คเหตุวา ทินฺนํ,
 สพฺเพสํ มหปฺผลํ โหตุติ วทติ, สจฺหาหํ เอวรูปํ น ขมาเปสุสามิ, เทวทณฺโฑ เม
 มตฺถเก ปตฺติสฺสตีติ ฯ

ตํ (วจนํ) สุตฺวา เสฏฺฐี จินฺเตสิ “อหํ ‘อสุเกน นาม (เสฏฺฐจินา) อจฺจราย คณฺหิตฺวา
 ตณฺหุลาทีนึ (วตฺถุณี) ทินฺนํ นานีติ (วจนเน) มม นามะ (อิมินา ปุริเสน) คหิตมตฺเต (สนฺเต),
 (อหํ) อิมํ (ปุริสํ) มาเรสุสามีติ (จินฺตเนน) อาคโต (อมฺหิ), อยมํ ปน (ปุริโส) สพฺพสงฺคาหิกํ
 กตฺวา ‘(วตฺถุ) เยหิปี (ชเนหิ) นาฬิกาทึหิ (วตฺถุหิ) มินิตฺวา ทินฺนํ, (วตฺถุ) เยหิปี (ชเนหิ)
 อจฺจราย คเหตุวา ทินฺนํ, สพฺเพสํ (ชานนํ) มหปฺผลํ โหตุติ วทติ, สจฺจ อหํ เอวรูปํ (ปุริสํ)
 น ขมาเปสุสามิ, เทวทณฺโฑ เม มตฺถเก ปตฺติสฺสตีติ ฯ

เสฏฺฐี อ.เศรษฺฐี สุตฺวา ฟังแล้ว ตํ (วจนํ) ซึ่งคำนั้น จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “อหํ
 อ.เรา อาคโต เป็นผู้มาแล้ว (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “นามะ ครั้นเมื่อชื่อ มม
 ของเรา (อิมินา ปุริเสน) คหิตมตฺเต เป็นของสักว่า อันบุรุษนี้ เอ่ยแล้ว (วจนเน)
 ด้วยคำ อิติ ว่า ‘(วตฺถุหิ) อ.วตฺถุ ท. ตณฺหุลาทีนึ มีข่าวสารเป็นต้น (เสฏฺฐจินา) อัน
 เศรษฺฐี อสุเกน นาม ชื่อโน้น คณฺหิตฺวา หยิบแล้ว อจฺจราย ด้วยนิ้วมือ ทินฺนํ นานี
 ให้แล้ว’ อิติ ดังนี้ (สนฺเต) มีอยู่, (อหํ) อ.เรา อิมํ (ปุริสํ) ยังบุรุษนี้ มาเรสุสามิ จัก
 ให้ตาย’ อิติ ดังนี้ (อมฺหิ) ย่อมเป็น, ปน แต่ที่ว่า อยมํ (ปุริโส) อ.บุรุษนี้ กตฺวา กระทำ
 แล้ว สพฺพสงฺคาหิกํ ให้เป็นวัตถุอันบุคคลพึงถือเอารวมกันแห่งวัตถุทั้งปวง วทติ

ย่อมกล่าว อิติ ว่า '(วตฺถุ) อ.วตฺถุ เยหิปี (ชเนหิ) อันชน ท. แม่เหล่าใด มินิตฺวา ตวงแล้ว (วตฺถุหิ) ด้วยวตฺถุ ท. นาฬิกาทีหิ มีทะนานเป็นต้น ทินฺหนํ ให้แล้ว, (วตฺถุ) อ.วตฺถุ เยหิปี (ชเนหิ) อันชน ท. แม่เหล่าใด คเหตุวา หยิบเอาแล้ว อจฺจราย ด้วย นิ้วมือ ทินฺหนํ ให้แล้ว, มหฺบผลํ อ.ผลใหญ่ โหตุ ของงมี สพฺเพสํ (ชนาหํ) แก่ชน ท. ทั้งปวง' อิติ ดังนี้, สเจ ถ้าว่า อหํ อ.เรา เอวรูปํ (ปฺริสํ) น ขมาเปสฺสามิ จักไม่ ยิงบุรุษ ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป ให้อดโทษไซ้, เทวทณฺโท อ.เทวทัศน์ ปติสฺสติ จักตกลง มตฺถเก บนกระหม่อม เม ของเรา" อิติ ดังนี้ ฯ

เศรษฐีฟังคำนั้นแล้ว คิดว่า "เราเป็นผู้มาด้วยคิดว่า 'เมื่อชื่อของเราถูกบุรุษนี้สักว่าเอ๋ย ขึ้นด้วยคำว่า 'วตฺถุทั้งหลายมีข้าวสารเป็นต้นที่เศรษฐีชื่อโน้น หยิบด้วยนิ้วมือให้แล้ว' ดังนี้ มีอยู่, เราจักฆ่าบุรุษนี้ให้ตาย', แต่บุรุษนี้ทำให้เป็นวตฺถุพึงถือเอารวมกันแห่ง วตฺถุทุกอย่างกล่าวว่า 'วตฺถุที่พวกชนเหล่าใด ตวงด้วยวตฺถุทั้งหลายมีทะนานเป็นต้น ให้แล้วบ้าง วตฺถุที่พวกชนเหล่าใดหยิบด้วยนิ้วมือให้แล้วบ้าง ขอผลใหญ่จงมีแก่ชนทั้งหลายทั้งปวง, ถ้าว่าเราจักไม่ขอฆาตบุรุษผู้มีอย่างนี้เป็นสภาพ, เทวทัศน์จักตกลงบน กระหม่อมของเรา"

เสฏฺฐิ สฺุทธกัตฺตานิ จินฺเตสิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ตํ วิเสสฺนะของ วจฺนํฯ อวฺตต- กัมมะใน สุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตสิ "อหํ สฺุทธกัตฺตานิ อมฺหิฯ อาชยาตบท กัตฺตฺวาจก 'ตณฺหุลาทีนํ วิเสสฺนะของ วตฺถุณฺญํฯ วุตตกัมมะใน ทินฺหนานํฯ กิตฺตทกัมมะ- วาจก นามศัพฺทํ สฺัญญาไซตฺตะเข้ากับ อสุเกนฯ วิเสสฺนะของ เสฏฺฐจินาฯ อนภิตกัต- ตฺตานิ ทินฺหนานํ อจฺจราย ภาวะใน คณฺหิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทินฺหนานํ' อิติศัพฺทํ สฺรุปะใน วจฺเนนฯ ภาวะใน คหิต- นามะ ลักษณะใน สนฺเตฯ ลักษณะกิริยา มม สามิ- สัมพันธะใน นามะ อิมินา วิเสสฺนะของ ปฺริเสนฯ อนภิตกัตฺตานิ คหิต- คหิตมตฺเต วิกติกัตฺตานิ สนฺเต, อหํ เหตุกัตฺตานิ มาเรสฺสามิฯ อาชยาตบทเหตุกัตฺตฺวาจก อิมํ วิเสสฺนะของ ปฺริสํฯ การิตกัมมะใน มาเรสฺสามิ' อิติศัพฺทํ สฺรุปะใน จินฺตเนนฯ ภาวะใน อาคโตะฯ วิกติกัตฺตานิ อมฺหิ, ปน ปักขันตรไซตฺตะ อยู่ วิเสสฺนะของ ปฺริสํฯ สฺุทธกัตฺตานิ วทติฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก สพฺพสงฺคาหิกํ วิกติกัมมะใน กตฺวาฯ ปุพฺพกาล กิริยาใน วทติ 'วตฺถุ วุตตกัมมะใน ทินฺหนํฯ กิตฺตทกัมมะวาจก อปิศัพฺทํ อเปกขัตตะ เข้ากับ เยหิฯ วิเสสฺนะของ ชเนหิฯ อนภิตกัตฺตานิ ทินฺหนํ นาฬิกาทีหิ วิเสสฺนะของ

วตถุหิๆ ภาระใน มินิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ทินฺนํ, วตถุ วุตตกัมมะใน ทินฺนํๆ กิตตบทกัมมวาทก อปิตัพท อเปกขัตถะเข้ากับ เยหิๆ วิเสสณะของ ชเนหิๆ อนภิตกัตตทา ใน ทินฺนํ อจจราย ภาระใน คเหตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ทินฺนํ, มหปผล สุตทกัตตทาใน โหตุๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก สพฺเพส วิเสสณะของ ชนानํๆ สัมปทานใน โหตุ' อิติตัพท อาการะใน วทติ, สเจ ปริกัปปัตถะ อหํ เหตุกัตตทาใน ขมาเปสสามิๆ อาชยาตบทเหตุกัตตวาจาก เอวรूप วิเสสณะของ ปุริสํๆ การิตกัมมะใน ขมาเปสสามิ นคัพท ปฏิสเสระใน ขมาเปสสามิ, เทวทณฺโฑ สุตทกัตตทาใน ปติสฺสติๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก เม สามีสัมพันธะใน มตฺถเกๆ วิสยาธาระใน ปติสฺสติ" อิติตัพท อาการะใน จินฺเตสิ ๕

๑๙. โส ตสฺส ปาทมฺเณ นิปชฺชิตฺวา "ขมาหิ เม สามีติ อาห, "กิมิทฺติ จ เตน ปุฏฺโจ สพฺพนฺตํ ปวตฺตี อาโรเจสิ ๕

โส (เสฏฺฐิ) ตสฺส (อุปาสกสฺส) ปาทมฺเณ นิปชฺชิตฺวา "(ตุว) ขมาหิ เม สามีติ อาห, "กั อิทํ (การณ)" อิติ จ เตน (อุปาสเกน) ปุฏฺโจ สพฺพํ ตํ ปวตฺตี อาโรเจสิ ๕

โส (เสฏฺฐิ) อ.เศรชฺฐินัน นิปชฺชิตฺวา หมอบแล้ว ปาทมฺเณ ที่ใกล้แห่งเท้า ตสฺส (อุปาสกสฺส) ของอุปาสกนัน อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า "สามิ ข้าแต่นาย (ตุว) อ.ท่าน ขมาหิ ของจอตโทษ เม แก่กระผม" อิติ ดังนี้ (จ) ด้วย เตน (อุปาสเกน) ปุฏฺโจ ผู้อันอุปาสกนัน ถามแล้ว อิติ ว่า "อิทํ (การณ) อ.เหตุนี้ ก็อะไร" อิติ ดังนี้ อาโรเจสิ บอกแล้ว ตํ ปวตฺตี ซึ่งความเป็นไปทั่วนั้น สพฺพํ ทั้งปวง จ ด้วย ๕

เศรชฺฐินัน หมอบที่ใกล้เท้าของอุปาสกนัน กล่าวว่า "ข้าแต่นาย ขอท่านจงอดโทษต่อ กระผม" และถูกอุปาสกนันถามว่า "เหตุนี้ อะไรกัน?" บอกเรื่องราวความเป็นไปนั้น ทั้งหมด

โส วิเสสณะของ เสฏฺฐิๆ สุตทกัตตทาใน อาห และ อาโรเจสิ อาห กิตฺติ อาโรเจสิ กิตฺติ อาชยาตบทกัตตวาจาก ตสฺส วิเสสณะของ อุปาสกสฺสๆ สามีสัมพันธะใน ปาทมฺเณๆ วิสยาธาระใน นิปชฺชิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาห "สามิ อาลปนะ ตุว สุตทกัตตทาใน ขมาหิๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก เม สัมปทานใน ขมาหิ" อิติตัพท อาการะใน อาห "กั กิตฺติ อิทํ กิตฺติ วิเสสณะของ การณๆ ลิงคัตถะ" อิติตัพท อาการะใน ปุฏฺโจ จคัพท วากย-สมุจยัตถะเข้ากับ "ขมาหิ เม สามีติ อาห และ "กิมิทฺติ เตน ปุฏฺโจ สพฺพนฺตํ

ปวตุตี आरोเจलि तेन विसेसनेखेण उपालकेण॑ अनभिहितगततािने पुणुजो॑ विसेसनेखेण
सेणुजि सपुणु गीति तं गीति विसेसनेखेण पवतुति॑ अउत्तकम्ममेिने आरोजेलि ५

๒๐. ตံ กิริยं ทิสฺวา สตุถา “กิมิทฺติ ทานเวยฺยาวุทฺธิกัํ ปุจฺฉิ ๕

ตံ กิริยं ทิสฺวา สตุถา “กั อิทฺ (การณั)” อิติ ทานเวยฺยาวุทฺธิกั (อุปาสกั) ปุจฺฉิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา ทิสฺวา ทอดพระเนตรแล้ว ตံ กิริยं ซึ่งกิริยานั้น ปุจฺฉิ ตรัสถาม
แล้ว (อุปาสกั) ซึ่งอุบาสก ทานเวยฺยาวุทฺธิกั ผู้ประกอบด้วยความชวนชวายนในทาน
อิติ ว่า “อิทฺ (การณั) อ.เหตุ นั้น กั อะไร?” อิติ ดังนี้ ๕

พระศาสดาทอดพระเนตรกิริยานั้นแล้วตรัสถามกับอุบาสกผู้ประกอบด้วยความ
ชวนชวายนในทานว่า “เหตุนี้ะไรกัน?”

สตุถา สุทฺธกัตฺตานิ ปุจฺฉิ๑ อาชยตบทกัตฺตวากจ ตံ วิเสสเนखेण กิริยं๑ अउत्तकम्ममे
िने ทิสฺวา๑ पुणुพกาลกิริยาิने ปุจฺฉิ “กั กัติ อิทฺ กัติ วิसेสเนखेण การณั๑ ลิงคัถะ”
อิตฺศัฟท์ อากาเริने ปุจฺฉิ ทานเวยฺยาวุทฺธิกั วิसेสเนखेण อุปาสกั๑ अउत्तकम्ममेิने
ปุจฺฉิ ๕

๒๑. โส อตฺตทิวสโต ปฏฺจาย สपุणุ ตं ปวตฺติ आरोजेलि ๕

โส (อุปาสโก) อตฺตทิวสโต ปฏฺจาย สपุणุ ตं ปวตฺติ आरोजेलि ๕

โส (อุปาสโก) อ.อุบาสกนั้น आरोजेलि กราบทูลแล้ว ตं ปวตฺติ ซึ่งความเป็นไปทั่ว
นั้น สपุणุ ทั้งปวง ปฏฺจาย จำเดิม อตฺตทิวสโต แต่วันอันเป็นอดีต ๕

อุบาสกคนนั้นกราบทูลเรื่องราวความเป็นไปนั้นทุกอย่าง ตั้งแต่วันที่ผ่านมา

โส วิเสสเนखेण อุปาสโก๑ สุทฺธกัตฺตานิ आरोजेलि๑ อาชยตบทกัตฺตวากจ อตฺตทิวสโต
อปาทานิने ปฏฺจาย๑ กิริยาวิเสสเนิने आरोजेलि สपุणุ กัติ ตं กัติ วิसेสเนखेण
ปวตฺติ๑ अउत्तकम्ममेิने आरोजेलि ๕

๒๒. อถ นํ สตุถา “เอวํ กิร เสฏฺฐีจิติ ปุจฺฉิตฺวา, “อาม ภนฺเตติ วุตฺเต, “อุปาสก ปุณฺณํ นาม ‘อปฺปกนฺติ น อวมณฺณิตพฺพํ, มาทิสพฺพทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทานํ ทตฺวา ‘อปฺปกนฺติ น อวมณฺณิตพฺพํ, ปณฺทิตปฺริสา หิ ปุณฺณํ กโรฺหนฺตา วิวฺญมุขภาชนํ วีย อุทเกน อนุกฺกเมน ปุณฺณเณ ปฺรนฺตฺติเยวาทิ วตฺวา อนุสนฺหึ ฆฏฺเฏตฺวา ฆมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“มววมณฺณเณถ ปุณฺณสฺส ‘น มตฺตํ อาคมิสฺสตี’
 อุทพินฺทฺทฺนิปาเตน อุทกฺกมุโภปิ ปฺรติ;
 ปฺรติ ธีโร ปุณฺณสฺส โลกํ โลกปี อัจฉินฺทฺติ ฯ

อถ นํ (เสฏฺฐี) สตุถา “เอวํ กิร เสฏฺฐีจิติ ปุจฺฉิตฺวา, “อาม ภนฺเต (เอวํ)” อิติ (วจนฺ เสฏฺฐีจินา) วุตฺเต, “อุปาสก ปุณฺณํ นาม (เกนจ) ‘อปฺปกนฺติ น อวมณฺณิตพฺพํ, (ปุณฺณํ นาม เกนจ) มาทิสพฺพทฺธปฺมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทานํ ทตฺวา ‘อปฺปกนฺติ น อวมณฺณิตพฺพํ, ปณฺทิตปฺริสา หิ ปุณฺณํ กโรฺหนฺตา วิวฺญมุขภาชนํ วีย อุทเกน (ปฺรนฺตฺ) อนุกฺกเมน ปุณฺณเณ ปฺรนฺตฺติเยวาทิ วตฺวา อนุสนฺหึ ฆฏฺเฏตฺวา ฆมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถํ อาห

“(ปุคฺคโล) มา อวมณฺณเณถ ปุณฺณสฺส ‘น มตฺตํ (ปุณฺณํ) อาคมิสฺสตี’ อิติ,
 (ยถา) อุทพินฺทฺทฺนิปาเตน อุทกฺกมุโภปิ ปฺรติ;
 (เอวํ) ปฺรติ ธีโร ปุณฺณสฺส โลกํ โลกปี อัจฉินฺทฺติ ฯ

อถ ครั้งนั้น สตุถา อ.พระศาสดา ปุจฺฉิตฺวา ตรัสถามแล้ว นํ (เสฏฺฐี) ซึ่งเสรษฐีนั้น อิติ ว่า “เสฏฺฐี ตุก่อนเสรษฐี กิร ได้ยินว่า เอวํ อ.อย่างนั้นหรือ?” อิติ ดังนี้, (วจน) ครั้งเมื่อคำ อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อาม พระเจ้าข้า (เอวํ) อ.อย่างนั้น” อิติ ดังนี้ (เสฏฺฐีจินา) อันเสรษฐี วุตฺเต กราบทูลแล้ว, วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “อุปาสก ตุก่อนอุปาสก ปุณฺณํ นาม ชื่อ อ.บุญ (เกนจ) อันใครๆ น อวมณฺณิตพฺพํ ไม่พึงดูหมิ่น ‘อปฺปกํ’ อิติ ว่า ‘มีประมาณน้อย’ ดังนี้, (ปุณฺณํ นาม) ชื่อ อ.บุญ (เกนจ) อันใครๆ ทตฺวา ถวายแล้ว ทานํ ซึ่งทาน ภิกฺขุสงฺฆสฺส แก่หมู่แห่งภิกษุ มาทิสพฺพทฺธปฺมุขสฺส ผู้มีพระพุทธเจ้าผู้เช่นกับเราเป็นประมุข น อวมณฺณิตพฺพํ ไม่พึงดูหมิ่น ‘อปฺปกํ’ อิติ ว่า ‘มีประมาณน้อย’ ดังนี้, หิ ด้วยว่า ปณฺทิตปฺริสา อ.บวช ผู้เป็นบัณฑิต ท. กโรฺหนฺตา เมื่อกระทำ ปุณฺณํ ซึ่งบุญ ปฺรนฺตฺติ เอว ย่อมเต็มนั้นเกี่ยว ปุณฺณเณ ด้วยบุญ อนุกฺกเมน โดยลำดับ วิวฺญมุขภาชนํ วีย รวากะ อ.ภาชนะอันมีปาก

อันเปิดแล้ว ปุรนต์ อันเต็มอยู่ อุทเทณ ด้วยน้ำ” อิติ ดังนี้ อนุสนธิ ขมฤตวา ธมมเทเสหโต เมื่อทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว อิม คากัซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

“(บุคคล) อ.บุคคล มา อวมณฺเณถ ไม่พึงดูหมิ่น ปุณฺณสุส ซึ่งบุญ อิติ ว่า ‘(บุญ) อ.บุญ มตฺตํ อันมีประมาณน้อย ห อาคมิสฺสติ จักไม่มาถึง’ อิติ ดังนี้, อุทกฺกมุโกปิ แม้อ.หม้อแห่งน้ำ ปุรติ ย่อมเต็ม อุทพิหฺนุหิปาเตน ด้วยการตกไปแห่งหยาดแห่งน้ำ (ยถา) ฉนฺใด, ธีโร อ.นักปราชญ์ อาจัน สัมมอยู่ โลกํ หน้อยหนึ่ง โลกปิ แม้น้อยหนึ่ง ปุรติ ย่อมเต็ม ปุณฺณสุส ด้วยบุญ (เอว) ฉนฺนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั่น พระศาสดาตรัสถามเศรษฐีนั้นว่า “ดูก่อนเศรษฐี ได้ยินว่า อย่างนั้นหรือ?”, เมื่อเศรษฐีกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ครั้น อย่างนั้น”, จึงตรัสว่า “ดูก่อนอุบาสก ธรรมดาว่าบุญ ใครๆ ก็ไม่ควรดูหมิ่นว่ามีประมาณน้อย, ธรรมดาว่าบุญ ที่ใครๆ ถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ผู้มีพระพุทเจ้าผู้เช่นกับเราเป็นประมุข ไม่ควรดูหมิ่นว่ามีประมาณน้อย, ด้วยว่า บุรุษผู้เป็นบัณฑิตทั้งหลาย เมื่อทำบุญ ย่อมเต็มด้วยบุญนั้น แหละตามลำดับ เหมือนภาชนะที่มีปากเปิดเต็มอยู่ด้วยน้ำ ฉะนั้น” เมื่อทรงสืบต่อ อนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

“บุคคลไม่ควรดูหมิ่นบุญว่า ‘บุญมีประมาณน้อยจักไม่มาถึง’,
แม้อ.หม้อน้ำย่อมเต็มด้วยการตกไปแห่งหยาดแห่งน้ำ ฉนฺใด,
นักปราชญ์สัมมบุญที่ละหน้อยๆ ย่อมเต็มด้วยบุญ ฉนฺนั้น”
ดังนี้

อถ กาลสัตตมี สตฺถา สุททกัตฺตาใน อาหจฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก น วิเสสนะของ เสฏฺฐิจฺจ อุตตกัมมะใน ปุจฺฉิตฺวา “เสฏฺฐิ อาลปนะ กิร อนุสฺสวณัตตะ เอวํ ลิงคัตตะ” อิติศัพท์ อากาเรใน ปุจฺฉิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน วุตฺวา, “ภนฺเต อาลปนะ อาม สัมปฏิจฉนัตตะ เอวํ ลิงคัตตะ” อิติศัพท์ สฺรุปะใน วจเนจฺ ลักษณะใน วุตฺเตจฺ ลักษณะกิริยา (เสฏฺฐินา) อนภิตกัตฺตาใน วุตฺเต, “อุปาสก อาลปนะ นามศัพท์ สัณฺญาโชตกะ เข้ากับ ปุณฺณจฺจ วุตตกัมมะใน อวมณฺณิตพฺพจฺจ กิตบทกัมมวาทก เณจฺ อนภิตกัตฺตา

ใน อวมณฺณิตพฺพํ ‘อปปกั’ สฺรฺปะไน อิติฯ ศัฟฺทํ สัมภาวนาใน อวมณฺณิตพฺพํ นศัฟฺทํ
 ปฏฺวิเสระไน อวมณฺณิตพฺพํ, นามศัฟฺทํ สัณฺญาไซตกะเข้ากับ ปุณฺณํ ๑ วุตตกัมมะใน
 อวมณฺณิตพฺพํ ๑ กิตบทกัมมวจาก เกณจิ อนภิทกัตตฺตาใน อวมณฺณิตพฺพํ มาทิสพฺพุทฺทป-
 ปมุขสฺส วิเสสนของ ภิกฺขุสงฺฆสฺสฯ สัมปทานใน ทตฺวา ทานํ อวุตตกัมมะใน ทตฺวาฯ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน อวมณฺณิตพฺพํ ‘อปปกั’ สฺรฺปะไน อิติฯ ศัฟฺทํ สัมภาวนาใน
 อวมณฺณิตพฺพํ นศัฟฺทํ ปฏฺวิเสระไน อวมณฺณิตพฺพํ, หิศัฟฺทํ ผลไซตกะ ปณฺทิตปฺริสา
 สฺุททกัตตฺตาใน ปฺรฺนฺตฺติฯ อาขยาตบทกัตตฺตฺวาจก ปุณฺณํ อวุตตกัมมะใน กโรนฺตฺตฺตฺ
 อัมภันตฺรกิริยาของ ปณฺทิตปฺริสา วิวฺภูมุขภาชนํ อูปมาลึงคัตตะ วิยศัฟฺทํ อูปมาไซตกะ
 เข้า วิวฺภูมุขภาชนํ อุกฺเทน ปฺรฺนฺตฺ, อุกฺเทน ภาระไน ปฺรฺนฺตฺ ๑ วิเสสนะของ วิวฺภู-
 มุขภาชนํ อนุกฺกเมน ตติยาวิเสสนะไน ปฺรฺนฺตฺ ปุณฺณเณน ภาระไน ปฺรฺนฺตฺ เหวศัฟฺทํ
 อวธารณะเข้ากับ ปฺรฺนฺตฺ” อิติศัฟฺทํ อากาเรไน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ฆมฺเฏตฺวา
 อุนฺสนฺธิ อวุตตกัมมะใน ฆมฺเฏตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน เทเสนฺโต ฐมฺมํ อวุตตกัมมะใน
 เทเสนฺโตฯ อัมภันตฺรกิริยาของ สตฺถา อิมํ วิเสสนะของ คาคั ๑ อวุตตกัมมะใน อาห

“ปุคฺคโล สฺุททกัตตฺตาใน อวมณฺณเณถฯ อาขยาตบทกัตตฺตฺวาจก
 มาศัฟฺทํ ปฏฺวิเสระไน อวมณฺณเณถ ปุณฺณสฺส จัณฺฐีอวุตตกัมมะใน
 อวมณฺณเณถ ‘มตฺตํ วิเสสนะของ ปุณฺณํ ๑ สฺุททกัตตฺตาใน อากมิสฺสตีฯ
 อาขยาตบทกัตตฺตฺวาจก นศัฟฺทํ ปฏฺวิเสระไน อากมิสฺสตี’ อิติ
 ศัฟฺทํ อากาเรไน อวมณฺณเณถ, อปีศัฟฺทํ อเปกขัตตะเข้ากับ
 อุกฺกมุโภฯ สฺุททกัตตฺตาใน ปฺรฺตฺติฯ อาขยาตบทกัตตฺตฺวาจก ยถา
 อูปมาไซตกะ อุกฺพิณฺทฺนฺปาเตน ภาระไน ปฺรฺตฺติ, ฐโร สฺุททกัตตฺตา
 ใน ปฺรฺตฺติฯ อาขยาตบทกัตตฺตฺวาจก เหว อูปเมยยไซตกะ ปุณฺณสฺส
 จัณฺฐีภาระไน ปฺรฺตฺติ อปีศัฟฺทํ อเปกขัตตะเข้ากับ โถกั ๑ สองบท
 กิริยาวิเสสนะไน อาจัน ๑ อัมภันตฺรกิริยาของ ฐโร” อิติศัฟฺทํ
 สฺรฺปะไน อิมํ คาคั ๑

๒๓. ตสฺสสตฺโถ “ปณฺทิตมนฺุสฺโส ปุณฺณํ กตฺวา ‘อปปมตฺตกั มยา ปุณฺณํ กตํ, น มตฺตํ
 วิปากวเสน อากมิสฺสตี, เหว ปฺริตฺตกั กมฺมํ กหํ มํ ทกฺขิสฺสตี, อหํ วา ตํ กหํ
 ทกฺขิสฺสามิ, กทา เหวตํ วิปฺจฺจิสฺสตีติ เหว ปุณฺณํ มววมณฺณเณถ น อวชานะยฺย, ยถา

หิ นรินทร อุกทพินทุนิปาเตน วิวริตวา จปีติ กุลาภาชนี ปุรติ, เอว ธีโร ปณฺทิต-
ปุริโส โถกํ โถกมปิ ปุณฺณ อัจฉินฺโต ปุณฺณสฺส ปุรตีติ ฯ

ตสฺส (คาถาจนฺตสฺส) อตฺถโถ “ปณฺทิตมฺหุสฺโส ปุณฺณ กตฺวา ‘อปฺมตฺตกํ มยา ปุณฺณ กตํ, น
มตฺตํ (ปุณฺณ) วิปากวเสน อาคมฺิสฺสตี, เอว ปรีตฺตกํ กมฺมํ กหํ (จาเน) มํ ทกฺขิสฺสตี, อหํ วา
ตํ (กมฺม) กหํ (จาเน) ทกฺขิสฺสามิ, กทา เอตํ (กมฺม) วิปฺจฺจิสฺสตีติ เอว ปุณฺณ มา อวมณฺเณถ
น อวชาเนยฺย, ยถา หิ นรินฺทร อุกทพินทุนิปาเตน (ปฺคฺคฺเลน) วิวริตวา จปีติ กุลาภาชนี
ปุรติ, เอว ธีโร ปณฺทิตปุริโส โถกํ โถกมปิ ปุณฺณ อัจฉินฺโต ปุณฺณสฺส ปุรตีติ (ปณฺทิตฺเตน
เวทิตพฺโพ) ฯ

อตฺถโถ อ.เนื่อความ ตสฺส (คาถาจนฺตสฺส) แห่งคำอันเป็นพระคาถานั้น อิติ ว่า
“ปณฺทิตมฺหุสฺโส อ.มฺนุชฺยผู้เป็นบัณฑิต กตฺวา กระทำแล้ว ปุณฺณ ซึ่งบุญ มา
อวมณฺเณถ ไม่พึงดูหมิ่น น อวชาเนยฺย คือว่า ไม่พึงดูแคลน ปุณฺณ ซึ่งบุญ เอว
อย่างนี้ อิติ ว่า ‘ปุณฺณ อ.บุญ อปฺมตฺตกํ อันมีประมาณน้อย มยา อันเรา กตํ
กระทำแล้ว, (ปุณฺณ) อ.บุญ มตฺตํ อันมีประมาณน้อย น อาคมฺิสฺสตี จักไม่มาถึง
วิปากวเสน ด้วยสามารถแห่งวิปาก, กมฺมํ อ.กรรม ปรีตฺตกํ อันนิดหน่อย เอว
อย่างนี้ ทกฺขิสฺสตี จักเห็น มํ ซึ่งเรา กหํ (จาเน) ในที่ไหน, วา หรือว่า อหํ อ.เรา
ทกฺขิสฺสามิ จักเห็น ตํ (กมฺม) ซึ่งกรรมนั้น กหํ (จาเน) ในที่ไหน, เอตํ (กมฺม)
อ.กรรมนั้น วิปฺจฺจิสฺสตี จักผลัดผล กทา ในการไร’ อิติ ดังนี้, หิ เหมือนอย่าง
ว่า กุลาภาชนี อ.ภาชนะอันเป็นวิการแห่งดินเหนียว (ปฺคฺคฺเลน) วิวริตวา จปีติ
อัน- อันบุคคล เปิดแล้ว ตั้งไว้แล้ว ปุรติ ย่อมเต็ม อุกทพินทุนิปาเตน ด้วยการตก
ไปแห่งหยาดแห่งน้ำ นรินฺทร อันมีระหว่างออกแล้ว ยถา ฉนฺไต, ธีโร อ.นักปราชญ์
ปณฺทิตปุริโส คือว่า อ.บุรุษผู้เป็นบัณฑิต อัจฉินฺโต สั่งสมอยู่ ปุณฺณ ซึ่งบุญ โถกํ
หน่อยหนึ่ง โถกปิ แม้หน่อยหนึ่ง ปุรติ ย่อมเต็ม ปุณฺณสฺส ด้วยบุญ เอว ฉนฺตํ”
อิติ ดังนี้ (ปณฺทิตฺเตน) อันบัณฑิต เวทิตพฺโพ พึงทราบ ฯ

บัณฑิตพึงทราบเนื้อความแห่งคำที่เป็นพระคาถานั้นว่า “มฺนุชฺยผู้เป็นบัณฑิตทำบุญ
ไม่ควรดูหมิ่น คือไม่ควรดูแคลนบุญอย่างนี้ว่า ‘บุญมีประมาณนิดหน่อย เราทำแล้ว,
บุญมีประมาณนิดหน่อยจักไม่มาด้วยสามารถเป็นวิปาก, กรรมนิดหน่อยอย่างนี้ จัก
เห็นเราในที่ไหน หรือเราจักเห็นกรรมนั้นในที่ไหน, กรรมนั้นจักผลัดผลเมื่อไร”,

เหมือนอย่างภษณะดินที่บุคคลเปิดตั้งไว้ ย่อมเต็มด้วยการตกไปแห่งหยาดแห่งน้ำ
อย่างต่อนื่อง ฉันทไต, นักปราชญ์ คือบุรุษผู้เป็นบัณฑิต สัมสมบุญที่ละหนอยๆ ย่อม
เต็มด้วยบุญ ฉันทันัน” ดังนี้

อตฺโต วุตตกัมมะเน เวทิตพฺโพ ๑ กิตตทกัมมวากก ตสฺส วิเสสเนของ คภาวจนสฺส๑
สามีสัมพันธะใน อตฺโต “ปณฺทิตมนุสฺโส สฺสทกัตตทาใน อวมณฺเณถ และ อวชานะย
อวมณฺเณถ กิตฺติ อวชานะย กิตฺติ อาชยاتبทกัตตฺวากก ปุณฺณํ อวุตตกัมมะเน กตฺวา๑
ปุพพกาลกิริยาใน อวมณฺเณถ และ อวชานะย “อปปมตฺตกํ วิเสสเนของ ปุณฺณํ๑
วุตตกัมมะเน กตฺ๑ กิตตทกัมมวากก มยา อนภิตกัตตทาใน กตฺ, มตฺตํ วิเสสเนของ
ปุณฺณํ๑ สฺสทกัตตทาใน อาคมิสฺสติ๑ อาชยاتبทกัตตฺวากก นศฺัพทํ ปฏฺฐิเสสเนใน อาคมิสฺสติ
วิปากวเสน ตติยาวิเสสเนใน อาคมิสฺสติ, เหวํ กิตฺติ ปริตฺตกํ กิตฺติ วิเสสเนของ กมฺมํ๑
สฺสทกัตตทาใน ทกฺขิสฺสติ๑ อาชยاتبทกัตตฺวากก กหํ วิเสสเนของ จาเน๑ วิสยาธาระ
ใน ทกฺขิสฺสติ มํ อวุตตกัมมะเน ทกฺขิสฺสติ, วาศฺัพทํ วากยวิกปปีตตะเข้ากับ เหวํ ปริตฺตกํ
กมฺมํ กหํ มํ ทกฺขิสฺสติ และ อหํ ตํ กหํ ทกฺขิสฺสทามิ, อหํ สฺสทกัตตทาใน ทกฺขิสฺสทามิ๑
อาชยاتبทกัตตฺวากก ตํ วิเสสเนของ กมฺมํ อวุตตกัมมะเน ทกฺขิสฺสทามิ กหํ วิเสสเน
ของ จาเน๑ วิสยาธาระใน ทกฺขิสฺสทามิ, เหวตํ วิเสสเนของ กมฺมํ๑ สฺสทกัตตทาใน
วิปจฺจิสฺสติ๑ อาชยاتبทกัตตฺวากก กทา กาลสฺตตมึใน วิปจฺจิสฺสติ” อิตฺติศัพทํ สฺสรุปะ
ใน เหว๑ นิสฺสณนัตตะ ปุณฺณํ อวุตตกัมมะเน อวมณฺเณถ และ อวชานะย มาศัพทํ
ปฏฺฐิเสสเนใน อวมณฺเณถ นศฺัพทํ ปฏฺฐิเสสเนใน อวชานะย มา อวมณฺเณถ วิวริยะใน
น อวชานะย๑ วิวริณะ, หิตฺัพทํ ตปฺปาฏฺฐิกรณชฺชิตตะ จปีตํ วิเสสเนของ กุลาล-
ภษนํ๑ สฺสทกัตตทาใน ปฺรูติ๑ อาชยاتبทกัตตฺวากก ยถา อุปมาชฺชิตตะ นินฺนตรํ
กิริยาวิเสสเนใน -นิปาเตน อุกทพินฺนุณิปาเตน กรณะใน ปฺรูติ ปุคฺคเลน อนภิตกัตตทา
ใน จปีตํ วิวริตฺวา ปุพพกาลกิริยาใน จปีตํ, ชีโร กิตฺติ ปณฺทิตปฺรูโส กิตฺติ สฺสทกัตตทาใน
ปฺรูติ๑ อาชยاتبทกัตตฺวากก เหวํ อูปเมยชฺชิตตะ ชีโร วิวริยะใน ปณฺทิตปฺรูโส๑
วิวริณะ อปีศัพทํ อเปกชฺชิตตะเข้ากับ โถกํ๑ สองบท กิริยาวิเสสเนใน อาจินฺนุโต
ปุณฺณํ อวุตตกัมมะเน อาจินฺนุโต๑ อพฺพันฺตรกิริยาของ ชีโร และ ปณฺทิตปฺรูโส
ปุณฺณสฺส จญฺฐึกรณะใน ปฺรูติ” อิตฺติศัพทํ สฺสรุปะใน อตฺโต ปณฺทิตเตน อนภิตกัตตทาใน
เวทิตพฺโพ ๑

๒๔. เทสนาวสานเน โส เสฎฐิ โสตาปตติผล ปาปุณิ ฯ

เทสนาวสานเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา โส เสฎฐิ อ.ศวรรษินั้น ปาปุณิ
บรรลุแล้ว โสตาปตติผล ซึ่งโสตตติผล ฯ

เวลาจบพระเทศนา ศวรรษินั้นบรรลุโสตตติผล

เทสนาวสานเน กาลสัตตมี ใน ปาปุณิ โส วิเสสนะของ เสฎฐิๆ สุกกัตตาใน ปาปุณิๆ
อาชยาตบทกัตตฺวาจก โสตาปตติผล สัมปาปุณียกัมมะใน ปาปุณิ ฯ

๒๕. สมฺปตฺตปริสายปิ สาทฎิกกา ฌมฺมเทสนา อโหสิติ ฯ

ฌมฺมเทสนา อ.พระธรรมเทศนา สาทฎิกกา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมี
ประโยชน์ อโหสิ ได้มีแล้ว สมฺปตฺตปริสายปิ แม้แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว อิติ ดังนี้
แล ฯ

พระธรรมเทศนา ได้เป็นพระเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์แม้แก่บริษัท
ผู้ถึงพร้อมแล้ว ดังนี้แล

ฌมฺมเทสนา สุกกัตตาใน อโหสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปิตัพท อเปกขัตถะเข้า
กับ สมฺปตฺตปริสายๆ สัมปทานใน อโหสิ สาทฎิกกาๆ วิกตีกัตตาใน อโหสิ อิติตัพท
สมาปนนะ ฯ

พิพาลปกทศวรรษจิตฺต

พิพาลปกทศวรรษจิตฺต (นิฎฐิต) ฯ

พิพาลปกทศวรรษจิตฺต อ.เรื่องแห่งศวรรษซึ่งว่าพิพาลปกทศ (นิฎฐิต) จบแล้ว ฯ

พิพาลปกทศวรรษจิตฺต สุกกัตตาใน นิฎฐิตๆ กิตบทกัตตฺวาจก ฯ

จบเรื่องพิพาลปกทศวรรษ

วิเคราะห์ศัพท์กิตติ สมาส และตัทธิต

พิพาลปทกเสฏฐิวตตุ

เป็นฉฐฐิตปฐฐิตสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. พิพาลปทโก จ โส เสฏฐี จาติ พิพาลปทกเสฏฐี. (พิพาลปทก + เสฏฐี) วิเสสน-
บุพพทกัมมธารยสมาส

พิพาลปทโก จ อ.ชื่อว่าพิพาลปทกด้วย โส อ.ชื่อว่าพิพาลปทกนั้น เสฏฐี จ เป็นเศรษฐี
ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ พิพาลปทกเสฏฐี ชื่อว่าพิพาลปทกเสฏฐี. (เศรษฐีชื่อว่าพิพาลปทก)

๒. พิพาลปทกเสฏฐิสส วตตุ พิพาลปทกเสฏฐิวตตุ. (พิพาลปทกเสฏฐี + วตตุ) ฉฐฐิตปฐฐิต-
สมาส

วตตุ อ.เรื่อง พิพาลปทกเสฏฐิสส แห่งเศรษฐีชื่อว่าพิพาลปทก พิพาลปทกเสฏฐิวตตุ
ชื่อว่าพิพาลปทกเสฏฐิวตตุ. (เรื่องเศรษฐีชื่อว่าพิพาลปทก)

สาวตถิวาสิน, ชนา

เป็นสัทตมิตปฐฐิตสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, ตัสสีสสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

สาวตถิย วสนติ สีเสนาติ สาวตถิวาสิน, ชนา. (สาวตถิสททูปปท + วส นิวาเส ในการ
อยู่ + ณีปัจจย)

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนติ ย่อมอยู่ สาวตถิย ในเมืองสาวตถิ สีเสนา โดยปกติ อิติ
เพราะเหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ สาวตถิวาสิน ชื่อว่าสาวตถิวาสี (ผู้อยู่ในเมืองสาวตถิโดย
ปกติ, ชาวเมืองสาวตถิ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

วคคพนโธ

เป็นตติยัตปฐฐิตสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วคเคน พนโธ วคคพนโธ. (วคค + พนธ)

พนโธ อ.การผูกกัน วคเคน โดยความเป็นพวก วคคพนโธ ชื่อว่าวคคพนธ. (การผูกกันโดย
ความเป็นพวก)

พทุธปมฺโข, ภิกขุสงฺโฆ

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพทุพพิทิสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า
 พทุโธ ปมฺโข ยสฺสาติ พทุธปมฺโข, ภิกขุสงฺโฆ. (พทุธ + ปมฺข)
 พทุโธ อ.พระพทุธเจ้า ปมฺโข เป็นประมุข ยสฺส (ภิกขุสงฺฆสฺส) แห่งหมู่แห่งภิกษุใด (อดีต) มีอยู่
 อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ภิกขุสงฺโฆ) อ.หมู่แห่งภิกษุนั้น พทุธปมฺโข ชื่อว่าพทุธปมฺโข (มีพระพทุธเจ้าเป็น
 ประมุข), ได้แก่ภิกษุสงฆ์.

ภิกขุสงฺโฆ

เป็นฉัฏฐีตฺปฺริสฺสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ภิกขุณฺโ สงฺโฆ ภิกขุสงฺโฆ. (ภิกขุ + สงฺฆ)
 สงฺโฆ อ.หมู่ ภิกขุณฺโ แห่งภิกษุ ท. ภิกขุสงฺโฆ ชื่อว่าภิกขุสงฆ์. (หมู่แห่งภิกษุ, ภิกษุสงฆ์)

อุปาสิกกา

เป็นอิติตรียศทวินทสฺมาส, วิรูปกเสส, ลบคัพทฺหลังคือ อุปาสิกกา มีวิเคราะห์ว่า
 อุปาสกกา จ อุปาสิกายो จ อุปาสกกา. (อุปาสก + อุปาสิกกา)
 อุปาสกกา จ อ.อุปาสก ท. ด้วย อุปาสิกายो จ อ.อุปาสิกาท. ด้วย อุปาสกกา ชื่อว่าอุปาสก.
 (อุปาสกและอุปาสิกาททั้งหลาย)

นิพพตฺตฎฺจานฺ

เป็นวิเสสํบุพพทกัมมธารยสฺมาส โดยมีวิเสสโนภยบทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
 ๑. นิพพตฺตฎฺจ ตํ นิพพตฺตฎฺจาทิ นิพพตฺตนิพพตฺตํ, จานฺ. (นิพพตฺต + นิพพตฺต)
 วิเสสโนภยบทกัมมธารยสฺมาส
 ตํ (จานฺ) อ.ที่นั้น นิพพตฺตํ จ เป็นที่บังเกิดแล้วด้วย นิพพตฺตํ จ เป็นที่บังเกิดแล้วด้วย
 อิติ เพราะเหตุนี้ นิพพตฺตนิพพตฺตํ ชื่อว่านิพพตฺตนิพพตฺต (ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว), ได้แก่ที่.
 ๒. นิพพตฺตนิพพตฺตฎฺจ ตํ จานญฺจาทิ นิพพตฺตนิพพตฺตฎฺจานฺ. (นิพพตฺตนิพพตฺต + จาน)
 วิเสสํบุพพทกัมมธารยสฺมาส
 นิพพตฺตนิพพตฺตํ จ อ.เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้ว
 ทั้งบังเกิดแล้วนั้น จานฺ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ นิพพตฺตนิพพตฺตฎฺจานฺ ชื่อว่านิพพตฺต-

นิพพุตตภูจน. (ที่เป็นที่ทั้งบังเกิดแล้วทั้งบังเกิดแล้ว)

โภคสมปทา

เป็นตติยชาติปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โภเคติ สมปทา โภคสมปทา. (โภค + สมปทา)

สมปทา อ.ความถึงพร้อม โภเคติ ด้วยโภคะ ท. โภคสมปทา ชื่อว่าโภคสมปทา. (ถึงพร้อมด้วยโภคะ, โภคสมบัติ)

ปริวารสมปทา

เป็นตติยชาติปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปริวาเรติ สมปทา ปริวารสมปทา. (ปริวาร + สมปทา)

สมปทา อ.ความถึงพร้อม ปริวาเรติ ด้วยปริวาร ท. ปริวารสมปทา ชื่อว่าปริวารสมปทา. (ถึงพร้อมด้วยปริวาร, ปริวารสมบัติ)

วิฆาสาโท

เป็นทติยชาติปุริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตรูป, กัตตูลาณะ มีวิเคราะห์ว่า

วิฆาส อทตติ วิฆาสาโท, ปุคฺคโล. (วิฆาสสหุอุปท + อท ภกฺขณ ในการกิน + อัจจย)

(โย ปุคฺคโล) อ.บุคคลใด อทติ ย่อมกิน วิฆาส ซึ่งวัตถุอันเป็นเดน อิติ เพราะเหตุนี้ (โล ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น วิฆาสาโท ชื่อว่าวิฆาสาท (ผู้กินวัตถุอันเป็นเดน, ผู้กินเดน), ได้แก่บุคคล.

ปณฺฑิตปุริโส

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปณฺฑิตโต จ โล ปุริโส จาติ ปณฺฑิตปุริโส. (ปณฺฑิต + ปุริโส)

ปณฺฑิตโต จ อ.ผู้เป็นบัณฑิตด้วย โล อ.ผู้เป็นบัณฑิตนั้น ปุริโส จ เป็นบุรุษด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปณฺฑิตปุริโส ชื่อว่าปณฺฑิตปุริส. (บุรุษผู้เป็นบัณฑิต)

อุภยสมปตติสวัตตินิก, กम्म

เป็นจัญญิต์ปุปริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สวัตตเน ยุตต์ สวัตตินิก, กम्म. (สวัตตเน + ฌิกปัจจัจย) สังสังฐฐาทิอเนกัตถตัททิต
(กम्म) อ.กรรม ยุตต์ อันประกอบแล้ว สวัตตเน ในการให้เป็นไปพร้อม สวัตตินิก ชื่อว่า
สวัตตินิก (อันประกอบแล้วในการให้เป็นไปพร้อม), ได้แก่กรรม.

๒. อุภยา จ ตา สมปตติโย จาติ อุภยสมปตติโย. (อุภยา + สมปตติ) วิเสสนบุพพท-
กัมมธารยสมาส

อุภยา จ อ.ทั้งสอง ท. ด้วย ตา อ.ทั้งสอง ท. เหล่านั้น สมปตติโย จ เป็นสมบัติด้วย
อิติ เพราะเหตุนั้น อุภยสมปตติโย ชื่อว่าอุภยสมปตติ. (สมบัติทั้งสองทั้งหลาย)

๓. อุภยสมปตตินิ สวัตตินิก อุภยสมปตติสวัตตินิก, กम्म. (อุภยสมปตติ + สวัตตินิก)
จัญญิต์ปุปริสสมาส

(กम्म) อ.กรรม อุภยสมปตตินิ สวัตตินิก อันประกอบแล้วในการ ยังสมบัติทั้งสอง ท.
ให้เป็นไปพร้อม อุภยสมปตติสวัตตินิก ชื่อว่าอุภยสมปตติสวัตตินิก (อันประกอบแล้วในการยังสมบัติ
ทั้งสองให้เป็นไปพร้อม), ได้แก่กรรม.

คมนาโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คมนาญจ ต กาลิ จาติ คมนาโล. (คมนา + กาล)

คมนิ จ อ.เป็นที่ไปด้วย ต อ.เป็นที่ไปนั้น กาลิ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น
คมนาโล ชื่อว่าคมนาโล. (กาลเป็นที่ไป)

กิตตกา, ภิฑู

เป็นสังสังฐฐาทิอเนกัตถตัททิต มีวิเคราะห์ว่า

กิตติ ปริมาณิ เยสนนติ กิตตกา, ภิฑู. (กิตติ + ตตกปัจจัจย)

ปริมาณิ อ.ประมาณ กิตติ เท่าไร เยสนิ (ภิฑู) แห่งภิฑู ท. เหล่าใด (อติ) มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนี้ (เต ภิฑู) อ.ภิฑู ท. เหล่านั้น กิตตกา ชื่อว่ากิตตกา (มีประมาณเท่าไร), ได้แก่ภิฑูทั้งหลาย.

อุมมตาตา

เป็นอิติตรีโยคทวันท์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อุมมา จ ตาโต จ อุมมตาตา. (อุมม + ตาต)

อุมมา จ อ.แม่ด้วย ตาโต จ อ.พ่อด้วย อุมมตาตา ชื่อว่าอุมมตาต. (แม่และพ่อทั้งหลาย)

ยตตกา, ภิกขุ

เป็นสังสัฎฐาทิอเนกัตถัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

ยํ ปริมาณํ เยสนนติ ยตตกา, ภิกขุ. (ย + ตตกปัจจัย)

ปริมาณํ อ.ประมาณ ยํ เท่าใด เยส (ภิกขุณ) แห่งภิกษุ ท. เหล่าใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านี้ ยตตกา ชื่อว่ายตตก (มีประมาณเท่าใด), ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย.

ตตตกา, ภิกขุ

เป็นสังสัฎฐาทิอเนกัตถัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

ตํ ปริมาณํ เยสนนติ ตตตกา, ภิกขุ. (ต + ตตกปัจจัย)

ปริมาณํ อ.ประมาณ ตํ เท่านั้น เยส (ภิกขุณ) แห่งภิกษุ ท. เหล่าใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านี้ ตตตกา ชื่อว่าตตตก (มีประมาณเท่านั้น), ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย.

ยาคุอาทีนิ, วัตถุณี

เป็นนัฎฐิวิปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ยาคุ อาที เยสนนติ ยาคุอาทีนิ, วัตถุณี. (ยาคุ + อาที)

ยาคุ อ.ข้าวยาคุ อาที เป็นต้น เยส (วัตถุณี) แห่งวัตถุ ท. เหล่าใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ วัตถุณี) อ.วัตถุ ท. เหล่านี้ ยาคุอาทีนิ ชื่อว่ายาคุอาที (มีข้าวยาคุเป็นต้น), ได้แก่วัตถุทั้งหลาย.

ตณฺหุลาทีนึ, วดตฺถุณิ

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า
 ตณฺหุลาทีนึ อาทึ เยสฺนติ ตณฺหุลาทีนึ, วดตฺถุณิ. (ตณฺหุล + อาทึ)
 ตณฺหุลาทีนึ อ.ข้าวสาร ท. อาทึ เป็นต้น เยสฺ (วดตฺถุณิ) แห่งวัดตฺ ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่
 อิติ เพราะเหตุนี้ ตณฺหุลาทีนึ ชื่อว่าตณฺหุลาทึ (มีข้าวสารเป็นต้น), ได้แก่วัดตฺทั้งหลาย.

อาปณทวาริ

เป็นฉัฏฐีตฺปปริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า
 อาปณสฺส ทวาริ อาปณทวาริ. (อาปณ + ทวาร)
 ทวาริ อ.ประตู อาปณสฺส แห่งร้านตลาด อาปณทวาริ ชื่อว่าอาปณทวาร. (ประตูร้านตลาด)

คทิตภาษณิ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า
 คทิตตฺตฺจ ตํ ภาษณญฺจาติ คทิตภาษณิ. (คทิต + ภาษณ)
 คทิตํ จ อ.อันถูกถือเอาแล้วด้วย ตํ อ.อันถูกถือเอาแล้วนั้น ภาษณิ จ เป็นภาษณะด้วย อิติ
 เพราะเหตุนี้ คทิตภาษณิ ชื่อว่าคทิตภาษณิ. (ภาษณที่ถือเอาแล้ว)

สฺปปีผาณิตาทีนึ, วดตฺถุณิ

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส โดยมีสมาหารทวันทสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺดังนี้
 ๑. สฺปปี จ ผาณิตตฺตฺจ สฺปปีผาณิตํ. (สฺปปี + ผาณิต) สมาหารทวันทสฺมาส
 สฺปปี จ อ.เหยยใส่ด้วย ผาณิตํ จ อ.น้ำอ้อยด้วย สฺปปีผาณิตํ ชื่อว่าสฺปปีผาณิต. (เหยยใส่
 และน้ำอ้อย)
 ๒. สฺปปีผาณิตํ อาทึ เยสฺนติ สฺปปีผาณิตาทีนึ, วดตฺถุณิ. (สฺปปีผาณิต + อาทึ) ฉัฏฐีทวีปท-
 ตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส
 สฺปปีผาณิตํ อ.เหยยใส่และน้ำอ้อย อาทึ เป็นต้น เยสฺ (วดตฺถุณิ) แห่งวัดตฺ ท. เหล่าใด
 (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ วดตฺถุณิ) อ.วัดตฺ ท. เหล่านี้ สฺปปีผาณิตาทีนึ ชื่อว่าสฺปปีผาณิตาทึ
 (มีเหยยใส่และน้ำอ้อยเป็นต้น), ได้แก่วัดตฺทั้งหลาย.

กรณชกกณณิกา

เป็นฉัฏฐิปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

กรณชกสล์ กณณิกา กรณชกกณณิกา. (กรณชก + กณณิกา)

กณณิกา อ.มม กรณชกสล์ แห่งขวัต กรณชกกณณิกา ชื่อว่ากรณชกกณณิกา. (มมขวัต)

ยาคุภตตปุวา

เป็นอิติไตรโยคทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ยาคุ จ ภตตญจ ปุโว จ ยาคุภตตปุวา. (ยาคุ + ภตต + ปุว)

ยาคุ จ อ.ข้าวยาคุด้วย ภตต จ อ.ภัตร์ด้วย ปุโว จ อ.ขนมด้วย ยาคุภตตปุวา ชื่อว่า
ยาคุภตตปุว. (ข้าวยาคุ ภัตร์ และขนมทั้งหลาย)

มคคมาส่า

เป็นอิติไตรโยคทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มคโค จ มาโส จ มคคมาส่า. (มคค + มาส)

มคโค จ อ.ถั่วเขียวด้วย มาโส จ อ.ถั่วราชมาศด้วย มคคมาส่า ชื่อว่ามคคมาส. (ถั่วเขียว
และถั่วราชมาศทั้งหลาย).

เตลผาณิตาทิพินุหนี

เป็นฉัฏฐิปุริสส์มาส โดยมีสมาหารทวันทสมาส และฉัฏฐิปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่
ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. เตลญจ ผาณิตญจ เตลผาณิต. (เตล + ผาณิต) สมาหารทวันทสมาส

เตล จ อ.น้ำมันด้วย ผาณิต จ อ.น้ำอ้อยด้วย เตลผาณิต ชื่อว่าเตลผาณิต. (น้ำมันและ
น้ำอ้อย)

๒. เตลผาณิต อาทิ เยสนุติ เตลผาณิตาทินิ, วตฺถุณี. (เตลผาณิต + อาทิ) ฉัฏฐิปท-
ตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

เตลผาณิต อ.น้ำมันและน้ำอ้อย อาทิ เป็นต้น เยส (วตฺถุณี) แห่งวตฺถุ ท. เหล่าใด
(อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ วตฺถุณี) อ.วตฺถุ ท. เหล่านั้น เตลผาณิตาทินิ ชื่อว่าเตลผาณิตาทิ
(มีน้ำมันและน้ำอ้อยเป็นต้น), ได้แก่วตฺถุทั้งหลาย.

๓. เตลผาณิตาที่นั พินทุนิ เตลผาณิตาที่พินทุนิ. (เตลผาณิตาที่ + พินทุ) จัฎฐิต์ปุริสส์มาส
พินทุนิ อ.หยาด ท. เตลผาณิตาที่นั (วตฺตุนั) แห่งวตฺตุ ท. มีน้ำมันและน้ำอ้อยเป็นต้น
เตลผาณิตาที่พินทุนิ ชื่อว่าเตลผาณิตาที่พินทุ. (หยาดแห่งวตฺตุนัมีน้ำมันและน้ำอ้อยเป็นต้น)

สพพานานิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

สพพานิ จ ตานิ ภาชนานิ จาติ สพพานานิ. (สพพ + ภาชน)

สพพานิ จ อ.ทั้งปวง ท. ด้วย ตานิ อ.ทั้งปวง ท. เหล่านั้น ภาชนานิ จ เป็นภาชนะด้วย
อิติ เพราะเหตุนั้น สพพานานิ ชื่อว่าสพพาน. (ภาชนะทั้งปวงทั้งหลาย)

ปริส่มชฺเฒ

เป็นจัฎฐิต์ปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ปริสสาย มชฺเฒ ปริส่มชฺเฒ. (ปริสสา + มชฺเฒ)

มชฺเฒ อ.ท่ามกลาง ปริสสาย แห่งบริษัท ปริส่มชฺเฒ ชื่อว่าปริส่มชฺเฒ. (ท่ามกลางแห่งบริษัท)

อวณฺโณ

เป็นนิบาตบุพพบทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น วณฺโณ อวณฺโณ. (น + วณฺณ)

วณฺโณ อ.คุณอันบุคคลพึงพรรณนา น หามิได้ อวณฺโณ ชื่อว่าอวณฺณ. (โทษมิใช่คุณอันบุคคล
พึงพรรณนา)

คทิตมตฺตํ, นามํ

เป็นจัฎฐิต์ทวิพทตฺตยาธิกรณพหุพีทิสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

คทิตํ มตฺตา ยสฺสํ คทิตมตฺตํ, นามํ. (คทิต + มตฺตา)

(นามํ) อ.ชื่อ (อุปาสกณ) คทิตํ อันอันอุปาสกกระบุแล้ว มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺสํ (นามสฺส)
แห่งชื่อใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตํ นามํ) อ.ชื่อนั้น คทิตมตฺตํ ชื่อว่าคทิตมตฺต (มีชื่ออัน
อุปาสกกระบุแล้วเป็นประมาณ, ลักว่าอันอุปาสกกระบุแล้ว), ได้แก่ชื่อ.

นิวาสนนตรี

เป็นฉัฏฐิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นิวาสนสฺส อนฺตรํ นิวาสนนฺตรํ. (นิวาสน + อนฺตร)
 อนฺตรํ อ.ระหว่าง นิวาสนสฺส แห่งผ้าเป็นเครื่องนุ่ง นิวาสนนฺตรํ ชื่อว่านิวาสนนฺตร. (ระหว่างผ้า
 เป็นเครื่องนุ่ง)

ภตตคฺคํ

เป็นฉัฏฐิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ภตตสฺส อคฺคํ ภตตคฺคํ. (ภตต + อคฺค)
 อคฺคํ อ.โรง ภตตสฺส แห่งภัตฺร ภตตคฺคํ ชื่อว่าภตตคฺค. (โรงภัตฺร)

สพฺพสงฺคาทิกํ, วัตฺตุ

เป็นอัสสัดติตฺถิต มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สพฺเพทฺธิ สงฺคาโท สพฺพสงฺคาโท. (สพฺพ + สงฺคาท) ตติยาตฺปุริสสมาส
 สงฺคาโท อ.การถือเอาพร้อม สพฺเพทฺธิ (วัตฺตุทฺธิ) กับด้วยวัตฺตุ ท. ทั้งปวง สพฺพสงฺคาโท
 ชื่อว่าสพฺพสงฺคาท. (การถือเอาพร้อมด้วยวัตฺตุทั้งปวง)
๒. สพฺพสงฺคาโท อสฺส อตฺถิตฺติ สพฺพสงฺคาทิกํ, วัตฺตุ. (สพฺพสงฺคาท + อิกปจฺจย) อัสสัดติ-
 ตฺถิต
 สพฺพสงฺคาโท อ.การถือเอาพร้อมด้วยวัตฺตุทั้งปวง อสฺส (วัตฺตุสฺส) แห่งวัตฺตุใด (อตฺถิต)
 มีอยู่ อิตฺติ เพราะเหตุนั้น (ดี วัตฺตุ) อ.วัตฺตุนั้น สพฺพสงฺคาทิกํ ชื่อว่าสพฺพสงฺคาทิก (มีการถือเอาพร้อม
 ด้วยวัตฺตุทั้งปวง), ได้แก่วัตฺตุ.

นาฬิกาทินิ, วัตฺตุนิ

เป็นฉัฏฐิวทฺตฺตฺถยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นาฬิกอ อาทฺธิ เยสนฺติ นาฬิกาทินิ, วัตฺตุนิ. (นาฬิก + อาทฺธิ)
 นาฬิกอ อ.ทะนาน อาทฺธิ เป็นต้น เยสนฺ (วัตฺตุนิ) แห่งวัตฺตุ ท. เหล่าใด (อตฺถิต) มีอยู่ อิตฺติ
 เพราะเหตุนั้น (ตานิ วัตฺตุนิ) อ.วัตฺตุนั้น นาฬิกาทินิ ชื่อว่านาฬิกาทิ (มีทะนานเป็นต้น), ได้แก่
 วัตฺตฺตฺถหลาย.

มทปผล, ทาน

เป็นฉันทวิทวิพทตลยาธิกรณพทพพิทิสมาล มีวิเคราะหว่า
 มทนต์ ผล ยลลลลลล มทปผล, ทาน. (มทนต์ + ผล)
 ผล อ.ผล มทนต์ มาก ยลลล (ทานลล) แห่งทานใด (อตติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนั้น
 (ต้ ทาน) อ.ทานนั้น มทปผล ชื่อว่ามทปผล (มีผลมาก), ได้แก่ทาน.

เอวรูป, ปุริล

เป็นฉันทวิทวิพทตลยาธิกรณพทพพิทิสมาล มีวิเคราะหว่า
 เอว รูป ยลลลลลล เอวรูป, ปุริล. (เอว + รูป)
 เอว อ.อย่างนี้ รูป เป็นรูป ยลลล (ปุริลลล) แห่งบุรุษใด (อตติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนั้น
 (ลล ปุริล) อ.บุรุษนั้น เอวรูป ชื่อว่าเอวรูป (มีอย่างนี้เป็นรูป, เห็นปานนี้), ได้แก่บุรุษ.

ปาทมูล

เป็นฉันทวิทวิพทตลยาธิกรณพทพพิทิสมาล มีวิเคราะหว่า
 ปาทลล มูล ปาทมูล. (ปาท + มูล)
 มูล อ.ใกล้ ปาทลล แห่งเท้า ปาทมูล ชื่อว่าปาทมูล. (ใกล้เท้า)

ทานเวยยาวฎิโก, ปุริล

เป็นฉันทวิทวิพทตลยาธิกรณพทพพิทิสมาล มีวิเคราะหว่า
 ทาน เวยยาวฎิโก ทานเวยยาวฎิโก, ปุริล
 (ปุริล) อ.บุรุษ เวยยาวฎิโก ผู้ประกอบแล้วในการชวนขาย ทาน ในทาน ทานเวยยาวฎิโก
 ชื่อว่าทานเวยยาวฎิโก (ผู้ประกอบในการชวนขายในทาน), ได้แก่บุรุษ.

อติทิวล

เป็นวิเลสนบุพพบทกัมมธารยลลลล มีวิเคราะหว่า
 อติโต จ ลล ทิวล จาติ อติทิวล. (อติ + ทิวล)
 อติโต จ อ.อันเป็นไปล่วงแล้วด้วย ลล อ.อันเป็นไปล่วงแล้วนั้น ทิวล จ เป็นวันด้วย

อิตติ เพราะเหตุนี้ อตติทิวโส ชื่อว่าอตติทิวโส. (วันอันเป็นไปล่วงแล้ว)

มาทิสพุทฺธปมฺโข, ภิกฺขุสงฺโฆ

เป็นฉนฺทวิปทฺตลยาธิกรณพหุพีทิสมาล โดยฉนฺทวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาลอยู่ภายใน มี
วิเคราะห์ดังนี้

๑. มาทิส จ โส พุทฺธ จาติ มาทิสพุทฺธ. (มาทิส + พุทฺธ) วิเสสนบุพพทกัมมธารย-
สมาล

มาทิส จ อ.ผู้เช่นกับเราด้วย โส อ.ผู้เช่นกับเรานั้น พุทฺธ จ เป็นพระพุทฺธเจ้าด้วย อิตติ
เพราะเหตุนี้ มาทิสพุทฺธ ชื่อว่ามาทิสพุทฺธ. (พระพุทฺธเจ้าผู้เช่นกับเรา)

๒. มาทิสพุทฺธ ปมฺโข ยสฺสาติ มาทิสพุทฺธปมฺโข, ภิกฺขุสงฺโฆ. (มาทิสพุทฺธ + ปมฺโข) ฉนฺทวิ-
ทฺตลยาธิกรณพหุพีทิสมาล

มาทิสพุทฺธ อ.พระพุทฺธเจ้าผู้เช่นกับเรา ปมฺโข เป็นประมุข ยสฺส (ภิกฺขุสงฺฆสฺส) แห่งหมู่
แห่งภิกฺขุไต (อตฺติ) มีอยู่ อิตติ เพราะเหตุนี้ (โส ภิกฺขุสงฺโฆ) อ.หมู่แห่งภิกฺขุนั้น มาทิสพุทฺธปมฺโข
ชื่อว่ามาทิสพุทฺธปมฺโข (มีพระพุทฺธเจ้าผู้เช่นกับเราเป็นประมุข), ได้แก่ภิกฺขุสงฺฆ.

วิวมุขภาชนํ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาล โดยฉนฺทวิเสสนบุพพทกัมมธารยอยู่ภายใน มี
วิเคราะห์ดังนี้

๑. วิวมุข มุขํ ยสฺสาติ วิวมุขํ, ภาชนํ. (วิวมุข + มุข) ฉนฺทวิปทฺตลยาธิกรณพหุพีทิสมาล
มุขํ อ.ปาก วิวมุข อันเปิดแล้ว ยสฺส (ภาชนสฺส) แห่งภาชนะไต (อตฺติ) มีอยู่ อิตติ เพราะ
เหตุนี้ (ตํ ภาชนํ) อ.ภาชนะนั้น วิวมุข ชื่อว่าวิวมุข (มีปากอันเปิดแล้ว), ได้แก่ภาชนะ.

๒. วิวมุขญจ ตํ ภาชนญจาติ วิวมุขภาชนํ. (วิวมุข + ภาชน) วิเสสนบุพพทกัมมธารย-
สมาล

วิวมุข จ อ.อันมีปากอันเปิดแล้วด้วย ตํ อ.อันมีปากอันเปิดแล้วนั้น ภาชน จ เป็น
ภาชนะด้วย อิตติ เพราะเหตุนี้ วิวมุขภาชน ชื่อว่าวิวมุขภาชน. (ภาชนะอันมีปากอันเปิดแล้ว)

อุทพิณทุนิปาโต

เป็นฉันทลักษณ์ปฤติสสมาส โดยมีฉันทลักษณ์ปฤติสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อุทสฺส พินทุ อุทพิณทุ. (อุท + พินทุ) ฉันทลักษณ์ปฤติสสมาส

พินทุ อ.ทขาด อุทสฺส แห่งน้ำ อุทพิณทุ ชื่อว่าอุทพิณทุ. (ทขาดน้ำ)

๒. อุทพิณทุสฺส นิปาโต อุทพิณทุนิปาโต. (อุทพิณทุ + นิปาโต) ฉันทลักษณ์ปฤติสสมาส

นิปาโต อ.ตกไป อุทพิณทุสฺส แห่งทขาดแห่งน้ำ อุทพิณทุนิปาโต ชื่อว่าอุทพิณทุนิปาโต. (การตกไปแห่งทขาดน้ำ)

อุทกมุโภ

เป็นฉันทลักษณ์ปฤติสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุทสฺส กุโหม อุทกมุโภ. (อุท + กุโหม)

กุโหม อ.หม้อ อุทสฺส แห่งน้ำ อุทกมุโภ ชื่อว่าอุทกมุโหม. (หม้อน้ำ)

ปณฺฑิตมนุสฺโส

อปฺปมตฺตํ, ปุณฺณํ.

เป็นฉันทลักษณ์พทตุลยาธิกรณพทพพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อปฺปา มตฺตา ยสฺสาติ อปฺปมตฺตํ, ปุณฺณ. (อปฺปา + มตฺตา)

มตฺตา อ.ประมาณ อปฺปา น้อย ยสฺส (ปุณฺณสฺส) แห่งบุญใด (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุ
นั้น (ต้ ปุณฺณ) อ.บุญนั้น อปฺปมตฺตํ ชื่อว่าอปฺปมตฺต (มีประมาณน้อย), ได้แก่บุญ.

วิปากวโส

เป็นฉันทลักษณ์ปฤติสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิปากสฺส วโส วิปากวโส. (วิปาก + วส)

วโส อ.สามารถ วิปากสฺส แห่งวิปาก วิปากวโส ชื่อว่าวิปากวส. (สามารถแห่งวิปาก)

กุลาสาชฺนี

เป็นฉันทลักษณ์ปฤติสสมาส, มัชฌิมโลปะ, ลป วิการศัพท์ มีวิเคราะห์ว่า

กุลาสาชฺส วิกาโร มาชฺนี กุลาสาชฺนี. (กุลา + วิการ + มาชฺนี)

ภาชนะ อ.ภาชนะ วิกาโร อันเป็นวิการ กุลาลลูล์ แห่งดิน กุลาลภาชนะ ชื่อว่ากุลาลภาชนะ.
(ภาชนะอันเป็นวิการแห่งดิน, ภาชนะดิน)

เทสนาวสาน์

เป็นฉัฏฐีตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
เทสนาย อวสาน์ เทสนาวสาน์. (เทสนา + อวสาน์)
อวสาน์ อ.เป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งเทศนา เทสนาวสาน์ ชื่อว่าเทสนาวสาน์. (เป็นที่สิ้นสุด
ลงแห่งเทศนา, จบกัณฑ์เทศน์, เทศน์จบ)

สัมปตตปริสา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
สัมปตตา จ ส่า ปริสา จาติ สัมปตตปริสา. (สัมปตตา + ปริสา)
สัมปตตา จ อ.ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วย ส่า อ.ผู้ถึงพร้อมแล้วนั้น ปริสา จ เป็นบริษัทด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ สัมปตตปริสา ชื่อว่าสัมปตตปริสา. (บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว)

สาตติกา

เป็นสหบุพพทพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตโต อสสา อตติติ อตติกา, วาจา. (อตต + อิก) อัสนัตติตัทธิต
อตโต อ.ประโยชน์ อสสา (วาจา) แห่งวาจานั้น อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้
(ส่า วาจา) อ.วาจานั้น อตติกา ชื่อว่าอตติกา, ได้แก่วาจา. (อันมีประโยชน์)
๒. สห อตติกาย ยา วตตติติ สาตติกา, เทสนา. (สห + อตติกา) สหบุพพท-
พหุพีทิสมาส
ยา (เทสนา) อ.เทศนาใด วตตติ ย่อมเป็นไป สห กับ อตติกาย (วาจา) ด้วยวาจา
อันมีประโยชน์ อิติ เพราะเหตุนี้ (ส่า เทสนา) อ.เทศนานั้น สาตติกา ชื่อว่าสาตติกา (อันเป็นไป
กับด้วยวาจาอันมีประโยชน์), ได้แก่เทศนา.

๓/. มหาธนวาณิชาตฤ [๑๐๑]

มหาธนวาณิชาตฤ (มยา วุจเต) ๕

มหาธนวาณิชาตฤ อ.เรื่องแห่งพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก (มยา) อันข้าพเจ้า
(พระพุทฺธโฆสะ) (วุจเต) จะกล่าว ๕

มหาธนวาณิชาตฤ วุตตกัมมะใน วุจเตฯ อาชยาตบทกัมมวาจก
มยา อนภิกกัตตาใน วุจเต ๕

๓/. เรื่องพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก

๑. “วาณิชาโว ภยํ มคฺคหฺตํ อิมํ ฐมฺมเทสนํ สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต มหาธนวาณิชา
อารพฺภา กเถสิ ๕

สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต มหาธนวาณิชา อารพฺภา “วาณิชาโว ภยํ มคฺคหฺตํ อิมํ ฐมฺมเทสนํ
กเถสิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เขตฺวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพฺภา ทรงปรารภ มหาธนวาณิชา ซึ่งพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก กเถสิ ตรัสแล้ว อิมํ
ฐมฺมเทสนํ ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ “วาณิชาโว ภยํ มคฺคหฺตํ” ว่า “วาณิชาโว ภยํ มคฺค”
ดังนี้ เป็นต้น ๕

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ที่พระเขตวัน ทรงปรารภพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก ตรัสพระธรรม-
เทศานี้ว่า “วาณิชาโว ภยํ มคฺค” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุกฺกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “วาณิชาโว ภยํ มคฺค” สรุปรูปใน
อิติฯ ศัพท์ อาทยัตถะใน อิมํ ฐมฺมเทสนํ อิมํ วิเสสนะของ ฐมฺมเทสนํฯ อวุตตกัมมะใน
กเถสิ เขตฺวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัปภันตริกิริยาของ สตุถา มหาธนวาณิชา
อวุตตกัมมะใน อารพฺภาฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๕

.....
.....
.....

๒. ตสฺส กิร วาณิซฺสฺส เคเห ปญฺจสตา โจรา โอตาริ คเวสมานา (โอตาริ) น ลภิสฺสฺส ๕
 กิร ได้ยินว่า โจรา อ.โจร ท. ปญฺจสตา ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ คเวสมานา แสงหา
 อยู่ โอตาริ ซึ่งช่อง เคเห ในเรือน ตสฺส วาณิซฺสฺส ของพ่อค้ำนั้น น ลภิสฺสฺส ไม่ได้
 แล้ว (โอตาริ) ซึ่งช่อง ๕

ทราบมาว่า พวกโจรประมาณ ๕๐๐ คน แสงช่องในเรือนของพ่อค้ำนั้น ไม่ได้ช่อง

กิร อนุสฺสวณฺตถะ ปญฺจสตา วิเสสนะของ โจราฯ สุทฺธกัตตาใน ลภิสฺสฺสฯ อาชยาตบท
 กัตตุวาจก ตสฺส วิเสสนะของ วาณิซฺสฺสฯ สามีสัมพันธะใน เคเหฯ วิสยาธาระใน
 คเวสมานา โอตาริ อวุตตกัมมะใน คเวสมานาฯ อัมภันตฺรกีรยาของ โจรา โอตาริ
 อวุตตกัมมะใน ลภิสฺสฺส นคฺคํพํทํ ปฏฺฐิเสสชะใน ลภิสฺสฺส ๕

๓. อปเรน สมเยน โส วาณิโซ ปญฺจสกกฺกุสตาณี ภาณฺทสฺส ปฺปุเรตฺวา ภิกฺขุณฺโณ อาโรจาเปสิ
 “อหิ อสุกฺกุจฺจานนฺนาม วณฺชิชฺชาย คจฺจามิ, เย อยฺยา ตํ จานํ คนฺตุกามา, เต
 นิภฺขมฺนฺตุ, มคฺเค ภิกฺขาย น กิลมิสฺสฺสฺสตีติ ๕

อปเรน สมเยน โส วาณิโซ ปญฺจสกกฺกุสตาณี ภาณฺทสฺส ปฺปุเรตฺวา (ปุคฺคล) ภิกฺขุณฺโณ
 อาโรจาเปสิ “อหิ อสุกฺกุจฺจัน นาม วณฺชิชฺชาย คจฺจามิ, เย อยฺยา ตํ จานํ คนฺตุกามา (โหนฺติ),
 เต (ภิกฺขุ) นิภฺขมฺนฺตุ, (ภิกฺขุ) มคฺเค ภิกฺขาย น กิลมิสฺสฺสฺสตีติ ๕

อปเรน สมเยน ในสมัยอื่นอีก โส วาณิโซ อ.พ่อค้ำนั้น ปญฺจสกกฺกุสตาณี ยังร้อย
 แห่งเกวียนห้า ท. ปฺปุเรตฺวา ให้เต็มแล้ว ภาณฺทสฺส ด้วยภักทะ (ปุคฺคล) ยังบุคฺคล
 อาโรจาเปสิ ให้บอกแล้ว ภิกฺขุณฺโณ แก่ภิกษุ ท. อิติ ว่า “อหิ อ.กระผม คจฺจามิ จะไป
 อสุกฺกุจฺจัน นาม ชื่อ สู้ที่ชื่อนั้น วณฺชิชฺชาย เพื่ออันค้ำขาย, เย อยฺยา อ.พระคุณ
 เจ้า ท. เหล่าใด คนฺตุกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันไป ตํ จานํ สู้ที่นั้น (โหนฺติ) ย่อมเป็น,
 เต (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น นิภฺขมฺนฺตุ ขอจงออกไป, (ภิกฺขุ) อ.ภิกษุ ท.
 น กิลมิสฺสฺสฺสตีติ จักไม่ลำบาก ภิกฺขาย ด้วยภิกษา มคฺเค ในหนทาง” อิติ ดังนี้ ๕

ในสมัยอื่นอีก พ่อค้ำนั้นบรรทุกเกวียน ๕๐๐ เล่มให้เต็มด้วยภักทะ ให้แจ้งแก่พระ-
 ภิกษุทั้งหลายว่า “กระผมจะเดินทางไปสู่ที่ชื่อนั้นเพื่อค้ำขาย, พระคุณเจ้าทั้งหลาย

รูปไหนประสงค์จะเดินทางไปสู่ที่นั่น พระคุณเจ้าเหล่านั้นจึงออกไป พระคุณเจ้าทั้งหลายจะไม่ลำบากด้วยภิกษาในหนทาง”

อปเรน วิเสสณะของ สมเยนๆ ตติยากาลสัตตมีใน อาโรจาเปสิ โส วิเสสณะของ วาณิไชๆ เหตุกัตตาใน อาโรจาเปสิๆ อาชยาตบทเหตุกัตตฺวาจก ปญจสกฏสตาณิการิตกัมมะใน ปุเรตฺวา ภาณุสส จัญฐีกรณะใน ปุเรตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาโรจาเปสิ ปุคฺคัล การิตกัมมะใน อาโรจาเปสิ ภิกฺขุณฺ สัมปทานใน อาโรจาเปสิ “อหิ สฺุทธกัตตาใน คจฺฉามีๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นามศัพฺท สัญญาโชตกะเข้ากับ อสฺกฏจาน์ๆ สัมปาปฺุณียกัมมะใน คจฺฉามี วณฺิชฺชาย สัมปทานใน คจฺฉามี, เย วิเสสณะของ อยฺยาๆ สฺุทธกัตตาใน โหนฺติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสณะของ จาน์ๆ สัมปาปฺุณียกัมมะใน คนฺตุ- คนฺตุกามา วิกตีกัตตาใน โหนฺติ, เต วิเสสณะของ ภิกฺขุๆ สฺุทธกัตตาใน นิภฺขมฺนฺตุๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, ภิกฺขุ สฺุทธกัตตาใน กิลมิสฺสนฺติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มคฺเค วิสยาธาระใน กิลมิสฺสนฺติ ภิกฺขาย ภาระใน กิลมิสฺสนฺติ นศัพฺท ปฏฺิเสระใน กิลมิสฺสนฺติ” อิติศัพฺท อาการะใน อาโรจาเปสิ ฯ

๔. ตํ สุตฺวา ปญฺจสตา ภิกฺขุ เตน สทฺธิ มคฺคํ ปฏฺิปชฺชิสฺสุ ฯ

ตํ (วจนฺ) สุตฺวา ปญฺจสตา ภิกฺขุ เตน (วาณิเชน) สทฺธิ มคฺคํ ปฏฺิปชฺชิสฺสุ ฯ

ภิกฺขุ อ.ภิกฺษุ ท. ปญฺจสตา ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ สุตฺวา ฟังแล้ว ตํ (วจนฺ) ซึ่งคำนั้น ปฏฺิปชฺชิสฺสุ ดำเนินไปแล้ว มคฺคํ สู่หนทาง สทฺธิ กับ เตน (วาณิเชน) ด้วยพ่อค่านั้น ฯ

พวกภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป ฟังคำนั้น ก็เดินทางไปพร้อมกับพ่อค่านั้น

ปญฺจสตา วิเสสณะของ ภิกฺขุๆ สฺุทธกัตตาใน ปฏฺิปชฺชิสฺสุๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสณะของ วจน์ๆ อวฺุตตกัมมะใน สุตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปฏฺิปชฺชิสฺสุ เตน วิเสสณะของ วาณิเชนๆ สหฺตถตติยาเข้ากับ สทฺธิๆ กิริยาสมวายะใน ปฏฺิปชฺชิสฺสุ มคฺคํ สัมปาปฺุณียกัมมะใน ปฏฺิปชฺชิสฺสุ ฯ

๕. เตปิ โจรา “โส กิร วาณิโซ นิกขนุโตติ คนฺตวา อฏฺวิยํ อฏฺจํสุ ฯ

เตปิ โจรา “โส กิร วาณิโซ นิกขนุโตติ (จินฺตเนน) คนฺตวา อฏฺวิยํ อฏฺจํสุ ฯ

เตปิ โจรา อ.โจร ท. แม่เหล่านั้ คนฺตวา ไปแล้ว (จินฺตเนน) ด้วยอันคิด อิติ ว่า “กิร ได้ยินว่า โส วาณิโซ อ.พ่อค่านั้ นิกขนุโต ออกไปแล้ว” อิติ ดังนี้ อฏฺจํสุ ได้ดำรงอยู่แล้ว อฏฺวิยํ ในดง ฯ

แม้พวกโจรเหล่านั้ ไปด้วยอันคิดว่า “ทราบว่ พ่อค่านั้ ออกไปแล้ว” ได้ดำรงอยู่ที่ดง อปิตฺทํ อเปกขตฺถะเข้ากับ เตจฺ วิเสสนะของ โจราจฺ สุททกตฺตาใน อฏฺจํสุจฺ อาขยาต-บทกตฺตฺวาจาก “กิร อนุสสวณตฺถะ โส วิเสสนะของ วาณิโซจฺ สุททกตฺตาใน นิกขนุโตจฺ กิตฺตบทกตฺตฺวาจาก” อิตฺตฺทํ สรุปะเน วจเนนจฺ ภาระเน คนฺตวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน อฏฺจํสุ อฏฺวิยํ วิสยาธาระใน อฏฺจํสุ ฯ

๖. วาณิโซปิ คนฺตวา อฏฺวิมุเข เอกสฺมี คาเม นิวาสํ คเหตุวา เทว ติโย ทิวเส โคนสกาฏาทีนํ สวิทฺติ ฯ

วาณิโซปิ แม่ อ.พ่อค้ำ คนฺตวา ไปแล้ว คเหตุวา ถือเอาแล้ว นิวาสํ ซึ่งที่เป็นที่อยู่ เอกสฺมี คาเม ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง อฏฺวิมุเข ในปากแห่งดง สวิทฺติ ย่อมจัดแจง โคนสกาฏาทีนํ (พาหนานิ) ซึ่งพาหนะ ท. มีโคและเกวียนเป็นต้น ทิวเส ลั้วัน ท. เทว สอง ติโย สาม ฯ

แม้พ่อค้ำไปถือเอาที่พักในหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่ปากดง จัดแจงพาหนะทั้งหลายมีโคและเกวียนเป็นต้น ลั้สองสามวัน

อปิตฺทํ อเปกขตฺถะเข้ากับ วาณิโซจฺ สุททกตฺตาใน สวิทฺติจฺ อาขยาตบทกตฺตฺวาจาก คนฺตวา ปุพฺพกาลกิริยาใน คเหตุวา อฏฺวิมุเข ภินนาธาระใน คาเม เอกสฺมี วิเสสนะของ คาเมจฺ วิสยาธาระใน คเหตุวา นิวาสํ อวุตตกัมมะใน คเหตุวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน สวิทฺติ เทว กิตฺติ ติโย กิตฺติ วิเสสนะของ ทิวเสจฺ อัจจันตสังโยคะใน สวิทฺติ โคนสกาฏาทีนํ วิเสสนะของ พาหนานิจฺ อวุตตกัมมะใน สวิทฺติ ฯ

๗. เตสมุปน ภัทฺฐนุ นินพทฺธ ภัทฺฐนุ เทตเวยว ๕

(วณฺโฆ) เตสํ ปน ภัทฺฐนุ นินพทฺธ ภัทฺฐนุ เทตเวยว ๕

ปน ก็ (วณฺโฆ) อ.พ่อค้า เทตเวยว ย่อมถวายนั่นเทียว ภัทฺฐนุ ซึ่งภิกษา เตสํ ภัทฺฐนุ แก่ภิกษุ ท. เหล่านั้น นินพทฺธ เนื่องนิตย ๕

ก็พ่อค้าย่อมถวายนิกษาแก่ภิกษุเหล่านั้นนั่นแหละเนื่องนิตย

ปน วากยารัมภชตกะ วณฺโฆ สุตทกัตตานิ เทตเวยว อาขยตบทกัตตวจาก เตสํ วิเสสณะของ ภัทฺฐนุๆ สัมปทานในเทตเวยว นินพทฺธ กิริยาวิเสสณะในเทตเวยว ภัทฺฐนุ อวุตตกัมมะ ในเทตเวยว เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ เทตเวยว ๕

๘. โจรา, ตสฺมี อติจิริยานุเต, “คณฺจ, ตสฺส นิกฺขมนทิวสํ ฅตฺวา เอหิตี เอกํ ปุริสํ ปหิณฺสีสุ ๕

โจรา, ตสฺมี (วณฺโฆ) อติจิริยานุเต, “(ตุว) คณฺจ, (ตุว) ตสฺส (วณฺโฆสฺส) นิกฺขมนทิวสํ ฅตฺวา เอหิตี (วณฺโฆ) เอกํ ปุริสํ ปหิณฺสีสุ ๕

โจรา อ.โจร ท., ตสฺมี (วณฺโฆ) ครั้นเมื่อพ่อค่านั้น อติจิริยานุเต ประพฤติชั่วยิ่ง อยู่, ปหิณฺสีสุ ส่งไปแล้ว เอกํ ปุริสํ ซึ่งบุรุษคนหนึ่ง (วณฺโฆ) ด้วยคำ อิติ ว่า “(ตุว) อ.ท่าน คณฺจ จงไป, (ตุว) อ.ท่าน ฅตฺวา รู้แล้ว นิกฺขมนทิวสํ ซึ่งวันเป็นที่ออกไป ตสฺส (วณฺโฆสฺส) ของพ่อค่านั้น เอหิ จงมา” อิติ ดังนี้ ๕

พวกโจร, เมื่อพ่อค้าประพฤติชั่วช้ำอยู่, ส่งบุรุษคนหนึ่งไปด้วยคำว่า “ท่านจงไป จงรู้ วันเป็นที่ออกของพ่อค้าแล้วจึงมา”

โจรา สุตทกัตตานิ ปหิณฺสีสุๆ อาขยตบทกัตตวจาก, ตสฺมี วิเสสณะของ วณฺโฆๆ ลักษณะใน อติจิริยานุเตๆ ลักษณะกิริยา, “ตุว สุตทกัตตานิ คณฺจๆ อาขยตบทกัตตวจาก, ตุว สุตทกัตตานิ เอหิๆ อาขยตบทกัตตวจาก ตสฺส วิเสสณะของ วณฺโฆสฺสๆ สามีสัมพันธะใน นิกฺขมนทิวสํๆ อวุตตกัมมะใน ฅตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน เอหิ” อิติคัพท สรุปะใน วณฺโฆๆ กรณีใน ปหิณฺสีสุ เอกํ วิเสสณะของ ปุริสํๆ อวุตตกัมมะใน ปหิณฺสีสุ ๕

๙. โส ตํ คามํ คนฺตฺวา เอกํ สหายกํ ปุจฺฉิ “กทา วาณิไซฺ นิกฺขมิสฺสตีติ ๕

โส (ปุริโส) ตํ คามํ คนฺตฺวา เอกํ สหายกํ ปุจฺฉิ “กทา วาณิไซฺ นิกฺขมิสฺสตีติ ๕

โส (ปุริโส) อ.บุรุษนั้น คนฺตฺวา ไปแล้ว ตํ คามํ สู่หมู่บ้านนั้น ปุจฺฉิ ถามแล้ว เอกํ สหายกํ ซึ่งสหายคนหนึ่ง อิติ ว่า “วาณิไซฺ อ.พ่อค้า นิกฺขมิสฺสตีติ จักออกไป กทา ในกาลไร” อิติ ดังนี้ ๕

บุรุษนั้นไปยังหมู่บ้านนั้น ถามเพื่อนคนหนึ่งว่า “พ่อค้าจักออกไปเมื่อไร”

โส วิเสสณะของ ปุริโส๑ สุทรกัตตฺวาใน ปุจฺฉิ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจาก ตํ วิเสสณะของ คามํ๑ สัมปาปุณฺเียกัมมะใน คนฺตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิ เอกํ วิเสสณะของ สหายกํ๑ อวุตตกัมมะใน ปุจฺฉิ “วาณิไซฺ สุทรกัตตฺวาใน นิกฺขมิสฺสตีติ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจาก กทา กาลสัตตฺมีใน นิกฺขมิสฺสตีติ” อิติศัพท์ อากาละใน ปุจฺฉิ ๕

.....

๑๐. โส “ทฺวิหตีหจฺเจนาติ วตฺวา “กิมตฺถมฺปน ปุจฺฉสิตีติ อาห ๕

โส (สหายโก) “(วาณิไซฺ) ทฺวิหตีหจฺเจเนน (นิกฺขมิสฺสตีติ)” อิติ วตฺวา “(ตุว) กิมตฺถํ ปน ปุจฺฉสิตีติ อาห ๕

โส (สหายโก) อ.สหายนั้น วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(วาณิไซฺ) อ.พ่อค้า (นิกฺขมิสฺสตีติ) จักออกไป ทฺวิหตีหจฺเจเนน โดยอันล่งไปแห่งวันสองหรือวันสาม” อิติ ดังนี้ อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตุว) อ.ท่าน ปุจฺฉสิ ย่อมถาม กิมตฺถํ เพื่อประโยชน์อะไร?” อิติ ดังนี้ ๕

สหายนั้นกล่าวว่า “โดยผ่านไปอีกสองหรือสามวัน” กล่าวว่า “ก็ท่านถามเพื่ออะไร?”

โส วิเสสณะของ สหายโก๑ สุทรกัตตฺวาใน อาห๑ อาชยตบทกัตตฺวาจาก “วาณิไซฺ สุทรกัตตฺวาใน นิกฺขมิสฺสตีติ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจาก ทฺวิหตีหจฺเจเนน ตติยาวิเสสณะใน นิกฺขมิสฺสตีติ” อิติศัพท์ อากาละใน วตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “ปน วากยารัมภ-ไชตกะ ตุว สุทรกัตตฺวาใน ปุจฺฉสิ๑ อาชยตบทกัตตฺวาจาก กิมตฺถํ สัมปทานใน ปุจฺฉสิ” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ๕

๑๑. อถสฺส โส “มยํ ปญจสตา โจรา เอตสฺส อตุถาย อฏฺวิยํ จิตาติ อาจิกฺขิ ฯ

อถ อสฺส (สหายกสฺส) โส (ปุริโส) “มยํ ปญจสตา โจรา (หุตฺวา) เอตสฺส (วาณิชสฺส) อตุถาย อฏฺวิยํ จิตา (อมฺห)” อิติ อาจิกฺขิ ฯ

อถ ครั้งนั้น โส (ปุริโส) อ.บุรุษนั้น อาจิกฺขิ บอกแล้ว อสฺส (สหายกสฺส) แก่ สหายนั้น อิติ ว่า “มยํ อ.เรา ท. โจรา เป็นโจร ปญจสตา ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ (หุตฺวา) เป็นแล้ว จิตา ดำรงอยู่แล้ว อฏฺวิยํ ในดง อตุถาย เพื่อประโยชน์ เอตสฺส (วาณิชสฺส) แก่พ่อค่านั้น (อมฺห) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ทีนั้น บุรุษนั้นบอกแก่สหายนั้นว่า “พวกเราเป็นโจรมีประมาณ ๕๐๐ คน ดักขุมอยู่ใน ดงเพื่อประโยชน์แก่พ่อค่านั้น”

อถ กาลสัตตมี โส วิเสสณะของ ปุริโสฯ สุทฺธกัตฺตาใน อาจิกฺขิฯ อาชยาตบหัทฺตฺวาจาก อสฺส วิเสสณะของ สหายกสฺสฯ สัมปทานใน อาจิกฺขิ “มยํ สุทฺธกัตฺตาใน อมฺหฯ อาชยาตบหัทฺตฺวาจาก ปญจสตา วิเสสณะของ โจราฯ วิกตีกัตฺตาใน หุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน จิตา เอตสฺส วิเสสณะของ วาณิชสฺสฯ สัมปทานใน อตุถายฯ สัมปทานใน จิตา อฏฺวิยํ วิสยาธาระใน จิตาฯ วิกตีกัตฺตาใน อมฺห” อิติศัพท์ อากาละใน อาจิกฺขิ ฯ

๑๒. อิตโร “เตนฺหิ คจฺฉ, สีมํ นิภฺขมิสฺสตีติ ตํ อูยโยเชตฺวา “กิณฺณุ โข โจเร วาเรมิ อุกาหุ วาณิชนฺติ จินฺเตตฺวา “กึ เม โจเรหิ, วาณิชนํ นิสฺสาย ปญจสตา ภิกฺขุ ชีวนฺติ, วาณิชสฺส สณฺณํ ทสฺสามีติ ตสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา “กทา คมิสฺสเถติ ปุจฺฉิตฺวา, “ตติยทิวเสติ วุตฺเต, “มยฺหํ วจฺนํ กโรถ, อฏฺวิยํ กิร ตุมฺหากํ อตุถาย ปญจสตา โจรา จิตา, มา ตาว คมิตฺถาติ ฯ

อิตโร (สหายโก) “เตนฺหิ (ตุวํ) คจฺฉ, (วาณิชน) สีมํ นิภฺขมิสฺสตีติ (วจฺเนน) ตํ (ปุริสฺ) อูยโยเชตฺวา “(อหํ) กิณฺณุ โข โจเร วาเรมิ อุกาหุ (อหํ) วาณิชนํ (วาเรมิ)” อิติ จินฺเตตฺวา “กึ (ปโยชน) เม โจเรหิ, วาณิชนํ นิสฺสาย ปญจสตา ภิกฺขุ ชีวนฺติ, (อหํ) วาณิชสฺส สณฺณํ ทสฺสามีติ (จินฺเตตฺวา) ตสฺส (วาณิชสฺส) สนฺติกํ คนฺตฺวา “(ตุมฺเห) กทา คมิสฺสเถติ ปุจฺฉิตฺวา, “(มยํ) ตติยทิวเส (คมิสฺสสาม)” อิติ (วจฺเน วาณิชน) วุตฺเต, “(ตุมฺเห) มยฺหํ วจฺนํ กโรถ, อฏฺวิยํ กิร ตุมฺหากํ อตุถาย ปญจสตา โจรา จิตา, (ตุมฺเห) มา ตาว คมิตฺถาติ (อาห) ฯ

อิตโร (สหายโก) อ.สหายนอกนี้ อยู่โยเซตวา ส่งไปแล้ว ต่ ปุริส ซึ่งบุรุษนั้น (วจนเ) ด้วยคำ อิติ ว่า “เตนหิ ถ้าอย่างนั้น (ตวั) อ.ท่าน คจจ จงไป, (วณิโซ) อ.พ่อคำ นิกุมมิสสุติ จักออกไป สิม เร็ว” อิติ ดังนี้ จินฺเตตวา คิดแล้ว อิติ ว่า “(อห) อ.เรา วาเรมิ จะห้าม โจเร ซึ่งโจร ท. กิณฺหุ โข หรือหนอแล อุทาหุ หรือ ว่า (อห) อ.เรา วาเรมิ จะห้าม วณิซ ซึ่งพ่อคำ” อิติ ดังนี้ (จินฺเตตวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “กั ปโยชน อ.ประโยชนอะไร โจเรหิ ด้วยโจร ท. เม แก่เรา, ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. ปญจस्ता ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ นิสฺสาย อาศัยแล้ว วณิซ ซึ่งพ่อคำ ชีวนฺติ ย่อมเป็นอยู่, (อห) อ.เรา ทสฺสามิ จักให้ สยฺม ซึ่งสัญญา วณิซสฺส แก่พ่อคำ” อิติ ดังนี้ คนฺตวา ไปแล้ว สนฺติกั สู่สำนัก ตสฺส (วณิซสฺส) ของพ่อคำนั้น ปุจฺฉิตฺวา ทามแล้ว อิติ ว่า “(ตฺมฺเห) อ.ท่าน ท. คมิสฺสสฺส จักไป กทา ในกาลไร” อิติ ดังนี้, (วจนเ) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “(มย) อ.เรา ท. (คมิสฺสาม) จักไป ตติยทิวเส ในวันที่ ๓” อิติ ดังนี้ (วณิเซน) อันพ่อคำ วุตฺเต กล่าวแล้ว, (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตฺมฺเห) อ.ท่าน ท. กโรถ จงกระทำ วจฺน ซึ่งคำ มยฺหิ ของกระผม, กิร ได้ยินว่า โจรา อ.โจร ท. ปญจस्ता ผู้มีร้อยห้าเป็นประมาณ จิตา ดำรงอยู่แล้ว อฏฺวิยฺ ในดง อดฺถาย เพื่อประโยชน์ ตฺมฺหากั แก่ท่าน ท., (ตฺมฺเห) อ.ท่าน ท. มา คมิตฺถ อยาไป แล้ว ตาว ก่อน” อิติ ดังนี้ ฯ

สหายนอกนี้ส่งบุรุษนั้นไปด้วยคำว่า “ถ้าเช่นนั้น ท่านจงไป พ่อคำจักออกเร็วพลัน” แล้วคิดว่า “เราจะห้ามพวกโจรหรือหนอ หรือว่าจะห้ามพ่อคำ” คิดว่า “ประโยชน์อะไร ด้วยพวกโจรแก่เรา, พวกภิกษุมีประมาณ ๕๐๐ รูป อาศัยพ่อคำเป็นอยู่, เราจักให้ สัญญาแก่พ่อคำ” ดังนี้แล้ว จึงไปยังสำนักของพ่อคำนั้น ทามว่า “พวกท่านจักไปกันเมื่อไร”, เมื่อพ่อคำกล่าวว่า “ในวันที่ ๓”, จึงกล่าวว่า “พวกท่านจงทำคำของกระผม, ทราบว่า พวกโจรมีประมาณ ๕๐๐ คน ดักซุ่มอยู่ในดง เพื่อประโยชน์แก่พวกท่าน, ขอพวกท่านอย่าเพิ่งไปก่อน”

อิตโร วิเสสนะของ สหายโกๆ สุธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “เตนหิ อยู่โยชนฺตเถ ตวั สุธกัตตาใน คจจๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, วณิโซ สุธกัตตาใน นิกุมมิสสุติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สิม กิริยาวิเสสนะใน นิกุมมิสสุติ” อิติศัพท์ สรุปะใน วจนเๆ กระณะใน อยู่โยเซตวา ต่ วิเสสนะของ ปุริสๆ อวุตตกัมมะใน อยู่โยเซตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน จินฺเตตวา “อห สุธกัตตาใน วาเรมิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก กิณฺหุ

ปุจฉนัตถะ ไชศัพท์ วจนาลังการะ โจเร อวุตตกัมมะใน วาเรมิ อุทาหุ ปุจฉนัตถะ อหัง
 สุทธกัตตานิ วาเรมิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก วาณิซัง อวุตตกัมมะใน วาเรมิ” อิติศัพท์
 อาการะใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “กั วิเสสณะของ ปโยชนัง
 ลิงคัตถะ เม สัมปทานใน ปโยชนัง โจเรหิ ตติยาวิเสสณะใน ปโยชนัง, ปญฺจสตา วิเสส
 ของ ภิกขุฯ สุทธกัตตานิ ชีวนฺติฯ อาชยาตบทกัตตวาจก วาณิซัง อวุตตกัมมะใน
 นิสุสสาฯ สมานกาลกิริยาใน ชีวนฺติ, อหัง สุทธกัตตานิ ทสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก
 วาณิซสฺส สัมปทานใน ทสฺสามิ สญฺญัง อวุตตกัมมะใน ทสฺสามิ” อิติศัพท์ อาการะใน
 จินฺเตตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา ตสฺส วิเสสณะของ วาณิซสฺสฯ สามีสัมพันธะใน
 สนฺตีกัง สัมปาปุณียกัมมะใน คนฺตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปุจฉิตฺวา “ตุเมเห สุทธกัตต
 ใน คมิสุสสาฯ อาชยาตบทกัตตวาจก กทา กาลสัตตมึใน คมิสุสสา” อิติศัพท์ อาการะ
 ใน ปุจฉิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อาห, “มยํ สุทธกัตตานิ คมิสุสสาฯ อาชยาตบ
 ทกัตตวาจก ตติยทิวเส กาลสัตตมึใน คมิสุสสา” อิติศัพท์ สรุปะใน วจเนฯ ลักษณะใน
 วุตฺเตฯ ลักษณะกิริยา วาณิเชน อนภิหิตกัตตานิ วุตฺเต, “ตุเมเห สุทธกัตตานิ กโรถฯ
 อาชยาตบทกัตตวาจก มยหัง สามีสัมพันธะใน วจเนฯ อวุตตกัมมะใน กโรถ, กิรศัพท์
 อนุสสวนัตถะ ปญฺจสตา วิเสสณะของ โจราฯ สุทธกัตตานิ จิตาฯ กิตบทกัตตวาจก
 อฏฺฐวิยํ วิสยาธาระใน จิตา ตุมหากัง สัมปทานใน อตฺถายฯ สัมปทานใน จิตา, ตุม
 เห สุทธกัตตานิ คมิตฺถฯ อาชยาตบทกัตตวาจก มาศัพท์ ปฏฺฐิเสระใน คมิตฺถ ตาวาศัพท์
 กิริยาวิเสสณะใน คมิตฺถ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ฯ

๑๓. “ตุวํ กถํ ชานาสีติ ฯ

(วาณิซ) “ตุวํ กถํ ชานาสีติ (ปุจฉ) ฯ

(วาณิซ) อ.พ่อค้า (ปุจฉ) ถามแล้ว อิติ ว่า “ตุวํ อ.ท่าน ชานาสี ย่อมรู้ กถ
 อย่างไร?” อิติ ดังนี้ ฯ

พ่อค้าถามว่า “ท่านรู้ได้อย่างไร?”

วาณิซ สุทธกัตตานิ ปุจฉิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก “ตุวํ สุทธกัตตานิ ชานาสีฯ
 อาชยาตบทกัตตวาจก กถํ ปุจฉนัตถะ” อิติศัพท์ อาการะใน ปุจฉิ ฯ

๑๔. “เตสั อนุดเร มม สหาโย อตุถิ, ตสฺส เม กถาย ฆาตนฺติ ๕

(โส สหายโก) “เตสั (โจรานั) อนุดเร มม สหาโย อตุถิ, (อิทั วตุถุ) ตสฺส (สหายสฺส) เม กถาย ฆาตนฺติ (อาห) ๕

(โส สหายโก) อ.สหายนั (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สหาโย อ.สหาย มม ของกระผม อตุถิ มีอยู่ อนุดเร ในระหว่าง เตสั โจรานั แห่งโจร ท. เหล่านั, (อิทั วตุถุ) อ.เรื่งนี้ เม อันกระผม ฆาตั รู้แล้ว กถาย ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว ตสฺส (สหายสฺส) ของสหายนั” อิติ ดังนี้ ๕

สหายนักล่าวว่า “สหายของกระผมมีอยู่ระหว่างพวกโจรเหล่านั้น, เรื่งนี้ กระผมรู้ ด้วยคำพูดของสหายนั”

โส วิเสสณะของ สหายโกๆ สุกทกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “สหาโย สุกทกัตตาใน อตุถิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก เตสั วิเสสณะของ โจรานัๆ สามีสัมพันธะ ใน อนุดเรๆ วิสยาธาระใน อตุถิ มม สามีสัมพันธะใน สหาโย, อิทั วิเสสณะของ วตุถุๆ วุตตกัมมะใน ฆาตัๆ กิตบทกัมมวจาก ตสฺส วิเสสณะของ สหายสฺสๆ สามีสัมพันธะใน กถาย เม อนภิหิตกัตตาใน ฆาตั กถาย ภาระใน ฆาตั” อิติศัพทั อาการะใน อาห ๕

๑๕. “เตนหิ กิ เม เอตุโต คเตน, นิวตฺติตฺวา เคหเมว คมิสฺสามิตี ๕

(วาณิไซ) “เตนหิ กิ (ปโยชนั) เม เอตุโต (จานโต) คเตน, (อหั) นิวตฺติตฺวา เคห เอว คมิสฺสามิตี (อาห) ๕

(วาณิไซ) อ.พ่อคำ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เตนหิ ถ้าอย่างนั กิ (ปโยชนั) อ.ประโยชน์อะไร คเตน ด้วยการไป เอตุโต (จานโต) จากที่นี้ เม แก่เรา, (อหั) อ.เรา นิวตฺติตฺวา กลับแล้ว คมิสฺสามิ จักไป เคห เอว สูเรื่อนนัเทียว” อิติ ดังนี้ ๕

พ่อคำกล่าวว่า “ถ้าเชนนั ประโยชน์อะไรด้วยการไปจากที่นี้แก่เรา, เราจักกลับไป บ้านนัแหละ”

วาณิไซ สุกทกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “เตนหิ อูยโยชนัตถะ กิ วิเสสณะ ของ ปโยชนัๆ ลิงคัตถะ เม สัมปทานใน ปโยชนั เอตุโต วิเสสณะของ จานโตๆ

อปาทานใน คเตนญ ตติยาวิเสสณะใน ปโยชนัน, อหํ สุททกัตตาใน คมิสฺสามิฯ อาชยาต-
 บทกัตตฺวาจาก นิวตฺติตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน คมิสฺสามิ เอวคัप्พํ อวชารณะเข้ากับ
 เคหฺง สัมปาปฺถุณียกัมมะใน คมิสฺสามิ” อิตติคัप्พํ อาการะใน อาห ๕

๑๖. ตสฺมึ จิรายนฺเต, ปุณฺ เตหิ โจเรหิ ปหิโต ปุริโส อาคนฺตฺวา ตํ สหายกํ ปุจฺฉิตฺวา
 ตํ ปวตฺตี สุตฺวา “นิวตฺติตฺวา กิรฺ เคหฺเมว คมิสฺสตีติ คนฺตฺวา โจรานํ อาโรเจสิ ๕

ตสฺมึ (วณฺชิเช) จิรายนฺเต, ปุณฺ เตหิ โจเรหิ ปหิโต ปุริโส อาคนฺตฺวา ตํ สหายกํ ปุจฺฉิตฺวา ตํ
 ปวตฺตี สุตฺวา “(วณฺชิเช) นิวตฺติตฺวา กิรฺ เคหฺ เอว คมิสฺสตีติ คนฺตฺวา โจรานํ อาโรเจสิ ๕

ตสฺมึ (วณฺชิเช) ครั้นเมื่อพ่อค่านั้น จิรายนฺเต ประพฤติซกซ้ออยู่, ปุริโส อ.บุรุษ เตหิ
 โจเรหิ ปหิโต ผู้อันโจร ท. ส่งไปแล้ว ปุณฺ อีก อาคนฺตฺวา มาแล้ว ปุจฺฉิตฺวา ถาม
 แล้ว ตํ สหายกํ ซึ่งสหายนั้น สุตฺวา ฟังแล้ว ตํ ปวตฺตี ซึ่งความเป็นไปทั่วนั้น
 คนฺตฺวา ไปแล้ว อาโรเจสิ บอกแล้ว โจรานํ แก่โจร ท. อิติ ว่า “กิร ได้ยินว่า
 (วณฺชิเช) อ.พ่อค้า นิวตฺติตฺวา กลับแล้ว คมิสฺสตี จักไป เคหฺ เอว สูเรื่อนนั้นเทียว”
 อิติ ดังนี้ ๕

เมื่อพ่อค่านั้นประพฤติซกซ้ออยู่, บุรุษถูกพวกโจรส่งไปอีก มาแล้ว ถามสหาย ฟังเรื่อง
 รวความเป็นไปนั้น กลับไปบอกแก่พวกโจรว่า “ทราบว่ พ่อค้าจะกลับไปบ้านนั้น
 แหะละ”

ตสฺมึ วิเสสณะของ วณฺชิเชฯ ลักษณะใน จิรายนฺเตฯ ลักษณะกิริยา, ปหิโต วิเสสณะของ
 ปุริโสฯ สุททกัตตาใน อาโรเจสิฯ อาชยาตบอทกัตตฺวาจาก ปุณฺ กิริยาวิเสสณะใน ปหิโต
 เตหิ วิเสสณะของ โจเรหิฯ อนภิทกัตตาใน ปหิโต อาคนฺตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน
 ปุจฺฉิตฺวา ตํ วิเสสณะของ สหายกํฯ อวตฺตกัมมะใน ปุจฺฉิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน
 สุตฺวา ตํ วิเสสณะของ ปวตฺตีฯ อวตฺตกัมมะใน สุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา “กิร
 อนุสฺสวณฺตถะ วณฺชิเช สุททกัตตาใน คมิสฺสตีฯ อาชยาตบอทกัตตฺวาจาก นิวตฺติตฺวา
 ปุพฺพกาลกิริยาใน คมิสฺสตี เอวคัप्พํ อวชารณะเข้ากับ เคหฺง สัมปาปฺถุณียกัมมะใน
 คมิสฺสตี” อิตติคัप्พํ อาการะใน อาโรเจสิ คนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาโรเจสิ
 โจรานํ สัมปทานใน อาโรเจสิ ๕

๑๗. ตํ สุตฺวา โจรา ตโต นิภฺขมิตฺวา อิตฺรสมิ มคฺเค อฏฺฐํสุ ๕

ตํ (วจนฺ) สุตฺวา โจรา ตโต (อฏฺฐํวิโต) นิภฺขมิตฺวา อิตฺรสมิ มคฺเค อฏฺฐํสุ ๕

โจรา อ.โจร ท. สุตฺวา ฟังแล้ว ตํ (วจนฺ) ซึ่งคํานั้น นิภฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว ตโต (อฏฺฐํวิโต) จากตงนั้น อฏฺฐํสุ ได้ดักขุมอยู่แล้ว มคฺเค ในหนทาง อิตฺรสมิ นอกนี้ ๕

พวกโจรฟังคํานั้นแล้ว ออกจากตงนั้น ได้ดักขุมอยู่ที่หนทางนอกนี้

โจรา สุทฺรทตฺตาใน อฏฺฐํสุ ๕ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก ตํ วิเสสนะของ วจนฺ ๕ อวุตตกัมมะ ใน สุตฺวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิภฺขมิตฺวา ตโต วิเสสนะของ อฏฺฐํวิโต ๕ อปาทานใน นิภฺขมิตฺวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน อฏฺฐํสุ อิตฺรสมิ วิเสสนะของ มคฺเค ๕ วิสยาธาระใน อฏฺฐํสุ ๕

๑๘. ตสมิ จิรายนฺเต, ปฺนปี เต โจรา สหายกสฺส สนฺติเก ปฺริสํ เปเสสฺสุ ๕

ตสมิ (วณฺนิเช) จิรายนฺเต, ปฺนปี เต โจรา สหายกสฺส สนฺติเก ปฺริสํ เปเสสฺสุ ๕

ตสมิ (วณฺนิเช) ครั้นเมื่อพ่อคํานั้น จิรายนฺเต ประพฤติชกข์อยู่, เต โจรา อ.โจร ท. เหล่านั้น เปเสสฺสุ ส่งไปแล้ว ปฺริสํ ซึ่งบุรุษ สนฺติเก ในสำนัก สหายกสฺส ของสหาย ปฺนปี แม้อีก ๕

เมื่อพ่อคํานั้นประพฤติชกข์อยู่, พวกโจรเหล่านั้น ก็ส่งบุรุษไปในสำนักของสหายอีก ครั้งหนึ่ง

ตสมิ วิเสสนะของ วณฺนิเช ๕ ลักษณะใน จิรายนฺเต ๕ ลักษณะกิริยา, เต วิเสสนะของ โจรา ๕ สุทฺรทตฺตาใน เปเสสฺสุ ๕ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก อปิตฺทํ อเปกขตฺถะเข้ากับ ปฺน ๕ กิริยาวิเสสนะใน เปเสสฺสุ สหายกสฺส สามีสัมพันธะใน สนฺติเก ๕ วิสยาธาระใน เปเสสฺสุ ปฺริสํ อวุตตกัมมะใน เปเสสฺสุ ๕

๑๙. โส เตสํ ตตฺถ จิตฺภาวํ ฅตฺวา ปฺน วณฺนิชฺส อโรเจสิ ๕

โส (สหายโก) เตสํ (โจรอัน) ตตฺถ (มคฺเค) จิตฺภาวํ ฅตฺวา ปฺน วณฺนิชฺส อโรเจสิ ๕

โส (สหายโก) อ.สหายนั้น ฅตฺวา รู้แล้ว เตสํ (โจรอัน) ตตฺถ (มคฺเค) จิตฺภาวํ

ซึ่งความที่ -แห่งโจร ท. เหล่านั้น -เป็นผู้ชักจูงอยู่แล้ว ในหนทางนั้น **อาโรเจสิ** บอก
แจ้งแล้ว **วาณิชสุส** แก่พ่อค้า **ปุน** อีก ๕

สหายนั้น ทราบว่าพวกโจรเหล่านั้นชักจูงอยู่ที่หนทางนั้น จึงแจ้งแก่พ่อค้าอีก

โส วิเสสณะของ สหายโกๆ สุทรกัตตาใน อาโรเจสิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก เตสั
วิเสสณะของ โจรานๆ ภาวาทีสัมพันธะใน จิตภาวํ ตตถ วิเสสณะของ มคเคจ
วิสยาธาระใน จิตภาวํๆ อุตตถกัมมะใน ญตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาโรเจสิ ปุนศัพท
กิริยาวิเสสณะใน อาโรเจสิ วาณิชสุส สัมปทานใน อาโรเจสิ ๕

๒๐. วาณิช "อิธาปี เม เวกลลํ นตถิ, เอวํ สนฺเต, เนว เอตโต คมิสฺสามิ, น อิตโต,
อิเชว ภวิสฺสามิติ ภิกฺขุณฺ สนฺติกํ คนฺตวา อาท "ภนฺเต โจรา กิร มํ วิลุมฺปิตุกามา
มคเค จตฺวา 'อิทานิ ปุน นีวตฺติสฺสตีติ สุตฺวา อิตฺรสมฺมึ มคเค จิตา, อหํ เอตโต วา
อิตโต วา อคนฺตวา โถกํ อิเชว ภวิสฺสามิ; ภทฺนฺตา อิธ วสิตุกามา วสนฺตุ,
คนฺตูกามา อตฺตโน รุจฺจยา คจฺจนฺตฺติ ๕

วาณิช "อิธาปี (จาเน) เม เวกลลํ นตถิ, เอวํ (ภาเว) สนฺเต, (อหํ) น เหว เอตโต
(จानโต) คมิสฺสามิ, (อหํ) น อิตโต (จานโต คมิสฺสามิ), (อหํ) อิธ เหว (จาเน) ภวิสฺสามิ
(จินฺเตตฺวา) ภิกฺขุณฺ สนฺติกํ คนฺตวา อาท "ภนฺเต โจรา กิร มํ วิลุมฺปิตุกามา (หฺตฺวา) มคเค
จตฺวา (วาณิช) อิทานิ ปุน นีวตฺติสฺสตีติ สุตฺวา อิตฺรสมฺมึ มคเค จิตา, อหํ เอตโต (จานโต)
วา อิตโต (จานโต) วา อคนฺตวา โถกํ อิธ เหว (จาเน) ภวิสฺสามิ; ภทฺนฺตา อิธ (จาเน)
วสิตุกามา (หฺตฺวา) วสนฺตุ, (ภทฺนฺตา) คนฺตูกามา (หฺตฺวา) อตฺตโน รุจฺจยา คจฺจนฺตฺติ ๕

วาณิช อ.พ่อค้า (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า "เวกลลํ อ.ความบกพร่อง เม ของ
เรา อิธาปี (จาเน) ในที่แม่นี้ นตถิ ย่อมไม่มี, เอวํ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็น อย่าง
นั้น สนฺเต มีอยู่, (อหํ) อ.เรา น เหว คมิสฺสามิ จักไม่ไปนั้นเทียว เอตโต (จานโต)
จากที่นั่น, (อหํ) อ.เรา น คมิสฺสามิ จักไม่ไป อิตโต (จานโต) จากที่นี่, (อหํ) อ.เรา
ภวิสฺสามิ จักมี อิธ เหว (จาเน) ในที่นี้นั้นเทียว" อิติ ดังนี้ คนฺตวา ไปแล้ว สนฺติกํ
สู่สำนัก ภิกฺขุณฺ ของภิกษุ ท. อาท กล่าวแล้ว อิติ ว่า "ภนฺเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ กิร
ได้ยินว่า โจรา อ.โจร ท. วิลุมฺปิตุกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันปล้น มํ ซึ่งกรรม (หฺตฺวา)
เป็นแล้ว จตฺวา ดักจุมอยู่แล้ว มคเค ในหนทาง สุตฺวา ฟังแล้ว อิติ ว่า "(วาณิช)

อ.พ้อคำ นิวตติสูสติ จักกลับ ปุณ อิก อิทานิ ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ จิตา ดักซุมอยู่ แล้ว อิตรสมิ มคฺเค ในหนทางนอกนี้, อหิ อ.กระผม อคนตุวา ไม่ไปแล้ว เอตุโต (จानโต) วา จากที่นั่นหรือ อีโต (จานโต) วา หรือว่า จากที่นี่ ภวิสฺสามิ จักมี อิศ เอว (จานเ) ในที่นี้นั้นเทียว โถกั หนอยหนึ่ง, ภาทฺตา อ.ท่านผู้เจริญ ท. วสิตุกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันอยู่ (หุตฺวา) เป็น วสนฺตุ ของงอยู่ อิศ (จานเ) ในที่นี้, (ภาทฺตา) อ.ท่านผู้เจริญ ท. คนตุกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออันไป (หุตฺวา) เป็น คจฺจนฺตุ จงไป รุจฺยา ตามความชอบใจ อตุตโน ของตน” อิติ ดังนี้ ฯ

พ้อคำคิดว่า “ความบกพร่องของเราแม้ในที่นี้ ก็ไม่มี, เมื่อเป็นเช่นนั้น, เราจักไม่ไปจากที่นั่น จักไม่ไปจากที่นี่ จักมีอยู่ในที่นี้แหละ” จึงไปยังสำนักของพวกภิกษุ กล่าวว่ “ท่านผู้เจริญ ทราบมาว่า พวกโจรมีความประสงค์จะปล้นโยม ดักซุมอยู่ที่หนทาง ฟังว่า ‘พ้อคำจักกลับอีกในบัดนี้’ ก็ไปดักซุมอยู่ที่หนทางนอกนี้, กระผมจะไม่ไปจากที่นั่นหรือจากที่นี่ จักมีอยู่ในที่นี้แหละ, ท่านผู้เจริญทั้งหลายประสงค์จะอยู่ที่นี้ ก็จงอยู่ ประสงค์จะไป ก็นิมนต์ไปตามความชอบใจของตนเถิด”

วณฺชิซุ สุทฺธกัตฺตาโน อาหจฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก “เวกลลฺ สุทฺธกัตฺตาโน นตฺถิจฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก อปิตฺทํ อเปกขตฺถะเข้ากัป อิศจฺ วิเสสนะของ จานเญ ภินนาชาระโน เวกลลฺ เม สามีสัมพันธะโน เวกลลฺ, เอว วิเสสนะของ ภาเวจฺ ลักษณะโน สนฺเตจฺ ลักษณะกิริยา, อหิ สุทฺธกัตฺตาโน คมิสฺสามิจฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก เอว ศัพฺทํ อวชารณะเข้ากัป นจฺ ศัพฺทํ ปฏฺวิเสระโน คมิสฺสามิ เอตุโต วิเสสนะของ จานโตจฺ อปาทานโน คมิสฺสามิ, อหิ สุทฺธกัตฺตาโน คมิสฺสามิจฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก น ศัพฺทํ ปฏฺวิเสระโน คมิสฺสามิ อีโต วิเสสนะของ จานโตจฺ อปาทานโน คมิสฺสามิ, อหิ สุทฺธกัตฺตาโน ภวิสฺสามิจฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก เอวศัพฺทํ อวชารณะเข้า อิศจฺ วิเสสนะของ จานเญ วิสยาชาระโน ภวิสฺสามิ” อิติศัพฺทํ อาการะโน จินฺเตตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน คนตุวา ภิกฺขุณฺโณ สามีสัมพันธะโน สนฺติกัจฺ สัมปาปฺณียกัมมะโน คนตุวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน อาห “ภนฺเต อาลปนะ กิร อนุสสนนฺตเถ จอรา สุทฺธกัตฺตาโน จิตาจฺ กิตบทกัตฺตฺวาจก มํ อวุตตกัมมะโน วิลุมนฺปิตุกามาจฺ วิกิตกัตฺตาโน หุตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน จตุวา มคฺเค วิสยาชาระโน จตุวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน สุตฺวา ‘วณฺชิซุ สุทฺธกัตฺตาโน นิวตติสูสติจฺ อาชยาดบทกัตฺตฺวาจก อิทานิ กาลสัตฺตมฺมิโน นิวตติสูสติ ปุณ กิริยาวิเสสนะโน นิวตติสูสติ’ อิติศัพฺทํ อาการะโน สุตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาโน จิตา อิตรสมิ

วิเสสณะของ มคฺเคจฺ วิสยาธาระใน จิตา, อหํ สุทฺธกัตฺตาใน ภวิสฺสามิฯ อาชยาตบท กัตฺตฺวาจกฺ เอตฺโต วิเสสณะของ จานโตจฺ อปาทานใน อคนฺตฺวา วา สองคัพฺทฺ ปท- วิกัปปัตฺตเฆเข้ากักับฺ เอตฺโต (จานโต) และ อิตฺโต (จานโต) อิตฺโต วิเสสณะของ จานโตจฺ อปาทานใน อคนฺตฺวา ๆ สมานกาลกิริยาใน ภวิสฺสามิ โถกํ กิริยาวิเสสณะใน ภวิสฺสามิ เอวคัพฺทฺ อวธารณะเข้ากักับฺ อิทฺจฺ วิเสสณะของ จานเญฺ วิสยาธาระใน ภวิสฺสามิ, ภาทฺนฺตา สุทฺธกัตฺตาใน วสนฺตฺจฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจกฺ อิทฺ วิเสสณะของ จานเญฺ วิสยาธาระใน วสิตฺ- วสิตฺกามา วิกตฺกัตฺตาใน หุตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน วสนฺตฺ, ภาทฺนฺตา สุทฺธกัตฺตา ใน คจฺจนฺตฺจฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจกฺ คนฺตฺกามา วิกตฺกัตฺตาใน หุตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยา ใน คจฺจนฺตฺ อตฺตโน สามีสัมฺพันธะใน รุจฺยาจฺ ตติยาวิเสสณะใน คจฺจนฺตฺ” อิตฺคัพฺทฺ อากาเรใน อาห ๕

๒๑. ภิภฺชฺ “เอวํ สฺนฺเต, มยํ นีวตฺติสฺสามาติ วาณิขํ อาปฺจฺจิตฺวา ปฺนทิวเส สวาตฺถิ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา นิสฺสีทิสฺ ๕

ภิภฺชฺ “เอวํ (ภาเว) สฺนฺเต, มยํ นีวตฺติสฺสามาติ (วตฺวา) วาณิขํ อาปฺจฺจิตฺวา ปฺนทิวเส สวาตฺถิ คนฺตฺวา สตฺถารํ วนฺทิตฺวา นิสฺสีทิสฺ ๕

ภิภฺชฺ อ.ภิภฺชฺ ท. (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “เอวํ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่าง นั้น สฺนฺเต มีอยู่, มยํ อ.อาตมา ท. นีวตฺติสฺสาม จักกลับ” อิติ ดังนี้ อาปฺจฺจิตฺวา อํลาแล้ว วาณิขํ ซึ่งพ่อค้า คนฺตฺวา ไปแล้ว สวาตฺถิ สูเมืองสาวัตถี ปฺนทิวเส ใน วันรุ่งขึ้น วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว สตฺถารํ ซึ่งพระศาสดา นิสฺสีทิสฺ นั้งแล้ว ๕

พวกภิภฺชฺกล่าวว่า “เมื่อเป็นเช่นนั้น พวกอาตมา ก็จักกลับ” แล้วอํลาพ่อค้า ในวันรุ่ง ขึ้น เดินทางไปยังเมืองสาวัตถี ถวายบังคมพระศาสดา แล้วก็นั่ง

ภิภฺชฺ สุทฺธกัตฺตาใน นิสฺสีทิสฺจฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจกฺ “เอวํ วิเสสณะของ ภาเวจฺ ลักษณะ ใน สฺนฺเตจฺ ลักษณะกิริยา, มยํ สุทฺธกัตฺตาใน นีวตฺติสฺสามจฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจกฺ” อิติ คัพฺทฺ อากาเรใน วตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาปฺจฺจิตฺวา วาณิขํ อวฺตตกัมฺมะใน อาปฺจฺจิตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา ปฺนทิวเส กาลสัตฺตมฺใน คนฺตฺวา สวาตฺถิ สัมปาปฺุณฺนียกัมฺมะใน คนฺตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวา สตฺถารํ อวฺตตกัมฺมะใน วนฺทิตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสฺสีทิสฺ ๕

๒๒. สตุถา “กั กัฏเว มหาชนวาณิเชน สทุธิ น คมิตถาติ ปุจจิตวา, “อาม ภนเต มหาชนวาณิซส วิลุมปนตถาย ทวีสุปี มคเคสุ โจรา ปริยฎฐิสฺสุ, เตน โส ตตถเอว จิโต, มยฺมปน ตํ อาปุจจิตวา อาคตาติ วุตเต, “กัฏเว มหาชนวาณิไซ โจรานํ อตถิตาย มคคํ ปริวชเชติ; ชีวิตุกาโมปิ ปุริโส หลาหลํ วิสํ ปริวชเชติ; กัฏขุนาปิ ‘ตโย ภวา โจเรหิ ปริยฎฐิตมคคสทิสสาติ ญตวา ปาปํ ปริวชเชตุํ วฎฐิตีติ วตวา อนุสนฺหี ฆฎฺฐตวา ฆมมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“วาณิไซว ภยํ มคคํ อปฺปสตุโถ มหทุโหน
 วิสํ ชีวิตุกาโมว ปาปานิ ปริวชชเยติ ฯ

สตุถา “(ตุเม) กั กัฏเว มหาชนวาณิเชน สทุธิ น คมิตถาติ ปุจจิตวา, “อาม ภนเต (เอว), มหาชนวาณิซส วิลุมปนตถาย ทวีสุปี มคเคสุ โจรา ปริยฎฐิสฺสุ, เตน โส (วาณิไซ) ตตถ เอว (จาเน) จิโต, มยฺม ปน ตํ (วาณิซ) อาปุจจิตวา อาคตา (อมฺห)” อิติ (วเจเน เตหิ กัฏฺขุหิ) วุตเต, “กัฏเว มหาชนวาณิไซ โจรานํ อตถิตาย มคคํ ปริวชเชติ; ชีวิตุกาโมปิ ปุริโส หลาหลํ วิสํ ปริวชเชติ; กัฏขุนาปิ ‘ตโย ภวา โจเรหิ ปริยฎฐิตมคคสทิสสา (โหนติ)” อิติ ญตวา ปาปํ ปริวชเชตุํ วฎฐิตีติ วตวา อนุสนฺหี ฆฎฺฐตวา ฆมมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“อปฺปสตุโถ มหทุโหน วาณิไซ อิว ภยํ มคคํ (ปริวชชยฺนฺโต)
 วิสํ (ปริวชชยฺนฺโต) ชีวิตุกาโม (ปุริโส) อิว (กัฏฺขุ) ปาปานิ ปริวชชเยติ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา ปุจจิตวา ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “กัฏเว ตุก่อนกัฏฺท. (ตุเม) อ.เรอ ท. น คมิตถ ไม่ไปแล้ว สทุธิ กับ มหาชนวาณิเชน ด้วยพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก กั หรือ?” อิติ ดังนี้, (วเจเน) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “ภนเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อาม พระเจ้าข้า (เอว) อ.อย่างนั้น, โจรา อ.โจร ท. ปริยฎฐิสฺสุ ดักขุมแล้ว มคเคสุ ในหนทาง ท. ทวีสุปี แม้สอง วิลุมปนตถาย เพื่อประโยชน์แก่การปล้น มหาชนวาณิซส ซึ่งพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก, เตน เพราะเหตุนั้น โส (วาณิไซ) อ.พ่อค่านั้ จิโต ดำรงอยู่แล้ว ตตถ เอว (จาเน) ในที่นั้นนั้นเกี่ยว, ปน ส่วนว่า มยฺม อ.ข้าพระองค์ ท. อาปุจจิตวา อํลาแล้ว ตํ (วาณิซ) ซึ่งพ่อค่านั้ อาคตา เป็นผู้มาแล้ว (อมฺห) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ (เตหิ กัฏฺขุหิ) อันกัฏฺท. ท. เหล่านั้น วุตเต กราบทูลแล้ว, วตวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “กัฏเว ตุก่อนกัฏฺท. มหาชนวาณิไซ อ.พ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก ปริวชเชติ ย่อมเว้นรอบ มคคํ ซึ่งหนทาง โจรานํ อตถิตาย เพราะความที่แห่งโจร ท. เป็นผู้มิอยู่, ปุริโส อ.บุรุษ ชีวิตุกาโมปิ แม้ผู้ใคร่เพื่ออันเป็นอยู่

ปรีชเชติ ย่อมเว้นรอบ วิสั ซึ่งยาพิษ หลาหลั อันร้ายแรง, ภิกษุหาปี ‘ตโย ภวา โจเรหิ ปรีชชิตมคคสทิสสา (โหนติ)’ อิติ ญตฺวา ปาปํ ปรีชชเชตุ อ.อัน- แม้อัน ภิกษุ รู้ว่า ‘อ.ภพ ท. สาม เป็นเช่นกับด้วยหนทาง อันโจร ท. ดักช่อมอยู่แล้ว ย่อมเป็น’ ดังนี้ -แล้วจึงเว้นรอบ ซึ่งบาป วฏฏติ ย่อมควร” อิติ ดังนี้ อนุสนธิ ฆฏฏตฺวา ฆมฺมํ เทเสหฺโต เมื่อทรง สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรีสแล้ว อิมํ คถํ ซึ่ง พระคาถานี้ อิติ ว่า

“(ภิกษุ) อ.ภิกษุ ปรีชชเชย พึงเว้นรอบ ปาปานิ ซึ่งบาป ท. วาณิโซ อิว เพียงดัง อ.พ่อค้า มหฺทฺธโน ผู้มีทรัพย์มาก อปฺปสฺตโถ มีพวกน้อย ปรีชชชยฺหฺโต เว้นรอบอยู่ มคฺคํ ซึ่ง หนทาง ภัย อันอันบุคคลพึงกลัว ปุริโส อิว เพียงดัง อ.บุรุษ ชีวิตุกาโม ผู้ใคร่เพื่ออันเป็นอยู่ ปรีชชชยฺหฺโต เว้นรอบอยู่ วิสั ซึ่งยาพิษ” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอไม่ได้ไปกับพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก หรือ?”, เมื่อพวกภิกษุกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าข้า, พวกโจรดักช่อม อยู่ทั้งสองข้างทาง เพื่อประโยชน์แก่การปล้นพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก, ฉะนั้น พ่อค่านั้น จึงดำรงอยู่ในที่นั้นนั่นแหละ, ส่วนพวกข้าพระองค์อำลาพ่อค่านั้นแล้วพากันกลับมา”, จึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย พ่อค้าผู้มีทรัพย์มากเว้นหนทางเพราะมีพวกโจรอยู่, บุรุษ แม้ผู้ประสงค์จะมีชีวิตอยู่ ย่อมเว้นยาพิษที่ร้ายแรง, การที่แม้ภิกษุรู้ว่า ‘ภพทั้งสามเป็น เช่นกับหนทางที่ถูกโจรดักช่อมอยู่’ แล้วเว้นขาดบาปทั้งหลายเสีย ย่อมควร” เมื่อทรงสืบ ต่ออนุสนธิแสดงธรรม ตรีสพระคาถานี้ว่า

“ภิกษุพึงเว้นขาดจากบาปทั้งหลาย เหมือนพ่อค้าผู้มีทรัพย์ มาก มีพวกพ้องน้อย เว้นหนทางที่นำกลัวเสีย เหมือนบุรุษผู้ ประสงค์จะมีชีวิตอยู่เว้นยาพิษเสีย ฉะนั้น”

สตฺถา สุทฺธกัตฺตาใน อาหจฺ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก “ภิกฺขเว อาลปนะ ตุมฺहे สุทฺธกัตฺตา ใน คมิตฺถจฺ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ก็ ปุจฺฉนฺตถะ มหาชนวาณิชน สหัตถตติยาเข้า กับ สทฺธิจฺ กิริยาสมวายะใน คมิตฺถ นศฺพทํ ปฏฺฐิสฺสเรใน คมิตฺถ” อิติศฺพทํ อากาเรใน ปุจฺฉนฺตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “ภนฺเต อาลปนะ อาม สัมปฏฺฐิฉนฺตถะ เอว

ลึงคัตถะ, โจรา สุทธกัตตาโน ปริยญฺจิสฺสุ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มหาชนวานิชิสฺส
 ฉัญฺฉิวุตตกัมมะโน วิลุมฺปนตฺถายฺย สัมปทานโน ปริยญฺจิสฺสุ อปีศัพฺท อเปกขัตถะเข้า
 กับ ทุวิสุฏฺ วิเสสณะของ มคฺคเสฏฺ วิสยาธาระโน ปริยญฺจิสฺสุ, เตน เหตุวัตถะ โส วิเสสณะ
 ของ วาณิไซฺย สุทธกัตตาโน จิโตฺย กิตบทกัตตฺวาจก เอวศัพฺท อวธารณะเข้ากับ
 ตตฺถ วิเสสณะของ จาเนฺย วิสยาธาระโน จิโต, ปน ปักขันตรโศตกะ มยฺ สุทธกัตตาโน
 อมฺหฺย อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสณะของ วาณิไซฺย อวุตตกัมมะโน อาปุจฺจิตฺวาจ
 ปุพฺพกาลกิริยาโน อาคตฺยาจก วิกตีกัตตาโน อมฺห” อิติศัพฺท สฺสรุปะโน วจเนฺย ลักษณะ
 ใน วุตเตจฺย ลักษณะกิริยา เตหิ วิเสสณะของ ภิกฺขุหิฺย อนภินิตกัตตาโน วุตเต, “ภิกฺขเว
 อาลปนะ มหาชนวานิไซฺย สุทธกัตตาโน ปริวฺชเชตฺติจฺย อาชยาตบทกัตตฺวาจก โจรานํ
 ภาวาทิสัมพันธะโน อตฺถิตายฺย เหตุโน ปริวฺชเชตฺติ มคฺคํ อวุตตกัมมะโน ปริวฺชเชตฺติ, อปี
 ศัพฺท อเปกขัตถะเข้ากับ ชีวิตฺกามาโมฺย วิเสสณะของ ปุริโสฺย สุทธกัตตาโน ปริวฺชเชตฺติจ
 อาชยาตบทกัตตฺวาจก หลาหลํ วิเสสณะของ วิสํ อวุตตกัมมะโน ปริวฺชเชตฺติ, ปริวฺชเชตฺติ
 ตุมฺตถกัตตาโน วฏฺฏติจฺย อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปีศัพฺท อเปกขัตถะเข้ากับ ภิกฺขุหิฺย
 อนภินิตกัตตาโน ปริวฺชเชตฺติ ‘ตโย วิเสสณะของ ภาวาจฺย สุทธกัตตาโน โหนฺติจฺย อาชยาต-
 บทกัตตฺวาจก โจเรหิ อนภินิตกัตตาโน ปริยญฺจิต- ปริยญฺจิตมคฺคสทิสฺสา วิกตีกัตตาโน
 โหนฺติ” อิติศัพฺท อากาเรโน ฌตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาโน ปริวฺชเชตฺติ ปาปํ อวุตตกัมมะ
 ใน ปริวฺชเชตฺติ” อิติศัพฺท อากาเรโน ฌตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาโน ฌตฺวาจก อนุสนฺธิ อวุตต-
 กัมมะโน ฌตฺวาจก สมานกาลกิริยาโน เทเสนฺโต ฌมฺมํ อวุตตกัมมะโน เทเสนฺโตจ
 อปัณฺนตรกิริยาของ สตฺถา อิมํ วิเสสณะของ คาทํจฺย อวุตตกัมมะโน อาห

“ภิกฺขุ สุทธกัตตาโน ปริวฺชชเยจฺย อาชยาตบทกัตตฺวาจก วาณิไซ
 อูปมาลึงคัตถะ อิวศัพฺท อูปมาโศตกะเข้า วาณิไซ ภายํ มคฺคํ
 อปฺปสฺสโต มหฺทฺทโน ปริวฺชชยนฺโต, ภายํ วิเสสณะของ มคฺคํจ
 อวุตตกัมมะโน ปริวฺชชยนฺโตจฺย กิตฺติ อปฺปสฺสโต กิตฺติ มหฺทฺทโน
 กิตฺติ วิเสสณะของ วาณิไซ วิสํ อวุตตกัมมะโน ปริวฺชชยนฺโตจฺย กิตฺติ
 ชีวิตฺกามาโม กิตฺติ วิเสสณะของ ปุริโสฺย อูปมาลึงคัตถะ อิวศัพฺท
 อูปมาโศตกะเข้ากับ วิสํ ปริวฺชชยนฺโต ชีวิตฺกามาโม ปุริโส, ปาปานิ
 อวุตตกัมมะโน ปริวฺชชเย” อิติศัพฺท สฺสรุปะโน อิมํ คาทํ ๕

๒๓. ตตถ ภยเหตุ ภายิตพพ, โจเรหิ ปริยญฺจิตตตฺตา สปปฏฺฐิกายนฺติ อตฺโถ ฯ

ตตถ (ปเทศ) “ภยเหตุ (ปทสฺส) “(ปุคฺคเลน) ภายิตพพ” (อติ อตฺโถ), “(มคฺคสฺส) โจเรหิ ปริยญฺจิตตตฺตา สปปฏฺฐิกายนฺติ อตฺโถ ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “(ปุคฺคเลน) ภายิตพพ อัน- อันบุคคลพึงกลัว” อติ ดังนี้ ตตถ (ปเทศ) “ภยเหตุ (ปทสฺส) แห่ง- ในบท ท. เหล่านั้นหนา -บทว่า “ภย” ดังนี้, อตฺโถ อ.อธิบาย อติ ว่า “สปปฏฺฐิกาย อันเป็นไปกับด้วยภัยเฉพาะ (มคฺคสฺส) โจเรหิ ปริยญฺจิตตตฺตา เพราะความที่- แห่งหนทาง -เป็นหนทาง อันโจร ท. ดักซุ่มอยู่แล้ว” อติ ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “ภย” ความว่า ที่บุคคลพึงกลัว, อธิบายว่า “มีภัยเฉพาะ เพราะหนทางเป็นหนทางถูกพวกโจรดักซุ่มอยู่แล้ว”

ตตถ วิเสสณะของ ปเทศๆ นิทธารณะใน ปทสฺส “ภย” สรุปะใน อติๆ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺสๆ นิทธารณียะและสามีสัมพันธะใน อตฺโถ “ปุคฺคเลน อนภิทกัตตฺตาใน ภายิตพพๆ วิเสสณะของ มคฺค” อติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถๆ ลิงคัตถะ, “มคฺคสฺส ภาวาทิสัมพันธะใน ปริยญฺจิตตตฺตา โจเรหิ อนภิทกัตตฺตาใน ปริยญฺจิต- ปริยญฺจิตตตฺตา เหตุโน สปปฏฺฐิกายๆ วิเสสณะของ มคฺค” อติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถๆ ลิงคัตถะ ฯ

๒๔. อิหิ วุตฺตํ โหติ “ยถา มหฺทฺธโน วาณิไซ อปฺปสฺตฺโถ สปปฏฺฐิกายํ มคฺคํ ยถา ซีวิตฺกามา หลาหลํ วิสํ ปริวชฺเชติ, เอวํ ปณฺหิตโต ภิกฺขุ อปฺปมตฺตกาณิปี ปาปาณิ ปริวชฺเชยฺยติ ฯ

อิหิ (วจนํ ภควตา) วุตฺตํ โหติ “ยถา มหฺทฺธโน วาณิไซ อปฺปสฺตฺโถ สปปฏฺฐิกายํ มคฺคํ (ปริวชฺเชติ), ยถา ซีวิตฺกามา (ปุริโส) หลาหลํ วิสํ ปริวชฺเชติ, เอวํ ปณฺหิตโต ภิกฺขุ อปฺปมตฺตกาณิปี ปาปาณิ ปริวชฺเชยฺยติ ฯ

อิหิ (วจนํ) อ.คำนี้ อติ ว่า “วาณิไซ อ.พ่อค้า มหฺทฺธโน ผู้มีทรัพย์มาก อปฺปสฺตฺโถ ผู้มีพวคน้อย (ปริวชฺเชติ) ย่อมเว้นรอบ มคฺคํ ซึ่งหนทาง สปปฏฺฐิกาย อันเป็นไป กับด้วยภัยเฉพาะ ยถา ฉนฺได, (ปุริโส) อ.บุรุษ ซีวิตฺกามา ผู้ใคร่เพื่ออันเป็นอยู่ ปริวชฺเชติ ย่อมเว้นรอบ วิสํ ซึ่งยาพิษ หลาหลํ อันร้ายแรง ยถา ฉนฺได, ภิกฺขุ

อ.ภิกษุ ปณฺทิต ผู้เป็นบัณฑิต ปรีชเชยฺย พิงเวฺนรอบ ปาปานิ ซึ่งบาป ท. อปฺปมตฺตกาณีป แมอันมีประมาณน้อย เอวํ ฉนฺนํ” อิติ ดังนี้ (ภควตา) วุตฺตํ เป็น คำอธิบาย อันพระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสแล้ว โหติ ย่อมเป็น ๕

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสคำอธิบายนี้ไว้ว่า “พ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก มีพวกน้อย ย่อมเว้น ครอบหนทางที่มีภัยเฉพาะหน้า ฉนฺโต บุรุษผู้ประสงค์จะมีชีวิตอยู่ ย่อมเว้นรอบยาพิษที่ ร้ายแรง ฉนฺโต, ภิกษุผู้เป็นบัณฑิตพึงเว้นรอบบาปทั้งหลายแม้มีประมาณน้อย ฉนฺนํ”

อิทํ วิเสสฺนะของ วจฺนํ ๑ สุทฺธกตฺตานิ โหติ ๑ อาชยตบทกตฺตฺวาจก ภควตา อนภิตกตฺตานิ วุตฺตํ ๑ วิคตีกตฺตานิ โหติ “มหุทฺทโน กิตฺติ อปฺปสฺตฺโต กิตฺติ วิเสสฺนะ ของ วาณิโชฏฺ สุทฺธกตฺตานิ ปรีชเชติ ๑ อาชยตบทกตฺตฺวาจก ยถา อุปฺมาโชตกะ สปฺปฏิภยํ วิเสสฺนะของ มคฺคํ ๑ อวุตฺตกัมมฺเใน ปรีชเชติ, ชีวิตฺกามา วิเสสฺนะของ ปุริโส ๑ สุทฺธกตฺตานิ ปรีชเชติ ๑ อาชยตบทกตฺตฺวาจก ยถา อุปฺมาโชตกะ หลาหลํ วิเสสฺนะของ วิสํ ๑ อวุตฺตกัมมฺเใน ปรีชเชติ, ปณฺทิต วิเสสฺนะของ ภิกษุ ๑ สุทฺธกตฺตานิ ปรีชเชยฺย ๑ อาชยตบทกตฺตฺวาจก เอวํ อุปฺเมยฺยโชตกะ อปิตฺทํ อเปกขตฺตตะ เข้ากับ อปฺปมตฺตกาณี ๑ วิเสสฺนะของ ปาปานิ ๑ อวุตฺตกัมมฺเใน ปรีชเชยฺย” อิติศัพท์ สรุปะใน อิทํ วจฺนํ ๕

๒๕. เทสฺนาวสาเน เต ภิกษุ สห ปฏฺิสมฺภิทาหิ อรหฺตฺตํ ปาปฺณิสฺสุ ๕

เทสฺนาวสาเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา เต ภิกษุ อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น ปาปฺณิสฺสุ บรรลุแล้ว อรหฺตฺตํ ซึ่งความเป็นแห่งพระอรหันต์ สห กับ ปฏฺิสมฺภิทาหิ ด้วยปฏฺิสมฺภิทา ท. ๕

เวลาจบพระเทศนา ภิกษุเหล่านั้นบรรลุพระอรหันต์พร้อมกับปฏฺิสมฺภิทาทั้งหลาย

เทสฺนาวสาเน กาลสฺตฺตมฺเใน ปาปฺณิสฺสุ เต วิเสสฺนะของ ภิกษุ ๑ สุทฺธกตฺตานิ ปาปฺณิสฺสุ ๑ อาชยตบทกตฺตฺวาจก สหศัพท์ ทัพพสมวาเยใน อรหฺตฺตํ ปฏฺิสมฺภิทาหิ สหตฺตตฺติยา เข้ากับ สห อรหฺตฺตํ สัมปาปฺณียกัมมฺเใน ปาปฺณิสฺสุ ๕

๒๖. สมปตตมหาชนสุสาปิ สาตถิกกา ฌมมเทสนา อโหสิตี ฯ

ฌมมเทสนา อ.พระธรรมเทศนา สาตถิกกา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์ อโหสิ ได้มีแล้ว สมปตตมหาชนสุสาปิ แม่แก่มหาชนผู้ถึงพร้อมแล้ว อิติ ดังนี้แล ฯ

พระธรรมเทศนา ได้เป็นพระเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์แก่มหาชนผู้ถึงพร้อมแล้ว ดังนี้แล

ฌมมเทสนา สุททกัตตานิ อโหสิ ฯ อาชยาดบทกัตตฺวาจก อปีศัพท อเปกขัตถะเข้า กับ สมปตตมหาชนสุส ฯ สัมปทานไน อโหสิ สาตถิกกา วิกติกัตตานิ อโหสิ อิติศัพท สમાปนะ ฯ

.....

มหาชนวาณิชวตฺถุ

มหาชนวาณิชวตฺถุ (นิฎฺฐิตํ) ฯ

มหาชนวาณิชวตฺถุ อ.เรื่องแห่งพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก (นิฎฺฐิตํ) จบแล้ว ฯ

มหาชนวาณิชวตฺถุ สุททกัตตานิ นิฎฺฐิตํ กิตบทกัตตฺวาจก ฯ

จบเรื่องพ่อค้าผู้มีทรัพย์มาก

—————

วิเคราะห์ศัพท์กิตก์ สมาสและตัทธิต

มหาชนวาณิชาวดฤ

เป็นฉัฎฐิต์ปปริสส์มาส โดยมีฉัฎฐิตวิปตตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส และวิเสสนบุพพบทกัมมธารย-
สมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มหนต์ ฌนํ ยสส์ตติ มหทุธโน, วาณิโช. (มหนต์ + ฌน) ฉัฎฐิตวิปตตุลยาธิกรณ-
พหุพีทิสมาส

ฌนํ อ.ทรรพ์ มหนต์ มาก ยสส์ (วาณิชส์) แห่งพ่อค้าใด (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนั้น (โส วาณิโช) อ.พ่อค่านั้น มหทุธโน ชื่อว่ามหทุธ (มีทรรพ์มาก), ได้แก่พ่อค้า.

๒. มหทุธโน จ โส วาณิโช จาติ มหทุธนวาณิโช. (มหทุธน + วาณิช) วิเสสนบุพพบท-
กัมมธารยสมาส

มหทุธโน จ อ.ผู้มีทรรพ์มากด้วย โส อ.ผู้มีทรรพ์มากนั้น วาณิโช จ เป็นพ่อค้าด้วย
อิติ เพราะเหตุนั้น มหทุธนวาณิโช ชื่อว่ามหทุธนวาณิช. (พ่อค้าผู้มีทรรพ์มาก)

๓. มหทุธนวาณิชส์ วตตุ มหทุธนวาณิชาวดฤ. (มหทุธนวาณิช + วตตุ) ฉัฎฐิต์ปปริสส์มาส
วตตุ อ.เรื่อง มหทุธนวาณิชส์ แห่งพ่อค้าผู้มีทรรพ์มาก มหทุธนวาณิชาวดฤ ชื่อว่า
มหทุธนวาณิชาวดฤ. (เรื่องพ่อค้าผู้มีทรรพ์มาก)

ปญจสตา, ภิกขุ

เป็นฉัฎฐิตวิปตตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส, อันตโลปะ, ลป มตตาคัพท มีวิเคราะห์ว่า

ปญจ สตานิ มตตยา เยสนติ ปญจสตา, ภิกขุ. (ปญจ + สต + มตตยา)

สตานิ อ.ร้อย ท. ปญจ ห้า มตตยา เป็นประมาณ เยส (ภิกขุณ) แห่งภิกขุ ท. เหล่าใด (สนฺติ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ภิกขุ) อ.ภิกขุ ท. เหล่านั้น ปญจสตา ชื่อว่าปญจสต (มีห้าร้อยเป็น
ประมาณ), ได้แก่ภิกขุทั้งหลาย.

ปญจสกกุสตานิ

เป็นอสสมาทริคุสมาส โดยมีฉัฎฐิต์ปปริสส์มาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สกฺวานํ สตานิ สกฺกุสตานิ. (สกฺว + สต) ฉัฎฐิต์ปปริสส์มาส

สตานิ อ.ร้อย ท. สกฺวานํ แห่งเกวียน ท. สกฺกุสตานิ ชื่อว่าสกฺกุสต. (เกวียนหนึ่งร้อย)

๒. ปณจ สกฏสตันิ ปณจสกฏสตันิ. (ปณจ + สกฏสตันิ) อสมาทหารทศุสมาส
สกฏสตันิ อ.ร้อยแห่งเกวียน ท. ปณจ ห้า ปณจสกฏสตันิ ชื่อว่าปณจสกฏสตันิ. (เกวียน
๕๐๐ เล่ม)

อสุกฏจัน

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
อสุกฏจัน ตัม จานญจาทิ อสุกฏจัน. (อสุก + จาน)
อสุกั จ อ.โน้นด้วย ตัม อ.โน้นนั้น จัน จ เป็นที่ด้วย อสุกฏจัน ชื่อว่าอสุกฏจัน. (ที่โน้น)

อฏวิมุขัง

เป็นฉัญฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
อฏวิยา มุขัง อฏวิมุขัง. (อฏวิ + มุข)
มุขัง อ.ปาก อฏวิยา แห่งตง อฏวิมุขัง ชื่อว่าอฏวิมุขัง. (ปากแห่งตง)

โคณสกฏาทินิ, วาหนานิ

เป็นฉัญฐิต์วิปทูลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส โดยมีอิตริตรโยคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
๑. โคณา จ สกฏา จ โคณสกฏา. (โคณ + สกฏ) อิตริตรโยคทวันทสมาส
โคณา จ อ.โค ท. ด้วย สกฏา จ อ.เกวียน ท. ด้วย โคณสกฏา ชื่อว่าโคณสกฏ.
(โคและเกวียนทั้งหลาย)

๒. โคณสกฏา อาทิ เยสนติ โคณสกฏาทินิ, วาหนานิ. (โคณสกฏ + อาทิ) ฉัญฐิต์วิปท-
ตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส
โคณสกฏา อ.โคและเกวียน ท. อาทิ เป็นต้น เยส (วาหนานิ) แห่งพาทนะ ท. เหล่าใด
(สนติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ วาหนานิ) อ.พาทนะ ท. เหล่านั้น โคณสกฏาทินิ ชื่อว่า
โคณสกฏาทิ (มีโคและเกวียนเป็นต้น), ได้แก่พาทนะทั้งหลาย.

นิกขมนทิวโส

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิกขมนนฺจ ตํ ทิวโส จาติ นิกขมนทิวโส. (นิกขมน + ทิวส)

นิกขมนํ จ อ.เป็นที่ออกไปด้วย ตํ อ.เป็นที่ออกไปนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุ
นั้น นิกขมนทิวโส ชื่อว่านิกขมนทิวส. (วันเป็นที่ออกไป)

ทวิทิตฺตจโย

เป็นัญฐิตฺตปุริสสมาส โดยมีสมาหารทิวสสมาส สมาหารทิวสสมาส และวาลัทตตตตตตตตตตตต-
ทพพพิทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. เทว อหา ทวิทํ. (ทวิ + อห) สมาหารทิวสสมาส

อหา อ.วัน ท. เทว สอง ทวิทํ ชื่อว่าทวิท. (สองวัน)

๒. ตโย อหา ติทํ. (ติ + อห) สมาหารทิวสสมาส

อหา อ.วัน ท. ตโย สาม ติทํ ชื่อว่าติท. (สามวัน)

๓. ทวิทํ วา ติทํ วา ทวิทิติทํ. (ทวิท + ติท) วาลัทตตตตตตตตตตตต-
ทพพพิทิสมาส

ทวิทํ วา อ.วันสองหรือ ติทํ วา หรือว่า อ.วันสาม ทวิทิติทํ ชื่อว่าทวิทิติท. (สองหรือ
สามวัน)

๔. ทวิทิติตฺตํ อจฺจโย ทวิทิติตฺตจโย. (ทวิทิติท + อจฺจย) ัญฐิตฺตปุริสสมาส

อจฺจโย อ.กาลอันล่วงไป ทวิทิติตฺตํ แห่งวันสองหรือวันสาม ทวิทิติตฺตจโย ชื่อว่าทวิทิติตฺตจย.
(กาลล่วงไปสองหรือสามวัน)

ตติยทิวโส

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ตติโย จ โส ทิวโส จาติ ตติยทิวโส. (ตติย + ทิวส)

ตติโย จ อ.ที่สามด้วย โส อ.ที่สามนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ตติย-
ทิวโส ชื่อว่าตติยทิวส. (วันที่ ๓)

จิตภาโว

เป็นจัญญิต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

จิตานัน ภาโว จิตภาโว. (จิต + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น จิตานัน (โจรานัน) แห่งโจร ท. ผู้ดำรงอยู่แล้ว จิตภาโว ชื่อว่าจิตภาว. (ความที่พวกโจรดำรงอยู่แล้ว)

เวกสล

เป็นภาวัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

เวกสล ภาโว เวกสล. (เวก + ญขปัจจัย)

ภาโว อ.ความเป็น เวกสล (เวกสล) แห่งเวกสล อันบกพร่อง เวกสล ชื่อว่าเวกสล. (ความเป็นของอันบกพร่อง, ความบกพร่อง)

วิลมปิตุกามา, โจรา

เป็นจตุตตีตปปริสส์มาส, กิตันตลมาส, กัตตุรูป, กัตตุสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

วิลมปิตุ กามาเมตติ วิลมปิตุกามา, ภทนต์. (วิลมปิตุสทูปป + กม กนติย ในความใคร่ + ญขปัจจัย)

(เย โจรา) อ.โจร ท. เหล่าใด กามาเมตติ ย่อมใคร่ วิลมปิตุ เพื่ออันปล้น อิติ เพราะเหตุนี้ (เต โจรา) อ.โจร ท. เหล่านี้ วิลมปิตุกามา ชื่อว่าวิลมปิตุกามา (ผู้ใคร่เพื่อจะปล้น), ได้แก่โจรทั้งหลาย.

อคนตวา

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยลมาส มีวิเคราะห์ว่า

น คนตวา อคนตวา. (น + คนตวา)

คนตวา ไปแล้ว น ทาไม้ได้ อคนตวา ชื่อว่าอคนตวา. (ไม่ไปแล้ว)

วลิตุกามา, ภาทนต์ตา

เป็นจตุตถัตถิปุริสส์มาส, กิตันตสมาส, กัตตรูป, กัตตูลาณะ มีวิเคราะห์ว่า
วลิตุ์ กาเมตติ วลิตุกามา, ภาทนต์ตา. (วลิตุ์สทูปปท + กมุ กนุติย ในความใคร่ + ฌ
ปัจจย)

(เย ภาทนต์ตา) อ.ท่านผู้เจริญ ท. เหล่าใด กาเมตติ ย่อมใคร่ วลิตุ์ เพื่ออันอยู่ อิติ เพราะเหตุ
นั้น (เต ภาทนต์ตา) อ.ท่านผู้เจริญ ท. เหล่านั้น วลิตุกามา ชื่อว่าวลิตุกาม (ผู้ใคร่เพื่อจะอยู่), ได้แก่ท่าน
ผู้เจริญทั้งหลาย.

คนตุกามา, ภาทนต์ตา

เป็นจตุตถัตถิปุริสส์มาส, กิตันตสมาส, กัตตรูป, กัตตูลาณะ มีวิเคราะห์ว่า
คนตุ์ กาเมตติ คนตุกามา, ภาทนต์ตา. (คนตุ์สทูปปท + กมุ กนุติย ในความใคร่ + ฌ
ปัจจย)

(เย ภาทนต์ตา) อ.ท่านผู้เจริญ ท. เหล่าใด กาเมตติ ย่อมใคร่ คนตุ์ เพื่ออันไป อิติ เพราะเหตุ
นั้น (เต ภาทนต์ตา) อ.ท่านผู้เจริญ ท. เหล่านั้น คนตุกามา ชื่อว่าคนตุกาม (ผู้ใคร่เพื่อจะไป), ได้แก่ท่าน
ผู้เจริญทั้งหลาย.

วิลุมปนตถาย

เป็นจตุตถัตถิปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า
วิลุมปนสส อตถาย วิลุมปนตถาย. (วิลุมปน + อตถ)
อตถาย เพื่อประโยชน์ วิลุมปนสส แก่การปล้น วิลุมปนตถาย ชื่อว่าวิลุมปนตถ. (ประโยชน์แก่
การปล้น)

ชีวิตุกาโม, วาณิโ

เป็นจตุตถัตถิปุริสส์มาส, กิตันตสมาส, กัตตรูป, กัตตูลาณะ มีวิเคราะห์ว่า
ชีวิตุ์ กาเมตติ ชีวิตุกาโม, วาณิโ. (ชีวิตุ์สทูปปท + กมุ กนุติย ในความใคร่ + ฌปัจจย)
(โย วาณิโ) อ.พ่อค้าใด กาเมตติ ย่อมใคร่ ชีวิตุ์ เพื่ออันเป็นอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โล
วาณิโ) อ.พ่อค่านั้น ชีวิตุกาโม ชื่อว่าชีวิตุกาม (ผู้ใคร่เพื่อจะเป็นอยู่)

ปริยญาติมคตศทิส่า, ภวา

เป็นตติยาตปปริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปริยญาติโต จ โส มคโค จาติ ปริยญาติมคโค. (ปริยญาติ + มคค) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

ปริยญาติโต จ อ.อันโจรดักข่มแล้วด้วย โส อ.อันโจรดักข่มแล้วนั้น มคโค จ เป็นหนทางด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปริยญาติมคโค ชื่อว่าปริยญาติมคค. (หนทางที่โจรดักข่มแล้ว)

๒. ปริยญาติมคเคน สทิส่า ปริยญาติมคตศทิส่า, ภวา. (ปริยญาติมคค + สทิส) ตติยาตปปริสสมาส

(ภวา) อ.ภพ ท. สทิส่า อันเป็นเช่น ปริยญาติมคเคน ด้วยหนทางอันโจรดักข่มแล้ว ปริยญาติมคตศทิส่า ชื่อว่าปริยญาติมคตศทิส (อันเป็นเช่นกับด้วยหนทางที่โจรดักข่มแล้ว), ได้แก่ภพทั้งหลาย.

อปปสโต

เป็นจัญญูทวิปทตูลยาธิกรณพทุพพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อปปไป สตโต ยสสาติ อปปสโต, วาณิโ. (อปป + สตต)

สโต อ.พวก อปปไป น้อย ยสส (วาณิซส) แห่งพ่อค้าใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส วาณิโ) อ.พ่อค้านี้ อปปสโต ชื่อว่าอปปสต (มีพวกน้อย), ได้แก่พ่อค้า.

มททุโ

เป็นจัญญูทวิปทตูลยาธิกรณพทุพพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มททุต ทุณ ยสสาติ มททุโ, วาณิโ. (มททุต + ทุณ)

ทุณ อ.ทรัพย์ มททุต มาก ยสส (วาณิซส) แห่งพ่อค้าใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส วาณิโ) อ.พ่อค้านี้ มททุโ ชื่อว่ามททุ (มีทรัพย์มาก), ได้แก่พ่อค้า.

ปริยญาติตต

เป็นภาวตตติต มีวิเคราะห์ว่า

ปริยญาติตส ภวาโว ปริยญาติตต. (ปริยญาติ + ตตปัจจย)

ภวาโว อ.ความเป็น (โจเรท) ปริยญาติตส (มคคตส) แห่งหนทาง อันอันโจร ท. ดักข่มแล้ว

ปริยัญจิตตตติ ชื่อว่าปริยัญจิตตต. (ความที่หนทางเป็นที่อันโจรตักขุมแล้ว)

สปปฎิภโย, มคโค

เป็นสหุพพบทพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สท ปฎิภเยน โย วตตติติ สปปฎิภโย, มคโค. (สท + ปฎิภโย)

โย (มคโค) อ.หนทางใด วตตติ ย่อมเป็นไป สท กับ ปฎิภเยน ด้วยภัยเฉพาะ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส มคโค) อ.หนทางนั้น สปปฎิภโย ชื่อว่าสปปฎิภโย (เป็นไปกับด้วยภัยเฉพาะ), ได้แก่หนทาง.

อปมตตทานิ, ปาปานิ

เป็นฉัญฐิตัพปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อปปา มตตทา เยสนนติ อปมตตทานิ, ปาปานิ. (อปปา + มตตทา)

มตตทา อ.ประมาณ อปปา น้อย เยส (ปาปานิ) แห่งบาป ท. เหล่าใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ทานิ ปาปานิ) อ.บาป ท. เหล่านี้ อปมตตทานิ ชื่อว่าอปมตตก (มีประมาณน้อย), ได้แก่บาปทั้งหลาย.

เทสนาวสาน

เป็นฉัญฐิตัพปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เทสนาย อวสาน เทสนาวสาน. (เทสนา + อวสาน)

อวสาน อ.เป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งเทศนา เทสนาวสาน ชื่อว่าเทสนาวสาน. (เป็นที่สิ้นสุดลงแห่งเทศนา, จบกัณฑ์เทศน์, เทศน์จบ)

สมปตตมหาชโน

เป็นวิเสสนุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สมปตโต จ โส มหาชโน จาติ สมปตตมหาชโน. (สมปตต + มหาชโน)

สมปตโต จ อ.ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วย โส อ.ผู้ถึงพร้อมแล้วนั้น มหาชโน จ เป็นมหาชนด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สมปตตมหาชโน ชื่อว่าสมปตตมหาชโน. (มหาชนผู้ถึงพร้อมแล้ว)

สาตติกา

เป็นศัพท์บุพพบทพหุพีหีสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตโต อสสา อตตีติ อตติกา, วาจา. (อตต + อิก) อัสนัตติตทิต
 อตโต อ.ประโยชน์ อสสา (วาจาย) แห่งวาจานั้น อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น
 (สา วาจา) อ.วาจานั้น อตติกา ชื่อว่าอตติกา, ได้แก่วาจา. (อันมีประโยชน์)
๒. สห อตติกาย ยา วตตตีติ สาตติกา, เทสนา. (สห + อตติกา) สหบุพพบท-
 พหุพีหีสมาส
 ยา (เทสนา) อ.เทศนาใด วตตติ ย่อมเป็นไป สห กับ อตติกาย (วาจาย) ด้วยวาจา
 อันมีประโยชน์ อิติ เพราะเหตุนั้น (สา เทสนา) อ.เทศนานั้น สาตติกา ชื่อว่าสาตติกา (อันเป็นไป
 กับด้วยวาจาอันมีประโยชน์), ได้แก่เทศนา.

๘. กุกกุฏมิตตวตฺถุ [๑๐๒]

กุกกุฏมิตตวตฺถุ (มยา วุจฺเจเต) ฯ

กุกกุฏมิตตวตฺถุ อ.เรื่องแห่งนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร (มยา) อันข้าพเจ้า
(พระพุทฺธโฆสเส) (วุจฺเจเต) จะกล่าว ฯ

กุกกุฏมิตตวตฺถุ วุตตกัมมะเน วุจฺเจเต ฯ อาชยาตบทกัมมวจาก
มยา อนภิทกัตตานิ วุจฺเจเต ฯ

๘. เรื่องนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร

๑. “ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺสาติ อิมํ ฌมฺมเทสฺนํ สตุถา เวพฺพเน วิหรนฺโต กุกกุฏมิตตฺต-
นาม เนสาทํ อารพฺภ กเถสิ ฯ

สตุถา เวพฺพเน วิหรนฺโต กุกกุฏมิตตฺตํ นาม เนสาทํ อารพฺภ “ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺสาติ
อิมํ ฌมฺมเทสฺนํ กเถสิ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เวพฺพเน ในพระวิหารชื่อว่าเวพฺพวัน
อารพฺภ ทรงปรารภ เนสาทํ ซึ่งนายพราน กุกกุฏมิตตฺตํ นาม ชื่อว่ากุกกุฏมิตร กเถสิ
ตรัสแล้ว อิมํ ฌมฺมเทสฺนํ ซึ่งพระธรรมเทศนานี้ “ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺสาติ ว่า
“ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺ” ดังนี้ เป็นต้น ฯ

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ที่พระเวพฺพวัน ทรงปรารภนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร ตรัส
พระธรรมเทศนานี้ว่า “ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺ” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุตฺถกัตตานิ กเถสิ ฯ อาชยาตบทกัตตวจาก “ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺ” สรุปะใน
อิติ ฯ ศัพท์ อาชยัตถะเน อิมํ ฌมฺมเทสฺนํ อิมํ วิเสสณะของ ฌมฺมเทสฺนํ ๑ อวุตตกัมมะ
เน กเถสิ เวพฺพเน วิสยาธาระเน วิหรนฺโต ๑ อัปภันตริกิริยาของ สตุถา นามศัพท์
สัณฺญาโชตกะเข้ากับ กุกกุฏมิตตฺตํ ๑ วิเสสณะของ เนสาทํ ๑ อวุตตกัมมะเน อารพฺภ ๑
สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ฯ

.....
.....

๒. ราชคเห กิเรกา เสฏฐิธิตา วยปฺปตฺตา สตฺตมฺภูมิกฺขสฺส ปาสาทสฺส อฺปรคฺคพฺเภ อารกฺขณตฺถาย เอกํ ปรีจาริกํ ทตฺวา มาตาปิตฺุหิ วาสियมาณา เอกทิวสํ สายณฺหสมเย วาตปาเนน อนฺตรวீถิ โอลิเกนฺตี ปญฺจ ปาสสตาณี ปญฺจ จ สฺลสฺตานิ อาทาย มิเค วริตฺวา ชิวมาณํ เอกํ กุกฺกมฺมิตฺตํ นาม เนสาทํ ปญฺจ มิคสฺตานิ วริตฺวา เตสํ มํเสน มหาสกฺกํ ปฺุเรตฺวา สกฺกชฺุเร นิสิตฺิตฺวา มํสํ วิกฺกิณฺนตฺถาย นครํ ปวิสฺนตํ ทิสฺวา ตสฺมี ปฏฺิพทฺชจิตฺตา หุตฺวา ปรีจาริกาย หตฺเถ ปณฺณการํ ทตฺวา “คจฺฉ, เอตฺตสฺส ปณฺณการํ ทตฺวา คมนกาลํ ฉตฺวา เอหิตี เปเสสิ ๗

ราชคเห กิร เอกา เสฏฐิธิตา วยปฺปตฺตา สตฺตมฺภูมิกฺขสฺส ปาสาทสฺส อฺปรคฺคพฺเภ อารกฺขณตฺถาย เอกํ ปรีจาริกํ ทตฺวา มาตาปิตฺุหิ วาสियมาณา เอกทิวสํ สายณฺหสมเย วาตปาเนน อนฺตรวี่ถิ โอลิเกนฺตี ปญฺจ ปาสสตาณี ปญฺจ จ สฺลสฺตานิ อาทาย มิเค วริตฺวา ชิวมาณํ เอกํ กุกฺกมฺมิตฺตํ นาม เนสาทํ ปญฺจ มิคสฺตานิ วริตฺวา เตสํ (มิกานํ) มํเสน มหาสกฺกํ ปฺุเรตฺวา สกฺกชฺุเร นิสิตฺิตฺวา มํสํ วิกฺกิณฺนตฺถาย นครํ ปวิสฺนตํ ทิสฺวา ตสฺมี (เนสาท) ปฏฺิพทฺชจิตฺตา หุตฺวา ปรีจาริกาย หตฺเถ ปณฺณการํ ทตฺวา “(ตฺว) คจฺฉ, (ตฺว) เอตฺตสฺส (เนสาทสฺส) ปณฺณการํ ทตฺวา คมนกาลํ ฉตฺวา เอหิตี (วจเนน) เปเสสิ ๗

กิร ได้ยินว่า เสฏฐิธิตา อ.ธิตาของเศรษฐี เอกา คนหนึ่ง ราชคเห ในเมืองราชคฤห์ วยปฺปตฺตา ผู้ถึงแล้วซึ่งวัย สตฺตมฺภูมิกฺขสฺส ปาสาทสฺส อฺปรคฺคพฺเภ อารกฺขณตฺถาย เอกํ ปรีจาริกํ ทตฺวา มาตาปิตฺุหิ วาสियมาณา ผู้อันมารดาและบิดา ท. ให้แล้ว ซึ่งหญิงรับใช้ คนหนึ่ง เพื่อประโยชน์แก่การอารักขา ให้อยู่อยู่ในห้องในเบื้องบน แห่งปราสาท อันประกอบแล้วด้วยชั้นเจ็ด โอลิเกนฺตี แลดูอยู่ อนฺตรวี่ถิ ซึ่งในระหว่างแห่งถนน วาตปาเนน โดยช่องเป็นที่ตีมกีนซึ่งลม สายณฺหสมเย ในสมัยเป็นที่สิ้นไปแห่งวัน เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง ทิสฺวา เห็นแล้ว เนสาทํ ซึ่งนายพราน กุกฺกมฺมิตฺตํ นาม ชื่อว่ากุกฺกมฺมิตฺร เอกํ คนหนึ่ง ปญฺจ ปาสสตาณี ปญฺจ จ สฺลสฺตานิ อาทาย มิเค วริตฺวา ชิวมาณํ ผู้ถือเอาแล้ว ซึ่งร้อยแห่งบ่วง ท. ห้า ด้วย ซึ่งร้อยแห่งหลาว ท. ห้า ด้วย ฆ่าแล้ว ซึ่งเนื้อ ท. เป็นอยู่อยู่ ปญฺจ มิคสฺตานิ วริตฺวา เตสํ (มิกานํ) มํเสน มหาสกฺกํ ปฺุเรตฺวา สกฺกชฺุเร นิสิตฺิตฺวา มํสํ วิกฺกิณฺนตฺถาย นครํ ปวิสฺนตํ ผู้ฆ่าแล้ว ซึ่งร้อยแห่งเนื้อ ท. ห้า ยังเกวียนใหญ่ ให้เต็มแล้ว ด้วยเนื้อ ของเนื้อ ท. เหล่านั้น หนึ่งแล้ว บณฺุขของเกวียน เข้าไปอยู่ สุนคร เพื่อประโยชน์แก่การขาย

ซึ่งเนื้อ ปฏิพัทธ์จิตตา เป็นผู้มั่งคั่งปฏิพัทธ์แล้ว ตสุมิ (เนสาท) ในนายพรานนั้น หุตวา เป็นแล้ว ทตวา ให้แล้ว ปณณการาร์ ซึ่งเครื่องบรรณาการ หตเถ ในมือ ปริจาริกาย ของหญิงรับใช้ เปเสสิ ส่งไปแล้ว (วจน) ด้วยคำ อิติ ว่า “(ตว) อ.เธอ คงจไป, (ตว) อ.เธอ ทตวา ให้แล้ว ปณณการาร์ ซึ่งเครื่องบรรณาการ เอตสุต (เนสาทสุต) แก่นายพรานนั้น ฆตวา รู้แล้ว คมนกกาล์ ซึ่งกาลเป็นที่ไป เอหิ จงมา” อิติ ดังนี้ ฯ

มีเรื่องเล่าว่า ลูกสาวเศรษฐีคนหนึ่งในเมืองราชคฤห์ผู้ถึงวัยแล้ว พ่อแม่ให้หญิงรับใช้ คนหนึ่งเพื่อประโยชน์แก่การดูแลรักษา ให้อยู่ในห้องข้างบนปราสาท ๗ ชั้น วันหนึ่ง แลดูตามถนนหนทางโดยช่องทางต่างในเวลาเย็น เห็นนายพรานคนหนึ่งชื่อว่ากุกกุกุมิตรผู้ถือเอาบ่วง ๕๐๐ และหลาวอีก ๕๐๐ ข่าเนื้อทั้งหลายเลี้ยงชีวิต ผู้ฆ่าเนื้อ ๕๐๐ ตัว บรรทุกเนื้อของเนื้อทั้งหลายเหล่านั้นให้เต็มเกวียนใหญ่ นั่งบนรูปเกวียน กำลัง เข้าไปยังนครเพื่อจะขายเนื้อ เป็นผู้มั่งคั่งปฏิพัทธ์ในนายพรานนั้น ให้เครื่องบรรณาการ ในมือของหญิงรับใช้ ส่งไปพร้อมกับกล่าวว่า “เธอจงไป, เธอให้เครื่องบรรณาการแก่นายพรานนั้น รู้เวลาเป็นที่ไป แล้วจงมา”

กิริ ออนุสวณัตถะ เอกา วิเสสนะของ เสฏฐิจีตา ๆ สุททกัตตานิ เปเสสิ ฯ อาชยาต- บพกัตตตุวจาก ราชคเห วิสยาธาระไน เสฏฐิจีตา วยปุตตวา วิเสสนะของ เสฏฐิจีตา สุตตภูมิกสุต วิเสสนะของ ปาสาทสุต ฯ สามีสัมพันธะไน อุปริคพเก ฯ วิสยาธาระไน วาสियมานา อารกขณตถาย สัมปทานไน ทตวา เอก วิเสสนะของ ปริจาริก ๆ อุตตกัมมะไน ทตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาไน วาสियมานา มาตาปิตุหิ อนภิกทิตกัตตานิ วาสियมานา ๆ อัพภันตรกิริยาของ เสฏฐิจีตา เอกทิวสํ ทุตियाกาลสัตตมิไน โอลเณทตี สายณหสมเย กาลสัตตมิไน โอลเณทตี วาตปานเน กระณะไน โอลเณทตี อนตรวีถี อุตตกัมมะไน โอลเณทตี ๆ อัพภันตรกิริยาของ เสฏฐิจีตา ปญจ วิเสสนะของ ปาสตานี ๆ อุตต- กัมมะไน อาทาย ปญจ วิเสสนะของ สุตตานี ๆ อุตตกัมมะไน อาทาย จศัพท ปท- สมุจจยัตถะเข้ากับ ปญจ ปาสตานี และ ปญจ สุตตานี อาทาย ปุพพกาลกิริยาไน วริตวา มิเค อุตตกัมมะไน วริตวา ๆ ปุพพกาลกิริยาไน ชิวมาน ๆ กิติ เอก กิติ กุกกุกุมิตตํ กิติ วิเสสนะของ เนสาท นามศัพท สัญญาโชตกะเข้ากับ กุกกุกุมิตตํ เนสาท อุตตกัมมะไน ทิสวา ปญจ วิเสสนะของ มิคตานี ๆ อุตตกัมมะไน วริตวา ๆ

ปุพพกาลกิริยาใน ปุเรตวา เตส วิเสสณะของ มิคานังๆ สามีสัมพันธะใน มัสเสนๆ ภาระ
 ใน ปุเรตวา มหาสภฏ์ การิตกัมมะใน ปุเรตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิสีทิตวา สภฏ-
 ฐเร อุปสิเลสิกาธาระใน นิสีทิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปวิสหนตัง มัส อุตตกัมมะใน
 วิกุกีณนตถายๆ สัมปทานใน ปวิสหนตัง นคร สัมปาปุณียกัมมะใน ปวิสหนตังๆ วิเสสณะ
 ของ เนสาทิ ทิสวา ปุพพกาลกิริยาใน หุตวา ตสุมิ วิเสสณะของ เนสาทะๆ วิสยาธาระ
 ใน ปฎิททจิตตตถายๆ วิกติกัตตตถายๆ หุตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ทตวา ปริจาริกาย
 สามีสัมพันธะใน หตเถๆ วิสยาธาระใน ทตวา ปณณการัง อุตตกัมมะใน ทตวาๆ
 ปุพพกาลกิริยาใน เปเสสิ “ตวั สุทธกัตตตถาย คจจๆ อาชยาตบทกัตตตถายจก, ตวั
 สุทธกัตตตถาย เอหิๆ อาชยาตบทกัตตตถายจก เอตตสสวิเสสณะของ เนสาทสสๆ สัมปทาน
 ใน ทตวา ปณณการัง อุตตกัมมะใน ทตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ฌตวา คมนกาลัง
 อุตตกัมมะใน ฌตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน เอหิ” อิติศัพท์ สรุปะเน วจเนนๆ ภาระใน
 เปเสสิ ๕

๓. สา คนตวา ตสส ปณณการัง ทตวา ปุจฉิ “กทา คมิสสสิติ ๕

สา (ปริจาริกา) คนตวา ตสส (เนสาทสส) ปณณการัง ทตวา ปุจฉิ “(ตวั) กทา คมิสสสิติ ๕

สา (ปริจาริกา) อ.หญิงรับใช้นั้น คนตวา ไปแล้ว ทตวา ให้แล้ว ปณณการัง ซึ่ง
 เครื่องบรรณาการ ตสส (เนสาทสส) แก่นายพรานนั้น ปุจฉิ ถามแล้ว อิติ ว่า
 “(ตวั) อ.ท่าน คมิสสสิ จักไป กทา ในกาลไร” อิติ ดังนี้ ๕

หญิงรับใช้นั้นไปแล้ว ให้เครื่องบรรณาการแก่นายพรานแล้วถามว่า “ท่านจักไปเมื่อไร”

สา วิเสสณะของ ปริจาริกาๆ สุทธกัตตตถาย ปุจฉิๆ อาชยาตบทกัตตตถายจก คนตวา
 ปุพพกาลกิริยาใน ทตวา ตสส วิเสสณะของ เนสาทสสๆ สัมปทานใน ทตวา
 ปณณการัง อุตตกัมมะใน ทตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปุจฉิ “ตวั สุทธกัตตตถาย
 คมิสสสิๆ อาชยาตบทกัตตตถายจก กทา กาลสัตตมิมิใน คมิสสสิ” อิติศัพท์ อาการะใน
 ปุจฉิ ๕

๔. “อชช มัส วิกุกีณิตวา ปาโต ว อสุททวาเรน นาม นิคุขมิตวา คมิสสามิติ ๕

(เนสาโท) “(อห) อชช มंस วิกุกีณิตวา ปาโต ว อสุกทวาเรน นาม นิกขमितวา คมิสฺสามิติ (อาห) ๕

(เนสาโท) อ.นายพราน (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(อห) อ.กระผม วิกุกีณิตวา ชายแล้ว มंस ซึ่งเนื้อ อชช ในวันนี้ นิกขमितวา ออกไปแล้ว อสุกทวาเรน นาม ชื่อโดยประตูนั้น ปาโตว ในเวลาเช้าเที่ยว คมิสฺสามิ จักไป” อิติ ดังนี้ ๕

นายพรานกล่าวว่า “วันนี้ ผมขายเนื้อ จักออกไปโดยประตูนั้นแต่เช้าตรู”

เนสาโท สุกทกัตตาใน อาหๆ อาชชยาตบทกัตตวาจก “อห สุกทกัตตาใน คมิสฺสามิๆ อาชชยาตบทกัตตวาจก อชช กาลสัตตมีใน วิกุกีณิตวา มंस อวุตตกัมมะใน วิกุกีณิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิกขमितวา เอวศัพท อวชารณะเข้ากับ ปาโตๆ กาลสัตตมีใน นิกขमितวา นามศัพท สัญญาชตกะเข้ากับ อสุกทวาเรนๆ ตติยาวิเสสณะใน นิกขमितวาๆ สมานกาลกิริยาใน คมิสฺสามิ” อิติศัพท อากาละใน อาห ๕

๕. สา เตน กถิตํ กถํ สุตฺวา อาคนฺตฺวา ตสฺสา อาโรเจสิ ๕

สา (ปริจาริกา) เตน (เนสาเทน) กถิตํ กถํ สุตฺวา อาคนฺตฺวา ตสฺสา (เสฏฺฐิจิธฺตฺยา) อาโรเจสิ ๕

สา ปริจาริกา อ.หญิงรับใช้นั้น สุตฺวา ฟังแล้ว กถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว เตน (เนสาเทน) กถิตํ อัน- อันนายพราน -กล่าวแล้ว อาคนฺตฺวา มาแล้ว อาโรเจสิ บอกลแล้ว ตสฺสา (เสฏฺฐิจิธฺตฺยา) แก่ธิดาของเศรษฐีนั้น ๕

หญิงรับใช้นั้นฟังคำที่นายพรานนั้นกล่าว แล้วกลับมาบอกแก่ลูกสาวเศรษฐี

สา วิเสสณะของ ปริจาริกาๆ สุกทกัตตาใน อาโรเจสิๆ อาชชยาตบทกัตตวาจก เตน วิเสสณะของ เนสาเทนๆ อนนภิหิตกัตตาใน กถิตํๆ วิเสสณะของ กถํๆ อวุตตกัมมะใน สุตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาคนฺตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาโรเจสิ ตสฺสา วิเสสณะของ เสฏฺฐิจิธฺตฺยาๆ สัมปทานใน อาโรเจสิ ๕

๖. เสฏฺฐิจิธฺตา อตฺตนา คเหตุพฺพยุตฺตํ วจฺฉาภรณชาตํ สํวิทิตฺวา ปาโต ว มลिनวตฺถํ นิวาเสตฺวา กุฏฺฏํ อาทาย ทาสีหิ สทฺธิ อุกกตติตฺถํ คจฺฉนฺตี วิย นิกขमितฺวา ตํ จานํ

คณฑวา ตสสาคมน โอลิเกนุติ อฏจาสิ ฯ

เสฏฐิธิตา อตตนา คเหตุพพยุตตกั วตุถาภรณชาต สัวิทิตวา ปาโต ว มลินวตถ
นิวาเสตวา กุฏ อาทาย ทาสีหิ สทุธิ อุกทิตตถ คจจนุติ วีย นิภขมิตวา ต จาน คณฑวา
ตสส (เนสาทสส) อาคมน โอลิเกนุติ อฏจาสิ ฯ

เสฏฐิธิตา อ.ธิตาของเศรษฐี สัวิทิตวา จัดแจงแล้ว วตุถาภรณชาต ซึ่งผ้าและ
อาภรณ์ อตตนา คเหตุพพยุตตกั อันควรแล้วแก่ความเป็นของอันตนพึงถือเอา
นิวาเสตวา นุ่งแล้ว มลินวตถ ซึ่งผ้าอันเศร้าหมอง ปาโตว ในเวลาเช้าเทียว
อาทาย ถือเอาแล้ว กุฏ ซึ่งหม้อ คจจนุติ วีย รวากะว่า ไปอยู่ อุกทิตตถ สูท่าแห่ง
น้ำ สทุธิ กับ ทาสีหิ ด้วยนางทาสี ท. นิภขมิตวา ออกไปแล้ว คณฑวา ไปแล้ว
ต จาน สูที่นั้น โอลิเกนุติ อฏจาสิ ได้ยื่นแลดูอยู่แล้ว อาคมน ซึ่งการมา ตสส
(เนสาทสส) ของนายพรานนั้น ฯ

ลูกสาวเศรษฐีจัดแจงเสื้อผ้าอาภรณ์ที่ควรแก่ของอันตนพึงถือเอา นุ่งผ้าเศร้าหมองแต่
เข้าตรู ถือเอาหม้อน้ำ ทำที่ว้ไปสู่น้ำพร้อมกับนางทาสีทั้งหลาย ออกไปถึงที่ตรง
นั้น ได้ยื่นแลดูการมาของนายพรานนั้น

เสฏฐิธิตา สุกทกัตตาใน อฏจาสิ ฯ อาชยาตบทกัตตวาจก อตตนา อนภิตกัตตาใน
คเหตุพพ- คเหตุพพยุตตกั วิเสสนะของ วตุถาภรณชาต อุตตกัมมะใน สัวิทิตวา
ปุพพกาลกิริยาใน นิวาเสตวา เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ ปาโตว กาลสตัดมึใน
นิวาเสตวา มลินวตถ อุตตกัมมะใน นิวาเสตวา ปุพพกาลกิริยาใน อาทาย กุฏ
อุตตกัมมะใน อาทาย สมานกาลกิริยาใน คจจนุติ ทาสีหิ สหัตถตติยาเข้ากับ สทุธิ
กิริยาสมวายะใน คจจนุติ อุกทิตตถ สัมปาปุณียกัมมะใน คจจนุติ วียศัพท อุปมา-
โชตกะเข้ากับ คจจนุติ อุปมาอัพภันตรกิริยาของ เสฏฐิธิตา นิภขมิตวา ปุพพกาล-
กิริยาใน คณฑวา ต วิเสสนะของ จาน สมปาปุณียกัมมะใน คณฑวา ปุพพกาลกิริยา
ใน โอลิเกนุติ ตสส วิเสสนะของ เนสาทสส สามีสัมพันธะใน อาคมน อุตตกัมมะ
ใน โอลิเกนุติ อัพภันตรกิริยาของ เสฏฐิธิตา ฯ

๗. โสปี ปาโต ว สกุฏ ปาเชนุโต นิภขมิ ฯ

โสปี (เนสาโท) ปาโตว สกฏ์ ปาเชนุโต นิภขมิ ฯ

โสปี (เนสาโท) อ.นายพรานแม้นั้น **ปาเชนุโต** ขับไปอยู่ **สกฏ์** ซึ่งเกี่ยวน **นิภขมิ** ออกไปแล้ว **ปาโตว** ในเวลาเช้าเทียว ฯ

แม่นายพรานนั้น ก็ขับเกี่ยวนออกไปแต่เช้าตรู่

อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ โสๆ วิเสสนะของ เนสาโทๆ สุกทกัตตาใน นิภขมิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจาก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ปาโตๆ กาลสัตตมีใน นิภขมิ สกฏ์ อวตุตถกัมมะใน ปาเชนุโตๆ อัพภันตรกิริยาของ เนสาโท ฯ

๘. สาปี ตสฺส ปจฺจโต ปายาสี ฯ

สาปี (เสฏฺฐจิชิตา) ตสฺส (เนสาทสฺส) ปจฺจโต ปายาสี ฯ

สาปี (เสฏฺฐจิชิตา) อ.ธิดาของเศรษฐีแม้นั้น **ปายาสี** ได้ดำเนินไปแล้ว **ปจฺจโต** ในที่ข้างหลัง **ตสฺส (เนสาทสฺส)** แห่งนายพรานนั้น ฯ

แม้ลูกสาวเศรษฐีนั้น ก็ได้ดำเนินไปข้างหลังของนายพรานนั้น

อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ สาๆ วิเสสนะของ เสฏฺฐจิชิตาๆ สุกทกัตตาใน ปายาสีๆ อาชยาตบทกัตตุวาจาก ตสฺส วิเสสนะของ เนสาทสฺสๆ สามีสัมพันธะใน ปจฺจโตๆ อาธาระใน ปายาสี ฯ

๙. โส ตํ ทิสฺวา “อหํ ตํ ‘อสุกฺกสฺส นาม ชีตาติ น ชานามิ, มา มํ อณุพฺนฺธิ อมฺมาติ อาห ฯ

โส (เนสาโท) ตํ (เสฏฺฐจิชิตร์) ทิสฺวา “อหํ ตํ (ตุวํ) อสุกฺกสฺส นาม (กุกกุก) ชีตา (อลิ)” อิติ น ชานามิ, (ตุวํ) มา มํ อณุพฺนฺธิ อมฺมาติ อาห ฯ

โส (เนสาโท) อ.นายพรานนั้น **ทิสฺวา** เห็นแล้ว **ตํ (เสฏฺฐจิชิตร์)** ซึ่งธิดาของเศรษฐีนั้น **อาห** กล่าวแล้ว **อิติ** ว่า “**อหํ** อ.เรา **น** **ชานามิ** ย่อมไม่รู้ **ตํ** ซึ่งเธอ **อิติ** ว่า ‘**(ตุวํ)** อ.เธอ **ชีตา** เป็นธิดา **อสุกฺกสฺส นาม (กุกกุก)** ของตระกูล ชื่อโน้น **(อลิ)** ย่อมเป็น’ **อิติ** ดังนี้, **อมฺม** ดูก่อนแม่ **(ตุวํ)** อ.เธอ **มา** **อณุพฺนฺธิ** อย่าติดตามแล้ว **มํ** ซึ่งเรา” **อิติ** ดังนี้ ฯ

นายพรานนั้นเห็นลูกสาวเศรษฐีนั้น ก็กล่าวว่า “เราไม่รู้จักเธอว่า ‘เป็นลูกสาวของตระกูลชื่อนั้น’, แม่ นาง เธออย่าติดตามเราเลย”

โส วิเสสณะของ เนสาโท๑ สุทธกัตตาใน อาห๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสณะของ เสฏฺฐิจีตโร๑ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “อหํ สุทธกัตตาใน ชานามิ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก ตํ อวุตตกัมมะใน ชานามิ ‘ตฺวํ สุทธกัตตาใน อสิ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก นามศัพฺทํ สัณฺญาโชตกะเข้ากับ อสุกฺสสุ๑ วิเสสณะของ กุลสุส๑ สามีสัมพันธะใน ธีตา๑ วิกตีกัตตาใน อสิ’ อิตฺศัพฺทํ อากาเรใน ชานามิ นศัพฺทํ ปฏิเสธะใน ชานามิ, อมฺม อาลปนะ ตฺวํ สุทธกัตตาใน อนุพฺพนุธิ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก มาศัพฺทํ ปฏิเสธะใน อนุพฺพนุธิ มํ อวุตตกัมมะใน อนุพฺพนุธิ” อิตฺศัพฺทํ อากาเรใน อาห ๕

๑๐. “น มํ ตฺวํ ปกฺโกสสิ, อหํ อตฺตโน ฌมฺมตาย อาคจฺฉามิ, ตฺวํ ตฺถุเห หุตฺวา อตฺตโน สกฺกํ ปาเชหิตี ๕

(สา เสฏฺฐิจีตา) “น มํ ตฺวํ ปกฺโกสสิ, อหํ อตฺตโน ฌมฺมตาย อาคจฺฉามิ, ตฺวํ ตฺถุเห หุตฺวา อตฺตโน สกฺกํ ปาเชหิตี (อาห) ๕

สา (เสฏฺฐิจีตา) อ.ธิดาของเศรษฐีนั้น (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ตฺวํ อ.ท่าน ปกฺโกสสิ ย่อมร้องเรียก มํ ซึ่งดิฉัน น หามิได้, อหํ อ.ดิฉัน อาคจฺฉามิ ย่อมมา ฌมฺมตาย ตามธรรมดา อตฺตโน ของตน, ตฺวํ อ.ท่าน ตฺถุเห เป็นผู้หนึ่ง หุตฺวา เป็น ปาเชหิ จงขับไป สกฺกํ ซึ่งเกี่ยวน อตฺตโน ของตน” อิติ ดังนี้ ๕

ลูกสาวเศรษฐีนั้นกล่าวว่า “ท่านมิได้เรียกดิฉันมา, ดิฉันย่อมมาตามธรรมดาของตัวเอง, ท่านเป็นผู้หนึ่ง จงขับเกี่ยวนของตนไป”

สา วิเสสณะของ เสฏฺฐิจีตา๑ สุทธกัตตาใน อาห๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก “ตฺวํ สุทธกัตตาใน ปกฺโกสสิ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก นศัพฺทํ ปฏิเสธนัตถะ มํ อวุตตกัมมะใน ปกฺโกสสิ, อหํ สุทธกัตตาใน อาคจฺฉามิ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก อตฺตโน สามีสัมพันธะใน ฌมฺมตาย๑ ตติยาวิเสสณะใน อาคจฺฉามิ, ตฺวํ สุทธกัตตาใน ปาเชหิ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก ตฺถุเห วิกตีกัตตาใน หุตฺวา๑ สมานกาลกิริยาใน ปาเชหิ อตฺตโน สามีสัมพันธะใน สกฺกํ๑ อวุตตกัมมะใน ปาเชหิ” อิติ ศัพฺทํ อากาเรใน อาห ๕

๑๑. โส ปุณ்பุณฺโณ ตํ นิวาเรสิเยว ฯ

โส (เนสาโท) ปุณฺปุณฺโณ ตํ (เสฏฺฐจิริตรํ) นิวาเรสิเยว ฯ

โส (เนสาโท) อ.นายพรานนั้น นิวาเรสิ เอว ห้ามแล้วนั้นเทียว ตํ (เสฏฺฐจิริตรํ) ซึ่ง
ริดาของเศรษฐีนั้น ปุณฺปุณฺโณ บ่อย ๆ

นายพรานนั้นห้ามลูกสาวเศรษฐีนั้นบ่อย ๆ

โส วิเสสณะของ เนสาโท ๆ สุทฺธกัตฺตาใน นิวาเรสิ ๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก ปุณฺปุณฺโณ
กิริยาวิเสสณะใน นิวาเรสิ ตํ วิเสสณะของ เสฏฺฐจิริตรํ ๆ อวุตตกัมมะใน นิวาเรสิ เอว
ศัพทํ อวชารณะเข้ากับ นิวาเรสิ ฯ

๑๒. อถ นํ สา อาห “สิริ นาม อตฺตโน สนฺติกํ อากจฺจนฺตี นิวาเรตุํ น วฏฺฏตีติ ฯ

อถ นํ (เนสาทํ) สา (เสฏฺฐจิริตา) อาห “(ตยา) สิริ นาม อตฺตโน สนฺติกํ อากจฺจนฺตี นิวาเรตุํ
น วฏฺฏตีติ ฯ

อถ ครั้งนั้น สา (เสฏฺฐจิริตา) อ.ริดาของเศรษฐีนั้น อาห กล่าวแล้ว นํ (เนสาทํ)
กษะนายพรานนั้น อิติ ว่า “(ตยา) สิริ นาม อตฺตโน สนฺติกํ อากจฺจนฺตี นิวาเรตุํ
อ.อัน -อันท่าน ผู้ห้าม ชื่อซึ่งสิริ ผู้มาอยู่ คู่สำนัก ของตน น วฏฺฏตีติ ย่อมไม่ควร” อิติ
ดังนี้ ฯ

ที่นั้น ลูกสาวเศรษฐีนั้นกล่าวกับนายพรานนั้นว่า “การที่ท่านห้ามกรรมด่าว่าสิริผู้มายัง
สำนักของตน ย่อมไม่ควร”

อถ กาลสัตฺตมี สา วิเสสณะของ เสฏฺฐจิริตา ๆ สุทฺธกัตฺตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก
นํ วิเสสณะของ เนสาทํ ๆ อภิตกัมมะใน อาห “นิวาเรตุํ ตุมฺถกัตฺตาใน วฏฺฏตีติ
อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก ตยา อนภิตกัตฺตาใน นิวาเรตุํ นามศัพทํ สัณฺญาโชตกะ
เข้ากับ สิริ ๆ อวุตตกัมมะใน นิวาเรตุํ อตฺตโน สามีสัมพันธะใน สนฺติกํ ๆ สัมปาปุณฺณีย-
กัมมะใน อากจฺจนฺตี ๆ วิเสสณะของ สิริ นศัพทํ ปฏฺิเสระใน วฏฺฏตีติ” อิติศัพทํ อาการะ
ใน อาห ฯ

๑๓. โส ตสฺสา นิสฺสํเสน อตฺตโน อากมนํ ฅตฺวา ตํ สกฺกํ อารโเปตฺวา อคมาสิ ฯ

โส (เนสาโท) ตสฺสา (เสฏฺฐจิริตฺยา) นิสฺสํเสน อตฺตโน อากมนํ ฅตฺวา ตํ (เสฏฺฐจิริตรํ) สกฺกํ
อารโเปตฺวา อคมาสิ ฯ

โส (เนสาโท) อ.นายพรานนั้น ฅตฺวา รู้แล้ว อากมนํ ซึ่งการมา ตสฺสา (เสฏฺฐจิริ-
ตฺยา) ของธิดาของเศรษฐีนั้น อตฺตโน เพื่อตน นิสฺสํเสน โดยมีความสงสัยออก
แล้ว อารโเปตฺวา อ้อมขึ้นแล้ว ตํ (เสฏฺฐจิริตรํ) ซึ่งธิดาของเศรษฐีนั้น สกฺกํ สู่เกวียน
อคมาสิ ได้ไปแล้ว ฯ

นายพรานนั้น รู้การมาของลูกสาวเศรษฐีนั้นเพื่อตนโดยมีต้องสงสัย จึงอ้อมนางขึ้นสู่
เกวียน แล้วจึงได้ไป

โส วิเสสนะของ เนสาโทฯ สุทรกัตตาใน อคมาสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺสา
วิเสสนะของ เสฏฺฐจิริตฺยาฯ สามีสัมพันธะใน อากมนํ นิสฺสํเสน ตติยาวิเสสนะใน
ฅตฺวา อตฺตโน สัมปทานใน ฅตฺวา อากมนํ อวุตตกัมมะใน ฅตฺวาฯ ปุพฺพกาล-
กิริยาใน อารโเปตฺวา ตํ วิเสสนะของ เสฏฺฐจิริตรํฯ อวุตตกัมมะใน อารโเปตฺวา สกฺกํ
สัมปาปฺถึยกัมมะใน อารโเปตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อคมาสิ ฯ

๑๔. ตสฺสา มาตาปิตโร อิติจโถ จ ปริเยสาเปตฺวา อปฺสฺสนฺดา “มตา ภวิสฺสตีติ
มตกภตฺตํ กรีสฺสุ ฯ

ตสฺสา (เสฏฺฐจิริตฺยา) มาตาปิตโร (ปุคฺคํ) อิติ (ปฺสฺสโต) จ อิติ (ปฺสฺสโต) จ ปริเยสาเปตฺวา
อปฺสฺสนฺดา “(อมฺหากํ ธีตา) มตา ภวิสฺสตีติ (จินฺเตตฺวา) มตกภตฺตํ กรีสฺสุ ฯ

มาตาปิตโร อ.มารดาและบิดา ท. ตสฺสา (เสฏฺฐจิริตฺยา) ของธิดาของเศรษฐีนั้น
(ปุคฺคํ) ยังบุคคล ปริเยสาเปตฺวา ให้แสวงหาแล้ว อิติ (ปฺสฺสโต) จ ข้างนี้ด้วย
อิติ (ปฺสฺสโต) จ ข้างนี้ด้วย อปฺสฺสนฺดา เมื่อไม่เห็น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า
“(ธีตา) อ.ธิดา (อมฺหากํ) ของเรา ท. มตา เป็นผู้ตายแล้ว ภวิสฺสตีติ จักเป็น” อิติ
ดังนี้ กรีสฺสุ กระทำแล้ว มตกภตฺตํ ซึ่งภัตฺรเพื่อบุคคลผู้ตายแล้ว ฯ

มารดาและบิดาของธิดาเศรษฐีนั้น ใช้ให้คนช่วยกันแสวงหาข้างนี้ข้างโน้น เมื่อไม่พบ
ก็คิดว่า “ธิดาของพวกเราน่าจะเสียชีวิตแล้ว” ได้ทำบุญถวายภัตฺรเพื่อผู้ตาย

มาตาปิตโร สุทรภักตตานิ กรีสู อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตสฺสา วิเสสฺนํของ เสฏฺฐิจิธีตฺยาฯ สามีสัมพันธฺใน มาตาปิตโร ปุคฺคํ การิตกัมมะใน ปรีเยสาเปตฺวา อิตฺ สอนบท วิเสสฺนํของ ปสฺสโตฯ สองบท ตติยาวิเสสฺนํใน ปรีเยสาเปตฺวา จ สองคัพฺทํ ปท-สมุจจยัตถะเข้ากับ อิตฺ ปสฺสโต และ อิตฺ ปสฺสโต ปรีเยสาเปตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน อปสฺสนฺตฺยาฯ อัมภันตฺรกริยาของ มาตาปิตโร “ธิดา สุทรภักตตานิ ภวิสฺสติฯ อาชยาต-บทกัตตฺวาจาก อมหากํ สามีสัมพันธฺใน ธิดา มตา วิกตีกัตตานิ ภวิสฺสติ” อิตฺคัพฺทํ อากาเรใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กรีสู มตฺกภตฺตํ อวฺตตกัมมะใน กรีสู ฯ

๑๕. สาปี เตน สหฺริ สํวสฺมนฺวาย ปฏฺิปาฏฺิยา สตฺต ปุตฺเต วิชฺยิตฺวา เต วยฺปฺตฺเต ชฺรพฺนฺนฺน พฺนฺธิ ฯ

สาปี (เสฏฺฐิจิธีตา) เตน (เนสาเทน) สหฺริ สํวสฺ อฺนวาย ปฏฺิปาฏฺิยา สตฺต ปุตฺเต วิชฺยิตฺวา เต (ปุตฺเต) วยฺปฺตฺเต ชฺรพฺนฺนฺน พฺนฺธิ ฯ

สาปี (เสฏฺฐิจิธีตา) อ.ธิดาของเศรษฐีแม่ฉันนั้น **อนฺวาย** อาศัยแล้ว **สํวสฺ** ซึ่งการอยู่ร่วม **สหฺริ** กับ **เตน (เนสาเทน)** ด้วยนายพรานนั้น **วิชฺยิตฺวา** คลอดแล้ว **ปุตฺเต** ซึ่งบุตร **ท. สตฺต** เจ็ด **ปฏฺิปาฏฺิยา** ตามลำดับ **พฺนฺธิ** ผูกแล้ว **เต (ปุตฺเต)** ซึ่งบุตร **ท. เหล่า** นั้น **วยฺปฺตฺเต** ผู้ถึงแล้วซึ่งวัย **ชฺรพฺนฺนฺน** ด้วยเครื่องผูกคือเรือน ฯ

แม่ลูกสาวเศรษฐีนั้นอาศัยการอยู่ร่วมกับนายพราน คลอดบุตรชายถึง ๗ คนตามลำดับ แล้วผูกลูกๆ เหล่านั้นผู้ถึงวัยแล้ว ด้วยเครื่องผูกคือเรือน

อปีคัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ สาฯ วิเสสฺนํของ เสฏฺฐิจิธีตฺยาฯ สุทรภักตตานิ พฺนฺธิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เตน วิเสสฺนํของ เนสาเทนฯ สหฺตถตติยาเข้ากับ สหฺริฯ กิริยา สมวายะใน สํวสฺฯ อวฺตตกัมมะใน อนฺวายฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิชฺยิตฺวา ปฏฺิปาฏฺิยา ตติยาวิเสสฺนํใน วิชฺยิตฺวา สตฺต วิเสสฺนํของ ปุตฺเตฯ อวฺตตกัมมะใน วิชฺยิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน พฺนฺธิ เต กิตฺติ วยฺปฺตฺเต กิตฺติ วิเสสฺนํของ ปุตฺเตฯ อวฺตตกัมมะใน พฺนฺธิ ชฺรพฺนฺนฺน ภาระใน พฺนฺธิ ฯ

๑๖. เอกทิวสํ สตฺถา ปจฺจฺสสมเย โลกํ โวลเณฺโต กุกกวมิตฺตํ สปุตฺตํ สสฺนฺสิ อตฺตโน ฃาณชาลสฺส อนฺโต ปวิฏฺจํ ทิสฺวา “กีนฺนุ โข เอตฺนฺติ อฺปฺธาเรฺโต เตสฺ สโตปาตฺติ-

มคคสฺส อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา ปาโต ว ปตฺตจิวรมาทาย ตสฺส ปาสฏฺจานํ อคฺมาสิ ฯ

เอกทิวสํ สตุถา ปจฺจฺสสมเย โลกํ โวลเกนุโต กุกฺกุกฺกมิตฺตํ สฺปฺตฺตํ สฺสฺสนิสฺสํ อตฺตโน
 ฌาณชาลสฺส อนฺโต ปวิฏฺจํ ทิสฺวา “กิณฺหุ โข เอตํ (การณ)” อิติ อุปฺชาเรนุโต เตสํ (ชนานํ)
 โสตาปตฺติมคคสฺส อุปนิสฺสยํ ทิสฺวา ปาโต ว ปตฺตจิวรํ อาทาย ตสฺส (กุกฺกุกฺกมิตฺตสฺส)
 ปาสฏฺจานํ อคฺมาสิ ฯ

เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง สตุถา อ.พระศาสดา โวลเกนุโต ทรงตรวจดูอยู่ โลกํ ซึ่งโลก
 ปจฺจฺสสมเย ในสมัยเป็นที่จัดเสียดเฉพาะซึ่งมีต ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว กุกฺกุกฺกมิตฺตํ ซึ่ง
 นายพรานชื่อว่ากุกฺกุกฺกมิตฺร สฺปฺตฺตํ ผู้เป็นไปกับด้วยบุตร สฺสฺสนิสฺสํ ผู้เป็นไปกับด้วย
 ลูกสะใภ้ ปวิฏฺจํ ผู้เข้าไปแล้ว อนฺโต ในภายใน ฌาณชาลสฺส แห่งข่ายคือพระญาณ
 อตฺตโน ของพระองค์ อุปฺชาเรนุโต ทรงใคร่ครวญอยู่ อิติ ว่า “เอตํ (การณ) อ.เหตุ
 นั้น กิณฺหุ โข อะไรหนอแล” อิติ ดังนี้ ทิสฺวา ทรงเห็นแล้ว อุปนิสฺสยํ ซึ่งอุปนิสฺย
 โสตาปตฺติมคคสฺส แห่งโสตาปตฺติมรรค เตสํ (ชนานํ) ของชน ท. เหล่านั้น อาทาย
 ทรงถือเอาแล้ว ปตฺตจิวรํ ซึ่งบาตรและจิวร ปาโต ในเวลาเข้าเที่ยว อคฺมาสิ ได้
 เสด็จไปแล้ว ปาสฏฺจานํ สู่ที่แห่งบ่วง ตสฺส (กุกฺกุกฺกมิตฺตสฺส) ของนายพรานชื่อว่า
 กุกฺกุกฺกมิตฺรนั้น ฯ

ในวันหนึ่ง พระศาสดาทรงตรวจดูสัตว์โลกในเวลาใกล้รุ่ง ทรงเห็นนายพรานกุกฺกุกฺก
 มิตฺรพร้อมบุตรชายและลูกสะใภ้ เข้าไปในภายในข่ายคือพระญาณของพระองค์ ทรง
 ใคร่ครวญว่า “เหตุนี้ อะไรหนอแล” ทรงเห็นอุปนิสฺยแห่งโสตาปตฺติมรรคของชนเหล่า
 นั้น ทรงถือเอาบาตรและจิวรแต่เช้าตรู่ ได้เสด็จไปยังที่แห่งบ่วงของนายพรานกุกฺกุกฺก
 มิตฺรนั้น

เอกทิวสํ ทุติยากาลสํตฺตมิมํใน อคฺมาสิ สตุถา สุทฺธกตฺตาใน อคฺมาสิ ฯ อาชยาตบท
 กตฺตฺวาจก ปจฺจฺสสมเย กาลสํตฺตมิมํ โวลเกนุโต โลกํ อวฺตตกัมมะใน โวลเกนุโต ฯ
 อัมภันตฺรกิริยาของ สตุถา กุกฺกุกฺกมิตฺตํ อวฺตตกัมมะใน ทิสฺวา สฺปฺตฺตํ กิตฺติ สฺสฺสนิสฺสํ กิตฺติ
 วิเสสนะของ กุกฺกุกฺกมิตฺตํ อตฺตโน สามิสัมพันธะใน ฌาณชาลสฺส ฯ สามิสัมพันธะใน
 อนฺโต ฯ อาชาระใน ปวิฏฺจํ วิเสสนะของ กุกฺกุกฺกมิตฺตํ ทิสฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน
 อุปฺชาเรนุโต “กิณฺหุ ปุจฺฉนตฺถะ โขศัพฺพํ วจนาลังการะ เอตํ วิเสสนะของ การณํ
 ลิงคตฺถะ” อิติศัพฺพํ อาการะใน อุปฺชาเรนุโต ฯ อัมภันตฺรกิริยาของ สตุถา เตสํ วิเสสนะ

ของ ชนานี้ๆ สามีสัมพันธะใน โสดาปตติมคคตสๆ สามีสัมพันธะใน อุปนิสยย์
 อวุตตกัมมะใน ทิสวาทๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาทาย เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ ปาโตๆ
 กาลสัตตมีใน อาทาย ปตตจิวร์ อวุตตกัมมะใน อาทายๆ สมานกาลกิริยาใน อคมาสิ
 ตสส วิเสสณะของ กุกกุกุมิตตสๆ สามีสัมพันธะใน ปาสฏจาน์ๆ สัมปาปุกณียกัมมะ
 ใน อคมาสิ ๕

๑๗. ตังทิวส์ ปาเส พนุโร เอกมิโคปิ นาโหสิ ๕

เอกมิโคปิ แม่ อ.เนื้อตัวหนึ่ง พนุโร ตัวติดแล้ว ปาเส ที่ปวง น โหสิ ไม่ได้มีแล้ว
 ตังทิวส์ ในวันนั้น ๕

ในวันนั้น แม่เนื้อสักตัวหนึ่งที่ติดที่ปวง ก็ไม่ได้มีเลย

พนุโร วิเสสณะของ เอกมิโค อปีศัพท อเปกขัตถะเข้ากับ เอกมิโคๆ สุทธกัตตาใน
 อโหสิๆ อาขยาตบทกัตตจวาก ตังทิวส์ หุติยากาลสัตตมีใน อโหสิ ปาเส วิสยาธาระใน
 พนุโร นศัพท ปฏิวเสระใน อโหสิ ๕

๑๘. สตุถา ตสส ปาสมุเล ปทวลญชั ทสเสตวา ปุโรโต เอกสส คุมพสส เกฎจาฉายาย
 นิสีทิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา ทสเสตวา ทรงแสดงแล้ว ปทวลญชั ซึ่งรอยแห่งพระบาท
 ปาสมุเล ที่ใกล้แห่งปวง ตสส (กุกกุกุมิตตส) ของนายพรานชื่อว่ากุกกุกุมิตรนั้น
 นิสีทิ ประทับนั่งแล้ว เกฎจาฉายาย ในเงาในภายใต้ คุมพสส แห่งพุ่มไม้ เอกสส
 พุ่มหนึ่ง ปุโรโต ในที่ข้างหน้า ๕

พระศาสดาทรงแสดงรอยพระบาท ณ ที่ใกล้ปวงของนายพรานกุกกุกุมิตรนั้น ประทับ
 นั่งที่ใต้เงาแห่งพุ่มไม้พุ่มหนึ่งที่ข้างหน้า

สตุถา สุทธกัตตาใน นิสีทิๆ อาขยาตบทกัตตจวาก ตสส วิเสสณะของ กุกกุกุมิตตสๆ
 สามีสัมพันธะใน ปาสมุเลๆ วิสยาธาระใน ทสเสตวา ปทวลญชั อวุตตกัมมะใน
 ทสเสตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิสีทิ ปุโรโต อาธาระใน นิสีทิ เอกสส วิเสสณะของ
 คุมพสสๆ สามีสัมพันธะใน เกฎจาฉายาย วิสยาธาระใน นิสีทิ ๕

๑๙. กุกกุฏมิตโต ปาโต ว ฐนุ อาทาย ปาสฏฺจานํ คนฺตฺวา อาทิตฺ ปฏฺจาย ปาเส
โอลฺกยมาโน ปาเส พทฺธํ เอภมฺปิ มิคํ อทิสฺวา สตุถฺ ปทฺวลณฺชํ อทฺทส ๗

กุกกุฏมิตโต อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร **อาทาย** ถือเอาแล้ว **ฐนุ** ซึ่งฐนุ **ปาโต**
ในเวลาเช้าเที่ยว **คนฺตฺวา** ไปแล้ว **ปาสฏฺจานํ** สู้ที่แห่งบ่วง **โอลฺกยมาโน** แลดูอยู่
ปาเส ซึ่งบ่วง **ท. ปฏฺจาย** จำเดิม **อาทิตฺ** แต่ต้น **อทิสฺวา** ไม่เห็นแล้ว **มิคํ** ซึ่งเนื้อ
เอภมฺปิ แม้ตัวหนึ่ง **พทฺธํ** ตัวติดแล้ว **ปาเส** ที่บ่วง **อทฺทส** ได้เห็นแล้ว **ปทฺวลณฺชํ**
ซึ่งรอยแห่งพระบาท **สตุถฺ** ของพระศาสดา ๗

นายพรานกุกกุฏมิตรถือเอาธนูแต่เช้าตรู ไปยังที่ตักบ่วง แลดูบ่วงทั้งหลาย จำเดิม
ตั้งแต่แรก ไม่เห็นเนื้อแม้สักตัวที่ติดที่บ่วง ได้เห็นรอยพระบาทของพระศาสดา

กุกกุฏมิตโต สุทฺธกตฺตานิ อทฺทสจฺ อายยาตบทกตฺตฺวาจกฺ เอวคํพทฺ อวธารณฺเชกฺกํ
ปาโตจฺ กาลสํตตมฺใน อาทาย ฐนุ อวุตตกัมมะใน อาทายจฺ สมานกาลกิริยาใน คนฺตฺวา
ปาสฏฺจานํ สัมปาปฺณียกัมมะใน คนฺตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอลฺกยมาโน อาทิต
อปาทานใน ปฏฺจายจฺ กิริยาวิเสสนะใน โอลฺกยมาโน ปาเส อวุตตกัมมะใน
โอลฺกยมาโนจฺ อพฺภันตฺรกิริยาของ กุกกุฏมิตโต ปาเส วิสยาธาระใน พทฺธจฺ กิติ เอกํ
กิติ วิเสสนะของ มิคํ อปิตฺพทฺ อเปกขตฺถะเชกฺกํ เอกํ มิคํ อวุตตกัมมะใน อทิสฺวาจฺ
ปุพฺพกาลกิริยาใน อทฺทส สตุถฺ สามีสัมพันธะใน ปทฺวลณฺชจฺ อวุตตกัมมะใน อทฺทส ๗

๒๐. อถสฺส เอตทโหสิ “โก มยฺหํ พทฺธมฺเค โมเจนฺโต วิจฺรตีติ ๗

อถ อสฺส (กุกกุฏมิตฺตสฺส) เอตฺ (จินฺตนฺ) อโหสิ “โก มยฺหํ พทฺธมฺเค โมเจนฺโต วิจฺรตีติ ๗

อถ ครั้งนั้น **เอตฺ (จินฺตนฺ)** อ.ความคิดนั้น **อติ** ว่า “**โก** อ.ใคร **โมเจนฺโต** **วิจฺรติ** ย่อม
เที่ยวแก้อยู่ **พทฺธมฺเค** ซึ่งเนื้อตัวติดแล้ว **มยฺหํ** ของเรา” **อติ** ดังนี้ **อโหสิ** ได้มีแล้ว
อสฺส (กุกกุฏมิตฺตสฺส) แก่นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตรนั้น ๗

ที่นั้น **ความคิด** นั้นว่า “**ใคร** ย่อมเที่ยวแกเนื้อตัวที่ติดแล้วทั้งหลายของเรา” ดังนี้ ได้มีแก
นายพรานกุกกุฏมิตรนั้น

อถ กาลสํตตมฺ เอตฺ วิเสสนะของ จินฺตนฺจฺ สุทฺธกตฺตานิ อโหสิจฺ อายยาตบทกตฺตฺวาจก
อสฺส วิเสสนะของ กุกกุฏมิตฺตสฺสจฺ สัมปาทานใน อโหสิ “โก สุทฺธกตฺตานิ วิจฺรติจ

อาชยาตบทกัตตุวจาก มยห้ สามีสัมพันธะใน พุทธิมิเคจ อวุตตกัมมะใน โมเจนุโตจ
อวัพันตรกิริยาของ โก” อิติศัพท์ สรุปะใน เอตัง จินตณั ๕

๒๑. โส สตุถริ อาฆาตัง พนุธิตวา คนุฉนโต คุมพมุเล นิสินัน สตุถารัง ทิสวา “อิมินา
มม มิกา โมจิตา, มาเรสุสามิ นนุติ ธนุ อากทุทธิ ๕

โส (กุกกุกมิตโต) สตุถริ อาฆาตัง พนุธิตวา คนุฉนโต คุมพมุเล นิสินัน สตุถารัง ทิสวา
“อิมินา (สมณน) มม มิกา โมจิตา, (อหัง) มาเรสุสามิ นัน (สมณัง)” อิติ (จินเตตวา) ธนุ
อากทุทธิ ๕

โส (กุกกุกมิตโต) อ.นายพรานกุกกุกมิตรนั้น พนุธิตวา ผูกแล้ว อาฆาตัง ซึ่งความ
อาฆาต สตุถริ ในพระศาสดา คนุฉนโต ไปอยู่ ทิสวา เห็นแล้ว สตุถารัง ซึ่งพระ
ศาสดา นิสินัน ผู้ประทับนั่งแล้ว คุมพมุเล ที่ใกล้แห่งพุ่มไม้ (จินเตตวา) คิดแล้ว
อิติ ว่า “มิกา อ.เนื้อ ท. มม ของเรา อิมินา (สมณน) อันพระสมณะนี้ โมจิตา
แก้แล้ว, (อหัง) อ.เรา นัน (สมณัง) ยังสมณะนั้น มาเรสุสามิ จักให้ตาย” อิติ ดังนี้
อากทุทธิ คร่ำมาแล้ว ธนุ ซึ่งธนู ๕

นายพรานกุกกุกมิตรนั้นผูกอาฆาตในพระศาสดา เดินไปอยู่ เห็นพระศาสดาผู้ประทับ
นั่ง ณ โคนพุ่มไม้ จึงคิดว่า “พระสมณะนี้แก้เนื้อทั้งหลายของเรา, เราจักฆ่าพระสมณะ
นั้นให้ตาย” ดังนี้ คร่ำธนูมา ๕

โส วิเสสณะของ กุกกุกมิตโตจ สุกทกัตตาใน อากทุทธิจ อาชยาตบทกัตตุวจาก สตุถริ
วิสยาธาระใน พนุธิตวา อาฆาตัง อวุตตกัมมะใน พนุธิตวาจ ปุพพกาลกิริยาใน คนุฉนโตจ
อวัพันตรกิริยาของ กุกกุกมิตโต คุมพมุเล วิสยาธาระใน นิสินันจ วิเสสณะของ
สตุถารังจ อวุตตกัมมะใน ทิสวาจ ปุพพกาลกิริยาใน จินเตตวา “มิกา วุตตกัมมะใน
โมจิตาจ กิตบทกัมมวจาก อิมินา วิเสสณะของ สมณนจ อนภิตกัตตาใน โมจิตา
มม สามีสัมพันธะใน มิกา, อหัง เหตุกัตตาใน มาเรสุสามิจ อาชยาตบทเหตุกัตตุวจาก
นัน วิเสสณะของ สมณนจ การิตกัมมะใน มาเรสุสามิ” อิติศัพท์ อาการะใน จินเตตวาจ
ปุพพกาลกิริยาใน อากทุทธิ ธนุ อวุตตกัมมะใน อากทุทธิ ๕

๒๒. สตุถา ฐนุ อากขุตฺติตุํ ทตฺวา วิสฺสชฺเชตฺตุํ นาทาสี ๕

สตุถา อ.พระศาสดา ทตฺวา ทรงประทานแล้ว อากขุตฺติตุํ เพื่ออันคร่ำมา ฐนุ ซึ่งฐนุ
น อทาสี ไม่ได้ประทานแล้ว วิสฺสชฺเชตฺตุํ เพื่ออันปล่อย ๕

พระศาสดาทรงประทานเพื่อที่จะคร่ำฐนุ แต่ไม่ทรงประทานเพื่อจะปล่อย

สตุถา สุตฺถกัถตาใน อทาสีๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจาก ฐนุ อวุตตกัถมะใน อากขุตฺติตุํๆ
ตุมัตถสัมปทานใน ทตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน อทาสี วิสฺสชฺเชตฺตุํ ตุมัตถสัมปทานใน
อทาสี นศัพฺทํ ปฏฺวีเสชฺฉะใน อทาสี ๕

๒๓. โส สรํ วิสฺสชฺเชตฺตุมฺปิ โอรุเปตฺตุมฺปิ อสฺสกุโณโต ผาสฺสกาหิ ภิชฺชนฺตฺตีหิ วีย มฺขโต
เชเพน ปคฺขรฺนฺเตน กิลฺนฺตฺรุโป อฏฺฐจาสิ ๕

โส (กุกฺกุกฺกมิตฺโต) สรํ วิสฺสชฺเชตฺตุมฺปิ โอรุเปตฺตุมฺปิ อสฺสกุโณโต ผาสฺสกาหิ ภิชฺชนฺตฺตีหิ วีย มฺขโต
เชเพน ปคฺขรฺนฺเตน กิลฺนฺตฺรุโป อฏฺฐจาสิ ๕

โส (กุกฺกุกฺกมิตฺโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกฺกุกฺกมิตฺรนั้น อสฺสกุโณโต ไม่อาจอยู่
วิสฺสชฺเชตฺตุมฺปิ แม้เพื่ออันปล่อย โอรุเปตฺตุมฺปิ แม้เพื่ออันยกลง สรํ ซึ่งลูกศร
ผาสฺสกาหิ มีชีโครง ท. ภิชฺชนฺตฺตีหิ วีย อันราวกะว่าแตกอยู่ เชเพน มีน้ำลาย
ปคฺขรฺนฺเตน อันไหลออกอยู่ มฺขโต จากปาก กิลฺนฺตฺรุโป มีรูปอันลำบากแล้ว
อฏฺฐจาสิ ได้ยืนอยู่แล้ว ๕

นายพรานกุกฺกุกฺกมิตฺรนั้น ไม่อาจแม้เพื่อจะปล่อย แม้เพื่อจะยกวางลูกศรได้ มีกระดุก
ชีโครงเหมือนกับจะหัก มีน้ำลายไหลออกอยู่จากปาก มีรูปที่ลำบาก ได้ยืนอยู่แล้ว

โส วิเสสนะของ กุกฺกุกฺกมิตฺโตๆ สุตฺถกัถตาใน อฏฺฐจาสิๆ อาชยาตบทกัถตฺวาจาก สรํ
อวุตตกัถมะใน วิสฺสชฺเชตฺตุํ และ โอรุเปตฺตุํ อปิ สองศัพฺทํ อเปกขัถตะเข้ากับ วิสฺสชฺเชตฺตุํ
และ โอรุเปตฺตุํ วิสฺสชฺเชตฺตุํ กัถิ โอรุเปตฺตุํ กัถิ ตุมัตถสัมปทานใน อสฺสกุโณโตๆ อพฺภันตร-
กิริยาของ กุกฺกุกฺกมิตฺโต ผาสฺสกาหิ อิตถัมฺภูตะของ กุกฺกุกฺกมิตฺโต ภิชฺชนฺตฺตีหิ อุปมา-
วิเสสนะของ ผาสฺสกาหิ วียศัพฺทํ อุปมาโชตตะเข้ากับ ภิชฺชนฺตฺตีหิ มฺขโต อปาทานใน
ปคฺขรฺนฺเตนๆ วิเสสนะของ เชเพนๆ อิตถัมฺภูตะของ กุกฺกุกฺกมิตฺโต กิลฺนฺตฺรุโป วิเสสนะ
ของ กุกฺกุกฺกมิตฺโต ๕

๒๔. อถสูส ปุตตา เคห์ คนตุวา “บิดา โน จิรายติ, กี่ นุ โขติ วตุวา “คจจถ ตาตา ปิตุ สนตีกนติ มาตรา เปลิตา ฐนุณี อาทาย คนตุวา ปิตร ตถาจิต์ ทิสวา “อัย โน ปิตุ ปจจามิตโต ภาวิสุสตีติ สตุตปี ชนา ฐนุณี อากขุฒิตวา พุทธานุภาเวน, ยถา เนสึ ปิตา จิโต, ตเถว อฏจิสสุ ๕

อถ อสูส (กุกกุกุมิตตสูส) ปุตตา เคห์ คนตุวา “บิดา โน จิรายติ, กี่ นุ โข (การณ ภาวิสุสตีติ)” อิติ วตุวา “(ตุเม) คจจถ ตาตา ปิตุ สนตีกนติ (วจเนน) มาตรา เปลิตา ฐนุณี อาทาย คนตุวา ปิตร ตถาจิต์ ทิสวา “อัย (สมโณ) โน ปิตุ ปจจามิตโต ภาวิสุสตีติ (จินเตตวา) สตุตปี ชนา (หตุวา) ฐนุณี อากขุฒิตวา พุทธานุภาเวน, ยถา เนสึ (ปุตตาน) ปิตา จิโต, ตเถว อฏจิสสุ ๕

อถ ครั้งนั้น ปุตตา อ.บุตร ท. อสูส (กุกกุกุมิตตสูส) ของนายพรานชื่อว่ากุกกุกุมิตรนั้น คนตุวา ไปแล้ว เคห์ สู้เรื่อน วตุวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “บิดา อ.บิดา โน ของเรา ท. จิรายติ ย่อมประพฤตชั่วอยู่, กี่ นุ โข (การณ) อ.เหตุอะไรหนอแล (ภาวิสุสตีติ) จักมี” อิติ ดังนี้ มาตรา เปลิตา ผู้อันมารดา ส่งไปแล้ว (วจเนน) ด้วย คำ อิติ ว่า “ตาตา ดูก่อนพ่อ ท. ตุเม อ.เชอ ท. คจจถ จงไป สนตีก สู้สำนัก ปิตุ ของบิดา” อิติ ดังนี้ อาทาย ถือเอาแล้ว ฐนุณี ซึ่งฐนุ ท. คนตุวา ไปแล้ว ทิสวา เห็นแล้ว ปิตร ซึ่งบิดา ตถาจิต์ ผู้ยืนอยู่แล้วเหมือนอย่างนั้น (จินเตตวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “อัย (สมโณ) อ.พระสมณะนี้ ปจจามิตโต เป็นศัตรุ ปิตุ ของบิดา โน ของเรา ท. ภาวิสุสตีติ จักเป็น” อิติ ดังนี้ ชนา เป็นชน สตุตปี แม่ ๗ (หตุวา) เป็นแล้ว อากขุฒิตวา ครามาแล้ว ฐนุณี ซึ่งฐนุ ท. อฏจิสสุ ได้ยืนแล้ว ตถา เอว โดย-, ปิตา อ.บิดา เนสึ (ปุตตาน) ของบุตร ท. เหล่านั้น จิโต ยืนแล้ว ยถา โดยประการ ใด, -ประการนั้น พุทธานุภาเวน ด้วยอาณูภาพของพระพุทเจ้า ๕

ที่นั้น พวกลูก ๆ ของนายพรานกุกกุกุมิตรนั้นไปยังเรื่อน พวกนั้นกล่าวว่า “พ่อของพวกเรา ย่อมประพฤตชั่วอยู่, มีเหตุอะไรหนอแล” ถูกมารดาส่งไปด้วยคำว่า “พ่อทั้งหลาย พวกเธอจงไปยังสำนักของบิดา” ถือเอาฐนุทั้งหลายแล้วพวกนั้นไป เห็นบิดาผู้ยืนอยู่เหมือนอย่างนั้น คิดว่า “สมณะรูปนี้จักเป็นศัตรุของบิดาของพวกเรา” ทั้ง ๗ คน คร้าฐนุมาได้ยืนอยู่แล้วโดยประการที่บิดาของบุตรเหล่านั้นยืนแล้ว

อถ กาลสัตตมมี ปุตตา สุททกัตตาโน อฏฐังสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อสฺส วิเสสณะ
 ของ กุกกุกฺกมิตตฺสสุฯ สามีสัมพันธะโน ปุตตา เกหํ สัมปาปฺณียกัมมะโน คนฺตฺวาฯ
 ปุพฺพกาลกิริยาโน วตฺวา “ปิตา สุททกัตตาโน จิรายติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โน
 สามีสัมพันธะโน ปิตา, การณํ สุททกัตตาโน ภวิสฺสติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ก็ ญ
 ปุจฉนัตถะ ไชศัพทํ วจนาลังการะ” อิติศัพทํ อากาเรโน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน
 อาทาย “ตาทา อาลปนะ ตุมฺเห สุททกัตตาโน คจฉนฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปิตุ
 สามีสัมพันธะโน สนฺตีกังฯ สัมปาปฺณียกัมมะโน คจฉน” อิติศัพทํ สฺสรุปะโน วจเนนฯ
 กรณะโน เปลิตา มาตรา อนภิทกัตตาโน เปลิตาฯ วิเสสณะของ ปุตตา ฐฺนุ
 อวุตตกัมมะโน อาทายฯ สมานกาลกิริยาโน คนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน ทิสฺวา ปิตร์
 อวุตตกัมมะโน ทิสฺวา ตถาจิตํ วิเสสณะของ ปิตร์ ทิสฺวา ปุพฺพกาลกิริยาโน จินฺเตตฺวา
 “อัย วิเสสณะของ สมโนฯ สุททกัตตาโน ภวิสฺสติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โน สามี-
 สัมพันธะโน ปิตุฯ สามีสัมพันธะโน ปจฺจามิตฺโตฯ วิกตีกัตตาโน ภวิสฺสติ” อิติศัพทํ
 อากาเรโน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน หุตฺวา อปีศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ สตฺตฯ
 วิเสสณะของ ชนาฯ วิกตีกัตตาโน หุตฺวาฯ สมานกาลกิริยาโน อากฺขุณฺณิตฺวา ฐฺนุ
 อวุตตกัมมะโน อากฺขุณฺณิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน อฏฐังสุ พุทฺธานุภาเวน กรณะโน
 อฏฐังสุ, ปิตา สุททกัตตาโน จิโตฯ กิตบทกัตตฺวาจก ยถา ปการัตถะ เนสํ วิเสสณะ
 ของ ปุตตานนฺฯ สามีสัมพันธะโน ปิตา, เอวศัพทํ อวชารณะเข้ากับ ตถาฯ ปการัตถะ ฯ

๒๕. อถ เนสํ มาตา “ก็ ญ โข ปิตา ปุตตา จิรายนฺตฺติ สตฺตฺติ สฺนฺนิสาหิ สทฺธิ คนฺตฺวา
 เต ตถาจิตเต ทิสฺวา “กสฺส ญ โข อิเม ฐฺนุ อากฺขุณฺณิตฺวา จิตาติ โอลเณนฺตฺติ
 สตฺถารํ ทิสฺวา พาหา ปคฺคยฺห “มา เม ปิตร์ นาเสถ, มา เม ปิตร์ นาเสถาติ
 มหาสทฺหมกาสิ ฯ

อถ เนสํ (ปุตตานน) มาตา “ก็ ญ โข ปิตา ปุตตา จิรายนฺตฺติ (จินฺเตตฺวา) สตฺตฺติ สฺนฺนิสาหิ
 สทฺธิ คนฺตฺวา เต (ชเน) ตถาจิตเต ทิสฺวา “กสฺส ญ โข อิเม (ชนา) ฐฺนุ อากฺขุณฺณิตฺวา
 จิตาติ (จินฺเตตฺวา) โอลเณนฺตฺติ สตฺถารํ ทิสฺวา พาหา ปคฺคยฺห “(ตุมฺเห) มา เม ปิตร์ นาเสถ,
 (ตุมฺเห) มา เม ปิตร์ นาเสถาติ มหาสทฺหมกาสิ ฯ

อถ ครั้งนั้น มาตา อ.มารดา เนสํ (ปุตตานน) ของบุตร ท. เหล่านั้น จินฺเตตฺวา
 คิดแล้ว อิติ ว่า “ปิตา อ.ปิตา ปุตตา อ.บุตร ท. จิรายนฺตฺติ ย่อมประพฤติเข้าอยู่ ก็ ญ

โข เพราะเหตุอะไรหนอแล” อิติ ดังนี้ คนตฺวา ไปแล้ว สทุธิ กับ สุณิสาหิ ด้วยลูกสะไภ้ ท. สดตฺหิ เจ็ด ทิสฺวา เห็นแล้ว เต (ชเน) ซึ่งชน ท. เหล่านั้น ตถาจิเต ผู้ยืนแล้วเหมือนอย่างนั้น (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “อิม (ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ อากทฺฒิตฺวา จิตา ยืนคร่ำมาแล้ว ฐนฺหิ ซึ่งฐนฺ ท. กสฺส นุ โข เพื่อใครหนอแล” อิติ ดังนี้ โอลเกนฺตี แลดูอยู่ ทิสฺวา เห็นแล้ว สดถาริ ซึ่งพระศาสดา ปคฺคยฺห ประคองแล้ว พาหา ซึ่งแขน ท. อกาสิ ได้กระทำแล้ว มหาสทฺทฺ ซึ่งเสียงอันดัง อิติ ว่า “(ตฺมุเห) อ.ท่าน ท. มา เม ปิตริ นาสถ ของงอย่า ยังบิดา ของดิฉัน ให้ฉิบหาย, (ตฺมุเห) อ.ท่าน ท. มา เม ปิตริ นาสถ ของงอย่า ยังบิดา ของดิฉัน ให้ฉิบหาย” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั่น มารดาของบุตรเหล่านั้น คิดว่า “บิดา บุตรทั้งหลาย ประพฤติชั่วอยู่ เพราะเหตุอะไรหนอแล” จึงไปพร้อมไปกับลูกสะไภ้ทั้ง ๗ คน เห็นชนเหล่านั้นยืนอยู่เหมือนอย่างนั้น จึงคิดว่า “ชนเหล่านี้ยืนง้างฐนฺทั้งหลายเพื่อใครกันหนอ” แลดูอยู่ เห็นพระศาสดาแล้ว ประคองแขนได้ทำเสียงดังว่า “พวกท่านอย่าทำให้บิดาของดิฉันฉิบหาย พวกท่านอย่าทำให้บิดาของดิฉันฉิบหาย”

อถ กาลสัตตมมี มาตา สุทฺธกัตฺตาใน อกาสิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เนสิ วิเสสเนของ ปุตฺตานํฯ สามีสัมพันธะใน มาตา “บิดา กิติ ปุตฺตา กิติ สุทฺธกัตฺตาใน จิรายนฺติฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ก็ นุ ปุจฺฉนัถะ โชศัพทฺ วจนาลังการะ” อิติศัพทฺ อาการะใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา สดตฺหิ วิเสสเนของ สุณิสาหิฯ สหัตถตฺติยา เข้ากับ สทุธิฯ กิริยาสมวายะใน คนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทิสฺวา เต กิติ ตถาจิเต กิติ วิเสสเนของ ชเนฯ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “อิม วิเสสเนของ ชนาฯ สุทฺธกัตฺตาใน จิตาฯ กิตบทกัตฺตฺวาจก กสฺสสัมปทานใน อากทฺฒิตฺวา นุศัพทฺ สังกัปปัถะ โชศัพทฺ วจนาลังการะ ฐนฺหิฯ อวุตตกัมมะใน อากทฺฒิตฺวาฯ สมานกาลกิริยาใน จิตา” อิติศัพทฺ อาการะใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอลเกนฺตีฯ อัปภันตฺรกิริยาของ มาตา สดถาริ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปคฺคยฺห พาหา อวุตตกัมมะใน ปคฺคยฺหฯ สมานกาลกิริยาใน อกาสิ “ตฺมุเห เหตุกัตฺตาใน นาสถฯ อาชยาตบทเหตุกัตฺตฺวาจก มาศัพทฺ ปฏิเสธะใน นาสถ เม สามีสัมพันธะใน ปิตริฯ การิตกัมมะใน นาสถ, ตฺมุเห เหตุกัตฺตาใน นาสถฯ อาชยาตบทเหตุกัตฺตฺวาจก มาศัพทฺ ปฏิเสธะใน นาสถ เม สามีสัมพันธะใน ปิตริฯ การิตกัมมะ

ใน นาสถ” อติศัพท์ สรุปะเน มหาสทฺทํ อวุตตกัมมะเน อกาสิ ฯ

๒๖. กุกกุฏมิตโต ตํ สทฺทํ สุตฺวา จินฺตสิ “นญฺโจ วตมฺหิ, สสุโร กิร เม เอส, อโห มยา ภาริยํ กมฺมํ กตฺนฺติ ฯ

กุกกุฏมิตโต ตํ สทฺทํ สุตฺวา จินฺตสิ “(อหํ) นญฺโจ วต อมฺหิ, สสุโร กิร เม เอส (สมฺโณ โหติ), อโห มยา ภาริยํ กมฺมํ กตฺนฺติ ฯ

กุกกุฏมิตโต อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตร **สุตฺวา** ฟังแล้ว **ตํ สทฺทํ** ซึ่งเสียงนั้น **จินฺตสิ** คิดแล้ว **อติ** ว่า “(อหํ) อ.เรา **นญฺโจ วต** เป็นผู้ฉิบหายแล้วหนอ **อมฺหิ** ย่อม เป็น, **กิร** ได้ยินว่า **เอส (สมฺโณ)** อ.พระสมณะนั้น **สสุโร** เป็นพ่อตา **เม** ของเรา (**โหติ**) ย่อมเป็น, **อโห** โอ **ภาริยํ กมฺมํ** อ.กรรม อันหนัก **มยา** อันเรา **กตํ** กระทำ แล้ว” **อติ** ดังนี้ ฯ

นายพรานกุกกุฏมิตรฟังเสียงนั้นแล้ว คิดว่า “ฉิบหายแล้วเรา, ได้ยินว่า พระสมณะรูปนี้ เป็นพ่อตาของเรา, โอ เราทำกรรมหนักแล้ว”

กุกกุฏมิตโต สทฺทกตฺตาเน จินฺตสิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก ตํ วิเสสฺนฺขอ สทฺทํ อวุตตกัมมะเน สุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาเน จินฺตสิ “อหํ สทฺทกตฺตาเน อมฺหิฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก นญฺโจ วิกิตฺกตฺตาเน อมฺหิ วต สํเวคตฺตฺเถ, กิร อนฺุสฺสนนฺตฺเถ เอส วิเสสฺนฺขอ สมฺโณฯ สทฺทกตฺตาเน โหติฯ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก สสุโร วิกิตฺกตฺตาเน โหติ เม สามีสัมพันธฺเน สสุโร, อโห สํเวคตฺตฺเถ ภาริยํ วิเสสฺนฺขอ กมฺมํฯ วุตตกัมมะเน กตํฯ กิตฺตบทกมฺมวาทก มยา อนภิตกตฺตาเน กตํ” อติศัพท์ อากาเรเน จินฺตสิ ฯ

๒๗. ปุตฺตฺวาปิ สฺส “อฺยโย กิร โน เอส, อโห ภาริยํ กมฺมฺนฺติ จินฺตฺยีสฺสุ ฯ

ปุตฺตฺวาปิ สฺส (กุกกุฏมิตฺตฺส) “อฺยโย กิร โน เอส (สมฺโณ โหติ), อโห (อมฺเหติ) ภาริยํ กมฺมํ (กตํ)” อติ จินฺตฺยีสฺสุ ฯ

ปุตฺตฺวาปิ แม้อ.บุตร ท. **อสฺส (กุกกุฏมิตฺตฺส)** ของนายพรานกุกกุฏมิตรนั้น **จินฺตฺยีสฺสุ** คิดแล้ว **อติ** ว่า “**กิร** ได้ยินว่า **เอส (สมฺโณ)** อ.พระสมณะรูปนี้ **อฺยโย** เป็นตา **โน** ของเรา ท. (**โหติ**) ย่อมเป็น, **อโห** โอ **ภาริยํ กมฺมํ** อ.กรรมอันหนัก (**อมฺเหติ**)

สมโณ) อ.พระสมณะรูปนี้ **อยุโยโก** เป็นตา **โน** ของเรา ท. (**โหติ**) ย่อมเป็น” **อิตติ** ดังนี้ ๕

แม้ลูกๆ ของนายพรานกุกกุกุมิตรนั้น เข้าไปตั้งเมตตาคิดว่า “พระสมณะรูปนี้เป็นตาของพวกเรา” ดังนี้

อปีศัพท อเปกขัตถะเข้ากับ ปุตุตาๆ สุกทกัตตาใน อุปภูจเปสฺสุๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก อสฺส วิเสสณะของ กุกกุกุมิตตสฺสๆ สามีสัมพันธะใน ปุตุตา “เอโส วิเสสณะของ สมโณๆ สุกทกัตตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก อยุโยโก วิกติกัตตาใน โหติ โน สามีสัมพันธะใน อยุโยโก” อิตติศัพท สรุปะใน เมตตจจิตตๆ อวุตตกัมมะใน อุปภูจเปสฺสุ ๕

๓๐. **อถ** เนสฺ มาตา **เสฏฺฐิจีตา** “**ชิปปิ** **ธฺนุ**นิ **ฉทุเทตฺวา** **ปีตร** **เม** **ขมาเปถาติ** **อาห** ๕

อถ **เนส** (ชานน) **มาตา** **เสฏฺฐิจีตา** “(ตุมุเห) **ชิปปิ** **ธฺนุ**นิ **ฉทุเทตฺวา** **ปีตร** **เม** **ขมาเปถาติ** **อาห** ๕

อถ ครั้งนั้น **เสฏฺฐิจีตา** อ.ธิดาของเศรษฐี **มาตา** ผู้เป็นมารดา **เนส** (ชานน) ของชน ท. เหล่านั้น **อาห** กล่าวแล้ว **อิตติ** ว่า “(ตุมุเห) อ.ท่าน ท. **ฉทุเทตฺวา** ทิ้งแล้ว **ธฺนุ**นิ ซึ่งธฺนุ ท. **ชิปปิ** พลัน **ปีตร** ยังบิดา **เม** ของดิฉัน **ขมาเปถ** ของจงให้อดโทษ” **อิตติ** ดังนี้ ๕

ที่นั่น **ธิดาเศรษฐี** ซึ่งเป็นมารดาของชนเหล่านั้น กล่าววว่า “พวกท่านทิ้งธฺนุเร็วๆ แล้ว ขอขมาบิดาของดิฉันเสีย”

อถ กาลสัตตมี **มาตา** วิเสสณะของ **เสฏฺฐิจีตา**ๆ **สุทกัตตา**ใน **อาห**ๆ **อาชยาตบทกัตตุวาจก** **เนส** วิเสสณะของ **ชานน**ๆ **สามีสัมพันธะ**ใน **มาตา** “**ตุมุเห** **เหตุกัตตา**ใน **ขมาเปถ**ๆ **อาชยาตบทเหตุกัตตุวาจก** **ชิปปิ** **กิริยาวิเสสณะ**ใน **ฉทุเทตฺวา** **ธฺนุ**นิ **อวุตตกัมมะ**ใน **ฉทุเทตฺวา**ๆ **ปุพพกาลกิริยา**ใน **ขมาเปถ** **ปีตร** **การิตกัมมะ**ใน **ขมาเปถ** **เม** **สามีสัมพันธะ**ใน **ปีตร**” **อิตติศัพท** **อาการ**ใน **อาห** ๕

๓๑. **สตุถา** **เตส** **มฺหุจิตฺต** **ถตฺวา** **ธฺนุ** **โอตาเรตุ** **อทาสิ** ๕

สตุถา **เตส** (ชานน) **มฺหุจิตฺต** **ถตฺวา** **ธฺนุ** **โอตาเรตุ** **อทาสิ** ๕

สตถา อ.พระศาสดา ฅตฺวา ทรงทราบแล้ว มุทุจิตต์ ซึ่งจิตอันอ่อน เตสฺ (ชนาน์) แห่งชน ท. เหล่านั้น อทาสี ได้ทรงประทานแล้ว ฅนุ โอตาเรตุ์ เพื่ออัน ยังธนู ให้ ข้ามลง ๗

พระศาสดาทรงทราบจิตพวกชนเหล่านั้นว่าอ่อนลง จึงได้ทรงประทานเพื่อที่จะวางธนู ลง

สตถา สุทรกัตตนาใน อทาสีๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เตสฺ วิเสสนะของ ชนาน์ๆ สามีสัมพันธะใน มุทุจิตต์ๆ อวุตตกัมมะใน ฅตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อทาสี ฅนุ การิตกัมมะใน โอตาเรตุ์ๆ ตุมัตถสัมปทานใน อทาสี ๗

๓๒. เต สพฺเพ สตถารุ์ วนฺทิตฺวา “ขมถ โน ภาเนเตติ ขมาเปตฺวา เอกมฺหตุ์ นิสฺสีทิสฺสุ ๗

เต สพฺเพ (ชนา) สตถารุ์ วนฺทิตฺวา (สตถารุ์) “(ตุมฺเห) ขมถ โน ภาเนเตติ ขมาเปตฺวา เอกมฺหตุ์ นิสฺสีทิสฺสุ ๗

เต (ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น สพฺเพ ทั้งปวง วนฺทิตฺวา ถวายบังคมแล้ว สตถารุ์ ซึ่งพระศาสดา (สตถารุ์) ยังพระศาสดา ขมาเปตฺวา ให้อดโทษแล้ว อิติ ว่า “ภาเนเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ (ตุมฺเห) อ.ท่าน ขมถ ของจงอดโทษ โน แก่ข้าพระองค์ ท.” อิติ ดังนี้ นิสฺสีทิสฺสุ นิ่งแล้ว เอกมฺหตุ์ ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ๗

ชนเหล่านั้นทั้งหมดถวายบังคมพระศาสดา ทูลขอให้พระศาสดาอดโทษว่า “ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ ขอพระองค์จงอดโทษแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายด้วยเถิด” แล้วนึ่ง ณ ที่สมควร

เต กิตฺติ สพฺเพ กิตฺติ วิเสสนะของ ชนากุ์ สุทรกัตตนาใน นิสฺสีทิสฺสุๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก สตถารุ์ อวุตตกัมมะใน วนฺทิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ขมาเปตฺวา สตถารุ์ การิตกัมมะ ใน ขมาเปตฺวา “ภาเนเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทรกัตตนาใน ขมถๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก โน สัมปทานใน ขมถ” อิติศัพท์ อากาละใน ขมาเปตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิสฺสีทิสฺสุ เอกมฺหตุ์ อาชาระใน นิสฺสีทิสฺสุ ๗

๓๓. อถ เนสฺสิ สตถา อนุปุพฺพพิกถุ์ กเถสิ ๗

อถ เนลล (ชหาน) สตุถา อหุพุพิภถ กเถสิ ๗

อถ ครั้งนั้น สตุถา อ.พระศาสดา กเถสิ ตรัสแล้ว อหุพุพิภถ ซึ่งวาจาเป็นเครื่อง
กล่าวโดยลำดับ เนลล (ชหาน) แก่ชน ท. เหล่านั้น ๗

ที่นั่น พระศาสดาตรัสอหุพุพิภถแก่พวกชนเหล่านั้น

อถ กาลสัตตมมี สตุถา สุททกัตตาใน กเถสิ ๗ อาชยาตบทกัตตุวาจก เนลล วิเสสนะของ
ชหาน ๗ สัมปทานใน กเถสิ อหุพุพิภถ อวุตตกัมมะใน กเถสิ ๗

๓๔. เทสนาวसानะ กุกกุฏมิตโต สหุธิ ปุตเตหิ เจว สุนิสสาหิ จ อตตปญจทสโม
โสตาปัตติผล ปติฏฐหิ ๗

เทสนาวसानะ กุกกุฏมิตโต สหุธิ ปุตเตหิ เจว สุนิสสาหิ จ อตตปญจทสโม โสตาปัตติผล
ปติฏฐหิ ๗

เทสนาวसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา กุกกุฏมิตโต อ.นายพราน
ชื่อว่ากุกกุฏมิตร สหุธิ กับ ปุตเตหิ เจว ด้วยบุตร ท. ด้วยนั้นเที่ยว สุนิสสาหิ จ
ด้วยลูกสะใภ้ ท. ด้วย อตตปญจทสโม มีตนเป็นที่ ๑๕ ปติฏฐหิ ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
โสตาปัตติผล ในโสตาปัตติผล ๗

เวลาจบพระเทศนา นายพรานกุกกุฏมิตรพร้อมกับบุตรและลูกสะใภ้ทั้งหลาย มีตัวเอง
เป็นคนที่ ๑๕ ตั้งอยู่ในโสตาปัตติผล

เทสนาวसानะ กาลสัตตมมีใน ปติฏฐหิ กุกกุฏมิตโต สุททกัตตาใน ปติฏฐหิ ๗ อาชยาต
บทกัตตุวาจก สหุธิ ทัพพสมวาเยใน กุกกุฏมิตโต ปุตเตหิ กิติ สุนิสสาหิ กิติ สหัตถ-
ตติยาเข้ากับ สหุธิ เอวคัพพ อวธารณะเข้ากับ จ ๗ สองคัพพ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ
ปุตเตหิ และ สุนิสสาหิ อตตปญจทสโม วิเสสนะของ กุกกุฏมิตโต โสตาปัตติผล
วิสาขาระใน ปติฏฐหิ ๗

๓๕. สตุถา ปิณฑาย จริตวา ปจจามตต วิหาร อคมาสิ ๗

สตุถา อ.พระศาสดา จริตวา เสด็จเที่ยวไป ปิณฑาย เพื่อบิณฑบาต อคมาสิ

ใน คมี ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก กุกุกุมิตตสส สามีสัมพันธะใน สนฺติกั ๆ สัมปาปฺณีย-
กัมมะใน คมี” อิติศัพท อาการะใน อาห ฯ

๓๘. “ปาณาติปาตกมฺมสฺส โว ภนฺเต อการโก กโตติ ฯ

(อานนฺตเถโร) “(กุกุกุมิตฺโต) ปาณาติปาตกมฺมสฺส โว ภนฺเต อการโก กโตติ (ปุจฺฉิ) ฯ

(อานนฺตเถโร) อ.พระอานนฺตผู้เถระ (ปุจฺฉิ) ทูลถามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่
พระองค์ผู้เจริญ (กุกุกุมิตฺโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกุกุมิตร โว อันพระองค์ กโต
ทรงกระทำแล้ว อการโก ให้เป็นผู้ไม่กระทำ ปาณาติปาตกมฺมสฺส ซึ่งกรรมคือการ
ยังสัตว์ให้ตกลงไปหรือ?” อิติ ดังนี้ ฯ

พระอานนฺตเถระทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ นายพรานกุกุกุมิตร พระองค์ทรง
กระทำให้ไม่กระทำปาณาติบาตกรรมแล้วหรือ?”

อานนฺตเถโร สุททกัตตาใน ปุจฺฉิ อาชยาตบทกัตตุวจาก “ภนฺเต อลปนะ กุกุกุมิต-
ตฺโต วุตตกัมมะใน กโต ๆ กิตบทกัมมวจาก ปาณาติปาตกมฺมสฺส ฉฺฉฺฉิวุตตกัมมะใน
อการโก โว อนนฺทิกัตตาใน กโต อการโก วิทิกัมมะใน กโต” อิติศัพท อาการะใน
ปุจฺฉิ ฯ

๓๙. “อาม อานนฺท โส อตฺตปญฺจทสฺโม อจลสฺสทฺชาย ปติฏฺฐาย ตีสุ รตเนสุ นิกฺกงฺโข
หุตฺวา ปาณาติปาตกมฺมสฺส อการโก ชาโตติ ฯ

(สตฺถา) “อาม อานนฺท (เอว), โส (กุกุกุมิตฺโต) อตฺตปญฺจทสฺโม อจลสฺสทฺชาย ปติฏฺฐาย ตีสุ
รตเนสุ นิกฺกงฺโข หุตฺวา ปาณาติปาตกมฺมสฺส อการโก ชาโตติ (อาห) ฯ

(สตฺถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “อานนฺท ดูก่อนอานนฺท อาม เออ เอว
อ.อย่างนั้น, โส (กุกุกุมิตฺโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกุกุมิตรนั้น อตฺตปญฺจทสฺโม
มีตนเป็นที่ ๑๕ ปติฏฺฐาย ตั้งอยู่เฉพะแล้ว อจลสฺสทฺชาย ในศรัทธาอันไม่หวั่นไหว
นิกฺกงฺโข เป็นผู้มีความสงสัยออกแล้ว รตเนสุ ในรัตนะ ท. ตีสุ สาม หุตฺวา เป็นแล้ว
อการโก เป็นผู้ไม่กระทำ ปาณาติปาตกมฺมสฺส ซึ่งกรรมคือการยังสัตว์ให้ตกลงไป
ชาโต เกิดแล้ว” อิติ ดังนี้ ฯ

(เอว) อ.อย่างนั้น, **สา (กุกกุฏมิตตสุส ภริยา)** อ.ภรรยา ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตตนั้น **กุมาริกา** เป็นนางกุมาริกานั้นเทียว **กุลเคเห** ในเรือนแห่งตระกูล **หุตวา** เป็นแล้ว **ปตฺตา** บรรลุแล้ว **โสตาปตฺติผล** ซึ่งโสตาปตฺติผล” **อิตติ** ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เออ อย่างนั้น, ภรรยาของเขาเป็นเด็กหญิงในเรือนแห่งตระกูลนั้นแหละ บรรลุโสตาปตฺติผล”

สตฺธา สุทฺธกัตฺตาใน อาหฺย อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก “ภิกฺขเว อาลปนฺนํ อาม สัมปฺปิจนันตฺถะ เอวํ ลิงคัตฺถะ, สา วิเสสนฺนํของ ภริยาฯ สุทฺธกัตฺตาใน ปตฺตาฯ กิตฺตบทกัตฺตฺวาจก กุกกุฏมิตตสุส สามีสัมพันธฺใน ภริยา กุลเคเห ภินฺนาชารฺใน กุมาริกา เอวคัप्พํ อวชารณฺเข้ากัป กุมาริกาฯ วิทิกัตฺตาใน หุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปตฺตา โสตาปตฺติผล สัมปาปฺถนียกัมฺมะใน ปตฺตา” อิตติคัप्พํ อาการฺใน อาห ฯ

๔๒. **ภิกฺขุ** กถํ สมฺมฺจฺจาเปสุํ “กุกกุฏมิตตสุส กิร ภริยา กุมาริกกาเลเยว โสตาปตฺติผล ปตฺวา ตสุส เคหํ คนฺตฺวา สตฺต ปฺตฺเต ลภิ, สา เอตฺตํ กาลํ สามิเกน ‘ธนุํ อาหาร สเร อาหาร สตฺตี อาหาร สฺลํ อาหาร ชาลํ อาหาราติ วุจฺจมาณา ตานิ อทาสิ, โส ตาย ทินฺหานิ อาทาย คนฺตฺวา ปาณาติปาตํ กโรติ, กิ นุ โข โสตาปนฺนาปิ ปาณาติปาตํ กโรนฺตีติ ฯ

ภิกฺขุ กถํ สมฺมฺจฺจาเปสุํ “กุกกุฏมิตตสุส กิร ภริยา กุมาริกกาเลเยว โสตาปตฺติผล ปตฺวา ตสุส (กุกกุฏมิตตสุส) เคหํ คนฺตฺวา สตฺต ปฺตฺเต ลภิ, สา (ภริยา) เอตฺตํ กาลํ สามิเกน ‘ธนุํ อาหาร สเร อาหาร สตฺตี อาหาร สฺลํ อาหาร ชาลํ อาหาราติ วุจฺจมาณา ตานิ (ปฺรณวตฺถุณิ) อทาสิ, โส (กุกกุฏมิตฺโต) ตาย (ภริยา) ทินฺหานิ (ปฺรณวตฺถุณิ) อาทาย คนฺตฺวา ปาณาติปาตํ กโรติ, กิ นุ โข โสตาปนฺนาปิ ปาณาติปาตํ กโรนฺตีติ ฯ

ภิกฺขุ อ.ภิกฺษุ ท. กถํ ยังฺวาจฺจาเป็นเครื่องกล่าว **อิตติ** ว่า “**กิร** ได้ยินว่า **ภริยา** อ.ภรรยา **กุกกุฏมิตตสุส** ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตต **ปตฺวา** บรรลุแล้ว **โสตาปตฺติผล** ซึ่งโสตาปตฺติผล **กุมาริกกา** เล **เอว** ในกาลเป็นนางกุมาริกานั้นเทียว **คนฺตฺวา** ไปแล้ว **เคหํ** สูเรือน **ตสุส (กุกกุฏมิตตสุส)** ของนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตตนั้น **ลภิ** ได้แล้ว **ปฺตฺเต** ซึ่งบุตร ท. **สตฺต** เจ็ด, **สา (ภริยา)** อ.ภรยานั้น **สามิเกน** วุจฺจมาณา ผู้อันสามิ กล่าวอยู่ **อิตติ** ว่า “(ตฺว) อ.เธอ **อาหาร** จงนำมา **ธนุํ** ซึ่งธนู, (ตฺว) อ.เธอ **อาหาร**

จงนำมา สเร ซึ่งลูกศร ท., (ตุ๋) อ.เธอ อาหาร จงนำมา สตุตี ซึ่งหอก, (ตุ๋) อ.เธอ อาหาร จงนำมา สุลล์ ซึ่งหลาว, (ตุ๋) อ.เธอ อาหาร จงนำมา ซาล์ ซึ่งขाय” อิติ ดังนี้ เอตุตถกั กาล์ สันกาล อันมีประมาณเท่านี้ อทาสี ได้ให้แล้ว ตานิ (ปหรณวตุถุณี) ซึ่งวัตถุเป็นเครื่องประหาร ท. เหล่านั้น, โส (กุกกุกกุกกุก) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุกกุกกุก มิตรนั้น อาทาย ถือเอาแล้ว (ปหรณวตุถุณี) ซึ่งวัตถุเป็นเครื่องประหาร ท. ตาย (ภரியาย) ทินุหานิ อัน- อันภรรยา นั้น - ให้แล้ว คนตุวา ไปแล้ว กโรติ ย่อมกระทำ ปาณาติปาต ซึ่งการยังสัตว์ให้ตกลงไป, โสตาปนุหาปี แม้ อ.พระโสตาบัน ท. กโรนุติ ย่อมกระทำ ปาณาติปาต ซึ่งการยังสัตว์ให้ตกลงไป ก็ หนู โข หรือหนอแล” อิติ ดังนี้ สมุจจาเปสฺสุ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ๕

พวกภิกษุคุยกันว่า “ได้ยินว่า ภรรยาของนายกุกกุกกุกกุก บรลุโสตาปัตติผลในเวลา เป็นเพียงเด็กหญิง ไปเรือนของนายกุกกุกกุกกุกนั้นได้ลูกชายถึง ๗ คน, ภรยานั้น ถูกสามีกล่าวว่า “นางจงนำธนูมา จงนำลูกศรทั้งหลายมา จงนำหอกมา จงนำหลาวมา จงนำตาข่ายมา” สันระยะเวลาประมาณเท่านี้ ได้ให้วัตถุเป็นเครื่องประหารเหล่านั้น, นายพรานกุกกุกกุกกุกกุก ถือเอาวัตถุเป็นเครื่องประหารที่ภรยานั้นให้ไปแล้ว ย่อม กระทำปาณาติบาต, แม้พระโสตาบันทั้งหลาย ก็ยังทำปาณาติบาตหรือหนอ”

ภิกษุ เหตุกัตตาใน สมุจจาเปสฺสุ ๑ อาชยาตบทเหตุกัตตวาจก กถิ การิตกัมมะใน สมุจจาเปสฺสุ “กิริ อนุสสวนัตถะ ภரியะ สุทธกัตตาใน ลภิก ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก กุกกุกกุกกุกกุก สามีสัมพันธะใน ภரியะ เอวตัพพ อวชารณะเข้ากับ กุมาริกกาเลฏ กาลสัตตมิใน ปตุวา โสตาปัตติผลล สัมปาปุตฺถียกัมมะใน ปตุวา ๑ ปุพพกาลกิริยาใน คนตุวา ๑ ตสฺส วิเสสณะของ กุกกุกกุกกุกกุกกุก สามีสัมพันธะใน เคห ๑ สัมปาปุตฺถียกัมมะ ใน คนตุวา ๑ ปุพพกาลกิริยาใน ลภิก สตุต วิเสสณะของ ปตุเต ๑ อวุตตกัมมะใน ลภิก, สามี วิเสสณะของ ภரியะ ๑ สุทธกัตตาใน อทาสี ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก เอตุตถกั วิเสสณะ ของ กาล ๑ อัจจันตสังโยคะใน วุจจมานา สามีเกณ อนภินิหิตกัตตาใน วุจจมานา “ตุ๋ สุทธกัตตาใน อาหาร ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก ๑ อวุตตกัมมะใน อาหาร, ตุ๋ สุทธกัตตา ใน อาหาร ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก สเร อวุตตกัมมะใน อาหาร, ตุ๋ สุทธกัตตาใน อาหาร ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก สตุตี อวุตตกัมมะใน อาหาร, ตุ๋ สุทธกัตตาใน อาหาร ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก สุลล์ อวุตตกัมมะใน อาหาร, ตุ๋ สุทธกัตตาใน อาหาร ๑ อาชยาต-

บทกัตตฺวาจก ชาลํ อุตตกัมมะใน อาหาร” อิติศัพท์ อากาละใน วุจจมานาญ อัมภันตริ-
 กิริยาของ ภริยา ตานิ วิเสสนะของ ปหรรณวตฺตฺตฺวาญ อุตตกัมมะใน อทาสี, โส
 วิเสสนะของ กุกุกุมิตฺโตจฺ สุททกัตตาใน กโรตฺติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตาย วิเสสนะ
 ของ ภริยาจฺ อนภิตกัตตฺตาใน ทินฺนาณีจฺ วิเสสนะของ ปหรรณวตฺตฺตฺวาญ อุตตกัมมะ
 ใน อาทายจฺ สมานกาลกิริยาใน คนฺตฺวาจฺ ปุพพกาลกิริยาใน กโรตฺติ ปาณาติปาตํ
 อุตตกัมมะใน กโรตฺติ, อปีศัพท์ อเปกขตฺตฺตฺวาจก โสตาปนฺนาญ สุททกัตตาใน
 กโรตฺติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ก็ นุ ปุจจนตฺตฺวาจก โขศัพท์ วจนาลังการะ ปาณาติปาตํ
 อุตตกัมมะใน กโรตฺติ” อิติศัพท์ สรุปะใน กถํ ๕

๔๓. สตุถา อาคนฺตฺวา “กาย นฺตฺตฺวา ภิภฺชเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนินฺนาติ ปุจฺจิตฺวา,
 “อิมาย นามาทิ วุตฺเต, “น ภิภฺชเว โสตาปนฺนา ปาณาติปาตํ กโรตฺติ, สา ปน
 ‘สามิกสฺส วจฺนํ กโรมิตฺติ ตถา อกาสิ, ‘อิหํ คเหตุวา เอส คนฺตฺวา ปาณาติปาตํ
 กโรตฺติ ตสฺสา จิตฺตํ นตฺติ, ปาณิตลสฺมี หิ วณฺเ อสฺติ, วิสํ คณฺหนตฺสฺส ตํ วิสํ
 อนฺุทฺทิตฺตํ น สกฺโกติ, เอวเมว อกฺุสฺลเจตฺตนาเย อภาเวน ปาปํ อกโรตฺตสฺส ฐนฺุอาทินิ
 นีหริตฺวา ททโตปิ ปาปํ นาม น โหตฺติติ วตฺวา อนฺุสนฺุธี ฆณฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺุโต
 อิมํ คากมาห

“ปาณินฺุหิ เจ วโณ นาสฺส หเรยฺย ปาณินา วิสํ
 นาทฺพพณฺํ วิสมนฺุเวติ นตฺติ ปาปํ อกฺุพฺพโตติ ๕

สตุถา อาคนฺตฺวา “(ตฺมฺเห) กาย นฺุ อตฺต ภิภฺชเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนินฺนินฺนาติ ปุจฺจิตฺวา, “(มย
 เอตฺรหิ) อิมาย นาม (กถาย สนฺนินฺนินฺนา อมฺห)” อิติ (วจเน เตหิ ภิภฺชเว) วุตฺเต, “น ภิภฺชเว
 โสตาปนฺนา ปาณาติปาตํ กโรตฺติ, สา (อิตฺถิ) ปน ‘(อหํ) สามิกสฺส วจฺนํ กโรมิตฺติ (จินฺตเนน)
 ตถา อกาสิ, ‘อิหํ (ปหรรณวตฺตฺตฺวา) คเหตุวา เอโส (สามิก) คนฺตฺวา ปาณาติปาตํ กโรตฺติ ตสฺสา
 (อิตฺถิยา) จิตฺตํ นตฺติ; (ยถา) ปาณิตลสฺมี หิ วณฺเ อสฺติ, (ปฺคฺคฺลสฺส) วิสํ คณฺหนตฺสฺส, ตํ วิสํ
 อนฺุทฺทิตฺตํ น สกฺโกติ; เอวเมว อกฺุสฺลเจตฺตนาเย อภาเวน ปาปํ อกโรตฺตสฺส (ปฺคฺคฺลสฺส) ฐนฺุอาทินิ
 (ปหรรณวตฺตฺตฺวา) นีหริตฺวา ททโตปิ ปาปํ นาม น โหตฺติติ วตฺวา อนฺุสนฺุธี ฆณฺเฏตฺวา ฐมฺมํ
 เทเสนฺุโต อิมํ คากมาห

“ปาณินฺุหิ เจ วโณ น อสฺส,
 (ปฺคฺคฺโล) หเรยฺย ปาณินา วิสํ,

(ยถา หิ) น อพพณ (ปาณิ) วิส อหุเวติ,
(เอว) นตถิ ปาป อกุกพโต (ปุกคฺลสฺส)” อิติ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา อาคนตุวา เสด็จมาแล้ว ปุจฺจิตฺวา ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ดูก่อนภิกฺขุ ท. (ตฺมฺเห) อ.เชอ ท. สหฺนฺสิหฺนฺหา เป็นผู้นั่งพร้อมกันแล้ว กถาย ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว กาย หุ อะไรหนอ อตถ ย่อมมี เอตฺรหิ ในกาลนี้” อิติ ดังนี้, (วจฺเห) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “(มยฺ) อ.ข้าพระองค์ ท. (สฺหฺนฺสิหฺนฺหา) เป็นผู้นั่งพร้อมกันแล้ว (กถาย) ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อิมาย นาม ชื่อนี้ (อมฺห) ย่อมมี (เอตฺรหิ) ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิกฺขุหิ) อันภิกฺขุ ท. เหล่านั้น วุตฺเต กราบทูลแล้ว, วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ดูก่อนภิกฺขุ ท. โสตาปนฺหา อ.พระโสดาบัน ท. กโรนฺติ ย่อมกระทำ ปาณาติปาตํ ซึ่งการยังสัตว์ให้ตกลงไป น หามิได้, ปน แต่ว่า สา (อิตฺถิ) อ.หญิงนั้น อกาสิ ได้กระทำแล้ว ตถา เหมือนอย่างนั้น (จิหฺตฺเนห) ด้วยอันคิด อิติ ว่า ‘(อหฺ) อ.เรา กโรมิ จะกระทำ วจฺหิ ซึ่งคำ สามิกสฺส ของสามี’ อิติ ดังนี้, จิตฺตํ อ.จิต ตสฺสา (อิตฺถิยา) ของหญิงนั้น อิติ ว่า “เอโส (สามีโก) อ.สามีนั้น คเหตฺวา ถือเอาแล้ว อิทํ (ปฺหรณฺวตฺถุ) ซึ่งวัตถุเป็นเครื่องประหารนี้ คนฺตุวา ไปแล้ว กโรตฺถุ จงกระทำ ปาณาติปาตํ ซึ่งการยังสัตว์ให้ตกลงไป” อิติ ดังนี้ นตถิ ย่อมไม่มี, หิ เหมือนอย่างว่า วณฺเ ครั้นเมื่อแผล ปาณิตลสฺมิ บนพื้นแห่งฝ่ามือ อสติ ไม่มีอยู่, (ปุกคฺลสฺส) เมื่อบุคคล คณฺหนตฺสส จับอยู่ วิสฺ ซึ่งยาพิษ ตํ วิสฺ อ.ยาพิษนั้น น สกฺโกติ ย่อมไม่อาจ อหฺนฺหิตฺตุ เพื่ออันตามเผาไหม้ (ยถา) ฉนฺใด, ปาปํ นาม ชื่อ อ.บาป น โหติ ย่อมไม่มี (ปุกคฺลสฺส) แก่บุคคล อภโรนฺตสฺส ผู้ไม่กระทำอยู่ ปาปํ ซึ่งบาป ธนฺหาทีนฺ (ปฺหรณฺวตฺถุหิ) นีหริตฺวา ททโตปิ แม้ผู้นำออก ซึ่งวัตถุเป็นเครื่องประหาร ท. มีธนูเป็นต้น แล้วจึงให้อยู่ อภาเวห เพราะความไม่มี อกฺุสลเจตนาหฺย แห่งเจตนาอันเป็นอกุศล เอวเมว ฉนฺนํ นั้นเทียว” อิติ ดังนี้ อหฺสฺหฺริ ขมฺภูตฺวา ธมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว อิมํ คาถํ ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

“เจ หากว่า วณฺเ อ.แผล ปาณิมฺหิ ที่ฝ่ามือไซ้ น อสฺส ไม่
พินฺม, (ปุกคฺโล) อ.บุคคล หเรยฺย พินฺนาไป วิสฺ ซึ่งยาพิษ
ปาณินา ด้วยฝ่ามือ, (หิ) เพราะว่า วิสฺ อ.ยาพิษ น อหฺเวติ
ย่อมไม่ไปตาม (ปาณิ) ซึ่งฝ่ามือ อพพณ อันไม่มีแผล (ยถา)

ฉันท, ปาป อ.บาป นตฺถิ ย่อมไม่มี (บุคคลสุส) แก่บุคคล
อกุพฺพโต ผู้ไม่กระทำอยู่ (เอว) ฉันทัน” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บัดนี้ เธอทั้งหลายเป็นผู้หนึ่ง
ประชุมพูดคุยกันด้วยเรื่องอะไรกันหรือ?” เมื่อภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า “ด้วยเรื่อง
ชื่อนี้” จึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พระโสดาบันทั้งหลาย ย่อมไม่กระทำ
ปาณาติบาต, แต่หญิงนั้นได้ทำอย่างนั้นด้วยคิดว่า ‘จะทำคำของสามี’, นางไม่มีจิต
ว่า ‘ขอสามีถือเอาวัตถุเป็นเครื่องประหารนี้ไปทำปาณาติบาต’, เหมือนกับ เมื่อแผล
ที่ฝ่ามือไม่มี เมื่อบุคคลหยาบยาพิษ ยาพิษก็ไม่สามารถที่จะตามเผาไหม้ได้ ฉันท,
ธรรมดาว่าบาป ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ไม่กระทำบาป ถึงแม้จะนำวัตถุเป็นเครื่องประหาร
ทั้งหลายมีธนูเป็นต้นออกมาให้ก็ตาม เพราะไม่มีอกุศลเจตนา” เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิ
แสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

“หากว่า แผลที่ฝ่ามือไม่พียงมี, บุคคลสามารถที่จะนำยาพิษไป
ด้วยฝ่ามือได้, ยาพิษย่อมไม่ไปตามฝ่ามือที่ไม่มีแผล ฉันท,
บาป ย่อมไม่มีแก่บุคคลผู้ไม่ทำ ฉันทัน”

สตฺถา สุทฺธกัตฺตาใน อหฺย อาชยตบทกัตฺตฺวาจก อาคนฺตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน
ปุจฺฉิตฺวา “ภิกฺขเว อาลปนะ ตุมฺहे สุทฺธกัตฺตาใน อตฺถย อาชยตบทกัตฺตฺวาจก กาย
วิเสสณะของ กถาย นุคฺคัพฺท ปุจฺฉนฺตฺถะ เอตฺรหิ กาลสัตฺตมฺมีใน อตฺถ กถาย ภาวะใน
สนฺนิสิณฺหาฯ วิกิตฺกัตฺตาใน อตฺถ” อิติคฺคัพฺท อากาเรใน ปุจฺฉิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน
วตฺวา, “มยฺ สุทฺธกัตฺตาใน อมฺหฺย อาชยตบทกัตฺตฺวาจก เอตฺรหิ กาลสัตฺตมฺมีใน อมฺห
นามคฺคัพฺท สัณฺญาโชตกะเข้ากัป อิมายยฺ วิเสสณะของ กถายยฺ ภาวะใน สนฺนิสิณฺหาฯ
วิกิตฺกัตฺตาใน อมฺห” อิติคฺคัพฺท สฺรูปะใน วจเนยฺ ลักษณะใน วุตเตยฺ ลักษณะกิริยา เตหิ
วิเสสณะของ ภิกฺขุหิยฺ อนภินิหิตกัตฺตาใน วุตเต, “ภิกฺขเว อาลปนะ โสตาปนฺนา สุทฺธกัตฺตา
ใน กโรนฺติยฺ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก นคฺคัพฺท ปฏฺิเสรณฺตฺถะ ปาณาติปาตํ อวุตตกัมมะใน
กโรนฺติ, ปน วิเสสโชตกะ สา วิเสสณะของ อิตฺถิ สุทฺธกัตฺตาใน อกาลสิยฺ อาชยตบท
กัตฺตฺวาจก ‘อหฺ สุทฺธกัตฺตาใน กโรมิยฺ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก สามิกสุส สามีสัมพันธะ
ใน วจเนยฺ อวุตตกัมมะใน กโรมิ’ อิติคฺคัพฺท สฺรูปะใน จินฺตเนนยฺ ภาวะใน อกาลสิ ตถา
กิริยาวิเสสณะใน อกาลสิ, ‘เอโส วิเสสณะของ สามิกโกยฺ สุทฺธกัตฺตาใน กโรตฺตฺยฺ อาชยต-

บทกัตตฺวจาก อิทํ วิเสสณะของ ปหฺรณวตฺถุญฺ อวฺตตกั้มมะไน คเหตฺวาจฺ ปุพฺพกาล-
 กิริยาไน คนฺตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาไน กโรตฺ ภาณนาติปาตํ อวฺตตกั้มมะไน กโรตฺ’ อิติ
 ศัพท์ สรุประไน จิตฺตํ สุทฺธกัตตานิ นตฺถิฯ กิริยาบทกัตตฺวจาก ตสฺสา วิเสสณะของ
 อิตฺถิยาจฺ สามีสัมพันธะไน จิตฺตํ, หิตฺศัพท์ ตปฺปภาฏิกฺรณชฺตทกะ วณฺณ ลักขณะไน อสฺติฯ
 ลักขณกิริยา ยถา อุปมาชฺตทกะ ปาณิตลสมฺมึ ภินนาธาระไน วณฺณ, ปุคฺคลสฺส อนาทร
 ไน คณฺหนตสฺสจฺ อนาทรกิริยา วิสํ อวฺตตกั้มมะไน คณฺหนตสฺส, ตํ วิเสสณะของ วิสํ
 สุทฺธกัตตานิ สกฺโกตฺติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวจาก อนฺนุหฺหิตฺ ตุมฺมตฺถสัมปทานไน สกฺโกตฺติ
 นศัพท์ ปฏฺฐิเสระไน สกฺโกตฺติ, นามศัพท์ สัณฺญาชฺตทกะเข้ากับ ปาปํ สุทฺธกัตตานิ
 โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวจาก เอวเมว อุปเมยยชฺตทกะ อกฺกุสลเจตฺตนาถ ภาวาทิสัมพันธะ
 ไน อภาเวณจฺ เหตุไน โหติ ปาปํ อวฺตตกั้มมะไน อกฺโรนฺตสฺสจฺ วิเสสณะของ ปุคฺคลสฺสจฺ
 สัมปทานไน โหติ ฐนฺนอาทินิ วิเสสณะของ ปหฺรณวตฺถุญฺจฺ อวฺตตกั้มมะไน นีหริตฺวาจฺ
 ปุพฺพกาลกิริยาไน ททโต อปิตฺศัพท์ อเปกขตฺถะเข้ากับ ททโตจฺ วิเสสณะของ ปุคฺคลสฺส
 นศัพท์ ปฏฺฐิเสระไน โหติ” อิตฺติศัพท์ อากาเรไน วตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาไน ฆมฺเฏตฺวา
 อนฺนุสฺสนฺธิ อวฺตตกั้มมะไน ฆมฺเฏตฺวาจฺ สมานกาลกิริยาไน เทเสนฺโต ฐมฺมํ อวฺตตกั้มมะไน
 เทเสนฺโตจฺ อพฺพันฺตรกิริยาของ สตฺถา อิมํ วิเสสณะของ คาลํจฺ อวฺตตกั้มมะไน อาห

“เจศัพท์ ปริกัปปัตถะ วณฺณ สุทฺธกัตตานิ อสฺสจฺ อาชยาตบท
 กัตตฺวจาก ปาณิมฺหิ ภินนาธาระไน วณฺณ นศัพท์ ปฏฺฐิเสระไน
 อสฺส, ปุคฺคโล สุทฺธกัตตานิ หเรยฺยจฺ อาชยาตบทกัตตฺวจาก
 ปาณินา ภาระไน หเรยฺย วิสํ อวฺตตกั้มมะไน หเรยฺย, หิตฺศัพท์
 เหตุชฺตทกะ วิสํ สุทฺธกัตตานิ อนฺนเวตฺติจฺ อาชยาตบทกัตตฺวจาก
 ยถา อุปมาชฺตทกะ นศัพท์ ปฏฺฐิเสระไน อนฺนเวตฺติ อพฺพณฺ
 วิเสสณะของ ปาณินํ อวฺตตกั้มมะไน อนฺนเวตฺติ, ปาปํ สุทฺธกัตตานิ
 ไน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตตฺวจาก เอวํ อุปเมยยชฺตทกะ อกฺกุพฺพโต
 วิเสสณะของ ปุคฺคลสฺสจฺ สัมปทานไน นตฺถิ” อิตฺติศัพท์ สรุประไน
 อิมํ คาลํ ฯ

.....

๔๔. ตตถ นาสุสาติ น ภเวยฺย ฯ

ตตถ (ปเทศุ) “นาสุสาติ (ปทสฺส) “น ภเวยฺย” (อติ อตุโถ) ฯ

(อตุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “น ภเวยฺย ไม่พึงมี” (อติ) ดังนี้ ตตถ (ปเทศุ) “นาสุสาติ (ปทสฺส) แห่ง- ในบท ท. เหล่านั้นหนา -บทว่า “นาสุส” ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “นาสุส” ความว่า “ไม่พึงมี”

ตตถ วิเสสณะของ ปเทศุๆ นิทธารณะใน ปทสฺส “นาสุส” สรุปะใน อติๆ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺสๆ นิทธารณะและสามีสัมพันธะใน อตุโถ “นศัพท์ ปฏิเสระใน ภเวยฺยๆ อาชยาตบทกัตตุวากของ วโณ” อติศัพท์ สรุปะใน อตุโถๆ ลิงคัตถะ ฯ

๔๕. หเรยฺยาติ หริตุํ สกุกุณฺเวยฺย ฯ

“หเรยฺยาติ (ปทสฺส) “หริตุํ สกุกุณฺเวยฺย” (อติ อตุโถ) ฯ

(อตุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “สกุกุณฺเวยฺย พึงอาจ หริตุํ เพื่ออันนำไป” (อติ) ดังนี้ ปทสฺส แห่งบท “หเรยฺยาติ ว่า “หเรยฺย” ดังนี้ ฯ

บทว่า “หเรยฺย” ความว่า พึงอาจเพื่อที่จะนำไปได้

“หเรยฺย” สรุปะใน อติๆ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺสๆ สามีสัมพันธะใน อตุโถ “หริตุํ ตุมัตถ- สัมปทานใน สกุกุณฺเวยฺยๆ อาชยาตบทกัตตุวากของ ปุคฺคโล” อติศัพท์ สรุปะใน อตุโถๆ ลิงคัตถะ ฯ

๔๖. กิการณา ?

“(ปุคฺคโล) กิการณา (ปาณินา วิสํ หเรยฺย” อติ ปุจฺจา) ฯ

(ปุจฺจา) อ.อรรถ (อติ) ว่า “(ปุคฺคโล) อ.บุคคล (หเรยฺย) พึงนำไป (วิสํ) ซึ่งยาพิษ (ปาณินา) ด้วยฝ่ามือ กิการณา เพราะเหตุอะไร?” อติ ดังนี้ ฯ

ถามว่า “เพราะเหตุอะไร?”

“ปุคฺคโล สุทธกัตตาใน หเรยฺยๆ อาชยาตบทกัตตุวาก กิการณา เหตุใดใน หเรยฺย

ปาณินา กระณะใน หเรยย วิสั อวุตตกัมมะใน หเรยย” อิติศัพท์ สรุปะใน ปุจฉาๆ
ลึงคัตตะ ๕

๔๗. “ยสุมา นาพพณั วิสมนุเวติ ๕

“ยสุมา น อพพณั (ปาณิ) วิสั อนุเวติ, (ตสุมา ปุคคโล ปาณินา วิสั หเรยย” อิติ
วิสสชชนั) ๕

(วิสสชชนั) อ.อันแก (อิตติ) ว่า “วิสั อ.ยาพิษ น อนุเวติ ย่อมไม่ไปตาม (ปาณิ) ซึ่ง
ฝ่ามือ อพพณั อันไม่มีแผล ยสุมา เพราะเหตุใด, (ตสุมา) เพราะเหตุนั้น (ปุคคโล)
อ.บุคคล (หเรยย) พึงนำไป (วิสั) ซึ่งยาพิษ (ปาณินา) ด้วยฝ่ามือ” อิติ ดังนี้ ๕
แก้ว่า “ยาพิษย่อมไม่ไปตามฝ่ามือที่ไม่มีแผล เพราะเหตุใด, เพราะเหตุนั้น บุคคลพึง
สามารถนำยาพิษไปด้วยฝ่ามือ”

“วิสั สุกทกัตตาใน อนุเวติๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก ยสุมา เหตุวัตตะ นศัพท์ ปฏิเสช
ใน อนุเวติ อพพณั วิสสนะของ ปาณิๆ อวุตตกัมมะใน อนุเวติ, ตสุมา เหตุวัตตะ
ปุคคโล สุกทกัตตาใน หเรยยๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก ปาณินา กระณะใน หเรยย วิสั
อวุตตกัมมะใน หเรยย” อิติศัพท์ สรุปะใน วิสสชชนัๆ ลึงคัตตะ ๕

๔๘. อพพณั หิ ปาณิ วิสั อนุเวตุ น สกุโกติ, เอเวเมว ธนุอาทีนิ นีหริตวา เทนตสุสาปิ
อกุสสเจตนาย อภาเวน ปาปี อุกุพพโต ปาปี นาม นตติ, อพพณั หิ ปาณิ วิสั
วिय นาสส จิตตัม ปาปี อนุกจจตีติ ๕

“(ยถา) อพพณั หิ ปาณิ วิสั อนุเวตุ น สกุโกติ, เอเวเมว ธนุอาทีนิ (ปหรณวตฺถุนิ) นีหริตวา
เทนตสุสาปิ อกุสสเจตนาย อภาเวน ปาปี อุกุพพโต (ปุคคลสฺส) ปาปี นาม นตติ, อพพณั
หิ ปาณิ (อนนุกจจนตฺ) วิสั วिय น อสฺส (ปุคคลสฺส) จิตตัม ปาปี อนุกจจตีติ (อตฺถ) ๕

(อตฺถ) อ.อธิบาย อิติ ว่า “หิ เหมือนอย่างว่า วิสั อ.ยาพิษ น สกุโกติ ย่อมไม่อาจ
อนุเวตุ เพื่ออันไปตาม ปาณิ ซึ่งฝ่ามือ อพพณั อันไม่มีแผล ยถา ฉนใด, ปาปี
นาม ชื่อ อ.บาป นตติ ย่อมไม่มี (ปุคคลสฺส) แก่บุคคล อุกุพพโต ผู้กระทำอยู่ ปาปี
ซึ่งบาป ธนุอาทีนิ (ปหรณวตฺถุนิ) นีหริตวา เทนตสุสาปิ แม้ผู้ นำออก ซึ่งวัตถุ
เป็นเครื่องประหาร ท. มีธนูเป็นต้น แล้วจึงให้อยู่ อภาเวน เพราะความไม่มี อกุสส-

เจตนาแห่งเจตนาอันเป็นอกุศล เอวเมว ฉนั้นนั้นนี้เกี่ยว, ทิ เพราะวา ปาป
 อ.บาป น อนุคจจติ ย่อมไม่ไปตาม จิตตํ ซึ่งจิต อสฺส (ปุคฺคฺลสฺส) ของบุคคลนั้น
 วิสํ วยิ ราวกะ อ.ยาพิษ (อนนุคจจนฺตํ) อันไม่ไปตามอยู่ ปาณิ ซึ่งฝ่ามือ อพฺพณํ
 อันไม่มีแผล” อิติ ดังนี้ ๕

อธิบายว่า “เหมือนอย่างว่า ยาพิษย่อมไม่สามารถเพื่อจะไปตามฝ่ามือที่ไม่มีแผล
 ฉนั้นใด, ธรรมดาว่าบาป ก็ไม่มีแก่บุคคลผู้ไม่กระทำบาป ถึงแม้จะนำออกวัตถุเป็นเครื่อง
 ประหารทั้งหลายมีธนูเป็นต้นแล้วให้อยู่ เพราะไม่มีอกุศลเจตนา ฉนั้นนั้นนี้แหละ, บาป
 ย่อมไม่ไปตามจิตของบุคคลนั้น เหมือนยาพิษไม่ไปตามฝ่ามือที่ไม่มีแผล” ดังนี้

“หิศัพทํ ตัปฺปาฎิกรณชฺชตกะ วิสํ สุทฺธกัตฺตาใน สกฺโกติฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ยถา
 อฺปฺมาชฺชตกะ อพฺพณํ วิเสสนะของ ปาณิฯ อวฺตตกัมมะใน อนนุเวตฺตํ ตุมตฺตสํปทาน
 ใน สกฺโกติ นศัพทํ ปฏฺิเสระใน สกฺโกติ, นามศัพทํ สญฺญาชฺชตกะเข้ากับ ปาปํฯ สุทฺธ-
 กัตฺตาใน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตฺตฺวาจก เอวเมว อฺปฺเมยยชฺชตกะ ฐนฺวาทีนํ วิเสสนะ
 ของ ปหรณวตฺตฺนํฯ อวฺตตกัมมะใน นีหริตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน เทนฺตสฺส อปฺศัพทํ
 อเปกชฺชตตะเข้ากับ เทนฺตสฺสฯ วิเสสนะของ ปุคฺคฺลสฺส อกฺุสฺลเจตนา ภาวาทิสัมพันธะ
 ใน อภาเวนฯ เหตุไฉน นตฺถิ ปาปํ อวฺตตกัมมะใน อกฺุพฺพโตฯ วิเสสนะของ ปุคฺคฺลสฺสฯ
 สัมปทานใน นตฺถิ, หิศัพทํ เหตุชฺชตกะ ปาปํ สุทฺธกัตฺตาใน อนนุคจจติฯ อาชยาตบท
 กัตฺตฺวาจก อพฺพณํ วิเสสนะของ ปาณิฯ อวฺตตกัมมะใน อนนุคจจนฺตํฯ วิเสสนะของ
 วิสํฯ อฺปฺมาลึงคัตตะ วยิศัพทํ อฺปฺมาชฺชตตะเข้ากับ อพฺพณํ ปาณิ อนนุคจจนฺตํ วิสํ
 นศัพทํ ปฏฺิเสระใน อนนุคจจติ อสฺส วิเสสนะของ ปุคฺคฺลสฺสฯ สามีสัมพันธะใน จิตตํฯ
 อวฺตตกัมมะใน อนนุคจจติ” อิติศัพทํ สรุปะใน อตฺุโถฯ ลึงคัตตะ ๕

๔๙. เทสนาวสาเน พหุ โสตาปตฺติผลาทีนํ ปาปฺุณิสฺสุ ๕

เทสนาวสาเน พหุ (चना) โสตาปตฺติผลาทีนํ (อริยผลานิ) ปาปฺุณิสฺสุ ๕

เทสนาวสาเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา พหุ (चना) อ.ชน ท. มาก
 ปาปฺุณิสฺสุ บรรลุแล้ว (อริยผลานิ) ซึ่งอริยผล ท. โสตาปตฺติผลาทีนํ มีโสตาปตฺติผล
 เป็นต้น ๕

เวลาจบพระเทศนา พวกชนเป็นจำนวนมาก ต่างบรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสตาปตฺติผล

เป็นต้น

เทศนาว่าสาเน กาลสัตตมมีใน ปาปฺณีสฺ พหุ วิเสสนะของ ชนาฯ สุทฺธกัตฺตาใน ปาปฺณีสฺฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก โสตาปตฺติมคฺคสฺส อุปนิสฺสโย, เณ การเณน เอส เนสาทกฺุเล นิพฺพตฺโตติ ฯ

๕๐. อปเรน สมเยน ภิกฺขุ กถํ สมฺมจฺจาเปสฺสุ “โก นุ โข กุกกุกุมิตฺตสฺส สปุตฺตสฺส สฺสฺณิสฺสสฺส โสตาปตฺติมคฺคสฺส อุปนิสฺสโย, เณ การเณน เอส เนสาทกฺุเล นิพฺพตฺโตติ ฯ

อปเรน สมเยน ภิกฺขุ กถํ สมฺมจฺจาเปสฺสุ “โก นุ โข กุกกุกุมิตฺตสฺส สปุตฺตสฺส สฺสฺณิสฺสสฺส โสตาปตฺติมคฺคสฺส อุปนิสฺสโย (โหติ), เณ การเณน เอส (กุกกุกุมิตฺโต) เนสาทกฺุเล นิพฺพตฺโตติ ฯ

อปเรน สมเยน ในสมัยอื่นอีก ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. กถํ ยํจฺวาจาเป็นเครื่องกล่าว อิติ ว่า “โก นุ โข อ.อะไรหนอแล อุปนิสฺสโย เป็นอุปนิสฺย โสตาปตฺติมคฺคสฺส แห่งโสตาปตฺติมรรค กุกกุกุมิตฺตสฺส ของนายพรานชื่อว่ากุกกุกุมิตร สปุตฺตสฺส ผู้เป็นไปกับด้วยบุตร สฺสฺณิสฺสสฺส ผู้เป็นไปกับด้วยลูกสะใภ้ (โหติ) ย่อมเป็น, เอส (กุกกุกุมิตฺโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุกุมิตรนั้น นิพฺพตฺโต บังเกิดแล้ว เนสาทกฺุเล ในตระกูลแห่งนายพราน เณ การเณน เพราะเหตุอะไร?” อิติ ดังนี้ สมฺมจฺจาเปสฺสุ ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว ฯ

ในสมัยอื่นอีก พวกภิกษุต่างพากันสนทนากันว่า “อะไรหนอแล เป็นอุปนิสฺยแห่งโสตาปตฺติมรรคของนายพรานกุกกุกุมิตรพร้อมบุตรพร้อมลูกสะใภ้, นายพรานกุกกุกุมิตรนั้นบังเกิดในตระกูลนายพราน เพราะเหตุอะไร?”

อปเรน วิเสสนะของ สมเยนฯ ตติยากาลสัตตมมีใน สมฺมจฺจาเปสฺสุ ภิกฺขุ เหตุกัตฺตาใน สมฺมจฺจาเปสฺสุฯ อาชยาตบทเหตุกัตฺตฺวาจาก กถํ การิตกัมมะใน สมฺมจฺจาเปสฺสุ “โก สุทฺธกัตฺตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก นุคฺคํ ปุจฺฉนํตถะ โชคฺคํ วจฺนาลังการะ กุกกุกุมิตฺตสฺส สามีสัมพันธะใน อุปนิสฺสโย สปุตฺตสฺส กัถิ สฺสฺณิสฺสสฺส กัถิ วิเสสนะของ กุกกุกุมิตฺตสฺส โสตาปตฺติมคฺคสฺส สามีสัมพันธะใน อุปนิสฺสโยฯ วิกิตกัตฺตาใน โหติ, เอส วิเสสนะของ กุกกุกุมิตฺโตฯ สุทฺธกัตฺตาใน นิพฺพตฺโตติ กิตบทกัตฺตฺวาจาก เณ วิเสสนะ

ของ การณนง เหตุไฉน นิพพุตโต เนสาทกุเล วิสยาธาระใน นิพพุตโต” อิติศัพท์
สรุปะใน กถ ๗

๕๑. สตุถา อากนตุวา “กาย นุตถ ภิภขเว เอตริท กถาย สนฺนินฺนนาติ ปุจฺจิตฺวา,
“อิมาย นามาติ วุตเต, “ภิภขเว อตีเต กสฺสปทสพฺลสฺส ธาตุเจตียํ สํวิทหนฺตา
เอวมาหํสุ ‘กั นุ โข อิมสฺส เจตียสฺส มตฺติกา ภวิสฺสติ, กั อุทกนฺติ ๗

สตุถา อากนตุวา “(ตุเม) กาย นุ อุตถ ภิภขเว เอตริท กถาย สนฺนินฺนนาติ ปุจฺจิตฺวา, “(มย
เอตริท) อิมาย นาม (กถาย สนฺนินฺนนา อมฺห)” อิติ (วเจเน เตหิ ภิภขฺหิ) วุตเต, “ภิภขเว
อตีเต (ชนา) กสฺสปทสพฺลสฺส ธาตุเจตียํ สํวิทหนฺตา เอว อามํสุ ‘กั นุ โข อิมสฺส เจตียสฺส
มตฺติกา ภวิสฺสติ, กั (อิมสฺส เจตียสฺส) อุทกํ (ภวิสฺสติ)’ อิติ ๗

สตุถา อ.พระศาสดา อากนตุวา เสด็จมาแล้ว ปุจฺจิตฺวา ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า
“ภิภขเว ดูก่อนภิภข ท. (ตุเม) อ.เธอ ท. สนฺนินฺนนา เป็นผู้นั่งพร้อมกันแล้ว กถาย
ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว กาย นุ อะไรหนอ อุตถ ย่อมมี เอตริท ในกาลนี้”
อิติ ดังนี้, (วเจเน) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “(มย) อ.ข้าพระองค์ ท. (สนฺนินฺนนา) เป็น
ผู้ นั่งพร้อมกันแล้ว (กถาย) ด้วยวาจาเป็นเครื่องกล่าว อิมาย นาม ชื่อนี้ (อมฺห)
ย่อมมี (เอตริท) ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ (เตหิ ภิภขฺหิ) อันภิภข ท. เหล่านั้น วุตเต
กราบทูลแล้ว, อาม ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิภขเว ดูก่อนภิภข ท. อตีเต ในกาลอันเป็น
ไปล่วงแล้ว (ชนา) อ.ชน ท. สํวิทหนฺตา จัดแจงอยู่ ธาตุเจตียํ ซึ่งพระเจตีย์สำหรับ
บรรจุซึ่งพระธาตุ กสฺสปทสพฺลสฺส ของพระทศพลพระนามว่ากัสสปะ อามํสุ กล่าว
แล้ว เอว อย่างนี้ อิติ ว่า ‘กั นุ โข อ.อะไรหนอแล มตฺติกา เป็นดินเหนียว อิมสฺส
เจตียสฺส แห่งพระเจตีย์นี้ ภวิสฺสติ จักเป็น, กั อ.อะไร อุทกํ เป็นน้ำ (อิมสฺส
เจตียสฺส) แห่งพระเจตีย์นี้ (ภวิสฺสติ) จักเป็น” อิติ ดังนี้ ๗

พระศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า “ดูก่อนภิภขทั้งหลาย บัดนี้ เธอทั้งหลายเป็นผู้หนึ่ง
ประชุมพูดคุยกันด้วยเรื่องอะไรกันหรือ?” เมื่อภิภขเหล่านั้นกราบทูลว่า “ด้วยเรื่องชื่อ
นี้” จึงตรัสว่า “ดูก่อนภิภขทั้งหลาย ในอดีตกาล พวกชนกำลังจัดแจงพระเจตีย์สำหรับ
บรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระทศพลพระนามว่ากัสสปะ กล่าวกันอย่างนี้ว่า ‘อะไร
หนอ จักเป็นดินเหนียวสำหรับเจตีย์นี้ อะไรจักเป็นน้ำ’

สตฺธา สุธรกัถตาโน อาหฺย อาชยาตบทกัถตฺวาจก อาคนฺตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาโน
 ปุจฺจณฺตฺวา “ภิกฺขเว อาลปนํ ตุมฺहे สุธรกัถตาโน อตฺถย อาชยาตบทกัถตฺวาจก กาย
 วิเสสฺนํของ กถาย นุคัถฺทํ ปุจฺจณฺตฺถะ เอตฺรหิ กาลสัถฺตมึโน อตฺถ กถาย ภาวะใน
 สนฺนิสิณฺนาญ วิกิตฺกัถตาโน อตฺถ” อิตฺถิคัถฺทํ อาการะโน ปุจฺจณฺตฺวาญ ปุพฺพกาลกิริยาโน
 อาห, “มยํ สุธรกัถตาโน อมฺหฺย อาชยาตบทกัถตฺวาจก เอตฺรหิ กาลสัถฺตมึโน อมฺห
 นามคัถฺทํ สัณฺญาชิตฺกะเข้ากัถ อิมายญ วิเสสฺนํของ กถายญ ภาวะใน สนฺนิสิณฺนาญ
 วิกิตฺกัถตาโน อมฺห” อิตฺถิคัถฺทํ สรุปะโน วจเนญ ลัถษณะใน วุตฺเตย ลัถษณกิริยา เตหิ
 วิเสสฺนํของ ภิกฺขุหิญ อนภิตกัถตาโน วุตฺเต, “ภิกฺขเว อาลปนํ อตีเต กาลสัถฺตมึ
 ใน อาหฺสฺสุ ชนา สุธรกัถตาโน อาหฺสฺสุญ อาชยาตบทกัถตฺวาจก กสฺสปทสพฺลสฺส สามี-
 สัมพนฺธะใน ชาติจเจติยํ อวุตฺตกัมมะใน สัวิทฺหนฺตาญ อัมภันตฺรกิริยาของ ชนา เอวํ
 กิริยาวิเสสฺนํของ อาหฺสฺสุ ‘เกิ สุธรกัถตาโน ภวิสฺสติญ อาชยาตบทกัถตฺวาจก นุคัถฺทํ
 ปุจฺจณฺตฺถะ โชคัถฺทํ วจนาล้งการะ อิมสฺส วิเสสฺนํของ เจตียสฺสญ สามีสัมพนฺธะใน
 มตฺติกาญ วิกิตฺกัถตาโน ภวิสฺสติ, เกิ สุธรกัถตาโน ภวิสฺสติญ อาชยาตบทกัถตฺวาจก
 อิมสฺส วิเสสฺนํของ เจตียสฺสญ สามีสัมพนฺธะใน อุกกัถ วิกิตฺกัถตาโน ภวิสฺสติ” อิต
 ถิคัถฺทํ อาการะโน อาหฺสฺสุ ๕

๕๒. อถ เนสํ เอตฺทโหสิ “หริตฺลามโนสิลา มตฺติกา ภวิสฺสติ, ติลเตลล์ อุกกนฺติ ๕

อถ เนสํ (ชนาญ) เอตํ (จินฺตญ) อโหสิ “หริตฺลามโนสิลา มตฺติกา ภวิสฺสติ, ติลเตลล์ อุกก
 (ภวิสฺสติ)” อิติ ๕

อถ ครั้งนั้น เอตํ (จินฺตญ) อ.ความคิถนั้น อิติ ว่า “หริตฺลามโนสิลา อ.หริดาลและ
 มโนสิลา มตฺติกา เป็นดิเนเหนียว ภวิสฺสติ จักเป็น, ติลเตลล์ อ.น้ำมันแห่งงา อุกก
 เป็นน้ำ (ภวิสฺสติ) จักเป็น” อิติ ดังนี้ อโหสิ ได้มีแล้ว เนสํ (ชนาญ) แก่ชน ท. เหล่า
 นั้น ๕

ทีนั้น พวกชนเหล่านั้นได้มีความคิถนั้นว่า “หริดาลและมโนสิลา จักเป็นดิเนเหนียว
 น้ำมันงา จักเป็นน้ำ”

อถ กาลสัถฺตมึ เอตํ วิเสสฺนํของ จินฺตญญ สุธรกัถตาโน อโหสิญ อาชยาตบทกัถตฺวาจก
 เนสํ วิเสสฺนํของ ชนาญญ สัมปนฺทานโน อโหสิ “หริตฺลามโนสิลา สุธรกัถตาโน

ภวิสุสติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก มตฺติกา วิกตีกัตตาโน ภวิสุสติ, ติลเตลลํ สุททกัตตาโน
 ใน ภวิสุสติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อุกทํ วิกตีกัตตาโน ภวิสุสติ” อิติศัพท์ สรุปะเน
 เอตํ จินฺตโน ๕

๕๓. เต ทริตาลมโนสิลา โภฏฏฺเวตฺวา ติลเตเลน สํสนฺทิตฺวา อิกฺกกาย ฆฏฺเวตฺวา สุวณฺณน
 ขจิตฺวา อนฺโต จินฺตฺสู ๕

เต (ชนา) ทริตาลมโนสิลา โภฏฏฺเวตฺวา ติลเตเลน สํสนฺทิตฺวา อิกฺกกาย ฆฏฺเวตฺวา สุวณฺณน
 ขจิตฺวา อนฺโต จินฺตฺสู ๕

เต (ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น โภฏฏฺเวตฺวา ทุบแล้ว ทริตาลมโนสิลา ซึ่งทรดาลและ
 มโนสิลา ท. สํสนฺทิตฺวา คลุกแล้ว ติลเตเลน กับด้วยน้ำมันแห่งงา ฆฏฺเวตฺวา ก่อแล้ว
 อิกฺกกาย ด้วยอิฐ ขจิตฺวา เคลือบแล้ว สุวณฺณน ด้วยทอง จินฺตฺสู ก่อแล้ว อนฺโต
 ในภายใน ๕

พวกชนเหล่านั้น พากันทุบทรดาลและมโนสิลา แล้วทำการคลุกกับน้ำมันงา ก่ออิฐ
 เคลือบด้วยทอง ก่อภายใน

เต วิเสสนะของ ชนาฯ สุททกัตตาโน จินฺตฺสูฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ทริตาลมโนสิลา
 อวุตตกัมมะโน โภฏฏฺเวตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน สํสนฺทิตฺวา ติลเตเลน สหัตตตติยาเข้า
 กับ สํสนฺทิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน ฆฏฺเวตฺวา อิกฺกกาย ภาระโน ฆฏฺเวตฺวาฯ ปุพฺพกาล-
 กิริยาโน ขจิตฺวา สุวณฺณน ภาระโน ขจิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาโน จินฺตฺสู อนฺโต อาชาระ
 ใน จินฺตฺสู ๕

๕๔. พหิมุเช ปน เอกฆนฺสุวณฺณิกฺกกา ว อเหสิ ๕

ปน แต่ว เอกฆนฺสุวณฺณิกฺกกา ว อ.อิฐอันเป็นวิหารแห่งทองอันเป็นแท่งเป็นอัน
 เดียวกัน ท. เทียว อเหสิ ได้มีแล้ว พหิมุเช ในภายนอกแห่งหน้ามุข ๕

แต่ที่หน้ามุข ได้มีอิฐทองคำเป็นแท่งเดียวกัน

ปน วิเสสโศตกะ เอวศัพท์ อวชาระเข้ากับ เอกฆนฺสุวณฺณิกฺกกาฯ สุททกัตตาโน
 อเหสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก พหิมุเช วิสยาชาระโน อเหสิ ๕

๕๕. เอเกกา สตสหัสศคฺชนิกา อโหสิ ๗

เอเกกา (สฺวณฺณินฺฎจกา) สตสหัสศคฺชนิกา อโหสิ ๗

สฺวณฺณินฺฎจกา อ.ก่อนอิฐอันเป็นวิหารแห่งทอง **เอเกกา** ก่อนหนึ่ง ๆ **สตสหัสศคฺชนิกา** เป็นอิฐมีราคาแสนหนึ่งเป็นประมาณ **อโหสิ** ได้เป็นแล้ว ๗

อิฐทองคำแต่ละก้อน ได้มีราคาประมาณหนึ่งแสน

เอเกกา วิเสสนะของ สฺวณฺณินฺฎจกาฯ สฺุทกัตฺตานิ อโหสิฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก สตสหัสศคฺชนิกา วิกตีกัตฺตานิ อโหสิ ๗

๕๖. เต, ยาว ชาติุนิธานา เจติเย นิฎฺฐิตเต, จินฺตยีสฺสุ “ชาติุนิธานกาเล พหฺนุชา ฐเนน อตุโถ, กนฺนุ โข เชฎฺฐจกั กโรมาติ ๗

เต (ชนา), ยาว ชาติุนิธานา เจติเย นิฎฺฐิตเต, จินฺตยีสฺสุ “ชาติุนิธานกาเล พหฺนุชา ฐเนน อตุโถ (อตุถิ), (มย) กั นุ โข เชฎฺฐจกั กโรมาติ ๗

เต (ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น, **เจติเย** ครั้นเมื่อพระเจติย์ **นิฎฺฐิตเต** สำเร็จแล้ว **ยาว** เพียงใด **ชาติุนิธานา** แต่การบรรจุซึ่งพระธาตุ, **จินฺตยีสฺสุ** คิดแล้ว **อติ** ว่า “**อตุโถ** อ.ความต้องการ **ฐเนน** ด้วยทรัพย์ **พหฺนุชา** มาก (**อตุถิ**) มีอยู่ **ชาติุนิธานกาเล** ในกาลเป็นที่บรรจุซึ่งพระธาตุ, (**มย**) อ.เรา ท. **กโรม** จะกระทำ **กั นุ โข** ซึ่งใครหนอแล **เชฎฺฐจกั** ให้เป็นผู้เจริญที่สุด” **อติ** ดังนี้ ๗

พวกชนเหล่านั้น, เมื่อพระเจติย์สำเร็จจนถึงกาลเป็นที่บรรจุพระธาตุ, พวกกันคิดว่า “ในเวลาบรรจุพระธาตุ มีความต้องการด้วยทรัพย์เป็นจำนวนมาก, พวกเราจะตั้งใครกันหนอให้เป็นประธาน”

เต วิเสสนะของ ชนาฯ สฺุทกัตฺตานิ จินฺตยีสฺสุฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก, ยาวคัพฺท กิริยาวิเสสนะใน นิฎฺฐิตเต ชาติุนิธานา อปาทานใน ยาว เจติเย ลัทธิใน นิฎฺฐิตเตฯ ลัทธิกิริยา, “อตุโถ สฺุทกัตฺตานิ อตุถิฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก ชาติุนิธานกาเล กาลสัตตมมีใน อตุถิ พหฺนุชา วิเสสนะของ ฐเนนฯ ตติยาวิเสสนะใน อตุโถ, มย สฺุทกัตฺตานิ กโรมฯ อาชยาตบทกัตฺตวาจก กั อวุตตกัมมะใน กโรม นุคัพฺท ปุจฺฉนัตตะ โข คัพฺท วจนาลังการะ เชฎฺฐจกั วิกตีกัมมะใน กโรม” **อติคัพฺท** อาการะใน จินฺตยีสฺสุ ๗

๕๗. อเถโก ความวาสี เสฏฐิ “อหิ เชฏฐโก ภวิสสามิติ ธาตุนิธานภูจาเน เอกิ หิรณณโกฏฐิ ปกฺขิปี ฯ

อถ เอโก ความวาสี เสฏฐิ “อหิ เชฏฐโก ภวิสสามิติ (วตฺวา) ธาตุนิธานภูจาเน เอกิ หิรณณโกฏฐิ ปกฺขิปี ฯ

อถ ครั้งนั้น เสฏฐิ อ.เศรษฐี ความวาสี ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ เอโก คนหนึ่ง (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อหิ อ.เรา เชฏฐโก เป็นผู้เจริญที่สุด ภวิสสามิ จักเป็น” อิติ ดังนี้ ปกฺขิปี ใส่เข้าไปแล้ว หิรณณโกฏฐิ ซึ่งโกฏฐิแห่งเงิน เอกิ โกฏฐิหนึ่ง ธาตุนิธานภูจาเน ในที่ที่เป็นที่บรรจซึ่งพระธาตุ ฯ

ที่นั้น เศรษฐีชาวบ้านคนหนึ่ง กล่าวว่า “เราจักเป็นประธาน” ดังนี้ แล้วใส่เงินหนึ่งโกฏฐิ ในที่สำหรับบรรจพระธาตุ

อถ กาลสัตตมี เอโก กิติ ความวาสี กิติ วิเสสณะของ เสฏฐิจฺจ สุกฺกัตตาใน ปกฺขิปี ฯ อาขยาตบหกัตตฺวาจก “อหิ สุกฺกัตตาใน ภวิสสามิจฺจ อาขยาตบหกัตตฺวาจก เชฏฐโก วิกติกัตตาใน ภวิสสามิ” อิติศัพท์ อากาละใน วตฺวา ฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปกฺขิปี ธาตุนิธานภูจาเน วิสยาธาระใน ปกฺขิปี เอกิ วิเสสณะของ หิรณณโกฏฐิจฺจ อวุตตกัมมะใน ปกฺขิปี ฯ

๕๘. ตํ ทิสฺวา รมฺภจฺวาสิโน “อโย นครเสฏฐิ ธนเมว สํหฺรติ, เอวรฺรูเป เจติเย เชฏฐโก ภวิตฺตุํ น สกฺโกติ, ความวาสี ปน โภฏฺฐิธนํ ปกฺขิปีตฺวา เชฏฐโก ว ชาโตติ อฺชฺฌายีสุ ฯ

ตํ (กิริย) ทิสฺวา รมฺภจฺวาสิโน (ชนา) “อโย นครเสฏฐิ ธนเมว สํหฺรติ, เอวรฺรูเป เจติเย เชฏฐโก ภวิตฺตุํ น สกฺโกติ, ความวาสี (เสฏฐิ) ปน โภฏฺฐิธนํ ปกฺขิปีตฺวา เชฏฐโก ว ชาโตติ อฺชฺฌายีสุ ฯ

(ชนา) อ.ชน ท. รมฺภจฺวาสิโน ผู้อยู่ในแคว้นแคว้นโดยปกติ ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ (กิริย) ซึ่งกิริยานั้น อฺชฺฌายีสุยกโทษแล้ว อิติ ว่า “อโย นครเสฏฐิ อ.เศรษฐีผู้อยู่ในพระนครนี้ สํหฺรติ ย่อมรวบรวม ธนํ เอว ซึ่งทรัพย์นั้นเทียว, น สกฺโกติ ย่อมไม่อาจ เอวรฺรูเป เจติเย เชฏฐโก ภวิตฺตุํ เพื่ออัน- เป็นผู้เจริญที่สุดในพระเจดีย์ อันมีอย่างนี้เป็นรูป-เป็น, ปน ส่วนว่า เสฏฐิ อ.เศรษฐี ความวาสี ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ ปกฺขิปีตฺวา

ใส่เข้าไปแล้ว โกลิโธน์ ซึ่งทรัพย์มีโกฏิเป็นประมาณ **เขมฺมจโก** เป็นผู้เจริญที่สุดเที่ยว **ชาโต** เกิดแล้ว” **อิตติ** ดังนี้ ฯ

พวกชนชาวแคว้นแคว้นเห็นกริยานั้น ต่างพากันยกโทษขึ้นว่า “เศรษฐีผู้อยู่ในพระนคร นี้ย่อมเก็บรวบรวมแต่ทรัพย์ ไม่สามารถที่จะเป็นประธานในพระเจดีย์เห็นปานนี้ได้ ส่วนเศรษฐีชาวบ้านใส่ทรัพย์หนึ่งโกฏิ กลายเป็นประธานที่เดียว”

ธมฺมจวาสิโน วิเสสณะของ ชนาญ สุททกัตตาโน อชฺฐมาयीสุญ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตัง วิเสสณะของ กิริยัญญ อวุตตกัมมะโน ทิสฺวาญ ปุพฺพกาลกิริยาโน อชฺฐมาयीสุ “อโย วิเสสณะของ นครเสฏฺฐิจฺจ สุททกัตตาโน สํหฺรติ และ สกฺโกติ สํหฺรติ กิติ สกฺโกติ กิติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวคํพทํ อวธารณะเข้ากับ ธนญ อวุตตกัมมะโน สํหฺรติ เอวรุเป วิเสสณะของ เจตียเยญ ภินนาราระโน เขมฺมจโกญ วิกตีกัตตาโน ภวิทฺตฺญ ตุมตถสํมฺปนทานโน สกฺโกติ นคํพทํ ปฏฺฐิสฺสธะโน สกฺโกติ, ปน ปักขันตรโชตกะ คามวาสี วิเสสณะของ เสฏฺฐิจฺจ สุททกัตตาโน ชาโตญ กิตบทกัตตฺวาจก โกลิโธน อวุตตกัมมะโน ปกฺขิปิตฺวาญ ปุพฺพกาลกิริยาโน ชาโต เอวคํพทํ อวธารณะเข้ากับ เขมฺมจโกญ วิกตีกัตตาโน ชาโต” อิตติคํพทํ อาการะโน อชฺฐมาयीสุ ฯ

๕๙. โส เตสํ กถํ สุตฺวา “อหํ เทว โกลิโย ทตฺวา เขมฺมจโก ภวิสฺสามิติ เทว โกลิโย อทาสี ฯ

โส (นครเสฏฺฐิจ) เตสํ (ชนาน) กถํ สุตฺวา “อหํ เทว โกลิโย ทตฺวา เขมฺมจโก ภวิสฺสามิติ (จินเตตฺวา) เทว โกลิโย อทาสี ฯ

โส (นครเสฏฺฐิจ) อ.เศรษฐีผู้อยู่ในพระนครนั้น สุตฺวา ฟังแล้ว กถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่อง กล่าว เตสํ (ชนาน) ของชน ท. เหล่านั้น (จินเตตฺวา) คิดแล้ว อิตติ ว่า “อหํ อ.เรา ทตฺวา ให้แล้ว โกลิโย ซึ่งโกฏิ ท. เทว สอง เขมฺมจโก เป็นผู้เจริญที่สุด ภวิสฺสามิจักเป็น” อิตติ ดังนี้ อทาสี ได้ให้แล้ว โกลิโย ซึ่งโกฏิ ท. เทว สอง ฯ

เศรษฐีชาวพระนครนั้นคิดว่า “เราให้ ๒ โกลิ จักเป็นประธาน” แล้วได้ให้ ๒ โกลิ

โส วิเสสณะของ นครเสฏฺฐิจฺจ สุททกัตตาโน อทาสีญ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เตสํ วิเสสณะของ ชนานญ สามีสัมพันธะโน กถญ อวุตตกัมมะโน สุตฺวาญ ปุพฺพกาลกิริยา

ใน จินเตตฺวา “อหํ สุทฺธกัตฺตานิ ภวิสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เทว วิเสสนะของ โภทฺทโยฯ อวุตตกัมมะเน ทตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ภวิสฺสามิ เชฏฺฐโก วิทิกัตฺตานิ ภวิสฺสามิ” อิตฺตํ อากาเรใน จินเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อทาสี เทว วิเสสนะของ โภทฺทโยฯ อวุตตกัมมะเน อทาสี ฯ

๖๐. อิตโร “อหเมว เชฏฺฐโก ภวิสฺสามิตฺติ ติสฺโส โภทฺทโย อทาสี ฯ

อิตโร (คามวาสี เสฏฺฐิ) “อหเมว เชฏฺฐโก ภวิสฺสามิตฺติ (จินเตตฺวา) ติสฺโส โภทฺทโย อทาสี ฯ

(เสฏฺฐิ) อ.เศรชฺฐี (คามวาสี) ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ อิตโร นอกนี้ (จินเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “อหํ เอว อ.เรานันท์เทยว เชฏฺฐโก เป็นผู้เจริญที่สุด ภวิสฺสามิ จักเป็น” อิติ ดังนี้ อทาสี ได้ให้แล้ว โภทฺทโย ซึ่งโภทฺท ท. ติสฺโส สาม ฯ

เศรชฺฐีชาวบ้านนอกนี้ คิดว่า “เรานันท์แหละจักเป็นประธาน” ได้ให้ ๓ โภทฺท

อิตโร กิตฺติ คามวาสี กิตฺติ วิเสสนะของ เสฏฺฐิฯ สุทฺธกัตฺตานิ อทาสีฯ อาชยาตบท กัตฺตฺวาจก “เอวตฺตํ อวชารณะเข้ากับ อหํ สุทฺธกัตฺตานิ ภวิสฺสามิฯ อาชยาตบท กัตฺตฺวาจก เชฏฺฐโก วิทิกัตฺตานิ ภวิสฺสามิ” อิตฺตํ อากาเรใน จินเตตฺวาฯ ปุพฺพ- กาลกิริยาใน อทาสี ติสฺโส วิเสสนะของ โภทฺทโยฯ อวุตตกัมมะเน อทาสี ฯ

๖๑. เอวํ วทฺเตตฺวา นครวาสี อฏฺฐ โภทฺทโย อทาสี ฯ

(เทว เสฏฺฐิโน ฌน) เอวํ วทฺเตตฺวา, นครวาสี (เสฏฺฐิ) อฏฺฐ โภทฺทโย อทาสี ฯ

(เสฏฺฐิโน) อ.เศรชฺฐี ท. (เทว) สอง (ฌน) ยังทรัพย์ วทฺเตตฺวา ให้เจริญแล้ว เอวํ อย่างนี้, (เสฏฺฐิ) อ.เศรชฺฐี นครวาสี ผู้อยู่ในพระนครโดยปกติ อทาสี ได้ให้แล้ว โภทฺทโย ซึ่งโภทฺท ท. อฏฺฐ แปร ฯ

เศรชฺฐีทั้งสอง ทำให้ทรัพย์เจริญขึ้นอย่างนี้, เศรชฺฐีชาวพระนครได้ให้ ๘ โภทฺท

เทว วิเสสนะของ เสฏฺฐิโน ปกติกัตฺตานิ วทฺเตตฺวาฯ กิริยาประธานนัย ฌน การิตกัม- มะเน วทฺเตตฺวา เอวํ กิริยาวิเสสนะใน วทฺเตตฺวา, นครวาสี วิเสสนะของ เสฏฺฐิฯ สุทฺธ- กัตฺตานิ อทาสีฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อฏฺฐ วิเสสนะของ โภทฺทโยฯ อวุตตกัมมะเน อทาสี ฯ

๖๒. คามวาสีโน ปน เคเห นวโกฏิชนเมว อตถิ, นครวาสีโน จตตาสีโกฏิชน, ตสฺมา คามวาสี จินฺเตสิ “สจําห์ นว โกฏิโย ทสฺสามิ, อยํ ‘ทส โกฏิโย ทสฺสามิติ วกฺขติ, อถ เม นิทฺชนภาโว ปญฺญาอิสฺสตีติ ฯ”

คามวาสีโน (เสฏฺฐจิสฺส) ปน เคเห นวโกฏิชนเมว อตถิ, นครวาสีโน (เสฏฺฐจิสฺส เคเห) จตตาสีโกฏิชน (อตถิ), ตสฺมา คามวาสี (เสฏฺฐจิ) จินฺเตสิ “สจํา อหํ นว โกฏิโย ทสฺสามิ, อยํ (นครวาสี เสฏฺฐจิ) ‘(อหํ) ทส โกฏิโย ทสฺสามิติ วกฺขติ, อถ (ภาเว สนฺเต), เม นิทฺชนภาโว ปญฺญาอิสฺสตีติ ฯ”

ปน ส่วนว่า นวโกฏิชน เอว อ.ทรมย์มีโกฏิเก้าเป็นประมาณนั้นเกี่ยว อตถิ มีอยู่ เคเห ในเรือน (เสฏฺฐจิสฺส) ของเศรษฐี คามวาสีโน ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ, จตตาสีโกฏิชน อ.ทรมย์มีโกฏิสี่สิบเป็นประมาณ (อตถิ) มีอยู่ เคเห ในเรือน (เสฏฺฐจิสฺส) ของเศรษฐี นครวาสีโน ผู้อยู่ในพระนครโดยปกติ, ตสฺมา เพราะเหตุนี้ (เสฏฺฐจิ) อ.เศรษฐี คามวาสี ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ จินฺเตสิ คิดแล้ว อิติ ว่า “สจํา ถ้าว่า อหํ อ.เรา ทสฺสามิ จักให้ โกฏิโย ซึ่งโกฏิ ท. นว เก้า, อยํ (นครวาสี เสฏฺฐจิ) อ.เศรษฐี ผู้อยู่ในพระนครโดยปกตินี้ วกฺขติ จักกล่าว อิติ ว่า ‘(อหํ) อ.เรา ทสฺสามิ จักให้ โกฏิโย ซึ่งโกฏิ ท. ทส สิบ’ อิติ ดังนี้, อถ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่าง นั้น (สนฺเต) มีอยู่, เม นิทฺชนภาโว อ.ความที่แห่งเราเป็นผู้มีทรมย์ไปปราศแล้ว ปญฺญาอิสฺสตีติ จักปรากฏ” อิติ ดังนี้ ฯ

ส่วนทรมย์ ๙ โกฏิเท่านั้นมีอยู่ในเรือนของเศรษฐีชาวบ้าน ทรมย์ ๔๐ โกฏิมีอยู่ในเรือนของเศรษฐีชาวพระนคร, เพราะฉะนั้น เศรษฐีชาวบ้านจึงคิดว่า “ถ้าเราจักให้ ๙ โกฏิ, เศรษฐีชาวพระนครนี้จักกล่าวว่า ‘เราจักให้ ๑๐ โกฏิ’, เมื่อเป็นเช่นนี้ ความที่เรารวมทรมย์ ก็จักปรากฏ”

ปน ปักขันตรโชตกะ เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ นวโกฏิชนํ สุกฺทกัตตานิ อตถิฯ อาขยาตบทกัตตฺวาจก คามวาสีโน วิเสสณะของ เสฏฺฐจิสฺส สามีสัมพันธะใน เคเหฯ วิสยาธาระใน อตถิ, จตตาสีโกฏิชนํ สุกฺทกัตตานิ อตถิฯ อาขยาตบทกัตตฺวาจก นครวาสีโน วิเสสณะของ เสฏฺฐจิสฺสฯ สามีสัมพันธะใน เคเหฯ วิสยาธาระใน อตถิ, ตสฺมา เหตุวัตถะ คามวาสี วิเสสณะของ เสฏฺฐจิฯ สุกฺทกัตตานิ จินฺเตสิฯ อาขยาตบทกัตตฺวาจก “สจํา ปริกัปปัตถ อหํ สุกฺทกัตตานิ ทสฺสามิฯ อาขยาตบทกัตตฺวาจก นว วิเสสณะของ

โกฏิโย ๆ อวุตตกัมมะใน ทสฺสามิ, อหํ กิตฺติ นคฺรวาสี กิตฺติ วิเสสนะของ เสฏฺฐิ ๆ สุทฺธกัตตาใน วกฺขติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ‘อหํ สุทฺธกัตตาใน ทสฺสามิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ทส วิเสสนะของ โกฏิโย อวุตตกัมมะใน ทสฺสามิ’ อิตฺติศัพฺท อากาเรใน วกฺขติ, อถ วิเสสนะของ ภาเว ๆ ลักฺขณะใน สนฺเต ๆ ลักฺขณกิริยา, นิทฺชนภาโว สุทฺธกัตตาใน ปญฺญาอิสฺสติ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เม ภาวาทิสัมพันธะใน นิทฺชนภาโว” อิตฺติศัพฺท อากาเรใน จินฺเตสิ ๕

๖๓. โส เอวมาห “อหํ เอตฺตํ ฌนํ ทสฺสามิ, สปุตฺตทาโร จ เจตฺยิสฺส ทาโส ภวิสฺสามิตฺติ สตฺต ปุตฺเต สตฺต สฺนึสาโย ภริยญฺจ คเหตุวา อตฺตนา สทฺธิ เจตฺยิสฺส นียฺยาเทสิ ๕

โส (คามวาสี เสฏฺฐิ) เอวฺ อาม “อหํ เอตฺตํ ฌนํ ทสฺสามิ, (อหํ) สปุตฺตทาโร จ เจตฺยิสฺส ทาโส ภวิสฺสามิตฺติ สตฺต ปุตฺเต สตฺต สฺนึสาโย ภริยํ จ คเหตุวา อตฺตนา สทฺธิ เจตฺยิสฺส นียฺยาเทสิ ๕

โส (คามวาสี เสฏฺฐิ) อ.เศฺรชฺฐิ ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกตินั้น อาม กล่าวแล้ว เอวฺ อย่างนี้ อิติ ว่า “อหํ อ.เรา ทสฺสามิ จักให้ ฌนํ ซึ่งทรัพย์ เอตฺตํ อันมีประมาณเท่านี้, จ อนึ่ง (อหํ) อ.เรา สปุตฺตทาโร ผู้เป็นไปกับด้วยบุตรและภรรยา ทาโส เป็นทาส เจตฺยิสฺส ของพระเจดีย์ ภวิสฺสามิ จักเป็น” อิติ ดังนี้ คเหตุวา พาเอาแล้ว ปุตฺเต ซึ่งบุตร ท. สตฺต เจตฺ จ ด้วย สฺนึสาโย ซึ่งลูกสะใภ้ ท. สตฺต เจตฺ จ ด้วย ภริยํ ซึ่งภรรยา จ ด้วย นียฺยาเทสิ มอบให้แล้ว เจตฺยิสฺส แก่พระเจดีย์ สทฺธิ กับ อตฺตนา ด้วยตน ๕

เศฺรชฺฐิชาวบ้านนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า “เราจักให้ทรัพย์ประมาณเท่านี้ อนึ่งเราพร้อมบุตรและภรรยา จักเป็นทาสรับใช้พระเจดีย์” แล้วพาเอาบุตรชาย ๗ คน ลูกสะใภ้ ๗ คน และภรรยา มอบถวายแก่พระเจดีย์พร้อมกับตัวเอง

โส กิตฺติ คามวาสี กิตฺติ วิเสสนะของ เสฏฺฐิ ๆ สุทฺธกัตตาใน อาม และ นียฺยาเทสิ อาม กิตฺติ นียฺยาเทสิ กิตฺติ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวฺ กิริยาวิเสสนะใน อาม “อหํ สุทฺธกัตตาใน ทสฺสามิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอตฺตํ วิเสสนะของ ฌนํ อวุตตกัมมะใน ทสฺสามิ, จศัพฺท สัมปิณฑนัตถะ อหํ สุทฺธกัตตาใน ภวิสฺสามิ ๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สปุตฺต-

ทาโร วิเสสณะของ อหิ เจตียสุส สามีสัมพันธะใน ทาโสๆ วิกตีกัตตาใน ภวิสฺฐามิ”
 อิติศัพท์ อาการะใน อาห สตุต สองบท วิเสสณะของ ปุตุเต และ สุณิสายโย ปุตุเต กิติ
 สุณิสายโย กิติ ภริยิ กิติ อวุตตกัมมะใน คเหตุวา จศัพท์ ปทสมุจจยัตถะเข้ากับ สตุต
 ปุตุเต สตุต สุณิสายโย และ ภริยิ คเหตุวา ปุพพกาลกิริยาใน นิยยาเทสิ อุตตนา
 สหัตถตติยาเข้ากับ สหุธิๆ กิริยาสมวายะใน นิยยาเทสิ เจตียสุส สัมปทานใน
 นิยยาเทสิ ฯ

๖๔. รกฎวาลีโน “ชนํ นาม สกกา อุปฺปาเทตุํ, อยมฺปน สปุตฺตทาโร อุตฺตนาํ นิยฺยาเทสิ,
 อยมเวว เขฏฺฐโก โหตุติ ตํ เขฏฺฐกํ กรีสฺสุ ฯ

รกฎวาลีโน (ชนา) “(เกนจิ) ชนํ นาม สกกา อุปฺปาเทตุํ, อยมฺ ปน (คามวาสี เสฏฺฐิ) สปุตฺตทาโร
 อุตฺตนาํ นิยฺยาเทสิ, อยมฺ เอว (คามวาสี เสฏฺฐิ) เขฏฺฐโก โหตุติ (วตุวา) ตํ (คามวาสี เสฏฺฐิ)
 เขฏฺฐกํ กรีสฺสุ ฯ

(ชนา) อ.ชน ท. รกฎวาลีโน ผู้อยู่ในแคว้นแคว้นโดยปกติ (วตุวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า
 “ชนํ นาม ชื่อ อ.ทรัพย์ (เกนจิ) อันใครๆ สกกา อาจ อุปฺปาเทตุํ เพื่ออันให้เกิดขึ้น,
 ปน แต่ว่า อยม (คามวาสี เสฏฺฐิ) อ.เศรษฐี ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกตินี้ สปุตฺตทาโร
 ผู้เป็นไปกับด้วยบุตรและภรรยา นิยฺยาเทสิ มอบให้แล้ว อุตฺตนาํ ซึ่งตน, อยมฺ เอว
 (คามวาสี เสฏฺฐิ) อ.เศรษฐี ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกตินี้เกี่ยว เขฏฺฐโก เป็นผู้เจริญ
 ที่สุด โหตุ จงเป็น” อิติ ดังนี้ กรีสฺสุ กระทำแล้ว ตํ (คามวาสี เสฏฺฐิ) ซึ่งเศรษฐี ผู้อยู่
 ในหมู่บ้านโดยปกตินี้ เขฏฺฐกํ ให้เป็นผู้เจริญที่สุด ฯ

พวกชนชาวแคว้นแคว้นพากันกล่าวว่า “ธรรมดาว่าทรัพย์ ใครๆ ก็สามารถเพื่อที่จะ
 ทำให้เกิดขึ้นได้, แต่เศรษฐีชาวบ้านนี้ พร้อมบุตรและภรรยา มอบถวายตน, เศรษฐี
 ชาวบ้านนี้นั้นแหละจงเป็นประธาน” ทำเศรษฐีชาวบ้านนั้นให้ประธาน

รกฎวาลีโน วิเสสณะของ ชนาๆ สหุทกัตตาใน กรีสฺสุๆ อาชยตบทกัตตุวจาก “นามศัพท์
 สัมพันธะเข้ากับ ชนํๆ วุตตกัมมะใน สกกาๆ กิริยาบทกัมมวจาก เกนจิ อนภิท-
 กัตตาใน สกกา อุปฺปาเทตุํ ตุมตถสัมปทานใน สกกา, ปน ปักขันตรโศตกะ อยม กิติ
 คามวาสี กิติ วิเสสณะของ เสฏฺฐิๆ สหุทกัตตาใน นิยฺยาเทสิๆ อาชยตบทกัตตุวจาก
 สปุตฺตทาโร วิเสสณะของ เสฏฺฐิ อุตฺตนาํ อวุตตกัมมะใน นิยฺยาเทสิ, เอวศัพท์ อวชารณะ

เข้ากับ อัยย กิติ คามวาสี กิติ วิเสสณะของ เสฏฐิจฺจ สุทธกัตตานิ โหตุจฺจ อาชยตบท กัตตุวากก เขฏฐโก วิกติกัตตานิ โหตุ” อิติศัพท์ อาการะไน วตุวากก ปุพพกาลกิริยา ใน กรีสฺส ตํ กิติ คามวาสี กิติ วิเสสณะของ เสฏฐิจฺจ อวุตตกัมมะไน กรีสฺส เขฏฐกํ วิกติกัมมะ ใน กรีสฺส ฯ

๖๕. อิติ เต โสฬสปี ชนา เจตียสฺส ทาสา อหฺลฺสุ ฯ

ชนา อ.ชน ท. **โสฬสปี** แมลสิบก เต เหล่านั้น **ทาสา** เป็นทาส **เจตียสฺส** ของพระเจตีย **อหฺลฺสุ** ได้เป็นแล้ว **อิติ** ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พวกชนทั้ง ๑๖ คนเหล่านั้น ได้เป็นทาสรับใช้พระเจตีย ด้วยประการฉะนี้

อปีศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากับ โสฬส เต กิติ โสฬส กิติ วิเสสณะของ ชนาจฺจ สุทธกัตตานิ ใน อหฺลฺสุจฺจ อาชยตบทกัตตุวากก อิติศัพท์ ปการัตตะ เจตียสฺส สามีสัมพันธไน ทาสาจฺจ วิกติกัตตานิ อหฺลฺสุ ฯ

๖๖. รฏฺฐวาสิโน ปน เต ภูชิสฺเส กรีสฺส ฯ

รฏฺฐวาสิโน ปน (ชนา) เต (ชเน) ภูชิสฺเส กรีสฺส ฯ

ปน แต่ว่า (ชนา) อ.ชน ท. **รฏฺฐวาสิโน** ผู้อยู่ในแคว้นแคว้นโดยปกติ **กรีสฺส** กระทำแล้ว **เต (ชเน)** ซึ่งชน ท. เหล่านั้น **ภูชิสฺเส** ให้เป็นไท ฯ

แต่ชนชาวแคว้นแคว้นโดยปกติทั้งหลาย ก็ทำชนเหล่านั้นให้เป็นไท

ปน ปักขันตรโชตกะ รฏฺฐวาสิโน วิเสสณะของ ชนาจฺจ สุทธกัตตานิ กรีสฺสจฺจ อาชยตบท กัตตุวากก เต วิเสสณะของ ชเนจฺจ อวุตตกัมมะไน กรีสฺส ภูชิสฺเส วิกติกัมมะไน กรีสฺส ฯ

๖๗. เอวํ สนฺเตปี, เจตียเมว ปฏฺฐิขคฺคิตฺวา ยาวตายุกํ จตุวา ตโต จุตฺตา เทวโลเก นิพฺพตฺตีสฺส ฯ

เอวํ (ภาเว) สนฺเตปี, (เต ชนา) เจตียเมว ปฏฺฐิขคฺคิตฺวา ยาวตายุกํ จตุวา ตโต (อตุตทาวโต) จุตฺตา เทวโลเก นิพฺพตฺตีสฺส ฯ

เอวี่ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น **สนุเตปิ** แม่มีย้อย, (**เต ชนา**) อ.ชน ท. เหล่า
นั้น **ปฏิชคคิตวา** ปฏิบัติแล้ว **เจตยัม** เอวี่ ซึ่งพระเจดีย์นั้นเทียว **จตุวา** ดำรงอยู่แล้ว
ยาวตายุกั สิ้นกาลกำหนดเพียงใดแห่งอายุ **จตุตา** เคลื่อนแล้ว **ตโต (อตุตภาวโต)**
จากอตุตภาวนั้น **นิพพตติสสุ** บังเกิดแล้ว **เทวโลก** ในเทวโลก ฯ

เมื่อเป็นเช่นนี้, พวกชนเหล่านั้น ก็ยังปฏิบัติพระเจดีย์นั้นแหละ ดำรงอยู่ตลอดชีวิต
เคลื่อนจากอตุตภาวนั้น ไปบังเกิดในเทวโลก

เอวี่ วิเสสนะของ ภาเวๆ ลักษณะใน สนุเตๆ ลักษณะกิริยา อปีศัพท อเปกชัตตะเข้ากับ
สนุเต, เต วิเสสนะของ ชนาๆ สุกุทธกัตตาใน นิพพตติสสุๆ อาชยาตบทกัตตุวาจาก
เอวศัพท อวารณะเข้ากับ เจตยัมๆ อวุตตกัมมะใน ปฏิชคคิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน
จตุวา ยาวตายุกั อัจฉันตสังโยคะใน จตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน จตุตา ตโต วิเสสนะของ
อตุตภาวโตๆ อปาทานใน จตุตาๆ วิเสสนะของ ชนา เทวโลก วิสยาธาระใน
นิพพตติสสุ ฯ

๖๘. เตสสุ เอกัม พุทฺธนฺตรํ เทวโลกเ วสนฺเตสฺสุ, อิมสฺสมิ พุทฺธรูปฺปาเท ภริยา ตโต จวิตฺวา
ราชคเห เสฏฺฐจิโน ธีตา หุตฺวา นิพพตฺติ ฯ

เตสสุ (ชเนสฺสุ) เอกัม พุทฺธนฺตรํ เทวโลกเ วสนฺเตสฺสุ, อิมสฺสมิ พุทฺธรูปฺปาเท ภริยา ตโต (เทวโลกโต)
จวิตฺวา ราชคเห เสฏฺฐจิโน ธีตา หุตฺวา นิพพตฺติ ฯ

เตสสุ (ชเนสฺสุ) ครั้นเมื่อชน ท. เหล่านั้น **วสนฺเตสฺสุ** อยู่อยู่ **เทวโลก** ในเทวโลก
พุทฺธนฺตรํ สิ้นพุทฺธนฺตร **เอกัม** หนึ่ง, **ภริยา** อ.ภรรยา **จวิตฺวา** เคลื่อนแล้ว **ตโต**
(เทวโลกโต) จากเทวโลกนั้น **ธีตา** เป็นธิดา **เสฏฺฐจิโน** ของเศรษฐี **ราชคเห** ในเมือง
ราชคฤห์ **หุตฺวา** เป็น **นิพพตฺติ** บังเกิดแล้ว **อิมสฺสมิ พุทฺธรูปฺปาเท** ในกาลเป็นที่อุบัติ
ขึ้นแห่งพระพุทฺธเจ้านี้ ฯ

เมื่อพวกชนเหล่านั้นขณะอยู่ในเทวโลกสิ้นหนึ่งพุทฺธนฺตร, ภรรยาเคลื่อนจากเทวโลก
นั้น บังเกิดเป็นธิดาของเศรษฐีในเมืองราชคฤห์ ในพุทฺธรูปฺปาทกาลนี้

เตสสุ วิเสสนะของ ชเนสฺสุๆ ลักษณะใน วสนฺเตสฺสุๆ ลักษณะกิริยา **เอกัม** วิเสสนะของ
พุทฺธนฺตรๆ อัจฉันตสังโยคะใน วสนฺเตสฺสุ เทวโลก วิสยาธาระใน วสนฺเตสฺสุ, ภริยา
สุกุกุทธกัตตาใน นิพพตฺติๆ อาชยาตบทกัตตุวาจาก **อิมสฺสมิ** วิเสสนะของ พุทฺธรูปฺปาเทๆ

กาลสัตตมมีใน นิพพตติ ตโต วิเสสณะของ เทวโลกโตๆ อปาทานใน จวิตวาๆ ปุพพ-
กาลกิริยาใน หุตวา ราชคเห วิสยาธาระใน หุตวา เสฏฐิโน สามีสัมพันธะใน ธีตาๆ
วิกตีกัตตาใน หุตวาๆ สมานกาลกิริยาใน นิพพตติ ๕

๖๙. สา กุมาริกา ว หุตวา โสตาปตติผล ปาปุณิ ๕

สา (เสฏฐิธีตา) กุมาริกา ว หุตวา โสตาปตติผล ปาปุณิ ๕

สา (เสฏฐิธีตา) อ.ธิดาของเศรษฐีนั้น กุมาริกา เป็นนางกุมาริกาเทียว หุตวา เป็น
ปาปุณิ บรรลุแล้ว โสตาปตติผล ซึ่งโสตาปตติผล ๕

ธิดาเศรษฐีนั้นเป็นกุมาริกานั้นแหละ บรรลุโสตาปตติผล

สา วิเสสณะของ เสฏฐิธีตาๆ สุกทกัตตาใน ปาปุณิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก เอวคัพท
อวธารณะเข้ากับ กุมาริกาๆ วิกตีกัตตาใน หุตวาๆ สมานกาลกิริยาใน ปาปุณิ
โสตาปตติผล สัมปาปุณิยกัมมะใน ปาปุณิ ๕

๗๐. อทิกฺขสจฺจสฺส ปน ปฏิสนฺธิ นาม ภาริยาติ ตสฺสา สามิโก สมฺปวิรวตฺตมาโน คนฺตฺวา
เนสาทกุเล นิพพตติ ๕

อทิกฺขสจฺจสฺส ปน (สตตฺสส) ปฏิสนฺธิ นาม ภาริยา (โหติ) อิติ ตสฺสา (เสฏฐิธีตฺยา) สามิโก
สมฺปวิรวตฺตมาโน คนฺตฺวา เนสาทกุเล นิพพตติ ๕

ปน ก็ **ปฏิสนฺธิ** นาม ชื่อ อ.ปฏิสนฺธิ (สตตฺสส) ของสัตว์ อทิกฺขสจฺจสฺส ผู้มีสัจจะ
อันไม่เห็นแล้ว ภาริยา เป็นธรรมชาติหยาบ (โหติ) ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนั้น
สามิโก อ.สามิ ตสฺสา (เสฏฐิธีตฺยา) ของธิดาของเศรษฐีนั้น สมฺปวิรวตฺตมาโน
เป็นไปรอบพร้อมอยู่ คนฺตฺวา ไปแล้ว นิพพตติ บังเกิดแล้ว เนสาทกุเล ในตระกูล
แห่งนายพราน ๕

ก็ ธรรมดาปฏิสนฺธิของสัตว์ผู้ยังไม่เห็นสัจจะ เป็นธรรมชาติหยาบ เพราะเหตุนี้ สามิ
ของนาง หมุนไปรอบอยู่ ไปบังเกิดในตระกูลนายพราน

ปนคัพท วากยารัมภโชตกะ นามคัพท สัตฺตญาโชตกะเข้ากับ ปฏิสนฺธิๆ สุกทกัตตาใน
โหติๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก อทิกฺขสจฺจสฺส วิเสสณะของ สตตฺสสๆ สามีสัมพันธะใน

การณานิ ซึ่งเหตุ ท. เทว สอง อิติ คือ ‘อุทกั เจว ซึ่งน้ำ
ด้วยนั้นเทียว กุทุมั จ ซึ่งตมด้วย’ ชายเต ย่อมเกิด อุทเก
ในน้ำ ยถา ฉนไค, ตั เปมึ อ.ความรักนั้น ชายเต ย่อมเกิด
การณนิ เพราะเหตุ ท. ทวีหิ สอง อิติ คือ ‘สนุหิวาเสน
เพราะการอยู่ร่วมกัน ปุพเพว ในกาลก่อนนั้นเทียว วา หรือ
ว่า ปจจุปปนุหิเตน เพราะการเกี่ยวกันในปัจจุบัน’ เอว
ฉนนั้น” ดังนี้

(ภควตา) อันพระผู้มีพระภาค วุตตมปิ แมตริสแล้ว ฯ

สมจริงตั้งพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า

“ดอกอุบลหรือดอกไม้ น้ำที่เหลืออาศัยเหตุ ๒ อย่าง คือ น้ำ และ
เปือกตม ย่อมเกิดในน้ำ ฉนไค, ความรักนั้น ย่อมเกิดเพราะ
เหตุ ๒ อย่าง คือ เพราะการอยู่ร่วมกันในกาลก่อนนั้นแหละ
หรือว่าเพราะเกี่ยวกันในปัจจุบัน ฉนนั้น

จศัพท์ ทัพหิกรณโชตกะ เอต วิเสสนะของ วจันญ วุตตกัมมะใน วุตตัง กิตตทกัมมะ-
วากก อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ วุตตัง ภควตา อนภิตกัตตาใน วุตตัง

“ตั วิเสสนะของ เปมึญ สุททกัตตาใน ชายเตญ อาชยาตบท
กัตตุวากกเอวอุปเมยโยชตกะ ‘ปุพเพว สนุหิวาเสน ปจจุปปนุหิ-
หิเตน วา’ สรุปะใน อิติจ ศัพท์ สรุปะใน ทวีหิ การณนิ ทวีหิ
วิเสสนะของ การณนิเหตุใน ชายเต, อุปปลั กิติ อุทกชาต-
ปุप्ผุ กิติ สุททกัตตาใน ชายเตญ อาชยาตบทกัตตุวากก ยถา
อุปมาโชตกะ วา สองศัพท์ ปทวิกัปปัตถะเข้ากับ อุปปลั และ
เสสสิ อุทกชาตปุप्ผุ เสสสิ วิเสสนะของ อุทกชาตปุप्ผุ ‘อุทกั
เจว กุทุมั จ’ สรุปะใน อิติจ ศัพท์ สรุปะใน เทว การณานิ
เทว วิเสสนะของ การณานิจ อวุตตกัมมะใน นิสุสายจ ปุพพ-
กาลกิริยาใน ชายเต อุทเก วิสยาธาระใน ชายเต” อิติศัพท์
สรุปะใน เอต วจันญ ฯ

๗๓. สา ปุพพิสีเนเหน เนสาทกุล อคมาลี ฯ

สา (เสฏฐิธิตา) ปุพพิสีเนเหน เนสาทกุล อคมาลี ฯ

สา (เสฏฐิธิตา) อ.ธิดาของเศรษฐีนั้น **อคมาลี** ได้ไปแล้ว **เนสาทกุล** สู่วะกุลแห่ง
นายพราน **ปุพพิสีเนเหน** เพราะความรักในกาลก่อน ฯ

ธิดาเศรษฐีนั้นได้ไปสู่วะกุลของนายพรานเพราะความรักในกาลก่อน

สา วิเสสนะของ เสฏฐิธิตา ๆ สุธกัตตาใน อคมาลี ๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก ปุพพิ-
สีเนเหน เหตุใด อคมาลี เนสาทกุล สัมปาปุกนิยักัมมะใน อคมาลี ฯ

๗๔. ปุตตาปิสสา เทวโลกา จวิตวา ตสสาเอว กุจฉิมหิ ปฏิสนธิ คณหีสู ฯ

ปุตตาปี อสสา (เสฏฐิธิตุยา) เทวโลกา จวิตวา ตสสา เอว (เสฏฐิธิตุยา) กุจฉิมหิ ปฏิสนธิ
คณหีสู ฯ

ปุตตาปี แม้อ.บุตร ท. **อสสา (เสฏฐิธิตุยา)** ของธิดาของเศรษฐีนั้น **จวิตวา** เคลื่อน
แล้ว **เทวโลกา** จากเทวโลก **คณหีสู** ถือเอาแล้ว **ปฏิสนธิ** ซึ่งปฏิสนธิ **กุจฉิมหิ**
ในท้อง **ตสสา เอว (เสฏฐิธิตุยา)** ของธิดาของเศรษฐีนั้นนั้นเกี่ยว ฯ

แม้ลูก ๆ ทั้งหลายของธิดาเศรษฐีนั้น ก็เคลื่อนจากเทวโลก ถือปฏิสนธิในท้องของธิดา
เศรษฐีนั้นนั้นแหละ

อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ ปุตตา ๆ สุธกัตตาใน คณหีสู ๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก
อสสา วิเสสนะของ เสฏฐิธิตุยา ๆ สามีสัมพันธะใน ปุตตา เทวโลกา อปาทานใน
จวิตวา ๆ ปุพพิกาลกิริยาใน คณหีสู เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ตสสา ๆ วิเสสนะของ
เสฏฐิธิตุยา ๆ สามีสัมพันธะใน กุจฉิมหิ ๆ วิสยาธาระใน คณหีสู ปฏิสนธิ อวุตตักัมมะ
ใน คณหีสู ฯ

๗๕. สุนิสายปิสสา ตตถ ตตถ นิพพตติตวา วยปุตตา เตสเวย เคะ อคมัสสุ ฯ

สุนิสายปี อสสา (เสฏฐิธิตุยา) ตตถ ตตถ (จาเน) นิพพตติตวา วยปุตตา เตสเวย
(ชนาน) เคะ อคมัสสุ ฯ

สุณิสายปิ แม อ.ลูกสะใภ้ ท. อสุสา (เสฏฐิธิตุยา) ของธิดาของเศรษฐีนั้น
 นิพพตติตวา บังเกิดแล้ว ตตถ ตตถ (จาเน) ในที่นั้นๆ วยปฺปตฺตา ผู้ถึงแล้วซึ่งวัย
 อคมฺสฺ ได้ไปแล้ว เคหฺ สู่เรือน เตสฺ เอว (ชานาน) ของชน ท. เหล่านั้นนั้นเทียว ฯ

แม้ลูกสะใภ้ทั้งหลายของธิดาเศรษฐีนั้น บังเกิดในที่นั้น ผู้ถึงวัยแล้ว ก็ได้ไปยังเรือน
 ของชนเหล่านั้นนั้นแหละ

อปีศัพทํ อเปกขตฺตงฺเข้ากับ สุณิสายปิ สุททกตฺตาใน อคมฺสฺ อายยาตบทกตฺตฺวาจาก
 อสุสา วิเสสนงฺของ เสฏฐิธิตุยาฯ สามีสัมพันธงฺใน สุณิสายปิ ตตถ สองบท วิเสสนงฺของ
 จาเนฯ วิสยาธารงฺใน นิพพตติตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อคมฺสฺ วยปฺปตฺตา วิเสสนงฺ
 ของ สุณิสายปิ เอวศัพทํ อวธารงฺเข้ากับ เตสฺ วิเสสนงฺของ ชานานฯ สามีสัมพันธงฺ
 ใน เคหฺฯ สัมปาปฺณียกัมมงฺใน อคมฺสฺ ฯ

๗๖. เอวํ เต สพฺเพปิ ตทา เจตียํ ปฏิชคฺคิตฺวา ตสฺส กมฺมสุสฺสาณฺภาเวณ โสตาปตฺติผลํ
 ปตฺตตฺตาติ ฯ

เอวํ เต สพฺเพปิ (ชนา) ตทา เจตียํ ปฏิชคฺคิตฺวา ตสฺส กมฺมสุสฺส อานฺุภาเวณ โสตาปตฺติผลํ
 ปตฺตตฺตาติ (อาห) ฯ

เต (ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น สพฺเพปิ แม้ทั้งปวง ปฏิชคฺคิตฺวา ปฏิบัติแล้ว เจตียํ
 ซึ่งพระเจตียํ ตทา ในกาลนั้น ปตฺตฺตา บรรลุแล้ว โสตาปตฺติผลํ ซึ่งโสตาปตฺติผล
 อานฺุภาเวณ เพราะอานฺุภาพ ตสฺส กมฺมสุสฺส แห่งกรรมนั้น เอวํ ด้วยประการฉะนี้
 อิติ ดังนี้ ฯ

พวกชนเหล่านั้นแม้ทั้งหมดปฏิบัติพระเจตียํในคราวนั้น บรรลุโสตาปตฺติผล เพราะ
 อานฺุภาพแห่งกรรมนั้น ด้วยประการฉะนี้ ดังนี้

อปีศัพทํ อเปกขตฺตงฺเข้ากับ สพฺเพ เต กิตฺติ สพฺเพ กิตฺติ วิเสสนงฺของ ชนาฯ สุททกตฺตาใน
 ปตฺตฺตาฯ กิตบทกตฺตฺวาจาก เอวํ ปการตฺตงฺ ตทา กาลสัตตมฺใน ปฏิชคฺคิตฺวา เจตียํ
 อวุตตกัมมงฺใน ปฏิชคฺคิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปตฺตฺตา ตสฺส วิเสสนงฺของ กมฺมสุสฺสฯ
 สามีสัมพันธงฺใน อานฺุภาเวณฯ เหตุใ ปตฺตฺตา โสตาปตฺติผลํ สัมปาปฺณียกัมมงฺใน
 ปาปฺณิ อิติศัพทํ อาการงฺใน อาห ฯ

กุกกุกกุกมิตรตวตฤ

กุกกุกกุกมิตรตวตฤ (นิญจิต์) ๗

กุกกุกกุกมิตรตวตฤ อ.เรื่องแห่งนายพรานชื่อว่ากุกกุกมิตร (นิญจิต์) จบแล้ว ๗

กุกกุกกุกมิตรตวตฤ สุททกัตตาไน นิญจิต์ กิตบทกัตตุวาจก ๗

จบเรื่องนายพรานชื่อว่ากุกกุกมิตร

วิเคราะห์ศัพท์กิตติ์ สมาส และศัพท์ชิต

กุกกุกุมิตตวตถุ

เป็นฉฐฐฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

๑. กุกกุกุมิตตตสส วตถุ กุกกุกุมิตตวตถุ. (กุกกุกุมิตต + วตถุ)
วตถุ อ.เรื่อง กุกกุกุมิตตตสส แห่งนายพรานชื่อว่ากุกกุกุมิตร กุกกุกุมิตตวตถุ ชื่อว่า
กุกกุกุมิตตวตถุ. (เรื่องนายพรานชื่อว่ากุกกุกุมิตร)

เสฐฐฐิตตา

เป็นฉฐฐฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- เสฐฐฐิตโน ชิตตา เสฐฐฐิตตา. (เสฐฐฐิต + ชิต)
ชิตตา อ.ชิตตา เสฐฐฐิตโน ของเศรษฐฐฐิต เสฐฐฐิตตา. (ชิตตาของเศรษฐฐฐิต)

วยปุตตา, ชิตตา

เป็นทุตติยัตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- วยปุตตา วยปุตตา, ชิตตา. (วย + ปุตตา)
(ชิตตา) อ.ชิตตา ปุตตา ถึงแล้ว วย ซึ่ง้วย วยปุตตา ชื่อว่าวยปุตตา (ผู้ถึง้วย), ได้แก่ชิตตา.

สตุตถุมิโก, ปาสาท

เป็นสังสฐฐฐิตทอเนกัตตตตชิต มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สตุตถุ มิโย สตุตถุมิโย. (สตุต + มิโย) อสมหารทิตุสมาส
มิโย อ.ชั้น ท. สตุต เจต สตุตถุมิโย ชื่อว่าสตุตถุมิ. (๗ ชั้น)
๒. สตุตถุมิทิ นิยุตโต สตุตถุมิโก, ปาสาท. (สตุตถุมิ + นิยุตโต) สังสฐฐฐิตทอเนกัตต-
ตตชิต
(ปาสาท) อ.ปราสาท นิยุตโต ประกอบแล้ว สตุตถุมิทิ ด้วยชั้นเจต ท. สตุตถุมิโก
ชื่อว่าสตุตถุมิก (ประกอบด้วยชั้น ๗), ได้แก่ปราสาท.

อุปริคพโก

เป็นอมาทิปรตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คพภสฺส อุปริ อุปริคพโก. (อุปริ + คพภ)

อุปริ ในเบื้องต้น คพภสฺส แห่งห้อง อุปริคพโก ชื่อว่าอุปริคพภ. (ข้างบนห้อง)

อารกษณตถาย

เป็นจตุตถิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อารกษณสฺส อตถาย อารกษณตถาย. (อารกษณ + อตถ)

อตถาย เพื่อประโยชน์ อารกษณสฺส แก่การอารักขา อารกษณตถาย ชื่อว่าอารกษณตถ. (ประโยชน์แก่การอารักขา)

มาตาปิตโร

เป็นอิตรีตรโยคทวิชนสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มาตา จ ปิตา จ มาตาปิตโร. (มาตุ + ปิตุ)

มาตา จ อ.มารดาด้วย ปิตา จ อ.บิดาด้วย มาตาปิตโร ชื่อว่ามาตาปิตุ. (มารดาและบิดา)

สายณหสมโย

เป็นวิเศษนบุพพบทกัมมธรรยสมาส โดยมีอมาทิปรตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อทสฺส สายํ สายณห. (สายํ + อท) อมาทิปรตปุริสสมาส

สายํ อ.เป็นที่ลื่นไป อทสฺส แห่งวัน สายณห. ชื่อว่าสายณห. (เป็นที่ลื่นไปแห่งวัน)

๒. สายณโท จ โส สมโย จาติ สายณหสมโย. (สายณห + สมโย)

สายณโท จ อ.เป็นที่ลื่นไปแห่งวันด้วย โส อ.เป็นที่ลื่นไปแห่งวันนั้น สมโย จ เป็นสมโยด้วย
อิตติ เพราะเหตุนั้น สายณหสมโย ชื่อว่าสายณหสมโย. (สมโยเป็นที่ลื่นไปแห่งวัน, เวลาเย็น)

เอกทิวโส

เป็นอสมาหารทิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอโก จ โส ทิวโส จาติ เอกทิวโส. (เอก + ทิวส)

เอโก จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เอกทิวโส
ชื่อว่าเอกทิวส. (วันหนึ่ง)

วาทปาน

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
วาทสส ปาน วาทปาน. (วาท + ปาน)
ปาน อ.ช่องเป็นที่ดื่มกิน วาทสส ซึ่งลม วาทปาน ชื่อว่าวาทปาน. (ช่องเป็นที่ดื่มกินซึ่งลม,
หน้าต่าง)

อนตรวีถิ

เป็นอมาทิปรตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
วีถิยา อนตร อนตรวีถิ. (อนตร + วีถิ)
อนตร อ.ระหว่าง วีถิยา แห่งถนน อนตรวีถิ ชื่อว่าอนตรวีถิ. (ระหว่างถนน)

ปาสสตานิ

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
ปาสาน สตานิ ปาสสตานิ. (ปาส + สต)
สตานิ อ.ร้อย ท. ปาสาน แห่งบ่วง ท. ปาสสตานิ ชื่อว่าปาสสต. (บ่วง ๑๐๐ อัน)

สูสสตานิ

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
สูลาน สตานิ สูสสตานิ. (สูล + สต)
สตานิ อ.ร้อย ท. สูลาน แห่งหลาว ท. สูสสตานิ ชื่อว่าสูสสต. (หลาว ๑๐๐ อัน)

มิตสตานิ

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
มิตาน สตานิ มิตสตานิ. (มิต + สต)
สตานิ อ.ร้อย ท. มิตาน แห่งเนื้อ ท. มิตสตานิ ชื่อว่ามิตสต. (เนื้อ ๑๐๐ ตัว)

มหาสกุญ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 มทนต์ญ ต่ สกุญญจาติ มหาสกุญ. (มทนต์ + สกุญ)
 มทนต์ จ อ.ใหญ่ด้วย ต่ อ.ใหญ่ขึ้น สกุญ จ เป็นเกี่ยวด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหาสกุญ
 ชื่อว่ามหาสกุญ. (เกี่ยวใหญ่)

สกุญจ

เป็นจตุตถิปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สกุญสส จุรี สกุญจ. (สกุญ + จุรี)
 จุรี อ.รูป สกุญสส แห่งเกี่ยว สกุญจ ชื่อว่าสกุญจ. (รูปเกี่ยว)

วิกิณนตถาย

เป็นจตุตถิปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 วิกิณนตถาย อตถาย วิกิณนตถาย. (วิกิณน + อตถ)
 อตถาย เพื่อประโยชน์ วิกิณนตถาย แก่การขาย วิกิณนตถาย ชื่อว่าวิกิณนตถ. (ประโยชน์
 แก่การขาย)

ปฏิพทจิตตา, เสฏฐิตตา

เป็นจตุตถิปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปฏิพท จิตต ยสสาติ ปฏิพทจิตตา, เสฏฐิตตา. (ปฏิพท + จิตต)
 จิตต อ.จิต ปฏิพท อันปฏิพัทธ์แล้ว ยสสา (เสฏฐิตตา) แห่งธิดาของเศรษฐีโต (อตุติ)
 มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (สา เสฏฐิตตา) อ.ธิดาของเศรษฐีนั้น ปฏิพทจิตตา ชื่อว่าปฏิพทจิตตา
 (ผู้มีจิตอันปฏิพัทธ์แล้ว), ได้แก่ธิดาของเศรษฐี.

คมนาโล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 คมนาญ ต่ กาล จาติ คมนาโล. (คมนา + กาล)
 คมน จ อ.เป็นที่ไปด้วย ต่ อ.เป็นที่ไป กาล จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ คมนา-
 กาล ชื่อว่าคมนาโล. (กาลเป็นที่ไป)

อสุกทวาร

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 อสุกญจ ตํ ทวารญจาติ อสุกทวาร. (อสุก + ทวาร)
 อสุกํ จ อ.โน้นด้วย ตํ อ.โน้นนั้น ทวารํ จ เป็นประตูด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อสุกทวาร
 ชื่อว่าอสุกทวาร. (ประตูด้วย)

คเหตุพพยุตตํ, วตถาภรณชาตํ

เป็นจตุตถิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 คเหตุพพสุลล์ ยุตตํ คเหตุพพยุตตํ, วตถาภรณชาตํ. (คเหตุพพ + ยุตต)
 (วตถาภรณชาตํ) อ.ผ้าและอาภรณ์ ยุตตํ อันควรแล้ว (อตุตนา) คเหตุพพสุลล์ (วตถุสสุลล์)
 แก่ความเป็นวัตถุ อันตน พึงถือเอา คเหตุพพยุตตํ ชื่อว่าคเหตุพพยุตต (อันควรแล้วแก่ความเป็นของ
 อันตนพึงถือเอา), ได้แก่ผ้าและอาภรณ์.

วตถาภรณชาตํ

เป็นสมาหารทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 วตถญจ อาภรณชาตญจ วตถาภรณชาตํ. (วตถ + อาภรณชาต)
 วตถํ จ อ.ผ้าด้วย อาภรณชาตํ จ อ.อาภรณ์ด้วย วตถาภรณชาต. (ผ้าและอาภรณ์)

มลินวตถ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 มลินญจ ตํ วตถญจาติ มลินวตถ. (มลิน + วตถ)
 มลินํ จ อ.อันคร่ำหมองด้วย ตํ อ.อันคร่ำหมองนั้น วตถํ จ เป็นผ้าด้วย อิติ เพราะเหตุ
 นั้น มลินวตถ ชื่อว่ามลินวตถ. (ผ้าอันคร่ำหมอง)

อุทกติตถ

เป็นจตุตถิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 อุทกสุลล์ ติตถํ อุทกติตถ. (อุทก + ติตถ)

ติตติ อ.ท่า อุทกสัส แห่งน้ำ อุทกติตติ ชื่อว่าอุทกติตติ. (ท่าน้ำ)

นิสส์สโย, กุกกุกมิตรโต

เป็นปัญญาที่มีทวิปตลยาธิกรณพหุพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิคโคโต สัสโย ยสสมาติ นิสส์สโย, กุกกุกมิตรโต. (นิ + สัสโย)

สัสโย อ.ความสงสัย นิคโคโต ไปปราศแล้ว ยสมา (กุกกุกมิตรโต) จากนายพรานชื่อว่ากุกกุกมิตรนั้น (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุนั้น (โส กุกกุกมิตรโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุกมิตรนั้น นิสส์สโย ชื่อว่านิสส์สโย (มีความสงสัยออกแล้ว, ปราศจากความสงสัย, หหมดความสงสัย, หายสงสัย), ได้แก่ นายพรานชื่อว่ากุกกุกมิตร.

อปัสสนดา, มาตาปิตโร

เป็นนินิบาดบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น ปัสสนดา อปัสสนดา, มาตาปิตโร. (น + ปัสสนดา)

(มาตาปิตโร) อ.มารดาและบิดา ท. ปัสสนดา เห็นอยู่ น ทามิได้ อปัสสนดา ชื่อว่าอปัสสนดา (ไม่เห็นอยู่), ได้แก่มารดาและบิดาทั้งหลาย.

มตกภตติ

เป็นจตุตถิตตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มตกสัส ภตติ มตกภตติ. (มตก + ภตติ)

ภตติ อ.ภัตริ มตกสัส (ปุคคสส) แก่บุคคลผู้ตายแล้ว มตกภตติ ชื่อว่ามตกภตติ. (ภัตริเพื่อผู้ตายแล้ว)

ฆรพณัน

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ฆรเมว พณัน ฆรพณัน. (ฆร + พณัน)

ฆร เอว อ.เรื่อนั้นเขียว พณัน เป็นเครื่องผูก ฆรพณัน ชื่อว่าฆรพณัน. (เครื่องผูกคือเรื่อน)

ปัจจุสสมโย

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปัจจุโส จ โส สมโย จาติ ปัจจุสสมโย. (ปัจจุส + สมย)

ปัจจุโส จ อ.อันขจัดเสียเฉพาะซึ่งความมืดด้วย โส อ.อันขจัดเสียเฉพาะซึ่งความมืดนั้น สมโย จ เป็นสมัยด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ปัจจุสสมโย ชื่อว่าปัจจุสสมย. (สมัยอันขจัดเสียเฉพาะซึ่งความมืด, ไกลรุ่ง, ไกลสว่าง)

สप्तโต, กุกกุมิตโต

เป็นสหบุพพทพหุพพิทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สท ปุตเตติ โย วตตตีติ สप्तโต, กุกกุมิตโต. (สท + ปุตต)

โย (กุกกุมิตโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุมิตรโต วตตติ ย่อมเป็นไป สท กับ ปุตเตติ ด้วยบุตร ท. อิติ เพราะเหตุนั้น (โส กุกกุมิตโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุมิตรนั้น สप्तโต ชื่อว่าสप्तต (ผู้เป็นไปกับด้วยบุตร, พร้อมกับบุตร), ได้แก่นายพรานชื่อว่ากุกกุมิตร.

สสนิส, กุกกุมิตโต

เป็นสหบุพพทพหุพพิทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สท สสนิสาติ โย วตตตีติ สสนิส, กุกกุมิตโต. (สท + สสนิส)

โย (กุกกุมิตโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุมิตรโต วตตติ ย่อมเป็นไป สท กับ สสนิสาติ ด้วยลูกสะใภ้ ท. อิติ เพราะเหตุนั้น (โส กุกกุมิตโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุมิตรนั้น สสนิส ชื่อว่าสสนิส (ผู้เป็นไปกับด้วยลูกสะใภ้, พร้อมกับลูกสะใภ้), ได้แก่นายพรานชื่อว่ากุกกุมิตร.

ฌาณชาล

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ฌาณเมว ชาล ฌาณชาล. (ฌาณ + ชาล)

ฌาณ เอว อ.พระญาณนั้นเทียว ชาล เป็นช่าย ฌาณชาล ชื่อว่าฌาณชาล. (ช่ายคือพระญาณ)

ปตฺตจิวรี

เป็นสมาหารทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปตฺโต จ จิวรญจ ปตฺตจิวรี. (ปตฺต + จิวร)

ปตฺโต จ อ.บาตรด้วย จิวรี จ อ.จิวรด้วย ปตฺตจิวรี ชื่อว่าปตฺตจิวรี. (บาตรและจิวร)

ปาสฏฺจานํ

เป็นนฏฐิตปฺปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาสสฺส จานํ ปาสฏฺจานํ. (ปาส + จาน)

จานํ อ.ที่ ปาสสฺส แห่งบ่วง ปาสฏฺจานํ ชื่อว่าปาสฏฺจาน. (ที่แห่งบ่วง)

เอกมิโค

เป็นอสมาหารทศุสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอโก จ โส มิโค จาติ เอกมิโค. (เอก + มิค)

เอโก จ อ.ตัวหนึ่งด้วย โส อ.ตัวหนึ่งนั้น มิโค จ เป็นเนื้อด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น เอกมิโค
ชื่อว่าเอกมิค. (เนื้อตัวหนึ่ง)

ปาสมุลํ

เป็นนฏฐิตปฺปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาสสฺส จ มุลํ ปาสมุลํ. (ปาส + มุล)

มุลํ อ.ที่ใกล้ ปาสสฺส แห่งบ่วง ปาสมุลํ ชื่อว่าปาสมุล. (ที่ใกล้บ่วง)

ปทวลญฺโซ

เป็นนฏฐิตปฺปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปทสฺส จ วลญฺโซ ปทวลญฺโซ. (ปท + วลญ)

วลญฺโซ อ.รอย ปทสฺส แห่งพระบาท ปทวลญฺโซ ชื่อว่าปทวลญฺ. (รอยพระบาท)

เทภูจายา

เป็นอมาทิปรตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จายาย เทภูจายา เทภูจายาย. (เทภูจายา + จายาย)

เทภูจายา ในภายใต้ จายาย แห่งเงา เทภูจายาย ชื่อว่าเทภูจายาย. (ภายใต้เงา)

พทุธมิตา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

พทุธา จ เต มิตา จาติ พทุธมิตา. (พทุธ + มิต)

พทุธา จ อ.ตัวติดแล้ว ท. ด้วย เต อ.ตัวติดแล้ว ท. เหล่านั้น มิตา จ เป็นเนื้อด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ พทุธมิตา ชื่อว่าพทุธมิต. (เนื้อตัวติดแล้วทั้งหลาย)

คุมพมูล

เป็นฉฐฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

คุมพมูล มูล คุมพมูล. (คุมพ + มูล)

มูล อ.ที่ใกล้ คุมพมูล แห่งพุ่มไม้ คุมพมูล ชื่อว่าคุมพมูล. (ที่ใกล้พุ่มไม้, ที่ใกล้กอไม้)

อสกโกนโต, กุกกุกุมิตโต

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

น สกโกนโต อสกโกนโต, กุกกุกุมิตโต. (น + สกโกนโต)

(กุกกุกุมิตโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุกุมิตร สกโกนโต อาจอยู่ น ทาไม้ได้ อสกโกนโต ชื่อว่า อสกโกนโต (ไม่อาจอยู่, ไม่สามารถอยู่), ได้แก่นายพรานชื่อว่ากุกกุกุมิตร.

กิลนตรูโป, ปิตา

เป็นสัดตमितปปริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตรูป, ตัสสัสสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

กิลนตรี รูป ยสสาติ กิลนตรูโป, ปิตา. (กิลนตรี + รูป)

รูป อ.รูป กิลนตรี อันเห็นตเห็น้อยแล้ว ยสสา (ปิตุสส) แห่งปิตาโต (อติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โล ปิตา) อ.ปิตานั้น กิลนตรูโป ชื่อว่ากิลนตรูโป (มีรูปอันเห็นตเห็น้อยแล้ว), ได้แก่ปิตา.

ตถาจิโต, ปิตา

เป็นปาทีบุพพทกัมมธรรยสฺมาสฺ มีวิเคราะห์ว่า
ตถา จิโต ตถาจิโต, ปิตา. (ตถา + จิต)
(ปิตา) อ.ปิตา จิโต ผู้ยื่นแล้ว ตถา เหมือนอย่างนั้น ตถาจิโต ชื่อว่าตถาจิต (ผู้ยื่นแล้วเหมือน
อย่างนั้น), ได้แก่ปิตา.

พุทธานุภาโว

เป็นจัมภูสิตูปปริสฺสมาสฺ มีวิเคราะห์ว่า
พุทฺธสฺส อานุภาโว พุทฺธานุภาโว. (พุทฺธ + อานุภาว)
อานุภาโว อ.อานุภาว พุทฺธสฺส แห่งพระพุทฺธเจ้า พุทฺธานุภาโว ชื่อว่าพุทฺธานุภาว. (อานุภาว
แห่งพระพุทฺธเจ้า)

มหาสทโท

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสฺมาสฺ มีวิเคราะห์ว่า
มทฺนโต จ โส สทฺโท จาติ มหาสทฺโท. (มทฺนโต + สทฺท)
มทฺนโต จ อ.ตั้งด้วย โส อ.ตั้งนั้น สทฺโท จ เป็นเสียงด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหาสทฺโท
ชื่อว่ามหาสทฺท. (เสียงตั้ง)

เมตฺตจิตฺตํ

เป็นตติยาตูปริสฺสมาสฺ มีวิเคราะห์ว่า
เมตฺตตาย ยุตฺตํ จิตฺตํ เมตฺตจิตฺตํ. (เมตฺตา + ยุตฺต + จิตฺต) มชฺฌโลปะ, ลป ยุตฺตคัพพํ
จิตฺตํ อ.จิต ยุตฺตํ ดวงประกอบแล้ว เมตฺตตาย ด้วยเมตฺตา เมตฺตจิตฺตํ ชื่อว่าเมตฺตจิตฺต.
(จิตดวงประกอบด้วยเมตฺตา)

มุตฺตจิตฺตํ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสฺมาสฺ มีวิเคราะห์ว่า
มุตฺตํ จ ตํ จิตฺตญฺจาติ มุตฺตจิตฺตํ. (มุตฺต + จิตฺต)
มุตฺตํ จ อ.อันอ่อนด้วย ตํ อ.อันอ่อนนั้น จิตฺตํ จ เป็นจิตด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มุตฺตจิตฺตํ
ชื่อว่ามุตฺตจิตฺต. (จิตอ่อน)

อนุப்புพิกถา

เป็นตติยชาติปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อนุப்புพเพน กถา อนุப்புพิกถา. (อนุப்புพ + กถา)

กถา อ.วจาเป็นเครื่องกล่าว อนุப்புพเพน ตามลำดับ อนุப்புพิกถา ชื่อว่าอนุப்புพิกถา. (วจาเป็นเครื่องกล่าวตามลำดับ, อนุப்புพิกถา)

เทสนานาวสาน์

เป็นจัญญิตปุริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

เทสนาย อวสาน์ เทสนานาวสาน์. (เทสนา + อวสาน์)

อวสาน์ อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งพระเทศนา เทสนานาวสาน์ ชื่อว่าเทสนานาวสาน์. (เวลาจบพระเทศนา)

อตตปญจทสโม, กุกกุฏมิตโต

เป็นจัญญิตวิปทตูลยาธิกรณพหุพพิทิสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อตตดา ปญจทสโม ยสส์ลาติ อตตปญจทสโม, กุกกุฏมิตโต. (อตต + ปญจทสโม)

อตตดา อ.ตน ปญจทสโม เป็นที่สับท้าว ยสส์ (กุกกุฏมิตตสส์) แห่งนายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตไรโต (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส กุกกุฏมิตโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตไรนั้น อตตปญจทสโม ชื่อว่าอตตปญจทสโม (มีตนเป็นที่ ๑๕), ได้แก่นายพรานชื่อว่ากุกกุฏมิตไร.

ปจจมาตต

เป็นนิบาตบุพพะ อพยยัภาวสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ภตตสส์ ปจจมา ปจจมาตต. (ปจจมา + ภตต)

ปจจมา ในภายหลัง ภตตสส์ แห่งภัตร์ ปจจมาตต ชื่อว่าปจจมาตต. (ในภายหลังแห่งภัตร์)

อานนทตเถโร

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อานนโท จ โส เถโร จาติ อานนทตเถโร. (อานนท + เถโร)

อานนโท จ อ.พระอานนทด้วย โส อ.พระอานนทนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อานนทเถโร ชื่อว่าอานนทเถระ. (พระอานนทผู้เถระ, พระอานนทเถระ)

ปาณาติปาตกมม

เป็นอวชารณบุพพทกัมมชารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปาณาติปาโตเยว กมม ปาณาติปาตกมม. (ปาณาติปาต + กมม)
 ปาณาติปาโต เอว อ.ปาณาติปาตนั้นเที่ยว กมม เป็นกรรม ปาณาติปาตกมม ชื่อว่าปาณาติปาต-
 กมม. (กรรมคือปาณาติปาต)

อการโก, กุกกุกกุกมิตรโต

เป็นนิบาตบุพพทกัมมชารยสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. กโรตีติ การโก, กุกกุกกุกมิตรโต. (กร กรณ ในการกระทำ + ญุปัจจัย) กัตตุรูป, กัตตุ-
 ธานะ

(โย กุกกุกกุกมิตรโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุกกุกมิตรโต กโรตี ย่อมกระทำ อิติ เพราะเหตุนี้
 (โส กุกกุกกุกมิตรโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุกกุกมิตรนั้น การโก ชื่อว่าการก (ผู้กระทำ), ได้แก่นายพรานชื่อว่า
 กุกกุกกุกมิตร.

๒. น การโก อการโก, กุกกุกกุกมิตรโต. (น + การก)

(กุกกุกกุกมิตรโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุกกุกมิตร การโก ผู้กระทำ น ทาไมได้ อการโก ชื่อว่า
 อการก (ผู้ไม่ทำ), ได้แก่นายพรานชื่อว่ากุกกุกกุกมิตร.

อจลสัทธา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมชารยสมาส โดยมีนิบาตบุพพทกัมมชารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์
 ดังนี้

๑. น จลา อจลา, สัทธา. (น + จลา) นิบาตบุพพทกัมมชารยสมาส

(สัทธา) อ.ศรัทธา จลา อันหวั่นไหว น ทาไมได้ อจลา ชื่อว่าอจลา (อันไม่หวั่นไหว),
 ได้แก่ศรัทธา.

๒. อจลา จ ล่า สัทธา จาติ อจลสัทธา. (อจลา + สัทธา) วิเสสนบุพพทกัมมชารย-

สมาส

อจลา จ อ.อันไม่ท้วนไหวด้วย ล่า อ.อันไม่ท้วนไหวนั้น ลทฺธา จ เป็นศรัทธาด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อจลลทฺธา ชื่อว่าอจลลทฺธา. (ศรัทธาอันไม่ท้วนไหว)

กุลเคห

เป็นฉัฏฐิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กุลลล เคห กุลเคห. (กุล + เคห)

เคห อ.เรือน กุลลล แห่งตระกูล กุลเคห ชื่อว่ากุลเคห. (เรือนตระกูล)

กุมาริกาโล

เป็นฉัฏฐิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กุมาริกาย กาลอ กุมาริกาโล. (กุมาริกา + กาล)

กาลอ อ.กาล กุมาริกาย (ภริยาย) แห่งภรรยา เป็นกุมาริกา กุมาริกาโล ชื่อว่ากุมาริกาโล. (กาลที่ภรรยาเป็นกุมาริกา)

ปาณิตล

เป็นฉัฏฐิตตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาณิลล ตล ปาณิตล. (ปาณิ + ตล)

ตล อ.พื้น ปาณิลล แห่งฝ่ามือ ปาณิตล ชื่อว่าปาณิตล. (พื้นฝ่ามือ)

อกุสลเจตนา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ ดังนี้

๑. น กุสล อกุสล, เจตนา. (น + กุสล) นิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส

กุสล อ.กุศล น ทาไมได้ อกุสล ชื่อว่าอกุสล (ไม่ใช่กุศ, อกุศล), ได้แก่เจตนา.

๒. อกุสลญจ ต เจตนา จาติ อกุสลเจตนา. (อกุสล + เจตนา) วิเสสนบุพพทกัมมธารย-

สมาส

อกุสล จ อ.อันเป็นอกุศลด้วย ต อ.อันเป็นอกุศลนั้น เจตนา จ เป็นเจตนาด้วย อิติ

เพราะเหตุนี้ อกุสลเจตนา ชื่อว่าอกุสลเจตนา. (เจตนาอันเป็นอกุศล)

อภาโว

เป็นนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น ภาโว อภาโว. (น + ภาว)

ภาโว อ.ความมี น หามีได้ อภาโว ชื่อว่าอภาว. (ความไม่มี)

อกโรนโต, ปุคคโล

เป็นนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

น กโรนโต อกโรนโต, ปุคคโล. (น + กโรนโต)

(ปุคคโล) อ.บุคคล กโรนโต กระทำอยู่ น หามีได้ อกโรนโต ชื่อว่าอกโรนโต (ไม่กระทำอยู่),
ได้แก่บุคคล.

ธนูอาทีนิ, ปทรณวตฺถุณี

เป็นนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ธนู อาทีนิ เยสนฺติ ธนูอาทีนิ, ปทรณวตฺถุณี. (ธนู + อาที)

ธนู อ.ธนู อาที เป็นต้น เยสนฺติ (ปทรณวตฺถุณี) แห่งวัตถุเป็นเครื่องประหาร ท. เหล่าใด (อติ)
มีอยู่ อติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ ปทรณวตฺถุณี) อ.วัตถุเป็นเครื่องประหาร ท. เหล่านั้น ธนูอาทีนิ ชื่อว่า
ธนูอาที (มีธนูเป็นต้น), ได้แก่วัตถุเป็นเครื่องประหารทั้งหลาย.

อพฺพโณ, ปาณิ

เป็นนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

นตฺติ โวณฺ ยสฺมฺนฺติ อพฺพโณ, ปาณิ. (น + วณ)

วโร อ.แผล ยสฺมฺนฺติ (ปาณิมฺติ) ที่ฝ่ามือใด นตฺติ ย่อมไม่มี อติ เพราะเหตุนั้น (โส ปาณิ)
อ.ฝ่ามืออัน อพฺพโณ ชื่อว่าอพฺพณ (ไม่มีแผล), ได้แก่ฝ่ามือ.

โสตาปตฺติผลาทีนิ, อริยผลานิ

เป็นนิบาตบุพพทกัมมธารยส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

โสตาปตฺติผลฺ อาทีนิ เยสนฺติ ตานิ โสตาปตฺติผลาทีนิ, อริยผลานิ. (โสตาปตฺติผล + อาที)

โสดาปัตติผล อโสดาปัตติผล อาที เป็นต้น เยลี (อริยผลาน) แห่งอริยผล ท. เหล่าใด (อตุถิ) มีอยู่, ตานี (อริยผลาน) อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสดาปัตติผลาทินี ชื่อว่าโสดาปัตติผลาทิ, ใต้แก่อริยผล ทั้งหลาย. (มีโสดาปัตติผลเป็นต้น)

เนสาทกุล

เป็นนัฎฐิต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

เนสาทลส์ กุล เนสาทกุล. (เนสาท + กุล)

กุล อ.ตระกูล เนสาทลส์ แห่งนายพราน เนสาทกุล ชื่อว่าเนสาทกุล. (ตระกูลนายพราน)

ชาตุเจติย

เป็นนัฎฐิต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ชาตุยา นิธาน เจติย ชาตุเจติย. (ชาตุ + นิธาน + เจติย)

เจติย อ.เจติย นิธาน เป็นที่บรรจุ ชาตุยา ซึ่งพระชาตุ ชาตุเจติย ชื่อว่าชาตุเจติย. (เจติยเป็นที่บรรจุพระชาตุ)

หริตาลมโนลีลา

เป็นอิตริตริโยคทวันท์มาส มีวิเคราะห์ว่า

หริตาโล จ มโนลีลา จ หริตาลมโนลีลา. (หริตาล + มโนลีลา)

หริตาโล จ อ.หริตาลด้วย มโนลีลา จ อ.มโนลีลาด้วย หริตาลมโนลีลา ชื่อว่าหริตาลมโนลีลา. (หริตาลและมโนลีลา)

ติลเตล

เป็นตติยาตปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ติเลน สัฎฐัจ เตล ติลเตล. (ติล + สัฎฐัจ + เตล) มังฆเณโลปะ, ลป สัฎฐัจศัพท์

เตล อ.น้ำมัน สัฎฐัจ อันระคนแล้ว ติเลน ด้วยงา ติลเตล ชื่อว่าติลเตล. (น้ำมันผสมด้วยงา)

พหิมุข

เป็นนิบาตบุพพกะ อพยยัภาวส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

มุขส์ส พหิ พหิมุข. (พหิ + มุข)

พหิ ในภายนอก มุขส์ส แท่งหน้ามุข พหิมุข ชื่อว่าพหิมุข. (ภายนอกแ่งหน้ามุข)

เอกฆนส์วณณิกกา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส โดยมีฉัญฉฐิวิปตตุลยาธิกรณพหุพีหิสมาส และฉัญฉฐิต้ปปริส-
สมาอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. เอโก ฆโน ยาสนติ เอกฆนา, สฺวณณิกกา. (เอก + ฆน) ฉัญฉฐิวิปตตุลยาธิกรณ-
พหุพีหิสมาส

ฆโน อ.แ่งทีบ เอโก อันเตยว ยาส (สฺวณณิกกา) แ่งอิฐอันเป็นวิการแ่งทอง ท. เหล่าใด
(อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตา สฺวณณิกกา) อ.อิฐอันเป็นวิการแ่งทอง ท. เหล่านี้ เอกฆนา ชื่อว่า
เอกฆนา (มีแ่งทีบอันเตยว), ไต้แกอิฐทองทั้งหลาย.

๒. สฺวณณสฺส วิกาโร อิกกา สฺวณณิกกา. (สฺวณณ + อิกกา) ฉัญฉฐิต้ปปริสสมา
อิกกา อ.อิฐ ท. วิกาโร อันเป็นวิการ สฺวณณสฺส แ่งทอง สฺวณณิกกา ชื่อว่า
สฺวณณิกกา. (อิฐอันเป็นวิการแ่งทองทั้งหลาย, อิฐทองทั้งหลาย)

๓. เอกฆนา จ ตา สฺวณณิกกา จาติ เอกฆน สฺวณณิกกา. (เอกฆนา + สฺวณณิกกา)
วิเสสนบุพพทกัมมธารยส์มาส

เอกฆนา จ อ.มีแ่งทีบอันเตยว ท. ด้วย ตา อ.มีแ่งทีบอันเตยว ท. เหล่านี้
สฺวณณิกกา จ เป็นอิฐอันเป็นวิการแ่งทองด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เอกฆนส์วณณิกกา ชื่อว่าเอกฆน-
สฺวณณิกกา. (อิฐทองมีแ่งทีบอันเตยวทั้งหลาย)

สฺตสฺทสฺสคฺฆนิกกา, อิกกา

เป็นอัสสตีตตีตติ มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สฺตสฺทสฺส อคฺฆนํ สฺตสฺทสฺสคฺฆนํ. (สฺตสฺทสฺส + อคฺฆน) อสฺมาทาทิคุสมาส

อคฺฆนํ อ.ค่า สฺตสฺทสฺส หนึ่งแสน สฺตสฺทสฺสคฺฆนํ ชื่อว่าสฺตสฺทสฺสคฺฆน. (ค่าหนึ่งแสน)

๒. สฺตสฺทสฺสคฺฆนํ อสฺสา อตตีติ สฺตสฺทสฺสคฺฆนิกกา, อิกกา. (สฺตสฺทสฺสคฺฆน + อิกปัจจย)
อัสสตีตตีตติ

สตัลหัลลคฺคณั อ.ค่าหนึ่งแสน อุลล้า (อิฏฺฐกา) แห่งอิฐนั้น อตฺถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ล้า อิฏฺฐกา) อ.อิฐนั้น สตัลหัลลคฺคณิกา ชื่อว่าสตัลหัลลคฺคณิกา (มีค่าหนึ่งแสน), ได้แก่อิฐ.

ชาตุนิธานกาล

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีจัญญิตฺตปฺปรีสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ชาตฺตยา นิธานั ชาตุนิธานั. (ชาตฺ + นิธาน) จัญญิตฺตปฺปรีสสมาส

นิธานั อ.เป็นที่บรรจุ ชาตฺตยา ซึ่งพระชาตฺต ชาตุนิธานั ชื่อว่าชาตุนิธาน. (เป็นที่บรรจุพระชาตฺต)

๒. ชาตุนิธานญจ ตั กาลิ จาติ ชาตุนิธานกาลิ. (ชาตุนิธาน + กาล) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส

ชาตุนิธานั จ อ.เป็นที่บรรจุซึ่งพระชาตฺตด้วย ตั อ.เป็นที่บรรจุซึ่งพระชาตุนั้น กาลิ จ เป็นกาลด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ชาตุนิธานกาลิ ชื่อว่าชาตุนิธานกาลิ. (กาลเป็นที่บรรจุพระชาตฺต)

เชฏฺฐโก, โก

เป็นวิเสสตัดทิต มีวิเคราะห์ว่า

สพฺเพ อิมะ วุฑฺฒา, อยฺมิเมสํ อติสเยน วุฑฺโฒติ เชฏฺฐโก, โก. (วุฑฺ + อิฏฺฐปัจจย)

อิมะ (ชฺนา) อ.ชฺน ท. เหล่านี้ สพฺเพ ทั้งปวง วุฑฺฒา เป็นผู้เจริญ (โทหนติ) ย่อมเป็น, อยฺ (ชฺโน) อิมะ (ชฺนानั) อ.-แห่งชฺน ท. เหล่านี้หนา -ชฺนนี้ วุฑฺโฒ เป็นผู้เจริญ อติสเยน โดยย้ง (โทติ) ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนี้ เชฏฺฐโก ชื่อว่าเชฏฺฐก (ผู้เจริญที่สุด), ได้แก่ใคร.

คามวาสี, เสฏฺฐิ

เป็นสัตตมิตฺตปฺปรีสสมาส, กิตฺตนตสฺมาส, กัตตฺรูป, ตัสสึลลสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

คาเม วสฺติ สึเลนาติ คามวาสี, เสฏฺฐิ. (คามสทฺทูปฺปท + วส นิวาเส ในการอยู่ + ณี ปัจจย)

(โย เสฏฺฐิ) อ.เศรษฺฐิไต วสฺติ ย่อมอยู่ คาเม ในหมู่บ้าน สึเลน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส เสฏฺฐิ) อ.เศรษฺฐินั้น คามวาสี ชื่อว่าคามวาสี (ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ, ชาวบ้าน), ได้แก่เศรษฺฐิ.

ชาตินิทานภูจานี่

เป็นนิเวศน์บุพพบทกัมมธรรยสมาส โดยมีฉัฎฐัตถ์ปฐิสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ชาติยุยา นิทานี่ ชาตินิทานี่. (ชาติ + นิทาน) ฉัฎฐัตถ์ปฐิสสมาส
นิทานี่ อ.เป็นที่บรรจ ชาติยุยา ซึ่งพระชาติ ชาตินิทานี่ ชื่อว่าชาตินิทาน. (เป็นที่บรรจ
พระชาติ)

๒. ชาตินิทานญจ ต่ จานญจชาติ ชาตินิทานภูจานี่. (ชาตินิทาน + จาน) วิเวศน์บุพพบท-
กัมมธรรยสมาส

ชาตินิทานี่ จ อ.เป็นที่บรรจซึ่งพระชาติด้วย ต่ อ.เป็นที่บรรจซึ่งพระชาตินั้น จานี่ จ เป็น
ที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ชาตินิทานภูจานี่ ชื่อว่าชาตินิทานภูจาน. (ที่เป็นที่บรรจพระชาติ)

ทริณญโกฏิ

เป็นฉัฎฐัตถ์ปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทริณญสส โกฏิ ทริณญโกฏิ. (ทริณญ + โกฏิ)

โกฏิ อ.โกฏิ ทริณญสส แห่งเงิน ทริณญโกฏิ ชื่อว่าทริณญโกฏิ. (โกฏิแห่งเงิน)

รฎจวาสิโน, ชนา

เป็นสัตตมัตถ์ปฐิสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, ตัสสิสสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

รฎเจ วสนติ สีเสนาติ รฎจวาสิโน, ชนา. (รฎจสทพูปท + วส นิวาเส ในการอยู่ + ณี
ปัจจัย)

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนติ ย่อมอยู่ รฎเจ ในแวนแคว้น สีเสน โดยปกติ อิติ
เพราะเหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ รฎจวาสิโน ชื่อว่ารฎจวาสิ (ผู้อยู่ในแวนแคว้นโดยปกติ),
ได้แก่ชนทั้งหลาย.

นครเสฎฐี

เป็นสัตตมัตถ์ปฐิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นคร เสฎฐี นครเสฎฐี. (นคร + เสฎฐี)

เสฎฐี อ.เศรษฐี นคร ในพระนคร นครเสฎฐี ชื่อว่านครเสฎฐี. (เศรษฐีในพระนคร, เศรษฐี
ในเมือง)

โกฏิฉน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีฉนวิหิตตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. โกฏิ มตดา ยสสาติ โกฏิ, ฉน. (โกฏิ + มตดา) อันตโลปะ, ลป มตตาคัพท โกฏิ อ.โกฏิ มตดา เป็นประมาณ ยสส (ฉนยสส) แห่งทรรพีไต (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุฉน (ต ฉน) อ.ทรรพีฉน โกฏิ ชื่อว่าโกฏิ (มีโกฏิเป็นประมาณ), ได้แก่ทรรพี.
๒. โกฏิ จ ต ฉนญจติ โกฏิฉน. (โกฏิ + ฉน) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โกฏิ จ อ.ฉนมีโกฏิเป็นประมาณด้วย ต อ.ฉนมีโกฏิเป็นประมาณฉน ฉน จ เป็นทรรพีด้วย อติ เพราะเหตุฉน โกฏิฉน ชื่อว่าโกฏิฉน. (ทรรพีมีโกฏิเป็นประมาณ)

นวโกฏิฉน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีฉนวิหิตตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. นว โกฏิโย มตดา ยสสาติ นวโกฏิ, ฉน. (นว + โกฏิ + มตดา) อันตโลปะ, ลป มตตาคัพท โกฏิโย อ.โกฏิ ท. นว แก้ว มตดา เป็นประมาณ ยสส (ฉนยสส) แห่งทรรพีไต (อติ) มีอยู่ อติ เพราะเหตุฉน (ต ฉน) อ.ทรรพีฉน นวโกฏิ ชื่อว่านวโกฏิ (มี ๙ โกฏิเป็นประมาณ), ได้แก่ทรรพี.
๒. นวโกฏิ จ ต ฉนญจติ นวโกฏิฉน. (นวโกฏิ + ฉน) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส นวโกฏิ จ อ.ฉนมีโกฏิเก้าเป็นประมาณด้วย ต อ.ฉนมีโกฏิเก้าเป็นประมาณฉน ฉน จ เป็นทรรพีด้วย อติ เพราะเหตุฉน นวโกฏิฉน ชื่อว่านวโกฏิฉน. (ทรรพีมี ๙ โกฏิเป็นประมาณ)

นครวาสี, เสฏฐิ

เป็นสัตตมัตตปปริสสมาส, กิตนตสมาส, กัตตรูป, ตัสสิลสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า
นคเร วสตี สีเสนาติ นครวาสี, เสฏฐิ. (นคเรสหุรูปท + วส นินวาเส ในการอยู่ + ติ ปัจจัย)

(โย เสฏฐิ) อ.เศรษฐิไต วสตี ย่อมอยู่ นคเร ในพระนคร สีเสณ โดยปกติ อติ เพราะเหตุฉน (โส เสฏฐิ) อ.เศรษฐิฉน นครวาสี ชื่อว่านครวาสี (ผู้อยู่ในพระนครโดยปกติ, ชาวเมือง), ได้แก่เศรษฐิ.

จตุตทาพีลโกฏิฉน

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีจัญญีทวิปทตุลยาธิกรณพทุพพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. จตุตทาพีล โกฏิโย มตตา ยสสาติ จตุตทาพีลโกฏิ, ฉน. (จตุตทาพีล + โกฏิ + มตตา) อันตโลปะ, ลบ มตตาคัพท

โกฏิโย อ.โกฏิ ท. จตุตทาพีล สีสบ มตตา เป็นประมาณ ยสส (ฉนสส) แห่งทัพยไต (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ต ฉน) อ.ทัพยนั้น จตุตทาพีลโกฏิ ชื่อว่าจตุตทาพีลโกฏิ (มี ๔๐ โกฏิ เป็นประมาณ), ไตแก่ทัพย.

๒. จตุตทาพีลโกฏิ จ ต ฉนญจาทิ จตุตทาพีลโกฏิฉน. (จตุตทาพีลโกฏิ + ฉน) วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส

จตุตทาพีลโกฏิ จ อ.อันมีโกฏิสี่สิบเป็นประมาณด้วย ต อ.อันมีโกฏิสี่สิบเป็นประมาณนั้น ฉน จ เป็นทัพยด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น จตุตทาพีลโกฏิฉน ชื่อว่าจตุตทาพีลโกฏิฉน. (ทัพยมี ๔๐ โกฏิเป็นประมาณ)

นิทชนภาโว

เป็นจัญญีตปุริสสมาส โดยมีปัญจมีทวิปทตุลยาธิกรณพทุพพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. นิคคต ฉน ยสมาติ นิทชน, อห. (นิ + ฉน) ปัญจมีทวิปทตุลยาธิกรณพทุพพีทิสมาส ฉน อ.ทัพย นิคคต ออกแล้ว ยสมา (มยา) จากเราไต (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (โส อห) อ.เรานั้น นิทชน ชื่อว่านิทชน (ผู้มีทัพยออกแล้ว), ไตแก่เรา.

๒. นิทชนสส ภาโว นิทชนภาโว. (นิทชน + ภาว) จัญญีตปุริสสมาส

ภาโว อ.ความเป็น นิทชนสส (มม) แห่งเรา ผู้มีทัพยออกแล้ว นิทชนภาโว ชื่อว่านิทชน-ภาว. (ความที่เราเป็นผู้มีทัพยออกแล้ว)

สप्तตทาโร

เป็นสทบุพพบทพทุพพีทิสมาส โดยมีสมาหารทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ปุตโต จ ทาโร จ ปุตตทาโร. (ปุตต + ทาร) สสมาหารทวันทสมาส

ปุตโต จ อ.บุตรด้วย ทาโร จ อ.ภรรยาด้วย ปุตตทาโร ชื่อว่าปุตตทาร. (บุตรและภรรยา)

๒. สห ปุตตทาเรน โย วตตตีติ สปุตตทาโร, กุกกุกุมิตโต. (สห + ปุตตทา) สหบุพพท-
พหุพีทิสมาส

โย (กุกกุกุมิตโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุกุมิตโรติ วตตติ ย่อมเป็นไป สห กับ ปุตต-
ทาเรน ด้วยบุตรและภรรยา อิติ เพราะเหตุนั้น (โส กุกกุกุมิตโต) อ.นายพรานชื่อว่ากุกกุกุมิตโรนั้น
สปุตตทาโร ชื่อว่าสปุตตทาโร (ผู้เป็นไปกับด้วยบุตรและภรรยา, พร้อมกับบุตรและภรรยา), ได้แก่นายพราน
ชื่อว่ากุกกุกุมิตโร.

ยาวตายุกั

อายุสส ยตตโก ปริจเจโท ยาวตายุกั. (ยาวตา + อายุ)

ปริจเจโท อ.การกำหนด ยตตโก อันมีประมาณเพียงใด อายุสส แห่งอายุ ยาวตายุกั ชื่อว่า
ยาวตายุกั. (การกำหนดเพียงใดแห่งอายุ, ตลอดอายุ)

พทุธุปปาโท

เป็นฉัญฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

พทุธสส อุปปาโท พทุธุปปาโท. (พทุธ + อุปปาท)

อุปปาโท อ.กาลเป็นที่อุบัติขึ้น พทุธสส แห่งพระพทุธเจ้า พทุธุปปาโท ชื่อว่าพทุธุปปาท. (กาล
เป็นที่อุบัติขึ้นแห่งพระพทุธเจ้า)

อทิฏฐัจจโจ, สตโต

เป็นตติยาทวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีนิบาตบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มี
วิเคราะห์ดังนี้

๑. น อทิฏฐั ทิฏฐั, สัจจ. (น + ทิฏฐ) นิบาตบุพพทกัมมธารยสมาส

(สัจจ) อ.สัจจะ (สตเตน) อันสัตว์ ทิฏฐั อันเห็นแล้ว น ทาหิได้ อทิฏฐั ชื่อว่าอทิฏฐ
(อันสัตว์ไม่เห็นแล้ว), ได้แก่สัจจะ.

๒. อทิฏฐั สัจจ เยนติ อทิฏฐัจจโจ, สตโต. (อทิฏฐ + สัจจ) ตติยาทวิปทูลยาธิกรณ-
พหุพีทิสมาส

สัจจ อ.สัจจะ เยน (สตเตน) อันสัตว์ อทิฏฐั ไม่เห็นแล้ว อิติ เพราะเหตุนั้น (โส สตโต)
อ.สัตว์นั้น อทิฏฐัจจโจ ชื่อว่าอทิฏฐัจจ (ผู้มีสัจจะอันไม่เห็นแล้ว, ผู้ไม่เห็นสัจจะ), ได้แก่สัตว์.

กุกกุกกุก

เป็นสัตว์ที่มีปีกปรี๊ดปรี๊ด มีวิเศษว่า

กุกกุก กุกกุก กุกกุกกุก. (กุกกุก + กุกกุก)

กุกกุก อ.ความรัก กุกกุก ในกาลก่อน กุกกุกกุก ชื่อว่ากุกกุกกุก. (ความรักในกาลก่อน)

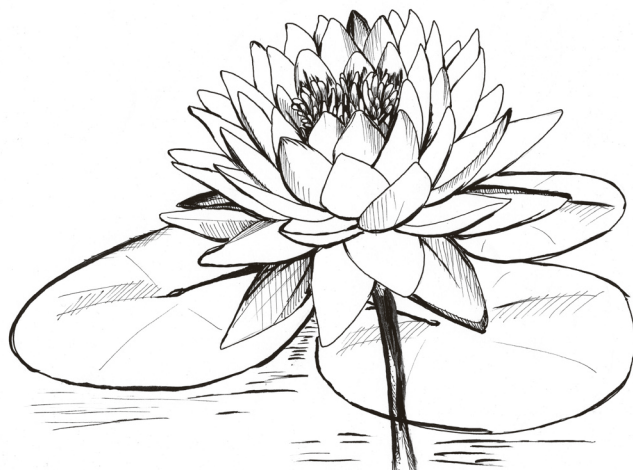
กุกกุกกุกกุก

เป็นสัตว์ที่มีปีกปรี๊ดปรี๊ด มีวิเศษว่า

กุกกุกกุก กุกกุก กุกกุกกุกกุก. (กุกกุกกุก + กุกกุก)

กุกกุก อ.ความเกื้อกูล กุกกุกกุก ในปัจจุบันกาล กุกกุกกุกกุก ชื่อว่ากุกกุกกุกกุก. (ความเกื้อกูลในปัจจุบันกาล)

๙. โภกสนขลุททกวตถุ [๑๐๓]

โภกสนขลุททกวตถุ (มยา วุจเต) ๕

โภกสนขลุททกวตถุ อ.เรื่องแห่งนายพรานสุนัขชื่อว่าโกกะ (มยา) อันข้าพเจ้า
(พระพุทโธมสะ) (วุจเต) จะกล่าว ๕

โภกสนขลุททกวตถุ วุตตกัมมะใน วุจเตฯ อาชยาตบทกัมมวจาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจเตฯ

๙. เรื่องนายพรานสุนัขชื่อว่าโกกะ

๑. “โย อปฺปทฺฏจฺสุส นรฺสุส ทฺสุสตีติ อิมํ ฐมฺมเทสฺนํ สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต
โกกนฺนาม สฺนขลุทฺทกํ อารพฺภ กเถสิ ๕

สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต โกกํ นาม สฺนขลุทฺทกํ อารพฺภ “โย อปฺปทฺฏจฺสุส นรฺสุส ทฺสุสตีติ
อิมํ ฐมฺมเทสฺนํ กเถสิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เขตฺวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตฺวณ
อารพฺภ ทรงปรารภ สฺนขลุทฺทกํ ซึ่งนายพรานสุนัข โกกํ นาม ชื่อว่าโกกะ กเถสิ
ตรัสแล้ว อิมํ ฐมฺมเทสฺนํ ซึ่งพระธรรมเทศานี้ “โย อปฺปทฺฏจฺสุส นรฺสุส ทฺสุสตีติ
ว่า “โย อปฺปทฺฏจฺสุส นรฺสุส ทฺสุสตีติ” ดังนี้ เป็นต้น ๕

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ที่พระเขตฺวณ ทรงปรารภนายพรานสุนัขชื่อว่าโกกะ ตรัส
พระธรรมเทศานี้ว่า “โย อปฺปทฺฏจฺสุส นรฺสุส ทฺสุสตีติ” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สฺนขลุทฺทกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวจาก “โย อปฺปทฺฏจฺสุส นรฺสุส ทฺสุสตีติ”
สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ อาทยัตถะใน อิมํ ฐมฺมเทสฺนํ อิมํ วิเสสนะของ ฐมฺมเทสฺนํฯ อวุตต-
กัมมะใน กเถสิ เขตฺวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัภันตริกิริยาของ สตุถา นาม
ศัพท์ สัญญาโชตกะเข้ากับ โกกํฯ วิเสสนะของ สฺนขลุทฺทกํฯ อวุตตกัมมะใน อารพฺภฯ
สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๕

.....
.....

๒. โส กิร เอกทิวส์ ปุพฺพณฺหสมเย ฐนุ อาทาย สุนฺขปริวฺโต อรณฺณิ คจฺจนฺโต
อนฺตรามคฺเค เอกิ ปิณฺฑจาริกิ ภิกฺขุ ปิณฺฑทาย จรณฺตํ ทิสฺวา กุชฺฌิตฺวา “กาพกณฺณิ
เม ทิฏฺฐโจ, อชฺช กิณฺจิ น ลภิสฺสามิตี จินฺเตนฺโต ปกฺกามิ ฯ”

โส กิร (ลฺหฺทโก) เอกทิวส์ ปุพฺพณฺหสมเย ฐนุ อาทาย สุนฺขปริวฺโต อรณฺณิ คจฺจนฺโต
อนฺตรามคฺเค เอกิ ปิณฺฑจาริกิ ภิกฺขุ ปิณฺฑทาย จรณฺตํ ทิสฺวา กุชฺฌิตฺวา “กาพกณฺณิ เม ทิฏฺฐโจ,
(อหฺ) อชฺช กิณฺจิ (วตฺถุ) น ลภิสฺสามิตี จินฺเตนฺโต ปกฺกามิ ฯ”

กิร ได้ยินว่า เอกทิวส์ ในวันหนึ่ง โส (ลฺหฺทโก) อ.นายพรานนั้น อาทาย ถือเอา
แล้ว ฐนุ ซึ่งธนู ปุพฺพณฺหสมเย ในสมัยอันเป็นเบื้องต้นแห่งวัน สุนฺขปริวฺโต ผู้อัน
สุนัขแวดล้อมแล้ว คจฺจนฺโต ไปอยู่ อรณฺณิ สูปา ทิสฺวา เห็นแล้ว ภิกฺขุ ซึ่งภิกษุ
ปิณฺฑจาริกิ ผู้มีอันเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาตเป็นวัตร เอกิ รูปหนึ่ง จรณฺตํ ผู้เที่ยวไปอยู่
ปิณฺฑทาย เพื่อบิณฑบาต อนฺตรามคฺเค ในระหว่างแห่งหนทาง กุชฺฌิตฺวา โกรธแล้ว
จินฺเตนฺโต คิดอยู่ อิติ ว่า “กาพกณฺณิ อ.คนกาพกณฺณิ เม อันเรา ทิฏฺฐโจ เห็นแล้ว,
(อหฺ) อ.เรา น ลภิสฺสามิ จักไม่ได้ กิณฺจิ (วตฺถุ) ซึ่งวัตถุอะไรๆ อชฺช ในวันนี้” อิติ
ดังนี้ ปกฺกามิ หลีกไปแล้ว ฯ

ได้ยินมาว่า วันหนึ่ง นายพรานนั้น ถือเอาธนูในเวลาเช้ามีฝูงสุนัขแวดล้อมเข้าไปป่า
ระหว่างทาง พบภิกษุผู้มีการเที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตรรูปหนึ่งผู้กำลังเที่ยวบิณฑบาต
อยู่ โกรธแล้ว คิดว่า “เราพบคนกาพกณฺณิ, วันนี้ เราจะไม่ได้อะไรๆ” แล้วก็หลีกไป

กิร อนุสฺสวนฺตถะ โส วิเสสฺนะของ ลฺหฺทโกฯ สฺททกตฺตาใน ปกฺกามิฯ อาชฺยาดบท
กตฺตฺวาจก เอกทิวส์ ทฺติยากาลสัตฺตมีใน ปกฺกามิ ปุพฺพณฺหสมเย กาลสัตฺตมีใน
อาทาย ฐนุ อวฺตตกัมมะใน อาทายฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน -ปริวฺโต สุนฺขปริวฺโต วิเสสฺนะ
ของ ลฺหฺทโก อรณฺณิ สัมปาปฺุณียกัมมะใน คจฺจนฺโตฯ อัมภันฺตรกิริยาของ ลฺหฺทโก
อนฺตรามคฺเค วิสยาธาระใน ทิสฺวา เอกิ กิตฺติ ปิณฺฑจาริกิ กิตฺติ วิเสสฺนะของ ภิกฺขุฯ
อวฺตตกัมมะใน ทิสฺวา ปิณฺฑทาย สัมปทานใน จรณฺตํฯ วิเสสฺนะของ ภิกฺขุ ทิสฺวา
ปุพฺพกาลกิริยาใน กุชฺฌิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตนฺโต “กาพกณฺณิ วฺตตกัมมะใน
ทิฏฺฐโจฯ กิตบทกัมมวาทก เม อนภินฺทกตฺตาใน ทิฏฺฐโจ, อหฺ สฺททกตฺตาใน ลภิสฺสามิฯ
อาชฺยาดบทกตฺตฺวาจก อชฺช กาลสัตฺตมีใน ลภิสฺสามิ กิณฺจิ วิเสสฺนะของ วตฺถุฯ
อวฺตตกัมมะใน ลภิสฺสามิ นคัพฺท ปฏฺิเสระใน ลภิสฺสามิ” อิติคัพฺท อาการะใน

จินตเนโตๆ อัปภันตรกิริยาของ ลุทโทโก ฯ

๓. เถโรปี คามะ ปิณฑาย จริตวา กตภตตกิจโจ ปุณ วิหารํ ปายาสี ฯ

เถโรปี แม้ อ.พระเถระ จริตวา เทียวไปแล้ว คามะ ในหมู่บ้าน ปิณฑาย เพื่อ
บิณฑบาต กตภตตกิจโจ ผู้มีกิจด้วยภัตรอันกระทำแล้ว ปายาสี ได้ดำเนินไปแล้ว
วิหารํ สู่วิหาร ปุณ อีก ฯ

แม้พระเถระเทียวบิณฑบาตในหมู่บ้าน กระทำภัตกิจเสร็จแล้ว ก็ได้ดำเนินไปยังวิหาร
อีก

อปีศัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ เถโรๆ สุทธกัตตามใน ปายาสีๆ อาชยตบทกัตตวาจาก
คามะ วิสยาธาระใน จริตวา ปิณฑาย สัมปทานใน จริตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปายาสี
กตภตตกิจโจ วิเสสนะของ เถโร ปุณ กิริยาวิเสสนะใน ปายาสี วิหารํ สัมปาปุณีย-
กัมมะใน ปายาสี ฯ

๔. อิตโรปี อรณฺเณ วิจริตวา กิณฺจิ อลภิตฺวา ปจฺจาจฺจนฺโต ปุณ เถรํ ทิสฺวา
“อชฺชาหํ อิมํ กภาพกณฺเณ ทิสฺวา อรณฺณํ คโต กิณฺจิ น ลภี, อิทานิ เม ปุณฺปิ อภิมุโข
ชาโต, สุนฺเขหิ นํ ขาทาเปสฺสามีติ สณฺณํ ทตฺวา สุนฺเข วิสฺสชฺเชสิ ฯ

อิตโรปี (ลุทโทโก) อรณฺเณ วิจริตวา กิณฺจิ (วตฺถุ) อลภิตฺวา ปจฺจาจฺจนฺโต ปุณ เถรํ ทิสฺวา
“อชฺช อหํ อิมํ กภาพกณฺเณ ทิสฺวา อรณฺณํ คโต กิณฺจิ (วตฺถุ) น ลภี, (อัย กภาพกณฺเณ)
อิทานิ เม ปุณฺปิ อภิมุโข ชาโต, (อหํ) สุนฺเขหิ นํ (กภาพกณฺเณ) ขาทาเปสฺสามีติ (จินตเตวา)
สณฺณํ ทตฺวา สุนฺเข วิสฺสชฺเชสิ ฯ

(ลุทโทโก) อ.นายพราน อิตโรปี แม้นอกนี้ วิจริตวา เทียวไปแล้ว อรณฺเณ ในป่า
อลภิตฺวา ไม่ได้แล้ว กิณฺจิ (วตฺถุ) ซึ่งวัตถุอะไรๆ ปจฺจาจฺจนฺโต กลับมาอยู่ ทิสฺวา
เห็นแล้ว เถรํ ซึ่งพระเถระ ปุณ อีก (จินตเตวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “อชฺช ในวันนี้ อหํ
อ.เรา ทิสฺวา เห็นแล้ว อิมํ กภาพกณฺเณ ซึ่งคนกภาพกณฺเณนี้ คโต ไปแล้ว อรณฺณํ
สู่ป่า น ลภี ไม่ได้แล้ว กิณฺจิ (วตฺถุ) ซึ่งวัตถุอะไรๆ, (อัย กภาพกณฺเณ) อ.คนกภาพ-
กณฺเณนี้ อภิมุโข เป็นผู้มึหน้าเฉพาะ ปุณฺปิ แม้อีก เม ต่อเรา ชาโต เกิดแล้ว อิทานิ
ในกาลนี้, (อหํ) อ.เรา สุนฺเขหิ ยังสุนัข ท. ขาทาเปสฺสามิ จักให้กัด นํ (กภาพกณฺเณ)

ซึ่งคนภาพกัณณีนัน” อิติ ดังนี้ ทตฺวา ให้แล้ว สญฺญํ ซึ่งสัญญาณ วิสฺสชฺเชสิ ปล่อย
แล้ว สุนฺเข ซึ่งสุนฺช ท. ๗

แม้นายพรานนอกนี้เที่ยวไปในป่าไม่ได้อะไรๆ เลย กลับมา พบพระเถระอีก คิดว่า
“วันนี้ เราเห็นคนภาพกัณณีนัน แล้วเข้าไปป่า ไม่ได้อะไรๆ เลย, บัดนี้ คนภาพกัณณีนัน
นี้อยู่ตรงหน้าเราแม่อีก, เราจะยุสุนฺชทั้งหลายให้กัณณีนันคนภาพกัณณีนัน” ดังนี้ จึงให้
สัญญาณแล้วปล่อยสุนฺชทั้งหลายไป

อปีศัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ อิตโรจฺจ วิเสสนะของ ลุทฺทโกจฺจ สฺสทกัถตาใน วิสฺสชฺเชสิจ
อาชยตบทกัถตฺวาจก อรณฺญเ วิสยาราระใน วิจริตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน อลภิตฺวา
กัญฺจ วิเสสนะของ วตฺถุจฺจ อวุตตกัถมมะใน อลภิตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปจฺจาคจฺจนฺโตจ
อํพกัถนทกิริยาของ ลุทฺทโก ปุณศัพฺทํ กิริยาวิเสสนะใน ทิสฺวา เถโร อวุตตกัถมมะใน
ทิสฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “อชฺช กาลสัถตฺตมีใน ลภี อหํ สฺสทกัถตาใน ลภีจ
อาชยตบทกัถตฺวาจก อิมํ วิเสสนะของ กภาพกณฺณีนจฺจ อวุตตกัถมมะใน ทิสฺวาจฺจ ปุพฺพกาล-
กิริยาใน คโต อรณฺญํ สัมปาปฺณียกัถมมะใน คโตจฺจ วิเสสนะของ อหํ กัญฺจ วิเสสนะ
ของ วตฺถุจฺจ อวุตตกัถมมะใน ลภี นศัพฺทํ ปฏฺวิเสระใน ลภี, อยํ วิเสสนะของ กภาพกณฺณีนจ
สฺสทกัถตาใน ชาโตจฺจ กิตบทกัถตฺวาจก อิทานิ กาลสัถตฺตมีใน ชาโต เม สัมปทานใน
อภิมุโข อปีศัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ ปุณจฺจ ศัพฺทํ กิริยาวิเสสนะใน อภิมุโขจฺจ วิกิตกัถตา
ใน ชาโต, อหํ เหตุกัถตาใน ชาทาเปสฺสสามิจฺจ อาชยตบทเหตุกัถตฺวาจก สุนฺเขหิ
ตติยาการิตกัถมมะใน ชาทาเปสฺสสามิ นํ วิเสสนะของ กภาพกณฺณีนจฺจ อวุตตกัถมมะใน
ชาทาเปสฺสสามิ” อิติศัพฺทํ อาการะใน จินฺเตตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทตฺวา สญฺญํ อวุตต-
กัถมมะใน ทตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิสฺสชฺเชสิ สุนฺเข อวุตตกัถมมะใน วิสฺสชฺเชสิ ๗

๕. เถโร “มา เอวํ กริ อฺปาสกาติ ยาจิ ๗

เถโร “(ตุวํ) มา เอวํ กริ อฺปาสกาติ ยาจิ ๗

เถโร อ.พระเถระ ยาจิ อ้อนวอนแล้ว อิติ ว่า “อฺปาสก ตูก่อนอฺปาสก (ตุวํ) อ.ท่าน
มา กริ อย่างกระทำแล้ว เอวํ อย่างนี้” อิติ ดังนี้ ๗

พระเถระขอร้องว่า “อย่าทำอย่างนี้เลย อฺปาสก”

เถโร สุทรกัศตาใน ยาจิๆ อาชยาตบทกัศตฺวาจาก “อุปาสก อาลปนนะ ตฺวั สุทรกัศตา ใน กริๆ อาชยาตบทกัศตฺวาจาก มาศัพทฺ ปรุฏิสฺระใน กริ เอวั กริยาวิเสสนะใน กริ” อิติศัพทฺ อากาละใน ยาจิ ๕

๖. โส “อชฺชหาหํ ตว สมมุขีภุตตฺตา กิณฺณจิ นาลตฺถํ, ปุณฺณปิ เม สมมุขีภาวํ อาคโตสิ, ขาทาเปสฺสามิ ตนฺติ วตฺวา สุนฺเช อฺยุโยเชสิ ๕

โส (ลฺหฺทโก) “อชฺช อหํ ตว สมมุขีภุตตฺตา กิณฺณจิ (วตฺถุ) น อลตฺถํ, (ตฺวั) ปุณฺณปิ เม สมมุขีภาวํ อาคโต อสิ, (อหํ สุนฺเช) ขาทาเปสฺสามิ ตนฺติ วตฺวา สุนฺเช อฺยุโยเชสิ ๕

โส (ลฺหฺทโก) อ.นายพรานนั้น วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อชฺช ในวันนี้ อหํ อ.เรา น อลตฺถํ ไม่ได้ได้แล้ว กิณฺณจิ (วตฺถุ) ซึ่งวัตถุอะไรๆ ตว สมมุขีภุตตฺตา เพราะความที่ แห่งท่าน เป็นผู้มีหน้าพร้อมเป็นแล้ว, (ตฺวั) อ.ท่าน อาคโต เป็นผู้มาแล้ว เม สมมุขี-ภาวํ สู่ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีหน้าพร้อม ต่อเรา อสิ ย่อมเป็น ปุณฺณปิ แม้อีก, (อหํ) อ.เรา (สุนฺเช) ยังสุนัข ท. ขาทาเปสฺสามิ จักให้กัด ตํ ซึ่งท่าน” อิติ ดังนี้ อฺยุโยเชสิ ส่งไปแล้ว สุนฺเช ซึ่งสุนัข ท. ๕

นายพรานนั้นกล่าวว่า “วันนี้ เราไม่ได้อะไรๆ เลย เพราะเราเจอหน้าท่าน, ท่านมาเจอ หน้าเราแม้อีก, เราจะให้สุนัขกัดกินท่าน” แล้วส่งฝูงสุนัขไป

โส วิเสสนะของ ลฺหฺทโกๆ สุทรกัศตาใน อฺยุโยเชสิๆ อาชยาตบทกัศตฺวาจาก “อชฺช กาลสัตตมึใน อลตฺถํ อหํ สุทรกัศตาใน อลตฺถํๆ อาชยาตบทกัศตฺวาจาก ตว ภาวาทิ-สัมพันธะใน สมมุขี-สมมุขีภุตตฺตา เหตุใด อลตฺถํ กิณฺณจิ วิเสสนะของ วตฺถุๆ อวุตต-กัมมะใน อลตฺถํ นศัพทฺ ปรุฏิสฺระใน อลตฺถํ, ตฺวั สุทรกัศตาใน อสิๆ อาชยาตบท กัศตฺวาจาก อปีศัพทฺ อเปกขัตถะเข้ากับ ปุณฺณๆ ศัพทฺ กริยาวิเสสนะใน อาคโต เม สัมปทานใน สมมุขี- สมมุขีภาวํ สัมปนาปฺถึนยกัมมะใน อาคโตๆ วิกติกัศตา ใน อสิ, อหํ เหตุกัศตาใน ขาทาเปสฺสามิๆ อาชยาตบทเหตุกัศตฺวาจาก สุนฺเช การิต-กัมมะใน ขาทาเปสฺสามิ ตํ อวุตตกัมมะใน ขาทาเปสฺสามิ” อิติศัพทฺ อากาละใน วตฺวาๆ ปุพฺพกาลกริยาใน อฺยุโยเชสิ สุนฺเช อวุตตกัมมะใน อฺยุโยเชสิ ๕

๗. เถโร เวเคน เอกํ รุกฺขํ อภิรุหิตฺวา ปุริสฺสปฺมาเถ จาเน นิสฺสีทิ ฯ
 เถโร อ.พระเถระ อภิรุหิตฺวา ขึ้นเฉพาะแล้ว เอกํ รุกฺขํ สู้ต้นไม้อันหนึ่ง เวเคน
 โดยเร็ว นิสฺสีทิ นั่งแล้ว จาเน ในที่ ปุริสฺสปฺมาเถ อันมีบุรุษเป็นประมาณ ฯ
 พระเถระขึ้นต้นไม้อันหนึ่งโดยเร็ว นั่งบนที่มีบุรุษเป็นประมาณ
 เถโร สุทฺธกัตตาใน นิสฺสีทิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เวเคน ตติยาวิเสสนะใน อภิรุหิตฺวา
 เอกํ วิเสสนะของ รุกฺขํ สัมปาปุณฺณียกัมมะใน อภิรุหิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสฺสีทิ
 ปุริสฺสปฺมาเถ วิเสสนะของ จาเนฯ วิสยาธาระใน นิสฺสีทิ ฯ

๘. สุนฺหา รุกฺขํ ปริวารยีสฺสุ ฯ
 สุนฺหา อ.สุนัข ท. ปริวารยีสฺสุ ล้อมแล้ว รุกฺขํ ซึ่งต้นไม้อันหนึ่ง ฯ
 ผุํงสุนฺหฺพากันล้อมต้นไม้อันหนึ่ง
 สุนฺหา สุทฺธกัตตาใน ปริวารยีสฺสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก รุกฺขํ อวุตตกัมมะใน
 ปริวารยีสฺสุ ฯ

๙. โกโก คนฺตฺวา “รุกฺขํ อภิรุหโตปิ เต โมกฺโข นตฺถิติ สรตฺถุณฺฑเณ เถรสฺส ปาทตเล
 วิชฺฐมิ ฯ”
 โกโก คนฺตฺวา “รุกฺขํ อภิรุหโตปิ เต โมกฺโข นตฺถิติ (วตฺวา) สรตฺถุณฺฑเณ เถรสฺส ปาทตเล
 วิชฺฐมิ ฯ”
 โกโก อ.นายพรานชื่อว่าโกกะ คนฺตฺวา ไปแล้ว วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “โมกฺโข
 อ.ความพิน นตฺถิ ย่อมไม่มี เต แก่ท่าน อภิรุหโตปิ แม้ผู้ขึ้นอยู่ รุกฺขํ สู้ต้นไม้อันหนึ่ง” อิติ
 ดังนี้ วิชฺฐมิ แทงแล้ว ปาทตเล ที่พื้นแห่งเท้า เถรสฺส ของพระเถระ สรตฺถุณฺฑเณ
 ด้วยปลายแห่งลูกศร ฯ
 นายพรานโกกะไปแล้วกล่าวว่า “จะไม่มีพินแก่ท่านแม้จะขึ้นต้นไม้อันหนึ่ง” แล้วใช้ปลาย
 ลูกศรแทงพื้นเท้าของพระเถระ

โกโก สุนัขกัดตาใน วิษุณีๆ อาชยาตบทกัตุวจาก คนตุวๆ ปุพพกาลกิริยาใน วตุวา “โมกุโข สุนัขกัดตาใน นตุถิๆ กิริยาบทกัตุวจาก รุกุข สัมปาปุกุณิยักัมมะใน อภิรุหโต อพิศัพท อเปกขัตถะเข้ากักับ อภิรุหโตๆ วิเสสนะของ เตๆ สัมปทานใน นตุถิ” อิติ ศัพท อาการะใน วตุวๆ ปุพพกาลกิริยาใน วิษุณี สรตุณุแทน ภาระใน วิษุณี เถรสสุ สามีสัมพันธะใน ปาทตเลๆ วิสยาธาระใน วิษุณี ๕

๑๐. เถโร “มา เอว กโรหิติ ยาจิเยว ๕

เถโร “(ตุว) มา เอว กโรหิติ ยาจิ เอว ๕

เถโร อ.พระเถระ ยาจิ เอว อ้อนวอนแล้วนั้นเทียว อิติ ว่า “(ตุว) อ.ท่าน มา กโรหิจงอย่ากระทำ เอว อย่างนี้” อิติ ดังนี้ ๕

พระเถระขออ้อนวอนนั้นแหละว่า “ท่านอย่าทำอย่างนี้เลย”

เถโร สุนัขกัดตาใน ยาจิๆ อาชยาตบทกัตุวจาก “ตุว สุนัขกัดตาใน กโรหิๆ อาชยาตบทกัตุวจาก มาศัพท ปฎิเสระใน กโรหิ เอว กิริยาวิเสสนะใน กโรหิ” อิติศัพท อาการะใน ยาจิ เอวศัพท อวธารณะเข้ากักับ ยาจิ ๕

๑๑. อิตโร ตสสุ ยาจน อนาทยิตวา ปุนปฺปุน วิษุณิเยว ๕

อิตโร (ลฺหุทโก) ตสสุ (เถรสสุ) ยาจน อนาทยิตวา ปุนปฺปุน วิษุณิ เอว ๕

(ลฺหุทโก) อ.นายพราน อิตโร นอกนี้ อนาทยิตวา ไม่ถือเอาแล้ว ยาจน ซึ่งคำ อ้อนวอน ตสสุ (เถรสสุ) ของพระเถระ วิษุณิ เอว แทงแล้วนั้นเทียว ปุนปฺปุน ป่อยๆ ๕

นายพรานนอกนี้ ไม่ถือเอาคำขออ้อนวอนของพระเถระนั้น แทงเข้าแล้วเข้าเล่า

อิตโร วิเสสนะของ ลฺหุทโกๆ สุนัขกัดตาใน วิษุณีๆ อาชยาตบทกัตุวจาก ตสสุ วิเสสนะของ เถรสสุๆ สามีสัมพันธะใน ยาจนๆ อวตุตถักัมมะใน อนาทยิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน วิษุณิ ปุนปฺปุน กิริยาวิเสสนะใน วิษุณิ เอวศัพท อวธารณะเข้ากักับ วิษุณิ ๕

๑๒. เถโร, เอกสมิ ปาทตเล วิชฺฌิมมานะ, ตํ อุกฺขิปปิตฺวา ทฺติยํ โอลฺมฺเพติ ฯ

เถโร, (โกเกณ) เอกสมิ ปาทตเล วิชฺฌิมมานะ, ตํ (ปาทตลํ) อุกฺขิปปิตฺวา ทฺติยํ (ปาทตลํ) โอลฺมฺเพติ ฯ

เถโร อ.พระเถระ, ปาทตเล ครั้นเมื่อพื้นแห่งเท้า เอกสมิ ข้างหนึ่ง โกเกณ อันนายพรานชื่อว่าโกกะ วิชฺฌิมมานะ แหวอยู่, อุกฺขิปปิตฺวา ยกขึ้นแล้ว ตํ (ปาทตลํ) ซึ่งพื้นแห่งเท่านั้น โอลฺมฺเพติ ย่อมห้อยลง ทฺติยํ (ปาทตลํ) ซึ่งพื้นแห่งเท้า ที่สอง ฯ

พระเถระ, เมื่อนายโกกะแหวพื้นเท้าข้างหนึ่งอยู่, ก็ยกพื้นเท่านั้นขึ้น ห้อยพื้นเท้าที่ ๒ ลง

เถโร สุทรกัถตาใน โอลฺมฺเพติฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก, เอกสมิ วิเสสณะของ ปาทตเลฯ ลักษณะใน วิชฺฌิมมานะฯ ลักษณะกิริยา โกเกณ อนภินิหิตกัถตาใน วิชฺฌิมมานะ, ตํ วิเสสณะของ ปาทตลํฯ อวุตตกัถมมะใน อุกฺขิปปิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอลฺมฺเพติ ทฺติยํ วิเสสณะของ ปาทตลํฯ อวุตตกัถมมะใน โอลฺมฺเพติ ฯ

๑๓. ตสฺมีปิปิ วิชฺฌิมมานะ, ตํ อุกฺขิปปิตฺวา ฯ

ตสฺมีปิปิ (ทฺติเย ปาทตเล โกเกณ) วิชฺฌิมมานะ, (เถโร) ตํ (ปาทตลํ) อุกฺขิปปิตฺวา ฯ

ตสฺมีปิปิ (ทฺติเย ปาทตเล) ครั้นเมื่อพื้นแห่งเท้า ที่สอง แม่นั้น (โกเกณ) อันนายพรานชื่อว่าโกกะ วิชฺฌิมมานะ แหวอยู่, (เถโร) อ.พระเถระ อุกฺขิปปิตฺวา ย่อมยกขึ้น ตํ (ปาทตลํ) ซึ่งพื้นแห่งเท่านั้น ฯ

แม้เมื่อพื้นเท้าที่ ๒ นั้น ถูกนายโกกะแหวอยู่, พระเถระก็ยกพื้นเท่านั้นขึ้น

อปิศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ ตสฺมีฯ กิติ ทฺติเย กิติ วิเสสณะของ ปาทตเลฯ ลักษณะใน วิชฺฌิมมานะฯ ลักษณะกิริยา โกเกณ อนภินิหิตกัถตาใน วิชฺฌิมมานะ, เถโร สุทรกัถตาใน อุกฺขิปปิตฺวาฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก ตํ วิเสสณะของ ปาทตลํฯ อวุตตกัถมมะใน อุกฺขิปปิตฺวา ฯ

๑๔. เอวฺมฺสฺส สฺโส ยาจนํ อนาถยิตฺวา เทวปี ปาทตลานิ วิชฺฌิมเยว ฯ

เอวํ อสฺส (เถรสฺส) สฺโส (โกโก) ยาจนํ อนาถยิตฺวา เทวปี ปาทตลานิ วิชฺฌิม เอว ฯ

โส (โกโก) อ.นายพรานชื่อว่าโกเกะนั้น **อนาถยิตฺวา** ไม่ถือเอาแล้ว **ยาจหนิ** ซึ่งคำ
อ้อนวอน **อสุส (เถรสฺส)** ของพระเถระนั้น **เอวํ** อย่างนี้ **วิชฺฌมิ** เอว แทงแล้วนั้นเกี่ยว
ปาทตลานิ ซึ่งพื้นแห่งเท้า **ท. เทวปิ** แม้สอง ฯ

นายโกเกะนั้นไม่ถือเอาคำขอร้องของพระเถระนั้นอย่างนี้ แทงพื้นเท้าทั้งหลายทั้ง ๒
ข้างนั้นแหละ

โส วิเสสณะของ โกโกฯ สุกฺกัตตาใน วิชฺฌมิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก **เอวํ** กิริยาวิเสสณะ
ใน **อนาถยิตฺวา** **อสุส** วิเสสณะของ **เถรสฺส**ฯ สามีสัมพันธะใน **ยาจหนิ**ฯ **อวุตตกัมมะ**ใน
อนาถยิตฺวาฯ **ปุพฺพกาลกิริยา**ใน **วิชฺฌมิ** **อปีศัพทํ** **อเปกขัตตะ**เข้ากับ **เทว**ฯ วิเสสณะของ
ปาทตลานิฯ **อวุตตกัมมะ**ใน **วิชฺฌมิ** **เอวศัพทํ** **อวธารณะ**เข้ากับ **วิชฺฌมิ** ฯ

๑๕. **เถรสฺส** **สรีรํ** **อุกฺกาหิ** **อาทิตฺตํ** **วिय** **อโหสิ** ฯ

สรีรํ อ.สรีระ **เถรสฺส** ของพระเถระ **อุกฺกาหิ** **อาทิตฺตํ** **วिय** เป็นราวกะว่า **อันคบเพลิง**
ท. ติดทั่วแล้ว **อโหสิ** ได้เป็นแล้ว ฯ

ร่างกายของพระเถระเป็นเหมือนถูกคบเพลิงติดทั่วร่าง

สรีรํ สุกฺกัตตาใน **อโหสิ**ฯ **อาชยาตบทกัตตฺวาจก** **เถรสฺส** สามีสัมพันธะใน **สรีรํ** **อุกฺกาหิ**
อนภิทกัตตาใน **อาทิตฺตํ** **อุปมาวิกติกัตตา**ใน **อโหสิ** **วिय**ศัพทํ **อุปมา**โชตกะเข้ากับ
อาทิตฺตํ ฯ

๑๖. **โส** **เวทนานวุตฺตี** **หุตฺวา** **สตี** **ปจฺจุปฏฺฐาเปตฺตุ** **นาสฺกฺขิ**, **ปารฺตจิวริ** **ภสฺสนฺตํ**ปิ
น **สฺลฺลฺกฺเขสิ** ฯ

โส (เถโร) **เวทนานวุตฺตี** **หุตฺวา** **สตี** **ปจฺจุปฏฺฐาเปตฺตุ** **น** **อสฺกฺขิ**, **ปารฺตจิวริ** **ภสฺสนฺตํ**ปิ
น **สฺลฺลฺกฺเขสิ** ฯ

โส (เถโร) อ.พระเถระ **เวทนานวุตฺตี** เป็นผู้มีความเป็นไปตามเวทนา **หุตฺวา** เป็น
แล้ว **น** **อสฺกฺขิ** ไม่ได้ आजแล้ว **สตี** **ปจฺจุปฏฺฐาเปตฺตุ** เพื่ออัน- ยังสติ -ให้เข้าไปตั้งไว้
เฉพาะ, **น** **สฺลฺลฺกฺเขสิ** กำหนดไม่ได้แล้ว **ปารฺตจิวริ** ซึ่งจิวรอันตนห่มแล้ว **ภสฺสนฺตํ**ปิ
แม้อันตกไปอยู่ ฯ

พระเถระเป็นผู้มีความเป็นไปตามเวทนา ไม่สามารถที่จะตั้งสติไว้ได้ กำหนดไม่ได้ แม้แต่จิวรที่ตนห่มที่กำลังตกไปอยู่

โส วิเสสณะของ เถโร๑ สุทธกัตตาใน อสกุขิ และ สลลกุเขสิ อสกุขิ ก็ดี สลลกุเขสิ ก็ดี อาชยาตบทกัตตฺวาจก เวทนานุวตฺตี วิกตีกัตตาใน หุตฺวา๑ สมานกาลกิริยาใน อสกุขิ สตี การิตกัมมะใน ปจฺจุปฏฺจาเปตฺ๑ ตุมตถสัมปทานใน อสกุขิ นศัพทฺ ปฏฺิเสระใน อสกุขิ, ปารุตฺจิวรฺ อวุตตกัมมะใน สลลกุเขสิ อปิตฺทฺ อเปกขตฺตะเข้ากับ ภาสฺสนตฺ๑ วิเสสณะของ ปารุตฺจิวรฺ นศัพทฺ ปฏฺิเสระใน สลลกุเขสิ ๕

๑๗. ตํ ปตมานํ โกกํ สีสโต ปฏฺุจาย ปริกฺขิปนฺตฺเมว ปติ ๕

ตํ (จิวรฺ) ปตมานํ โกกํ สีสโต ปฏฺุจาย ปริกฺขิปนฺตฺ เอว ปติ ๕

ตํ (จิวรฺ) อ.จิวรฺนั้น ปตมานํ เมื่อตกไป ปริกฺขิปนฺตฺ เอว ปติ ตกคลุมอยู่แล้วนั้น เทียว โกกํ ซึ่งนายพรานชื่อว่าโกกะ ปฏฺุจาย จำเดิม สีสโต แต่ศึระ๕

จิวรฺนั้น เมื่อตกไป ตกไปคลุมนายโกกะนั้นแหละ ตั้งแต่ศึระ๕

ตํ วิเสสณะของ จิวรฺ๑ สุทธกัตตาใน ปติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ปตมานํ อัพฺภันตร- กิริยาของ จิวรฺ โกกํ อวุตตกัมมะใน ปริกฺขิปนฺตฺ สีสโล อปาทานใน ปฏฺุจาย๑ กิริยา- วิเสสณะใน ปติ เอวศัพทฺ อวธารณะเข้ากับ ปริกฺขิปนฺตฺ๑ อัพฺภันตรกิริยาของ จิวรฺ ๕

๑๘. สุนฺชา “เถโร ปติโตติ สญฺญา ยจิวรฺนฺตรํ ปวิสิตฺวา อตฺตโน สามิกํ ลฺลฺยจิตฺวา ขาทนฺตา อฏฺุจิมตฺตาวเสสฺสํ กรีสฺสุ ๕

สุนฺชา อ.สุนฺช ท. ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว จิวรฺนฺตรํ สู่ระหว่างแห่งจิวรฺ สญฺญา ด้วย ความสำคัญ อิติ ว่า “เถโร อ.พระเถระ ปติโต ตกแล้ว” อิติ ดังนี้ ลฺลฺยจิตฺวา ขาทนฺตา ยื้อแย่งเคี้ยวกินอยู่แล้ว สามิกํ ซึ่งเจ้าของ อตฺตโน ของตน กรีสฺสุ กระทำ แล้ว อฏฺุจิมตฺตาวเสสฺสํ ให้เป็นผู้สักว่ามีกระดูกอันเหลือลง

ฝูงสุนฺชเข้าไปยังระหว่างจิวรฺด้วยความสำคัญว่า “พระเถระตกลงแล้ว” รุมยื้อแย่งเคี้ยว กินเจ้าของ ทำให้เหลือเพียงกระดูก

สุนฺชา สุทธกัตตาใน กรีสฺสุ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “เถโร สุทธกัตตาใน ปติโต๑

กิตตบพทักตตุวจาก” อิตติศัพท์ สรรูปะใน สณฺณายๆ ภาระใน ปวิสิตฺวา จีวรนฺตรํ
 สัมปาปุกุณียกัมมะใน ปวิสิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ลุณฺจิตฺวา อตฺตโน สามีสัมพันธะใน
 สามิกัง อวุตตกัมมะใน ลุณฺจิตฺวาๆ สมานกาลกิริยาใน ขาทนฺตาๆ อัพภันตรกิริยาของ
 สุนฺชา อฏฺฐิมตฺตาวเสสํ วิกตีกัมมะใน กรีสฺสุ ฯ

๑๙. สุนฺชา จีวรนฺตรโต นิกฺขมิตฺวา พหิ อฏฺฐิสฺสุ ฯ

สุนฺชา อ.สุนัข ท. นิกฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว จีวรนฺตรโต จากระหว่างแห่งจีวร อฏฺฐิสฺสุ
 ได้ยื่นแล้ว พหิ ในภายนอก ฯ

ฝูงสุนัขพากันออกมาจากระหว่างจีวรได้ยื่นในภายนอก

สุนฺชา สุกฺขกัตตาใน อฏฺฐิสฺสุๆ อาชยาตบพทักตตุวจาก จีวรนฺตรโต อปาทานใน
 นิกฺขมิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อฏฺฐิสฺสุ พหิ อาชาระใน อฏฺฐิสฺสุ ฯ

๒๐. อถ เนสํ เถโร เอกํ สุกฺขทณฺฑกํ ภณฺชิตฺวา ชิปี ฯ

อถ เนสํ (สุนฺขานํ) เถโร เอกํ สุกฺขทณฺฑกํ ภณฺชิตฺวา ชิปี ฯ

อถ ครั้งนั้น เถโร อ.พระเถระ ภณฺชิตฺวา หักแล้ว สุกฺขทณฺฑกํ ซึ่งท่อนไม้อันแห่ง
 แล้ว เอกํ ท่อนหนึ่ง ชิปี ขว้างไปแล้ว เนสํ (สุนฺขานํ) แก่สุนัข ท. เหล่านั้น ฯ

ที่นั้น พระเถระหักกิ่งไม้แห่งกิ่งหนึ่งแล้วขว้างสุนัขเหล่านั้น

อถ กาลสัตฺตมี เถโร สุกฺขกัตตาใน ชิปีๆ อาชยาตบพทักตตุวจาก เนสํ วิเสสณะของ
 สุนฺขานํๆ สัมปทานใน ชิปี เอกํ วิเสสณะของ สุกฺขทณฺฑกํๆ อวุตตกัมมะใน ภณฺชิตฺวาๆ
 ปุพพกาลกิริยาใน ชิปี ฯ

๒๑. สุนฺชา เถรํ ทิสฺวา “สามิโก ว อมฺเหหิ ขาทิโตติ ฌตฺวา อรณฺณํ ปวิสฺสึ ฯ

สุนฺชา อ.สุนัข ท. ทิสฺวา เห็นแล้ว เถรํ ซึ่งพระเถระ ฌตฺวา รู้แล้ว อิติ ว่า “สามิโก
 อ.เจ้าของนั้นเที่ยว อมฺเหหิ อันเรา ท. ขาทิโต กัดแล้ว” อิติ ดังนี้ ปวิสฺสึ เข้าไป
 แล้ว อรณฺณํ สู้ป่า ฯ

ฝูงสุนัขเห็นพระเถระ ก็รู้ว่า “พวกเรากัดกินเจ้าของนั่นแหละ” จึงพากันวิ่งเข้าไปไป

สุนขา สุนัขกัดตาดใน ปวิสึสุๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก เถโร อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาๆ
 ปุพพกาลกิริยาใน ฌตฺวา “เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากัปป สามิโกๆ วุตตกัมมะใน ขาทิโตๆ
 กิตบทกัมมวจาก อมฺเหหิ อนภิทกัตตาดใน ขาทิโต” อิตติศัพทํ อาการะใน ฌตฺวาๆ
 ปุพพกาลกิริยาใน ปวิสึสุ อรณฺณํ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปวิสึสุ ๗

๒๒. เถโร กุกฺกัจจํ อุปฺปาเทสิ “มม จีวรนฺตรํ ปวิสิตฺวา เอส นฺนฺจฺ, อโรคํ นุ โข เม
 สีสฺลนฺติ ๗

เถโร กุกฺกัจจํ อุปฺปาเทสิ “มม จีวรนฺตรํ ปวิสิตฺวา เอส (ปุริโส) นฺนฺจฺ, อโรคํ นุ โข (โหติ)
 เม สีสฺลนฺติ ๗

เถโร อ.พระเถระ กุกฺกัจจํ ยังความสงสัย อุปฺปาเทสิ ให้เกิดขึ้นแล้ว อิติ ว่า “เอส
 (ปุริโส) อ.บุรุษนั้น ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว จีวรนฺตรํ สู่ระหว่างแห่งจีวร มม ของเรา
 นฺนฺจฺ ฉิบหายแล้ว, สีสฺล อ.ศีล เม ของเรา อโรคํ นุ โข เป็นคุณชาตไม่มีโรคหรือ
 หนอแล (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๗

พระเถระเกิดความสงสัยขึ้นว่า “บุรุษนั้นเข้าไปยังระหว่างจีวรของเรา, ศีลของเราเป็น
 คุณชาตไม่มีโรคหรือหนอแล”

เถโร เหตุกัตตาดใน อุปฺปาเทสิๆ อาชยาดบทเหตุกัตตฺวาจก กุกฺกัจจํ การิตกัมมะใน
 อุปฺปาเทสิ “เอส วิเสสณะของ ปุริโสๆ สุนัขกัดตาดใน นฺนฺจฺๆ กิตบทกัตตฺวาจก มม
 สามิสัมพันธะใน จีวรนฺตรํๆ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปวิสิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นฺนฺจฺ,
 สีสฺล สุนัขกัดตาดใน โหติๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก อโรคํ วิกติกัตตาดใน โหติ นุศัพทํ
 สังกัปปัตถะ โขศัพทํ วจนาลังการะ เม สามิสัมพันธะใน สีสฺล” อิตติศัพทํ สรุปะเน
 กุกฺกัจจํ ๗

๒๓. โส รุกฺขา โอตริตฺวา สตุถุ สนฺตํกํ คณฺตฺวา อาทิตฺวา ปฏฺจาย ตํ ปวตฺตี อาโรเจตฺวา
 “ภนฺเต มม จีวรํ นิสฺสาย โส อุปาสโก นฺนฺจฺ, กจฺจि เม อโรคํ สีสฺล, กจฺจิ เม อตุถิ
 สมณภาโวติ ปุจฺจนิ ๗

โส (เถโร) รุกขา โอตริตวา สตุถุ สนฺติกั คนฺตวา อาทิโต ปฏฺจาย ตํ ปวตฺตี อโรเจตฺวา “ภนฺเต มม จีวรํ นิสฺสาย โส อุปาสโก นฺนุโจ, กจฺจิ เม อโรคํ สีสํ (โหติ), กจฺจิ เม อตฺถิ สมณฺภาโวติ ปุจฺฉิ ๕

โส (เถโร) อ.พระเถระ โอตริตฺวา ข้ามลงแล้ว รุกขา จากต้นไม้ คนฺตฺวา ไปแล้ว สนฺติกั สู่น้ำนัก สตุถุ ของพระศาสดา อโรเจตฺวา กราบทูลแล้ว ตํ ปวตฺตี ซึ่งความเป็นไปทั่วนั้น ปฏฺจาย จำเดิม อาทิโต แต่ต้น ปุจฺฉิ ทูลถามแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โส อุปาสโก อ.อุบาสกนั้น นิสฺสาย อาศัยแล้ว จีวรํ ซึ่งจีวร มม ของข้าพระองค์ นฺนุโจ ฉิบหายแล้ว, สีสํ อ.ศีล เม ของข้าพระองค์ อโรคํ เป็น คุณชาติไม่มีโรค (โหติ) ย่อมเป็น กจฺจิ แลหรือ? สมณฺภาโว อ.ความเป็นแห่งสมณะ เม ของข้าพระองค์ อตฺถิ มีอยู่ กจฺจิ แลหรือ?” อิติ ดังนี้ ๕

พระเถระนั้นลงจากต้นไม้ ไปยังสำนักพระศาสดา กราบทูลเรื่องราวนี้ตั้งแต่ต้น กราบทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อุบาสกนั้นอาศัยจีวรของข้าพระองค์ ฉิบหาย แล้ว, ศีลของข้าพระองค์ เป็นคุณชาติไม่มีโรคหรือหนอ ความเป็นสมณะของข้า พระองค์ยังมีอยู่หรือหนอ”

โส วิเสสนะของ เถโรฯ สุทฺธกัตฺตาใน ปุจฺฉิฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก รุกขา อปาทานใน โอตริตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา สตุถุ สามีสัมพันธะใน สนฺติกัฯ สัมปาปุณฺนียกัมมะ ใน คนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อโรเจตฺวา อาทิโต อปาทานใน ปฏฺจายฯ กิริยาวิเสสนะ ใน อโรเจตฺวา ตํ วิเสสนะของ ปวตฺตีฯ อวุตตกัมมะใน อโรเจตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยา ใน ปุจฺฉิ “ภนฺเต อาลปนะ โส วิเสสนะของ อุปาสโกฯ สุทฺธกัตฺตาใน นฺนุโจฯ กิตฺตบท กัตฺตฺวาจก มม สามีสัมพันธะใน จีวรํฯ อวุตตกัมมะใน นิสฺสายฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นฺนุโจ, สีสํ สุทฺธกัตฺตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก กจฺจิ ปุจฺฉนัตฺถะ เม สามีสัม พันธะใน สีสํ อโรคํ วิกตีกัตฺตาใน โหติ, สมณฺภาโว สุทฺธกัตฺตาใน อตฺถิฯ อาชยาตบ ทกัตฺตฺวาจก กจฺจิ ปุจฺฉนัตฺถะ เม สามีสัมพันธะใน สมณฺภาโว” อิติศัพท์ อากาเรใน ปุจฺฉิ ๕

๒๔. สตุถฺวา ตสฺส วจฺนํ สุตฺวา “ภิกฺขุ อโรคํ ทว สีสํ, อตฺถิ เต สมณฺภาโว; โส อปฺปทฺฏฺจสฺส ปทฺฐสฺสิตฺวา วินาสํ ปตฺโต, น เกวลญฺจ อิทาเนว, อตีเตปิ อปฺปทฺฏฺจานํ

ปทุสฺสิตฺตฺวา วินาสํ ปตฺโตเยวาทิ วตฺตฺวา ตมตฺถํ ปกาเสนฺโต อตีตํ อหริ ๗

สตฺถา ตสฺส (เถรฺสฺส) วจฺนํ สุตฺตฺวา “ภิกฺขุ อโรคํ ตว สีสํ (โหติ), อตฺถิ เต สมณฺภาโว; โส (อุปาสโก) อปฺปทฺฏจฺสฺส (ตว) ปทุสฺสิตฺตฺวา วินาสํ ปตฺโต, (โส อุปาสโก) น เกวลญจ อิทาเนว (อปฺปทฺฏจฺสฺส ปุคฺคฺลสฺส ปทุสฺสิตฺตฺวา วินาสํ ปตฺโต), (โส อุปาสโก) อตีเตปิ อปฺปทฺฏจฺจํ (ปุคฺคฺลจฺจํ) ปทุสฺสิตฺตฺวา วินาสํ ปตฺโต เอว” อิติ วตฺตฺวา ตํ อตฺถํ ปกาเสนฺโต อตีตํ (วตฺถุ) อหริ ๗

สตฺถา อ.พระศาสดา สุตฺตฺวา สดับแล้ว วจฺนํ ซึ่งคำ ตสฺส (เถรฺสฺส) ของพระเถระนั้น วตฺตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขุ ดูก่อนภิกฺขุ สีสํ อ.ศีล ตว ของเธอ อโรคํ เป็นคุณชาติ ไม่มีโรค (โหติ) ย่อมเป็น, สมณฺภาโว อ.ความเป็นแห่งสมณะ เต ของเธอ อตฺถิ มีอยู่, โส (อุปาสโก) อ.อุบาสกนั้น ปทุสฺสิตฺตฺวา ประทุษร้ายแล้ว (ตว) ต่อเธอ อปฺปทฺฏจฺสฺส ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว ปตฺโต ถึงแล้ว วินาสํ ซึ่งความวินาศ, จ อนึ่ง (โส อุปาสโก) อ.อุบาสกนั้น (ปทุสฺสิตฺตฺวา) ประทุษร้ายแล้ว (ปุคฺคฺลสฺส) ต่อบุคคล (อปฺปทฺฏจฺสฺส) ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว (ปตฺโต) ถึงแล้ว (วินาสํ) ซึ่งความวินาศ อิทานิ เอว ในกาลนั้น นั้นเทียว เกวลํ อย่างเดียว น หามิได้, อตีเตปิ แม้ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว โส (อุปาสโก) อ.อุบาสกนั้น ปทุสฺสิตฺตฺวา ประทุษร้ายแล้ว (ปุคฺคฺลจฺจํ) ต่อบุคคล ท. อปฺปทฺฏจฺจํ ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว ปตฺโต เอว ถึงแล้ว วินาสํ ซึ่งความวินาศนั้นเทียว” อิติ ดังนี้ ปกาเสนฺโต เมื่อทรงประกาศ ตํ อตฺถํ ซึ่งเนื้อความนั้น อหริ ทรงนำมาแล้ว อตีตํ (วตฺถุ) ซึ่งเรื่องอันเป็นไปล่วงแล้ว อิติ ว่า ...

พระศาสดาสดับคำของพระเถระ ตรัสว่า “ดูก่อนภิกฺขุ ศีลของเธอเป็นคุณชาติไม่มีโรค ความเป็นสมณะของเธอยังมีอยู่, อุบาสกนั้นประทุษร้ายต่อเธอผู้ไม่ประทุษร้าย ถึงความพินาศ, อนึ่ง อุบาสกนั้นประทุษร้ายต่อบุคคลผู้ไม่ประทุษร้าย ถึงความพินาศ เฉพาะในชาตินี้ ก็หามิได้, แม้แต่ในอดีตชาติ อุบาสกนั้นประทุษร้ายต่อบุคคลทั้งหลาย ผู้ไม่ประทุษร้าย ถึงความพินาศแล้วนั้นแหละ” เมื่อทรงประกาศเนื้อความนั้น ทรงนำ อตีตนิทานมาว่า ...

สตฺถา สุตฺถกตฺตฺตาใน อหริ ๗ อาชยาตบทกตฺตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสฺนฺของ เถรฺสฺส ๗ สามีสัมพันธฺใน วจฺน ๗ อวุตตกัมมฺใน สุตฺต ๗ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺตฺวา “ภิกฺขุ อาลปนฺ สีสํ สุตฺถกตฺตฺตาใน โหติ ๗ อาชยาตบทกตฺตฺตฺวาจก อโรคํ วิกตีกตฺตฺตาใน โหติ ตว สามีส-

สัมพันธ์ใน สีส, สมณภาโว สุทรกัตตาใน อตถิย อาชยาตบทกัตตุวจาก เต สามีสัมพันธ์ใน สมณภาโว, โส วิเสสณะของ อุปาสโกๆ สุทรกัตตาใน ปตฺโตๆ กิตบทกัตตุวจาก อปฺปทฺฏจฺจ วิเสสณะของ ตวๆ สัมปทานใน ปทฺฐสฺติตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปตฺโต วินาส สัมปาปฺญเญยกัมมะใน ปตฺโต, จตฺตํ สัมปิณฑนตฺถะ โส วิเสสณะของ อุปาสโกๆ สุทรกัตตาใน ปตฺโตๆ กิตบทกัตตุวจาก นตฺตํ ปฏฺฐิเสธนตฺถะ เกวลํ กิริยาวิเสสณะใน ปตฺโต เอวตฺตํ อวธารณะเข้ากับ อิทานิๆ กาลสัตตมึใน ปตฺโต อปฺปทฺฏจฺจ วิเสสณะของ ปุคฺคลสฺสๆ สัมปทานใน ปทฺฐสฺติตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปตฺโต วินาส สัมปาปฺญเญยกัมมะใน ปตฺโต, โส วิเสสณะของ อุปาสโกๆ สุทรกัตตาใน ปตฺโตๆ กิตบทกัตตุวจาก อปิตฺตํ อเปกขตฺถะเข้ากับ อตีเตๆ กาลสัตตมึใน ปตฺโต อปฺปทฺฏจฺจ วิเสสณะของ ปุคฺคลนํๆ สัมปทานใน ปทฺฐสฺติตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปตฺโต วินาส สัมปาปฺญเญยกัมมะใน ปตฺโต เอวตฺตํ อวธารณะเข้ากับ ปตฺโต” อิตฺตํ อากาเรใน วตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปกาเสนฺโต ตํ วิเสสณะของ อตฺถํ อวตตกัมมะใน ปกาเสนฺโตๆ อพฺภันตฺรกิริยาของ สตฺถา อตีตํ วิเสสณะของ วตฺถุๆ อวตตกัมมะใน อาหริ ๕

๒๕. “อตีเต กิร เอโก เวชฺชโ เวชฺชกมฺมตฺถาย คามํ วิจฺจิตฺวา กิณฺจि กมฺมํ อลภิตฺวา ฉาตชฺชตฺโต นิภฺขมิตฺวา คามทฺวาเร สมฺพหุเล กุมารเก กิพฺนเต ทิสฺวา ‘อิมสฺสเปเน หํสาเปตฺวา ติกิจฺจิตฺวา อาหารํ ลภิสฺสามิตี เอกสฺมึ รุกฺขพิเล สีส นีหริตฺวา นิปนฺนํ สปฺปํ ทสฺเสตฺวา ‘อมฺโห กุมารกา เอส สาสิกโปตโก, คณฺหถ นนฺติ อาห ๕

“อตีเต กิร เอโก เวชฺชโ เวชฺชกมฺมตฺถาย คามํ วิจฺจิตฺวา กิณฺจิ กมฺมํ อลภิตฺวา ฉาตชฺชตฺโต นิภฺขมิตฺวา คามทฺวาเร สมฺพหุเล กุมารเก กิพฺนเต ทิสฺวา ‘(อห) อิม (กุมารเก) สปฺเปเน หํสาเปตฺวา ติกิจฺจิตฺวา อาหารํ ลภิสฺสามิตี (จินฺเตตฺวา) เอกสฺมึ รุกฺขพิเล สีส นีหริตฺวา นิปนฺนํ สปฺปํ ทสฺเสตฺวา “อมฺโห กุมารกา เอโส (สตฺโต) สาสิกโปตโก (โหติ), (ตุมฺเห) คณฺหถ น (สาสิกโปตก)” อิติ อาห ๕

“กิร ได้ยินว่า อตีเต ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว เอโก เวชฺชโ อ.หมอคนหนึ่ง วิจฺจิตฺวา เทียวไปแล้ว คามํ สู่หมู่บ้าน เวชฺชกมฺมตฺถาย เพื่อประโยชน์แก่เวชกรรม อลภิตฺวา ไม่ได้แล้ว กมฺมํ ซึ่งการงาน กิณฺจิ อะไรๆ ฉาตชฺชตฺโต ผู้อันความหิวแผดเผาแล้ว นิภฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว ทิสฺวา เห็นแล้ว กุมารเก ซึ่งเด็ก ท. สมฺพหุเล ผู้มากพร้อม

คามทวาระ ที่ประตูแห่งหมู่บ้าน ก็พหุเต ผู้เล่นอยู่ (จินเตตวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “(อห) อ.เรา สปะเปเน ยังงู ทังสาเปตวา ให้กัดแล้ว อิเม (กุมารเก) ซึ่งเด็ก ท. เหล่านี้ ติกิจฉิตวา เยียวยาแล้ว ลภิสฺสามิ จักได้ อาหารี ซึ่งอาหาร” อิติ ดังนี้ ทสฺเสตวา แสดงแล้ว สปะปี่ ซึ่งงู เอกสฺมึ รุกฺขพิเล สีสฺ นีหริตวา นิปนฺนํ ด้วนอนนํเอาออกแล้ว ซึ่งห้ว ในโพรงแห่งหนึ่ง อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “กุมารกา ตุ๊ก่อนเด็ก ท. อมโก ผู้เจริญ เอโส (สตโต) อ.สัตว์นั้น สาลิกโปตโก เป็นสาลิกาตัวลูกน้อย (โหติ) ย่อมเป็น, (ตุมุเห) อ.เธอ ท. คณฺหน จงจับเอา นํ สาลิกโปตกํ ซึ่งนกสาลิกาตัวลูกน้อยนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ไต้ยินว่า ในอดีตกาล มีหมอคคนหนึ่งเที่ยวไปยังหมู่บ้านเพื่อทำเวชกรรม ไม่ได้การงานอะไรๆ มีความหิวกระหาย ออกไปเจอพวกเด็กๆ จำนวนมากกำลังเล่นกันอยู่ที่ประตูหมู่บ้าน จึงคิดว่า “เราให้งูกัดเด็กๆ เหล่านี้ แล้วทำการเยียวยา จักได้อาหาร” แสดงงูด้วนอนนํห้วออกข้างนอกในโพรงแห่งหนึ่ง กล่าวว่า “เด็กๆ ผู้เจริญทั้งหลาย นั้น ลูกนกสาลิกา พวกเธอจงจับเอามัน”

“กิริ อนุสฺสวณฺตถะ อตีเต กาลสํตตมีใน อาห เอโก วิเสสณะของ เวชฺโชฯ สุกฺทกัตตา ใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เวชฺชกมฺมตฺถายฯ สัมปทานใน วิจริตวา คามํ สัมปาปฺณียกัมมะใน วิจริตวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อลภิตวา กิจฺจ วิเสสณะของ กมฺมํ อวุตตกัมมะใน อลภิตวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ฉาตฺตมฺมตฺโตฯ วิเสสณะของ เวชฺโช นิกฺขมิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทิสฺวา คามทวาระ วิสยาธาระใน กิพฺหนเต สมฺพหุเล กิตฺติ กิพฺหนเต กิตฺติ วิเสสณะของ กุมารเกฯ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตวา “อหฺ สุกฺทกัตตาใน ลภิสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อิเม วิเสสณะของ กุมารเกฯ อวุตตกัมมะใน ทังสาเปตวา สปะเปเน ตติยาการิตกัมมะใน ทังสาเปตวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ติกิจฉิตวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ลภิสฺสามิ อาหารี อวุตตกัมมะใน ลภิสฺสามิ” อิติศัพท์ อาการะใน จินฺเตตวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทสฺเสตวา เอกสฺมึ วิเสสณะของ รุกฺขพิเลฯ วิสยาธาระใน นิปนฺนํ สีสฺ อวุตตกัมมะใน นีหริตวาฯ สมานกาลกิริยาใน นิปนฺนํฯ วิเสสณะของ สปะปี่ฯ อวุตตกัมมะใน ทสฺเสตวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “อมโก วิเสสณะของ กุมารกาฯ อาลปนะ เอโส วิเสสณะของ สตโตฯ สุกฺทกัตตาใน โหติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สาลิกโปตโก วิกติกัตตาใน โหติ, ตุมุเห สุกฺทกัตตาใน คณฺหนฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นํ วิเสสณะของ สาลิกโปตกํฯ อวุตตกัมมะ

ใน คณฺหถ” อิติศัพท์ อากาละใน อาห ๕

๒๖. อเถโก กุมารโก สปปปี คีวาย ทพฺห คเหตฺวา นีหริตฺวา ตสฺส สปปภาวํ ฅตฺวา
วิรวนฺโต อวิทฺุเร จิตฺตสฺส เวชฺชสฺส มตฺถเก ขิปี ๕

อถ เอโก กุมารโก สปปปี คีวาย ทพฺห (กตฺวา) คเหตฺวา นีหริตฺวา ตสฺส (สตุตฺตสฺส) สปปภาวํ
ฅตฺวา วิรวนฺโต อวิทฺุเร จิตฺตสฺส เวชฺชสฺส มตฺถเก ขิปี ๕

อถ ครั้งนั้น กุมารโก อ.เด็ก เอโก คนหนึ่ง คเหตฺวา จับแล้ว สปปปี ซึ่งงู คีวาย
ที่คอ (กตฺวา) กระทำ ทพฺห ให้มัน นีหริตฺวา นำออกแล้ว ฅตฺวา รู้แล้ว ตสฺส
(สตุตฺตสฺส) สปปภาวํ ซึ่งความที่ แห่งสัตว์นั้น เป็นงู วิรวนฺโต ร้องอยู่ ขิปี ซัดไปแล้ว
มตฺถเก บนกระหม่อม เวชฺชสฺส ของหมอ จิตฺตสฺส ผู้ยืนอยู่แล้ว อวิทฺุเร ในที่ไม่ไกล ๕
ที่นั้น เด็กคนหนึ่งจับงูที่คอทำให้แน่น นำออก รู้ว่าสัตว์นั้นเป็นงู ก็ร้อง แล้วขว้างไปบน
กระหม่อมของหมอที่ยืนอยู่ในที่ไม่ไกล

อถ กาลสัตตมมี เอโก วิเสสณะของ กุมารโก สุทฺธกตฺตาใน ขิปี๕ อาชยาตบทกตฺตฺวาจาก
สปปปี อวุตตกัมมะใน คเหตฺวา คีวาย วิสยาชาระใน คเหตฺวา ทพฺห วิกตีกัมมะใน
กตฺวา๕ กิริยาวิเสสณะใน คเหตฺวา๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน นีหริตฺวา๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน
ฅตฺวา ตสฺส วิเสสณะของ สตุตฺตสฺส๕ ภาวาทิสัมพันธะใน สปปภาวํ๕ อวุตตกัมมะใน
ฅตฺวา๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิรวนฺโต๕ อัพฺภันตฺรกิริยาของ กุมารโก อวิทฺุเร วิสยาชาระ
ใน จิตฺตสฺส๕ วิเสสณะของ เวชฺชสฺส๕ สามีสัมพันธะใน มตฺถเก๕ วิสยาชาระใน ขิปี ๕

๒๗. สปปโป เวชฺชสฺส ขนฺธฎฺฐจิกํ ปฺริกฺขิปีตฺวา ทพฺหํ ทฺลิตฺวา ตตฺถเวย ชีวิตฺกขยํ ปาเปสิ ๕

สปปโป เวชฺชสฺส ขนฺธฎฺฐจิกํ ปฺริกฺขิปีตฺวา ทพฺหํ (กตฺวา) ทฺลิตฺวา (ตํ เวชฺช) ตตฺถ เวย (จาเน)
ชีวิตฺกขยํ ปาเปสิ ๕

สปปโป อ.งู ปฺริกฺขิปีตฺวา รัดแล้ว ขนฺธฎฺฐจิกํ ซึ่งกระดูกแห่งคอ เวชฺชสฺส ของหมอ
ทฺลิตฺวา กัดแล้ว (กตฺวา) กระทำ ทพฺหํ ให้มัน (ตํ เวชฺช) ยังหมอนั้น ปาเปสิ ให้ถึง
แล้ว ชีวิตฺกขยํ ซึ่งความสิ้นไปแห่งชีวิต ตตฺถ เวย (จาเน) ในที่นั้นนั่นเทียว ๕

งูรัดกระดูกคอของหมอ กัดอย่างแน่น ทำให้หมอนั้นถึงความสิ้นชีวิตในที่นั้นนั่นแหละ

สไปโป เหตุกัตตาใน ปาเปสิๆ อาชยาตบทเหตุกัตตวากก เวชชสฺส สามีสัมพันธะใน
 ขนฺธจิกิ อวุตตกัมมะใน ปริกฺขิปิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทฺสิตฺวา ทพฺหิ วิกตีกัมมะใน
 กตฺวาๆ กิริยาวิเสสณะใน ทฺสิตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปาเปสิ ตํ วิเสสณะของ เวชชํๆ
 การิตกัมมะใน ปาเปสิ เอวคฺคัพทํ อวธารณะเข้ากับ ตตฺถๆ วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยา-
 ธาระใน ปาเปสิ ชีวิตกฺขยํ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปาเปสิ ๕

๒๘. เอมเมส ปุพฺเพปิ อปฺปทฺฏจฺจสฺส ปทฺสฺสิตฺวา วินาสํ ปตฺโตเยวาทิ ๕

เอวํ เอโส (โกโก สุนฺขลฺลทฺทโก) ปุพฺเพปิ อปฺปทฺฏจฺจสฺส (ปฺคฺคฺลสฺส) ปทฺสฺสิตฺวา วินาสํ ปตฺโต
 เอว” อิติ ๕

(**สุนฺขลฺลทฺทโก**) อ.นายพรานสุนฺข (โกโก) ชื่อว่าโกกะ เอโส นั้น **ปทฺสฺสิตฺวา** ประทุษร้าย
 แล้ว (**ปฺคฺคฺลสฺส**) ต่อบุคคล **อปฺปทฺฏจฺจสฺส** ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว **ปตฺโต** เอว ถึงแล้ว
 นั้นเทียว **วินาสํ** ซึ่งความพินาศ **ปุพฺเพปิ** แม้ในกาลก่อน **เอวํ** ด้วยประการฉะนี้ **อิติ**
 ดังนี้ ๕

นายพรานสุนฺขชื่อว่าโกกะนั้น ประทุษร้ายต่อบุคคลผู้ไม่ประทุษร้าย ถึงความพินาศ
 แม้ในกาลก่อน ด้วยประการฉะนี้

เอโส วิเสสณะของ สุนฺขลฺลทฺทโก โกโก สัญญาวิเสสณะของ สุนฺขลฺลทฺทโกๆ สฺสทกัตตา
 ใน ปตฺโตๆ กิตบทกัตตวากก เอวํ ปการัตถะ อปีคฺคัพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ ปุพฺเพ
 กาลสํตตมีใน ปตฺโต อปฺปทฺฏจฺจสฺส วิเสสณะของ ปฺคฺคฺลสฺสๆ สัมปทานใน ปทฺสฺสิตฺวาๆ
 ปุพฺพกาลกิริยาใน ปตฺโต วินาสํ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปตฺโต เอวคฺคัพทํ อวธารณะเข้า
 กับ ปตฺโต” อิติคฺคัพทํ สฺสรุปะไน อตีตํ วตฺถุ ๕

๒๙. สตุถา อิมิ อตีตํ อหริตฺวา อนฺสนฺธิ ฃมฺเฏตฺวา ฃมมํ เทเสนฺโต อิมิ คาถมาห

“โย อปฺปทฺฏจฺจสฺส นรฺสฺส ทฺสฺสติ
 สฺสทฺสฺส ปฺสสฺส อนฺจคณฺสฺส,
 ตเมว พาลํ ปจฺเจติ ปาปี
 สฺซุโม รโฆ ปฏฺฐิวาตฺว ชิตฺโตติ ๕

สตถา อิมิ อตีตัง (วตุฏฺ) อาหริตฺวา อนุสนฺธิ ฆฎฺเตวา ฐมฺมิ เทเสนฺโต อิมิ คาคัง อาห
 “โย (ปุคฺคโล) อปฺปทฺฏจฺสุสฺส นรฺสุสฺส ทฺสุสฺสติ
 สฺทฺสุสฺส โปสฺสุสฺส อนฺงคณฺสุสฺส,
 ตัง เอว (ปุคฺคลํ) พาลํ ปจฺเจติ ปาปํ
 สุขุโม รโช (ปุคฺคเลน) ปฏฺวิวตัง อิว ชิตฺโต (ตัง ปุคฺคลํ ปจฺเจนฺโต)”

อิติ ฯ

สตถา อ.พระศาสดา อาหริตฺวา ครั้นทรงนำมาแล้ว อิมิ อตีตัง (วตุฏฺ) ซึ่งเรื่อง อัน
 เป็นไปล่วงแล้วนี้ อนุสนฺธิ ฆฎฺเตวา ฐมฺมิ เทเสนฺโต เมื่อทรง สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ
 แสดง ซึ่งกรรม อาห ตรัสแล้ว อิมิ คาคัง ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

“โย (ปุคฺคโล) อ.บุคคลใด ทฺสุสฺสติ ย่อมประทุษร้าย นรฺสุสฺส
 ต่อนรชน อปฺปทฺฏจฺสุสฺส ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว สฺทฺสุสฺส
 ผู้หมดจดแล้ว โปสฺสุสฺส ผู้อันบุคคลพึงพอกเลี้ยง อนฺงคณฺสุสฺส
 ผู้ไม่มีกิเลสเพียงตั้งเนิ่น, ปาปํ อ.บาป ปจฺเจติ ย่อมกลับมา
 ตัง เอว(ปุคฺคลํ) สู้บุคคลนั้นนั้นเที่ยว พาลํ ผู้เป็นคนพาล รโช
 อิว เพียงตั้ง อ.ผู้เฒ่า สุขุโม อันละเอียด (ปุคฺคเลน) ชิตฺโต
 อัน- อันบุคคล ชัดไปแล้ว ปฏฺวิวตัง สู้ที่ทวนลม (ปจฺเจนฺโต)
 กลับมาอยู่ (ตัง ปุคฺคลํ) สู้บุคคลนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาครั้นทรงนำอดีตนิทานมาแล้ว เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงกรรม ตรัสพระ
 คาถานี้ว่า

“บุคคลใดประทุษร้ายต่อนรชนผู้ไม่ประทุษร้าย ผู้หมดจด ผู้ที่
 บุคคลพึงเลี้ยงดู ผู้ไม่มีกิเลสตั้งเนิ่น, บาปย่อมกลับไปยังบุคคล
 นั้นนั้นแหละผู้เป็นคนพาล เหมือนผู้เฒ่าที่บุคคลชัดไป
 ทวนลม ย่อมกลับมายังบุคคลนั้น”

สตถา สุทฺธกัตฺตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อิมิ กิติ อตีตัง กิติ วิเสสนะของ
 วตุฏฺฯ อวุตตกัมมะใน อาหริตฺวาฯ ลักขณัตถะ อนุสนฺธิ อวุตตกัมมะใน ฆฎฺเตวาฯ
 สมานกาลกิริยาใน เทเสนฺโต ฐมฺมิ อวุตตกัมมะใน เทเสนฺโตฯ อัปภันตริกิริยาของ
 สตถา อิมิ วิเสสนะของ คาคังฯ อวุตตกัมมะใน อาห

“โย วิเสสณะของ ปุคฺคโลจฺ สุทฺธกัตฺตาใน ทุสฺสติจฺ อาชยาตบท กัตฺตฺวาจก อปฺปทฺฏฺจฺสฺส กัตฺติ สุทฺธสฺส กัตฺติ โปสฺสส กัตฺติ อนงฺคณฺสฺส กัตฺติ วิเสสณะของ นรฺสฺสจฺ สัมปทานใน ทุสฺสติ, ปาปฺ สุทฺธกัตฺตา ใน ปจฺเจติจฺ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เอวคัฟฺทฺ อวฺชารณฺะเข้า กับ ตํจฺ กัตฺติ พาลํ กัตฺติ วิเสสณะของ ปุคฺคลํจฺ อวฺตตกัมฺมะใน ปจฺเจติ สุขุโม วิเสสณะของ รโชจฺ อุมาลิงคัตฺถะ ปุคฺคเลน อนภิกฺขิตกัตฺตาใน ชิตฺโต ปฏฺวิวาทํ สัมปาปฺุณฺเียกัมฺมะใน ชิตฺโตจฺ วิเสสณะของ รโช ตํ วิเสสณะของ ปุคฺคลํจฺ สัมปาปฺุณฺเียกัมฺมะใน ปจฺเจนฺโตจฺ วิเสสณะของ รโช อิวคัฟฺทฺ อุมมาโชตฺกะเข้ากับ สุขุโม รโช ปฏฺวิวาทํ ชิตฺโต” อิติคัฟฺทฺ สฺรฺุปะใน อิมิ คาถิ ๕

๓๐. ตตฺถ อปฺปทฺฏฺจฺสฺสชาติ อตฺตโน วา สพฺพสฺตฺตานํ วา อปฺปทฺฏฺจฺสฺส ๕

ตตฺถ (ปเทสุ) “อปฺปทฺฏฺจฺสฺสชาติ (ปทฺสฺส) “อตฺตโน วา สพฺพสฺตฺตานํ วา อปฺปทฺฏฺจฺสฺส” (อิตฺติ อตฺโต) ๕

(อตฺโต) อ.อรรธ (อิตฺติ) ว่า “อปฺปทฺฏฺจฺสฺส ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว อตฺตโน วา ตํอตฺนหรือ สพฺพสฺตฺตานํ วา หรือว่า ตํอัสฺสัทฺว์ทังปวง ท.” อิตฺติ ดังนี้ ตตฺถ (ปเทสุ) “อปฺปทฺฏฺจฺสฺสชาติ (ปทฺสฺส) แห่ง- ในบท ท. เหล่านั้นหนา -บทว่า “อปฺปทฺฏฺจฺสฺส” ดังนี้ ๕

บรรดาบทเหล่านั้น บทว่า “อปฺปทฺฏฺจฺสฺส” ความว่า ผู้ไม่ประทุษร้ายต่อตนหรือต่อ สรรพสัทฺว์ทังหลาย

ตตฺถ วิเสสณะของ ปเทสุจฺ นิทฺชารณฺะใน ปทฺสฺส “อปฺปทฺฏฺจฺสฺส” สฺรฺุปะใน อิตฺติจฺ คัฟฺทฺ สฺรฺุปะใน ปทฺสฺสจฺ นิทฺชารณฺเียะและสามีสัมพันธใน อตฺโต “อตฺตโน กัตฺติ สพฺพสฺตฺตานํ กัตฺติ สัมปทานใน อปฺปทฺฏฺจฺสฺส วา สองคัฟฺทฺ ปทฺวิกัปปัตฺถะเข้ากับ อตฺตโน และ สพฺพสฺตฺตานํ อปฺปทฺฏฺจฺสฺส วิเสสณะของ นรฺสฺส” อิติคัฟฺทฺ สฺรฺุปะใน อตฺโตจฺ ลิงคัตฺถะ ๕

๓๑. นรฺสฺสชาติ สตฺตฺตฺสฺส ๕

“นรสูชาติ (ปทสฺส) “สตตฺสฺส” (อิตฺติ อตฺโถ) ๕

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “สตตฺสฺส ต่อสัตว์” (อิตฺติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “นรสูชาติ
ว่า “นรสู” ดังนี้ ๕

บทว่า “นรสู” ความว่า ต่อสัตว์

“นรสู” สรุปะใน อิตฺติ ๕ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺส ๕ สามีสัมพันธ์ใน อตฺโถ “สตตฺสฺส
สัมปทานใน ทุสฺสตี” อิตฺติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถ ๕

๓๒. ทุสฺสตีติ อปรชฺฌตี ๕

“ทุสฺสตีติ (ปทสฺส) “อปรชฺฌตี” (อิตฺติ อตฺโถ) ๕

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “อปรชฺฌตี ย่อมประพฤติผิด” (อิตฺติ) ดังนี้ (ปทสฺส)
แห่งบท “ทุสฺสตีติ ว่า “ทุสฺสตี” ดังนี้ ๕

บทว่า “ทุสฺสตี” ความว่า ย่อมประพฤติผิด

“ทุสฺสตี” สรุปะใน อิตฺติ ๕ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺส ๕ สามีสัมพันธ์ใน อตฺโถ “อปรชฺฌตี
อาชยตบทกัตตฺวาจากของ ปุคฺคโล” อิตฺติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถ ๕ ลิงคัตถะ ๕

๓๓. สุทฺธสฺสชาติ นิรปรารชฺสเสว ๕

“สุทฺธสฺสชาติ (ปทสฺส) “นิรปรารชฺส เหว” (อิตฺติ อตฺโถ) ๕

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อิตฺติ) ว่า “นิรปรารชฺส เหว ผู้มีความผิดออกแล้วนั้นเที่ยว” อิตฺติ
ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “สุทฺธสฺสชาติ ว่า “สุทฺธสฺส” ดังนี้ ๕

บทว่า “สุทฺธสฺส” ความว่า ผู้ไม่มีความผิดนั้นแหละ

“สุทฺธสฺส” สรุปะใน อิตฺติ ๕ ศัพท์ สรุปะใน ปทสฺส ๕ สามีสัมพันธ์ใน อตฺโถ “เอวศัพท์
อวชารณะเข้ากับ นิรปรารชฺส ๕ วิเสสนะของ นรสู” อิตฺติศัพท์ สรุปะใน อตฺโถ ๕
ลิงคัตถะ ๕

๓๔. โปสสุสาติ อิทมปิ อปเรนากาเรน สตุตธาวิจันเฆว ฯ

“โปสสุสาติ อิทมปิ (วจน) อปเรน อากาเรน สตุตธาวิจันเฆว (โหติ) ฯ

อิทมปิ (วจน) อ.คำ แม่นี้ “โปสสุสาติ ว่า “โปสสุส” ดังนี้ สตุตธาวิจันเฆว เป็นชื่อของสัตว์นั้นเทียว อากาเรน โดยอาการ อปเรน อื่นอีก (โหติ) ย่อมเป็น ฯ

คำว่า “โปสสุส” แม่นี้ เป็นชื่อของสัตว์โดยอาการอย่างอื่นอีก

“โปสสุส” สรุปะไน อิติฯ ศัพท์ สรุปะไน อิทมปิ วจน อปิศัพท์ อเปกชัตตะเข้ากับ อิทฺฯ วิเสสณะของ วจนฺฯ สุกทกัตตาไน โหติฯ อาขยาตบทกัตตุวาจก อปเรน วิเสสณะของ อากาเรนฯ ตติยาวิเสสณะไน สตุตธาวิจันเฆว ศัพท์ อวชารณะเข้ากับ สตุตธาวิจันฺฯ วิกติกัตตาไน โหติ ฯ

๓๕. อนงฺคณฺสสาติ นิฏฺกิลฺลสฺส ฯ

“อนงฺคณฺสสาติ (ปทสฺส) “นิฏฺกิลฺลสฺส” (อติ อตุโถ) ฯ

(อตุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “นิฏฺกิลฺลสฺส ผู้มีกิลลออกแล้ว” (อติ) ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “อนงฺคณฺสสาติ ว่า “อนงฺคณฺส” ดังนี้ ฯ

บทว่า “อนงฺคณฺส” ความว่า ผู้ปราศจากกิลล

“อนงฺคณฺส” สรุปะไน อิติฯ ศัพท์ สรุปะไน ปทสฺสฯ สามีสัมพันธะไน อตุโถ “นิฏฺกิลฺลสฺส วิเสสณะของ นรสฺส” อิติศัพท์ สรุปะไน อตุโถฯ ลิงคัตตะ ฯ

๓๖. ปจฺเจตฺติติ ปฏฺเฐติ ฯ

“ปจฺเจตฺติติ (ปทสฺส) “ปฏฺเฐติ” (อติ อตุโถ) ฯ

(อตุโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “ปฏฺเฐติ ย่อมกลับมา” อติ ดังนี้ (ปทสฺส) แห่งบท “ปจฺเจตฺติติ ว่า “ปจฺเจติ” ดังนี้ ฯ

บทว่า “ปจฺเจติ” ความว่า ย่อมกลับมา

“ปจฺเจติ” สรุปะไน อิติฯ ศัพท์ สรุปะไน ปทสฺสฯ สามีสัมพันธะไน อตุโถ “ปฏฺเฐติ

อาชญาตบทักตู่จากของ รโซ” อิตติศัพท์ สรุประใน อตุโถ ๆ ลิงคัตถะ ฯ

๓๗. **ปฏิวาตเหตุ** ยถา เอเกน ปุริเสน ปฏิวาเต จิตฺ ปหริตุกามตาย ชิตโต สุขุโม รโซ ตเมว ปุริสํ ปจเจติ ตสเสว อุปริ ปตติ; เอวเมว โย ปุคฺคโล อปฺปทญฺจสฺส ปุริสสฺส ปาณิปฺปหาราทีนํ ททฺโตะ ปทฺสฺสตี, ตเมว พาลํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สมฺปฺราเย วา นิริยาทีสุ วิปจฺจมานํ ตํ ปาปํ วิปากทฺทฺทฺวเสณ ปจเจตีติ อตุโถ ฯ

“**ปฏิวาตเหตุ** (ปทสฺส) “ยถา เอเกน ปุริเสน (อตุตโน) ปฏิวาเต จิตฺ (ปุคฺคลํ) ปหริตุกามตาย ชิตโต สุขุโม รโซ ตํ เอว ปุริสํ ปจเจติ ตสเสว เอว (ปุริสสฺส) อุปริ ปตติ; เอวเมว โย ปุคฺคโล อปฺปทญฺจสฺส ปุริสสฺส ปาณิปฺปหาราทีนํ (ปทรณานิ) ททฺโตะ ปทฺสฺสตี, ตํ เอว (ปุคฺคลํ) พาลํ ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม สมฺปฺราเย วา นิริยาทีสุ (อปาเยสุ) วิปจฺจมานํ ตํ ปาปํ วิปากทฺทฺทฺวเสณ ปจเจตีติ อตุโถ ฯ

อตุโถ อ.อรรถ อิติ ว่า “**รโซ** อ.ผู้ น **สุขุโม** อันละเอียด **เอเกน ปุริเสน ชิตโต** อันอัน บุรุษคนหนึ่ง ชัดไปแล้ว (**อตุตโน**) **ปฏิวาเต จิตฺ (ปุคฺคลํ) ปหริตุกามตาย** เพราะ ความที่แห่งตน เป็นผู้ใคร่เพื่ออันประหาร ซึ่งบุคคล ผู้ยืนอยู่แล้ว ในที่ทวนแห่งลม **ปจเจติ** ย่อมกลับมา **ตํ เอว ปุริสํ** สู้บุรุษนั้นนั้นเทียว **ปตติ** คือว่า ย่อมตกลง **อุปริ** ในเบื้องบน **ตสเสว เอว ปุริสสฺส** แห่งบุรุษนั้นนั้นเทียว **ยถา จันไต, โย ปุคฺคโล** อ.บุคคลใด **ททฺโตะ** เมื่อให้ **ปาณิปฺปหาราทีนํ (ปทรณานิ)** ซึ่งการประหาร ท. มีการประหารด้วยฝ่ามือเป็นต้น **ปทฺสฺสตี** ชื่อว่าย่อมประทุษร้าย **ปุริสสฺส** ต่อบุรุษ **อปฺปทญฺจสฺส** ผู้ไม่ประทุษร้ายแล้ว, **ตํ ปาปํ** อ.บาปนั้น **วิปจฺจมานํ** อันผลัดผลอยอยู่ **ทิฏฺฐเจว ฐมฺเม** ในธรรม อันสัตว์ เห็นแล้วนั้นนั้นเทียว **วา หรือว่า นิริยาทีสุ (อปาเยสุ)** ในอบาย ท. มีนรกเป็นต้น **สมฺปฺราเย** ในภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้า **ปจเจติ** ชื่อว่าย่อม กลับมา **ตํ เอว (ปุคฺคลํ)** สู้บุคคลนั้นนั้นเทียว **พาลํ** ผู้เป็นคนพาล **วิปากทฺทฺทฺวเสณ** ด้วยสามารถแห่งทุกข์อันเป็นวิปาก **เอวเมว จันนั้นนั้นเทียว”** อิติ ดังนี้ **ปทสฺส** แห่งบท “**ปฏิวาตเหตุ** ว่า “**ปฏิวาตํ**” ดังนี้ เป็นต้น ฯ

บทว่า “**ปฏิวาตํ**” ดังนี้ เป็นต้น ความว่า เหมือนผู้ละเอียดที่บุรุษคนหนึ่งชัดไป เพราะ ประประสงค์จะประหารบุคคลที่ดำรงอยู่ในที่ทวนลม ย่อมกลับมาสู้บุรุษนั้นนั้นแหละ คือว่า ย่อมตกลงเบื้องบนบุรุษนั้นนั้นแหละ จันไต, บุคคลใดให้การประหารมีการ

ประหารด้วยฝ่ามือเป็นต้น ชื่อว่าย่อมประทุษร้ายต่อบุรุษผู้ไม่ประทุษร้าย ฉะนั้นเช่น
กัน, บापนั้นเมื่อให้ผลในทิวฏฐธรรมและในสัมปราชยภพในอบายทั้งหลายมีนรกเป็นต้น
ชื่อว่ากลับมาสู่บุคคลนั้นนั้นแหละ ด้วยสามารถแห่งวิปากทุกข

“ปฏิवाद” อาทยัตถะใน อิติ ๆ ศัพท์ สรูปะใน ปทสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อตุโถ “ชิตโต
กิติ สุขุโม กิติ วิเสสณะของ รโชฯ สุทรกัตตานิ ปจฺเจติ และ ปตติ ปจฺเจติ กิติ
ปตติ กิติ อาชยตบทกัตตฺวาจก ยถา อุปาโชตกะ เอเกน วิเสสณะของ ปุริเสนฯ
อนภิตกัตตานิ ชิตโต อตุตโน ภาวาทิสัมพันธะใน ปหริตุกามตาย ปฏิวาเต
วิสยาธาระใน จิตฺฯ วิเสสณะของ ปุคฺคฺลฺฯ อุตตกัมมะใน ปหริตุกามตายฯ เหตุโน ชิตโต
เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ตํฯ วิเสสณะของ ปุริสฺฯ สัมปาปุณียกัมมะใน ปจฺเจติ
เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ตสฺสฯ วิเสสณะของ ปุริสฺสฺสฯ สามีสัมพันธะใน อุปริฯ อาธาระ
ใน ปตติ ปุริสฺ ปจฺเจติ วิวริยะใน ตสฺเสว อุปริ ปตติฯ วิวริยะ, โย วิเสสณะของ ปุคฺคฺลฺฯ
สุทรกัตตานิ ปทสฺสติฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก เอวเมว อุปเมยยโชตกะ อปฺปทฺฏจฺส
วิเสสณะของ ปุริสฺสฺสฯ สัมปทานใน ปทสฺสติ ปาณิปปหาราทินิ วิเสสณะของ ปหรรณานิฯ
ออุตกัมมะใน ททฺนฺโตฯ อพิภนฺตรกิริยาของ ปุคฺคฺลฺ, วิปจฺจมานํ กิติ ตํ กิติ วิเสสณะ
ของ ปาปฺฯ สุทรกัตตานิ ปจฺเจติฯ อาชยตบทกัตตฺวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้า
กับ ตํฯ กิติ พาลํ กิติ วิเสสณะของ ปุคฺคฺลฺฯ สัมปาปุณียกัมมะใน ปจฺเจติ เอวศัพท์
อวธารณะเข้ากับ ทิวฺเจฯ วิเสสณะของ ฐมฺเมฯ กิติ สมฺปฺราเย กิติ วิสยาธาระใน
วิปจฺจมานํ วาศัพท์ ปทวิกปปีตตะเข้ากับ ทิวฺเจฯ ฐมฺเม และ สมฺปฺราเย นิรยาทีสุ
วิเสสณะของ อปาเยสุฯ วิสยาธาระใน วิปจฺจมานํ วิปากทฺฏขวเสน ตติยาวิเสสณะใน
ปจฺเจติ” อิติศัพท์ สรูปะใน อตุโถฯ ลิงคัตถะ ๕

๓๔. เทสनावसानะ โส ภิกฺขุ อรหฺตเต ปติฏฺจหิ ๕

เทสनावसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา โส ภิกฺขุ อ.ภิกษุ นั้น ปติฏฺจหิ
ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว อรหฺตเต ในความเป็นแห่งพระอรหันต์ ๕

เวลาจบพระเทศนา ภิกษุ นั้นตั้งอยู่เฉพาะในพระอรหัต

เทสनावसानะ กาลสัตตมฺใน ปติฏฺจหิ โส วิเสสณะของ ภิกฺขุฯ สุทรกัตตานิ ปติฏฺจหิฯ
อาชยตบทกัตตฺวาจก อรหฺตเต วิสยาธาระใน ปติฏฺจหิ ๕

๓๙. สมปตตปริสายปิ สาทฎิกกา ฌมฺมเทสนา อโหสีติ ฯ

ฌมฺมเทสนา อ.พระธรรมเทศนา สาทฎิกกา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์ อโหสี ได้มีแล้ว สมปตตปริสายปิ แม่แก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว อิตติงนี้แล ฯ

พระธรรมเทศนา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมีประโยชน์ ได้มีแก่บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว

ฌมฺมเทสนา สุธกัตตานิ อโหสีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อปีศัพฺท อเปกขัตถะเข้ากับสมปตตปริสายฯ สัมปทานใน อโหสี อิตติศัพฺท สมานะ ฯ

.....

โกกฺสนขลฺลททกวดฺตุ

โกกฺสนขลฺลททกวดฺตุ (นิกฺขิตฺ) ฯ

โกกฺสนขลฺลททกวดฺตุ อ.เรื่องแห่งนายพรานสุนัขชื่อว่าโกกะ (นิกฺขิตฺ) จบแล้ว ฯ

โกกฺสนขลฺลททกวดฺตุ สุธกัตตานิ นิกฺขิตฺ กิตบทกัตตฺวาจก ฯ

จบเรื่องนายพรานสุนัขชื่อว่าโกกะ

วิเคราะห์ศัพท์กิตติ์ สมาส และตัทธิต

โกกสนขลุตทกวตตุ

เป็นฉฐฐิตปปริสสมาส โดยมีทุติตยาดปปริสสมาส และ วิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สุนเข ปาลโก ลุตทโก สุนขลุตทโก. (สุนข + ปาลก + ลุตทก) ทุติตยาดปปริสสมาส ลุตทโก อ.นายพราน ปาลโก ผู้เลี้ยง สุนเข ซึ่งสุนัข ท. สุนขลุตทโก ชื่อว่าสุนขลุตทก. (นายพรานสุนัข)
๒. โกโก จ โส สุนขลุตทโก จาติ กอกสนขลุตทโก. (โกก + สุนขลุตทก) วิเสสน-บุพพบทกัมมธารยสมาส
 โกโก จ ชื่อว่าโกกะด้วย โส อ.โกะนั้น สุนขลุตทโก จ เป็นนายพรานผู้เลี้ยงซึ่งสุนัข ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กอกสนขลุตทโก ชื่อว่ากอกสนขลุตทก. (นายพรานสุนัขชื่อว่าโกกะ)
๓. กอกสนขลุตทกสส วตตุ กอกสนขลุตทกวตตุ. (กอกสนขลุตทก+ วตตุ) ฉฐฐิตปปริสสมาส วตตุ อ.เรื่อง กอกสนขลุตทกสส แห่งนายพรานผู้เลี้ยงซึ่งสุนัขชื่อว่าโกกะ กอกสนขลุตทก-วตตุ ชื่อว่ากอกสนขลุตทกวตตุ. (เรื่องนายพรานสุนัขชื่อว่าโกกะ)

ปุพพณทสมโย

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส โดยมีอมาทิตปรตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อทสส ปุพพ ปุพพณท. (ปุพพ + อท) อมาทิตปรตปปริสสมาส
 ปุพพ อ.เบื้องต้น อทสส แห่งวัน ปุพพณท ชื่อว่าปุพพณท. (เบื้องต้นแห่งวัน)
๒. ปุพพณทญจ ตั สมโย จาติ ปุพพณทสมโย. (ปุพพณท + สมโย) วิเสสนบุพพบทกัมมธารย-สมาส
 ปุพพณท จ อ.อันเป็นเบื้องต้นแห่งวันด้วย ตั อ.อันเป็นเบื้องต้นแห่งวันนั้น สมโย จ เป็นสมโย ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปุพพณทสมโย ชื่อว่าปุพพณทสมโย. (สมโยอันเป็นเบื้องต้นแห่งวัน, เวลาเช้า)

สุนขปริวโต, โกโก

เป็นตุติตยาดปปริสสมาส มีวิเคราะห์ที่ว่า

สุนขเทสิ ปริวโต สุนขปริวโต, โกโก. (สุนข + ปริวโต)

(โกโก) อ.นายโกเกะ สุนัขเหตี อันสุนัข ท. ปรีวูโต แวดล้อมแล้ว สุนัขปรีวูโต ชื่อว่าสุนัขปรีวูโต (อันสุนัขแวดล้อมแล้ว), ได้แก่นายโกเกะ.

อนุดรามคัค

เป็นนิบาตบุพพกะ อัพยยิวาวสมาส มีวิเคราะห์ว่า
มคคสส อนุดรา อนุดรามคัค. (อนุดรา + มคค)
อนุดรา ในระหว่าง มคคสส แห่งหนทาง อนุดรามคัค ชื่อว่าอนุดรามคัค. (ระหว่างทาง)

ปัญทจารโก, ภิกขุ

เป็นสังสฎฐาทิอเนกัตถตัทธิต มีวิเคราะห์ว่า
ปัญทชาย จารสโล ปัญทจารโก, ภิกขุ. (ปัญทจาร + ฌิกปัจจย)
(ภิกขุ) อ.ภิกขุ ปัญทชาย จารสโล ผู้มีอันเที่ยวไป เพื่อบิณฑบาต เป็นปกติ ปัญทจารโก ชื่อว่า
ปัญทจาริก (ผู้มีอันเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาตเป็นปกติ), ได้แก่ภิกขุ.

กตมตตกิจโจ, ภิกขุ

เป็นตติยาทวีปทตูลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีตติยาตปปริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
๑. มตเตน กิจจ มตตกิจจ. (มตต + กิจจ) ตติยาตปปริสสมาส
กิจจ อ.กิจ มตเตน ด้วยภัตตร มตตกิจจ ชื่อว่ามตตกิจจ. (กิจด้วยภัตตร)
๒. กต มตตกิจจ โยเนติ กตมตตกิจโจ, ภิกขุ. (กต + มตตกิจจ) ตติยาทวีปทตูลยา-
ธิกรณพหุพีทิสมาส
มตตกิจจ อ.กิจด้วยภัตตร เยน (ภิกขุ) อันภิกขุใด กต กระทำแล้ว อิติ เพราะเหตุ
นั้น (โส ภิกขุ) อ.ภิกขุนั้น กตมตตกิจโจ ชื่อว่ากตมตตกิจจ (มีกิจด้วยภัตตรอันทำแล้ว, มีภัตตรกิจอันทำ
แล้ว, ผู้ทำภัตตรกิจแล้ว), ได้แก่ภิกขุ.

สมมุขิมุตตต

เป็นภาวตัทธิต มีวิเคราะห์ว่า
๑. สมมุข อสส อตติติ สมมุขี, ตว. (สมมุข + อัจจย) อัสสัตถิตัทธิต
สมมุข อ.หน้าพร้อม อสส (ตว) แห่งท่านั้น อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ตว)

อ.ท่านนั้น สมนุชชี ชื่อว่าสมมนุชชี (มีหน้าพร้อม), ได้แก่ท่าน.

๒. สมนุชชี จ โส ภูโต จาติ สมนุชชีภูโต, ตว. (สมมนุชชี + ภูโต) วิเสสนุตตรบทกัมมธารย-
สมาส

สมมนุชชี จ อ.เป็นผู้มีหน้าพร้อมด้วย โส อ.เป็นผู้มีหน้าพร้อมนั้น ภูโต จ เป็นแล้วด้วย อิติ
เพราะเหตุนี้ สมนุชชีภูโต ชื่อว่าสมมนุชชีภูโต (เป็นผู้มีหน้าพร้อมเป็นแล้ว), ได้แก่ท่าน.

๓. สมนุชชีภูตสส ภาโว สมนุชชีภูตตต. (สมมนุชชีภูโต + ตตปัจจย) ภาวตตติ
ภาโว อ.ความเป็น สมนุชชีภูตสส (ตว) แห่งท่าน เป็นผู้มีหน้าพร้อมเป็นแล้ว สมนุชชีภูตตต
ชื่อว่าสมมนุชชีภูตตต. (ความที่ท่านเป็นผู้มีหน้าพร้อมเป็นแล้ว)

สมมนุชชีภาโว

เป็นฉนฺทิสฺสิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

๑. สมนุชชี อสส อตติติ สมนุชชี, ปุคฺคโล. (สมมนุชชี + อปัจจย) อสสตติตตติ
สมมนุชชี อ.หน้าพร้อม อสส (ปุคฺคลสส) แห่งบุคคลนั้น อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้
(โส ปุคฺคโล) อ.บุคคลนั้น สมนุชชี ชื่อว่าสมมนุชชี (มีหน้าพร้อม), ได้แก่บุคคล.

๒. สมนุชชีสส ภาโว สมนุชชีภาโว. (สมมนุชชี + ภาว) ฉนฺทิสฺสิตฺตปฺปฺริสฺสมาส
ภาโว อ.ความเป็น สมนุชชีสส (ปุคฺคลสส) แห่งบุคคล ผู้มีหน้าพร้อม สมนุชชีภาโว ชื่อว่า
สมมนุชชีภาว. (ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีหน้าพร้อม)

ปฺริสฺสปฺปมาณํ, จานํ

เป็นฉนฺทิสฺสิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

ปฺริสฺส ปมาณํ ยสฺสํ ปฺริสฺสปฺปมาณํ, จานํ. (ปฺริสฺ + ปมาณ)
ปฺริสฺส อ.บุรุษ ปมาณํ เป็นประมาณ ยสฺส (จานสฺส) แห่งที่ใด (อตติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
นี้ (ต จานํ) อ.ที่นั้น ปฺริสฺสปฺปมาณํ ชื่อว่าปฺริสฺสปฺปมาณ (มีบุรุษเป็นประมาณ), ได้แก่ที่.

สรตฺตฺนฺโท

เป็นฉนฺทิสฺสิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

สรสฺส ตฺตฺนฺโท สรตฺตฺนฺโท. (สร + ตฺตฺนฺท)

ตฺตฺนฺโท อ.ปลาย สรสฺส แห่งลูกศร สรตฺตฺนฺโท ชื่อว่าสรตฺตฺนฺท. (ปลายลูกศร)

ปาทตล

เป็นจัญญูตีปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ปาทตล ตล ปาทตล. (ปาท + ตล)

ตล อ.พิน ปาทตล แห่งเท้า ปาทตล ชื่อว่าปาทตล. (พินเท้า)

เวหนานูวตตี, เถโร

เป็นทฤติยาดัปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

เวหน อนูวตตี เวหนานูวตตี, เถโร. (เวหนา + อนูวตตี)

(เถโร) อ.พระเถระ อนูวตตี ผู้เป็นไปตาม เวหน ซึ่งเวหนา เวหนานูวตตี ชื่อว่าเวหนานูวตตี (ผู้เป็นไปตามเวหนา), ได้แก่พระเถระ.

ปารุตจิวรี

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปารุตตจ ต จิวรีจชาติ ปารุตจิวรี. (ปารุต + จิวรี)

(อตุตนา) ปารุตต จ อ.อันตนท่มแล้วด้วย ต อ.อันตนท่มแล้วนั้น จิวรี จ เป็นจิวรีด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปารุตจิวรี ชื่อว่าปารุตจิวรี. (จิวรีที่ตนท่มแล้ว)

อฏฺฐิมตดาวเสโส, สามิโก

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส โดยมีจัญญูทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อฏฺฐิ มตฺตา ยสฺสาติ อฏฺฐิมตฺโต, สามิโก. (อฏฺฐิ + มตฺตา) จัญญูทวิปทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

อฏฺฐิ อ.กระดูก มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺส (สามิกสฺส) แห่งเจ้าของไต (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส สามิโก) อ.เจ้าของนั้น อฏฺฐิมตฺโต ชื่อว่า อฏฺฐิมตฺต (มีกระดูกเป็นประมาณ, มีประมาณกระดูก, ลักกว่ากระดูก), ได้แก่เจ้าของ.

๒. อฏฺฐิมตฺโต จ โส อวเสโส จาติ อฏฺฐิมตฺตาวเสโส, สามิโก. (อฏฺฐิมตฺต + อวเสโส) วิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส

อฏฺฐิมตฺโต จ อ.อันมีกระดูกเป็นประมาณด้วย โส อ.อันมีกระดูกเป็นประมาณนั้น อวเสโส
จ เป็นส่วนเหลือลงด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อฏฺฐิมตฺตาวเสโส ชื่อว่า อฏฺฐิมตฺตาวเสโส (มีกระดูกเป็น
ประมาณอันเหลือลง, ลักว่ากระดูกอันเหลือลง), ได้แก่เจ้าของ.

จีวรนฺตรํ

เป็นฉนฺตฺตํปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

จีวรสฺส อฺนฺตรํ จีวรนฺตรํ. (จีวร + อฺนฺตร)

อนฺตรํ อ.ระหว่าง จีวรสฺส แห่งจีวร จีวรนฺตรํ ชื่อว่าจีวรนฺตร. (ระหว่างจีวร)

สฺกฺขทณฺทโก

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

สฺกฺโข จ โส ทณฺทโก จาติ สฺกฺขทณฺทโก. (สฺกฺข + ทณฺทก)

สฺกฺโข จ อ.อันแห่งด้วย โส อ.อันแห่งนั้น ทณฺทโก จ เป็นท่อนไม้ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
สฺกฺขทณฺทก ชื่อว่าสฺกฺขทณฺทก. (ท่อนไม้แห่ง)

สมณภาโว

เป็นฉนฺตฺตํปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สมณสฺส ภาโว สมณภาโว. (สมณ + ภาว)

ภาโว อ.ความเป็น สมณสฺส แห่งสมณะ สมณภาโว ชื่อว่าสมณภาว. (ความเป็นสมณะ)

อปฺปทฺตฺตฺโต, ปฺริโส

เป็นนนิบาตบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

น ปทฺตฺตฺโต อปฺปทฺตฺตฺโต, ปฺริโส. (น + ปทฺตฺต)

(ปฺริโส) อ.บุรุษ ปทฺตฺตฺโต ผู้ประทุษร้ายแล้ว น ทามีได้ อปฺปทฺตฺตฺโต ชื่อว่าอปฺปทฺตฺต (ผู้ไม่
ประทุษร้ายแล้ว), ได้แก่บุรุษ.

वेशุขกมมุตถาย

เป็นจตุตถิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 เวชุขกมมุตถาย อุตถาย เวชุขกมมุตถาย. (เวชุขกมม + อุตถ)
 อุตถาย เพื่อประโยชน์ เวชุขกมมุตถาย แก่เวชุขกมมุตถาย ชื่อว่าเวชุขกมมุตถ. (ประโยชน์
 แก่เวชุขกมม)

ฉาตชฺฌตโต, เวชฺโซ

เป็นตติยัตถิปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ฉาเตน ฌตโต ฉาตชฺฌตโต, เวชฺโซ. (ฉาต + ฌตต)
 (เวชฺโซ) อ.ทมอ ฉาเตน อันความทิว ฌตโต แผลดเผาแล้ว ฉาตชฺฌตโต ชื่อว่าฉาตชฺฌตต
 (ผู้อันความทิวแผลดเผาแล้ว), ได้แก่ทมอ.

คามทวาริ

เป็นฉกฺฐิติปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 คามสฺส ทวาริ คามทวาริ. (คาม + ทวาร)
 ทวาริ อ.ประตู คามสฺส แห่งหมู่บ้าน คามทวาริ ชื่อว่าคามทวาร. (ประตูหมู่บ้าน)

รูกฺขพิลล

เป็นฉกฺฐิติปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 รูกฺขสฺส พิลล รูกฺขพิลล. (รูกฺข + พิล)
 พิลล อ.โพลง รูกฺขสฺส แห่งต้นไม้ รูกฺขพิลล ชื่อว่ารูกฺขพิล. (โพลงต้นไม้)

สาลิกโปตโก, สกฺุโณ

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สาลิก โจ โส โปตโก จาติ สาลิกโปตโก. (สาลิก + โปตก)
 สาลิก โจ อ.นกสาลิกาด้วย โส อ.นกสาลิกานั้น โปตโก จ เป็นตัวลูกน้อยด้วย อิติ เพราะ
 เหตุนั้น สาลิกโปตโก ชื่อว่าสาลิกโปตก. (นกสาลิกาทัวลูกน้อย)

สปปภาโว

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สปปสฺส ภาโว สปปภาโว. (สปป + ภาว)
 ภาโว อ.ความเป็น สปปสฺส (สตัดฺส) แห่งสัตว์ ตัวเป็นงู สปปภาโว ชื่อว่าสปปภาว. (ความ
 ที่สัตว์เป็นงู)

ขนฺธฏฺฐิกํ

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ขนฺธสฺส อ ฏฺฐิกํ ขนฺธฏฺฐิกํ. (ขนฺธ + ฏฺฐิก)
 ฏฺฐิกํ อ.กระดูก ขนฺธสฺส แห่งคอก ขนฺธฏฺฐิกํ ชื่อว่าขนฺธฏฺฐิก. (กระดูกคอก)

ชีวิตกฺขโย

เป็นฉัฏฐิต์ปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ชีวิตสฺส ขโย ชีวิตกฺขโย. (ชีวิต + ขย)
 ขโย อ.ความสิ้นไป ชีวิตสฺส แห่งชีวิต ชีวิตกฺขโย ชื่อว่าชีวิตกฺขย. (ความสิ้นชีวิต)

อนงฺคโณ, โปโส

เป็นนนิบาตบุพพทพหุพีทิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นตฺถิ องฺคโณ ยสฺสาติ อนงฺคโณ, โปโส. (น + องฺคณ)
 องฺคโณ อ.กิเลสเพียงดั่งเนิน ยสฺส (โปสฺส) แห่งสัตว์ใด นตฺถิ ย่อมไม่มี อิติ เพราะเหตุนี้
 (โล โปโส) อ.สัตว์นั้น อนงฺคโณ ชื่อว่าอนงฺคณ (ผู้ไม่มีกิเลสเพียงดั่งเนิน), ได้แก่สัตว์.

ปฏิวาตํ

เป็นอุปสัคคบุพพะ อพยยิภาวสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 วาตสฺส ปฏิวาตํ ปฏิวาตํ. (ปฏี + วาต)
 ปฏิวาตํ อ.ทวน วาตสฺส แห่งลม ปฏิวาตํ ชื่อว่าปฏิวาต. (ทวนลม)

ศัพท์สวดตา

เป็นวิเศษณ์บุพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สัพเพ จ เต สัตตา จาติ สัพพสัตตา. (สัพพ + สัตต)
 สัพเพ จ อ.ทั้งปวง ท. ด้วย เต อ.ทั้งปวง ท. เหล่านั้น สัตตา จ เป็นสัตว์ด้วย อิติ เพราะ
 เหตุนี้ สัพพสัตตา ชื่อว่าศัพท์สวดตา. (สัตว์ทั้งปวงทั้งหลาย)

นิรปราโธ, โปโส

เป็นปัญจมีทวิพทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นิคฺคโต อปราโธ เอตสฺมาติ นีรปราโธ, โปโส. (นิ + อปราธ)
 อปราโธ อ.ความผิด นิคฺคโต ไปปราศแล้ว เอตสฺมา (โปสา) จากสัตว์นั้น อิติ เพราะเหตุนี้
 (เอโส โปโส) อ.สัตว์นั้น นีรปราโธ ชื่อว่านิรปราธ (มีความผิดออกแล้ว, ผู้ปราศจากความผิด), ได้แก่
 สัตว์.

สัตตาคิวจัน

เป็นจตุรวิธูปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สัตตสฺส อิวจัน สัตตาคิวจัน. (สัตต + อิวจัน)
 อิวจัน อ.ชื่อ สัตตสฺส ของสัตว์ สัตตาคิวจัน ชื่อว่าสัตตาคิวจัน. (ชื่อของสัตว์)

นิกฺกิลโส, โปโส

เป็นปัญจมีทวิพทตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นิคฺคตา กิลสา เอตสฺมาติ นิกฺกิลโส, โปโส. (นิ + กิลส)
 กิลสา อ.กิเลส ท. นิคฺคตา ไปปราศแล้ว เอตสฺมา (โปสา) จากสัตว์นั้น อิติ เพราะเหตุนี้
 (เอโส โปโส) อ.สัตว์นั้น นิกฺกิลโส ชื่อว่านิกฺกิลโส (มีกิเลสออกแล้ว, ผู้ปราศจากกิเลส), ได้แก่สัตว์.

ปทริตฺตกาเมตา

เป็นภาวัตถิต มีวิเคราะห์ว่า
 ๑. ปทริตฺตฺ กาเมตฺติ ปทริตฺตกาโม, อตฺตา. (ปทริตฺตฺทูปปท + กมฺ กนฺติยฺ ในความใคร่ +
 ฌปฺจจฺย) จตุตถิตูปริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตฺรูป, กัตตฺสาธนะ

(โย อตฺตา) อ.ตนใด กาเมติ ย่อมใคร่ ปหริตุํ เพื่ออันประหาร อิติ เพราะเหตุนี้
(โส อตฺตา) อ.ตนนั้น ปหริตุกาโม ชื่อว่าปหริตุกาม (ผู้ใคร่เพื่อจะประหาร), ได้แก่ตน.

๒. ปหริตุกามสฺส ภาโว ปหริตุกามา. (ปหริตุกาม + ตาปัจจย) ภาวตฺถิต
ภาโว อ.ความเป็น ปหริตุกามสฺส (อตฺตสฺส) แห่งตน ผู้ใคร่เพื่ออันประหาร ปหริตุกามา
ชื่อว่าปหริตุกามา. (ความที่ตนเป็นผู้ใคร่เพื่อจะประหาร)

ปาณิปุพฺพาราทโย, ปหารา

เป็นภิกษุวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส โดยมิตติยาตฺตปุริสฺสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺตั้งนี้

๑. ปาณินา ปหาโร ปาณิปุพฺพารโ. (ปาณิ + ปหาร) ตติยาตฺตปุริสฺสมาส
ปหารโ อ.การประหาร ปาณินา ด้วยฝ่ามือ ปาณิปุพฺพารโ ชื่อว่าปาณิปุพฺพาร. (การประหาร
ด้วยฝ่ามือ)

๒. ปาณิปุพฺพารโ อาทิ เยสนฺหติ ปาณิปุพฺพาราทโย, ปหารา. (ปาณิปุพฺพาร + อาทิ) ภิกษุ-
วิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส

ปาณิปุพฺพารโ อ.การประหารด้วยฝ่ามือ อาทิ เป็นต้น เยสฺ (ปหารานํ) แห่งการประหาร
ท. เหล่าใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ปหารา) อ.การประหาร ท. เหล่านี้ ปาณิปุ-
พฺพาราทโย ชื่อว่าปาณิปุพฺพาราติ (มีการประหารด้วยฝ่ามือเป็นต้น), ได้แก่การประหารทั้งหลาย.

นิริยาทีนํ, จานานํ

เป็นภิกษุวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

นิริโย อาทิ เยสนฺหติ นิริยาทีนํ, จานานํ. (นิริย + อาทิ)

นิริโย อ.นรก อาทิ เป็นต้น เยสฺ (จานานํ) แห่งที่ ท. เหล่าใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
นี้ (ตานิ จานานํ) อ.ที่นั้น ท. เหล่านี้ นิริยาทีนํ ชื่อว่านิริยาทีนํ (มีนรกเป็นต้น), ได้แก่ที่ทั้งหลาย.

วิปากทฺทุกฺขวโส

เป็นภิกษุวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส โดยมิวิเสสนฺบุพฺพทกัสมฺมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺตั้งนี้

๑. วิปากโ จ โส ทฺทุกฺขญจาติ วิปากทฺทุกฺขํ. (วิปาก + ทฺทุกฺข) วิเสสนฺบุพฺพทกัสมฺมธารยสฺมาส
วิปากโ จ อ.อันเป็นวิปากด้วย โส อ.อันเป็นวิปากนั้น ทฺทุกฺขํ จ เป็นทุกข์ด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ วิปากทฺทุกฺขํ ชื่อว่าวิปากทฺทุกฺข. (ทุกข์อันเป็นวิปาก)

๒. วิปากทุกขสฺส วโส วิปากทุกขวโส. (วิปากทุกข + วส) ฌณฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส
 วโส อ.สามารถ วิปากทุกขสฺส แห่งทุกขอันเป็นทุกข วิปากทุกขวโส ชื่อว่าวิปากทุกขวส.
 (สามารถแห่งทุกขอันเป็นทุกข)

เทศานาวสาน

เป็นฌณฺฐิตฺตปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 เทศนาย อวสาน เทศานาวสาน. (เทศนา + อวสาน)
 อวสาน อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลง เทศนาย แห่งพระเทศนา เทศานาวสาน ชื่อว่าเทศานาวสาน. (เวลาจบ
 พระเทศนา)

สมฺปตฺตปริสา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สมฺปตฺตา จ ส่า ปริสา จาติ สมฺปตฺตปริสา. (สมฺปตฺตา + ปริสา)
 สมฺปตฺตา จ อ.ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วย ส่า อ.ผู้ถึงพร้อมแล้วนั้น ปริสา จ เป็นบริษัทด้วย
 อิติ เพราะเหตุนี้ สมฺปตฺตปริสา ชื่อว่าสมฺปตฺตปริสา. (บริษัทผู้ถึงพร้อมแล้ว)

สาตฺติกา

เป็นสหบุพพบทพหุพีหิสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตฺโต อสฺสา อตฺถิติ อตฺติกา, วาจา. (อตฺถ + อิก) อัสนฺตฺถิตฺตฺถิต
 อตฺโต อ.ประโยชน์ อสฺสา (วาจา) แห่งวาจานั้น อตฺถิ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้
 (ส่า วาจา) อ.วาจานั้น อตฺติกา ชื่อว่าอตฺติกา, ได้แก่วาจา. (อันมีประโยชน์)
๒. สห อตฺติกาย ยา วตฺตติติ สาตฺติกา, เทศนา. (สห + อตฺติกา) สหบุพพบทพหุพีหิ-
 สมาส
 ยา (เทศนา) อ.เทศนาใด วตฺตติ ย่อมเป็นไป สห กับ อตฺติกาย (วาจา) ด้วยวาจา
 อันมีประโยชน์ อิติ เพราะเหตุนี้ (ส่า เทศนา) อ.เทศนานั้น สาตฺติกา ชื่อว่าสาตฺติกา (อันเป็นไป
 กับด้วยวาจาอันมีประโยชน์), ได้แก่เทศนา.

๑๐. มณิการกุลุปกตีสุสตุเถรวตถุ [๑๐๔]

มณิการกุลุปกตีสุสตุเถรวตถุ (มยา วุจเต) ๗

มณิการกุลุปกตีสุสตุเถรวตถุ อ.เรื่องแห่งพระติสสะผู้เถระ
ผู้เข้าถึงซึ่งตระกูลของบุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี (มยา) อันข้าพเจ้า (พระพุทธรโฆสะ)
(วุจเต) จะกล่าว ๗

มณิการกุลุปกตีสุสตุเถรวตถุ วุตตกัมมะใน วุจเตฯ อาชยาตบทกัมมวาจาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจเต ๗

๑๐. เรื่องพระติสสะเถระ

ผู้เข้าถึงตระกูลของนายช่างแก้วมณี

๑. “คพุกเมเก อุปฺปชฺชนฺตฺติ อิมํ ฐมฺมเทสฺนํ สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต มณิการกุลุปกํ
ติสฺสตุเถรํ อารพฺภา กเถสิ ๗

สตุถา เขตฺวเน วิหรนฺโต มณิการกุลุปกํ ติสฺสตุเถรํ อารพฺภา “คพุกเมเก อุปฺปชฺชนฺตฺติ อิมํ
ฐมฺมเทสฺนํ กเถสิ ๗

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เขตฺวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพฺภา ทรงปรารภ ติสฺสตุเถรํ ซึ่งพระติสสะผู้เถระ มณิการกุลุปกํ ผู้เข้าถึงซึ่ง
ตระกูลของบุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี กเถสิ ตรัสแล้ว อิมํ ฐมฺมเทสฺนํ ซึ่งพระธรรม
เทศานี้ “คพุกเมเก อุปฺปชฺชนฺตฺติ” ว่า “คพุกเมเก อุปฺปชฺชนฺตฺติ” ดังนี้ เป็นต้น ๗

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ที่พระเขตวัน ทรงปรารภพระติสสะเถระผู้เข้าถึงตระกูลของ
ช่างแก้วมณี ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า “คพุกเมเก อุปฺปชฺชนฺตฺติ” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุกฺกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก “คพุกเมเก อุปฺปชฺชนฺตฺติ” สรุปรูปใน
อิติฯ ศัพท์ อาทยัตถะใน อิมํ ฐมฺมเทสฺนํ อิมํ วิเสสฺนํของ ฐมฺมเทสฺนํฯ อวุตตกัมมะ
ใน กเถสิ เขตฺวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัมภันตฺริยาของ สตุถา มณิการกุลุปกํ
วิเสสฺนํของ ติสฺสตุเถรํฯ อวุตตกัมมะใน อารพฺภาฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ๗

.....

๒. โส กิร เถโร เอกสุส มณิการสุส กุเล ทฺวาทส วสุธานี ภูณชิ ๗
 กิร ได้ยินว่า โส เถโร อ.พระเถระนั้น ภูณชิ ฉันทแล้ว วสุธานี ลีนปี ท. ทฺวาทส
 สิบสอง กุเล ในตระกูล มณิการสุส ของบุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี เอกสุส คนหนึ่ง ๗
 ทราบว่า พระเถระนั้น ฉันท(อาหาร)ลีน ๑๒ ปีที่ตระกูลของช่างแก้วมณีคนหนึ่ง
 กิร อนุสสวณัตถะ โส วิเสสนะของ เถโร ๗ สุททกัตตาใน ภูณชิ ๗ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก
 เอกสุส วิเสสนะของ มณิการสุส ๗ สามีสัมพันธะใน กุเล ๗ วิสยาธาระใน ภูณชิ ทฺวาทส
 วิเสสนะของ วสุธานี ๗ อัจฉนตสังโยคะใน ภูณชิ ๗

๓. ตสฺมี กุเล ชายปติกา มาตาศิปิตฺตฺวาเน จตฺวา เถร์ ปฏฺิซคฺคิสุ ๗
 ชายปติกา อ.ภรรยาและสามี ท. ตสฺมี กุเล ในตระกูลนั้น จตฺวา ตั้งอยู่แล้ว มาตาศิ-
 ปิตฺตฺวาเน ในฐานะเพียงดั่งมารดาและบิดา ปฏฺิซคฺคิสุ ปฏิบัติแล้ว เถร์ ซึ่งพระเถระ ๗
 ภรรยาและสามีในตระกูลนั้น ตั้งอยู่ในฐานะดั่งมารดาและบิดา ปฏิบัติพระเถระ
 ชายปติกา สุททกัตตาใน ปฏฺิซคฺคิสุ ๗ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตสฺมี วิเสสนะของ กุเล ๗
 ภินนาธาระใน ชายปติกา มาตาศิปิตฺตฺวาเน วิสยาธาระใน จตฺวา ๗ ปุพพกาลกิริยาใน
 ปฏฺิซคฺคิสุ เถร์ อวุตตกัมมะใน ปฏฺิซคฺคิสุ ๗

๔. อเถกทิวสฺ (โส) มณิการโ เถรสฺส ปฺุโรโต มํสฺ ฉินฺทฺนฺโต นิสินฺโน โหติ ๗
 อถ ครั้งนั้น อเถกทิวสฺ ในวันหนึ่ง (โส) มณิการโ อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณีนั้น
 ฉินฺทฺนฺโต นิสินฺโน เป็นผู้นั่งหันอยู่แล้ว มํสฺ ซึ่งเนื้อ ปฺุโรโต ในที่ข้างหน้า เถรสฺส
 ของพระเถระ โหติ ย่อมเป็น ๗
 ที่นั้น ในวันหนึ่ง ช่างแก้วมณีนั้น เป็นผู้นั่งหันเนื้ออยู่ที่ข้างหน้าพระเถระ
 อถ กาลสํตตมฺ อเถกทิวสฺ ทุตฺติยากาลสํตตมฺใน โหติ โส วิเสสนะของ มณิการโ ๗ สุททกัตตา
 ใน โหติ ๗ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เถรสฺส สามีสัมพันธะใน ปฺุโรโต ๗ อาธาระใน ฉินฺทฺนฺโต
 มํสฺ อวุตตกัมมะใน ฉินฺทฺนฺโต ๗ อัปภันตรกิริยาของ มณิการโ นิสินฺโน วิกติกัตตาใน
 โหติ ๗

๕. ตสุมี ขณ ราชา ปเสนทิโกสโล เอกั มณิรตน์ “อิมั โหวิตุวา วิชฺฌิตฺวา ปหิณฺตุติ เปเสสิ ๕

ตสุมี ขณ ราชา ปเสนทิโกสโล เอกั มณิรตน์ (มณิกาโร) อิมั (มณิรตน์) โหวิตุวา วิชฺฌิตฺวา ปหิณฺตุติ (วจนน) เปเสสิ ๕

ตสุมี ขณ ในขณะนั้น **ราชา อ.พระราช ปเสนทิโกสโล** พระนามว่าปเสนทิโกสโล **เปเสสิ** ทรงส่งไปแล้ว **มณิรตน์** ซึ่งรัตนาคือแก้วมณี **เอกั ดวงหนึ่ง (วจนน)** ด้วย **พระดำรัส อิติ** ว่า “**(มณิกาโร)** อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี **โหวิตุวา** ชัดแล้ว **วิชฺฌิตฺวา** เจียรระไนแล้ว **อิมั (มณิรตน์)** ซึ่งรัตนาคือแก้วมณี **ปหิณฺตุ** จงส่งไป” **อิติ** ดังนี้ ๕

ในขณะนั้น พระราชาพระนามว่าปเสนทิโกสโลทรงส่งแก้วมณีหนึ่งดวงไป ด้วยทรงรับสั่งว่า “ช่างแก้วมณี จงขัด เจียรระไนแก้วมณีนี้แล้วส่งไป”

ตสุมี วิเสสนะของ ขณๆ กาลสัตตมิมิใน เปเสสิ ปเสนทิโกสโล สัญญาวิเสสนะของ ราชาๆ สุกุทกัตตาใน เปเสสิๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก เอกั วิเสสนะของ มณิรตน์ๆ อวุตตกัมมะใน เปเสสิ “มณิกาโร สุกุทกัตตาใน ปหิณฺตุๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก อิมั วิเสสนะของ มณิรตน์ๆ อวุตตกัมมะใน โหวิตุวา วิชฺฌิตฺวา และปหิณฺตุ โหวิตุวา ปุพพกาลกิริยาใน วิชฺฌิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปหิณฺตุ” อิติศัพท์ สรุปะใน วจนนๆ ภาระใน เปเสสิ ๕

๖. มณิกาโร สโลหิตเตเนว หตุเถน ตั ปฏิกุคเหตุวา เปพาย อุปริ จเปตุวา หตุถโรวณตถั อนโต ปาวิสสิ ๕

มณิกาโร สโลหิตเตเนว เอว หตุเถน ตั (มณิรตน์) ปฏิกุคเหตุวา เปพาย อุปริ จเปตุวา หตุถโรวณตถั อนโต ปาวิสสิ ๕

มณิกาโร อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี **ปฏิกุคเหตุวา** รับเฉพาะแล้ว **ตั (มณิรตน์)** ซึ่งรัตนาคือแก้วมณีนั้น **หตุเถน** ด้วยมือ **สโลหิตเตเนว** เอว อันเป็นไปกับด้วยเลือนั้น **เทียว จเปตุวา** วางไว้แล้ว **อุปริ** ในเบื้องบน **เปพาย** แห่งเขียง **ปาวิสสิ** ได้เข้าไปแล้ว **อนโต** ในภายใน **หตุถโรวณตถั** เพื่ออันล้างซึ่งมือ ๕

ช่างแก้วมณีรับรัตนะคือแก้วมณีนั้น ด้วยมือที่เปื้อนเลือดนั้นแหละ แล้ววางไว้ข้างบน
เขียง เข้าข้างในเพื่อล้างมือ

มณีกาโรฏ สุทธกัตตาใน ปาวิสึฏ อาชยาตบทกัตตุวจาก เอวคัพพ อวธารณะเข้ากับ
สโลหิตเตนฏ วิเสสณะของ หตุเถนฏ ภาวะใน ปฏิคฺคเหตุว ตํ วิเสสณะของ มณีรัตนึฏ
อวุตตกัมมะใน ปฏิคฺคเหตุวฏ ปุพพกาลกิริยาใน จเปตว ปะพาย สามีสัมพันธะใน
อุปรึฏ อาธาระใน จเปตวฏ ปุพพกาลกิริยาใน ปาวิสึ หตุถโชนตถ สัมปทานใน
ปาวิสึ อนุโต อาธาระใน ปาวิสึ ๕

๗. ตสมึ ปน เคเห โปสาวนียโกญจสุโกณ อตุถิ ๕

ปน ก็ โปสาวนียโกญจสุโกณ อ.นกกะเรียนอันบุคคลพึงพอกเลี้ยง อตุถิ มีอยู่
ตสมึ เคเห ในเรือนนั้น ๕

ก็ ในเรือนนั้น มีนกกะเรียนที่ช่างแก้วมณีเลี้ยงไว้

ปน วากยารัมภโชตกะ โปสาวนียโกญจสุโกณฏ สุทธกัตตาใน อตุถิฏ อาชยาตบท
กัตตุวจาก ตสมึ วิเสสณะของ เคเหฏ วิสยาธาระใน อตุถิ ๕

๘. โส โลหิตคนุเชน มัสสญญาต ตํ มณี, เถรสฺส ปสฺสนุตฺตเสว, คิลิ ๕

โส (โกญจสุโกณ) โลหิตคนุเชน มัสสญญาต ตํ มณี, เถรสฺส ปสฺสนุตฺตเสว, คิลิ ๕

โส (โกญจสุโกณ) อ.นกกะเรียนนั้น, เถรสฺส เมื่อพระเถระ ปสฺสนุตฺตเสว เอว เห็น
อยู่นั้นเทียว, คิลิ กลืนแล้ว ตํ มณี ซึ่งแก้วมณีนั้น มัสสญญาต ด้วยความสำคัญว่า
เนื้อ โลหิตคนุเชน เพราะกลืนแห่งเลือด ๕

นกกะเรียนนั้น, ขณะที่พระเถระเห็นอยู่นั้นแหละ, กลืนกินแก้วมณีนั้นด้วยสำคัญว่า
เนื้อ เพราะกลืนเลือด

โส วิเสสณะของ โกญจสุโกณฏ สุทธกัตตาใน คิลิฏ อาชยาตบทกัตตุวจาก โลหิต-
คนุเชน เหตุใน คิลิ มัสสญญาต ภาวะใน คิลิ ตํ วิเสสณะของ มณีฏ อวุตตกัมมะใน คิลิ,
เถรสฺส อนุทรรใน ปสฺสนุตฺตเสวฏ อนุทรรกิริยา เอวคัพพ อวธารณะเข้ากับ ปสฺสนุตฺตเสว ๕

๙. มณิกาโร อาคนตุวา มณี อปสุสนุโต “มณี โว คหิโตติ ภริยญจ ชีตรญจ ปุตตญจ ปฏิปาภิยา ปุจฉิตวา, เตหิ “น คณหามาติ วุตเต, “เถเรน คหิโต ภวิสสตีติ จินเตตวา ภริยาย สหุธี มนุเตสิ “เถเรน คหิโต ภวิสสตีติ ฯ

มณิกาโร อาคนตุวา มณี อปสุสนุโต “มณี โว คหิโตติ ภริยญจ ชีตรญจ ปุตตญจ ปฏิปาภิยา ปุจฉิตวา, เตหิ (ชเนหิ) “(มย) น คณหามาติ (วเจเน) วุตเต, “(มณี) เถเรน คหิโต ภวิสสตีติ จินเตตวา ภริยาย สหุธี มนุเตสิ “(มณี) เถเรน คหิโต ภวิสสตีติ ฯ

มณิกาโร อ.บุคคผลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี อาคนตุวา มาแล้ว อปสุสนุโต เมื่อไม่เห็น มณี ซึ่งแก้วมณี ปุจฉิตวา ตามแล้ว ภริย จ ซึ่งภรรยาด้วย ชีตร จ ซึ่งชิตาด้วย ปุตต จ ซึ่งบุตรด้วย ปฏิปาภิยา ตามลำดับ อิติ ว่า “มณี อ.แก้วมณี โว อันเธอ ท. คหิโต ถือเอาแล้วหรือ?” อิติ ดังนี้, (วเจเน) ครั้นเมื่อคำ อิติ ว่า “(มย) อ.เรา ท. น คณหาม ย่อมไม่ถือเอา” อิติ ดังนี้ เตหิ (ชเนหิ) อันชน ท. เหล่านั้น วุตเต กล่าว แล้ว, จินเตตวา คิดแล้ว อิติ ว่า “มณี อ.แก้วมณี เถเรน คหิโต เป็นของอันพระเถระถือเอาแล้ว ภวิสสตีติ จักเป็น” อิติ ดังนี้ มนุเตสิ ปรึกษาแล้ว สหุธี กับ ภริยาย ด้วยภรรยา อิติ ว่า “มณี อ.แก้วมณี เถเรน คหิโต เป็นของอันพระเถระถือเอาแล้ว ภวิสสตีติ จักเป็น” อิติ ดังนี้ ฯ

ช่างแก้วมณีไม่เห็นแก้วมณี ตามภรรยา ลูกสาว และลูกชาย ตามลำดับว่า “พวกเขา ถือเอาแก้วมณีไปหรือ?” เมื่อชนเหล่านั้นกล่าวว่า “ไม่ได้ถือเอาไป” จึงคิดว่า “พระเถระ นำจักถือเอาแก้วมณีไป” จึงปรึกษากับภรรยาว่า “พระเถระนำจักถือเอาแก้วมณีไป”

มณิกาโร สุทรกัตตานิ มนุเตสิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก อาคนตุวา ปุพพกาลกิริยา ใน อปสุสนุโต มณี อวุตตกัมมะใน อปสุสนุโตฯ อัพภันตรกิริยาของ มณิกาโร “มณี วุตตกัมมะใน คหิโตฯ กิตบทกัมมวาจก โว อนภิตกัตตานิ คหิโต” อิติศัพท์ อากาเร ใน ปุจฉิตวา ภริย กิติ ชีตร กิติ ปุตต กิติ อวุตตกัมมะใน ปุจฉิตวา จ สามศัพท์ ปทสมุจยัตตะเข้ากับ ภริย ชีตร และปุตต ปฏิปาภิยา ตติยาวิเสสนะใน ปุจฉิตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน จินเตตวา, เตหิ วิเสสนะของ ชเนหิฯ อนภิตกัตตานิ วุตเต “มย สุทรกัตตานิ คณหามฯ อาชยาตบทกัตตวาจก นศัพท์ ปฏิเสระใน คณหาม” อิติศัพท์ สรุปะเน วเจเนฯ ลักษณะใน วุตเตฯ ลักษณะกิริยา, “มณีสุทรกัตตานิ ภวิสสตีติฯ อาชยาตบทกัตตวาจก เถเรน อนภิตกัตตานิ คหิโตฯ วิกติกัตตานิ ภวิสสตีติ” อิติศัพท์

อาการใน จินตตวาท ปุพพกาลกิริยาใน มนุเตสิ ภரியาย สหัตถตติยาเข้ากับ สทฐีๆ กิริยาสมวายะใน มนุเตสิ “มณี สุทรกัตตานิ ภวิสสุตติๆ อาชยาตบทกัตตวาทก เถเรน อนภิตกัตตานิ คหิต๑ๆ วิกติกัตตานิ ภวิสสุตติ” อิติศัพท์ อาการใน มนุเตสิ ๕

๑๐. “สามิ มา เอวิ อวจ, เอตตกั กาลั มยา เถรสสุ กิจจิจ วชชั น ทิฏฐปุพพ, น โส มณี คณหาตีติ ๕

(ภரிய) “สามิ (ตุวิ) มา เอวิ อวจ, เอตตกั กาลั มยา เถรสสุ กิจจิจ วชชั น ทิฏฐปุพพ (โหติ), น โส (เถโร) มณี คณหาตีติ (อาห) ๕

(ภரிய) อ.ภรรยา (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามิ ข้าแต่ นาย (ตุวิ) อ.ท่าน มา อวจ อย่าได้กล่าวแล้ว เอวิ อย่างนี้, วชชั อ.โทษ กิจจิจ อะไรๆ เถรสสุ ของพระเถระ มยา ทิฏฐปุพพ เป็นโทษ อันดิฉัน เห็นแล้วในกาลก่อน กาลั สิ้นกาล เอตตกั อัน มีประมาณเท่านี้ โหติ ย่อมเป็น น หามิได้, โส (เถโร) อ.พระเถระนั้น น คณหาตี ย่อมไม่ถือเอา มณี ซึ่งแก้วมณี” อิติ ดังนี้ ๕

ภรรยา กล่าวว่า “นาย ท่านอย่าได้พูดอย่างนี้เลย, ดิฉันไม่เคยเห็นโทษอะไรๆ ของพระ เถระตลอดระยะเวลาประมาณนี้, พระเถระนั้นไม่ถือเอาแก้วมณี”

ภரிய สุทรกัตตานิ อาหๆ อาชยาตบทกัตตวาทก “สามิ อาลปนะ ตุวิ สุทรกัตตานิ อวจๆ อาชยาตบทกัตตวาทก มาศัพท์ ปฏิเสระใน อวจ เอวิ กิริยาวิเสสณะของ อวจ, กิจจิจ วิเสสณะของ วชชัๆ สุทรกัตตานิ โหติๆ อาชยาตบทกัตตวาทก เอตตกั วิเสสณะของ กาลัๆ อัจจันตสังโยคะใน ทิฏฐ- มยา อนภิตกัตตานิ ทิฏฐ- เถรสสุ สามีสัมพันธะใน วชชั นศัพท์ ปฏิเสระนตถะ ทิฏฐปุพพ วิกติกัตตานิ โหติ, โส วิเสสณะของ เถโรๆ สุทรกัตตานิ คณหาตีๆ อาชยาตบทกัตตวาทก นศัพท์ ปฏิเสระ ใน คณหาตี มณี อวตตกัมมะใน คณหาตี” อิติศัพท์ อาการใน อาห ๕

๑๑. มณิกาโร เถร์ ปุจจิจิ “ภนเต อิมสมึ จาเน มณิรตนิ ตุมเหหิ คหิตนุติ ๕

มณิกาโร เถร์ ปุจจิจิ “ภนเต อิมสมึ จาเน มณิรตนิ ตุมเหหิ คหิตนุติ ๕

มณิกาโร อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี ปุจจิจิ ถาถามแล้ว เถร์ ซึ่งพระเถระ อิติ ว่า “ภนเต

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ **มณิรตน์** อ.รัตนะคือแก้วมณี **อิมสุมี จาเน** ในที่นี้ **ตุมุเห** หิ
อันท่าน **คหิต์** ถือเอาแล้วหรือ?” **อิตติ** ดังนี้ ฯ

ช่างแก้วมณีถามพระเถระว่า “ท่านครับ ท่านถือเอาแก้วมณีในที่นี้หรือเปล่าครับ”

มณิกาโร สุทรกัตตานิ ปุจฉิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เถโร อวุตตกัมมะเน ปุจฉิ
“ภนฺเต อาลปนะ **มณิรตน์** วุตตกัมมะเน **คหิต์**ฯ กิตบทกัมมฺวาจก **อิมสุมี** วิเสสชะของ
จาเนฯ วิสยาธาระเน **มณิรตน์** **ตุมุเห** หิ อนภิหิตกัตตานิ **คหิต์**” **อิตติ**ศัพท์ อากาเรเน
ปุจฉิ ฯ

๑๒. “น **คณฺหามิ** อุปาสกาติ ฯ

(เถโร) “(อห) น **คณฺหามิ** อุปาสกาติ (อาห) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว **อิตติ** ว่า “**อุปาสก** ดูก่อนอุปาสก (อห) อ.อาตมา
น **คณฺหามิ** ย่อมไม่ถือเอา” **อิตติ** ดังนี้ ฯ

พระเถระกล่าวว่า “อาตมาไม่ได้ถือเอาไป อุปาสก”

เถโร สุทรกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อุปาสก อาลปนะ อหฺ สุทรกัตตานิ
คณฺหามิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นศัพท์ ปฏฺวิเสสชะเน **คณฺหามิ**” **อิตติ**ศัพท์ อากาเรเน
อาห ฯ

๑๓. “ภนฺเต **อิธ** อญฺโณ นตฺถิ, **ตุมุเห** หิเยว **คหิต์** ภาวิสุสฺสติ, เทถ เม **มณิรตฺนนฺนฺติ** ฯ

(มณิกาโร) “ภนฺเต **อิธ** (จาเน) อญฺโณ (ปุคฺคโล) นตฺถิ, (มณฺ) **ตุมุเห** หิ เอว **คหิต์** ภาวิสุสฺสติ,
(ตุมุเห) เทถ เม **มณิรตฺนนฺนฺติ** (อาห) ฯ

(มณิกาโร) อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี (อาห) กล่าวแล้ว **อิตติ** ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่าน
ผู้เจริญ **อญฺโณ** (ปุคฺคโล) อ.บุคคลอื่น **นตฺถิ** ย่อมไม่มี **อิธ** (จาเน) ในที่นี้, (มณฺ)
อ.แก้วมณี **ตุมุเห** หิ เอว **คหิต์** เป็นของอันท่านนั้นเที่ยวถือเอาแล้ว **ภาวิสุสฺสติ** จัก
เป็น, (ตุมุเห) อ.ท่าน **เทถ** ขอจงให้ **มณิรตน์** ซึ่งรัตนะคือแก้วมณี **เม** แก่กระผม”
อิตติ ดังนี้ ฯ

ช่างแก้วมณีกล่าวว่า “ท่านครับ ในที่นี้ไม่มีบุคคลอื่น, ท่านเท่านั้น จักเป็นผู้ถือเอาแก้วมณีไป, ขอท่านจงให้แก้วมณีแก่กระผมเถิดฯ

มณิกาโร สุทรกัตตทาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก “ภนฺเต อาลปนฺเน อญฺเฌ วิเสสนฺนํ ของ ปุคฺคโลจฺจ สุทรกัตตทาใน นตฺถิฯ กิริยาบทกัตตุวาจก อิทฺ วิเสสนฺนํของ จาเนจฺจ วิสยาธาระใน ปุคฺคโล, มณิ สุทรกัตตทาใน ภวิสฺสตีจฺจ อาชยาตบทกัตตุวาจก เอวคัप्พํ อวธารณะเข้ากัปฺ ตุมฺเหหิจฺจ อนภิทกัตตทาใน คหิโตจฺจ วิกตีกัตตทาใน ภวิสฺสตี, ตุมฺเห สุทรกัตตทาใน เทถจฺจ อาชยาตบทกัตตุวาจก เม สัมปทานใน เทถ มณิรตนํ อวุตตกัมฺมะ ใน เทถ” อิตคัप्พํ อากาละใน อาห ฯ

๑๔. โส, ตสฺมี อสมฺปฏฺิจฺจนฺเต, ปฺน ภริยํ อาห “เถเรเนว มณิ คหิโต, ปิเพตฺวา นํ ปุจฺฉิสฺสสามีตี ฯ

โส (มณิกาโร), ตสฺมี (เถเร) อสมฺปฏฺิจฺจนฺเต, ปฺน ภริยํ อาห “เถเรน เอว มณิ คหิโต, (อหํ) ปิเพตฺวา นํ (เถรํ) ปุจฺฉิสฺสสามีตี ฯ

โส (มณิกาโร) อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณีนั้น, ตสฺมี (เถเร) ครั้นเมื่อพระเถระนั้น อสมฺปฏฺิจฺจนฺเต ไม่รับพร้อมอยู่, อาห กล่าวแล้ว ภริยํ กะภรรยา ปฺน อีก อิติ ว่า “มณิ อ.แก้วมณี เถเรน เอว อันพระเถระนั้นเทียว คหิโต ถือเอาแล้ว, (อหํ) อ.เรา ปิเพตฺวา บีบคั้นแล้ว ปุจฺฉิสฺสสามิ จักถาม นํ (เถรํ) ซึ่งพระเถระนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ช่างแก้วมณีนั้น, เมื่อพระเถระไม่รับ, จึงกล่าวกับภรรยาอีกว่า “พระเถระนั้นแหละถือเอาแก้วมณีไป, เราบีบคั้นแล้วจักถามพระเถระ”

โส วิเสสนฺนํของ มณิกาโร สุทรกัตตทาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก, ตสฺมี วิเสสนฺนํของ เถเรจฺจ ลักษณะใน อสมฺปฏฺิจฺจนฺเตจฺจ ลักษณะกิริยา, ปฺนคัप्พํ กิริยาวิเสสนฺนํของ อาห ภริยํ ออกิตกัมฺมะใน อาห “มณิ วุตตกัมฺมะใน คหิโตจฺจ กิตบทกัมฺมวาจก เอวคัप्พํ อวธารณะ เข้ากัปฺ เถเรนจฺจ อนภิทกัตตทาใน คหิโต, อหํ สุทรกัตตทาใน ปุจฺฉิสฺสสามิจฺจ อาชยาตบทกัตตุวาจก ปิเพตฺวาจฺจ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิสฺสสามิ นํ วิเสสนฺนํของ เถเรจฺจ อวุตตกัมฺมะ ใน ปุจฺฉิสฺสสามิ” อิตคัप्พํ อากาละใน อาห ฯ

๑๕. “สามิ มา โน นาเสหิ, วรํ อมฺเหหิ ทาสพฺยํ อุปคณฺตุํ, น จ เอวรูปํ เถรํ วตฺตุนฺติ ฯ
(ภริยา) “สามิ (ตุว) มา โน นาเสหิ, วรํ (โหติ) อมฺเหหิ ทาสพฺยํ อุปคณฺตุํ, (อมฺเหหิ) น จ
เอวรูปํ เถรํ วตฺตํ (วรํ โหติ)” อิติ (อาห) ฯ

(ภริยา) อ.ภรรยา (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “สามิ ข้าแต่ นาย (ตุว) อ.ท่าน มา
โน นาเสหิ จงอย่า ยังเรา ท. ให้ฉิบหาย, อมฺเหหิ ทาสพฺยํ อุปคณฺตุํ อ.อัน- อัน
เรา ท. -เข้าถึง ซึ่งความเป็นแห่งทาส วรํ เป็นกิริยาประเสริฐ (โหติ) ย่อมเป็น, จ ก็
(อมฺเหหิ) เอวรูปํ เถรํ วตฺตํ อ.อัน- อันเรา ท. -กล่าว กะพระเถระ ผู้มีอย่างนี้เป็นรูป
(วรํ) เป็นกิริยาประเสริฐ (โหติ) ย่อมเป็น น หามิได้” อิติ ดังนี้ ฯ

ภรรยา กล่าวว่า “นาย ท่านของจงอย่าทำให้พวกเราฉิบหายเลย, การที่พวกเราเข้า
ถึงความ เป็นทาส ยังประเสริฐกว่า, การที่พวกเราพบกับพระเถระผู้เห็นปานนี้ ไม่
ประเสริฐเลย”

ภริยา สุกตกัถตาใน อาหฯ อาชยตบทกัถตฺวาจก “สามิ อาลปนะ ตุว เหตุกัถตาใน
นาเสหิฯ อาชยตบทเหตุกัถตฺวาจก มาศัพทํ ปฏฺวีเสระใน นาเสหิ โน การิตกัถมมะใน
นาเสหิ, อุปคณฺตุํ ตุมัตถกัถตาใน โหติฯ อาชยตบทกัถตฺวาจก วรํ วิกตีกัถตาใน
โหติ อมฺเหหิ อนภิทกัถตาใน อุปคณฺตุํ ทาสพฺยํ สัมปาปฺณียกัถมมะใน อุปคณฺตุํ, จ
ศัพทํ วากยารัมภชตทกะ วตฺตํ ตุมัตถกัถตาใน โหติฯ อาชยตบทกัถตฺวาจก อมฺเหหิ
อนภิทกัถตาใน วตฺตํ นศัพทํ ปฏฺวีเสระนตถะ เอวรูปํ วิเสสนะของ เถรํฯ อภิตกัถมมะ
ใน วตฺตํ วรํ วิกตีกัถตาใน โหติ” อิติศัพทํ อาการะใน อาห ฯ

๑๖. โส “สพฺพเว มยํ ทาสพฺยํ อุปคจฺจนฺตา มณฺี น อคฺขามาติ รชฺชํ คเหตฺวา
เถรสฺส สีสํ เวเจตฺวา ทณฺฑเกณ ฆฏฺฏเกสิ ฯ

โส (มณฺิกาโร) “สพฺพเว มยํ ทาสพฺยํ อุปคจฺจนฺตา มณฺี น อคฺขามาติ (วตฺวา) รชฺชํ
คเหตฺวา เถรสฺส สีสํ เวเจตฺวา ทณฺฑเกณ ฆฏฺฏเกสิ ฯ

โส (มณฺิกาโร) อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณีนั้น (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มยํ
อ.เรา ท. สพฺพเว เหว ทั้งปวงนั้นเที่ยว อุปคจฺจนฺตา เข้าถึงอยู่ ทาสพฺยํ ซึ่งความ
เป็นแห่งทาส น อคฺขาม ย่อมไม่ถึงค่า มณฺี ซึ่งแก้วมณี” อิติ ดังนี้ คเหตฺวา ถือเอา

แล้ว รชชู้ ซึ่งเชือก เวเจตวา พันแล้ว สีสี ซึ่งคีรีษะ เถรสสุ ของพระเถระ ฃฏฐเฐสิ
ชั้นแล้ว ทณทเกน ด้วยท่อนไม้ ๕

ช่างแก้วมณีนั้นกล่าวว่า “พวกเราทั้งหมดนั้นแหละเข้าถึงความเป็นทาส ยังไม่ถึงราคา
แก้วมณีเลย” ถือเอาเชือกพันคีรีษะของพระเถระแล้วชั้นด้วยท่อนไม้

โส วิเสสนะของ มณิกาโรจ สุธกัตตาใน ฃฏฐเฐสิจ อาชยาดบทกัตตฺวาจก “เอวศัพท
อวธารณะเข้ากับ สพเพจ วิเสสนะของ มยจ สุธกัตตาใน อคฺฆามจ อาชยาดบท
กัตตฺวาจก ทาสพฺยจ สัมปาปฺถียกัมมะใน อุปคจจณฺตาทจ อพฺภันตรกิริยาของ มย มณี
สัมปาปฺถียกัมมะใน อคฺฆาม นศัพท ปฏฺฐิเสระใน อคฺฆาม” อิติศัพท อาการะใน วตฺวาจ
ปฺพพกาลกิริยาใน คเหตุวา รชชู้ อุตตกัมมะใน คเหตุวาจ ปฺพพกาลกิริยาใน
เวเจตวา เถรสสุ สามีสัมพันธะใน สีสีจ อุตตกัมมะใน เวเจตวาจ ปฺพพกาลกิริยาใน
ฃฏฐเฐสิ ทณทเกน ภาระใน ฃฏฐเฐสิ ๕

๑๗. เถรสสุ สีสโต จ กณฺณนาสาหิ จ โลหิตํ ปคฺขริ ๕

โลหิตํ อ.เลือด ปคฺขริ ไหลออกแล้ว สีสโต จ จากคีรีษะด้วย กณฺณนาสาหิ จ จาก
หูและจุมูก ท. ด้วย เถรสสุ ของพระเถระ ๕

เลือดไหลออกจากคีรีษะ หูและจุมูกของพระเถระ

โลหิตํ สุธกัตตาใน ปคฺขริจ อาชยาดบทกัตตฺวาจก เถรสสุ สามีสัมพันธะใน สีสโต
และ กณฺณนาสาหิ สีสโต กิติ กณฺณนาสาหิ กิติ อปาทานใน ปคฺขริ จ สองศัพท
ปทสมฺจจยัตถะเข้ากับ สีสโต และ กณฺณนาสาหิ ๕

๑๘. อกฺขินี นิกฺขมนการปฺตฺตานิ อหฺลํ ๕

อกฺขินี อ.นัยน์ตา ท. นิกฺขมนการปฺตฺตานิ เป็นอวัยวะถึงแล้วซึ่งอาการคืออัน
ถลนออก อหฺลํ ได้เป็นแล้ว ๕

นัยน์ตาทั้งสองได้ถึงอาการอันถลนออก

อกฺขินี สุธกัตตาใน อหฺลํจ อาชยาดบทกัตตฺวาจก นิกฺขมนการปฺตฺตานิ วิกิตกัตตา
ใน อหฺลํ ๕

๑๙. โส เวทนาปุตโต ภูมียํ ปติ ฯ

โส (เถโร) เวทนาปุตโต ภูมียํ ปติ ฯ

โส (เถโร) อ.พระเถระนั้น เวทนาปุตโต ถึงแล้วซึ่งเวทนา ปติ ล้มลงแล้ว ภูมียํ ที่ภาคพื้น ฯ

พระเถระประสบเวทนา ล้มลงที่ภาคพื้น

โส วิเสสณะของ เถโรฯ สุทธกัตตานิ ปติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เวทนาปุตโต วิเสสณะของ เถโร ภูมียํ วิสยาธาระไน ปติ ฯ

๒๐. โภญโจ โลหิตคนฺธเนน อาคนฺตุวา โลหิตํ ปิวติ ฯ

โภญโจ อ.นกกระเรียน อาคนฺตุวา มาแล้ว โลหิตคนฺธเนน เพราะกลิ่นแห่งเลือด ปิวติ ย่อมดื่ม โลหิตํ ซึ่งเลือด ฯ

นกกระเรียนมาเพราะกลิ่นคาวเลือด ดื่มเลือด

โภญโจ สุทธกัตตานิ ปิวติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โลหิตคนฺธเนน เหตุไน อาคนฺตุวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาไน ปิวติ โลหิตํ อวุตตกัมมะไน ปิวติ ฯ

๒๑. อถ นํ มณิกาโร เถเร อุปฺปนฺนโกชเวเคน “ตฺวํ กิ กโรสีติ ปาเทน ปหริตฺวา ชิปี ฯ

อถ นํ (โภญจํ) มณิกาโร เถเร อุปฺปนฺนโกชเวเคน “ตฺวํ กิ กโรสีติ (วจนฺน) ปาเทน ปหริตฺวา ชิปี ฯ

อถ ครั้งนั้น มณิกาโร อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี ปหริตฺวา แตะแล้ว นํ (โภญจํ) ซึ่งนกกระเรียนนั้น ปาเทน ด้วยเท้า ชิปี เขี่ยไปแล้ว (วจนฺน) ด้วยอันกล่าว อิติ ว่า “ตฺวํ อ.เจ้า กโรสีติ ย่อมกระทำ กิ ซึ่งอะไร” อิติ ดังนี้ อุปฺปนฺนโกชเวเคน เพราะกำลังแห่งความโกรธอันเกิดขึ้นแล้ว เถเร ในพระเถระ ฯ

ที่นั้น ช่างแก้วมณีใช้เท้าเตะนกกระเรียนนั้นกระเด็นไป เพราะกำลังแห่งความโกรธที่เกิดขึ้นในพระเถระ พร้อมกับกล่าวว่า “เจ้าทำอะไร”

อถ กาลสัตตมี มณิกาโร สุททกัตตานิ ชิปี๑ อาชยาบทกัตตวาจก น วิเสสณะของ
โกญจ๑ อวุตตกัมมะใน ปหริตฺวา เถเร วิสยาธาระใน อุปฺปนฺนโกชเวเคน๑ เหตุใ
ปหริตฺวา “ตุวํ สุททกัตตานิ กโรสิ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก ก็ อวุตตกัมมะใน กโรสิ”
อิติศัพท์ สรุปะใน วจเนน๑ ภาระใน ปหริตฺวา ปาเทน ภาระใน ปหริตฺวา๑ สมาน-
กาลกิริยาใน ชิปี ๕

๒๒. โส เอกปฺปหาเรเนว มริตฺวา ปริวตฺตมาโน ปติ ๕

โส (โกญจ) เอกปฺปหาเรน เหว มริตฺวา ปริวตฺตมาโน ปติ ๕

โส (โกญจ) อ.นกระเรียนนั้น มริตฺวา ตายแล้ว เอกปฺปหาเรน เหว ด้วยการ
ประหารครั้งเดียวนั้นเทียว ปริวตฺตมาโน เป็นไปรอบอยู่ ปติ ล้มลงแล้ว ๕

นกระเรียนนั้น ตายด้วยการเตะครั้งเดียวนั้นแหละ ล้มหมุนกลิ้งไปรอบ

โส วิเสสณะของ โกญจ๑ สุททกัตตานิ ปติ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก เหวศัพท์
อวธารณะเข้ากับ เอกปฺปหาเรน๑ ภาระใน มริตฺวา๑ สมานกาลกิริยาใน ปริวตฺตมาโน๑
อัปฺกัณฺตรกิริยาของ โกญจ ๕

๒๓. เถโร ตํ ทิสฺวา “อุปาสก สีสฺเวจฺจํ ตาว เม สิถิลํ กตฺวา อิมํ โภญจํ โอลฺลเกหิ, มโต
วา โน วาติ ๕

เถโร ตํ (โกญจ) ทิสฺวา “(ตุวํ) อุปาสก สีสฺเวจฺจํ ตาว เม สิถิลํ กตฺวา อิมํ โภญจํ โอลฺลเกหิ,
(ออย โภญจ) มโต วา โน (มโต) วาติ (อาห) ๕

เถโร อ.พระเถระ ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ (โกญจ) ซึ่งนกระเรียนนั้น (อาห) กล่าวแล้ว
อิติ ว่า “อุปาสก ตุก่อนอุปาสก (ตุวํ) อ.ท่าน กตฺวา กระทำแล้ว สีสฺเวจฺจํ ซึ่งเชือก
เป็นเครื่องพันธซึ่งศิระษะ เม ของอาตมา สิถิลํ ให้เป็นของหย่อน ตาว ก่อน โอลฺลเกหิ
จงตรวจดู อิมํ โภญจํ ซึ่งนกระเรียนนี้, (ออย โภญจ) อ.นกระเรียนนี้ มโต วา
ตายแล้ว หรือ โน (มโต) วา หรือว่าไม่ตายแล้ว” อิติ ดังนี้ ๕

พระเถระเห็นนกระเรียนนั้น กล่าวว่า “อุปาสก ท่านช่วยทำเชือกที่ผูกที่ศิระษะของ
อาตมาให้หย่อนก่อน แล้วจงตรวจดูนกระเรียนนี้ นกนี้ตายแล้วหรือยังไม่ตาย”

เถโร สุทรกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ตั วิเสสนะของ โภญจํ อวุตตกัมมะ
 ใน ทิสฺวา “อุปาสก อาลปนนะ ตฺวํ สุทรกัตตานิ โอโลเกหิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก
 สีสฺเวจฺจนํ อวุตตกัมมะใน กตุวา ตาวศัพฺพทํ กิริยาวิเสสนะใน กตุวา เม สามีสัมพันธะ
 ใน สีสฺเวจฺจนํ สิริถิลํ วิกิตกัมมะใน กตุวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน โอโลเกหิ อิมํ วิเสสนะ
 ของ โภญจํ อวุตตกัมมะใน โอโลเกหิ, อयํ วิเสสของ โภญจํ สุทรกัตตานิ มโตฯ
 สองบท กิตบทกัตตุวาจก วา สองศัพฺพทํ ปทวิกัปปัตถะเข้ากับ มโต และ โน มโต
 โนศัพฺพทํ ปฏิเสธะใน มโต” อิติศัพฺพทํ อาการะใน อาห ฯ

๒๔. อถ นํ โส อาห “เอโส วยิ ตฺวํปิ มริสฺสสฺสตี ฯ

อถ นํ (เถโร) โส (มณิการโ) อาห “เอโส (โภญจ) วยิ ตฺวํปิ มริสฺสสฺสตี ฯ

อถ ครั้งนั้น โส (มณิการโ) อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณีนั้น อาห กล่าวแล้ว นํ
 (เถโร) กะพระเถระนั้น อิติ ว่า “ตฺวํปิ แม้อ.ท่าน มริสฺสสฺสตี จักตาย เอโส (โภญจ)
 วยิ รวากะ อ.นกกกระเรียนนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั้น ช่างแก้วมณีกล่าวกับพระเถระว่า “แม่ท่าน ก็จักตายเหมือนนกกกระเรียนนั้น”

อถ กาลสัตตมํ โส วิเสสนะของ มณิการโฯ สุทรกัตตานิ อาหฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก
 นํ วิเสสนะของ เถโรฯ อภิตตกัมมะใน อาห “อปิศัพฺพทํ อเปกขัตถะเข้ากับ ตฺวํฯ สุทรกัตตานิ
 ใน มริสฺสสฺสตีฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก เอโส วิเสสนะของ โภญจํฯ อุปมาลึงคัถะ
 วยิศัพฺพทํ อุปมาโชตกะเข้ากับ เอโส โภญจ” อิติศัพฺพทํ อาการะใน อาห ฯ

๒๕. “อุปาสก อิมินา (โส) มณิ คิลิต, สเจ อยํ น มริสฺสสฺสตี, น เต อหํ มรฺนฺโตปิ มณิ
 อัจจิกฺขิสฺสนฺติ ฯ

(เถโร) “อุปาสก อิมินา (โภญจ) มณิ คิลิต, สเจ อยํ (โภญจ) น มริสฺสสฺสตี, น เต อหํ
 มรฺนฺโตปิ มณิ อัจจิกฺขิสฺสนฺติ (อาห) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อุปาสก ดูก่อนอุปาสก (โส) มณิ
 อ.แก้วมณีนั้น อิมินา (โภญจ) อ้นนกกกระเรียนนี้ คิลิต กลืนกินแล้ว, สเจ ถ้าว่า
 อยํ (โภญจ) อ.นกกกระเรียนนี้ น มริสฺสสฺสตี จักไม่ตายไฉรั, อหํ อ.อาตมา มรฺนฺโตปิ

แม้ตายอยู่ **น อัจฉริยสุส** จักไม่บอก **มณี** ซึ่งแก้วมณี **เต** แก่ท่าน” **อิตติ** ดังนี้ ๕

พระเถระกล่าวว่า “นกกกระเรียนนี้กลืนกินแก้วมณีเข้าไป, ถ้า นกกกระเรียนนี้จักไม่ตาย, อาตมาถึงแม้จะตาย ก็จักไม่บอกแก่ท่าน”

เถโร สุทธกัตตทาใน อาห ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก “อุปาสก อาลปนะ โส วิเสสณะของ มณี ๑ วุตตกัมมะใน คิลิต ๑ กิตบทกัมมวาจก อิมินา วิเสสณะของ โภญเจน ๑ อนภิตกัตตทาใน คิลิต, สเจ ปริกัปปัตถะ อัย วิเสสณะของ โภญโจ ๑ สุทธกัตตทาใน มริสสุตติ ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก นศัพท ปฏิสเสระใน มริสสุตติ, อห สุธกัตตทาใน อัจฉริยสุส ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก นศัพท ปฏิสเสระใน อัจฉริยสุส เต สัมปทานใน อัจฉริยสุส อปิตัพท อเปกขัตถะเข้ากับ มรณโต ๑ อัพภันตริกิริยาของ อห มณี อวุตตกัมมะใน อัจฉริยสุส” **อิตติศัพท** อาการะใน อาห ๕

๒๖. โส ตสฺส อุทฺธ ฝาลेतฺวา มณี ทิสฺวา ปเวชนฺโต สํวิคฺคมาณโส เถรสฺส ปาทมฺมุเล นิปชฺชิตฺวา “ขมถ เม ภาณเต, อชานนฺเตน มยา กตฺนฺติ อาห ๕

โส (มณิกาโร) ตสฺส (โภญจสฺส) อุทฺธ ฝาลेतฺวา มณี ทิสฺวา ปเวชนฺโต สํวิคฺคมาณโส เถรสฺส ปาทมฺมุเล นิปชฺชิตฺวา (ตุมุเห) ขมถ เม ภาณเต, (กมฺม) อชานนฺเตน มยา กตฺนฺติ อาห ๕

โส (มณิกาโร) อ.บุคคลผู้กระทำให้ซึ่งแก้วมณีนั้น ฝาลेतฺวา ฝ่าแล้ว อุทฺธ ซึ่งท้อง ตสฺส (โภญจสฺส) ของนกกกระเรียนนั้น ทิสฺวา เห็นแล้ว มณี ซึ่งแก้วมณี ปเวชนฺโต สันอยู่ สํวิคฺคมาณโส มีใจอันสลดแล้ว นิปชฺชิตฺวา หมอบแล้ว ปาทมฺมุเล ณ ที่ใกล้แห่ง เท้า เถรสฺส ของพระเถระ อาห กล่าวแล้ว **อิตติ** ว่า “ภาณเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญ (ตุมุเห) อ.ท่าน ขมถ ขอจงอดโทษ เม แก่กระผม, (กมฺม) อ.กรรม มยา อันกระผม อชานนฺเตน ผู้ไม่รู้ อยู่ กตฺ กระทำแล้ว” **อิตติ** ดังนี้ ๕

ข้างแก้วมณีนั้นฝ่าท้องนกกกระเรียนนั้น เห็นแก้วมณี สัน มีใจสลด หมอบลงใกล้เท้า พระเถระกล่าวว่า “ท่านครึบ ขอท่านจงอดโทษแก่กระผมด้วยเถิด, ผมไม่รู้ทำกรรม”

โส วิเสสณะของ มณิกาโร ๑ สุทธกัตตทาใน อาห ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก ตสฺส วิเสสณะของ โภญจสฺส ๑ สามีสัมพันธะใน อุทฺธ ๑ อวุตตกัมมะใน ฝาลेतฺวา ๑ ปุพพกาลกิริยาใน ทิสฺวา มณี อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา ๑ ปุพพกาลกิริยาใน ปเวชนฺโต ๑ อัพภันตริกิริยาของ

มณิกาโร สัมผัสมานโส วิเสสนะของ มณิกาโร เถรสสุ สามีสัมพันธะใน ปาทุมมูเลฯ
 วิสยาธาระไน นิปชชิตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อาห “ภนฺเต อาลปนะ ตุมฺเห สุทฐกัตตา
 ใน ขมถฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เม สัมปทานใน ขมถ, กมฺมํ วุตตกัมมะใน กตฺถฯ
 กิตบทกัมมวาทก อชานนฺเตน วิเสสนะของ มยาฯ อนภิตกัตตฺวาใน กตฺ” อิติศัพท์
 อากาเรใน อาห ฯ

๒๗. “อุปาสก เหว ตฺยหฺ โทโส อตฺถิ, น มยฺหฺ, วฏฺฏสฺเสว โทโส, ขมามี เตติ ฯ

(เถโร) “อุปาสก เหว ตฺยหฺ โทโส อตฺถิ, น มยฺหฺ (โทโส), วฏฺฏสฺเสว โทโส, (อหฺ) ขมามี
 เต” อิติ (อาห) ฯ

(เถโร) อ.พระเถระ (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อุปาสก ดูก่อนอุปาสก โทโส อ.โทษ
 ตฺยหฺ ของท่าน อตฺถิ มีอยู่ น เหว หามิได้นั้นเทียว, (โทโส) อ.โทษ มยฺหฺ ของ
 อาตมา (อตฺถิ) มีอยู่ น หามิได้, โทโส อ.โทษ วฏฺฏสฺส เหว ของวิฏฺฏะนั้นเทียว
 (อหฺ) อ.อาตมา ขมามี ย่อมอดโทษ เต แก่ท่าน” อิติ ดังนี้ ฯ

พระเถระกล่าวว่า “อุปาสก โทษของท่านไม่มีหรอก, โทษของเราก็ไม่มี, เป็นโทษของ
 วิฏฺฏะนั้นแหละ, อาตมาอดโทษให้แก่ท่าน”

เถโร สุทฐกัตตาใน อาหฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “อุปาสก อาลปนะ โทโส สุทฐกัตตา
 ใน อตฺถิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เหวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ นฯ ศัพท์ ปฏิเสธนัตถะ
 ตฺยหฺ สามีสัมพันธะใน โทโส, โทโส สุทฐกัตตาใน อตฺถิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก
 นศัพท์ ปฏิเสธนัตถะ มยฺหฺ สามีสัมพันธะใน โทโส, เหวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ
 วฏฺฏสฺสฯ สามีสัมพันธะใน โทโสฯ ลิงคัตถะ, อหฺ สุทฐกัตตาใน ขมามีฯ อาชยาตบท
 กัตตฺวาจก เต สัมปทานใน ขมามี” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ฯ

๒๘. “ภนฺเต สเจ เม ขมถ, ปกตินิยาเมเนว เม เคเห นิสฺสิตฺวา ภิกฺขุ คณฺหเถติ ฯ

(มณิกาโร) “ภนฺเต สเจ (ตุมฺเห) เม ขมถ, (ตุมฺเห) ปกตินิยาเมเนว เหว เม เคเห นิสฺสิตฺวา
 ภิกฺขุ คณฺหเถติ (อาห) ฯ

(มณิกาโร) อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี (อาห) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “ภนฺเต ข้าแต่ท่าน

ผู้เจริญ สเจ ถ้าว้า (ตุมุเห) อ.ท่าน ขมถ ย่อมอดโทษ เม แก่กรรมไชร้, (ตุมุเห) อ.ท่าน นิสิติตวา นั้งแล้ว เคเห ในเรื่อน เม ของกรรม คณฺหถ ของจรับ ภิภุขั ซึ่ง ภิภุษา ปกตินิยามเณ เอว โดยทำนองตามปกตินั้นเทียว” อิติ ดังนี้ ๕

ช่างแก้วมณีกล่าวว่า “ท่านผู้เจริญ ถ้าว้าอดโทษให้กรรม, ขอท่านจงนั่งในเรื่อนของ กรรมแล้วรับภิภุษาโดยทำนองตามปกตินั้นแหละ”

มณิกาโร สุทรกัตตาใน อาห ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภนฺเต อาลปนะ สเจ ปริกัปปัตถะ ตุมฺเห สุทรกัตตาใน ขมถ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เม สัมปทานใน ขมถ, ตุมฺเห สุทรกัตตาใน คณฺหถ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอวศัพฺท อวธารณะเข้ากับ ปกติ- นิยามเณ ๑ ตติยาวิเสสนะในคณฺหถ เม สามีสัมพันธะในเคเห ๑ วิสยาธาระใน นิสิติตวา ๑ ปุพพกาลกิริยาใน คณฺหถ ภิภุขั อวุดตกัมมะใน คณฺหถ” อิติศัพฺท อาการะใน อาห ๕

๒๙. “อุปาสก นทานาห อีโต ปฏฺจาย ปเรสฺส เคหสุส อนฺโตจทนฺ ปวิสฺสสามิ, อนฺโตเคหป- ปเวสนสุส เอว หิ อัย โทโส, อีโต ปฏฺจาย ปาเทสุ วหนฺเตสุ เคหทฺวาเร จีโต ว ภิภุขั คณฺหิสฺสามีติ วตฺวา ฐตฺงคํ สมาทาย อิมิ คากฺมาห

“ปัจจติ มุณีโน ฆตฺตํ โถกํ โถกํ กุเล กุเล,
ปิณฺฑิกาย จริสฺสามิ, อตฺถิ ชงฺฆพลํ มมาติ ๕

(เถโร) “อุปาสก น อิทานิ อห อีโต (กาลโต) ปฏฺจาย ปเรสฺส (ชนานํ) เคหสุส อนฺโตจทนฺ ปวิสฺสสามิ, อนฺโตเคหปเวสนสุส เอว หิ อัย (โทโส) โทโส (โหติ), (อห) อีโต (กาลโต) ปฏฺจาย, ปาเทสุ วหนฺเตสุ, เคหทฺวาเร จีโต ว ภิภุขั คณฺหิสฺสามีติ วตฺวา ฐตฺงคํ สมาทาย อิมิ คากํ อาห

“(ปุคฺคเลน) ปัจจติ มุณีโน ฆตฺตํ โถกํ โถกํ กุเล กุเล,
(อห) ปิณฺฑิกาย จริสฺสามิ, อตฺถิ ชงฺฆพลํ มมาติ ๕

(เถโร) อ.พระเถระ วตฺวา กล่าวแล้ว อิติ ว่า “อุปาสก ดูก่อนอุปาสก อห อ.อาตมา น ปวิสฺสสามิ จักไม่เข้าไป อนฺโตจทนฺ สู่ภายในแห่งชายคา เคหสุส แห่งเรื่อน ปเรสฺส (ชนานํ) ของชน ท. เหล่าอื่น ปฏฺจาย จำเดิม อีโต (กาลโต) แต่กาลนี้ อิทานิ ในกาลนี้, หิ เพราะว้า อัย (โทโส) อ.โทษนี้ โทโส เป็นโทษ อนฺโตเคหปเวสนสุส เอว ของการเข้าไปสู่ภายในแห่งเรื่อนนั้นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น, (อห) อ.อาตมา,

ปาเทสุ ครั้นเมื่อเท่า ท. วหนุเตสุ นำไปอยู่, จิโต ว ยืนอยู่แล้วเที่ยว เคหทวารเ ที่
ประตูแห่งเรือน คณฺหิสฺสามิ จักรับ ภิกฺขุ ซึ่งภิกษา ปฏฺจาย จำเดิม อีโต (กาลโต)
แต่กาลนี้” อิติ ดังนี้ สมาทาย สมาทานแล้ว ฐตฺงคฺ ซึ่งฐตฺงคฺ อาห กล่าวแล้ว อิมํ
คาถํ ซึ่งคาถานี้ อิติ ว่า

“ภตฺตํ อ.ภตฺร โภกํ หนอยหนึ่ง โภกํ หนอยหนึ่ง (ปุคฺคเลน) อัน
บุคฺคล ปจฺจติ ย่อมหุง กุเล ในตระกูล กุเล ในตระกูล มฺหิโน
เพื่อพระมุนี, (อหํ) อ.เรา จริสฺสามิ จักเที่ยวไป ปิณฺฑิกาย
ด้วยปลีแข้ง, ชงฺขพฺลํ อ.กำลังแห่งแข้ง มม ของเรา อตฺถิ มีอยู่”
อิติ ดังนี้ ๕

พระเถระกล่าวว่า “อุปาสก อาตมาจักไม่เข้าสู่ภายในชายคาแห่งเรือนของชนเหล่า
อื่น จำเดิมแต่กาลนี้ไป ในบัดนี้, เพราะว่า นี้เป็นโทษของการเข้าไปสู่ภายในเรือนนั้น
แหละ, เมื่อทำพาไปได้อยู่ อาตมายืนอยู่ที่ประตูเรือนเท่านั้นจักรับภิกษา จำเดิมแต่
กาลนี้ไป” ดังนี้ สมาทานฐตฺงคฺ แล้วกล่าวคาถานี้ว่า

“บุคฺคลหฺงข้าวสวยหนอยหนึ่งๆ ที่ตระกูล เพื่อพระมุนี เราจัก
เที่ยวไปด้วยปลีแข้ง กำลังแข้งของเรามีอยู่”

เถโร สุทฺธกตฺตาโน อาหฯ อาชยตบทกตฺตฺวจาก “อุปาสก อาลปนะ อหํ สุทฺธกตฺตาโน
ปวิสิสฺสามิฯ อาชยตบทกตฺตฺวจาก นคฺัพท์ ปฏฺิเสระโน ปวิสิสฺสามิ อิทานิ กาลสตฺตมึ
ใน ปวิสิสฺสามิ อีโต วิเสสนะของ กาลโตฯ อปาทานโน ปฏฺจายฯ กิริยาวิเสสนะใน
ปวิสิสฺสามิ ปเรสํ วิเสสนะของ ชนานํฯ สามีสัมพันธะโน เคหสฺสุฯ สามีสัมพันธะโน
อนฺโตจหนนํฯ สัมปาปฺณียกัมมะโน ปวิสิสฺสามิ, หิตัพท์ เหตุชฺตทกะ อยํ วิเสสนะของ
โทโสฯ สุทฺธกตฺตาโน โหติฯ อาชยตบทกตฺตฺวจาก เอวคัพท์ อวธารณะเข้ากับ
อนฺโตเคหปฺเวสนสฺสุฯ สามีสัมพันธะโน โทโสฯ วิกตีกตฺตาโน โหติ, อหํ สุทฺธกตฺตา
โน คณฺหิสฺสามิฯ อาชยตบทกตฺตฺวจาก อีโต วิเสสนะของ กาลโตฯ อปาทานโน
ปฏฺจายฯ กิริยาวิเสสนะใน คณฺหิสฺสามิ, ปาเทสุ ลักขณะโน วหนุเตสุฯ ลักขณกิริยา,
เคหทวารเ วิสยาธาระโน จิโต เอวคัพท์ อวธารณะเข้ากับ จิโตฯ วิเสสนะของ อหํ
ภิกฺขุ อวุตตกัมมะโน คณฺหิสฺสามิ” อิติตัพท์ อาการะโน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน
สมาทาย ฐตฺงคฺ อวุตตกัมมะโน สมาทายฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห อิมํ วิเสสนะของ
คาถํฯ อวุตตกัมมะโน อาห

“โถกั สองบท วิเสสนะของ ภตฺตํ วุตตกัมมะใน ปจฺจติฯ
 อาชยาตบทกัมมวาทก ปุคฺคเลน อนภิตกัตตานิ ปจฺจติ
 มุณีโน สัมปทานใน ปจฺจติ กุเล สองบท วิสยาธาระใน ปจฺจติ,
 อหํ สุทฺธกัตตานิ จริสฺสามิฯ อาชยาตบทกัตตวาทก ปิณฺฑิกาย
 ภาวะใน จริสฺสามิ, ชงฺขผลํ สุทฺธกัตตานิ อตฺถิฯ อาชยาตบท
 กัตตวาทก มม สามีสัมพันธะใน อตฺถิ” อิติศัพทํ สฺรุปะไน อิมํ
 คาถํ ฯ

๓๐. อิมญจ ปน วตฺวา เถโร เตเนว พุยาธินา นจิริสฺเสว ปรีนิจุพายิ ฯ

อิมํ จ ปน (คาถํ) วตฺวา เถโร เตเนว เหว พุยาธินา นจิริสฺเสว ปรีนิจุพายิ ฯ

จ ปน ก็แล เถโร อ.พระเถระ วตฺวา ครั้นกล่าวแล้ว อิมํ (คาถํ) ซึ่งคาถานี้
 ปรีนิจุพายิ ปรีนิจุพพานแล้ว เตเนว เหว พุยาธินา ด้วยความเจ็บป่วยนั้นนั้นเกี่ยว
 นจิริสฺเสว ต่อกาลไม่นานนั้นนั้นเกี่ยว ฯ

ก็แล พระเถระครั้นกล่าวคาถานี้แล้ว ต่อมาไม่นาน ก็ปรีนิจุพพานด้วยความเจ็บป่วยนั้น
 นั้นแหละ

จ ปน นิปาตสมุหะ เถโร สุทฺธกัตตานิ ปรีนิจุพายิฯ อาชยาตบทกัตตวาทก อิมํ
 วิเสสนะของ คาถํฯ อวุตตกัมมะใน วตฺวาฯ ลักขณตถะ เหวศัพทํ อวธารณะเข้า
 กับ เตเนว วิเสสนะของ พุยาธินาฯ ภาวะใน ปรีนิจุพายิ นจิริสฺเสว สัมปทานใน
 ปรีนิจุพายิ ฯ

๓๑. โภญฺโจ มณิการสฺส ภริยาย กุจฺฉิสฺสึ ปฏฺฐิสฺสึ คณฺหิ ฯ

โภญฺโจ อ.นกกกระเรียน คณฺหิ ถือเอาแล้ว ปฏฺฐิสฺสึ ซึ่งปฏฺฐิสฺสึ กุจฺฉิสฺสึ ในห้อง
 ภริยาย ของภรรยา มณิการสฺส ของบุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี ฯ

นกกกระเรียนถือปฏฺฐิสฺสึในห้องของภรรยาของช่างแก้วมณี

โภญฺโจ สุทฺธกัตตานิ คณฺหิฯ อาชยาตบทกัตตวาทก มณิการสฺส สามีสัมพันธะใน
 ภริยายฯ สามีสัมพันธะใน กุจฺฉิสฺสึฯ วิสยาธาระใน คณฺหิ ปฏฺฐิสฺสึ อวุตตกัมมะใน

คณฺหิ ฯ

๓๒. มณิกาโร กาลํ กตฺวา นิริเย นิพฺพตฺติ ฯ

มณิกาโร อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี **กตฺวา** กระทำแล้ว **กาลํ** ซึ่งกาละ **นิพฺพตฺติ** บังเกิดแล้ว **นิริเย** ในนรก ฯ

ช่างแก้วมณีเสียชีวิตแล้วบังเกิดในนรก

มณิกาโร สุทฺธกัตฺตานิ นิพฺพตฺติ ฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก กาลํ อวฺตตกัมฺมะไน กตฺวา ฯ ปุพฺพกาลกิริยานิ นิพฺพตฺติ นิริเย วิสยาธาระไน นิพฺพตฺติ ฯ

๓๓. มณิการสฺส ภริยา เถเร มุทฺจิตฺตตาย กาลํ กตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺติ ฯ

มณิการสฺส ภริยา (อตุตฺโน) เถเร มุทฺจิตฺตตาย กาลํ กตฺวา เทวโลเก นิพฺพตฺติ ฯ

ภริยา อ.ภรรยา **มณิการสฺส** ของบุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี **กตฺวา** กระทำแล้ว **กาลํ** ซึ่งกาละ **นิพฺพตฺติ** บังเกิดแล้ว **เทวโลเก** ในเทวโลก **(อตุตฺโน)** เถเร **มุทฺจิตฺตตาย** เพราะความที่แห่งตน เป็นผู้มึ่จิตอ่อนโยน ในพระเถระ ฯ

ภรรยาของช่างแก้วมณี เสียชีวิตแล้วบังเกิดในเทวโลก เพราะตนมึ่จิตอ่อนโยนในพระเถระ

ภริยา สุทฺธกัตฺตานิ นิพฺพตฺติ ฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก มณิการสฺส สามีสัมพันธะไน ภริยา อตุตฺโน ภาวาทิสัมพันธะไน มุทฺจิตฺตตาย เถเร ภินนาธาระไน มุทฺจิตฺตตาย ฯ เหตุไน นิพฺพตฺติ กาลํ อวฺตตกัมฺมะไน กตฺวา ฯ ปุพฺพกาลกิริยานิ นิพฺพตฺติ เทวโลเก วิสยาธาระไน นิพฺพตฺติ ฯ

๓๔. ภิกฺขุ สตฺถารํ เตสํ อภิสมฺปรายํ ปุจฺฉิสฺสุ ฯ

ภิกฺขุ สตฺถารํ เตสํ (ชนานํ) อภิสมฺปรายํ ปุจฺฉิสฺสุ ฯ

ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. **ปุจฺฉิสฺสุ** ทูลถามแล้ว **อภิสมฺปรายํ** ซึ่งภพเป็นที่ไปในเบื้องหน้าพร้อม **เตสํ (ชนานํ)** ของชน ท. เหล่านั้น **สตฺถารํ** กะพระศาสดา ฯ

พวกภิกษุทูลถามสัมปรายภพของชนเหล่านั้นกับพระศาสดา

ภิกษุ สุทธกัตตาใน ปุจฉีสุ ๆ อาชยาดบทกัตตฺวาจก สตุถารํ อกถิตกัมมะใน ปุจฉีสุ เตสํ วิเสสชะของ ชนानํ ๑ สามีสัมพันธ์ใน อภิสมฺปรายํ ๑ อวุตตกัมมะใน ปุจฉีสุ ๕

๓๕. สตุถา “ภิกฺขเว อีเชกฺจเจ คพฺเภ นิพฺพตฺตฺนฺติ, เอกฺจเจ ปาปการีโน นีรเย นิพฺพตฺตฺนฺติ, เอกฺจเจ กตกลฺยาณา เทวโลเก นิพฺพตฺตฺนฺติ, อนาสวา ปน ปรินิพฺพายนฺตีติ วตฺวา อนุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“คพฺภเมเก อุปฺปชฺชนฺติ, นีรยํ ปาปกมฺมิโน,
สคฺคํ สุกฺติโน ยนฺติ, ปรินิพฺพนฺติ อนาสวาติ ๕

สตุถา “ภิกฺขเว อิธ (โลเก) เอกฺจเจ (สตุถา) คพฺเภ นิพฺพตฺตฺนฺติ, เอกฺจเจ (สตุถา) ปาปการีโน นีรเย นิพฺพตฺตฺนฺติ, เอกฺจเจ (สตุถา) กตกลฺยาณา เทวโลเก นิพฺพตฺตฺนฺติ, อนาสวา ปน (สตุถา) ปรินิพฺพายนฺตีติ วตฺวา อนุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“คพฺภํ เอเก (สตุถา) อุปฺปชฺชนฺติ, (สตุถา) นีรยํ ปาปกมฺมิโน (อุปฺปชฺชนฺติ),
สคฺคํ สุกฺติโน (สตุถา) ยนฺติ, ปรินิพฺพนฺติ อนาสวา (สตุถา)” อิติ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ดูก่อนภิกษุ ท. เอกฺจเจ (สตุถา) อ.สัตฺว์ ท. บางพวก อิธ (โลเก) ในโลกนี้ นิพฺพตฺตฺนฺติ ย่อมบังเกิด คพฺภ ในครรรค์, เอกฺจเจ (สตุถา) อ.สัตฺว์ ท. บางพวก ปาปการีโน ผู้กระทำให้บาปโดยปกติ นิพฺพตฺตฺนฺติ ย่อมเกิดบังเกิด นีรเย ในนรก, เอกฺจเจ (สตุถา) อ.สัตฺว์ ท. บางพวก กตกลฺยาณา ผู้มีกรรมอันงามอันกระทำแล้ว นิพฺพตฺตฺนฺติ ย่อมบังเกิด เทวโลเก ในเทวโลก, ปน แต่ว่า (สตุถา) อ.สัตฺว์ ท. อนาสวา ผู้ไม่มีอาสวะ ปรินิพฺพายนฺติ ย่อมปรินิพพาน” อิติ ดังนี้ อนุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อทรง สืบต่อ ซึ่ง อนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว อิมํ คาถํ ซึ่งพระศาสดานี้ อิติ ว่า

“เอเก (สตุถา) อ.สัตฺว์ ท. พวกหนึ่ง อุปฺปชฺชนฺติ ย่อมเข้าถึง คพฺภํ ซึ่งครรรค์, (สตุถา) อ.สัตฺว์ ท. ปาปกมฺมิโน ผู้มีกรรมอันชั่ว (อุปฺปชฺชนฺติ) ย่อมเข้าถึง นีรยํ ซึ่งนรก, (สตุถา) อ.สัตฺว์ ท. สุกฺติโน ผู้มีคติดี ยนฺติ ย่อมไป สคฺคํ สู่สวรรค์, (สตุถา) อ.สัตฺว์ ท. อนาสวา ผู้ไม่มีอาสวะ ปรินิพฺพนฺติ ย่อม

ปรีนิพพาน” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัตว์บางพวกในโลกนี้ ย่อมบังเกิดในครรภ์ บางพวกผู้ทำบาปโดยปกติ ย่อมบังเกิดในนรก บางพวกผู้ทำกรรมอันงาม ย่อมบังเกิดในเทวโลก ส่วนหมู่สัตว์ผู้ไม่มีอาสวะ ย่อมปรีนิพพาน” ดังนี้ เมื่อทรงสืบต่อนุสนธิแสดงธรรม ตรัสพระคาถานี้ว่า

“สัตว์พวกหนึ่งเข้าถึงครรภ์ พวกที่มีปกติทำกรรมชั่ว ย่อมเข้าถึงนรก พวกที่มีคติดี ย่อมไปสู่สวรรค์ หมู่สัตว์ผู้ไม่มีอาสวะ ย่อมปรีนิพพาน” ดังนี้

สตถา สุทธกัตตาโน อาห๑ อาชยตบทกัตต๑วจาก “ภิกขเว อาลปน๑ เอก๑เจ วิเสสน๑ของ สต๑ตา๑ สุทธกัตตาโน นิพ๑พ๑ต๑น๑ติ๑ อาชยตบทกัตต๑วจาก อิ๑ช วิเสสน๑ของ โล๑เก๑ ฆิ๑น๑นา๑ธ๑ระ๑ใน สต๑ตา ค๑พ๑ภ๑ วิส๑ยา๑ธ๑ระ๑ใน นิพ๑พ๑ต๑น๑ติ, เอ๑ก๑เจ วิเสสน๑ของ สต๑ตา๑ สุทธกัตตาโน นิพ๑พ๑ต๑น๑ติ๑ อาชยตบทกัตต๑วจาก ป๑า๑ป๑กา๑ริ๑โน วิเสสน๑ของสต๑ตา นิร๑เย วิส๑ยา๑ธ๑ระ๑ใน นิพ๑พ๑ต๑น๑ติ, เอ๑ก๑เจ วิเสสน๑ของ สต๑ตา๑ สุทธกัตตาโน นิพ๑พ๑ต๑น๑ติ๑ อาชยตบทกัตต๑วจาก ก๑ต๑ก๑ล๑ยา๑ณ๑า วิเสสน๑ของ สต๑ตา เท๑ว๑โล๑เก วิส๑ยา๑ธ๑ระ๑ใน นิพ๑พ๑ต๑น๑ติ, ป๑น วิเส๑ส๑ช๑อ๑ต๑กะ ๑น๑า๑ส๑วา วิเสสน๑ของ สต๑ตา๑ สุทธกัตตาโน ปรี๑นิ๑พ๑ยา๑น๑ติ๑ อาชยตบทกัตต๑วจาก” อิติ๑ศ๑ัพท์ อ๑กา๑ระ๑ใน ๑ว๑ต๑ว๑ๆ ปุ๑พ๑พ๑กา๑ล๑กิ๑ร๑ยา๑ใน ๑ม๑ญ๑เ๑ต๑วา ๑น๑ุ๑ส๑น๑ธิ ๑ว๑ต๑ต๑ก๑ม๑มะ๑ใน ๑ม๑ญ๑เ๑ต๑ว๑ๆ ส๑มา๑น๑กา๑ล๑กิ๑ร๑ยา๑ใน เท๑เส๑น๑โ๑ต๑ธ๑ม๑มี ๑ว๑ต๑ต๑ก๑ม๑มะ๑ใน เท๑เส๑น๑โ๑ต๑ๆ ๑พ๑ก๑ัน๑ต๑ร๑กิ๑ร๑ยา๑ของ สต๑ถา อิมิ๑ วิเสสน๑ของ ค๑ถ๑์๑ ๑ว๑ต๑ต๑ก๑ม๑มะ๑ใน อา๑ห

“เอ๑เก วิเสสน๑ของ สต๑ตา๑ สุทธกัตตาโน ๑ป๑บุ๑ช๑น๑ติ๑ อาชยตบทกัตต๑วจาก ค๑พ๑ภ๑ ส๑ม๑ป๑า๑ป๑ุ๑ณิ๑ย๑ก๑ม๑มะ๑ใน ๑ป๑บุ๑ช๑น๑ติ, ป๑า๑ป๑ก๑ม๑มิ๑โน วิเสสน๑ของ สต๑ตา๑ สุทธกัตตาโน ๑ป๑บุ๑ช๑น๑ติ๑ อาชยตบทกัตต๑วจาก นิร๑ยิ๑ ส๑ม๑ป๑า๑ป๑ุ๑ณิ๑ย๑ก๑ม๑มะ๑ใน ๑ป๑บุ๑ช๑น๑ติ, ส๑ค๑ติ๑โน วิเสสน๑ของ สต๑ตา๑ สุทธกัตตาโน ๑น๑ติ๑ อาชยตบทกัตต๑วจาก ส๑ค๑คิ๑ ส๑ม๑ป๑า๑ป๑ุ๑ณิ๑ย๑ก๑ม๑มะ๑ใน ๑น๑ติ, ๑น๑า๑ส๑วา วิเสสน๑ของ สต๑ตา๑ สุทธกัตตาโน ปรี๑นิ๑พ๑น๑ติ๑ อาชยตบทกัตต๑วจาก” อิติ๑ศ๑ัพท์ ส๑รุ๑ปะ๑ใน อิมิ๑ ค๑ถ๑์ ๑

๓๖. ตตถ **คพฺภนฺติ** อิธ มนุสฺสคพฺโภว อธิปเปโต ๕

(ภควตา) ตตถ (ปเทศ) “**คพฺภนฺติ** อิธ (ปเท) มนุสฺสคพฺโภว อธิปเปโต ๕

มนุสฺสคพฺโภว อ.ครรรค์ของมนุษย์เที่ยว (ภควตา) อันพระผู้มีพระภาคเจ้า **อธิปเปโต** ทรงประสงค์เอาแล้ว **ตตถ (ปเทศ) “คพฺภนฺติ อิธ (ปเท) ใน- ในบท ท. เหล่านั้น** หนา -บทนี้ ว่า “คพฺภ” ดังนี้ ๕

ในบรรดาบทเหล่านั้น บทนี้ว่า “**คพฺภ**” ดังนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประสงค์เอาครรรค์ของมนุษย์เท่านั้น

เอาศัพท์ อวธารณะเข้ากับ มนุสฺสคพฺโภว วุตตกัมมะใน อธิปเปโต กิตบทกัมมวจาก ภควตา อนภิตกัตตาใน อธิปเปโต ตตถ วิเสสณะของ ปเทศๆ นิทธารณะใน ปเท “คพฺภ” สรุปะใน อิติๆ ศัพท์ สรุปะใน อิธ ปเท อิธ วิเสสณะของ ปเทๆ นิทธารณียะและ วิสยธาระใน อธิปเปโต ๕

๓๗. เสสเมตถ อุตฺตานตฺถเมวาทิ ๕

เสส (วจน) เอตถ (คาถาย) อุตฺตานตฺถ เอว (โหติ) อิติ ๕

เสส (วจน) อ.คำ ที่เหลือ **เอตถ (คาถาย)** ในพระคาถานี้ **อุตฺตานตฺถ เอว** เป็นคำ มีเนื้อความอันตั้นนั้นเที่ยว **(โหติ)** ย่อมเป็น **อิติ** ดังนี้แล ๕

คำที่เหลือในพระคาถานี้ เป็นคำมีเนื้อความอันตั้นทั้งนั้น

เสส วิเสสณะของ วจนๆ สุธกัตตาใน โหติๆ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก เอตถ วิเสสณะของ คาถายๆ ภินนาธาระใน วจน เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ อุตฺตานตฺถๆ วิกติกัตตาใน โหติ อิติศัพท์ สมাপนะ ๕

๓๘. เทสनावसानะ พหุ โสตาปตฺติผลาทินิ ปาปฺณิสฺสูติ ๕

เทสनावसानะ พหุ (ชนา) โสตาปตฺติผลาทินิ (อริยผลานิ) ปาปฺณิสฺสู อิติ ๕

เทสनावसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา **พหุ (ชนา)** อ.ชน ท. มาก **ปาปฺณิสฺสู** บรรลุแล้ว **(อริยผลานิ)** ซึ่งอริยผล ท. **โสตาปตฺติผลาทินิ** มีโสตาปตฺติผล

เป็นต้น อิติ ดังนี้แล ฯ

เวลาจบพระเทศนา พวกชนเป็นจำนวนมาก บรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสดาปัตติผล
เป็นต้น ดังนี้แล

เทศนาว่าสาเน กาลสัตตมมีใน ปาปุณีสู พหู วิเสสนะของ ชนาๆ สุทธกัตตาใน ปาปุณีสู
โสดาปัตติผลาทีนิ วิเสสนะของ อริยผลาณีๆ สัมปาปุณียกัมมะใน ปาปุณีสู อิติศัพท์
สมาปนะฯ

มณิการกุลุปกตีสุตตเถรวตถุ

มณิการกุลุปกตีสุตตเถรวตถุ (นิฎฐิตัม) ฯ

มณิการกุลุปกตีสุตตเถรวตถุ อ.เรื่องแห่งพระติสสะผู้เถระผู้เข้าถึงซึ่งตระกูล
ของบุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี (นิฎฐิตัม) จบแล้ว ฯ

มณิการกุลุปกตีสุตตเถรวตถุ สุทธกัตตาใน นิฎฐิตัมๆ กิตบพกัตตวาจาก ฯ

จบเรื่องพระติสสะเถระ

ผู้เข้าถึงตระกูลของนายช่างแก้วมณี

วิเคราะห์ศัพท์กิตติ สมาส และตัทธิต

มณิกการกุลุปกตีสตเถรวตถ

เป็นฉนฺทฐิตปฺปริสฺสมาส โดยมีทุดิยาตปฺปริสฺสมาส ทุดิยาตปฺปริสฺสมาส วิเสสนฺตบพทกัมมชารย-
สมาส วิเสสนฺบพพทกัมมชารยสมาส และฉนฺทฐิตปฺปริสฺสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มณี กโรตีติ มณิการิ, ปุคฺคโล. (มณิสฺทหฺพปท + กร กรณ ในการกระทำ +
ณฺปัจจย) ทุดิยาตปฺปริสฺสมาส, กิตฺนตสฺมาส, กัตตฺรูป, กัตตฺสาธนะ

(โย ปุคฺคโล) อ.บุคฺคไล ไกรตี ย่อมกระทำ มณี ซึ่งแก้วมณี อิติ เพราะเหตุนี้
(โล ปุคฺคโล) อ.บุคฺคไลนั้น มณิการิ ชื่อว่ามณิการ. (บุคฺคไลผู้ทำแก้วมณี, ช่างแก้วมณี)

๒. กุลฺ อุปคจฺจตีติ กุลฺปกิ, ติสฺสตเถโร. (กุลสฺทหฺพปท + อุป + คมฺ คติมฺติ ในการไป
+ กวิปัจจย) ทุดิยาตปฺปริสฺสมาส, กิตฺนตสฺมาส, กัตตฺรูป, กัตตฺสาธนะ

(โย ติสฺสตเถโร) อ.พระติสฺสผู้เถระใด อุปคจฺจติ ย่อมเข้าถึง กุลฺ ซึ่งตระกูล อิติ
เพราะเหตุนี้ (โล ติสฺสตเถโร) อ.พระติสฺสผู้เถระนั้น กุลฺปกิ ชื่อว่ากุลฺปกิ (ผู้เข้าถึงตระกูล), ได้แก่
พระติสฺสเถระ.

๓. ติสฺโส จ โส เถโร จาติ ติสฺสตเถโร. (ติสฺส + เถร) วิเสสนฺตบพทกัมมชารยสมาส
ติสฺโส จ อ.พระติสฺสด้วย โส อ.พระติสฺสนั้น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ ติสฺสตเถโร ชื่อว่าติสฺสตเถร. (พระติสฺสผู้เถระ, พระติสฺสเถระ)

๔. กุลฺปกิ จ โส ติสฺสตเถโร จาติ กุลฺปกติสฺสตเถโร. (กุลฺปก + ติสฺสตเถร) วิเสสน-
บพพทกัมมชารยสมาส

กุลฺปกิ จ อ.ผู้เข้าถึงซึ่งตระกูลด้วย โส อ.ผู้เข้าถึงซึ่งตระกูลนั้น ติสฺสตเถโร จ เป็น
พระติสฺสผู้เถระด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ กุลฺปกติสฺสตเถโร ชื่อว่ากุลฺปกติสฺสตเถร. (พระติสฺสเถระผู้เข้า
ถึงตระกูล)

๕. มณิการสฺส กุลฺปกติสฺสตเถโร มณิการกุลฺปกติสฺสตเถโร. (มณิการ + กุลฺปกติสฺสตเถร)
ฉนฺทฐิตปฺปริสฺสมาส

กุลฺปกติสฺสตเถโร อ.พระติสฺสผู้เถระผู้เข้าถึงซึ่งตระกูล มณิการสฺส ของบุคฺคไลผู้กระทำซึ่ง
แก้วมณี มณิการกุลฺปกติสฺสตเถโร ชื่อว่ามณิการกุลฺปกติสฺสตเถร. (พระติสฺสเถระผู้เข้าถึงตระกูลของช่าง
แก้วมณี)

๖. มณิการกุลฺปกติสฺสตเถรสฺส วตถฺ มณิการกุลฺปกติสฺสตเถรวตถฺ. (มณิการกุลฺปกติสฺสตเถร
+ วตถฺ) ฉนฺทฐิตปฺปริสฺสมาส

วตถุ อ.เรื่อง มณิการกุลุปกติสส์ตเถรเสถียร แห่งพระติสส์ผู้เถระผู้เข้าถึงซึ่งตระกูลของบุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณี มณิการกุลุปกติสส์ตเถรวตถุ ชื่อว่ามณิการกุลุปกติสส์ตเถรวตถุ. (เรื่องพระติสส์เถระผู้เข้าถึงตระกูลของช่างแก้วมณี)

ชายปติกา

เป็นอิตรัตริยคทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ชายา จ ปติ จ ชายปติกา. (ชายา + ปติ)

ชายา จ อ.ภรรยาด้วย ปติ จ อ.สามีด้วย ชายปติกา ชื่อว่าชายปติกา. (ภรรยาและสามีทั้งหลาย, เมียและผัวทั้งหลาย)

มาตาปิตุจฉาน

เป็นจัญญิต์ปุปริสสมาส โดยมีอิตรัตริยคทวันทสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มาตา จ ปิตา จ มาตาปิตโร. (มาตุ + ปิตุ) อิตรัตริยคทวันทสมาส

มาตา จ อ.มารดาด้วย ปิตา จ อ.บิดาด้วย มาตาปิตโร ชื่อว่ามาตาปิตุ. (มารดาและบิดาทั้งหลาย)

๒. มาตาปิตุณี จาน์ วีย จาน์ มาตาปิตุจฉาน. (มาตาปิตุ + จาน) จัญญิต์ปุปริสสมาส

จาน์ อ.ตำแหน่ง จาน์ วีย รวากะ อ.ตำแหน่ง มาตาปิตุณี แห่งมารดาและบิดา ท. มาตาปิตุจฉาน ชื่อว่ามาตาปิตุจฉาน. (ตำแหน่งดุจตำแหน่งมารดาและบิดา)

มณิรตน

เป็นอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มณิเยว รตน มณิรตน. (มณิ + รตน)

มณิ เอว อ.แก้วมณีนั่นเทียว รตน เป็นรัตนะ มณิรตน ชื่อว่ามณิรตน. (รัตนะคือแก้วมณี)

สโลทิตโต, ทตโต

เป็นสทบุพพททพทพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สท สโลทิตเตน โย วตตติติ สโลทิตโต, ทตโต. (สท + สโลทิต)

โย (ทตโต) อ.มือใด วตตติติ ย่อมเป็นไป สท กับ สโลทิตเตน ด้วยเสือด อิติ เพราะเหตุนั้น (สโล ทตโต) อ.มือนั้น สโลทิตโต ชื่อว่าสโลทิต (เป็นไปกับด้วยเสือด, มีเสือด), ได้แก่มือ.

หตุตโชน

เป็นฉฐฐิตปปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

หตุตสส โชน หตุตโชน. (หตุต + โชน)

โชน อ.อันล้าง หตุตสส ซึ่งมี หตุตโชน ชื่อว่าหตุตโชน. (การล้างมือ)

โปสาวนียโกญจสกุณ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โปสาวนีย จ โส โกญจสกุณ จาติ โปสาวนียโกญจสกุณ. (โปสาวนีย + โกญจสกุณ)

โปสาวนีย จ อ.ตัวควรแก้อันเลี้ยงดูด้วย โส อ.ตัวควรแก้อันเลี้ยงดูนั้น โกญจสกุณ จ เป็นนกกะเรียนด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น โปสาวนียโกญจสกุณ ชื่อว่าโปสาวนียโกญจสกุณ. (นกกะเรียนตัวควรแก้อันเลี้ยงดู)

โลทิตคนุโ

เป็นฉฐฐิตปปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

โลทิตสส คนุโ โลทิตคนุโ. (โลทิต + คนุ)

คนุโ อ.กลืน โลทิตสส แห่งเลือด โลทิตคนุโ ชื่อว่าโลทิตคนุโ. (กลืนเลือด)

มัสสณญา

เป็นสัมภวานาบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มัส อิติ สณญา มัสสณญา. (มัส + สณญา)

สณญา อ.ความสำคัญ มัส อิติ ว่าเป็นเนื้อ มัสสณญา ชื่อว่ามัสสณญา. (ความสำคัญว่าเป็นเนื้อ)

เอตตโก, กาโล

เป็นสังสฎฐาทิอเนกัตถัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

เอต ปริมาณ ยสสาติ เอตตโก, กาโล. (เอต + ตตกปัจจย)

ปริมาณ อ.ประมาณ เอต เท่านั้น ยสส (กาลสส) แห่งกาลใด (อติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ นั้น (โส กาโล) อ.กาลนั้น เอตตโก ชื่อว่าเอตตก (มีประมาณเท่านั้น), ได้แก่กาล.

ทิวัญปุพพ, วุชชี

เป็นอุยตตัตถสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทิวัญ ปุพพนติ ทิวัญปุพพ, วุชชี. (ทิวัญ + ปุพพ)

(วุชชี) อ.โทษ (อมุเทหิ) ทิวัญ อันอันเรา ท. เห็นแล้ว ปุพพ ในกาลก่อน อิติ เพราะเหตุนั้น
ทิวัญปุพพ ชื่อว่าทิวัญปุพพ (เคยเห็นแล้ว), ได้แก่โทษ.

ทาสพย

เป็นภาวตัททิต มีวิเคราะห์ว่า

ทาสสส ภาว ทาสพย. (ทาส + พยปัจจย)

ภาว อ.ความเป็น ทาสสส แห่งทาส ทาสพย ชื่อว่าทาสพย. (ความเป็นทาส)

กณณนาสา

เป็นอิตรียคทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กณณา จ นาสา จ กณณนาสา. (กณณ + นาสา)

กณณา จ อ.หุ ท. ด้วย นาสา จ อ.จมุกด้วย กณณนาสา ชื่อว่ากณณนาสา. (หุและจมุก
ทั้งหลาย)

นิกขมนาการปุตตานิ, อุกชีนิ

เป็นทุตติยัตปฐิสสมาส โดยมีอวธารณบุพพทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. นิกขมนเมว อากาโร นิกขมนากาโร. (นิกขมน + อากาโร) อวธารณบุพพทพหุพีทิสมาส
นิกขมน เอว อ.อันถนออกนั้นเทียว อากาโร เป็นอากาโร นิกขมนากาโร ชื่อว่านิกขมนา-
การ. (อากาโรคืออันถนออก)

๒. นิกขมนากาโร ปุตตานิ นิกขมนาการปุตตานิ, อุกชีนิ. (นิกขมนาการ + ปุตต) ทุตติยา-
ตปฐิสสมาส

(อุกชีนิ) อ.นัยน์ตา ท. ปุตตานิ ถึงแล้ว นิกขมนากาโร ซึ่งอากาโรคืออันถนออก นิกขมนา-
การปุตตานิ ชื่อว่านิกขมนาการปุตต (ถึงอากาโรคืออันถนออก), ได้แก่นัยน์ตาทั้งหลาย.

เวทนาปุตโต, เถโร

เป็นทุตติยาตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 เวทน์ ปุตโต เวทณปุตโต, เถโร. (เวทนา + ปุตต)
 (เถโร) อ.พระเถระ ปุตโต ถึงแล้ว เวทน์ ซึ่งเวทนา เวทณปุตโต ชื่อว่าเวทณปุตต (ผู้ถึง
 เวทนา), ได้แก่พระเถระ.

อุปปนฺนโกธเวโค

เป็นฉัญฐิตปุริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อุปปนฺ โฉ โส โกโธ จาติ อุปปนฺโกโธ. (อุปปนฺ + โกธ) วิเสสนบุพพบทกัมมธารย-
 สมาส

อุปปนฺ โฉ อ.อันเกิดขึ้นแล้วด้วย โส อ.อันเกิดขึ้นแล้วนั้น โกโธ จ เป็นความโกรธด้วย
 อิติ เพราะเหตุนี้ อุปปนฺโกโธ ชื่อว่าอุปปนฺโกธ. (ความโกรธอันเกิดขึ้นแล้ว)

๒. อุปปนฺนโกธสฺส เวโค อุปปนฺนโกธเวโค. (อุปปนฺนโกธ + เวค) ฉัญฐิตปุริสสมาส
 เวโค อ.กำลัง อุปปนฺนโกธสฺส แห่งความโกรธอันเกิดขึ้นแล้ว อุปปนฺนโกธเวโค ชื่อว่า
 อุปปนฺนโกธเวค. (กำลังแห่งความโกรธที่เกิดขึ้นแล้ว)

เอกปฺปทาโร

เป็นอสมาทาทิคุสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอโก จ โส ปทาโร จาติ เอกปฺปทาโร. (เอก + ปทาโร)

เอโก จ อ.ครั้งเดียวด้วย โส อ.ครั้งเดียวนั้น ปทาโร จ เป็นการประหารด้วย อิติ เพราะ
 เหตุนี้ เอกปฺปทาโร ชื่อว่าเอกปฺปทาโร. (การประหารครั้งเดียว)

สีสฺสเวจฺนํ

เป็นฉัญฐิตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สีสฺสสฺส เวจฺนํ สีสฺสเวจฺนํ. (สีสฺส + เวจฺน)

เวจฺนํ อ.เชือกเป็นเครื่องพันธ สีสฺสสฺส ซึ่งศิระษะ สีสฺสเวจฺนํ ชื่อว่าสีสฺสเวจฺน. (เชือกเป็นเครื่องพันธศิระษะ)

ลวิคฺคมานโส, มณิกาโร

เป็นจัญญูทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ลวิคฺคํ มานสํ ยสฺสาติ ลวิคฺคมานโส, มณิกาโร. (ลวิคฺค + มานส)

มานสํ อ.ใจ ลวิคฺคํ อันสลตแล้ว ยสฺส (มณิการสฺส) แห่งบุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณีใด (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส มณิกาโร) อ.บุคคลผู้กระทำซึ่งแก้วมณีนั้น ลวิคฺคมานโส ชื่อว่าลวิคฺคมานส (ผู้มีใจอันสลตแล้ว), ได้แก่ช่างแก้วมณี.

ปาทมูลํ

เป็นจัญญูตีปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

ปาทสฺสํ มูลํ ปาทมูลํ. (ปาท + มูล) มูลํ อ.ใกล้ ปาทสฺสํ แห่งเท้า ปาทมูลํ ชื่อว่าปาทมูล. (ใกล้เท้า)

ปกตินิยามโ

เป็นตติยาตีปฺปฺริสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า

ปกติยา นิยามโ ปกตินิยามโ. (ปกติ + นิยาม)

นิยามโ อ.ทำนอง ปกติยา โดยปกติ ปกตินิยามโ ชื่อว่าปกตินิยาม. (ทำนองโดยปกติ)

อนฺโตจฺจนํ

เป็นนินบาตบุพพะ อํพยยีภาวสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

จจนสฺสํ อนฺโต อนฺโตจฺจนํ. (อนฺโต + จจน)

อนฺโต ในภายใน จจนสฺสํ แห่งชายคา อนฺโตจฺจนํ ชื่อว่าอนฺโตจจน. (ภายในแห่งชายคา)

อนฺโตเคทฺทปฺปเวสนํ

เป็นตติยาตีปฺปฺริสฺสมาส โดยมีนินบาตบุพพะ อํพยยีภาวสฺมาส มีวิเคราะหฺดังนี้

๑. เคทสฺสํ อนฺโต อนฺโตเคทฺ. (อนฺโต + เคท) นินบาตบุพพะ อํพยยีภาวสฺมาส

อนฺโต ในภายใน เคทสฺสํ แห่งเรือน อนฺโตเคทฺ ชื่อว่าอนฺโตเคท. (ภายในเรือน)

๒. อนฺโตเคทฺ ปเวสนํ อนฺโตเคทฺปฺปเวสนํ. (อนฺโตเคท + ปเวสน) ตติยาตีปฺปฺริสฺสมาส

ปเวสน์ อ.การเข้าไป อนฺโตเคหฺ ลูํภายในแห่งเรือน อนฺโตเคหฺปเวสน์ ชื่อว่าอนฺโตเคหฺป-
ปเวสน์. (การเข้าไปภายในแห่งเรือน)

เคททวาริ

เป็นฉฺฉฐิตฺตปฺปริสฺสมาส มีเคราะห์ว่า

เคทสฺส ทวาริ เคททวาริ. (เคท + ทวาร)

ทวาริ อ.ประตู เคทสฺส แห่งเรือน เคททวาริ ชื่อว่าเคททวาร. (ประตูเรือน)

ชงฺฆพลํ

เป็นฉฺฉฐิตฺตปฺปริสฺสมาส มีเคราะห์ว่า

ชงฺฆาย พลํ ชงฺฆพลํ. (ชงฺฆา + พล)

พลํ อ.กำลัง ชงฺฆาย แห่งแข่ง ชงฺฆพลํ ชื่อว่าชงฺฆพล. (กำลังแข่ง)

มฺหุจิตฺตตา

เป็นภาวตฺทิต มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. มฺหุ จิตฺตํ ยสฺสาติ มฺหุจิตฺโต, อตฺตา. (มฺหุ + จิตฺต) ฉฺฉฐิตฺตวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีทิส-
สมาส

จิตฺตํ อ.จิต มฺหุ อ่อน ยสฺส (อตฺตโน) แห่งตนใด (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้
(โล อตฺตา) อ.ตนนั้น มฺหุจิตฺโต ชื่อว่ามฺหุจิตต (มีจิตอ่อน), ได้แก่ตน.

๒. มฺหุจิตฺตสฺส ภาวิ มฺหุจิตฺตตา. (มฺหุจิตฺต + ตาปัจจย) ภาวตฺทิต

ภาวิ อ.ความเป็น มฺหุจิตฺตสฺส (อตฺตโน) แห่งตน ผู้มีจิตอ่อน มฺหุจิตฺตตา ชื่อว่ามฺหุ-
จิตตตา. (ความที่ตนมีจิตอ่อน)

ปาปการิโน, ชนา

เป็นทฺติยาตฺตปฺปริสฺสมาส, กิตฺตตสฺมาส, กตฺตรูป, ตสฺสิสฺสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

ปาปิ กโรนฺติ สึเลนฺติ ปาปการิโน, ชนา. (ปาปสฺทฺทฺทฺ + กร กรณ ในการกระทำ +
ณิปัจจย)

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด กโรนฺติ ย่อมกระทำ ปาปิ ซึ่งปาป สึเลน โดยปกติ อิติ เพราะ

เหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ ปาปการิโน ชื่อว่าปาปการี (ผู้ทำบาปโดยปกติ), ได้แก้ช่นทั้งหลาย.

กตกลุยาณา, ชนา

เป็นตติยาทวีปทศุลาธิกรณพทุพพิทิสมาล มีวิเคราะหว่า

กต กุลยาณิ เยทีติ กตกลุยาณา, ชนา. (กต + กุลยาณ)

กุลยาณิ อ.กรรมอันงาม เยที (ชเนที) อันชน ท. เหล่าใด กต กระทำแล้ว อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ กตกลุยาณา ชื่อว่ากตกลุยาณ (มีกรรมอันงามอันทำแล้ว), ได้แก้ช่นทั้งหลาย.

อนาสวา, ชนา

เป็นนนิบาตบุพพทพพิทิสมาล มีวิเคราะหว่า

นตติ อาสวา เยสนุติ อนาสวา, ชนา. (น + อาสว)

อาสวา อ.อาสวะ ท. เยส (ชเนน) แห่งชน ท. เหล่าใด นตติ ย่อมไม่มี อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ อนาสวา ชื่อว่าอนาสว (ผู้ไม่มีอาสวะ), ได้แก้ช่นทั้งหลาย.

ปาปกมมิโน, ชนา

เป็นอัสสตีตติพิทิต มีวิเคราะหดังนี้

๑. ปาปญจ ตัง กมมญจาติ ปาปกมม. (ปาป + กมม) วิเสสนบุพพทกัมมธารยสมมาล

ปาป จ อ.ชั่วด้วย ตัง อ.ชื่อนั้น กมม จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปาปกมม ชื่อว่าปาปกมม. (กรรมชั่ว, บาปกรรม)

๒. ปาปกมม เตส อตตีติ ปาปกมมิโน, ชนา. (ปาปกมม + อีปัจจย) อัสสตีตติพิทิต

ปาปกมม อ.กรรมชั่ว เตส (ชเนน) ของชน ท. เหล่านี้ อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านี้ ปาปกมมิโน ชื่อว่าปาปกมมิ (มีกรรมชั่ว), ได้แก้ช่นทั้งหลาย.

มนุสส์คพโม

เป็นนนิบาตปุริสสมาล มีเคราะหว่า

มนุสส์ส คพโม มนุสส์คพโม. (มนุสส์ + คพโม)

คพโม อ.ครรรักษ์ มนุสส์ส ของมนุษย์ มนุสส์คพโม ชื่อว่ามนุสส์คพโม. (ครรรักษ์ของมนุษย์)

อุตุตานตถิ, วจนิ

เป็นฉัฏฐิวิปทตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 อุตุตาน โอตโต ยสสาติ อุตุตานตถิ, วจนิ. (อุตุตาน + อตถ)
 อตโต อ.เนื่อความ อุตุตาน อันตั้น ยสส (วจนิ) แห่งคำไต (อตถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
 นั้น (ต วจนิ) อ.ค่านั้น อุตุตานตถิ ชื่อว่าอุตุตานตถ (มีเนื่อความอันตั้น), ไต่แก้คำ.

เทสนาวสานิ

เป็นฉัฏฐิตูปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 เทสนาย อวสานิ เทสนาวสานิ. (เทสนา + อวสานิ)
 อวสานิ อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลง เทสนาย แห่งพระเทศนา เทสนาวสานิ ชื่อว่าเทสนาวสานิ. (เวลาจบ
 พระเทศนา)

โสตาปัตติผลาทินิ, อริยผลานิ

เป็นฉัฏฐิวิปทตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 โสตาปัตติผล อาทิ เยส ตานิ โสตาปัตติผลาทินิ, อริยผลานิ. (โสตาปัตติผล + อาทิ)
 โสตาปัตติผล อ.โสตาปัตติผล อาทิ เป็นต้น เยส (อริยผลานิ) แห่งอริยผล ท. เหล่าไต (อตถิ)
 มีอยู่, ตานิ (อริยผลานิ) อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสตาปัตติผลาทินิ ชื่อว่าโสตาปัตติผลาทิ (มีโสตาปัตติผล
 เป็นต้น), ไต่แก้อริยผลทั้งหลาย.

๑๑. ตโยชนวตฺถุ [๑๐๕]

ตโยชนวตฺถุ (มยา วุจฺเต) ฯ

ตโยชนวตฺถุ อ.เรื่องของคน ๓ คน (มยา) อันข้าพเจ้า (พระพุทฺธโฆสะ)
(วุจฺเต) จะกล่าว ฯ

ตโยชนวตฺถุ วุตตกัมมะใน วุจฺเตฯ อาชยาตบทกัมมวจาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจฺเต ฯ

๑๑. เรื่องของคน ๓ คน

๑. “น อนฺตลิกฺเข น สมฺพุทฺทมชฺเฌติ อิมํ ฐมฺมเทสํ สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต ตโย
ชเน อารพฺภ กเถสิ ฯ

สตุถา เขตวเน วิหรนฺโต ตโย ชเน อารพฺภ “น อนฺตลิกฺเข น สมฺพุทฺทมชฺเฌติ อิมํ
ฐมฺมเทสํ กเถสิ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ เขตวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน
อารพฺภ ทรงปรารภ ชเน ซึ่งชน ท. ตโย สาม กเถสิ ตรัสแล้ว อิมํ ฐมฺมเทสํ
ซึ่งพระธรรมเทศนาคือ “น อนฺตลิกฺเข น สมฺพุทฺทมชฺเฌติ ว่า “น อนฺตลิกฺเข น
สมฺพุทฺทมชฺเฌ” ดังนี้ เป็นต้น ฯ

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ที่พระเขตวัน ทรงปรารภชน ๓ คน ตรัสพระธรรมเทศนาคือ
ว่า “น อนฺตลิกฺเข น สมฺพุทฺทมชฺเฌ” ดังนี้ เป็นต้น

สตุถา สุกฺกัตตาใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตวจาก “น อนฺตลิกฺเข น สมฺพุทฺทมชฺเฌ”
สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ อาชยัตถะใน อิมํ ฐมฺมเทสํ อิมํ วิเสสนะของ ฐมฺมเทสํฯ อวุตต-
กัมมะใน กเถสิ เขตวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺโตฯ อัมภันตริกิริยาของ สตุถา ตโย
วิเสสนะของ ชเนฯ อวุตตกัมมะ ใน อารพฺภฯ สมานกาลกิริยาใน กเถสิ ฯ

.....
.....
.....

๒. สตฺถิ กิร เขตวเน วิหรนฺเต, สมฺพหุลา ภิกฺขุ สตฺถุ ทสฺสนตฺถาย อาคจฺจนฺตา เอกํ คามํ ปิณฺฑาย ปวิสิสฺสุ ฯ

กิร ได้ยินว่า สตฺถิ ครั้นเมื่อพระศาสดา วิหรนฺเต ประทับอยู่ เขตวเน ในพระวิหารชื่อว่าเขตวัน, ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. สมฺพหุลา ผู้มากพร้อม อาคจฺจนฺตา มาอยู่ ทสฺสนตฺถาย เพื่อประโยชน์แก่การเฝ้า สตฺถุ ซึ่งพระศาสดา ปวิสิสฺสุ เข้าไปแล้ว คามํ สู่หมู่บ้าน เอกํ แห่งหนึ่ง ปิณฺฑาย เพื่อบิณฑบาต ฯ

ได้ยินว่า เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ที่พระเขตวัน, พวกภิกษุจำนวนมากขณะกำลังเดินทางมาเพื่อประโยชน์แก่การเฝ้าพระศาสดา เข้าไปยังหมู่บ้านแห่งหนึ่งเพื่อบิณฑบาต

กิร อนุสสวณฺตถะ สตฺถิ ลักษณะใน วิหรนฺเต๑ ลักษณะกิริยา เขตวเน วิสยาธาระใน วิหรนฺเต, สมฺพหุลา วิเสสนะของ ภิกฺขุ๑ สฺุทกัตตาใน ปวิสิสฺสุ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก สตฺถุ จัฏฐิอฺวุตตกัมมะใน ทสฺสนตฺถาย๑ สัมปทานใน อาคจฺจนฺตา๑ อัมภันตริกิริยาของ ภิกฺขุ เอกํ วิเสสนะของ คามํ๑ สัมปาปฺถึยกัมมะใน ปวิสิสฺสุ ปิณฺฑาย สัมปทานใน ปวิสิสฺสุ ฯ

๓. คามวาสีโน เตสํ ปตฺเต อาทาย อาสนสาลายํ นิสีทาเปตฺวา ยาคุชชฺชกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาตเวลํ อาคมยมาณา ฌมฺมํ สฺุณฺนตา นิสีทิสฺสุ ฯ

คามวาสีโน (ชนา) เตสํ (ภิกฺขุณฺ) ปตฺเต อาทาย (เต ภิกฺขุ) อาสนสาลายํ นิสีทาเปตฺวา ยาคุชชฺชกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาตเวลํ อาคมยมาณา ฌมฺมํ สฺุณฺนตา นิสีทิสฺสุ ฯ

(ชนา) อ.ชน ท. คามวาสีโน ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ อาทาย ถือเอาแล้ว ปตฺเต ซึ่งบาตร ท. เตสํ (ภิกฺขุณฺ) ของภิกษุ ท. เหล่านั้น (เต ภิกฺขุ) ยังภิกษุ ท. เหล่านั้น นิสีทาเปตฺวา ให้นั่งแล้ว อาสนสาลายํ ในโรงฉัน ทตฺวา ถวายแล้ว ยาคุชชฺชกํ ซึ่งข้าวต้มและของอันบุคคลพึงเคี้ยว ปิณฺฑปาตเวลํ ยังเวลาแห่งบิณฑบาต อาคมยมาณา ให้มาอยู่ สฺุณฺนตา นิสีทิสฺสุ นั่งฟังอยู่แล้ว ฌมฺมํ ซึ่งธรรม ฯ

ชาวบ้านต่างช่วยกันถือนเอาบาตรของภิกษุเหล่านั้น นิมนต์ให้นั่งในโรงฉัน แล้วถวายข้าวต้มและของควรขบเคี้ยว รอเวลาบิณฑบาต พวกนั้นนั่งฟังธรรม

คามวาสีโน วิเสสนะของ ชนา๑ สฺุทกัตตาใน นิสีทิสฺสุ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจาก เตสํ

วิเสสณะของ ภิกษุหนึ่งๆ สามีสัมพันธะใน ปตุเตจ อวุตตกัมมะใน อาทายจ ปุพพกาล-
กิริยาใน นิสีทาเปตวา เต วิเสสณะของ ภิกษุจ การิตกัมมะใน นิสีทาเปตวา อาสน-
สาลาญ วิสยาธาระใน นิสีทาเปตวาจ ปุพพกาลกิริยาใน ทตวา ยาคุชชชกั อวุตตกัมมะ
ใน ทตวาจ ปุพพกาลกิริยาใน อากมยมานา ปิณฑปาทเวลลั การิตกัมมะใน
อากมยมานาจ อัมภันตริกิริยาของ ชนา ฌมมึ อวุตตกัมมะใน สุนนุตตาจ อัมภันตริ-
กิริยาของ ชนา ฯ

๔. ตสฺมี ขณ ฆตตํ ปจิตฺวา สุปฺพยุชฺเชน ปจมานาย เอกิสฺสา อิตฺถิยา อุทฺธนโต
อคฺคิชาลา อุกฺกุจฺหิตฺวา จทฺถิ คณฺหิ ฯ

ตสฺมี ขณ ในขณะนั้น อคฺคิชาลา อ.เปลวแห่งไฟ อุกฺกุจฺหิตฺวา ตั้งขึ้นแล้ว อุทฺธนโต
จากเตา อิตฺถิยา ของหญิง เอกิสฺสา คนหนึ่ง ฆตตํ ปจิตฺวา สุปฺพยุชฺเชน
ปจมานาย ผู้หุง ซึ่งข้าวสวย แล้วจึงต้มอยู่ ซึ่งแกงและกับ ท. คณฺหิ จับแล้ว จทฺถิ
ซึ่งหลังคา ฯ

ในขณะนั้น เปลวไฟตั้งขึ้นจากเตาของหญิงคนหนึ่งที่กำลังหุงข้าวสวยแล้วต้มแกงและ
กับอยู่ จับที่หลังคา

ตสฺมี วิเสสณะของ ขณจ กาลสัตตมึใน คณฺหิ อคฺคิชาลา สุทฺธกัตฺตาใน คณฺหิจ
อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ฆตตํ อวุตตกัมมะใน ปจิตฺวาจ ปุพพกาลกิริยาใน ปจมานาย
สุปฺพยุชฺเชน อวุตตกัมมะใน ปจมานายจ กัตฺติ เอกิสฺสา กัตฺติ วิเสสณะของ อิตฺถิยาจ
สามีสัมพันธะใน อุทฺธนโตจ อปาทานใน อุกฺกุจฺหิตฺวาจ ปุพพกาลกิริยาใน คณฺหิ จทฺถิ
อวุตตกัมมะใน คณฺหิ ฯ

๕. ตโต เอกํ ติณฺกรพฺ อุกฺกุจฺหิตฺวา ฌายมานํ อากาสํ ปกฺขนฺหติ ฯ

ตโต (จทฺถนโต) เอกํ ติณฺกรพฺ อุกฺกุจฺหิตฺวา (อคฺคินา) ฌายมานํ อากาสํ ปกฺขนฺหติ ฯ

ติณฺกรพฺ อ.เสวียนอันเป็นวิหารแห่งหญ้า เอกํ อันหนึ่ง อุกฺกุจฺหิตฺวา ตั้งขึ้นแล้ว ตโต
(จทฺถนโต) จากหลังคานั้น (อคฺคินา) ฌายมานํ อัน- อันไฟ ไหม้อยู่ ปกฺขนฺหติ ปลิว
ไปแล้ว อากาสํ สู่อากาศ ฯ

เสวียนหญ้าอันหนึ่งตั้งขึ้นจากหลังคานั้น ถูกไฟไหม้อยู่ ปลิวไปยังอากาศ

เอก วิเสสณะของ ตินกรพ้ๆ สุธกัตตาใน ปกขนุทิจๆ อาขยาดบทกัตตุวจาก ตโต วิเสสณะของ ฉทนโตๆ อปาทานใน อฏฐหิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ฉายมานัน อคคินา อนภิตกัตตาใน ฉายมานันๆ อัพภันตรกิริยาของ ตินกรพ้ อากาส สัมปาปฏนียกัมมะ ใน ปกขนุทิจ ๕

๖. ตสฺมี ขณฺเ เอโก กาโก อากาเสน คจฺจนฺโต ตตฺถ คีวํ ปเวเสตฺวา ตินฺวลฺลิลิเวจฺจโต ฉายิตฺวา คามมชฺเฒ ปติ ๕

ตสฺมี ขณฺเ เอโก กาโก อากาเสน คจฺจนฺโต ตตฺถ (ตินกรเพ) คีวํ ปเวเสตฺวา ตินฺวลฺลิลิเวจฺจโต ฉายิตฺวา คามมชฺเฒ ปติ ๕

ตสฺมี ขณฺเ ในขณะนั้น **กาโก** อ.กา **เอโก** ตัวหนึ่ง **คจฺจนฺโต** บินไปอยู่ **อากาเสน** ทางอากาศ **คีวํ** ยังคอบ **ปเวเสตฺวา** ให้เข้าไปแล้ว **ตตฺถ (ตินกรเพ)** ในเสวียนอันเป็น วิการแห่งหญ้านั้น **ตินฺวลฺลิลิเวจฺจโต** อันเกลียวแห่งหญ้าพันแล้ว **ฉายิตฺวา** ใหม แล้ว **ปติ** ตกแล้ว **คามมชฺเฒ** ในท่ามกลางแห่งหมู่บ้าน ๕

ในขณะนั้น กาทัวหนึ่งบินมาทางอากาศ สอดคอบเข้าไปในเสวียนหญ้านั้น ถูกเกลียวหญ้าพัน ใหมแล้วหล่นที่ท่ามกลางหมู่บ้าน

ตสฺมี วิเสสณะของ ขณฺเๆ กาลสัตตมี เอโก วิเสสณะของ กาโกๆ สุธกัตตาใน ปติๆ อาขยาดบทกัตตุวจาก อากาเสน ตติยาวิเสสณะใน คจฺจนฺโตๆ อัพภันตรกิริยาของ กาโก ตตฺถ วิเสสณะของ ตินกรเพๆ วิสยาธาระใน ปเวเสตฺวา คีวํ การิตกัมมะใน ปเวเสตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ตินฺวลฺลิลิเวจฺจโตๆ วิเสสณะของ กาโก ฉายิตฺวา ปุพพกาลกิริยาใน ปติ คามมชฺเฒ วิสยาธาระใน ปติ ๕

๗. ภิกฺขุ ตํ ทิสฺวา “อโห ภาริยํ กมฺมํ, ปสฺสธาวุโส กาเกน ปตฺตํ วิปฺปการํ, อิมินา กตฺตกมฺมํ อณฺณตฺร สตฺถารา โก ชานิสฺสติ, สตฺถารมฺมสฺส กมฺมํ ปุจฺฉิสฺสามาติ จินฺเตตฺวา ปกุกมฺมึสุ ๕

ภิกฺขุ ตํ (การณ) ทิสฺวา “อโห ภาริยํ กมฺมํ, (ตุมฺเห) ปสฺสธ อาวุโส กาเกน ปตฺตํ วิปฺปการํ,

อิมิณา (กาเกน) กตกมมฺ อญญตร สตถารา โก ชานิสฺสติ, (มยฺ) สตถารํ อสฺส (กาภสฺส) กมฺมํ
ปฺจฺฉินฺสสามาติ จินฺเตตฺวา ปกฺกมฺมีสุ ฯ

ภิกษุ อ.ภิกษุ ท. ทิสฺวา เห็นแล้ว ตํ (การณฺ) ซึ่งเหตุ นั้น จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ
ว่า “อโห โอ กมฺมํ อ.กรรม ภาริยํ อันหนัก, อาวุโส ดูก่อนท่านผู้มีอายุ ท. (ตุมฺเห)
อ.ท่าน ท. ปสฺสเถ จงดู วิปฺปการํ ซึ่งประการอันแปลก กาเกน ปตฺตํ อัน-อันกา -ถึง
แล้ว, โก อ.ใคร อญฺญตร เว้น สตถารา จากพระศาสดา ชานิสฺสติ จักฺรู้ อิมิณา
(กาเกน) กตกมฺมํ ซึ่งกรรม อันกานี้ กระทำแล้ว, (มยฺ) อ.เรา ท. ปฺจฺฉินฺสสาม จักฺทูล
ถาม กมฺมํ ซึ่งกรรม อสฺส (กาภสฺส) ของกานี้ สตถารํ กะพระศาสดา” อิติ ดังนี้
ปกฺกมฺมีสุ หลีกไปแล้ว ฯ

ภิกษุทั้งหลายเห็นเหตุ นั้น คิดว่า “โอ กรรมหนัก, ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย พวกท่านจง
ดูประการอันแปลกที่ก่าถึงแล้ว, ใคร เว้นจากพระศาสดา จักรู้กรรมที่กานี้ทำไว้แล้ว,
พวกเราจักทูลถามกรรมของกานี้กับพระศาสดา” ดังนี้ แล้วก็หลีกไป

ภิกษุ สุทฺธกัตฺตานิ ปกฺกมฺมีสุฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก ตํ วิเสสเนชของ การณฺฯ อวฺตต-
กัมฺมะเน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา “อโห สังเวคัตฺเถ ภาริยํ วิเสสเนชของ
กมฺมํฯ ลิงคัตฺเถ, อาวุโส อาลปนะ ตุมฺเห สุทฺธกัตฺตานิ ปสฺสเถฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก
กาเกน อนภิทกัตฺตานิ ปตฺตํฯ วิเสสเนชของ วิปฺปการํฯ อวฺตตกัมฺมะเน ปสฺสเถ, โก
สุทฺธกัตฺตานิ ชานิสฺสติฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก อิมิณา วิเสสเนชของ กาเกนฯ อนภิท-
กัตฺตานิ กต- กตกมฺมํ อวฺตตกัมฺมะเน ชานิสฺสติ อญฺญตร วิเสสเนชของ โก สตถารา
อปาทานใน อญฺญตร, มยฺ สุทฺธกัตฺตานิ ปฺจฺฉินฺสสามฯ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก สตถารํ
อกถิตกัมฺมะเน ปฺจฺฉินฺสสาม อสฺส วิเสสเนชของ กาภสฺสฯ สามีสัมพันธะใน กมฺมํฯ อวฺตต-
กัมฺมะเน ปฺจฺฉินฺสสาม” อิติศัพท์ อากาเรใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปกฺกมฺมีสุ ฯ

๘. อปเรสฺสํ ภิกฺขุณฺโณ สตฺถุ ทสฺสนตฺถาย นาวํ อภิริยุห คจฺจนฺตานํ นาวา สมฺพุทฺทมชฺเชน
นิจฺจลา ว อฏฺฐาสิ ฯ

อปเรสฺสํ ภิกฺขุณฺโณ สตฺถุ ทสฺสนตฺถาย นาวํ อภิริยุห คจฺจนฺตานํ นาวา สมฺพุทฺทมชฺเชน นิจฺจลา ว
(หุตฺวา) อฏฺฐาสิ ฯ

นาวา อ.เรือ ภิกขุณี ของภิกษุ ท. อปเรสี เหล่าอื่นอีก นาวี อภิรุยห คจจนุตานัน
ผู้ขึ้นเฉพาะแล้ว ผู้เรือ ไปอยู่ ทสฺสนตุถาย เพื่อประโยชน์แก่การเฝ้า สตฺถุ ซึ่งพระ
ศาสดา นิจจุลา ว เป็นพาหนะมีอันไหวออกแล้วเที่ยว (หุตฺวา) เป็น อฏฺจาสิ ได้ตั้ง
อยู่แล้ว สมุทฺทมชฺฌ ในท่ามกลางแห่งมหาสมุทร ฯ

เรือของภิกษุทั้งหลายเหล่านี้ ผู้ขึ้นเรือแล้วกำลังไปอยู่ เพื่อประโยชน์จะเฝ้าพระ
ศาสดา ได้หยุดนิ่งไม่เคลื่อนไหว

นาวา สุทฺธกัตฺตานิ อฏฺจาสิ ๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อปเรสี วิเสสนะของ ภิกขุณี ๆ
สามีสัมพันธะใน นาวา สตฺถุ ฌัฏฺฐิอวุตตกัมมะใน ทสฺสนตุถาย ๆ สัมปทานใน อภิรุยห
นาวี สัมปปาปฺณียกัมมะใน อภิรุยห ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน คจจนุตานัน ๆ วิเสสนะของ
ภิกขุณี สมุทฺทมชฺฌ วิสยาธาระใน อฏฺจาสิ เอวคัพฺพ อวธารณะเข้ากับ นิจจุลา ๆ
วิกตีกัตฺตานิ หุตฺวา ๆ สมานกาลกิริยาใน อฏฺจาสิ ฯ

๙. มนุสฺสา “กาพกณฺณินา เอตฺถ ภวิตพฺพนฺติ สลากํ วิจาเรสุ ฯ

มนุสฺสา “กาพกณฺณินา เอตฺถ (นาวาย) ภวิตพฺพนฺติ (จินฺเตตฺวา) สลากํ วิจาเรสุ ฯ

มนุสฺสา อ.มนุษย์ ท. (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “กาพกณฺณินา อันคนกาพกัณณิน
ภวิตพฺพ ฝั่งมี เอตฺถ (นาวาย) ในเรือนี้” สลากํ ยังสลาก วิจาเรสุ ให้เที่ยวไปแล้ว ฯ

พวกมนุษย์คิดว่า “น่าจะมีคนกาพกัณณินในเรือลำนี้” จึงเวียนสลาก

มนุสฺสา เหตุกัตฺตานิ วิจาเรสุ ๆ อาชยาตบทเหตุกัตฺตฺวาจก “กาพกณฺณินา อนภินิหิต-
กัตฺตานิ ภวิตพฺพ ๆ กิตบทภาวฺวาจก เอตฺถ วิเสสนะของ นาวาย ๆ วิสยาธาระใน
ภวิตพฺพ” อิติคัพฺพ อาการะใน จินฺเตตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิจาเรสุ สลากํ การิต-
กัมมะใน วิจาเรสุ ฯ

๑๐. นาวิกสฺส จ ภริยา ปจฺมวเย จิตา ทสฺสนียา, สลากา ตสฺสา ปาปฺณิ ฯ

นาวิกสฺส จ ภริยา ปจฺมวเย จิตา ทสฺสนียา (โหติ), สลากา ตสฺสา (ภริยาย) ปาปฺณิ ฯ

จ ก็ ภริยา อ.ภรรยา นาวิกสฺส ของบุคคลผู้ข้ามด้วยเรือ จิตา ดำรงอยู่แล้ว ปจฺมวเย
ในวัยที่ ๑ ทสฺสนียา เป็นผู้ควรแก่การดู (โหติ) ย่อมเป็น, สลากา อ.สลาก ปาปฺณิ

ติทุกขตุ ๆ กิริยาวิเสสณะใน ปาปุณิ เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ ตสุสา ๆ วิเสสณะของ
ภริยาย ๆ สัมปทานใน ปาปุณิ ฯ

๑๓. มนุสสา “กี สามีติ นาวิกสุส มุข โอลิเกสุ ฯ

มนุสสา “กี สามีติ (ฉาปนเหตุก) นาวิกสุส มุข โอลิเกสุ ฯ

มนุสสา อ.มนุษย์ ท. โอลิเกสุ มองดูแล้ว มุข ซึ่งหน้า นาวิกสุส ของบุคคลผู้ข้าม
ด้วยเรือ (ฉาปนเหตุก) มีอันให้รู้- อิติ ว่า “สามิ ข้าแต่ นาย กี อ.อะไร” อิติ ดังนี้
-เป็นเหตุ ฯ

พวกมนุษย์มองเห็นหน้าของนายท้ายเรือ มีอันให้รู้ว่า “นาย อะไร” ดังนี้เป็นเหตุ

มนุสสา สุทรกัตตาใน โอลิเกสุ ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “สามิ อาลปนะ กี ลิงคัตตะ”
อิตติศัพท์ สรุปะใน ฉาปนเหตุก ๆ กิริยาวิเสสณะใน โอลิเกสุ นาวิกสุส สามีสัมพันธะใน
มุข ๆ อวุตตกัมมะใน โอลิเกสุ ฯ

๑๔. นาวิโก “น สกกา เอติสุสา อตุถาย มหาชน นาสตุ, อุกเก น ชิปถาติ อาห ฯ

นาวิโก “(มยา) น สกกา เอติสุสา (อิตถิยา) อตุถาย มหาชน นาสตุ, (ตุเม) อุกเก น
(อิตถิ) ชิปถาติ อาห ฯ

นาวิโก อ.บุคคลผู้ข้ามด้วยเรือ อาห กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(มยา) อันเรา น สกกา
ไม่อาจ มหาชน นาสตุ เพื่ออัน- ยังมหาชน - ให้ฉิบหาย อตุถาย เพื่อประโยชน์
เอติสุสา (อิตถิยา) แก่หญิงนั้น, (ตุเม) อ.ท่าน ท. ชิปถ จงโยนไป น (อิตถิ) ซึ่ง
หญิงนั้น อุกเก ในน้ำ” อิติ ดังนี้ ฯ

นายท้ายเรือกล่าวว่า “เราไม่สามารถที่จะให้มหาชนฉิบหายเพื่อประโยชน์แก่หญิงนั้น
ได้, พวกท่านจงโยนนางลงในน้ำเถิด”

นาวิโก สุทรกัตตาใน อาห ๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก “มยา อนภิตกัตตาใน สกกา ๆ
กิริยาบทภาวจาก นศัพท์ ปฏิเสระใน สกกา เอติสุสา วิเสสณะของ อิตถิยา ๆ สัมปทาน
ใน อตุถาย ๆ สัมปทานใน นาสตุ มหาชน การิตกัมมะใน นาสตุ ๆ ตุมัตถสัมปทานใน

สกุภา, ตุมเห สุทฐกัตตานิ ชิปลถ อายยาตบทกัตตวาจก อุกเก วิสยาธาระไน ชิปลถ
น วิเสสณะของ อิตถี อวุตตกัมมะไน ชิปลถ” อิตถัพพ อาการะไน อาห ๗

๑๕. สา คเหตุวา อุกเก ชิปิยมานา มรณภยตชชิตา มหาวิรวมกาสิ ๗

สา (อิตถี มนุสเสหิ) คเหตุวา อุกเก ชิปิยมานา มรณภยตชชิตา มหาวิรว อกาสิ ๗

สา (อิตถี) อ.หณิงนั (มนุสเสหิ) คเหตุวา อุกเก ชิปิยมานา ผู้อันมนุษย์ ท. จับ
แล้ว โยนไปอยู่ในน้ำ มรณภยตชชิตา ผู้อันภัยแต่ความตายคุกคามแล้ว อกาสิ ได้
กระทำแล้ว มหาวิรว ซึ่งเสียงร้องเสียงดัง ๗

หณิงนั ขณะที่ถูกพวกมนุษย์ช่วยกันจับโยนลงไปในน้ำ ถูกภัยแต่ความตายคุกคาม
ได้ทำการร้องเสียงดังลั่น

สา วิเสสณะของ อิตถี สุทฐกัตตานิ อกาสิ อายยาตบทกัตตวาจก มนุสเสหิ อนภิต-
กัตตานิ ชิปิยมานา คเหตุวา ปุพพกาลกิริยาไน ชิปิยมานา อุกเก วิสยาธาระไน
ชิปิยมานา อัมภันตริกิริยาของ อิตถี มรณภยตชชิตา วิเสสณะของ อิตถี มหาวิรว
อวุตตกัมมะไน อกาสิ ๗

๑๖. ตัง สุตวา นาวิโก “โก อตโต อิมิสสา อารณเห นัญเจหิ, สพุพารณานิ
โอมุญจิตวา เอกัง ปิโลตักัง นิวาสาเปตวา จเหตุเถถ น, อหมุปนเต อุกกปิฏูเจ
ปลวมานัน ทฏูจัน สกขิสสามิ, ตสฺมา ยถา น อหัง น ปสสามิ, เอว วาลุกกฏุม്മัง
คิวยายัน พนุชิตวา สมุทเท ชิปลถาติ ๗

ตัง (สทฺท) สุตวา นาวิโก “โก อตโต อิมิสสา (อิตถียา) อารณเห นัญเจหิ, (ตุมเห)
สพุพารณานิ โอมุญจิตวา (ตัง อิตถี) เอกัง ปิโลตักัง นิวาสาเปตวา จเหตุเถถ น (อิตถี), อหัง
ปน เอตัง (อิตถี) อุกกปิฏูเจ ปลวมานัน ทฏูจัน สกขิสสามิ, ตสฺมา ยถา น (อิตถี) อหัง น
ปสสามิ, เอว (ตุมเห) วาลุกกฏุม്മัง คิวยายัน พนุชิตวา สมุทเท ชิปลถาติ (อาห) ๗

นาวิโก อ.บุคคลผู้ข้ามด้วยเรือ สุตวา ฟังแล้ว ตัง (สทฺท) ซึ่งเสียงนั้น (อาห) กล่าว
แล้ว อิติ ว่า “โก อตโต อ.ประโยชน์อะไร อารณเห ด้วยอาภรณ์ ท. อิมิสสา
(อิตถียา) ของหณิงนี้ นัญเจหิ อันฉิบหายแล้ว, (ตุมเห) อ.ท่านท. โอมุญจิตวา เปลื้อง

แล้ว สพุพากรณานิ ซึ่งอาการทั้งปวง ท. (ตํ อิตถิ) ยังหญิงนั้น นิวาสาเปตวา ให้งุ่นแล้ว ปีโลติกํ ซึ่งผ้าเก่า เอกํ ผืนหนึ่ง จชฺชเตถ จงกัํ นํ (อิตถิ) ซึ่งหญิงนั้น, ปน หนึ่ง อหํ อ.เรา น สกฺขิสฺสสามิ จกัํไม่อาจ ทฏฺฐุํ เพื่ออันเห็น เอตํ (อิตถิ) ซึ่ง หญิงนั้น ปลวฺมานํ ผู้ล่อยอยู่ อุทกปิฏฺฐเจ บนหลังแห่งน้ำ, ตสฺมา เพราะเหตุนั้น อหํ อ.เรา น ปสฺสามิ จะไม่เห็น นํ (อิตถิ) ซึ่งหญิงนั้น ยถา โดยประการใด, (ตุมฺเห) อ.ท่าน ท. พนฺธิตฺวา ผูกแล้ว วาลุกกุกฺกุํ ซึ่งหม้ออันเต็มแล้วด้วยทราย คีวายํ ที่คอ ขิปถ จงโยนไป สมฺมุเท ในสมุทฺร เอวํ โดยประการนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ

นายท้ายเรือฟังเสียงนั้นแล้ว กล่าวว่า “ประโยชน์อะไรด้วยอาการทั้งหลายของหญิง นี้ที่ฉิบหาย, พวกท่านช่วยกันเปลื้องอาการทั้งหมด ให้นางนุ่งผ้าเก่าผืนเดียว แล้วจกัํทิ้งนางเสีย, หนึ่ง เราไม่สามารถเพื่อจะเห็นนางที่ล่อยอยู่บนผิวน้ำ, ฉะนั้น พวกท่านจง ผูกหม้อที่เต็มด้วยทรายที่คอแล้วโยนลงในมหาสมุทร โดยประการที่เราจะไม่เห็นนาง”

นาวิกิโก สฺุทฺธกัตฺตานิ อาห ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ สทฺทํ ๑ อฺุตตกัมฺมะ ใน สฺุทฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาห “โก วิเสสนะของ อตฺถิ ๑ ลิงคัตถะ อิมิสฺสา วิเสสนะของ อิตฺถิ ๑ สามีสัมพันธะใน อารณฺเห ๑ ตติยาวิเสสนะใน อตฺถิ ๑ นฏฺฐเจหิ วิเสสนะของ อารณฺเห, ตุมฺเห สฺุทฺธกัตฺตานิ จชฺชเตถ ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก สพุพากรณานิ ๑ อฺุตตกัมฺมะใน โอมุณฺจิตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิวาสาเปตวา ตํ วิเสสนะของ อิตฺถิ ๑ การิตกัมฺมะใน นิวาสาเปตวา เอกํ วิเสสนะของ ปีโลติกํ ๑ อฺุตตกัมฺมะใน นิวาสาเปตวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน จชฺชเตถ นํ วิเสสนะของ อิตฺถิ ๑ อฺุตตกัมฺมะใน จชฺชเตถ, ปน สัมพันธะตถะ อหํ สฺุทฺธกัตฺตานิ สกฺขิสฺสสามิ ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก เอตํ วิเสสนะของ อิตฺถิ ๑ อฺุตตกัมฺมะใน ทฏฺฐุํ อุทกปิฏฺฐเจ วิสยาธาระใน ปลวฺมานํ ๑ วิเสสนะของ อิตฺถิ ๑ ทฏฺฐุํ ตุมฺตถสัมฺปทานใน สกฺขิสฺสสามิ นคัพฺทํ ปฏฺฐิสฺสธะใน สกฺขิสฺสสามิ, ตสฺมา เหตุวตถะ อหํ สฺุทฺธกัตฺตานิ ปสฺสามิ ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก ยถา ปการัตถะ นํ วิเสสนะของ อิตฺถิ ๑ อฺุตตกัมฺมะใน ปสฺสามิ นคัพฺทํ ปฏฺฐิสฺสธะใน ปสฺสามิ, ตุมฺเห สฺุทฺธกัตฺตานิ ขิปถ ๑ อาชยตบทกัตฺตฺวาจก เอวํ ปการัตถะ วาลุกกุกฺกุํ อฺุตตกัมฺมะใน พนฺธิตฺวา คีวายํ วิสยาธาระใน พนฺธิตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ขิปถ สมฺมุเท วิสยาธาระใน ขิปถ” อิติศัพฺทํ อากาธะใน อาห ๑

๑๗. เต ตถา กรีสฺส ฯ

เต (มนุษย์) ตถา กรีสฺส ฯ

เต (มนุษย์) อ.มนุษย์ ท. เหล่านั้น กรีสฺส กระทำแล้ว **ตถา** เหมือนอย่างนั้น ฯ

พวกมนุษย์เหล่านั้น พวกกันกระทำเหมือนอย่างนั้น

เต วิเสสณะของ มนุสสาฯ สุททกัตตาใน กรีสฺสฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก ตถา กิริยา-
วิเสสณะใน กรีสฺส ฯ

๑๘. ตมปิ ปตติตฏจาเนเยว มจจกจจปา วิลุมปีสฺส ฯ

ตมปิ (อิตถิ) ปตติตฏจาเน เอว มจจกจจปา วิลุมปีสฺส ฯ

มจจกจจปา อ.ปลาและเต่า ท. วิลุมปีสฺส ยื้อแย่งแล้ว **ตมปิ (อิตถิ)** ซึ่งหญิงแม่นั้น
ปตติตฏจาเน เอว ในที่เป็นที่ตกแล้วนั้นเทียว ฯ

ฝูงปลาและเต่าพากันยื้อแย่งหญิงแม่นั้นในที่ที่นางตกไปแล้วนั้นแหละ

มจจกจจปา สุททกัตตาใน วิลุมปีสฺสฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก อปีศัพท อเปกชัตถะ
เข้ากับ ตํฯ วิเสสณะของ อิตถิฯ อวุตตกัมมะใน วิลุมปีสฺส เอวศัพท อวชาธนะเข้ากับ
ปตติตฏจาเนฯ วิสยาธาระใน วิลุมปีสฺส ฯ

๑๙. ภิกขุ ตํ ปวตฺตี สุตฺวา “สตถารํ จเปตฺวา โโก อญฺเอย เอติสฺสา อิตฺถิยา กมฺมํ
ชานิสฺสติ, สตถารมฺสฺสา กมฺมํ ปุจฺฉิสฺสามาติ อิจฺฉิตฺตฏฺจานํ ปตฺวา นาวาโต โอรุยฺห
ปฏกมฺีสฺส ฯ

ภิกขุ ตํ ปวตฺตี สุตฺวา “สตถารํ จเปตฺวา โโก อญฺเอย เอติสฺสา อิตฺถิยา กมฺมํ ชานิสฺสติ, (มย)
สตถารํ อสฺสา (อิตฺถิยา) กมฺมํ ปุจฺฉิสฺสามาติ (วตฺวา อตฺตนา) อิจฺฉิตฺตฏฺจานํ ปตฺวา นาวาโต
โอรุยฺห ปฏกมฺีสฺส ฯ

ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. **สุตฺวา** ฟังแล้ว **ตํ ปวตฺตี** ซึ่งความเป็นไปทั่วนั้น (**วตฺวา**) กล่าวแล้ว
อิตฺถิ ว่า “**โก อญฺเอย** อ.ใครอื่น **จเปตฺวา** เว้น **สตถารํ** ซึ่งพระศาสดา **ชานิสฺสติ** จักรู้
กมฺมํ ซึ่งกรรม **เอติสฺสา อิตฺถิยา** ของหญิงนั้น, (**มย**) อ.เรา ท. **ปุจฺฉิสฺสาม** จักทูลถาม
กมฺมํ ซึ่งกรรม **อสฺสา (อิตฺถิยา)** ของหญิงนั้น **สตถารํ** กะพระศาสดา” **อิตฺถินิ** **ปตฺวา**

ถึงแล้ว (อดตนา) อิจฉิตฏจันท์ ซึ่งที่อัน- อันตน ปรารธนาแล้ว โอริยุห ลงแล้ว
นาวาโต จากเรือ ปกุกมีสุ หลีกไปแล้ว ๗

พวกภิกษุฟังเรื่องราวความเป็นไปนั้น กล่าวว่า “ใครอื่นเว้นจากพระศาสดาเสีย จักรู้
กรรมของหญิงนั้นได้, พวกเราจักทูลถามกรรมของหญิงนั้นกับพระศาสดา” ดังนี้ ถึง
สถานที่ที่ตนต้องการแล้ว ก็พากันขึ้นจากเรือหลีกไป

ภิกษุ สุทรกัตตาใน ปกุกมีสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตํ วิเสสนะของ ปวตฺตีฯ อวุตต-
กัมมะใน สุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน วตฺวา “อญฺเอย วิเสสนะของ โกฯ สุทรกัตตาใน
ชานิสฺสตีฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก สตุถารํ อวุตตกัมมะใน จเปตฺวาฯ วิเสสนะของ โก
เอติสฺสา วิเสสนะของ อิตฺถียาฯ สามีสัมพันธะใน กมฺมํฯ อวุตตกัมมะใน ชานิสฺสตี, มยํ
สุทรกัตตาใน ปุจฺฉิสฺสามฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก สตุถารํ อภิตกัมมะใน ปุจฺฉิสฺสาม
อสุสา วิเสสนะของ อิตฺถียาฯ สามีสัมพันธะใน กมฺมํฯ อวุตตกัมมะใน ปุจฺฉิสฺสาม” อิติ
ศัพฺทํ อากาเรใน วตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปตฺวา อดตนา อนภิตกัตตาใน อิจฉิต-
อิจฉิตฏจันท์ สัมปาปฺถึนยกัมมะใน ปตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน โอริยุห นาวาโต อปาทาน
ใน โอริยุหฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปกุกมีสุฯ

๒๐. อปเรปี สตุต ภิกฺขุ ปจฺจนฺตโต สตุถารํ ทสฺสนตฺถาย คจฺจนฺตา สายํ เอกํ วิหารํ
ปวิสิตฺวา วสนฺนฏจันท์ ปุจฺฉิสฺสุฯ

ภิกษุ อ.ภิกษุ ท. สตุต เจตฺ อปเรปี แม่เหล่าอื่น คจฺจนฺตา ไปอยู่ ทสฺสนตฺถาย
เพื่อประโยชน์แก่การเฝ้า สตุถารํ ซึ่งพระศาสดา ปจฺจนฺตโต จากประเทศอันตั้งอยู่
ในปลายแดน ปวิสิตฺวา เข้าไปแล้ว เอกํ วิหารํ สุวิหารแห่งหนึ่ง สายํ ในเวลาเย็น
ปุจฺฉิสฺสุ ถามแล้ว วสนฺนฏจันท์ ซึ่งที่เป็นที่อยู่ ๗

ภิกษุทั้งหลายอีก ๗ รูปเหล่าอื่นอีก เดินทางจากชายแดนไปเพื่อประโยชน์แก่การเฝ้า
พระศาสดา เข้าไปสู่วัดแห่งหนึ่งในเวลาเย็น แล้วถามถึงที่พักค้างแรม

อปีศัพฺทํ อเปกชตฺถะเข้ากับ อปเรฯ กิติ สตุต กิติ วิเสสนะของ ภิกษุฯ สุทรกัตตาใน
ปุจฺฉิสฺสุฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ปจฺจนฺตโต อปาทานใน คจฺจนฺตา สตุถารํ อวุตต-
กัมมะใน ทสฺสนตฺถายฯ สัมปทานใน คจฺจนฺตาฯ อัพภันตรกิริยาของ ภิกษุ สายํ

กาลสัตตมมีใน ปวิสิตวา เอก์ วิเสสณะของ วิหาร์ๆ สัมปาปุณียกัมมะใน ปวิสิตวาๆ
 ปุพพกาลกิริยาใน ปุจจิสฺสุ วสนภูจัน อวุตตกัมมะใน ปุจจิสฺสุ ฯ

๒๑. เอกสมิณจ เลณ สตุต มจจา โหนติ, เตสฺ ตเทว ลภิตวา ตตุถ นิปนุหานัน,
 รตติภาเค ภูฏาคารมตุโต ปาสาโณ ปวภูฏมาโน อาคนุตวา เลณทวารํ ปิททิ ฯ

เอกสมิณจ เลณ สตุต มจจา โหนติ, เตสฺ (ภิกขุณ) ตํ เอว (เลณ) ลภิตวา ตตุถ (เลณ)
 นิปนุหานัน, รตติภาเค ภูฏาคารมตุโต ปาสาโณ ปวภูฏมาโน อาคนุตวา เลณทวารํ ปิททิ ฯ

จ ก็ มจจา อ.เตียง ท. สตุต เจ็ด โหนติ ย่อมมี เอกสมิ เลณ ในถ้ำแห่งหนึ่ง,
 เตสฺ (ภิกขุณ) เมื่อภิกษุ ท. เหล่านั้น ลภิตวา ได้แล้ว ตํ เอว เลณ ซึ่งถ้ำนั้นนั้นเกี่ยว
 นิปนุหานัน จำวัดแล้ว ตตุถ (เลณ) ในถ้ำนั้น, ปาสาโณ อ.แผ่นดิน ภูฏาคารมตุโต
 อันมีเรือนยอดเป็นประมาณ ปวภูฏมาโน กลับไปอยู่ อาคนุตวา มาแล้ว ปิททิ ปิด
 แล้ว เลณทวารํ ซึ่งประตูแห่งถ้ำ รตติภาเค ในส่วนแห่งราตรี ฯ

ก็ เตียงมี ๗ เตียงในถ้ำแห่งหนึ่ง เมื่อภิกษุเหล่านั้นได้ถ้ำนั้นนั้นแหละ จำวัดในถ้ำนั้น
 แผ่นหินขนาดเท่าเรือนยอด กลับมาปิดประตูถ้ำในช่วงกลางคืน

จศัพท์ วากยารัมภโศตกะ สตุต วิเสสณะของ มจจาๆ สุทธกัตตาใน โหนติๆ อาชยาต-
 บทกัตตวาจาก เอกสมิ วิเสสณะของ เลณๆ วิสยาธาระใน โหนติ, เตสฺ วิเสสณะของ
 ภิกขุณๆ อนาทรใน นิปนุหานันๆ อนาทรกิริยา เอวศัพท์ อวชารณะเข้ากับ ตังๆ วิเสสณะ
 ของ เลณๆ อวุตตกัมมะใน ลภิตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิปนุหานัน ตตุถ วิเสสณะของ
 เลณ วิสยาธาระใน นิปนุหานัน, ภูฏาคารมตุโต วิเสสณะของ ปาสาโณๆ สุทธกัตตาใน
 ปิททิๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก รตติภาเค กาลสัตตมมีใน ปิททิ ปวภูฏมาโน อัพภันตร-
 กิริยาของ ปาสาโณ อาคนุตวา ปุพพกาลกิริยาใน ปิททิ เลณทวารํ อวุตตกัมมะใน
 ปิททิ ฯ

๒๒. เนวาสิกา ภิกขุ “มยํ อิมํ เลณ อาคนุตกภิกขุณํ ปาปยิมุหา, อยณจ มหาปาสาโณ
 เลณทวารํ ปิททโธ อภูจาสิ, อปนเนสฺสาม นนฺติ สมฺนฺตา สตุตทิ คาเมหิ มนุสฺเส
 สนฺนิปาเตตฺวา ตํ วายมนฺตาปิ จานา จาเลตุํ นาสกฺขีสุ ฯ

เนวาสิกา ภิกขุ “มยํ อิมํ เลณ อาคนุตกภิกขุณํ ปาปยิมุหา, อยํ จ มหาปาสาโณ เลณทวารํ

ปีทหนโต อฏฐาสี, (มย) อปเนสสาม น (มหาปาสาณ) อิติ (วตวา) สมนฺตา สุตฺตฺติ คาเมหิ มนุสฺเส สฺนฺนิปาเตตฺตฺวา ตํ (ปาสาณ) วายมฺนฺตาปิ จานา จาเลตุํ น อสฺกฺขีสุ ฯ

ภิกฺขุ อ.ภิกฺขุ ท. เหวาสิกา ผู้เป็นเจ้าถิ่น (วตวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “มย อ.เรา ท. อิมิ เลณิ ยังถ้านี้ ปาปยิมฺหา ให้ถึงแล้ว อาคนฺตฺกภิกฺขุณี แก่ภิกฺขุผู้จรมมา ท., จ ก็ อยฺ มหาปาสาโณ อ.แผ่นหินใหญ่นี้ ปีทหนโต ปิดอยู่ เลณทวาริ ซึ่งประตูแห่งถ้ำ อฏฐาสี ได้ตั้งอยู่แล้ว, มย อ.เรา ท. อปเนสสาม จักนำไปปราศ น (มหาปาสาณ) ซึ่งแผ่นหินใหญ่นั้น” อิติ ดังนี้ มนุสฺเส ยังมฺนุสฺย ท. คาเมหิ จากหมู่บ้าน ท. สุตฺตฺติ เจ็ด สมนฺตา ในที่โดยรอบ สฺนฺนิปาเตตฺตฺวา ให้ประชุมกันแล้ว วายมฺนฺตาปิ แม้พยายามอยู่ น อสฺกฺขีสุ ไม่ได้ आजแล้ว ตํ (ปาสาณ) จาเลตุํ เพื่ออันยังแผ่นหินนั้น ให้เคลื่อน จานา จากที่ ฯ

พวกภิกษุผู้เป็นเจ้าถิ่นกล่าวว่า “พวกเราทำให้ถ้ำนี้ถึงแก่พวกภิกษุอาคันตุกะ, ก็แผ่นหินใหญ่นี้ปิดประตูถ้ำตั้งอยู่แล้ว, พวกเราจักนำก้อนหินใหญ่นั้นออกไป” ดังนี้ ใช้พวก มนุสฺยจาก ๗ หมู่บ้านในที่โดยรอบให้ประชุมกัน แม้พากันพยายามอยู่ ก็ไม่สามารถ เพื่อที่จะทำให้อันหินนั้นเคลื่อนจากที่ได้

เหวาสิกา วิเสสนะของ ภิกฺขุ ๆ สฺนฺนทกตฺตาใน อสฺกฺขีสุ ๆ อาชยตบทกตฺตฺวาจก “มย เหตุกตฺตาใน ปาปยิมฺหา ๆ อาชยตบทเหตุกตฺตฺวาจก อิมิ วิเสสนะของ เลณิ ๆ การิตกัมมะในปาปยิมฺหา อาคนฺตฺกภิกฺขุณี สัมปทานในปาปยิมฺหา, จตฺตฺพวากยารัมภ- โชตตะ อยฺ วิเสสนะของ มหาปาสาโณ ๆ สฺนฺนทกตฺตาใน อฏฐาสี ๆ อาชยตบทกตฺตฺวาจก เลณทวาริ อวุตตกัมมะใน ปีทหนโต ๆ อัมภันตฺรกีรียาของ มหาปาสาโณ, มย สฺนฺนทกตฺตา ใน อปเนสสาม ๆ อาชยตบทกตฺตฺวาจก น วิเสสนะของ มหาปาสาณิ ๆ อวุตตกัมมะ ใน อปเนสสาม” อิติศัพท อากาเรใน วตวา ๆ ปุพฺพกาลกีรียาใน สฺนฺนิปาเตตฺตฺวา สมนฺตา อาชาระใน สฺนฺนิปาเตตฺตฺวา สุตฺตฺติ วิเสสนะของ คาเมหิ ๆ อปาทานใน มนุสฺเส ๆ การิตกัมมะใน สฺนฺนิปาเตตฺตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกีรียาใน วายมฺนฺตา ตํ วิเสสนะของ ปาสาณิ ๆ การิตกัมมะใน จาเลตุํ อปีศัพท อเปกขตตะเข้ากับ วายมฺนฺตา ๆ อัมภันตฺร- กีรียาของ ภิกฺขุ จานา อปาทานใน จาเลตุํ ตุมตฺตสสัมปทานใน อสฺกฺขีสุ นศัพท ปฏฺวิเสระใน อสฺกฺขีสุ ฯ

๒๓. อนุโต ปวิฏฐภิกขุปี วายมีสุเยว ฯ

ปวิฏฐภิกขุปี แม้อ.ภิกษุผู้เข้าไปแล้ว ท. อนุโต ในภายใน วายมีสุ เอว พยายาม
แล้วนั้นเที่ยว ฯ

แม้พวกภิกษุผู้เข้าไปข้างใน ก็ช่วยกันพยายามแล้วนั้นแหละ

อปีศัพท อเปกขัตตะเข้ากับ ปวิฏฐภิกขุๆ สุทธกัตตาใน วายมีสุๆ อาชยาตบท
กัตตุวาจก อนุโต อาราระใน ปวิฏฐ- เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ วายมีสุ ฯ

๒๔. เอว สนุเตปี สตุตทาห ปาสาณ จาเลตุ นาสกขีสุ ฯ

เอว (ภาเว) สนุเตปี, (ชนา) สตุตทาห ปาสาณ จาเลตุ น อสกขีสุ ฯ

เอว (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น สนุเตปี แม่มียอยู่, (ชนา) อ.ชน ท.
น อสกขีสุ ไม่ได้อาจแล้ว ปาสาณ จาเลตุ เพื่ออันยังแผ่นหินให้เคลื่อน สตุตทาห
ตลอดวัน ๗ ฯ

เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกชน ก็ไม่สามารถที่จะทำให้แผ่นหินเคลื่อนที่ได้

เอว วิเสสนะของ ภาเวๆ ลักษณะใน สนุเตๆ ลักษณะกิริยา อปีศัพท อเปกขัตตะเข้ากับ
สนุเต, ชนา สุทธกัตตาใน อสกขีสุๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก สตุตทาห อัจจันตสังโยคะ
ใน อสกขีสุ ปาสาณ การิตกัมมะใน จาเลตุๆ ตุมัตถสัมปทานใน อสกขีสุ นศัพท
ปฏิเสระใน อสกขีสุ ฯ

๒๕. อาคนตุกา ภิกขุ สตุตทาห ฉาตชมตตุตา มหาทุกุขิ อนุภวีสุ ฯ

ภิกขุ อ.ภิกษุ ท. อาคนตุกา ผู้จรมมา ฉาตชมตตุตา ผู้อันความหิวแผดเผาแล้ว
สตุตทาห ตลอดวัน ๗ อนุภวีสุ เสวยแล้ว มหาทุกุขิ ซึ่งทุกุขิใหญ่ ฯ

พวกภิกษุอาคนตุกะ ถูกความหิวแผดเผาอยู่ ๗ วัน เสวยทุกุขิใหญ่

อาคนตุกา วิเสสนะของ ภิกขุๆ สุทธกัตตาใน อนุภวีสุๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก
สตุตทาห อัจจันตสังโยคะ ฉาตชมตตุตาๆ วิเสสนะของ ภิกขุ มหาทุกุขิ อวุตตกัมมะใน
อนุภวีสุ ฯ

๒๖. สตุตเม ทิวเส ปาสาโณ สยเมว ปวณฺณิตฺวา อปคโต ฯ

ทิวเส ในวัน สตุตเม ที่ ๗ ปาสาโณ อ.แผ่นหิน ปวณฺณิตฺวา กลิ้งไปแล้ว อปคโต
ไปปราศแล้ว สยฺ เอว ด้วยตนเองนั่นเทียว ฯ

ในวันที่ ๗ แผ่นหินก็กลิ้งออกไปเองทีเดียว

สตุตเม วิเสสนะของ ทิวเสๆ กาลสัตตมีใน อปคโต ปาสาโณ สุธกัตตาใน อปคโตๆ
กิตบทกัตตุวจาก เอวศัพทฺ อวชารณะเข้ากับ สยฺๆ ภาระใน ปวณฺณิตฺวาๆ สมาน-
กาลกิริยาใน อปคโต ฯ

๒๗. ภิกฺขุ นิกฺขมิตฺวา “อมุหํ อิมํ ปาปํ อณฺณตฺร สตุถารํ โก ชานิสฺสตี, สตุถารํ
ปฺจฺฉินฺสสามาตี จินฺเตตฺวา ปกฺกมีสุ ฯ

ภิกฺขุ อ.ภิกษุ ท. นิกฺขมิตฺวา ออกไปแล้ว จินฺเตตฺวา คิดแล้ว อิติ ว่า “โก อ.ใคร
อณฺณตฺร วัน สตุถารํ จาภรพระศาสดา ชานิสฺสตี จักรู อิมํ ปาปํ ซึ่งบาปนี้
อมุหํ ของเรา ท., (มยฺ) อ.เรา ท. ปฺจฺฉินฺสสาม จักทูลถาม สตุถารํ กะพระศาสดา”
อิติ ดังนี้ ปกฺกมีสุ หลีกไปแล้ว ฯ

ภิกษุทั้งหลายออกไปแล้ว คิดว่า “ใครเว้นจากพระศาสดาจักรูบาปนี้ของพวกเรา, พวก
เราจักทูลถามกับพระศาสดา” ดังนี้ แล้วก็หลีกไป ฯ

ภิกฺขุ สุธกัตตาใน ปกฺกมีสุๆ อาชยาดบทกัตตุวจาก “โก สุธกัตตาใน ชานิสฺสตีๆ
อาชยาดบทกัตตุวจาก อมุหํ สามีสัมพันธะใน อิมํ ปาปํ อิมํ วิเสสนะของ ปาปํๆ
อวุตตกัมมะใน ชานิสฺสตี อณฺณตฺร วิเสสนะของ โก สตุถารํ อปาทานใน อณฺณตฺร, มยฺ
สุทธกัตตาใน ปฺจฺฉินฺสสามๆ อาชยาดบทกัตตุวจาก สตุถารํ อภิตกัมมะใน ปฺจฺฉินฺสสาม”
อิตติศัพท์ อาการะใน จินฺเตตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปกฺกมีสุ ฯ

๒๘. เต ปฺริเมหิ สทฺธิ อฺนฺตรามคฺเค สมาคฺนฺตฺวา สพฺเพ เอกโต ว สตุถารํ อฺปฺสงฺกมิตฺวา
วณฺทิตฺวา เอกมฺนฺตํ นิสินฺหา สตุถารํ กตปฺภินฺสณฺถารํ อตฺตนา ทิกฺกฺขณฺนุฏฺธานิ
การณานิ ปฺฏิปาภฺยิยา ปฺจฺฉินฺส ฯ

เต (ภิกฺขุ) ปฺริเมหิ (ภิกฺขุหิ) สทฺธิ อฺนฺตรามคฺเค สมาคฺนฺตฺวา สพฺเพ เอกโต ว สตุถารํ

อุปสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา เอกมฺหฺตํ นิสินฺหา สตุถารฺา กตปฏฺิสนฺุถารฺา อตุตฺนา ทิฏฺุจฺานฺุฏฺุฏฺานิ
การณานิ ปฏฺิปาฏฺิยา ปุจฺฉิสฺสุ ฯ

เต (ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. เหล่านั้น สมาคฺนฺุตฺวา มาพร้อมกันแล้ว **อนฺุตรามคฺุเค** ใน
ระหว่างแห่งหนทาง **สทฺุธิ** กับ **ปุริเมหิ (ภิกขุหิ)** ด้วยภิกษุ ท. ผู้มีในก่อน **สพฺุเพ**
ทั้งปวง **อุปสงฺกมิตฺวา** เข้าไปเฝ้าแล้ว **สตุถาริ** ซึ่งพระศาสดา **เอกโต** โดยความ
เป็นอันเดียวกันนั้นเที่ยว **วนฺทิตฺวา** ถวายบังคมแล้ว **นิสินฺหา** นั่งแล้ว **เอกมฺหฺตํ**
ณ ที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง **สตุถารฺา กตปฏฺิสนฺุถารฺา** ผู้มีปฏิสันถารอันพระศาสดาทรง
กระทำแล้ว **ปุจฺฉิสฺสุ** ทูลถามแล้ว **การณานิ** ซึ่งเหตุ ท. **อตุตฺนา ทิฏฺุจฺานฺุฏฺุฏฺานิ** อัน
อันตน -ทั้งเห็นแล้วทั้งเสวยแล้ว **ปฏฺิปาฏฺิยา** ตามลำดับ ฯ

พวกภิกษุเหล่านั้นมาพร้อมกันในระหว่างทางพร้อมกับภิกษุกลุ่มก่อน ทั้งหมดเข้าไป
เฝ้าพระศาสดาโดยพร้อมกันนั้นแหละ ถวายบังคม แล้วนั่ง ณ ที่สมควร ผู้มีปฏิสันถาร
ที่พระศาสดาทรงกระทำแล้ว ทูลถามเหตุที่ตนทั้งเห็นทั้งเสวยแล้วตามลำดับ

เต วิเสสนฺะของ ภิกขุ๑ สทฺุทกัฏฺุฏฺานิ ปุจฺฉิสฺสุ๑ อาชยฺาตบทกัฏฺุฏฺาจาก ปุริเมหิ วิเสสนฺะ
ของ ภิกขุหิ สทฺุทกัฏฺุฏฺานิเข้ากับ สทฺุธิ๑ กิริยาสมวายะใน สมาคฺนฺุตฺวา อนฺุตรามคฺุเค
วิเสสนฺะใน สมาคฺนฺุตฺวา๑ ปุพฺุพกาลกิริยาใน อุปสงฺกมิตฺวา สพฺุเพ วิเสสนฺะของ ภิกขุ
เอวคัฏฺุฏฺานิ อวชารณฺะเข้ากับ เอกโต๑ ตติยวิเสสนฺะใน อุปสงฺกมิตฺวา สตุถาริ อวตฺุต-
กัฏฺุฏฺานิใน อุปสงฺกมิตฺวา๑ ปุพฺุพกาลกิริยาใน วนฺทิตฺวา๑ ปุพฺุพกาลกิริยาใน นิสินฺหา
เอกมฺหฺตํ อาชารณฺะใน นิสินฺหา๑ วิเสสนฺะของ ภิกขุ สตุถารฺา อนภิทกัฏฺุฏฺานิใน กต-
กตปฏฺิสนฺุถารฺา วิเสสนฺะของ ภิกขุ อตุตฺนา อนภิทกัฏฺุฏฺานิใน ทิฏฺุจฺานฺุฏฺุฏฺานิ๑ วิเสสนฺะ
ของ การณานิ๑ อวตฺุตกัฏฺุฏฺานิใน ปุจฺฉิสฺสุ ปฏฺิปาฏฺิยา ตติยวิเสสนฺะใน ปุจฺฉิสฺสุ ฯ

๒๙. สตุถาปิ เตสฺสิ ปฏฺิปาฏฺิยา เอวํ พุยฺากาสิ “ภิกฺุชเว โส ตาว กาโก อตุตฺนา กตกมฺุเม-
เมว อนฺุโกลสิ ฯ

สตุถาปิ เตสฺสิ (ภิกขุณฺุ) ปฏฺิปาฏฺิยา เอวํ พุยฺากาสิ “ภิกฺุชเว โส ตาว กาโก อตุตฺนา
กตกมฺุเมว อนฺุโกลสิ ฯ

สตุถาปิ แม้ อ.พระศาสดา **พุยฺากาสิ** ทรงพยากรณ์แล้ว **เตสฺสิ (ภิกขุณฺุ)** แก่ภิกษุ ท.
เหล่านั้น **ปฏฺิปาฏฺิยา** ตามลำดับ **เอวํ** อย่างนี้ **อิติ** ว่า “**ภิกฺุชเว** ดูก่อนภิกษุ ท.

โส กาโก อ.กานัน อнуโกลิ เสวยแล้ว อุตตนา กตกมมึ เอว ซึ่งกรรม อันตน
กระทำแล้ว นั้นเทียว ดาว ก่อน ๗

แม้พระศาสดาทรงพยากรณ์แก่ภิกษุเหล่านั้นตามลำดับอย่างนี้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย กา
นั้นเสวยกรรมที่ตนเองได้กระทำแล้วนั้นแหละก่อน

อปีศัพท อเปกขัตถะเข้ากับ สตุถาๆ สุทธกัตตาใน พุยากาสิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก
เตส วิเสสณะของ ภิกษุหนึ่งๆ สัมปทานใน พุยากาสิ ปฏิปาฎิยา ตติยาวิเสสณะใน พุยากาสิ
เอว กิริยาวิเสสณะใน พุยากาสิ “ภิกษุเว อาลปนนะ โส วิเสสณะของ กาโกๆ สุทธกัตตา
ใน अनुโกลิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก ดาวศัพท กิริยาวิเสสณะใน अनुโกลิ อุตตนา
อนภิตกัตตาใน กต- เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ กตกมมึๆ อุตตกัมมะใน अनुโกลิ ๗

๓๐. อตีเต หิ พาราณสิยึ เอโก กสโก อุตตนา โคณึ ทเมนุโต ทเมตุ นาสกุขิ ๗

หิ ดังจะกล่าวโดยย่อ อตีเต ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว กสโก อ.ชานา เอโก คน
หนึ่ง พาราณสิยึ ในเมืองพาราณสี ทเมนุโต ฝึกอยู่ โคณึ ซึ่งโค อุตตนา ด้วยตน
น อสกุขิ ไม่ได้อาจแล้ว ทเมตุ เพื่ออันฝึก ๗

ความสังเขปว่า ในอดีต ชานาคคนในเมืองพาราณสีฝึกโค ไม่สามารถเพื่อจะฝึกได้

หิศัพท สังเขปโชตกะ อตีเต กาลสัตตมึใน อสกุขิ เอโก วิเสสณะของ กสโกๆ สุทธกัตตา
ใน อสกุขิๆ อาชยาตบทกัตตุวจาก พาราณสิยึ วิสยาธาระใน กสโก อุตตนา ภาระใน
ทเมนุโต โคณึ อุตตกัมมะใน ทเมนุโตๆ อัพันตรกิริยาของ กสโก ทเมตุ ตุมัตถ-
สัมปทานใน อสกุขิ นศัพท ปฏิเสระใน อสกุขิ ๗

๓๑. โส หิสฺส โคโณ โลกึ คนฺตฺวา นิปชฺชิ, โปเถตฺวา อฏฺฐาปิโตปิ โลกึ คนฺตฺวา ปุณฺนิ
ตเถว นิปชฺชิ ๗

โส หิ อสฺส (กสกสฺส) โคโณ โลกึ คนฺตฺวา นิปชฺชิ, (กสเกน) โปเถตฺวา อฏฺฐาปิโตปิ โลกึ
คนฺตฺวา ปุณฺนิ ตเถว เอว นิปชฺชิ ๗

หิ ด้วยว่า โส โคโณ อ.โคนัน อสฺส (กสกสฺส) ของชานานั้น คนฺตฺวา ไปแล้ว โลกึ
หน้อยหนึ่ง นิปชฺชิ นอนแล้ว, (กสเกน) โปเถตฺวา อฏฺฐาปิโตปิ แมตฺว อันชานา

โอบแล้ว ปล่อยให้ลุกขึ้นแล้ว **คนดู**ว่า ไปแล้ว **โถก** หน้อยหนึ่ง **นิปชช** หนอนแล้ว **ตถา** เอว เหมือนอย่างนั้นนั่นเทียว **ปุณปิ** แม้อีก ๆ

ด้วยว่า **โคณ**นั้นของชวานานันั้น ไปหน้อยหนึ่ง แม้ถูกชวานาโอบให้ลุกขึ้น ไปหน้อยหนึ่ง ก็นอนอีกเหมือนอย่างเคย

หิตัพพ์ ผลโชตกะ โส วิเสสณะของ **โคณ**ๆ สุทธกัตตาใน **นิปชช**ๆ สองบท อาชยาต-
บทกัตตฺวาจาก **อสุส** วิเสสณะของ **กส**กสุสๆ สามีสัมพันธะใน **โคณ** **โถก** **กิริยา**-
วิเสสณะของ **คนดู**ว่าๆ **ปุพพ**กาลกิริยาใน **นิปชช**, **กส**เกณ **อนภิต**กัตตาใน
อฏฐาปิโต **โปเถ**ตฺวาๆ **ปุพพ**กาลกิริยาใน **อฏฐา**ปิโต **อปี**ศัพพ์ **อเปก**ชัตตะเข้ากับ
อฏฐาปิโตๆ วิเสสณะของ **โคณ** **โถก** **กิริยา**วิเสสณะใน **คนดู**ว่าๆ **ปุพพ**กาลกิริยาใน
นิปชช **อปี**ศัพพ์ **อเปก**ชัตตะเข้ากับ **ปุณ**ๆ ศัพพ์ **กิริยา**วิเสสณะใน **นิปชช** **เอว**ศัพพ์
อวธารณะเข้ากับ **ตถา**ๆ **กิริยา**วิเสสณะใน **นิปชช** ๆ

๓๒. โส วายมิตฺวาปิ ตํ ทเมตุ อสฺสโกนุโต โภธาภิภูโต หุตฺวา “อิโตทานิ ปฏฺฐาย สุขํ
นิปชฺชิสฺสสึตี ตํ ปลาลปิณฺฑํ วย กโรนุโต ปลาลเณ ตสฺส คีวํ ปลิวเจตฺวา อคฺคิ
อทาสี ฯ

โส (กสโก) วายมิตฺวาปิ ตํ (โคณ) ทเมตุ อสฺสโกนุโต โภธาภิภูโต หุตฺวา “(ตุว) อิโต (กาลโต)
อิทานิ ปฏฺฐาย สุขํ นิปชฺชิสฺสสึตี (วตฺวา) ตํ (โคณ) ปลาลปิณฺฑํ วย กโรนุโต ปลาลเณ ตสฺส
(โคณสฺส) คีวํ ปลิวเจตฺวา อคฺคิ อทาสี ฯ

โส (กสโก) อ.ชวานานันั้น **วายมิตฺวาปิ** แม้พยายามแล้ว **อสฺสโกนุโต** ไม่อาจอยู่
ทเมตุ เพื่ออันฝึก **ตํ (โคณ)** ซึ่งโคณนั้น **โภธาภิภูโต** เป็นผู้อันความโกรธครอบงำแล้ว
หุตฺวา เป็นแล้ว (วตฺวา) กล่าวแล้ว **อิติ** ว่า “(ตุว) อ.เจ้า **นิปชฺชิสฺส** จักนอน
สุขํ สบาย **ปฏฺฐาย** จำเดิม **อิโต (กาลโต)** แต่กาลนี้ **อิทานิ** ในกาลนี้” **อิติ** ดังนี้
กโรนุโต กระทำอยู่ **ตํ (โคณ)** ซึ่งโคณนั้น **ปลาลปิณฺฑํ วย** ให้เป็นราวกะวาก่อน
แห่งฟาง **ปลิวเจตฺวา** พันแล้ว **คีวํ** ซึ่งคอบ **ตสฺส (โคณสฺส)** ของโคณนั้น **ปลาลเณ**
ด้วยฟาง **อทาสี** ได้ให้แล้ว **อคฺคิ** ซึ่งไฟ ฯ

ชวานานันั้นแม้พยายาม ก็ไม่สามารถเพื่อจะฝึกโคณนั้นได้ ถูกความโกรธครอบงำ กล่าว

ว่า “ตั้งแต่นี้ไป เจ้าจักนอนสบาย บัดนี้” แล้วทำโค่นั้นให้เหมือนฟอนฟาง ไขฟางพันคอโค่นั้นแล้วจุดไฟ

โส วิเสสณะของ กสโก๑ สุทธกัตตานิ อทาสี๑ อาชยาตบทกัตตวาจก อปีศัพทอเปกขัตถะเข้ากับ วายमितฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน อสกุโกนุโต๑ ตํ วิเสสณะของ โคณ๑ อวุตตกัมมะใน ทเมตฺ๑ ตุมัตถสัมปทานใน อสกุโกนุโต๑ อัพภันตริกิริยาของ กสโกโกธาภิภูโต๑ วิกตีกัตตานิ หุตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน วตฺวา “ตฺวํ สุทธกัตตานิ นิปชฺชิสฺสสิ๑ อาชยาตบทกัตตวาจก อีโต๑ วิเสสณะของ กาลโต๑ อปาทานใน ปฏฺจายอิทานิ กาลสัตตมึ๑ นิปชฺชิสฺสสิ ปฏฺจาย กิริยาวิเสสณะใน นิปชฺชิสฺสสิ สุขํ กิริยาวิเสสณะใน นิปชฺชิสฺสสิ” อิติศัพท อากาเรใน วตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน กโรนุโต๑ ตํ วิเสสณะของ โคณ๑ อวุตตกัมมะใน กโรนุโต๑ ปลาลปิณฺฑํ อูปมาวิกตีกัมมะใน กโรนุโต๑ วิยศัพท อูปมาโชตกะเข้ากับ ปลาลปิณฺฑํ กโรนุโต๑ อัพภันตริกิริยาของ กสโกปลาลเลน กระณะใน ปลิเวเจตฺวา๑ ตสฺส วิเสสณะของ โคณสฺส๑ สามีสัมพันธะใน คีว๑ อวุตตกัมมะใน ปลิเวเจตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน อทาสี อคฺคิ อวุตตกัมมะใน อทาสี ๕

๓๓. โคโน ตตุเถว ฉายิตฺวา มโต ๕

โคโน ตตุถ เอว (จาเน) ฉายิตฺวา มโต ๕

โคโน อ.โค ฉายิตฺวา ใหม้แล้ว ตตุถ เอว จาเน ในที่นั้นนั้นเทียว มโต ตายแล้ว ๕

โคไฟไหม้ตายในที่นั้นนั้นแหละ

โคโน สุทธกัตตานิ มโต๑ กิตบทกัตตวาจก เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ ตตุถ๑ วิเสสณะของ จาเน๑ วิสยาธาระใน ฉายิตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน มโต ๕

๓๔. ตทา ภิกฺขเว เตน กาเกน ตํ ปาปกมฺมํ กตํ, โส ตสฺส วิปาเกน ที่ฆรตฺตํ นิริเยปจิตฺวา วิปากาวเสเสน สตฺตกฺขตฺตํ กากโยนินิ นินฺพตฺติตฺวา เอวเมว อากาเส ฉายิตฺวา มโตติ ๕

ตทา ภิกฺขเว เตน กาเกน ตํ ปาปกมฺมํ กตํ, โส (กาโก) ตสฺส (ปาปกมฺมสฺส) วิปาเกน ที่ฆรตฺตํ นิริเย ปจิตฺวา วิปากาวเสเสน สตฺตกฺขตฺตํ กากโยนินิ นินฺพตฺติตฺวา เอวเมว อากาเส

ฌายิตฺวา มโตติ ฯ

ภิกษุเว ดูก่อนภิกษุ ท. ตั ปาปกมฺมํ อ.กรรมอันชั่วนั้น เตน กาเกน อันกานั้น กตฺ
กระทำแล้ว ตทา ในกาลนั้น, โส (กาโก) อ.กานั้น ปจิตฺวา ใหม่แล้ว นิริเย ใน
นรก ที่ฆรตฺตํ สิ้นราตรีอันยาวนาน วิปาเกน ด้วยวิบาก ตสฺส (ปาปกมฺมสฺส) แห่ง
กรรมชั่วนั้น นิพฺพตฺติตฺวา บังเกิดแล้ว กากโยนฺยํ ในกำเนิดแห่งกา สตฺตกฺขตฺตํ ๗
ครั้ง วิปากาวเสเสน ด้วยวิบากอันเหลือลง ฌายิตฺวา ใหม่แล้ว อากาเส ในอากาศ
มโต ตายแล้ว เอวฺ เอว อย่างนี้ นั่นเทียว” อิติ ดังนี้ ฯ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กรรมชั่วนั้น กานั้นได้ทำไว้ในคราวนั้น กานั้นใหม่ในนรกสิ้นกาล
นานด้วยวิบากแห่งกรรมชั่วนั้น บังเกิดในกำเนิดกาถึง ๗ ครั้งด้วยเศษวิบาก ไฟไหม้
ตายในอากาศอย่างนี้นั้นแหละ”

ภิกษุเว อาลปนฺนํ ตั วิเสสนฺนํของ ปาปกมฺมํ ๑ วุตตกัมมฺมะใน กตฺ ๑ กิตฺตบทกัมมฺวาจก
ตทา กาลสัตฺตมฺมฺใน กตฺ เตน วิเสสนฺนํของ กาเกน ๑ อนภิตกตฺตทาใน กตฺ, โส วิเสสนฺนํ
ของ กาโก ๑ สฺุททกตฺตทาใน มโต ๑ กิตฺตบทกตฺตวาจก ตสฺส วิเสสนฺนํของ ปาปกมฺมสฺส ๑
สามีสัมพันธฺนํใน วิปาเกน ๑ ภาวะใน ปจิตฺวา ที่ฆรตฺตํ อัจจันตสํโยคะใน ปจิตฺวา
นิริเย วิสยาธาระใน ปจิตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิพฺพตฺติตฺวา วิปากาวเสเสน ภาวะ
ใน นิพฺพตฺติตฺวา สตฺตกฺขตฺตํ กิริยาวิเสสนฺนํใน นิพฺพตฺติตฺวา กากโยนฺยํ วิสยาธาระใน
นิพฺพตฺติตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ฌายิตฺวา อากาเส วิสยาธาระใน ฌายิตฺวา เอวตฺัพทํ
อวธารณะเข้ากับ เอว ๑ กิริยาวิเสสนฺนํใน ฌายิตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน มโต” อิติศัพท์
อาการใน พุยาภาสิ ฯ

๓๕. “สาปี ภิกษุเว อิตฺถิ อตฺตนา กตกมฺมเมว อนฺุโกลิ ฯ

(สตฺถา พุยาภาสิ) “สาปี ภิกษุเว อิตฺถิ อตฺตนา กตกมฺมเมว อนฺุโกลิ ฯ

(สตฺถา) อ.พระศาสดา (พุยาภาสิ) ทรงพยากรณ์แล้ว อิติ ว่า “ภิกษุเว ดูก่อนภิกษุ
ท. สาปี อิตฺถิ อ.หญิงแม่นั้น อนฺุโกลิ เสวยแล้ว อตฺตนา กตกมฺมํ เอว ซึ่งกรรม
อันตน กระทำแล้ว นั้นเทียว ฯ

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย หญิงแม่นั้น ก็เสวยผลกรรมที่ตนได้

กระทำไว้นั้นแหละ

สตถา สุทรกัตตาใน พุยาภาสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “ภิกฺขเว อาลปนะ อปีศัพทํ
อเปกขัตถะเข้ากับ สาๆ วิเสสนะของ อิตฺถิๆ สุทรกัตตาใน อนุโภสิๆ อาชยาตบท
กัตตฺวาจก อุตฺตนา อนภิตกัตตาใน กต- เวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ กตกมฺมัง
อวุตตกัมมะใน อนุโภสิ ๕

๓๖. สา หิ อตีเต พาราณสิยํ เอกสุส คหปติกสุส ภริยา อุทกาทรณโกฏฏนปจนาทีนึ
สพฺพกิจฺจანი สหตุเถเนว อกาสิ ๕

สา (อิตฺถิ) หิ อตีเต พาราณสิยํ เอกสุส คหปติกสุส ภริยา (หุตฺวา) อุทกาทรณโกฏฏนปจนาทีนึ
สพฺพกิจฺจანი สหตุเถเนว เหว อกาสิ ๕

หิ ดังจะกล่าวโดยย่อ อตีเต ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว สา (อิตฺถิ) อหญิงนั้น ภริยา
เป็นภรรยา คหปติกสุส ของคฤหบดี เอกสุส คนหนึ่ง พาราณสิยํ ในเมืองพาราณสี
หุตฺวา เป็นแล้ว อกาสิ ได้กระทำแล้ว สพฺพกิจฺจანი ซึ่งกิจทั้งปวง ท. อุทกาทรณ-
โกฏฏนปจนาทีนึ มีการนำมาซึ่งน้ำ การช่อม และการหุงเป็นต้น สหตุเถเนว เหว
ด้วยมือของตนนั้นเทียว ๕

มีเรื่องย่อว่า ในอดีตกาล นางนั้นเป็นภรรยาของคฤหบดีท่านหนึ่งในเมืองพาราณสี ได้
ทำกิจทุกอย่างมีการตักน้ำ การช่อมข้าว และการหุงข้าวเป็นต้น ด้วยตัวเองทั้งนั้น

หิตัพทํ สังเขปไซตกะ อตีเต กาลสัตตมีใน อกาสิ สา วิเสสนะของ อิตฺถิๆ สุทรกัตตา
ใน อกาสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก พาราณสิยํ วิสยาธาระใน คหปติกสุส เอกสุส
วิเสสนะของ คหปติกสุสๆ สามีสัมพันธะใน ภริยาๆ วิกติกัตตาใน หุตฺวาๆ ปุพฺพกาล-
ภริยาใน อกาสิ อุทกาทรณโกฏฏนปจนาทีนึ วิเสสนะของ สพฺพกิจฺจანიๆ อวุตตกัมมะ
ใน อกาสิ เหวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ สหตุเถเนวๆ ภาระใน อกาสิ ๕

๓๗. ตสุสา เอโก สุนฺโข ตํ เคเห สพฺพกิจฺจანი กุรุมาณํ โอลเณโต นิสึทึ ๕

ตสุสา (อิตฺถิยา) เอโก สุนฺโข ตํ (อิตฺถิ) เคเห สพฺพกิจฺจანი กุรุมาณํ โอลเณโต นิสึทึ ๕

เอโก สุนฺโข อ.สุนฺชตัวหนึ่ง ตสุสา (อิตฺถิยา) ของหญิงนั้น โอลเณโต นิสึทึ หนึ่ง

แลดูอยู่แล้ว **ต๋ (อิตถิ)** ซึ่งหญิงนั้น **กुरुมานั** ผู้กระทำอยู่ **สพุกิจจานิ** ซึ่งกิจทั้งปวง
ท. **เคเห** ในเรือน ฯ

สุนัขตัวหนึ่งของนางนังแลดูนางกระทำกิจทั้งปวงในเรือน

เอโก วิเสสณะของ **สุนโข**ฯ สุกุทธกัตตาโน นิสีทิจ อาชยาตบทกัตตุวาจก ตสฺสา วิเสสณะ
ของ อิตถิยาฯ สามีสัมพันธะโน สุนโข ต๋ วิเสสณะของ อิตถิฯ อวุตตกัมมะโน โอลเณโต
เคเห วิสยาธาระโน กुरुมานั **สพุกิจจานิ** อวุตตกัมมะโน กुरुมานัฯ วิเสสณะของ อิตถิ
โอลเณโต อัพภันตรกิริยาของ **สุนโข** ฯ

๓๘. **เขตเต ภาตต๋ หรฺนุติยา ทารุปณฺณาทินิ** วา **อตถาย อรณฺณิ คจฺจนฺติยา โส** ตาย
สทฺธิเอว คจฺจติ ฯ

(ตาย อิตถิยา) **เขตเต ภาตต๋ หรฺนุติยา ทารุปณฺณาทินิ** (วตฺถุณิ) วา **อตถาย อรณฺณิ**
คจฺจนฺติยา, โส (สุนโข) ตาย (อิตถิยา) สทฺธิ เอว คจฺจติ ฯ

(ตาย อิตถิยา) เมื่อหญิงนั้น **หรฺนุติยา** นำไปอยู่ **ภาตต๋** ซึ่งภักตร **เขตเต** ในนา วา
หรือว่า **คจฺจนฺติยา** ไปอยู่ **อรณฺณิ** สู่ป่า **อตถาย** เพื่อประโยชน์ **ทารุปณฺณาทินิ**
(วตฺถุณิ) แก้วตฤ ท. มีพื้นและผักเป็นต้น, **โส (สุนโข)** อ.สุนัขนั้น **คจฺจติ** ย่อมไป
สทฺธิ เอว กับ **ตาย อิตถิยา** ด้วยหญิงนั้นนั้นเกี่ยว ฯ

เมื่อหญิงนั้นนำภักตรไปนา หรือไปป่าเพื่อต้องการแก้วตฤทั้งหลายมีพื้นและผักเป็นต้น
ก็ตาม **สุนโข**นั้นจะไปพร้อมกับหญิงนั้นนั้นแหละ

ตาย วิเสสณะของ อิตถิยาฯ อนุทราโน หรฺนุติยา และ คจฺจนฺติยา หรฺนุติยา กิตฺติ คจฺจนฺติยา
กิตฺติ อนุทรากริยา **เขตเต** วิสยาธาระโน หรฺนุติยา **ภาตต๋** อวุตตกัมมะโน หรฺนุติยา
ทารุปณฺณาทินิ วิเสสณะของ **วตฺถุณิ**ฯ สัมปทานโน **อตถาย**ฯ สัมปทานโน **คจฺจนฺติยา**
อรณฺณิ สัมปทาปุณฺณิยกัมมะโน **คจฺจนฺติยา** **วาศัพท** ปทวิกัปปัตตะเข้ากับ **เขตเต ภาตต๋**
หรฺนุติยา และ **ทารุปณฺณาทินิ** **อตถาย อรณฺณิ คจฺจนฺติยา, โส** วิเสสณะของ **สุนโข**ฯ
สุกุกัตตาโน คจฺจติฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก **ตาย** วิเสสณะของ อิตถิยาฯ สหัตถตติยา
เข้ากับ **สทฺธิ เอว**ศัพท์ อวธารณะเข้ากับ **สทฺธิ**ฯ กิริยาสมวาเยโน **คจฺจติ** ฯ

๓๙. ตั้ ทิสฺวา ทหรมนุสฺสา “อมฺโห นิภฺขนุโต สฺนขลฺลทฺทโก, อชฺช มยํ มํเสน ญฺชิสฺสามาติ อุปฺผณฺฑเนหฺติ ฯ”

ตั้ (อิตฺถิ) ทิสฺวา ทหรมนุสฺสา “อมฺโห นิภฺขนุโต สฺนขลฺลทฺทโก, อชฺช มยํ มํเสน ญฺชิสฺสามาติ อุปฺผณฺฑเนหฺติ ฯ”

ทหรมนุสฺสา อ.มณฺษยํผู้เป็นคณหนุ่ ม. ทิสฺวา เห็นแล้ว ตั้ (อิตฺถิ) ซึ่งหญิงนั้น อุปฺผณฺฑเนหฺติ ย่อมเยาะเย้ย อิติ ว่า “อมฺโห ณะท่านผู้เจริญ สฺนขลฺลทฺทโก อ.นายพรานสุนัข นิภฺขนุโต ออกไปแล้ว, อชฺช ในวันนี้ มยํ อ.เรา ท. ญฺชิสฺสาม จักกินมํเสน ด้วยเนื้อ” อิติ ดังนี้ ฯ

พวกชายหนุ่มเห็นนาง ก็เยาะเย้ยว่า “ผู้เจริญ นายพรานสุนัขออกไปแล้ว วันนี้ พวกเราจะกินอาหารกับเนื้อกัน”

ทหรมนุสฺสา สฺนทกัถตาใน อุปฺผณฺฑเนหฺติฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก ตั้ วิเสสนะของ อิตฺถิฯ อวุตตกัถมะเน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อุปฺผณฺฑเนหฺติ “อมฺโห อาลปะนะ สฺนขลฺลทฺทโก สฺนทกัถตาใน นิภฺขนุโตฯ กิตบทกัถตฺวาจก, อชฺช กาลสัถตฺมึใน ญฺชิสฺสาม มยํ สฺนทกัถตาใน ญฺชิสฺสามฯ อาชยาตบทกัถตฺวาจก มํเสน สหัตถตฺติยาเข้ากับ ญฺชิสฺสาม” อิตฺตํพท์ อาการะใน อุปฺผณฺฑเนหฺติ ฯ

๔๐. สฺา เตสํ กถาย มงฺกุ หุตฺวา สฺนขํ เลทฺทฺททฺททาทิหิ ปหริตฺวา ปลาเปสิ ฯ

สฺา (อิตฺถิ) เตสํ (ทหรมนุสฺสานํ) กถาย มงฺกุ หุตฺวา สฺนขํ เลทฺทฺททฺททาทิหิ (วตฺถุหิ) ปหริตฺวา (สฺนขํ) ปลาเปสิ ฯ

สฺา (อิตฺถิ) อ.หญิงนั้น มงฺกุ เป็นผู้ก่อเขิน กถาย เพราะวาจาเป็นเครื่องกล่าว เตสํ (ทหรมนุสฺสานํ) ของมณฺษยํผู้เป็นคณหนุ่ ม. เหล่านั้น ปหริตฺวา ดีแล้ว สฺนขํ ซึ่งสุนัข เลทฺทฺททฺททาทิหิ (วตฺถุหิ) ด้วยวัตถุ ท. มีกัอนดินและท่อนไม้เป็นต้น (สฺนขํ) ยังสุนัข ปลาเปสิ ให้หนีแล้ว ฯ

นางเป็นผู้ก่อเขินเพราะคำพูดของพวกชายหนุ่มเหล่านั้น ใช้อันดิน ท่อนไม้เป็นต้นตีสุนัข ทำให้สุนัขวิ่งหนีไป

สา วิเสสณะของ อิตถียะ เหตุกัตตาใน ปลาเปสิยะ อาชยาตบทเหตุกัตตุวาจก เตสั
วิเสสณะของ ทหรมนุสสานังฯ สามีสัมพันธะใน กถายะ เหตุโน มงกุฎะ วิกตีกัตตาใน
หตุวาจฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปหริตฺวา สุนโข อวุตตกัมมะใน ปหริตฺวา เลขทุพฺพทฺทหาทีหิ
วิเสสณะของ วตฺถุหิฯ ภาวะใน ปหริตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปลาเปสิ สุนโข การิตกัมมะ
ใน ปลาเปสิ ฯ

๔๑. สุนโข นิวตฺติตฺวา ปุณ ออนุพฺนุธิ ฯ

สุนโข อ.สุนโข นิวตฺติตฺวา กลับแล้ว ออนุพฺนุธิ ติดตามแล้ว ปุณ อีก ฯ

สุนโขกลับมา ติดตามอีก

สุนโข สุททกัตตาใน ออนุพฺนุธิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก นิวตฺติตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน
ออนุพฺนุธิ ปุณศัพท์ กิริยาวิเสสณะใน ออนุพฺนุธิ ฯ

๔๒. โส กิร ตสฺสา ตติเย อตฺตภาเว สามิโก อโหสิ, ตสฺมา สิเนหํ ฉินฺหิตุํ น สกฺโกติ ฯ

โส (สุนโข) กิร ตสฺสา (อิตถียา) ตติเย อตฺตภาเว สามิโก อโหสิ, ตสฺมา (โส สุนโข) สิเนหํ
ฉินฺหิตุํ น สกฺโกติ ฯ

กิร ได้ยินว่า โส (สุนโข) อ.สุนขนั้น สามิโก เป็นสามี อตฺตภาเว ในอตฺตภาพ
ตติเย ที่สาม ตสฺสา (อิตถียา) ของหญิงนั้น อโหสิ ได้เป็นแล้ว, ตสฺมา เพราะ
เหตุนั้น (โส สุนโข) อ.สุนขนั้น น สกฺโกติ ย่อมไม่อาจ ฉินฺหิตุํ เพื่ออันตัด สิเนหํ
ซึ่งความรัก ฯ

ได้ยินว่า สุนขนั้นเป็นสามีในอตฺตภาพที่ ๓ ของนาง, ฉะนั้น จึงไม่สามารถเพื่อที่จะตัด
ความรัก

กิร อนุสฺสวนตฺถะ โส วิเสสณะของ สุนโขฯ สุททกัตตาใน อโหสิฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก
ตสฺสา วิเสสณะของ อิตถียาฯ สามีสัมพันธะใน ตติเย อตฺตภาเว ตติเย วิเสสณะของ
อตฺตภาเวฯ ภินนาธาระใน สามิโกฯ วิกตีกัตตาใน อโหสิ, ตสฺมา เหตุวัตถะ โส
วิเสสณะของ สุนโขฯ สุททกัตตาใน สกฺโกติฯ อาชยาตบทกัตตุวาจก สิเนหํ อวุตตกัมมะ
ใน ฉินฺหิตุํฯ ตุมตถสัมปทานใน สกฺโกติ นศัพท์ ปฏฺิเสระใน สกฺโกติ ฯ

๔๓. กิญจาปี หิ อนมตคฺเค สํสาเร ชายา วา ปติ วา อภุตปุพฺโพ นาม นตฺถิ, อวิหฺนุเร ปน อตฺตภาเว ฅาตเกสฺส อธิมตฺโต สิเนโห โหติ, ตสฺมา โส ตํ วิชฺหิตฺตํ น สกฺโกติ ๕

กิญจาปี หิ อนมตคฺเค สํสาเร ชายา วา ปติ วา อภุตปุพฺโพ นาม นตฺถิ, อวิหฺนุเร ปน อตฺตภาเว ฅาตเกสฺส อธิมตฺโต สิเนโห โหติ, ตสฺมา โส (สุนฺโข) ตํ (อิตฺถิ) วิชฺหิตฺตํ น สกฺโกติ ๕

หิ จริงอยู่ (บุคคล) อ.บุคคล ชายา วา ปติ วา อภุตปุพฺโพ นาม ชื่อว่าไม่เคย เป็นภรรยา หรือ หรือว่า เป็นสามี เป็นแล้ว นตฺถิ ย่อมไม่มี สํสาเร ในสงสาร อนมตคฺเค อันมีเบื้องต้นและที่สุดอันบุคคลตามไปอยู่รู้ไม่ได้แล้ว กิญจาปี แม้ก็จริง, ปน ถึงอย่างนั้น สิเนโห อ.ความรัก อธิมตฺโต อันมีประมาณยิ่ง ฅาตเกสฺส ในญาติ ท. โหติ ย่อมมี อตฺตภาเว ในอัตตภาพ อวิหฺนุเร อันไม่ไกล, ตสฺมา เพราะเหตุนั้น โส (สุนฺโข) อ.สุนฺขนั้น น สกฺโกติ ย่อมไม่อาจ วิชฺหิตฺตํ เพื่ออันละ ตํ (อิตฺถิ) ซึ่งหญิง นั้น ๕

ความจริง บุคคลที่ไม่เคยเป็นภรรยาหรือสามีกันในสงสารที่หาเบื้องต้นและที่สุดไม่เจอ นี้ ไม่มี แม้ก็จริง, ถึงอย่างนั้น ความรักมีประมาณยิ่งในญาติจะมีในอัตตภาพที่ไม่ไกลนัก, ฉะนั้น สุนฺขนั้นจึงไม่สามารถที่จะสละนางนั้นได้

หิตฺตํ ทัฬฺหิกรณชฺตกะ ปุคฺคโล สฺหุรทฺตตฺตานิ นตฺถิ ๕ กิริยาบทกัตฺตฺวาจก กิญจาปี อนุคคหัตถะ อนมตคฺเค วิเสสณะของ สํสาเร ๕ ภินนาชาระไน ชายา และ ปติ ชายา กิตฺติ ปติ กิตฺติ วิกตีกัตฺตตฺตานิ อภุต- วา สองศัพท์ ปทวิกัปปตฺตตะเข้ากับ ชายา และ ปติ นามศัพท์ สันญญาชฺตตะเข้ากับ อภุตปุพฺโพ ๕ วิกตีกัตฺตตฺตานิ นตฺถิ, ปน อรุจิสฺสจันตตะ อธิมตฺโต วิเสสณะของ สิเนโห ๕ สฺหุรทฺตตฺตานิ โหติ ๕ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก อวิหฺนุเร วิเสสณะของ อตฺตภาเว ๕ วิสยาชาระไน โหติ ฅาตเกสฺส ภินนาชาระไน สิเนโห, ตสฺมา เหตุวัตตะ โส วิเสสณะของ สุนฺโข ๕ สฺหุรทฺตตฺตานิ สกฺโกติ ๕ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ตํ วิเสสณะของ อิตฺถิ ๕ อวุตตกัมมะไน วิชฺหิตฺตํ ๕ ตุมัตถสัมปทานไน สกฺโกติ นศัพท์ ปฏิเสธไน สกฺโกติ ๕

๔๔. สฺวา ตสฺส กุชฺฉิตฺตฺวา เขตฺเตเต สามิกสฺส ยาคุํ หรมานา รชฺชํ อุจฺจนฺเค จเปตฺวา อคมาสิ ๕

สา (อิตถิ) ตสฺส (สุนขสฺส) กุชฺฌิตฺวา เขตเต สามิกสฺส ยาคุํ หรฺมานา รชฺชํ อุจฺจนฺเ
จเปตฺวา อคฺมาสิ ฯ

สา (อิตถิ) อ.หญิงนั้น กุชฌิตฺวา โกรธแล้ว ตสฺส (สุนขสฺส) ต่อสู้นั้น หรฺมานา
นำไปอยู่ ยาคุํ ซึ่งข้าวต้ม สามิกสฺส แก่สามี เขตเต ในนา จเปตฺวา เหน็บไว้แล้ว
รชฺชํ ซึ่งเชือก อุจฺจนฺเ ที่ชายพก อคฺมาสิ ได้ไปแล้ว ฯ

นางโกรธต่อสู้นั้น นำข้าวต้มไปเพื่อสามีที่นา เหน็บเอาเชือกไว้ที่ชายพก ได้ไปแล้ว

สา วิเสสนะของ อิตถิ ๆ สุกฺทกตฺตาใน อคฺมาสิ ๆ อาชยาตบทกตฺตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะ
ของ สุนขสฺส ๆ สัมปทานใน กุชฺฌิตฺวา ๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน หรฺมานา เขตเต วิสยาธาระ
ใน หรฺมานา สามิกสฺส สัมปทานใน หรฺมานา ยาคุํ อุตฺตกัมมะใน หรฺมานา ๆ อัมภันตฺร-
กิริยาของ อิตถิ รชฺชํ อุตฺตกัมมะใน จเปตฺวา อุจฺจนฺเ วิสยาธาระใน จเปตฺวา ๆ
ปุพฺพกาลกิริยาใน อคฺมาสิ ฯ

๔๕. สุนฺโข ตาย เหว สหฺริ คโต ฯ

สุนฺโข ตาย เหว (อิตฺถิยา) สหฺริ คโต ฯ

สุนฺโข อ.สู้นั้น คโต ไปแล้ว สหฺริ กับ ตาย เหว (อิตฺถิยา) ด้วยหญิงนั้นนั้นเที่ยว ฯ

สู้นั้นไปพร้อมกับนางนั้นแหละ

สุนฺโข สุกฺทกตฺตาใน คโต ๆ กิตฺบทกตฺตฺวาจก เหวศัพฺท อวธารณะเข้ากับ ตาย ๆ
วิเสสนะของ อิตฺถิยา ๆ สหฺตถตฺติยาเข้ากับ สหฺริ ๆ กิริยาสมวายะใน คโต ฯ

๔๖. สา สามิกสฺส ยาคุํ ทตฺวา ตฺวจฺจนฺณํ อาทาย เอกํ อุทกฺกฺจฺจํ คนฺตฺวา กุณฺณํ วาลุกาย
ปุเรตฺวา สมิเป โอลฺเกตฺวา จิตฺสฺส สุนขสฺส สหฺทกาสิ ฯ

สา (อิตถิ) สามิกสฺส ยาคุํ ทตฺวา ตฺวจฺจนฺณํ อาทาย เอกํ อุทกฺกฺจฺจํ คนฺตฺวา กุณฺณํ วาลุกาย
ปุเรตฺวา สมิเป โอลฺเกตฺวา จิตฺสฺส สุนขสฺส สหฺท กาสิ ฯ

สา (อิตถิ) อ.หญิงนั้น ทตฺวา ให้แล้ว ยาคุํ ซึ่งข้าวต้ม สามิกสฺส แก่สามี อาทาย
ถือเอาแล้ว ตฺวจฺจนฺณํ ซึ่งหม้อเปล่า คนฺตฺวา ไปแล้ว อุทกฺกฺจฺจํ สู้ที่แห่งนี้ เอกํ

แห่งหนึ่ง กุฏี ยั่งหม้อ ปุเรตวา ให้เต็มแล้ว วาลุกาย ด้วยทราย อกาสิ ได้กระทำ แล้ว สทฺทํ ซึ่งเสียง สุขขสุส แก่สุนัข สมิเป โอลิเกตวา จิตสุส ตวยีนแลดูแล้ว ใน ที่ไกล ๕

นางให้ข้าวต้มแก่สามี แล้วถือเอาหม้อเปล่าไปยังสถานที่แห่งน้ำแห่งหนึ่ง เอาหม้อใส่ ทรายจนเต็ม ได้เรียกสุนัขตวยีนแลดูในที่ไกล

สา วิเสสณะของ อิตถึๆ สุททกัตตาใน อกาสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สามิกสุส สัมปทานใน ทตฺวา ยาคุ อวุตตกัมมะใน ทตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อาทาย ตฺจจกฺกุฏี อวุตตกัมมะใน อาทายๆ สมานกาลกิริยาใน คนฺตฺวา เอกํ วิเสสณะของ อุกกฏฺจานํๆ สัมปทาปฏฺเณยกัมมะใน คนฺตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ปุเรตฺวา กุฏี การิตกัมมะใน ปุเรตฺวา วาลุกาย ภาระใน ปุเรตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อกาสิ สมิเป วิสยาธาระใน โอลิเกตฺวาๆ สมานกาลกิริยาใน จิตสุสๆ วิเสสณะของ สุขขสุสๆ สัมปทานใน อกาสิ สทฺทํ อวุตตกัมมะใน อกาสิ ๕

๔๗. สุนฺโข “จิริสุสํ วต เม อชฺช มรฺรูกถา ลทฺธาติ นงฺคฺกุฏจํ จาเลนฺโต ตํ อุปฺสงฺกมิ ๕

สุนฺโข “จิริสุสํ วต เม อชฺช มรฺรูกถา ลทฺธาติ (จินฺเตตฺวา) นงฺคฺกุฏจํ จาเลนฺโต ตํ (อิตถึ) อุปฺสงฺกมิ ๕

สุนฺโข อ.สุนัข (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “มรฺรูกถา อ.วาจาเป็นเครื่องกล่าว อันไพเราะ เม อันเรา ลทฺธา ได้แล้ว จิริสุสํ วต ลินฺกาลนานหนอ อชฺช ในวันนี้” อิติ ดังนี้ นงฺคฺกุฏจํ ยังหาง จาเลนฺโต ให้ไหวอยู่ อุปฺสงฺกมิ เข้าไปหาแล้ว ตํ (อิตถึ) ซึ่งหญิงนั้น ๕

สุนัขคิดว่า “คำไพเราะ เราได้มานานแล้วหนอ ในวันนี้” จึงกระดิกหางเข้าไปหานาง สุนฺโข สุททกัตตาใน อุปฺสงฺกมิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก “มรฺรูกถา วุตตกัมมะใน ลทฺธาๆ กิตตบทกัมมวาทจก จิริสุสํ อัจจันตสังโยคะใน ลทฺธา วต อัจฉริยัตถะ เม อนภิทกัตตาใน ลทฺธา อชฺช กาลสัตตมี ลทฺธา” อิติศัพท์ อาการะใน จินฺเตตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน จาเลนฺโต นงฺคฺกุฏจํ การิตกัมมะใน จาเลนฺโตๆ อัมภันตริกิริยาของ สุนฺโข ตํ วิเสสณะของ อิตถึๆ อวุตตกัมมะใน อุปฺสงฺกมิ ๕

๔๘. สา ต่ คีว้าย่ ทพห้ คเหตุวา เอกาย ราชชุกโกฎฐยา กุฎฐิ พนุชิตววา เอกั ราชชุกโกฎฐิ
สุนขสส คีว้าย่ พนุชิตววา กุฎฐิ อุทกาทิมุขั ปวภูฏฐิสติ ๕

สา (อิติถึ) ต่ (สุนขั) คีว้าย่ ทพห้ (กตววา) คเหตุววา เอกาย ราชชุกโกฎฐยา กุฎฐิ พนุชิตววา เอกั
ราชชุกโกฎฐิ สุนขสส คีว้าย่ พนุชิตววา กุฎฐิ อุทกาทิมุขั ปวภูฏฐิสติ ๕

สา (อิติถึ) อ.หญิงนั้น คเหตุววา จับแล้ว **ต่ (สุนขั)** ซึ่งสุนขันั้น **คีว้าย่ ที่คอ (กตววา)**
กระทำ **ทพห้** ให้มันคง **พนุชิตววา** ผูกแล้ว **กุฎฐิ** ซึ่งหม้อ **ราชชุกโกฎฐยา** ด้วยปลายแห่ง
เชือก **เอกาย** เส้นหนึ่ง **พนุชิตววา** ผูกแล้ว **ราชชุกโกฎฐิ** ซึ่งปลายแห่งเชือก **เอกั** เส้น
หนึ่ง **คีว้าย่** ที่คอ **สุนขสส** ของสุนขั **กุฎฐิ** ยังหม้อ **ปวภูฏฐิสติ** ให้กลิ้งไปรอบแล้ว
อุทกาทิมุขั สู้ที่มีหน้าเฉพาะต่อหน้า ๕

นางจับสุนขัที่คออย่างแน่น แล้วใช้ปลายเชือกเส้นหนึ่งผูกหม้อ ผูกปลายเชือกเส้นหนึ่ง
ที่คอของสุนขั แล้วกลิ้งหม้อให้มุ่งไปสู่หน้า

สา วิเสสนะของ อิติถึ๑ เหตุกัตตวาใน ปวภูฏฐิสติ ๑ อาชยาตบทเหตุกัตตววาจาก ต่ วิเสสนะ
ของ สุนขั๑ อวุตตกัมมะใน คเหตุววา คีว้าย่ วิสยาธาระใน คเหตุววา ทพห้ วิกตักัมมะใน
กตววา๑ กิริยาวิเสสนะใน คเหตุววา๑ ปุพพกาลกิริยาใน พนุชิตววา เอกาย วิเสสนะของ
ราชชุกโกฎฐยา๑ ภาระใน พนุชิตววา กุฎฐิ อวุตตกัมมะใน พนุชิตววา๑ ปุพพกาลกิริยาใน
พนุชิตววา เอกั วิเสสนะของ ราชชุกโกฎฐิ๑ อวุตตกัมมะใน พนุชิตววา สุนขสส สามีสัมพันธะ
ใน คีว้าย่๑ วิสยาธาระใน พนุชิตววา๑ ปุพพกาลกิริยาใน ปวภูฏฐิสติ กุฎฐิ การิตกัมมะใน
ปวภูฏฐิสติ อุทกาทิมุขั สัมปาปุณียกัมมะใน ปวภูฏฐิสติ ๕

๔๙. สุนโข กุฎฐิ อนุพนุชิตววา อุทเก ปติตววา ตตถ เอว กาลมกาสิ ๕

สุนโข กุฎฐิ อนุพนุชิตววา อุทเก ปติตววา ตตถ เอว (จาเน) กาลั อกาสิ ๕

สุนโข อ.สุนขั **อนุพนุชิตววา** ติดตามอยู่ **กุฎฐิ** ซึ่งหม้อ **ปติตววา** ตกไปแล้ว **อุทเก**
ในน้ำ **อกาสิ** ได้กระทำแล้ว **กาลั** ซึ่งกาละ **ตตถ เอว จาเน** ในที่นั้นนั้นนี้เกี่ยว ๕

สุนขัติดตามหม้อตกไปในน้ำได้ตายในที่นั้นนั้นนี้แหละ

สุนโข สุททกัตตวาใน อกาสิ๑ อาชยาตบทกัตตววาจาก กุฎฐิ อวุตตกัมมะใน อนุพนุชิตววา๑

อัมภันตริกิริยาของ สุนโข อุทเก วิสยาธาระใน ปติตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อกาลิ เอวคัพท อวธารณะเข้ากับ ตตถฯ วิเสสณะของ จาเนฯ วิสยาธาระใน ใน อกาลิ กาล อวตตกัมมะใน อกาลิ ฯ

๕๐. สา ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน ทีฆรตฺตํ นีรเย ปจิตฺวา วิปากาวเสเสน อตฺตภาวสเท วาลุกาย กุฏฺฐํ คีวายํ พนฺธิตฺวา อุทเก ปกฺขิตฺตา กาลมกาสิตี ฯ

สา (อิตฺถิ) ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน ทีฆรตฺตํ นีรเย ปจิตฺวา วิปากาวเสเสน อตฺตภาวสเท (ปุกฺคเลน) วาลุกาย กุฏฺฐํ คีวายํ พนฺธิตฺวา อุทเก ปกฺขิตฺตา กาล อกาลิตี ฯ

สา (อิตฺถิ) อ.หญิงนั้น ปจิตฺวา ใหม้แล้ว นีรเย ในนรก ทีฆรตฺตํ สิ้นราตรีอัน ยาวนาน วิปาเกน เพราะวิปาก ตสฺส กมฺมสฺส แห่งกรรมนั้น วาลุกาย กุฏฺฐํ คีวายํ พนฺธิตฺวา อุทเก ปกฺขิตฺตา ผู้อันบุคคล ผูกแล้ว ซึ่งหม้อ แห่งทราย ที่คอ ชัดไปแล้ว ในน้ำ อตฺตภาวสเท ในร้อยแห่งอตฺตภาพ อกาลิ ได้กระทำแล้ว กาล ซึ่งกาละ วิปากาวเสเสน ด้วยวิปากอันเหลือลง” อิติ ดังนี้ ฯ

นางใหม่ในนรกสิ้นกาลนานด้วยวิปากแห่งกรรมนั้น ถูกผูกหม้อที่เต็มด้วยทรายไว้ที่ คอแล้วโยนไปในน้ำในหนึ่งร้อยอตฺตภาพ แล้วเสียชีวิตด้วยเศษวิปาก

สา วิเสสณะของ อิตฺถิฯ สุททกตฺตาใน อกาลิฯ อาชยาตบทกตฺตวาจก ตสฺส วิเสสณะ ของ กมฺมสฺสฯ สามีสัมพันธะใน วิปาเกน ภาระใน ปจิตฺวา ทีฆรตฺตํ อัจฉันตสังโยคะ ใน ปจิตฺวา นีรเย วิสยาธาระใน ปจิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปกฺขิตฺตา วิปากา- วเสเสน ภาระใน อกาลิ อตฺตภาวสเท วิสยาธาระใน ปกฺขิตฺตา ปุกฺคเลน อนภิทกตฺตา ใน ปกฺขิตฺตา วาลุกาย สามีสัมพันธะใน กุฏฺฐํ อวตตกัมมะใน พนฺธิตฺวา คีวายํ วิสยาธาระ ใน พนฺธิตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปกฺขิตฺตา อุทเก วิสยาธาระใน ปกฺขิตฺตาฯ วิเสสณะ ของ อิตฺถิ กาล อวตตกัมมะใน อกาลิ” อิตฺตัพท อาการะใน พุยากาลิ ฯ

๕๑. “ตุมฺเหหิปี ภิกฺขเว อตฺตนา กตกมฺมเมว อนฺนุญฺตํ ฯ

(สตุถา พุยากาลิ) “ตุมฺเหหิปี ภิกฺขเว อตฺตนา กตกมฺมเมว อนฺนุญฺตํ ฯ

(สตุถา) อ.พระศาสดา (พุยากาลิ) ทรงพยากรณ์แล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ดูก่อนภิกฺขุ ท.

อตุตทา กตกมมํ เอว อ.กรรม อันตน กระทำแล้วนั้นเที่ยว ตุมฺเหหิปี แม้อันเธอ ท.
อนุกฺกุตํ เสวยแล้ว ฯ

พระศาสดาทรงพยากรณ์ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย กรรมที่ตนกระทำไว้แล้วนั้นแหละที่
แม้พวกเธอเสวยแล้ว

สตฺถา สุทฺธกัตฺตาใน พุยาภาสิญฺ อายยาตบทกัตฺตฺวาจาก “ภิกฺขเว อาลปนะ เอวศัฟฺทํ
อวธารณะเข้ากับ กตกมมํญฺ วุตตกัมมะใน อนุกฺกุตํญฺ กิตฺตบทกัมมฺวาจาก อปีศัฟฺทํ
อเปกขัตฺถะเข้ากับ ตุมฺเหหิญฺ อนภินิหิตกัตฺตาใน อนุกฺกุตํ อตุตฺตา อนภินิหิตกัตฺตาใน กต- ฯ

๕๒. อตีตสุมิํ หิ พาราณสีวาสิโน สตฺต โคपालทารกา เอกสุมิํ อฏฺฐวิปฺปเทเส สตฺตาห-
วาเรน คาวิโย วิจาเรนฺดา เอกทิวสํ คาวิโย วิจาเรตฺวา อาคจฺจนฺดา เอกํ มหาโคธํ
ทิสฺวา อนฺุพฺนฺธิสฺสุ ฯ

หิ ดังจะกล่าวโดยย่อ อตีตสุมิํ ในกาลอันเป็นไปล่วงแล้ว โคपालทารกา อ.เด็กผู้เลี้ยง
ซึ่งโค ท. สตฺต เจ็ดคน พาราณสีวาสิโน ผู้อยู่ในเมืองพาราณสีโดยปกติ คาวิโย
ยังแม่โค ท. วิจาเรนฺดา ให้เที่ยวไปอยู่ สตฺตาหฺวาเรน โดยวาระแห่งวัน ๗
อฏฺฐวิปฺปเทเส ในประเทศแห่งดง เอกสุมิํ แห่งหนึ่ง คาวิโย ยังแม่โค ท. วิจาเรตฺวา
ให้เที่ยวไปแล้ว เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง อาคจฺจนฺดา มาอยู่ ทิสฺวา เห็นแล้ว มหาโคธํ
ซึ่งเหี้ยตัวใหญ่ เอกํ ตัวหนึ่ง อนฺุพฺนฺธิสฺสุ ติดตามแล้ว ฯ

มีเรื่องย่อว่า ในอดีตกาล พวกเด็กเลี้ยงโค ๗ คน ชาวเมืองพาราณสี ให้แม่โคเที่ยวไป
ในที่ดงแห่งหนึ่งโดยครั้งละ ๗ วัน วันหนึ่ง ไล่ให้โคเที่ยวไป มาอยู่ เห็นเหี้ยตัวใหญ่ตัว
หนึ่ง พวกมันวิ่งไล่ตาม

หิศัฟฺทํ สังเขปโชตฺถะ อตีตสุมิํ กาลสัตฺตมิํใน อนฺุพฺนฺธิสฺสุ พาราณสีวาสิโน กิติ สตฺต กิติ
วิเสสณะของ โคपालทารกาฯ สุทฺธกัตฺตาใน อนฺุพฺนฺธิสฺสุฯ อายยาตบทกัตฺตฺวาจาก เอกสุมิํ
วิเสสณะของ อฏฺฐวิปฺปเทเส วิสยาธาระใน วิจาเรนฺดา สตฺตาหฺวาเรน ตติยาวิเสสณะใน
วิจาเรนฺดา คาวิโย การิตกัมมะใน วิจาเรนฺดาฯ อพฺภันฺตรกิริยาของ โคपालทารกา
เอกทิวสํ ทฺฤติยากาลสัตฺตมิํใน วิจาเรตฺวา คาวิโย การิตกัมมะใน วิจาเรตฺวาฯ ปุพฺพ-
กาลกิริยาใน อาคจฺจนฺดาฯ อพฺภันฺตรกิริยาของ โคपालทารกา เอกํ วิเสสณะของ

มหาโคธึฏ อวุตตกัมมะเน ทิสฺวาฏ ปุพฺพกาลกิริยาใน อนฺุพฺนุชึสุ ๗

๕๓. โคธา ปลายิตฺวา เอกํ วมฺมิกํ ปาวิสึ ๗

โคธา อ.เหี้ย ปลายิตฺวา หนีไปแล้ว ปาวิสึ ได้เข้าไปแล้ว วมฺมิกํ สู้จอมปลวก เอกํ
แห่งหนึ่ง ๗

เหี้ยหนีเข้าไปยังจอมปลวกแห่งหนึ่ง

โคธา สุกฺกตฺตาใน ปาวิสึฏ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก ปลายิตฺวาฏ ปุพฺพกาลกิริยาใน
ปาวิสึ เอกํ วิเสสนะของ วมฺมิกํ ๗ สัมปาปุณฺเญกัมมะเน ปาวิสึ ๗

๕๔. ตสฺส ปน วมฺมิกสฺส สตุต จิตฺทานิ ๗

ตสฺส ปน วมฺมิกสฺส สตุต จิตฺทานิ (สนฺติ) ๗

ปน ก็ จิตฺทานิ อ.ช่อง ท. สตุต เจ็ด ตสฺส วมฺมิกสฺส ของจอมปลวกนั้น (สนฺติ)
มีอยู่ ๗

ก็ช่องของจอมปลวกนั้นมี ๗ ช่อง

ปนศัพฺท วากยารัมภโชตกะ สตุต วิเสสนะของ จิตฺทานิฏ สุกฺกตฺตาใน สนฺติฏ
อาชยาตบทกัตฺตฺวาจาก ตสฺส วิเสสนะของ วมฺมิกสฺส ๗ สามีสัมพันธะใน จิตฺทานิ ๗

๕๕. ทารกา “มยฺ อิทานิ คเหตุํ น สกฺขิสฺสาม, เสฺว อาคนฺตุวา คณฺหิสฺสามาติ เอเกโก
เอเกกํ สาขาภงคฺมุฏฺฐิมาทาย สตุตปิ ชนา สตุต จิตฺทานิ ปิทฺทิตฺวา ปกุกมึสุ ๗

ทารกา “มยฺ อิทานิ คเหตุํ น สกฺขิสฺสาม, (มยฺ) เสฺว อาคนฺตุวา คณฺหิสฺสามาติ (มนฺเตตฺวา)
เอเกโก เอเกกํ สาขาภงคฺมุฏฺฐี อาทาย สตุตปิ ชนา (หฺตุวา) สตุต จิตฺทานิ ปิทฺทิตฺวา
ปกุกมึสุ ๗

ทารกา อ.เด็ก ท. (มนฺเตตฺวา) ปรึกษากันแล้ว อิติ ว่า “มยฺ อ.เรา ท. น สกฺขิสฺสาม
จักไม่อาจ คเหตุํ เพื่ออันจับ อิทานิ ในกาลนี้, (มยฺ) อ.เรา ท. อาคนฺตุวา มาแล้ว
เสฺว ในวันพรุ่งนี้ คณฺหิสฺสาม จักจับ” อิติ ดังนี้ เอเกโก คนหนึ่ง ๗ อาทาย ถือเอา

แล้ว **สาขาภุมมูจี้** ซึ่งกำแหงกึ่งไม้อันตนหักแล้ว **เอเกกั** กำหนึ่งๆ **ชนา** เป็นชน **สตตปิ** แม้เจ็ด (**หุตฺวา**) เป็นแล้ว **ปิทิตฺวา** ปิดแล้ว **ฉิทฺทานิ** ซึ่งช่อง ท. **สตต** เจ็ด **ปุกฺกมึสุ** หลีกไปแล้ว ๗

พวกเด็ก ๆ ประึกษากันว่า “พวกเราจักไม่สามารถเพื่อจะจับ” แต่ละคนช่วยกันเอากิ่งไม้ กำหนึ่งๆ ทั้ง ๗ คน ปิดช่องทั้ง ๗ แล้วก็หลีกไป

ทรรกา สุธรกัตฺตาใน ปุกฺกมึสุฯ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจาก “มยฺ สุธรกัตฺตาใน สกฺขิสฺสามฯ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจาก อิทานิ กาลสัตฺตมึใน สกฺขิสฺสาม คเหตุํ ตุมัถสัมปทานใน สกฺขิสฺสาม นศัพฺทํ ปฏิเสระใน สกฺขิสฺสาม, มยฺ สุธรกัตฺตาใน คณฺหิสฺสามฯ อาขยาตบทกัตฺตฺวาจาก เสฺว กาลสัตฺตมึใน คณฺหิสฺสาม อาคณฺตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน คณฺหิสฺสาม” อิติศัพฺทํ อาการะใน มนฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน อาทาย เอเกโก วิเสสนะของ ทรรกา เอเกกั วิเสสนะของ สาขาภุมมูจี้ฯ อวฺตตกัมมะใน อาทายฯ สมานกาลกิริยา ใน ปิทิตฺวา อปีศัพฺทํ อเปกขัถตะเข้ากับ สตตฯ วิเสสนะของ ชนาฯ วิกติกัตฺตาใน หุตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปิทิตฺวา สตต วิเสสนะของ ฉิทฺทานิฯ อวฺตตกัมมะใน ปิทิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุกฺกมึสุฯ

๕๖. เต ปุณฺทิวเส ตํ โครธํ อมนสิกริตฺวา อณฺณสุมึ ปเทเส คาวีโย วิจาเรตฺวา สตตเม ทิวเส คาวีโย อาทาย คจฺจนฺตา ตํ วมุมิกั ทิสฺวา สตี ปฏิลภิตฺวา “กา ญฺ โข ตสฺสา โครทาย ปวตฺตีติ อตฺตนา อตฺตนา ปิทิตานิ ฉิทฺทานิ วิวริสุฯ

เต (ทรรกา) ปุณฺทิวเส ตํ โครธํ อมนสิกริตฺวา อณฺณสุมึ ปเทเส คาวีโย วิจาเรตฺวา สตตเม ทิวเส คาวีโย อาทาย คจฺจนฺตา ตํ วมุมิกั ทิสฺวา สตี ปฏิลภิตฺวา “กา ญฺ โข (โหติ) ตสฺสา โครทาย ปวตฺตีติ (วตฺวา) อตฺตนา อตฺตนา ปิทิตานิ ฉิทฺทานิ วิวริสุฯ

ปุณฺทิวเส ในวันรุ่งขึ้น **เต (ทรรกา)** อ.เด็ก ท. เหล่านั้น **อมนสิกริตฺวา** ไม่กระทำไว้ในใจแล้ว **ตํ โครธํ** ซึ่งเหี้ยตัวนั้น **คาวีโย** ยังแม่โค ท. **วิจาเรตฺวา** ให้เที่ยวไปแล้ว **อณฺณสุมึ ปเทเส** ในประเทศอื่น **อาทาย** พาเอาแล้ว **คาวีโย** ซึ่งแม่โค ท. **คจฺจนฺตา** ไปอยู่ **ทิวเส** ในวัน **สตตเม** ที่เจ็ด **ทิสฺวา** เห็นแล้ว **ตํ วมุมิกั** ซึ่งจอมปลวกนั้น **ปฏิลภิตฺวา** ได้เฉพาะแล้ว **สตี** ซึ่งสติ **วตฺวา** กล่าวแล้ว **อิติ** ว่า “**ปวตฺติ** อ.ความ เป็นไป **ตสฺสา โครทาย** แห่งตัวเหี้ยนั้น **กา ญฺ โข** เป็นอย่างไรหนอแล **(โหติ)** ย่อม

เป็น” อิติ ดังนี้ วิวรีสุ เป็ดแล้ว จิตุทานิ ซึ่งช่อง ท. อุตตนา อุตตนา ปิทิตานิ
อัน- อันตน อันตน ปิดแล้ว ฯ

พวกเด็ก ๆ เหล่านั้น วันรุ่งขึ้น ไม่ใส่ใจเหยยตัวนั้น ไส้แม่โคทั้งหลายไปในสถานที่อื่น ใน
วันที่ ๗ พาเอาแม่โคทั้งหลายไป เห็นจอมปลวก กลับได้สติ กล่าวว่า “ความเป็นไป
ของเหยยเป็นอย่างไรบ้างหนอ” ช่วยกันเปิดช่องที่แต่ละคนปิดกันเอาไว้

เต วิเสสณะของ ทารกาฯ สุททกัตตานิ วิวรีสุฯ อาชยาตบทกัตตวาจก ปุณทิวเส
กาลสัตตมมีใน อมนสิกริตวา ต วิเสสณะของ โคธฯ อุตตกัมมะใน อมนสิกริตวาฯ
ปุพพกาลกิริยาใน วิจาเรตวา อณฺณสมิ วิเสสณะของ ปเทเสฯ วิสยาธาระใน วิจาเรตวา
คาวิโย การิตกัมมะใน วิจาเรตวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน อาทาย สุตตเม วิเสสณะของ
ทิวเสฯ กาลสัตตมมีใน อาทาย คาวิโย อุตตกัมมะใน อาทายฯ สมานกาลกิริยา
ใน คจจนฺตฯ อัมภันตริกิริยาของ ทารกา ต วิเสสณะของ วมุมิกฯ อุตตกัมมะใน
ทิสฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปฏฺฐิลิตวา สตี อุตตกัมมะใน ปฏฺฐิลิตวาฯ ปุพพกาลกิริยา
ใน วตฺวา “ปวตฺติ สุททกัตตานิ โหติฯ อาชยาตบทกัตตวาจก กา วิกติกัตตานิ โหติ
นุคฺคัพท ปุจจนฺตเถ โขคฺคัพท วจนาลังการะ ตสฺสา วิเสสณะของ โคธายฯ สามีสัมพันธะ
ใน ปวตฺติ” อิติคฺคัพท อาการะใน วตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน วิวรีสุ อุตตนา สองบท
อนภิตกัตตานิ ปิทิตานิฯ วิเสสณะของ จิตุทานิฯ อุตตกัมมะใน วิวรีสุ ฯ

๕๗. โคธา ซีวิตะ นีรลยา หุตฺวา อฏฺฐิจมฺมาวเสสา ปเวธมานา นิกฺขมิ ฯ

โคธา อ.เหยย นีรลยา เป็นสัตว์มีความอาลัยออกแล้ว ซีวิตะ ในชีวิต หุตฺวา เป็น
แล้ว อฏฺฐิจมฺมาวเสสา ตัวมีหนังหุ้มกระดูกอันเหลือลง ปเวธมานา สันอยู่ นิกฺขมิ
ออกไปแล้ว ฯ

เหยยเป็นสัตว์หมดอาลัยในชีวิต มีตัวเหลือหนังหุ้มกระดูก สันสะเทิม เดินออกไป

โคธา สุททกัตตานิ นิกฺขมิฯ อาชยาตบทกัตตวาจก ซีวิตะ ภินนาธาระใน นีรลยาฯ
วิกติกัตตานิ หุตฺวาฯ ปุพพกาลกิริยาใน ปเวธมานา อฏฺฐิจมฺมาวเสสา วิเสสณะของ
โคธา ปเวธมานา อัมภันตริกิริยาของ โคธา ฯ

๕๘. เต ต่ ทิสฺวา อนุกรมป์ กตฺวา “มา นั มาเรถ, สตุตฺตาหิ ฉินฺนภตฺตา ชาตาทิ ตสฺสา ปิฎฺฐิจิ ปริมชฺชิตฺวา “สุเขน คจฺฉาหิตี วิสฺสชฺเชสุํ ๕

เต (ทารกา) ต่ (โคธั) ทิสฺวา อนุกรมป์ กตฺวา “(ตุเมเห) มา นั (โคธั) มาเรถ, (สา โคธา) สตุตฺตาหิ ฉินฺนภตฺตา ชาตาทิ (วตฺวา) ตสฺสา (โคธาย) ปิฎฺฐิจิ ปริมชฺชิตฺวา “(ตุว) สุเขน คจฺฉาหิตี (วจเนน) วิสฺสชฺเชสุํ ๕

เต (ทารกา) อ.เต็ก ท. เหล่านั้น ทิสฺวา เห็นแล้ว ต่ โคธั ซึ่งเหี้ยนั้น กตฺวา กระทำ แล้ว อนุกรมป์ ซึ่งความเอ็นดู (วตฺวา) กล่าวแล้ว อิติ ว่า “(ตุเมเห) อ.ท่าน ท. มา นั (โคธั) มาเรถ ของงอย่า ยังเหี้ยนั้น ให้ตาย, (สา โคธา) อ.เหี้ยนั้น ฉินฺนภตฺตา เป็น สัตว์มีภักตรอันตัดแล้ว สตุตฺตาหิ สิ้นวันเจ็ด ชาตา เกิดแล้ว” อิติ ดังนี้ ปริมชฺชิตฺวา ลูบคลำแล้ว ปิฎฺฐิจิ ซึ่งหลัง ตสฺสา (โคธาย) ของเหี้ยนั้น วิสฺสชฺเชสุํ ปล่อยไปแล้ว (วจเนน) ด้วยคำ อิติ ว่า “(ตุว) อ.เจ้า คจฺฉาหิ จงไป สุเขน ตามสบาย” อิติ ดังนี้ ๕

พวกเด็ก ๆ เหล่านั้นเห็นเหี้ยนั้นทำความเอ็นดู กล่าวว่า “พวกท่านอย่าฆ่าเหี้ยตัวนั้น เหี้ยนั้นขาดอาหารถึง ๗ วัน” ลูบหลังของเหี้ยนั้น ปล่อยไปด้วยพร้อมกับพูดว่า “จงไป ตามสบายเถิด”

เต วิเสสฺนะของ ทารกาฯ สุกฺทกัถฺตาใน วิสฺสชฺเชสุํฯ อาชยาตบทกัถฺตฺวาจก ต่ วิเสสฺนะของ โคธัฯ อวฺตตกัถฺมะใน ทิสฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน กตฺวา อนุกรมป์ อวฺตตกัถฺมะใน กตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺวา “ตุเมเห เหตุกัถฺตาใน มาเรถฯ อาชยาตบทเหตุกัถฺตฺวาจก มาศัพฺท ปฏฺิเสธฺระใน มาเรถ นั วิเสสฺนะของ โคธัฯ การิตกัถฺมะใน มาเรถ, สา วิเสสฺนะของ โคธาฯ สุกฺทกัถฺตาใน ชาตาฯ กิตบทกัถฺตฺวาจก สตุตฺตาหิ อัจจันตสังโยคะใน ฉินฺน- ฉินฺนภตฺตา วิกิตกัถฺตาใน ชาตา” อิติศัพฺท อากาธฺระใน วตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปริมชฺชิตฺวา ตสฺสา วิเสสฺนะของ โคธายฯ สามีสัสมัพันธฺระใน ปิฎฺฐิจิฯ อวฺตตกัถฺมะใน ปริมชฺชิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน วิสฺสชฺเชสุํ “อหิ สุกฺทกัถฺตาใน คจฺฉาหิฯ อาชยาตบทกัถฺตฺวาจก สุเขน ตติยาวิเสสฺนะใน คจฺฉาหิ” อิติศัพฺท สรุปะใน วจเนนฯ กรณฺะใน วิสฺสชฺเชสุํ ๕

.....
.....
.....

๕๙. เต โคธาย อมาริตตตฺตา นิริเย ตาว น ปจฺจิสฺส ๗

เต (ทารกา) โคธาย (อตุตนา) อมาริตตตฺตา นิริเย ตาว น ปจฺจิสฺส ๗

เต (ทารกา) อ.เด็ก ท. เหล่านั้น น ปจฺจิสฺส ไม่ใหม่แล้ว นิริเย ในนรก ตาว ก่อน
โคธาย (อตุตนา) อมาริตตตฺตา เพราะความที่แห่งเหี้ย เป็นสัตว์ อันตน ไม่ให้ตาย
แล้ว ๗

เด็ก ๆ เหล่านั้น ไม่ใหม่ในนรกก่อน เพราะไม่ได้ฆ่าเหี้ยให้ตาย

เต วิเสสนะของ ทารกา ๗ สุททกัตตาใน ปจฺจิสฺส ๗ อาชยาตบทกัตตฺวาจก โคธาย ภาวาภิ-
สัมพันธะใน อมาริตตตฺตา อตุตนา อนภิกิตกัตตาใน อมาริต- อมาริตตตฺตา เหตุใน ปจฺจิสฺส
นิริเย วิสยาธาระใน ปจฺจิสฺส ตาว กิริยาวิเสสนะใน ปจฺจิสฺส นคัพท ๗ ปฏิเสธะใน ปจฺจิสฺส ๗

๖๐. เต ปน สตุต ชนา เอกโต หุตฺวา จุทฺทสฺส อตุตภาเวสฺส สตุต สตุต ทิวสานิ
ฉินฺนภตฺตา อหฺสิ ๗

เต ปน สตุต ชนา เอกโต หุตฺวา จุทฺทสฺส อตุตภาเวสฺส สตุต สตุต ทิวสานิ ฉินฺนภตฺตา
อหฺสิ ๗

ปน แต่ว่า ชนา อ.ชน ท. สตุต เจ็ด เต เหล่านั้น หุตฺวา เป็น เอกโต โดยความ
เป็นอันเดียวกัน ฉินฺนภตฺตา เป็นผู้มัตร์อันขาดแล้ว ทิวสานิ สิ้นวัน ท. สตุต เจ็ด
สตุต เจ็ด อตุตภาเวสฺส ในอตุตภาพ ท. จุทฺทสฺส สิบสี อหฺสิ ได้เป็นแล้ว ๗
แต่พวกชน ๗ คนเหล่านั้น เป็นโดยความเป็นเหมือนกัน ได้เป็นผู้ขาดอาหารครั้งละ ๗
วัน ใน ๑๔ อตุตภาพ

ปน ปักขันตรโชตกะ เต กิตฺติ สตุต กิตฺติ วิเสสนะของ ชนา ๗ สุททกัตตาใน อหฺสิ ๗
อาชยาตบทกัตตฺวาจก เอกโต ตติยาวิเสสนะใน หุตฺวา ๗ ปุพพกาลกิริยาใน ฉินฺนภตฺตา
จุทฺทสฺส วิเสสนะของ อตุตภาเวสฺส ๗ วิสยาธาระใน ฉินฺนภตฺตา สตุต สองบท วิเสสนะ
ของ ทิวสานิ ๗ อัจฉันตสังโยคะใน ฉินฺนภตฺตา ๗ วิกิตกัตตาใน อหฺสิ ๗

๖๑. ตทา ภิกฺขเว ตุมฺเหหิ สตุตฺติ โคปาลเกหิ หุตฺวา ตํ กมฺมํ กตฺนฺหติ ๗

ภิกษุเว ดูก่อนภิกษุ ท. ตั กมม อ.กรรมนั้น ตุมเหติ อันเธอ ท. โคपालเกติ เป็น
เด็กเลี้ยงโค สตุตติ เจ็ด หุตฺวา เป็น กตฺ กระทำแล้ว ตทา ในกาลนั้น” อิติ ดังนี้ ฯ
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอที่เป็นคนเลี้ยงโค ๗ คน ได้กระทำกรรมนั้นไว้ในคราวนั้น
ภิกษุเว อาลปนะ ตั วิเสสนะของ กมมฺ ๑ วุตตกัมมะใน กตฺ ๑ กิตตบทกัมมวาทก ตทา
กาลสัตตมฺใน กตฺ ตุมเหติ อนภิตกัตตทาใน กตฺ สตุตติ วิเสสนะของ โคपालเกติ ๑
วิกตีกัตตทาใน หุตฺวา ๑ สมานกาลกิริยาใน กตฺ” อิติศัพท์ อากาละใน พุยาภาสิ ฯ

๖๒. เหว สตุถา เตหิ ปุฏฺจปุฏฺจํ ปณฺหํ พุยาภาสิ ฯ

เอว สตุถา เตหิ (ภิกษุหิ) ปุฏฺจปุฏฺจํ ปณฺหํ พุยาภาสิ ฯ

สตุถา อ.พระศาสดา พุยาภาสิ ทรงพยากรณ์แล้ว ปณฺหํ ซึ่งปัญหา เตหิ (ภิกษุหิ)
ปุฏฺจปุฏฺจํ อัน- อันภิกษุ ท. ทั้งทูลถามแล้วทั้งทูลถามแล้ว เหว ด้วยประการฉะนี้ ฯ

พระศาสดาทรงพยากรณ์ปัญหาที่ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นทั้งทูลถามแล้วทั้งทูลถามแล้ว
ด้วยประการฉะนี้

สตุถา สุทฺธกัตตทาใน พุยาภาสิ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก เหว ปการัตถะ เตหิ วิเสสนะ
ของ ภิกษุหิ ๑ อนภิตกัตตทาใน ปุฏฺจปุฏฺจํ ๑ วิเสสนะของ ปณฺหํ ๑ อวุตตกัมมะใน
พุยาภาสิ ฯ

๖๓. อเถโก ภิกษุ สตุถารํ อาห “กึ ปน ภาเนต ปาปกมมํ กตฺวา อากาเส อุปฺปตติสฺสาปิ
สมฺมุทํ ปกฺขนฺตสฺสาปิ ปพฺพตฺนฺตรํ ปวิฏฺจสฺสาปิ โมกฺโข นตฺถิติ ฯ

อถ ครั้งนั้น เอโก ภิกษุ อ.ภิกษุรูปหนึ่ง อาห กราบทูลแล้ว สตุถารํ กะพระศาสดา
อิติ ว่า “ภาเนต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ปน กึ โมกฺโข อ.ความพ้น (บุคคลสฺส)
ของบุคคล ปาปกมมํ กตฺวา อากาเส อุปฺปตติสฺสาปิ ผู้กระทำแล้ว ซึ่งกรรมอัน
ชั่ว เหาะขึ้นไปแล้ว ในอากาศบ้าง สมฺมุทํ ปกฺขนฺตสฺสาปิ ผู้แล่นไปแล้ว สู่สมุทรบ้าง
ปพฺพตฺนฺตรํ ปวิฏฺจสฺสาปิ ผู้เข้าไปแล้ว สู่ระหว่างแห่งภูเขาบ้าง นตฺถติ ย่อมไม่มี กึ
หรือ?” อิติ ดังนี้ ฯ

ที่นั่น ภิกษุรูปหนึ่งกราบทูลกับพระศาสดาว่า “ก็ ความพินของบุคคลผู้ทำกรรมชั่ว แล้ว เหาะไปในอากาศบ้าง แล่นไปยังมหาสมุทรบ้าง เข้าไปยังชอกเขาบ้าง ไม่มีเลยหรือ พระเจ้าข้า?”

อถ กาลสัตตมี เอโก วิเสสณะของ ภิกษุๆ สุกุทธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก สตุถาริ อกถิตกัมมะใน อาห “ภนเต อาลปะนะ ปน วากยารัมภโชตกะ โมกุโข สุกุทธกัตตาใน นตถิๆ กิริยาบทกัตตวาจาก ก็ ปุจณัตถะ ปาปกมมํ อวุตตกัมมะใน กตวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน อุปปตติตสฺส ปกฺขนฺตสฺส และ ปวิฏฺฐสฺส อากาเส วิสยาชาระ ใน อุปปตติตสฺส อปี สามศัฟท์ อเปกขัตถะเข้ากับ อุปปตติตสฺส ปกฺขนฺตสฺส และ ปวิฏฺฐสฺส อุปปตติตสฺส กัถิ ปกฺขนฺตสฺส กัถิ ปวิฏฺฐสฺส กัถิ วิเสสณะของ ปุคฺคฺลสฺสๆ สามีสัมพันธะใน โมกุโข สมุทฺทํ สัมปาปฺถนียกัมมะใน ปกฺขนฺตสฺส ปพฺพตฺนฺตรํ สัมปาปฺถนียกัมมะใน ปวิฏฺฐสฺส” อิติศัฟท์ อาการะใน อาห ๕

๖๔. สตุถา “เอเมว ภิกฺขเว อากาสาทิสฺสปี เอกปเทโสปี นตถิ, ยตฺร จิโต ปาปกมฺมาโต มุจฺเจยยาติ วตฺวา อนฺุสนฺธิ ฆฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมิ คาทมาห

“น อนฺุตฺถิกฺเข, น สมุทฺทมฺชฺเฆ,
น ปพฺพตฺตานํ วิวรํ ปวิสฺส,
น วิชฺชเต โส ชคตฺติปฺปเทโส,
ยตฺรภูจฺจิโต มุจฺเจยฺย ปาปกมฺมาติ ๕

สตุถา “เอเมว ภิกฺขเว อากาสาทิสฺสปี (ปเทเสสุ) เอกปเทโสปี นตถิ, ยตฺร (เอกปเทเส) จิโต (ปุคฺคฺโล) ปาปกมฺมาโต มุจฺเจยยาติ วตฺวา อนฺุสนฺธิ ฆฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมิ คาทมาห

“น อนฺุตฺถิกฺเข (จิโต ปุคฺคฺโล ปาปกมฺมา มุจฺเจยฺย),
น สมุทฺทมฺชฺเฆ (จิโต ปุคฺคฺโล ปาปกมฺมา มุจฺเจยฺย),
(ปุคฺคฺโล) น ปพฺพตฺตานํ วิวรํ ปวิสฺส (จิโต ปาปกมฺมา มุจฺเจยฺย),
น วิชฺชเต โส ชคตฺติปฺปเทโส,
(ปุคฺคฺโล) ยตฺร (ชคตฺติปฺปเทเส) จิโต มุจฺเจยฺย ปาปกมฺมาติ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา วตฺวา ตรีสแลแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ตูก่อนภิกษุ ท. เอวํ เอว อ.อย่างนั้นนั้นเทียว, (ปุคฺคฺโล) อ.บุคคล จิโต ผู้ดำรงอยู่แล้ว ยตฺร (เอกปเทเส)

ในประเทศหนึ่งใด มัจจุเจยย ฟิงพัน ปาปกมุต จากกรรมอันชั่ว, อากาสาทิสูปี (ปะเทเสสุ โส) เอกปะเทโสปี แม้อ.- ในประเทศ ท. แม้อากาศเป็นต้นหนา -ประเทศหนึ่งนั้น นตติ ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ อนุสนธิ ฆฏตวา ธมม เทเสนุโต เมื่อทรงสืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อาห ตรัสแล้ว อิม คาคถิ ซึ่งพระคาถานี้ อิติ ว่า

“(บุคคล) อ.บุคคล (จิต) ดำรงอยู่แล้ว อนุตลิกุเข ในอากาศ (มัจจุเจยย) ฟิงพัน (ปาปกมุต) จากกรรมอันชั่ว น หามีได้, (บุคคล) อ.บุคคล (จิต) ดำรงอยู่แล้ว สมุททมชฺเฌ ในท่ามกลางแห่งสมุทร (มัจจุเจยย) ฟิงพัน (ปาปกมุต) จากกรรมอันชั่ว น หามีได้, (บุคคล) อ.บุคคล ปวิสุส เข้าไปแล้ว วิวรึ สู้ชอง ปพพตานิ แห่งภูเขาท. (จิต) ดำรงอยู่แล้ว (มัจจุเจยย) ฟิงพัน (ปาปกมุต) จากกรรมอันชั่ว น หามีได้, (บุคคล) อ.บุคคล (จิต) ดำรงอยู่แล้ว ยตฺร (ชคตีปฺปะเทเส) ในประเทศแห่งแผ่นดินใด (มัจจุเจยย) ฟิงพัน (ปาปกมุต) จากกรรมอันชั่ว, โส ชคตีปฺปะเทโส อ.ประเทศแห่งแผ่นดินนั้น น วิชชติ ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อย่างนั้นนั่นแหละ, บุคคลดำรงอยู่ในประเทศแห่งหนึ่ง ฟิงพันจากกรรมชั่ว, ในบรรดาประเทศแม้อากาศเป็นต้น ประเทศแห่งหนึ่งนั้น ย่อมไม่มีเลย” ดังนี้ เมื่อทรงสืบต่ออนุสนธิแสดงธรรม จึงตรัสพระคาถานี้ว่า

“บุคคลผู้ดำรงอยู่ในอากาศ ฟิงพันจากบาปกรรม หามีได้, บุคคลผู้ดำรงอยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร ฟิงพันจากบาปกรรม หามีได้, บุคคลผู้เข้าไปยังช่องภูเขาทั้งหลายแล้วดำรงอยู่ ฟิงพันจากบาปกรรม หามีได้, บุคคลผู้ดำรงอยู่ในประเทศแห่งแผ่นดินใด ฟิงพันจากบาปกรรม, ประเทศแห่งแผ่นดินนั้น ย่อมไม่มี” ดังนี้

สตถา สุทฺถกัตตาโน อาหฺย อาชยตบทกัตตฺวาจก “ภิกฺขเว อาลปนฺนํ เอวคัพฺพํ อวชารณฺนํ เข้ากับ เหววฺย สัจจวาทกฺลิ่งคัตถะ, อปีคัพฺพํ อเปกขัตถะ เข้ากับ อากาสาทิสฺสุ วิเสสนฺนํของ ปเทเสสุฯ นิตฺถารณฺนํ ใน เอกปะเทโส อปีคัพฺพํ อเปกขัตถะ เข้ากับ

เอกปเทโส๑ นิทธารณียะและสุททกัตตาใน นตฺถิ๑ กิริยาบทกัตตฺวาจก, จิโต วิเสสนะของ ปุคฺคโล๑ สุททกัตตาใน มุจฺเจยฺย๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก ยตฺร วิเสสนะของ เอกปเทเส๑ วิสยาธาระใน จิโต ปาปกมฺมโต อปาทานใน มุจฺเจยฺย” อิติศัพท์ อาการะใน วตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ฆฎฺเฏตฺวา อนุสนฺธิ๑ อวุตตกัมมะใน ฆฎฺเฏตฺวา๑ สมานกาลกิริยาใน เทเสนฺโต ฐมฺมํ อวุตตกัมมะใน เทเสนฺโต๑ อัปฺภันตฺรกิริยาของ สตฺถา อิมํ วิเสสนะของ คาคํ๑ อวุตตกัมมะใน อาห

“จิโต วิเสสนะของ ปุคฺคโล๑ สุททกัตตาใน มุจฺเจยฺย๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก นศัพท์ ปฏฺฐิเสธนฺตถะ อนุตฺถิกฺเข วิสยาธาระใน จิโต ปาปกมฺมา อปาทานใน มุจฺเจยฺย, จิโต วิเสสนะของ ปุคฺคโล๑ สุททกัตตาใน มุจฺเจยฺย๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก นศัพท์ปฏฺฐิเสธนฺตถะ สมุทฺทมฺชเฒ วิสยาธาระใน จิโต ปาปกมฺมา อปาทานใน มุจฺเจยฺย, จิโต วิเสสนะของ ปุคฺคโล๑ สุททกัตตาใน มุจฺเจยฺย๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก นศัพท์ ปฏฺฐิเสธนฺตถะ ปพฺพตานิ สามีสัมพันธะใน วิวรํ๑ สัมปาปฺถนียกัมมะใน ปวิสฺส๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน มุจฺเจยฺย ปาปกมฺมา อปาทานใน มุจฺเจยฺย, โส วิเสสนะของ ชคตฺปิปปเทโส๑ สุททกัตตาใน วิชฺชติ๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก นศัพท์ ปฏฺฐิเสธะใน วิชฺชติ, จิโต วิเสสนะของ ปุคฺคโล๑ สุททกัตตาใน มุจฺเจยฺย๑ อาขยาตบทกัตตฺวาจก ยตฺร วิเสสนะของ ชคตฺปิปปเทเส๑ วิสยาธาระใน จิโต ปาปกมฺมา อปาทานใน มุจฺเจยฺย” อิติศัพท์ สฺรุปะใน อิมํ คาคํ ๕

๖๕. ตสฺสตุโถ “สเจ หิ โกจิ ‘อิมินา อุปาเยน ปาปกมฺมโต มุจฺจิสฺสามีติ อนุตฺถิกฺเข วา นีสึเทยฺย, จตฺราสีติโยชนสฺหสฺสคฺมภีรํ มหาสมุทฺทํ วา ปวิสฺเยย, ปพฺพตฺนฺตเร วา นีสึเทยฺย; เหนว ปาปกมฺมโต มุจฺเจยฺย, ปุรตฺถิมาทิสฺสุ หิ ชคตฺปิปปเทเสสุ ปจฺวีภาเคสุ, น โส วาลคฺคฺมตฺโตปิ โอกาโส อตฺถิ, ยตฺถ จิโต ปาปกมฺมโต มุจฺจิจฺจุสฺสกฺกฺกฺเณยฺยาติ ๕

ตสฺส (คาถาเวจนสฺส) อตฺโถ “สเจ หิ โกจิ (อหํ) อิมินา อุปาเยน ปาปกมฺมโต มุจฺจิสฺสามีติ (จินฺเตตฺวา) อนุตฺถิกฺเข วา นีสึเทยฺย จตฺราสีติโยชนสฺหสฺสคฺมภีรํ มหาสมุทฺทํ วา ปวิสฺเยย

ปพพตบุตร ภา นิสีเทย; (โส ปุคฺคโล) เนว ปาปกมฺมโต มฺจุเจยฺย, ปฺรุตฺติมาทิสฺสุ หิ
ชคตฺปิปปเทเสสฺสุ ปฺรวิภาเคสฺสุ, น โส วาลคฺคมตฺโตปิ โโอกาโส อตฺถิ, ยตฺถ (โอกาเส) จิตฺโต
(ปุคฺคโล) ปาปกมฺมโต มฺจุจิตฺตุํ สกฺกณฺเณยฺยาติ (ปณฺทิตฺเตน เวทิตฺตฺพฺโพ) ฯ

อตฺถโถ อ.เนื้อความ ตสฺส (คาถาจารย์ตสฺส) แห่งคำอันเป็นพระคาถานั้น อิติ ว่า “หิ ก็
สเจ ถ้าว่า โกจิ อ.ใครๆ (จินฺเตตฺตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า ‘(อหํ) อ.เรา มฺจุจิตฺตฺสามาหิ จัก
พัน ปาปกมฺมโต จากกรรมอันชั่ว อิมินา อุปาเยน ด้วยอุบายนี้’ อิติ ดังนี้ นิสีเทย
ฟังนั้น อนฺตฺลิกฺเข วา ในอากาศหรือ วา หรือว่า ปวิเสยฺย ฟังเข้าไป มหาสมฺมทฺทํ
ลุ่มมหาสมฺมทฺทํ จตฺตฺราสีติโยชนสทฺสคฺคมฺภีโร อันมีพันแห่งโยชนแปดสิบสี่เป็นส่วนเล็ก
วา หรือว่า นิสีเทย ฟังนั้น ปพพตบุตร ในระหว่างแห่งภูเขาไซรั, (โส ปุคฺคโล)
อ.บุคคลนั้น มฺจุเจยฺย ฟังพัน ปาปกมฺมโต จากกรรมอันชั่ว น เหว หามิได้นั้นเทียว,
หิ ด้วยว่า (ปุคฺคโล) อ.บุคคล จิตฺโต ผู้ดำรงอยู่แล้ว ยตฺถ (โอกาเส) ในโอกาสใด
สกฺกณฺเณยฺย ฟังอาจ มฺจุจิตฺตุํ เพื่ออันพัน ปาปกมฺมโต จากกรรมอันชั่ว ชคตฺปิปปเทเสสฺสุ
ในประเทศแห่งแผ่นดิน ท. ปฺรวิภาเคสฺสุ คือว่า ในส่วนแห่งแผ่นดิน ปฺรุตฺติมาทิสฺสุ
มีทิศตะวันออกเป็นต้น, โส โอกาโส อ.โอกาสนั้น วาลคฺคมตฺโตปิ แม้อันมีปลาย
แห่งชนทรายเป็นประมาณ อตฺถิ มีอยู่ น หามิได้” อิติ ดังนี้ (ปณฺทิตฺเตน) อันบัณฑิต
(เวทิตฺตฺพฺโพ) ฟังทราบ ฯ

บัณฑิตฟังทราบเนื้อความแห่งคำที่เป็นพระคาถานั้นว่า “ก็ถ้าว่า ใครๆ คิดว่า ‘ด้วย
อุบายนี้ เราจักพ้นจากบาปกรรม’ ดังนี้แล้ว ฟังนั้นในอากาศ ฟังเข้าไปยังมหาสมฺมทฺทํอัน
มีความลึก ๘๔,๐๐๐ โยชน หรือฟังนั้นในซอกภูเขา, บุคคลนั้นไม่พ้นจากบาปกรรม
ทั้งนั้น, ด้วยว่า บุคคลผู้ดำรงอยู่ในบรรดาประเทศแห่งแผ่นดินมีทิศตะวันออกเป็นต้น
คือ ที่เป็นส่วนแห่งแผ่นดิน โอกาสใด ฟังสามารถเพื่อที่จะพ้นจากบาปกรรม, โอกาส
นั้นแม้สักว่าปลายเส้นทราย ก็ไม่มีเลย”

อตฺถโถ วุตตกัมมะเน เวทิตฺตฺพฺโพๆ กิตฺตฺบถกัมมวาทจก ตสฺส วิเสสนะของ คาถาจารย์ตสฺสๆ
สามีสัมพันธ์ใน อตฺถโถ “หิศัพท์ วากยารัมภชตฺตะกะ สเจ ปริกัปปัตถะ โกจิ สฺฐทฺทกัตฺตา
ใน นิสีเทย สองบทและ ปวิเสยฺย นิสีเทย สองบทก็ดี ปวิเสยฺย ก็ดี อาชยาตบถ
กัตฺตฺวาจก ‘อหํ สฺฐทฺทกัตฺตาใน มฺจุจิตฺตฺสามาหิฯ อาชยาตบถกัตฺตฺวาจก อิมินา วิเสสนะของ
อุปายะนๆ ภาระใน มฺจุจิตฺตฺสามาหิ ปาปกมฺมโต อปาทานใน มฺจุจิตฺตฺสามาหิ’ อิติศัพท์ อาการะ

ใน จินตตวาท ปุพพกาลกิริยาใน นิสีเทยฺย ปวิเสยฺย และนิสีเทยฺย อนตฺตลิกฺเข วิสยา-
 ธาระใน นิสีเทยฺย วา สามคฺัพท์ ปทวิกปปีตตะเข้ากับ อนตฺตลิกฺเข นิสีเทยฺย, จตุราสีติ-
 โยชนสทฺสคฺคฺมกัรึ มหาสมุทฺทํ ปวิเสยฺย และ ปพฺพตฺตฺนเร นิสีเทยฺย จตุราสีติโยชน-
 สทฺสคฺคฺมกัรึ วิเสสณะของ มหาสมุทฺทํ สัมปาปุณฺเณกัมมะใน ปวิเสยฺย ปพฺพตฺตฺนเร
 วิสยาธาระใน นิสีเทยฺย; โส วิเสสณะของ ปุคฺคโลจฺจ สุตฺถกัตฺตานิ มุจฺเจยฺย อาขยาดบท
 กัตฺตฺวาจกฺ เอวคฺัพท์ อวธารณะเข้ากับ นจฺจ คฺัพท์ ปฏฺฐิเสชนัตตะ ปาปกมฺมโต อปาทาน
 ใน มุจฺเจยฺย, หิคฺัพท์ ผลโชตกะ ปุรตฺตฺมาทิสฺสู วิเสสณะของ ชคฺติปฺปเทเสสฺสู และ ปจฺวี-
 ภาเคสฺสู ชคฺติปฺปเทเสสฺสู กัตฺติ ปจฺวีภาเคสฺสู กัตฺติ วิสยาธาระใน จิโต, อปีคฺัพท์ อเปกขัตตะ
 เข้ากับ วาลคฺคฺมตฺโต โส กัตฺติ วาลคฺคฺมตฺโต กัตฺติ วิเสสณะของ โอภาโสจฺจ สุตฺถกัตฺตานิ
 อตฺตฺติจฺจ อาขยาดบท กัตฺตฺวาจกฺ นคฺัพท์ ปฏฺฐิเสชนัตตะ, จิโต วิเสสณะของ ปุคฺคโลจฺจ
 สุตฺถกัตฺตานิ สกฺกฺุณฺเณยฺย อาขยาดบทกัตฺตฺวาจกฺ ยตฺถ วิเสสณะของ โอภาเสจฺจ
 วิสยาธาระใน จิโต ปาปกมฺมโต อปาทานใน มุจฺจิจฺจํ ตุมฺมตฺตสัมปทานใน สกฺกฺุณฺเณยฺย”
 อิตฺติคฺัพท์ สฺรฺุปะเน อตฺตฺโต ปณฺเฑเตน อนภฺหิตกัตฺตานิ เวทิตฺตฺโพ ๕

๖๗. เทสฺนาวสาเน เต ภิกฺขุ โสตาปตฺตฺติผลาทินิ ปาปุณฺเณสฺสู ๕

เทสฺนาวสาเน เต ภิกฺขุ โสตาปตฺตฺติผลาทินิ (อริยผลานิ) ปาปุณฺเณสฺสู ๕

เทสฺนาวสาเน ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา เต ภิกฺขุ อ.ภิกฺษุ ท. เหล่านั้น
 ปาปุณฺเณสฺสู บรรลุแล้ว (อริยผลานิ) ซึ่งอริยผล ท. โสตาปตฺตฺติผลาทินิ มีโสตาปตฺตฺติผล
 เป็นต้น ๕

เวลาจบพระเทศนา ภิกฺษุเหล่านั้น บรรลุอริยผลทั้งหลายมีโสตาปตฺตฺติผล เป็นต้น

เทสฺนาวสาเน กาลสัตฺตมฺมีใน ปาปุณฺเณสฺสู เต วิเสสณะของ ภิกฺขุจฺจ สุตฺถกัตฺตานิ ปาปุณฺเณสฺสุจฺจ
 อาขยาดบทกัตฺตฺวาจกฺ โสตาปตฺตฺติผลาทินิ วิเสสณะของ อริยผลานิจฺจ สัมปาปุณฺเณกัมมะ
 ใน ปาปุณฺเณสฺสู ๕

๖๘. สมฺปตฺตฺตฺมหาชนสฺสาปิ สาทฺตฺติกา ฐมฺมเทสฺนา อโหสีติ ๕

ฐมฺมเทสฺนา อ.พระธรรมเทศนา สาทฺตฺติกา เป็นเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจาอันมี

ประโยชน์ อโหสิ ได้มีแล้ว สมบูรณ์มหาชนสุสาปิ แม่แก่มหาชนผู้ถึงพร้อมแล้ว อิติ
ตั้งนี้แล ฯ

พระธรรมเทศนา ได้เป็นพระเทศนาเป็นไปกับด้วยวาจา มีประโยชน์ แม่แก่มหาชน
ผู้ถึงพร้อมแล้ว ตั้งนี้แล

ธมฺมเทศนา สุทรกัถตฺตานิ อโหสิฯ อาชยาตบทกัถตฺตวาจก อปีศัพฺพ อเปกษัถเเข้ากัถ
สมฺบูรณ์มหาชนสุสาฯ สัมปทานใน อโหสิ สาตฺถิกา วิกัถกัถตฺตานิ อโหสิ อิติศัพฺพ
สมาปนะ ฯ

.....

ตโยชนวตฺถุ ฯ

ตโยชนวตฺถุ (นิฎฺฐิตํ) ฯ

ตโยชนวตฺถุ อ.เรื่องแห่งชนสามคน (นิฎฺฐิตํ) จบแล้ว ฯ

ตโยชนวตฺถุ สุทรกัถตฺตานิ นิฎฺฐิตํฯ กิตฺตบทกัถตฺตวาจก ฯ

จบเรื่องชน ๓ คน

—————

วิเคราะห์ศัพท์กิตติ์ สมาสและตัทธิต

ตโยชนวตถุ

เป็นฉฎฐิตูปปริสส์มาส โดยมีอสมาททิกุสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ตโย ชนา ตโยชนา. (ติ + ชน) อสมาททิกุสมาส
 ชนา อ.ชน ท. ตโย ลาม ตโยชนา ชื่อว่าตโยชน. (ชน ๓ คน)
๒. ตโยชนานัน วตถุ ตโยชนวตถุ. (ตโยชน + วตถุ) ฉฎฐิตูปปริสส์มาส
 วตถุ อ.เรื่อง ตโยชนานัน แห่งชนสามคน ท. ตโยชนวตถุ ชื่อว่าตโยชนวตถุ. (เรื่องชน ๓ คน)

ทสสันตถาย

เป็นจตุตถิตูปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

ทสสันสส อตถาย ทสสันตถาย. (ทสสัน + อตถ)

อตถาย เพื่อประโยชน์ ทสสันสส แก่การเห็น ทสสันตถาย ชื่อว่าทสสันตถ. (ประโยชน์แก่การเห็น, ประโยชน์แก่การเฝ้า)

คามวาสีโน, ชนา

เป็นสัดตมิตูปปริสส์มาส, กิตันตสมาส, กัตตรูป, ตสสีสสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

คาเม วสนติ สีเสนาติ คามวาสีโน, ชนา. (คามสททูปปท + วส นิวาเส ในการอยู่ + ณีปัจจย)

(เย ชนา) อ.ชน ท. เหล่าใด วสนติ ย่อมอยู่ คาเม ในหมู่บ้าน สีเสน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ชนา) อ.ชน ท. เหล่านั้น คามวาสีโน ชื่อว่าคามวาสี (ผู้อยู่ในหมู่บ้านโดยปกติ), ได้แก่ชนทั้งหลาย.

อาสนสาลา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อาสนญจ ตี สาลา จาติ อาสนสาลา. (อาสน + สาลา)

อาสนัน จ อ.เป็นที่นั่งด้วย ต อ.เป็นที่นั่งนั้น สาลา จ เป็นโรงด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อาสน-สาลา ชื่อว่าอาสนสาลา. (โรงเป็นที่นั่ง, หอฉัน)

ยาคุซซุซัง

เป็นสำนวนอาหารทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ยาคุ จ ซซุซังญจ ยาคุซซุซัง. (ยาคุ + ซซุซัง)

ยาคุ จ อ.ข้าวยาคุด้วย ซซุซัง จ อ.ของอันบุคคลพึงเคี้ยวด้วย ยาคุซซุซัง ชื่อว่ายาคุซซุซัง.
(ข้าวยาคุและของอันบุคคลพึงเคี้ยว)

ปัญทปาดเวลา

เป็นฉันทวิธีตีปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปัญทปาดสล์ เวลา ปัญทปาดเวลา. (ปัญทปาด + เวลา)

เวลา อ.เวลา ปัญทปาดสล์ แห่งการบิณฑบาต ปัญทปาดเวลา ชื่อว่าปัญทปาดเวลา. (เวลา
แห่งการบิณฑบาต)

สุปพยณชานานิ

เป็นฉันทวิธีตีปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สุปญจ พยณชณญจ สุปพยณชานานิ. (สุป + พยณชณ)

สุป จ อ.แกงด้วย พยณชณ จ อ.กับด้วย สุปพยณชานานิ ชื่อว่าสุปพยณชณ. (แกงและกับทั้ง
หลาย)

อคติช่าลา

เป็นฉันทวิธีตีปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อคติสล์ ช่าลา อคติช่าลา. (อคติ + ช่าลา)

ช่าลา อ.เปลว อคติสล์ แห่งไฟ อคติช่าลา ชื่อว่าอคติช่าลา. (เปลวไฟ)

ติณกรพ

เป็นฉันทวิธีตีปริสสมาส, มัชฌิมโลปะ, ลข วิการคัพพ์ มีวิเคราะห์ว่า

ติณสล์ วิกาโร กรพ ติณกรพ. (ติณ + วิการ + กรพ)

กรพ อ.เสวียน วิกาโร อันเป็นวิการ ติณสล์ แห่งหญ้า ติณกรพ ชื่อว่าติณกรพ. (เสวียนหญ้า)

ติณวลลิลิเวจิต, กาโก

เป็นตติยัตปปริสสมาส โดยมีจัญฐิตปปริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ติณสฺส วลฺลึ ติณวลลึ. (ติณ + วลฺลึ) จัญฐิตปปริสสมาส
วลฺลึ อ.เกสิยว ติณสฺส แห่งหญฺ้า ติณวลลึ ชื่อว่าติณวลลึ. (เกสิยวหญฺ้า)
๒. ติณวลลึยา ปลิเวจิต ติณวลลิลิเวจิต, กาโก. (ติณวลลึ + ปลิเวจิต) ตติยัตปปริส
สมาส

(กาโก) อ.กา ติณวลลึยา อันเกสิยวแห่งหญฺ้า ปลิเวจิต พัวพันแล้ว ติณวลลิลิเวจิต
ชื่อว่าติณวลลิลิเวจิต (อันเกสิยวหญฺ้าพัวพันแล้ว), ได้แก่กา.

คามมชฺโณ

เป็นจัญฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- คามสฺส มชฺโณ คามมชฺโณ. (คาม + มชฺโณ)
มชฺโณ อ.ท่ามกลาง คามสฺส แห่งหมู่บ้าน คามมชฺโณ ชื่อว่าคามมชฺโณ. (ท่ามกลางหมู่บ้าน)

กตกมฺม

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- กตญจ ตํ กมฺมญจติ กตกมฺม. (กต + กมฺม)
กตํ จ อ.อันถูกกระทำแล้วด้วย ตํ อ.อันถูกกระทำแล้วนั้น กมฺมํ จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ กตกมฺมํ ชื่อว่ากตกมฺม. (กรรมที่กระทำแล้ว)

สมุทฺทมชฺโณ

เป็นจัญฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

- สมุทฺทสฺส มชฺโณ สมุทฺทมชฺโณ. (สมุทฺท + มชฺโณ)
มชฺโณ อ.ท่ามกลาง สมุทฺทสฺส แห่งสมุทร สมุทฺทมชฺโณ ชื่อว่าสมุทฺทมชฺโณ. (ท่ามกลางสมุทร)

ปจฺมวโย

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปจฺโม จ โส วยฺ จาติ ปจฺมวโย. (ปจฺม + วย)

ปจฺโม จ อ.ที่หนึ่งด้วย โส อ.ที่หนึ่งนั้น วยฺ จ เป็นวัยด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปจฺมวโย
ชื่อว่าปจฺมว. (วัยที่ ๑, ปจฺมวัย)

ทสฺสนียา, ภริยา

เป็นสังสฺฏฐาทิอเนกตถตฺทิต มิวฺเคราะหฺว่า

ทสฺสนํ อรทตีติ ทสฺสนียา, ภริยา. (ทสฺสน + อียปัจจย)

(ยา ภริยา) อ.ภรรยาใด อรทติ ย่อมควร ทสฺสนํ ซึ่งการเห็น อิติ เพราะเหตุนี้ (สา ภริยา)
อ.ภรรยาหนึ่ง ทสฺสนียา ชื่อว่าทสฺสนียา (ผู้ควรซึ่งการดู, ผู้นำชม), ได้แก่ภรรยา.

นาวิก, บุริโส

เป็นสังสฺฏฐาทิอเนกตถตฺทิต มิวฺเคราะหฺว่า

นาวาย ตรตีติ นาวิก, บุริโส. (นาวา + นิภปัจจย)

(โย บุริโส) อ.บุรุษใด ตรติ ย่อมข้าม นาวาย ด้วยเรือ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส บุริโส)
อ.บุรุษนั้น นาวิก ชื่อว่านาวิก (ผู้ข้ามด้วยเรือ), ได้แก่บุรุษ.

มรณภยตฺชฺชิตา, อิตฺถิ

เป็นตติยาตฺปปริสฺสมาส โดยปัญจมีตฺปปริสฺสมาสอยู่ภายใน มิวฺเคราะหฺดังนี้

๑. มรณสฺมา ภยํ มรณภยํ. (มรณ + ภย) ปัญจมีตฺปปริสฺสมาส

ภยํ อ.ภย มรณสฺมา แต่ความตาย มรณภยํ ชื่อว่ามรณภย. (ภยแต่ความตาย)

๒. มรณภเยน ตฺชฺชิตา มรณภยตฺชฺชิตา, อิตฺถิ. (มรณภย + ตฺชฺชิตา) ตติยาตฺปปริสฺสมาส

(อิตฺถิ) อ.หญิง มรณภเยน ตฺชฺชิตา ผู้อันภยแต่ความตาย คุกคามแล้ว มรณภยตฺชฺชิตา
ชื่อว่ามรณภยตฺชฺชิตา (ผู้อันภยแต่ความตายคุกคามแล้ว), ได้แก่หญิง.

มหาวิริโว

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มิวฺเคราะหฺว่า

มหนฺโต จ โส ิริโว จาติ มหาวิริโว. (มหนฺต + ิริว)

มหนโต จ อ.ตั้งด้วย โส อ.ตั้งนั้น วิวโร จ เป็นเสียงร้องด้วย มหาวิวโร ชื่อว่ามหาวิวโร. (ร้องเสียงตั้ง)

สหพพารณานิ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สหพพานิ จ ตานิ อารณานิ จาติ สหพพารณานิ. (สหพ + อารณ)

สหพพานิ จ อ.ทั้งปวง ท. ด้วย ตานิ อ.ทั้งปวง ท. เหล่านั้น อารณานิ จ เป็นอารณด้วยอิติ เพราะเหตุนี้ สหพพารณานิ ชื่อว่าสหพพารณ. (อารณทั้งปวงทั้งหลาย)

อุทกปิฎุโจ

เป็นฉัฎฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อุทกสส ปิฎุโจ อุทกปิฎุโจ. (อุทก + ปิฎุจ)

ปิฎุโจ อ.หลัง อุทกสส แห่งน้ำ อุทกปิฎุโจ ชื่อว่าอุทกปิฎุจ. (หลังน้ำ)

วาลุกกุฎุ

เป็นฉัฎฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วาลุกาย กุฎุ วาลุกกุฎุ. (วาลุกา + กุฎุ)

กุฎุ อ.หม้อ วาลุกาย แห่งทราย วาลุกกุฎุ ชื่อว่าวาลุกกุฎุ. (หม้อทราย)

ปติตฎุจानิ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปติตฎุจ ตํ จานญจาติ ปติตฎุจानิ. (ปติต + จาน)

ปติตํ จ อ.เป็นที่ตกไปแล้วด้วย ตํ อ.เป็นที่ตกไปแล้วนั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปติตฎุจानิ ชื่อว่าปติตฎุจान. (ที่เป็นที่ตกไปแล้ว)

มจจกจจปา

เป็นอิตริตโรยคทวันทสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มจจนา จ กจจปา จ มจจกจจปา. (มจจ + กจจป)

มัจฉา จ อ.ปลา ท. ด้วย กจจปลา จ อ.เต่า ท. ด้วย มจจกจปลา ชื่อว่ามจจกจจป.
(ปลาและเต่าทั้งหลาย)

อิจจิตฎุจจัน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อิจจิตฎุจจัน ต่ จานญจาทิ อิจจิตฎุจจัน. (อิจจิต + จาน)

อิจจิต จ อ.เป็นที่อันถูกปรารถนาแล้วด้วย ต่ อ.เป็นที่อันถูกปรารถนาแล้วนั้น จาน จ เป็นที่
ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ อิจจิตฎุจจัน ชื่อว่าอิจจิตฎุจจัน. (ที่เป็นที่อันถูกปรารถนาแล้ว, ที่เป็นที่ปรารถนา
แล้ว)

วสนฎุจจัน

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วสนญจ ต่ จานญจาทิ วสนฎุจจัน. (วสน + จาน)

วสน จ อ.เป็นที่อยู่ด้วย ต่ อ.เป็นที่อยู่นั้น จาน จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ วสนฎุจจัน
ชื่อว่าวสนฎุจจัน. (ที่เป็นที่อยู่)

รตติภาโค

เป็นฉฎฐิตปปริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

รตติยา ภาโค รตติภาโค. (รตติ + ภาค)

ภาโค อ.ส่วน รตติยา แห่งราตรี รตติภาโค ชื่อว่ารตติภาโค. (ส่วนแห่งราตรี)

กุกุฏาคารมตโต, ปาสาณ

เป็นฉฎฐิตวิปทตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีวิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาสอยู่ภายใน มี
วิเคราะห์ดังนี้

๑. กุกุฏญจ ต่ อคารญจาทิ กุกุฏาคาร. (กุกุฏ + อคาร) วิเสสนบุพพทกัมมธรรยสมาส

กุกุฏ จ อ.ยอดด้วย ต่ อ.ยอดนั้น อคาร จ เป็นเรือนด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
กุกุฏาคาร ชื่อว่ากุกุฏาคาร. (เรือนยอด)

๒. กุกุฏาคาร มตตา ยสชาติ กุกุฏาคารมตโต, ปาสาณ. (กุกุฏาคาร + มตตา) ฉฎฐิตวิปท-
ตลยาธิกรณพหุพีทิสมาส

ภูฏาคาริ อ.เรื้อนยอต มตดา เป็นประมาณ ยลล์ (ปาสาณลล์) แห่งกัอนทินไต (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุั้น (โล ปาสาณ) อ.กัอนทินั้น ภูฏาคารมตุโต ชื่อว่าภูฏาคารมตุต (มีเรื้อนยอต เป็นประมาณ, ประมาณเท่าเรื้อนยอต, ลักว่าเรื้อนยอต), ไต้แกกัอนทิน.

เลณทวาริ

เป็นฉัฎฐิตูปุริลล์มาส มีวิเคราะหว่า

เลณลล์ ทวาริ เลณทวาริ. (เลณ + ทวาร)

ทวาริ อ.ประตุ เลณลล์ แห่งถ้ำ เลณทวาริ ชื่อว่าเลณทวาร. (ประตุถ้ำ)

เนวาสลิกา, ภิกขุ

เป็นลั้งลัญจาทิอเนกัตตตติต มีวิเคราะหว่า

นิวาเส นียตุตา เนวาสลิกา, ภิกขุ. (นิวาเส + ติภัจจย)

(ภิกขุ) อ.ภิกษุ ท. นียตุตา ประกอบแล้ว นิวาเส ในที่อยู่ เนวาสลิกา ชื่อว่าเนวาสลิก (ผู้ประกอบ แล้วในที่อยู่, ผู้เป็นเจ้าของ), ไต้แกภิกษุทั้งหลาย.

อาคนตุกภิกขุ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยลล์มาส มีวิเคราะหว่า

อาคนตุกา จ เต ภิกขุ จาติ อาคนตุกภิกขุ. (อาคนตุก + ภิกขุ)

อาคนตุกา จ อ.ผู้จรมมา ท. ด้วย เต อ.ผู้จรมมา ท. เหล่าั้น ภิกขุ จ เป็นภิกษุด้วย อิติ เพราะเหตุั้น อาคนตุกภิกขุ ชื่อว่าอาคนตุกภิกขุ. (ภิกษุผู้จรมมา, ภิกษุผู้เป็นอาคนตุกะ, พระอาคนตุกะ)

มหาปาสาณ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยลล์มาส มีวิเคราะหว่า

มทนต์ จ โล ปาสาณ จาติ มหาปาสาณ. (มทนต์ + ปาสาณ)

มทนต์ จ อ.ใหญ่ด้วย โล อ.ใหญ่ั้น ปาสาณ จ เป็นแผ่นหินด้วย อิติ เพราะเหตุั้น มหาปาสาณ ชื่อว่ามหาปาสาณ. (แผ่นหินใหญ่)

ปวิฏฐภิกขุ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมาส มิวีเคราะห์ว่า
 ปวิฏฐา จ เต ภิกขุ จาติ ปวิฏฐภิกขุ. (ปวิฏฐ + ภิกขุ)
 ปวิฏฐา จ อ.ผู้เข้าไปแล้ว ท. ด้วย เต อ.ผู้เข้าไปแล้ว ท. เหล่านั้น ภิกขุ จ เป็นภิกษุด้วย
 อิติ เพราะเหตุนี้ ปวิฏฐภิกขุ ชื่อว่าปวิฏฐภิกขุ. (ภิกษุผู้เข้าไปแล้วทั้งหลาย)

สตัดตาหิ

เป็นสมาทานทีคุสมาส มิวีเคราะห์ว่า
 สตัด อทา สตัดตาหิ. (สตัด + อท)
 อทา อ.วัน ท. สตัด เจต สตัดตาหิ ชื่อว่าสตัดตาหิ. (เจตวัน, หนึ่งสัปดาห์)

ฉาตซ์ฌตตา, อาคนตุภิกขุ

เป็นตติยาดัปปริสสมาส มิวีเคราะห์ว่า
 ฉาเตน ฌตตา ฉาตซ์ฌตตา, อาคนตุภิกขุ. (ฉาต + ฌตต)
 (อาคนตุภิกขุ) อ.ภิกษุผู้จรมมา ท. ฉาเตน อันความทิว ฌตตา แผลดเผาแล้ว ฉาตซ์ฌตตา
 ชื่อว่าฉาตซ์ฌตต (ผู้อันความทิวแผลดเผาแล้ว), ได้แก่ภิกษุอาคนตุภิกขุทั้งหลาย.

มหาทุกขิ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธรรยสมาส มิวีเคราะห์ว่า
 มหนตญจ ตั ทุกขญจาติ มหาทุกขิ. (มหนต + ทุกข)
 มหนต จ อ.ใหญ่ด้วย ตั อ.ใหญ่นั้น ทุกขิ จ เป็นทุกขิด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ มหาทุกขิ
 ชื่อว่ามหาทุกขิ. (ทุกขิใหญ่)

อนตรามคคิ

เป็นนิบาตบุพพะ อพยยิภาวสมาส มิวีเคราะห์ว่า
 มคคสส อนตรา อนตรามคคิ. (อนตรา + มคค)
 อนตรา ในระหว่าง มคคสส แห่งหนทาง อนตรามคคิ ชื่อว่าอนตรามคคิ. (ระหว่างทาง)

กตปฏิสนฺถารว, ภิกขุ

เป็นจตุตถัตถวิปทฺตลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า
 กโต ปฏิสนฺถาโร เยสนฺติ กตปฏิสนฺถารว, ภิกขุ. (กต + ปฏิสนฺถาร)
 ปฏิสนฺถาโร อ.ปฏิสนฺถาน (สฺตถารว) อันพระคาสดา กโต ทรงกระทำแล้ว เยสฺ (ภิกขุณ) แก่
 ภิกขุ ท. เหล่าใด (อตฺถิ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต ภิกขุ) อ.ภิกขุ ท. เหล่านั้น กตปฏิสนฺถารว
 ชื่อว่ากตปฏิสนฺถาร (ผู้มีปฏิสนฺถารอันพระคาสดาทรงกระทำแล้ว), ได้แก่ภิกษุทั้งหลาย.

ทิจฺจานุญฺตานิ, การณานิ

เป็นวิเสสโนภยบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า
 ทิจฺจานิ จ ตานิ อนุญฺตานิ จาติ ทิจฺจานุญฺตานิ, การณานิ. (ทิจฺจ + อนุญฺต)
 (การณานิ) อ.เหตุ ท. (อตฺตนา) ทิจฺจานิ จ อันอันตน เห็นแล้วด้วย (อตฺตนา) อนุญฺตานิ จ
 อันอันตนเสวยแล้วด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ทิจฺจานุญฺตานิ ชื่อว่าทิจฺจานุญฺต (อันตนทั้งเห็นแล้วทั้งเสวย
 แล้ว), ได้แก่เหตุทั้งหลาย.

โกธากิฏฺโต, กสโก

เป็นตติยาดปฺปรีสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า
 โกธเณ อภิฏฺโต โกธากิฏฺโต, กสโก. (โกธ + อภิฏฺต)
 (กสโก) อ.ชวฺนา โกธเณ อันความโกรธ อภิฏฺโต ครอบงำแล้ว โกธากิฏฺโต ชื่อว่าโกธากิฏฺต
 (อันความโกรธครอบงำแล้ว), ได้แก่ชวฺนา.

ปลาลปิณฺโท

เป็นฉฺฐีสฺตปฺปรีสฺสมาส มีวิเคราะหฺว่า
 ปลาลสฺส ปิณฺโท ปลาลปิณฺโท. (ปลาล + ปิณฺท)
 ปิณฺโท อ.ก้อน ปลาลสฺส แห่งฟาง ปลาลปิณฺโท ชื่อว่าปลาลปิณฺท. (ก้อนฟาง)

ปาปกมฺม

เป็นวิเสสโนภยบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะหฺว่า

ปาปญจ ตํ กम्मญจาติ ปापกम्मํ. (ปาป + กम्म)

ปาปํ จ อ.อันชั่วด้วย ตํ อ.อันชั่วนั้น กम्मํ จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปापกम्मํ
ชื่อว่าปาปกम्म. (กรรมชั่ว, บาปกรรม)

ทีฆรัตตํ

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทีฆา จ สํ รัตติ จาติ ทีฆรัตตํ. (ทีฆ + รัตติ)

ทีฆา จ อ.อันยาวนานด้วย สํ อ.อันยาวนานนั้น รัตติ จ เป็นราตรีด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
ทีฆรัตตํ ชื่อว่าทีฆรัตต. (ราตรีอันยาวนาน)

วิปากาวเสโส

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

วิปากो จ โส อวเสโส จาติ วิปากาวเสโส. (วิปาก + อวเสส)

วิปากो จ อ.วิปากด้วย โส อ.วิปากนั้น อวเสโส จ เป็นของเหลือลงด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
วิปากาวเสโส ชื่อว่าวิปากาวเสส. (วิปากที่เหลือ, เศษวิปาก)

กากโยนิ

เป็นฉนฺฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

กากลสฺส โยนิ กากโยนิ. (กากล + โยนิ)

โยนิ อ.กำเนิด กากลสฺส แห่งกา กากโยนิ ชื่อว่ากากโยนิ. (กำเนิดแห่งกา)

สตัดกขตตุํ

เป็นอพยยัตถิต มีวิเคราะห์ว่า

สตัดสฺ วาเรสฺ สตัดกขตตุํ. (สตัด + กขตตุ)

วาเรสฺ ในวาระ ท. สตัดสฺ เจต สตัดกขตตุํ ชื่อว่าสตัดกขตตุ. (๗ ครั้ง)

อุทกาทรณโกฏฏณปนนาทีน, สัพพกิจจانی

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหีสมาส โดยมีฉัฏฐีตฺปปริสฺสมาส และอิตรียคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อุทกสฺส อาทรณฺ อุกาทฺรณฺ. (อุทก + อาทรณ) ฉัฏฐีตฺปปริสฺสมาส
อาทรณฺ อ.การนำมา อุทกสฺส ซึ่งน้ำ อุทกาทรณฺ ชื่อว่าอุทกาทรณ. (การนำน้ำมา)
๒. อุทกาทรณญจ โฏฏฏณญจ ปจนญจ อุทกาทรณโกฏฏณปนนาทีน. (อุทกาทรณ + โฏฏฏณ + ปจน) อิตรียคทวันทสมาส

อุทกาทรณฺ จ อ.การนำมาซึ่งน้ำด้วย โฏฏฏณฺ จ อ.การดำด้วย ปจนฺ จ อ.การหุงด้วย อุทกาทรณโกฏฏณปนนาทีน ชื่อว่าอุทกาทรณโกฏฏณปน. (การนำน้ำมา การดำ และการหุงทั้งหลาย)

๓. อุทกาทรณโกฏฏณปนนาทีน อาที เยสนฺติ อุทกาทรณโกฏฏณปนนาทีน, วตฺตฺนิน. (อุทกาทรณโกฏฏณปน + อาที) ฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหีสมาส

อุทกาทรณโกฏฏณปนนาทีน อ.การนำมาซึ่งน้ำ การดำ และการหุง ท. อาที เป็นต้น เยสฺ (สัพพกิจจانی) แห่งกิจทั้งปวง ท. เหล่าใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ สัพพกิจจانی) อ.กิจทั้งปวง ท. เหล่านั้น อุทกาทรณโกฏฏณปนนาทีน ชื่อว่าอุทกาทรณโกฏฏณปนนาที (มีการนำน้ำมา การดำ และการหุงเป็นต้น), ได้แก่กิจทั้งปวงทั้งหลาย.

สัพพกิจจانی

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

สัพพานิน จ ตานิน กิจจานิน จาติ สัพพกิจจานิน. (สัพพ + กิจจ)

สัพพานิน จ อ.ทั้งปวง ท. ด้วย ตานิน อ.ทั้งปวง ท. เหล่านั้น กิจจานิน จ เป็นกิจด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น สัพพกิจจานิน ชื่อว่าสัพพกิจจ. (กิจทั้งปวงทั้งหลาย)

ทารุปนณนาทีน, วตฺตฺนิน

เป็นฉัฏฐีทวีปทตฺลยาธิกรณพหุพีหีสมาส โดยมีอิตรียคทวันทสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. ทารุ จ ปณณญจ ทารุปนณนาทีน. (ทารุ + ปณณ) อิตรียคทวันทสมาส

ทารุ จ อ.ฟันด้วย ปณณฺ จ อ.ฝักด้วย ทารุปนณนาทีน ชื่อว่าทารุปนณ. (ฟันและฝักทั้งหลาย)

๒. ทารุปณณานิ อาทิ เยสนฺติ ทารุปณณาทินี, วัตตุนิ. (ทารุปณณ + อาทิ) ฌัฏฐี-
ทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส

ทารุปณณานิ อ.พินและฝัก ท. อาทิ เป็นต้น เยสฺ (วัตตุนิ) แห่งวัตตฺ ท. เหล่าใด (สนฺติ)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (ตานิ วัตตุนิ) อ.วัตตฺ ท. เหล่านั้น ทารุปณณาทินี ชื่อว่าทารุปณณาทิ มีพิน
และท่อนไม้เป็นต้น), ได้แก่วัตตฺทั้งหลาย.

ทหรมนุสฺสา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทหฺรา จ เต มนุสฺสา จาติ ทหรมนุสฺสา. (ทหฺร + มนุสฺส)

ทหฺรา จ อ.ทนุํม ท. ด้วย เต อ.ทนุํม ท. เหล่านั้น มนุสฺสา จ เป็นมนุษย์ด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ ทหรมนุสฺสา ชื่อว่าทหรมนุสฺส. (มนุษย์ทนุํมทั้งหลาย)

สุนฺชลฺลทโก

เป็นทติยาตปฺปรีสฺสฺมาส, มัจเฆโลปะ, ลบ โปสกคฺัพท์ มีวิเคราะห์ว่า

สุนฺชํ โปสกโก ลฺลทโก สุนฺชลฺลทโก. (สุนฺช + โปสก + ลฺลทโก)

ลฺลทโก อ.นายพราน โปสกโก ผู้เลี้ยง สุนฺชํ ซึ่งสุนฺช สุนฺชลฺลทโก ชื่อว่าสุนฺชลฺลทโก. (นายพราน
ผู้เลี้ยงสุนฺช, พรานสุนฺช)

เลทฺททฺตฺทาทินี, วัตตุนิ

เป็นฌัฏฐีทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส โดยมีอิตรียคทวันทสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. เลทฺทฺ จ ทณฺโท จ เลทฺททฺตฺทาทา. (เลทฺทฺ + ทณฺท) อิตรียคทวันทสฺมาส

เลทฺทฺ จ อ.กอนฺดินด้วย ทณฺโท จ อ.ท่อนไม้ด้วย เลทฺททฺตฺทาทา ชื่อว่าเลทฺททฺตฺทาทา.
(กอนฺดินและท่อนไม้ทั้งหลาย)

๒. เลทฺททฺตฺทาทา อาทิ เยสนฺติ เลทฺททฺตฺทาทาทินี, วัตตุนิ. (เลทฺททฺตฺทาทา + อาทิ) ฌัฏฐี-

ทวิปทตฺลยาธิกรณพหุพีทิสฺมาส

เลทฺททฺตฺทาทา อ.กอนฺดินและท่อนไม้ ท. อาทิ เป็นต้น เยสฺ (วัตตุนิ) แห่งวัตตฺ ท. เหล่าใด
(สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ วัตตุนิ) อ.วัตตฺ ท. เหล่านั้น เลทฺททฺตฺทาทาทินี ชื่อว่าเลทฺททฺตฺทาทาทิ
มีกอนฺดินและท่อนไม้เป็นต้น), ได้แก่วัตตฺทั้งหลาย.

อนมตคโค, สัสวโร

เป็นฉฐฐฐวิปทตลยาธิกรณพทพพิทิสมาส โดยมปีปรกเสลทวันทสมาส วิเสสนบุพพททกัมมธารย-
สมาส และนนิบาตบุพพททกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. ปุพโพ จ อคโค จ อคคา. (ปุพพ + อคค) ปเรกเสลทวันทสมาส
 ปุพโพ จ อ.เป็องตันด้วย อคโค จ อ.ทีลุตด้วย อคคา ชื่อว่าอคค. (เป็องตันและทีลุต)
๒. อนุคจฉิยมานา จ เต อคคา จาติ อนุคจฉิยมานคคา. (อนุคจฉิยมาน + อคค)

วิเสสนบุพพททกัมมธารยสมาส

อนุคจฉิยมานา จ อ.อันบุคคลตามไปอยู่ ท. ด้วย เต อ.อันบุคคลตามไปอยู่ ท. เหล่านั้น
 อคคา จ เป็นเป็องตันและทีลุตด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น อนุคจฉิยมานคคา ชื่อว่าอนุคจฉิยมานคค. (เป็อง
 ต้นและทีลุตอันบุคคลตามไปอยู่)

๓. น อมตา อนมตา. (น + อมต) นนิบาตบุพพททกัมมธารยสมาส, นคัพททล้งมีอรรธ อนุ
 อมตา อ.อันตามไปถูกรู้แล้ว น ทามีได้ อนมตา ชื่อว่าอนมต. (อันตามไปไม่ถูกรู้แล้ว)
๔. อนมตา อนุคจฉิยมานคคา ยลส่าติ อนมตคโค, สัสวโร. (อนมต + อคค) ฉฐฐฐวิปท-
 ตลยาธิกรณพทพพิทิสมาส, ลป อนุคจฉิยมาน คัพท

อนุคจฉิยมานคคาอ.เป็นเป็องตันและทีลุตอันบุคคลตามไปอยู่ท. อนมตาอันตามไปไม่ถูกรู้แล้ว
 ยลส (สัสวรส) แห่งสงสาร์ไต (อติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โล สัสวโร) อ.สงสาร์นั้น อนมตคโค ชื่อว่า
 อนมตคค, ไต้แก่สงสาร์. (มีเป็องตันและทีลุตอันบุคคลตามไปอยู่รู้ไม่ได้แล้ว)

อภูตปุพโพ, ช่ายา วา ปติ วา

เป็นอชุตตตลสมาส โดยมีนนิบาตบุพพททกัมมธารยสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. น ภูโต อภูโต, ช่ายา วา ปติ วา. (น + ภูต) นนิบาตบุพพททกัมมธารยสมาส
 (ช่ายา วา เป็นภรรยาหรือ ปติ วา หรือว่าเป็นสามี) ภูโต เป็นแล้ว น ทามีได้
 อภูโต ชื่อว่าอภูต (ไม่เป็นแล้ว), ไต้แก่ภรรยาหรือสามี.
๒. อภูโต ปุพพนติ อภูตปุพโพ, ช่ายา วา ปติ วา. (อภูต + ปุพพ) อชุตตตลสมาส
 (ช่ายา วา เป็นภรรยาหรือ ปติ วา หรือว่าเป็นสามี) อภูโต ไม่เป็นแล้ว ปุพพ ในกาล
 ก่อน อภูตปุพโพ ชื่อว่าอภูตปุพพ (ไม่เป็นแล้วในกาลก่อน, ไม่เคยเป็นแล้ว), ไต้แก่ภรรยาหรือสามี.

อติมตโต, ลีเนโท

เป็นฉันทลักษณ์ทวิบาทตุลยาธิกรณพหุพหพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 อติกา มตตา ยสฺสาติ อติมตโต, ลีเนโท. (อติ + มตตา)
 มตตา อ.ประมาณ อติกา อันยิ่ง ยสฺส (ลีเนทฺส) แห่งความรักใด (อติ) มีอยู่ อติ เพราะ
 เหตุนี้ (ลี ลีเนโท) อ.ความรักนั้น อติมตโต ชื่อว่าอติมต (มีประมาณยิ่ง), ได้แก่ความรัก.

ตจจกฺกุโฏ

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ตจฺจโ จ โส กุโฏ จาติ ตจจกฺกุโฏ. (ตจจ + กุโฏ)
 ตจฺจโ จ อ.เปล่าด้วย โส อ.เปล่านั้น กุโฏ จ เป็นหม้อด้วย อติ เพราะเหตุนี้ ตจจกฺกุโฏ
 ชื่อว่าตจจกฺกุ. (หม้อเปล่า)

อุทกฺกุจฺจัน

เป็นฉันทลักษณ์ปฺปฺริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 อุทกฺกสฺส จฺจัน อุทกฺกุจฺจัน. (อุทก + จฺจัน)
 จฺจัน อ.ที่ อุทกฺกสฺส แห่งน้ำ อุทกฺกุจฺจัน. (ที่แห่งน้ำ)

มจฺจรกฺกตา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 มจฺจรฺรา จ สฺสา กฺกตา จาติ มจฺจรกฺกตา. (มจฺจรฺรา + กฺกตา)
 มจฺจรฺรา จ อ.อันอ่อนหวานด้วย สฺสา อ.อันอ่อนหวานนั้น กฺกตา จ เป็นวาจาเป็นเครื่องกล่าวด้วย
 อติ เพราะเหตุนี้ มจฺจรกฺกตา ชื่อว่ามจฺจรกฺกตา. (วาจาอันอ่อนหวาน, วาจาอันไพเราะ)

รชฺชุกฺโกฏฺติ

เป็นฉันทลักษณ์ปฺปฺริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 รชฺชฺยา โกฏฺติ รชฺชุกฺโกฏฺติ. (รชฺชฺ + โกฏฺติ)
 โกฏฺติ อ.ปลาย รชฺชฺยา แห่งเชือก รชฺชุกฺโกฏฺติ ชื่อว่ารชฺชุกฺโกฏฺติ. (ปลายเชือก)

อุทกาภิมุโข, กุโณ

เป็นทวีปทมิฬนาถิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะหว่า

อุทกสส อภิมุข ชลสาติ อุทกาภิมุโข, กุโณ. (อุทก + อภิมุข)

อภิมุข อ.หน้าเฉพาะ อุทกสส ต่อหน้า ชลส (กุณสส) แห่งหม้อไต้ (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะ
เหตุนั้น (โล กุโณ) อ.หม้อนั้น อุทกาภิมุโข ชื่อว่าอุทกาภิมุข (มีหน้าเฉพาะต่อหน้า), ได้แก่หม้อ.

อตุตถาวาสตี

เป็นฉัฐตีตปุริสสมาส มีวิเคราะหว่า

อตุตถาวาน สตี อตุตถาวาสตี. (อตุตถาว + สตี)

สตี อ.ร้อย อตุตถาวาน แห่งอตุตถภาพ ท. อตุตถาวาสตี ชื่อว่าอตุตถาวาสตี. (หนึ่งร้อยอตุตถภาพ)

พาราณสีวาสิโน, โคपालทารกา

เป็นฉัฐตีตปุริสสมาส, กิตันตสมาส, กิตันตสมาส, ตัสสิลสาธนะ มีวิเคราะหว่า

พาราณสีย วสนติ สีเลนาติ พาราณสีวาสิโน, โคपालทารกา. (พาราณสีลทูปปท + วสน
นิวาเส ในการอยู่ + ณีปัจจย)

(เย โคपालทารกา) อ.เด็กผู้รักษาซึ่งโค ท. เหล่าไต้ วสนติ ย่อมอยู่ พาราณสีย ในเมือง
พาราณสี สีเลน โดยปกติ อิติ เพราะเหตุนั้น (เต โคपालทารกา) อ.เด็กผู้รักษาซึ่งโค ท. เหล่านั้น
พาราณสีวาสิโน ชื่อว่าพาราณสีวาสิ (ผู้อยู่ในเมืองพาราณสีโดยปกติ), ได้แก่เด็กเลี้ยงโคทั้งหลาย.

โคपालทารกา

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส โดยมีทุตียาตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. คาโว ปาเลนตีติ โคपालา, ทารกา. (โคสทูปปท + ปาล รกษเณ ในการรักษา + อ
ปัจจย) ทุตียาตปุริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตุรูป, กัตตุสาธนะ

(เย ทารกา) อ.เด็ก ท. เหล่าไต้ ปาเลนติ ย่อมรักษา คาโว ซึ่งโค ท. อิติ เพราะเหตุ
นั้น (เต ทารกา) อ.เด็ก ท. เหล่านั้น โคपालา ชื่อว่าโคपाल (ผู้รักษาโค), ได้แก่เด็กทั้งหลาย.

๒. โคपालา จ เต ทารกา จาติ โคपालทารกา. (โคपाल + ทารก) วิเสสนบุพพท-
กัมมธารยสมาส

โคपालา จ อ.ผู้รักษาซึ่งโค ท. ด้วย เต อ.ผู้รักษาซึ่งโค ท. เหล่านั้น ทารกา จ เป็นเด็กด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น โคपालทารกา ชื่อว่าโคपालทารก. (เด็กเลี้ยงโคทั้งหลาย)

อฏวิปปเทโส

เป็นจัญญิต์ปปริสส์มาส มีวิเคราะห์ว่า

อฏเวีย ปเทโส อฏวิปปเทโส. (อฏวี + ปเทส)

ปเทโส อ.ประเทศ อฏเวีย แห่งตง อฏวิปปเทโส ชื่อว่าอฏวิปปเทส. (ประเทศแห่งตง)

สตัดตาหวาริ

เป็นจัญญิต์ปปริสส์มาส โดยมีสมาหารทิสฺมาอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สตัด อหา สตัดาห. (สตัด + อท) สสมาหารทิสฺมา

อหา อ.วัน ท. สตัด เจ็ด สตัดาห ชื่อว่าสตัดาห. (เจ็ดวัน, หนึ่งสัปดาห์)

๒. สตัดาหสฺส วาโร สตัดาหวาริ. (สตัดาห + วาร) จัญญิต์ปปริสส์มาส

วาโร อ.วาระ สตัดาหสฺส แห่งวันเจ็ด สตัดาหวาริ ชื่อว่าสตัดาหวาร. (วาระแห่งวันเจ็ด, วาระหนึ่งสัปดาห์)

มหาโคธา

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า

มหนตี จ ส่า โคธา จาติ มหาโคธา. (มหนตี + โคธา)

มหนตี จ อ.ใหญ่ด้วย ส่า อ.ใหญ่นั้น โคธา จ เป็นเหยี่ยว อิติ เพราะเหตุนั้น มหาโคธา ชื่อว่ามหาโคธา. (เหยี่ยวใหญ่)

สาขามงคฺมุจฺจิ

เป็นจัญญิต์ปปริสส์มาส โดยมีวิเสสนุตฺตรบทกัมมธารยสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สาขา จ ส่า มงคา จาติ สาขามงคา. (สาข + มงคา) วิเสสนุตฺตรบทกัมมธารย-
สฺมาส

สาขา จ อ.กิ่งไม้ด้วย ส่า อ.กิ่งไม้นั้น มงคา จ อันตนหักแล้วด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น สาขามงคา ชื่อว่าสาขามงคา. (กิ่งไม้ที่หักแล้ว)

๒. สาขาภงคทาย มุฏฺฉิ สาขาภงคมุฏฺฉิ. (สาขาภงค + มุฏฺฉิ) จัณฐิตฺตปฺปฺริสฺสฺมาส
มุฏฺฉิ อ.ก่า สาขาภงคทาย แห่งกิงไม้อันตนหักแล้ว สาขาภงคมุฏฺฉิ ชื่อว่าสาขาภงคมุฏฺฉิ.
(ก่าแห่งกิงไม้ที่ตนหักแล้ว)

อฏฺฉิจมฺมวเสสฺสา, โคธา

เป็นจันฐิตฺตวิปทฺตลยาธิกรณพทุพพีทิสฺมาส โดยมีสมาหารทิกุสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะหฺตั้งนี้

๑. อฏฺฉิ จ จมฺมณฺจ อฏฺฉิจมฺม. (อฏฺฉิ + จมฺม) สมาหารทิกุสฺมาส
อฏฺฉิ จ อ.กระตุกด้วย จมฺม จ อ.หนึ่งด้วย อฏฺฉิจมฺม ชื่อว่า อฏฺฉิจมฺม. (กระตุกและ
หนึ่ง)

๒. อฏฺฉิจมฺม อวเสสฺโส ยสฺสาติ อฏฺฉิจมฺมวเสสฺสา, โคธา. (อฏฺฉิจมฺม + อวเสส) จัณฐิตฺตวิปท-
ตฺลยาธิกรณพทุพพีทิสฺมาส

อฏฺฉิจมฺม อ.กระตุกและหนึ่ง อวเสสฺโส อันเหลืออลง ยสฺสา (โคธาย) แห่งเทียไต (อดีต)
มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (สา โคธา) อ.เทียนี้ อฏฺฉิจมฺมวเสสฺสา ชื่อว่าอฏฺฉิจมฺมวเสสฺสา (มีกระตุก
และหนึ่งอันเหลืออลง), ไต่แก้เทีย.

ฉินฺนภตฺตา, โคธา

เป็นจันฐิตฺตวิปทฺตลยาธิกรณพทุพพีทิสฺมาส มีวิเคราะหฺที่ว่า

ฉินฺน ภตฺตฺ ยสฺสาติ ฉินฺนภตฺตา, โคธา. (ฉินฺน + ภตฺต)

ภตฺตฺ อ.ภัต ฉินฺน อันขาดแล้ว ยสฺสา (โคธาย) ของเทียไต (อดีต) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุ
นี้ (สา โคธา) อ.เทียนี้ ฉินฺนภตฺตา ชื่อว่าฉินฺนภตฺตา (ตัวมีภัตอันขาดแล้ว, ตัวขาดอาหาร), ไต่แก้
เทีย.

อมาริตตฺต

เป็นภาวตฺตทิตฺต มีวิเคราะหฺที่ว่า

๑. น มาริตา อมาริตา, โคธา. (น + มาริตา) นนิบาตบุพพบทกัมมชารยสฺมาส

(โคธา) อ.เทีย (อตฺตนา) มาริตา อันอันตนให้ตายแล้ว น ทาไมได้ อมาริตา ชื่อว่า
อมาริตา (ตัวอันตนไม่ให้ตายแล้ว), ไต่แก้เทีย.

๒. อมาริตาย ภาโว อมาริตตฺต. (อมาริตา + ตตฺตฺจจฺย) ภาวตฺตทิตฺต

ภาโว อ.ความเป็น (อตฺตนา) อมาริตาย (โคธาย) แห่งเทีย อันอันตนไม่ให้ตายแล้ว

อมาริตตุด์ ชื่อว่าอมาริตตุด. (ความที่เหี้ยเป็นสัตว์อันตนไม่ให้ตายแล้ว)

ปุณฺณปุณฺณโจ, ปณฺโท

เป็นวิเสสโนภยบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปุณฺณโจ จ โส ปุณฺณโจ จาติ ปุณฺณปุณฺณโจ. (ปุณฺณ + ปุณฺณ)

โส (ปณฺโท) อ.ปัญหานัน (เตติ ภิกขุติ) ปุณฺณโจ จ อันอันภิกษุ ท. เหล่านั้นตามแล้วด้วย (เตติ ภิกขุติ) ปุณฺณโจ จ อันอันภิกษุ ท. เหล่านั้นตามแล้วด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ปุณฺณปุณฺณโจ ชื่อว่า ปุณฺณปุณฺณ (อันภิกษุทั้งหลาย ทั้งตามแล้วทั้งตามแล้ว), ได้แก่ปัญหา.

ปพฺพตฺตฺนตรี

เป็นฉัฏฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ปพฺพตฺตฺส อฺนตรี ปพฺพตฺตฺนตรี. (ปพฺพต + อฺนตรี)

อนฺตรี อ.ระหว่าง ปพฺพตฺตฺส แห่งภูเขา ปพฺพตฺตฺนตรี ชื่อว่าปพฺพตฺตฺนตรี. (ระหว่างภูเขา)

เอกปเทโส

เป็นอสมาหรรทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอกโจ จ โส ปเทโส จาติ เอกปเทโส. (เอก + ปเทส)

เอกโจ จ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น ปเทโส จ เป็นประเทศด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เอกปเทโส ชื่อว่าเอกปเทส. (ประเทศหนึ่ง, สถานที่แห่งหนึ่ง)

อากาสาทินิ, จานานิ

เป็นฉัฏฐิตวิพทตุลยาธิกรณพหุพพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

อากาโส อาทิ เยสนฺติ อากาสาทินิ, จานานิ. (อากาส + อาติ)

อากาโส อ.อากาส์ อาติ เป็นต้น เยส (จานานิ) แห่งที่ ท. เหล่าใด (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (ตานิ จานานิ) อ.ที่ ท. เหล่านี้ อากาสาทินิ ชื่อว่าอากาสาติ (มีอากาส์เป็นต้น), ได้แก่ที่ทั้งหลาย.

ปาปกมม

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ปาปญจ ตํ กมมญจาติ ปาปกมม. (ปาป + กมม)
 ปาป จ อ.อันชั่วด้วย ตํ อ.อันชั่วนั้น กมม จ เป็นกรรมด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ ปาปกมม
 ชื่อว่าปาปกมม. (กรรมชั่ว, บาปกรรม)

สมุททมชฺโณ

เป็นฉฺฉฐิตปฺปฺริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สมุททสฺส มชฺโณ สมุททมชฺโณ. (สมุทท + มชฺโณ)
 มชฺโณ อ.ท่ามกลาง สมุททสฺส แห่งสมุทร สมุททมชฺโณ ชื่อว่าสมุททมชฺโณ. (ท่ามกลางสมุทร)

ชฺคติปปเทโส

เป็นฉฺฉฐิตปฺปฺริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 ชฺคติยา ปเทโส ชฺคติปปเทโส. (ชฺคติ + ปเทส)
 ปเทโส อ.ประเทศ ชฺคติยา แห่งแผ่นดิน ชฺคติปปเทโส ชื่อว่าชฺคติปปเทโส. (ประเทศแห่งแผ่นดิน)

จตุราสีติโยชนสทสฺสคฺมภีโร, มหาสมุทโท

เป็นฉฺฉฐิตวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพีทิสมาส โดยมีอสมาหารทิสมาส และฉฺฉฐิตปฺปฺริสสมาส
 อยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. จตุราสีติ โยชนานิ จตุราสีติโยชนานิ. (จตุราสีติ + โยชน) อสมาหารทิสมาส
 โยชนานิ อ.โยชน์ ท. จตุราสีติ แปดสิบสี่ จตุราสีติโยชนานิ ชื่อว่าจตุราสีติโยชน.
 (๘๔ โยชน์)
๒. จตุราสีติโยชนานิ สทสฺसानิ จตุราสีติโยชนสทสฺसानิ. (จตุราสีติโยชน + สทสฺส) ฉฺฉฐิต-
 ตปฺปฺริสสมาส
 สทสฺसानิ อ.พัน ท. จตุราสีติโยชนานิ แห่งโยชน์แปดสิบสี่ ท. จตุราสีติโยชนสทสฺसानิ
 ชื่อว่าจตุราสีติโยชนสทสฺส. (๘๔,๐๐๐ โยชน์)

๓. จตุราสี่ติโยชนสหสฺสํสาณิ คมฺภีโร ยสฺสาติ จตุราสี่ติโยชนสหสฺสํคมฺภีโร, มหาสฺมฺพุทฺโธ.
(จตุราสี่ติโยชนสหสฺสํ + คมฺภีโร) ฌัฏฐิตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาล

จตุราสี่ติโยชนสหสฺสํสาณิ อ.พันแห่งโยชนแปดสิบสี่ ท. คมฺภีโร เป็นส่วนเล็ก ยสฺส (มหา-
สฺมฺพุทฺธ) แห่งมหาสฺมฺพุทฺธใด (สนฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส มหาสฺมฺพุทฺโธ) อ.มหาสฺมฺพุทฺธ
นั้น จตุราสี่ติโยชนสหสฺสํคมฺภีโร ชื่อว่าจตุราสี่ติโยชนสหสฺสํคมฺภีโร (มี ๘๔,๐๐๐ โยชนเป็นส่วนเล็ก), ได้แก่
มหาสฺมฺพุทฺธ.

ปจฺวีภาคา

เป็นฌัฏฐิตฺปฺปริสฺสํมาล มีวิเคราะห์ว่า

ปจฺวียา ภาคา ปจฺวีภาคา. (ปจฺวี + ภาคา)

ภาคา อ.ส่วน ท. ปจฺวียา แห่งแผ่นดิน ปจฺวีภาคา ชื่อว่า ปจฺวีภาค. (ส่วนแผ่นดิน)

วาลคฺคฺมตฺโต, โอกาโส

เป็นฌัฏฐิตฺวิปทฺตุลยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาล โดยมีฌัฏฐิตฺปฺปริสฺสํมาลอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วาลสฺสํ อคฺโค วาลคฺโค. (วาล + อคฺค) ฌัฏฐิตฺปฺปริสฺสํมาล

อคฺโค อ.ปลาย วาลสฺสํ แห่งชนทราย วาลคฺโค ชื่อว่าวาลคฺค. (ปลายชนทราย)

๒. วาลคฺโค มตฺตา ยสฺสาติ วาลคฺคฺมตฺโต, โอกาโส. (วาลคฺค + มตฺตา) ฌัฏฐิตฺวิปทฺ-
ตุลยาธิกรณพหุพพิทิสฺมาล

วาลคฺโค อ.ปลายแห่งชนทราย มตฺตา เป็นประมาณ ยสฺส (โอกาสฺส) แห่งโอกาสฺโต
(อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส โอกาโส) อ.โอกาสฺนั้น วาลคฺคฺมตฺโต ชื่อว่าวาลคฺคฺมตฺต (มีปลาย-
ชนทรายเป็นประมาณ, ลักว่าปลายชนทราย), ได้แก่โอกาส.

เทสฺนาวสาณิ

เป็นฌัฏฐิตฺปฺปริสฺสํมาล มีวิเคราะห์ว่า

เทสฺนาย อวสาณิ เทสฺนาวสาณิ. (เทสฺนา + อวสาณ)

อวสาณิ อ.กาลเป็นที่สิ้นสุดลง เทสฺนาย แห่งพระเทศนา เทสฺนาวสาณิ ชื่อว่าเทสฺนาวสาณ. (เวลาจบ
พระเทศนา)

โสดาปัตติผลลาภินิ, อริยผลานิ

เป็นฉฬฐิติวิปทูลยาธิกรณพหุพพิที่สมาส มีวิเคราะห์ว่า
 โสดาปัตติผล ลาภินิ เยสํ ตานินิ โสดาปัตติผลลาภินิ, อริยผลานิ. (โสดาปัตติผล + ลาภินิ)
 โสดาปัตติผล อ.โสดาปัตติผล ลาภินิ เป็นต้น เยสํ (อริยผลานิ) แห่งอริยผล ท. เหล่าใด (อตุติ)
 มีอยู่, ตานินิ (อริยผลานิ) อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสดาปัตติผลลาภินิ ชื่อว่าโสดาปัตติผลลาภินิ (มีโสดาปัตติผล
 เป็นต้น), ได้แก่อริยผลทั้งหลาย.

สัมปัตตมहाจโน

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
 สัมปัตโต จ โส มหาจโน จาติ สัมปัตตมहाจโน. (สัมปัตต + มหาจโน)
 สัมปัตโต จ อ.ผู้ถึงพร้อมแล้วด้วย โส อ.ผู้ถึงพร้อมแล้วนั้น มหาจโน จ เป็นมหาจโนด้วย อิติ
 เพราะเหตุนี้ สัมปัตตมहाจโน ชื่อว่าสัมปัตตมहाจโน. (มหาจโนผู้ถึงพร้อมแล้ว)

สาตติกา

เป็นสหบุพพบทพหุพพิที่สมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. อตุโต อสสา อตุตติ อตุตติกา, วาจา. (อตุต + อิก) อัสนัตติตัตติ
 อตุโต อ.ประโยชน์ อสสา (วาจาย) แห่งวาจานั้น อตุติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้
 (สา วาจา) อ.วาจานั้น อตุตติกา ชื่อว่าอตุตติกา, ได้แก่วาจา. (อันมีประโยชน์)
๒. สห อตุตติกาย ยา วตุตติติ สาตติกา, เทสนา. (สห + อตุตติกา) สหบุพพบทพหุพพิที่-
 สมาส
 ยา (เทสนา) อ.เทศนาใด วตุตติติ ย่อมเป็นไป สห กับ อตุตติกาย (วาจาย) ด้วยวาจา
 อันมีประโยชน์ อิติ เพราะเหตุนี้ (สา เทสนา) อ.เทศนานั้น สาตติกา ชื่อว่าสาตติกา (อันเป็นไปกับ
 ด้วยวาจาอันมีประโยชน์), ได้แก่เทศนา.

๑๒. สุปปพุทธสกุทตถุ [๑๐๖]

สุปปพุทธสกุทตถุ (มยา วุจเต) ๕

สุปปพุทธสกุทตถุ อ.เรื่องแห่งเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ (มยา) อันข้าพเจ้า
(พระพุทโธมสะ) (วุจเต) จะกล่าว ๕

สุปปพุทธสกุทตถุ วุตตกัมมะใน วุจเตฯ อาชยาตบทกัมมวจาก
มยา อนภิตกัตตาใน วุจเต ๕

เรื่องเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ

๑. “น อนฺตลิกฺเข น สมฺมุตฺตมชฺเชติ อิมํ ฌมฺมเทสํ สตุถา นิคฺคธาธาเม วิหรนฺโต
สุปปพุทฺธํ สกุกํ อารพฺภ กเถสิ ๕

สตุถา นิคฺคธาธาเม วิหรนฺโต สุปฺพุทฺธํ สกุกํ อารพฺภ “น อนฺตลิกฺเข น สมฺมุตฺตมชฺเชติ
อิมํ ฌมฺมเทสํ กเถสิ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา วิหรนฺโต เมื่อประทับ นิคฺคธาธาเม ที่นิคฺคธาธาเม อารพฺภ
ทรงปรารภ สกุกํ ซึ่งเจ้าศากยะ สุปฺพุทฺธํ พระนามว่าสุปปพุทธะ กเถสิ ตรีส
แล้ว อิมํ ฌมฺมเทสํ ซึ่งพระธรรมเทศานี้ “น อนฺตลิกฺเข น สมฺมุตฺตมชฺเชติ ว่า
“น อนฺตลิกฺเข น สมฺมุตฺตมชฺเชติ” ดังนี้เป็นต้น ๕

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ที่นิคฺคธาธาเม ทรงปรารภเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ
ตรีสพระธรรมเทศานี้ว่า “น อนฺตลิกฺเข น สมฺมุตฺตมชฺเชติ” ดังนี้เป็นต้น

สตุถา สุกุทตถุใน กเถสิฯ อาชยาตบทกัตตวจาก “น อนฺตลิกฺเข น สมฺมุตฺตมชฺเชติ”
สรุปะใน อิติฯ ศัพท์ อาชยัตถะใน อิมํ ฌมฺมเทสํ อิมํ วิเสสณะของ ฌมฺมเทสํฯ
อวุตตกัมมะใน กเถสิ นิคฺคธาธาเม วิสาชาระใน วิหรนฺโตฯ อัปฺพันฺตริกิริยาของ
สตุถา สุปฺพุทฺธํ สันญญาวิเสสณะของ สกุกํฯ อวุตตกัมมะใน อารพฺภฯ สมานกาลกิริยา
ใน กเถสิ ๕

.....
.....

๒. โส กิร “อัย มม ชีตริ จเหตุเตตวา นิกขนุโต มม ปุตติ ปพพาเซตวา ตสฺส เวยฺยจฺจาเน จิโต จาติ อิเมหิ ทวีหิ การณฺเห สตุถริ อาฆาตํ พนฺธิตฺวา เอกทิวสํ “นทานิสฺส นิมฺนฺตฺนญฺจํ คฺนฺตฺวา ภูฏชิตฺุํ ทสฺสามิตฺติ คมนมคฺคํ ปิทฺทิตฺวา อนฺตรวีถิยํ สุํ ปิวฺนฺโต นิสฺสิทฺติ ฯ

โส กิร (สุปปพุทฺโธ) “อัย (สมโณ โคตโม) มม ชีตริ จเหตุเตตวา นิกขนุโต มม ปุตติ ปพพาเซตวา ตสฺส (มยฺหํ ปุตฺตฺตสฺส) เวยฺยจฺจาเน จิโต จาติ อิเมหิ ทวีหิ การณฺเห สตุถริ อาฆาตํ พนฺธิตฺวา เอกทิวสํ “(อหํ) น อิทานิ อสฺส (สมณฺสฺส โคตมฺสฺส) นิมฺนฺตฺนญฺจํ คฺนฺตฺวา ภูฏชิตฺุํ ทสฺสามิตฺติ (จินฺเตตฺวา) คมนมคฺคํ ปิทฺทิตฺวา อนฺตรวีถิยํ สุํ ปิวฺนฺโต นิสฺสิทฺติ ฯ

กิร ได้ยินว่า โส (สุปปพุทฺโธ) อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทฺธะนั้น พนฺธิตฺวา ทรงผูกแล้ว อาฆาตํ ซึ่งความอาฆาต สตุถริ ในพระศาสนา การณฺเห ด้วยเหตุ ท. ทวีหิ สอง อิเมหิ เหล่านี้ อิติ คือ “อัย (สมโณ โคตโม) อ.พระสมณะ ผู้โคตมนี้ จเหตุเตตวา ทิ้งแล้ว ชีตริ ซึ่งชิตา มม ของเรา นิกขนุโต เสด็จออกไปแล้ว จ ด้วย ปุตติ ยังบุตร มม ของเรา ปพพาเซตวา ให้บวชแล้ว จิโต ดำรงอยู่แล้ว เวยฺยจฺจาเน ในฐานะแห่งบุคคลผู้มีเวร ตสฺส (มยฺหํ ปุตฺตฺตสฺส) แห่งบุตร ของเรา นั้น จ ด้วย” (จินฺเตตฺวา) คิดแล้ว อิติ ว่า “(อหํ) อ.เรา น ทสฺสามิ จักไม่ให้ นิมฺนฺตฺนญฺจํ คฺนฺตฺวา ภูฏชิตฺุํ เพื่ออัน- ไป สูที่ที่เป็นที่นิมนต์ -แล้วจึงเสวย อสฺส (สมณฺสฺส โคตมฺสฺส) แก่พระสมณะ ผู้โคตมนี้ อิทานิ ในกาลนี้” อิติ ดังนี้ ปิทฺทิตฺวา ทรงปิดแล้ว คมนมคฺคํ ซึ่งหนทาง เป็นที่ไป ปิวฺนฺโต นิสฺสิทฺติ ประทับนั่งตั้งอยู่แล้ว สุํ ซึ่งสุรา อนฺตรวีถิยํ ในระหว่างแห่งถนน เอกทิวสํ ในวันหนึ่ง ฯ

ได้ยินว่า เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทฺธะนั้น ผูกอาฆาตในพระศาสนาด้วยเหตุ ๒ ประการเหล่านี้ คือ “พระสมณะโคตมนี้ทิ้งชิตาของเราออกบวชแล้ว และทำให้บุตรของเราบวช ดำรงอยู่ในฐานะผู้มีเวรต่อบุตรของเรานั้น” ดังนี้ วันหนึ่ง คิดว่า “เราจะไม่ให้ เพื่อจะไปสูที่นิมนต์แล้วจึงเสวยแก่พระสมณะโคตมนี้ในบัดนี้” ปิดทางเป็นที่เสด็จไป ประทับนั่งเสวยสุราในระหว่างถนน

กิร อนุสฺสวณฺตถะ โส วิเสสนะของ สุปปพุทฺโธฯ สุทฺธกัตตาเน นิสฺสิทฺติฯ อาฆาตบพ กัตตุวจาก “อัย วิเสสนะของ สมโณฯ สุทฺธกัตตาเน นิกขนุโต และ จิโต นิกขนุโต กิติ จิโต กิติ กิตบพกัตตุวจาก โคตโม วิเสสนะของ สมโณ มม สามีสัมพันธะใน ชีตริฯ

อวุตตกัมมะใน ฉกฺขเทตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิภฺขนฺโต มม สามีสัมพันธะใน ปุตุตฺตํ การิตกัมมะใน ปพฺพาเชตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จิโต ตสฺส วิเสสณะของ ปุตุตฺตสฺสมยุหํ สามีสัมพันธะใน ปุตุตฺตสฺสฯ สามีสัมพันธะใน เวริฎฺฐาเนฯ วิสยาธาระใน จิโต จสองคัพฺพํ วากยสมฺมจฺยัตถะเข้ากับ อโย มม ธีตรํ ฉกฺขเทตฺวา นิภฺขนฺโต และ มม ปุตุตฺตํ ปพฺพาเชตฺวา ตสฺส เวริฎฺฐาเน จิโต” อิติคัพฺพํ สฺรุปะเน อิเมหิ ทฺวึหิ การณฺเห อิเมหิ กิตฺติ ทฺวึหิ กิตฺติ วิเสสณะของ การณฺเหฯ ภาวะใน พนฺธิตฺวา สตุถฺริ ภินนาธาระใน อาฆาตฺตํ อวุตตกัมมะใน พนฺธิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน จินฺเตตฺวา เอกทิวสํ ทฺุตฺติยากาล- สัตตมึใน นิสึทึ “อหํ สฺุทฺทกัตตาใน ทสฺสามึฯ อาฆยาตบทกัตตฺวาจก นคัพฺพํ ปฏฺฐิเสษะใน ทสฺสามึ อิทานึ กาลสัตตมึใน ทสฺสามึ อสฺส วิเสสณะของ สมณสฺสฯ สัมปทานใน ทสฺสามึ โคตมสฺส วิเสสณะของ สมณสฺส นิมนฺตนาฎฺฐาณํ สัมปาปุณฺเญกัมมะใน คนฺตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ทสฺสามึ ภูณฺชิตฺตุํ ตุมฺมัตถสัมปทานใน ทสฺสามึ” อิติคัพฺพํ อาการะใน จินฺเตตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปิทฺทิตฺวา คมนนคคฺคํ อวุตตกัมมะใน ปิทฺทิตฺวาฯ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปิวฺนฺโต อนฺตรวิธึยํ วิสยาธาระใน ปิวฺนฺโต สฺรุํ อวุตตกัมมะใน ปิวฺนฺโตฯ อํพภันตรกิริยาของ สฺรุปปพฺพุทฺโธ ๕

๓. อถสฺส, สตุถฺริ ภิกฺขุสงฺฆปริวฺเต ตํ จานํ อาคเต, “สตุถฺตา อาคโตติ อารโจะสุํ ๕

อถ อสฺส (สุปปพฺพุทฺทสฺส), สตุถฺริ ภิกฺขุสงฺฆปริวฺเต ตํ จานํ อาคเต, (ราชปุริสา) “สตุถฺตา อาคโตติ อารโจะสุํ ๕

อถ ครั้นนั้น, สตุถฺริ ครั้นเมื่อพระศาสดา ภิกฺขุสงฺฆปริวฺเต ผู้อันหมู่แห่งภิกษุแวดล้อม แล้ว อาคเต เสด็จมาแล้ว ตํ จานํ สู่สถานทีนั้น, (ราชปุริสา) อ.ราชบุรุษ ท. อารโจะสุํ กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “สตุถฺตา อ.พระศาสดา อาคโต เสด็จมาแล้ว” อิติ ดังนี้ อสฺส (สุปปพฺพุทฺทสฺส) แก่เจ้าศากยยะพระนามว่าสุปปพุทธะ ๕

ทีนั้น เมื่อพระศาสดามีภิกษุสงฆ์แวดล้อมเสด็จมาสู่สถานทีนั้น พวกราชบุรุษกราบทูล แต่เจ้าศากยยะพระนามว่าสุปปพุทธะนั้นว่า “พระศาสดาเสด็จมาแล้ว”

อถ กาลสัตตมึ ราชปุริสา สฺุทฺทกัตตาใน อารโจะสุํฯ อาฆยาตบทกัตตฺวาจก อสฺส วิเสสณะของ สฺรุปปพฺพุทฺทสฺสฯ สัมปทานใน อารโจะสุํ, สตุถฺริ ลักษณะใน อาคเตฯ ลักษณะ- กิริยา ภิกฺขุสงฺฆปริวฺเต วิเสสณะของ สตุถฺริ ตํ วิเสสณะของ จานํฯ สัมปาปุณฺเญกัมมะ

ใน อาคเต, “สตถา สุททกัตตาใน อาคโตๆ กิตตทกัตตฺวาจก” อิติศัพท์ อาการะใน
อาโรเจสุ ๕

๔. โส อาห “ปุโรโต คจฉถ, ตสฺส วเทถ ‘นายํ มยา มหุลลกตโรติ, นาสฺส มคฺคํ
ทสฺสามีติ, ปุณฺปปุณฺํ วุจฺจมาโนปี ตเถว วตฺวา นิสีทิ ๕

โส (สุปปพุทฺโธ) อาห “(ตุเม) ปุโรโต คจฉถ, (ตุเม) ตสฺส (สมณฺสฺส โคตมฺสฺส) วเทถ
‘น อยํ (สมโณ โคตโม) มยา มหุลลกตโร (โหติ)’ อิติ, (อหํ) น อสฺส (สมณฺสฺส โคตมฺสฺส)
มคฺคํ ทสฺสามีติ, (ราชปุริเสหิ) ปุณฺปปุณฺํ วุจฺจมาโนปี ตถา เอว วตฺวา นิสีทิ ๕

โส (สุปปพุทฺโธ) อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทฺธะนั้น อาห ตรัสแล้ว อิติ ว่า
“(ตุเม) อ.เธอ ท. คจฉถ จงไป ปุโรโต ในที่ข้างหน้า, (ตุเม) อ.เธอ ท. วเทถ
จงกราบทูล อิติ ว่า ‘อัย (สมโณ โคตโม) อ.พระสมณะ ผู้โคตมนี้ มหุลลกตโร
เป็นผู้แก่กว่า มยา กว่าเรา (โหติ) ย่อมเป็น น หามีได้’ อิติ ดังนี้ ตสฺส (สมณฺสฺส
โคตมฺสฺส) แก่พระสมณะ ผู้โคตมนี้, (อหํ) อ.เรา น ทสฺสามิ จักไม่ให้ มคฺคํ ซึ่ง
หนทาง อสฺส (สมณฺสฺส โคตมฺสฺส) แก่พระสมณะ ผู้โคตมนี้” อิติ ดังนี้ (ราชปุริเสหิ
วุจฺจมาโนปี แม้อันราชบุรุษ ท. กราบทูลอยู่ ปุณฺปปุณฺํ บ่อยๆ วตฺวา นิสีทิ ประทับ
นั่งตรัสแล้ว ตถา เอว เหมือนอย่างนั้นนั้นเทียว ๕

เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทฺธะนั้นตรัสว่า “พวกเธอจงไปข้างหน้า พวกเธอจง
กราบทูลแก่พระสมณะโคตมนี้ว่า ‘พระสมณะโคตมนี้เป็นผู้แก่กว่าเรา หามีได้’ เรา
จักไม่ให้ทางแก่พระสมณะโคตมนี้” แม้วกราชบุรุษกราบทูลอยู่ ก็ประทับนั่งตรัส
เหมือนอย่างนั้นนั้นแหละบ่อยๆ

โส วิเสสนะของ สุปปพุทฺโธๆ สุททกัตตาใน อาห และ นิสีทิ อาห กิติ นิสีทิ กิติ
อาชยตบทกัตตฺวาจก “ตุเม สุททกัตตาใน คจฉถๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก ปุโรโต
อาชาระใน คจฉถ, ตุเม สุททกัตตาใน วเทถๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะ
ของ สมณฺสฺสๆ สัมปทานใน วเทถ โคตมฺสฺส วิเสสนะของ สมณฺสฺส ‘อัย วิเสสนะของ
สมโณๆ สุททกัตตาใน โหติๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก นศัพท์ ปฏิเสธนัตถะ โคตโม
วิเสสนะของ สมโณ มยา อปาทานใน มหุลลกตโรๆ วิกิตกัตตาใน โหติ’ อิติศัพท์
อาการะใน วเทถ, อหํ สุททกัตตาใน ทสฺสามิๆ อาชยตบทกัตตฺวาจก นศัพท์ ปฏิเสธ

ใน ทศสามิ อสุส วิเสสณะของ สมณสุส๑ สัมปทานใน ทศสามิ โคตมสุส วิเสสณะของ สมณสุส มคค์ อวุตตกัมมะใน ทศสามิ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ราชปุรีเสหิ อนภิตกัตตาใน วุจจมาโน ปุณฺณปุณฺณ กิริยาวิเสสณะใน วุจจมาโน อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ วุจจมาโน๑ อัพภันตรกิริยาของ สุปปพุทธุโธ เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากับ ตถา๑ กิริยาวิเสสณะใน วตฺวา๑ สมานกาลกิริยาใน นิสีหิ ๕

๕. สตุถา มาตุลสุส สนฺติกา มคค์ อลภิตฺวา ตโต นีวตฺติ ๕

สตุถา มาตุลสุส สนฺติกา มคค์ อลภิตฺวา ตโต (จานโต) นีวตฺติ ๕

สตุถา อ.พระศาสดา อลภิตฺวา ไม่ทรงได้แล้ว มคค์ ซึ่งหนทาง สนฺติกา จากสำนัก มาตุลสุส ของพระเจ้าลุง นีวตฺติ เสด็จกลับแล้ว ตโต (จานโต) จากสถานทีนั้น ๕

พระศาสดาไม่ทรงได้ทางจากสำนักของพระเจ้าลุง เสด็จกลับจากที่ตรงนั้น

สตุถา สุตฺรทกัตตาใน นีวตฺติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก มาตุลสุส๑ สามีสัมพันธะใน สนฺติกา๑ อปาทานใน อลภิตฺวา มคค์ อวุตตกัมมะใน อลภิตฺวา๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน นีวตฺติ ตโต วิเสสณะของ จานโต๑ อปาทานน นีวตฺติ ๕

๖. โสปี เอกํ จารปฺริสํ เปเสสิ “คจฺฉ, ตสฺส กถํ สุตฺวา เอหีติ ๕

โสปี (สุปปพุทธุโธ) เอกํ จารปฺริสํ เปเสสิ “(ตุว) คจฺฉ, (ตุว) ตสฺส (สมณสุส โคตมสุส) กถํ สุตฺวา เอหีติ (วจเนน) ๕

โสปี (สุปปพุทธุโธ) อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะเมื่อนั้น เปเสสิ ทรงส่งไปแล้ว เอกํ จารปฺริสํ ซึ่งบุรุษผู้สอดแนมคนหนึ่ง (วจเนน) ด้วยพระดำรัส อิติ ว่า “(ตุว) อ.เธอ คจฺฉ จงไป, (ตุว) อ.เธอ สุตฺวา ฟังแล้ว กถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ตสฺส (สมณสุส โคตมสุส) ของพระสมณะ ผู้โคตมเมื่อนั้น เอหิ จงมา” อิติ ดังนี้ ๕

เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะเมื่อนั้น ทรงส่งบุรุษสอดแนมคนหนึ่งไปด้วยรับสั่งว่า “เธอจงไป เธอฟังคำกล่าวของพระสมณะโคตมเมื่อนั้นแล้ว จงมา”

อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ โส๑ วิเสสณะของ สุปปพุทธุโธ๑ สุตฺรทกัตตาใน เปเสสิ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก เอกํ วิเสสณะของ จารปฺริส๑ อวุตตกัมมะใน เปเสสิ “ตุว

สุทธกัตตาใน คจจๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก, ตฺวํ สุทธกัตตาใน เอหิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตสฺส วิเสสนะของ สมณสฺสๆ สามีสัมพันธะใน กถํ โคตมสฺส วิเสสนะของ สมณสฺส กถํ อวุตตกัมมะใน สุตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน เอหิ” อิติศัพท์ สฺรุปะใน วจเนนๆ ภาระใน เปเสสิ ๕

๗. สตุถาปี นีวตฺตฺนโต สิตํ กตฺวา อานนฺทเถเรน “โก นุ โข ฆนฺเต สิตปาตฺกมฺมสฺส ปจฺจโยติ ปุญฺโจ อาห “ปสฺสสิ อานนฺท สุปฺปพฺพุทฺธนฺติ ๕

สตุถาปี นีวตฺตฺนโต สิตํ กตฺวา อานนฺทเถเรน “โก นุ โข ฆนฺเต สิตปาตฺกมฺมสฺส ปจฺจโย (โหติ)” อิติ ปุญฺโจ อาห “(ตฺวํ) ปสฺสสิ อานนฺท สุปฺปพฺพุทฺธนฺติ ๕

สตุถาปี แม้อ.พระศาสดา นีวตฺตฺนโต เมื่อจะเสด็จกลับ กตฺวา ทรงกระทำแล้ว สิตํ การแยม อานนฺทเถเรน ปุญฺโจ ผู้อันพระอานนทฺผู้เถระทูลถามแล้ว อิติ ว่า “ฆนฺเต ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โข นุ โข อ.อะไรหนอแล ปจฺจโย เป็นปัจจัย สิตปาตฺกมฺมสฺส แห่งการกระทำการแยมให้ปรากฏ (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว อิติ ว่า “อานนฺท ดูก่อนอานนทฺ (ตฺวํ) อ.เธอ ปสฺสสิ ย่อมเห็น สุปฺปพฺพุทฺธ ซึ่งเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพฺพุทฺธหรือ?” อิติ ดังนี้ ๕

แม้พระศาสดาเมื่อจะเสด็จกลับ ทรงทำการแยม ถูกพระอานนทฺเถระทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรหนอเป็นปัจจัยแห่งการกระทำการแยมให้ปรากฏ” ตรัสว่า “อานนทฺ เธอเห็นเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพฺพุทฺธไหม?”

อิตฺศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ สตุถาๆ สุทธกัตตาใน อาหๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นีวตฺตฺนโต อัมภันตรกิริยาของ สตุถา สิตํ อวุตตกัมมะใน กตฺวาๆ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุญฺโจ “ฆนฺเต อาลปนะ โข สุทธกัตตาใน โหติๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นุศัพท์ ปุจฺจนัตถะ ไซศัพท์ วจนาลังการะ สิตปาตฺกมฺมสฺส สามีสัมพันธะใน ปจฺจโยๆ วิกิตกัตตาใน โหติ” อิติศัพท์ อาการะใน ปุญฺโจๆ วิเสสนะของ สตุถา “อานนฺท อาลปนะ ตฺวํ สุทธกัตตาใน ปสฺสสิๆ อาชยาตบทกัตตฺวาจก สุปฺปพฺพุทฺธ อวุตตกัมมะใน ปสฺสสิ” อิติศัพท์ อาการะใน อาห ๕

๘. “ปัสสามิ ภนุเตติ ฯ

(อานนทตเถโร) “(อห) ปัสสามิ ภนุเตติ (อาห) ฯ

(อานนทตเถโร) อ.พระอานนท์ผู้เถระ (อาห) กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “ภนุเต ข้าแต่ พระองค์ผู้เจริญ (อห) อ.ข้าพระองค์ ปัสสามิ ย่อมเห็น” อิติ ดังนี้ ฯ

พระอานนทเถระ กราบทูลว่า “ข้าพระองค์ย่อมเห็น พระเจ้าข้า”

อานนทตเถโร สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยาดบทกัตตฺวาจก “ภนุเต อาลปนะ อห สุทธกัตตาใน ปัสสามิฯ อาชยาดบทกัตตฺวาจก” อิติศัพท์ อากากระใน อาห ฯ

๙. “ภาริยิ เตน กมฺม กตฺ มาทิสฺสฺส พุทฺธสฺส มคฺคิ อเทฺนเตน, อิตฺ สตฺตเม ทิวเส เหมฺจฺจาปาสาเท โสปาณปาทฺมูเล ปจฺวี ปวิสิสฺสตีติ ฯ

(สตฺถา) “ภาริยิ เตน (สุปปพุทฺธเณ) กมฺม กตฺ มาทิสฺสฺส พุทฺธสฺส มคฺคิ อเทฺนเตน, (โส สุปปพุทฺธโร) อิตฺ (ทิวสโต) สตฺตเม ทิวเส เหมฺจฺจาปาสาเท โสปาณปาทฺมูเล ปจฺวี ปวิสิสฺสตีติ (อาห) ฯ

(สตฺถา) อ.พระศาสดา (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “กมฺม อ.กรรม ภาริยิ อันหนัก เตน (สุปปพุทฺธเณ) อันเจ้าศากยະพระนามว่าสุปปพุทธะนั้น อเทฺนเตน ผู้ไม่ให้อยู่ มคฺคิ ซึ่งหนทาง พุทฺธสฺส แก่พระพุทฺธเจ้า มาทิสฺสฺส ผู้เช่นกับเรา กตฺ กระทำแล้ว, (โส สุปปพุทฺธโร) อ.เจ้าศากยະพระนามว่าสุปปพุทธะนั้น ปวิสิสฺสตีติ จักเข้าไป ปจฺวี สู่แผ่นดิน โสปาณปาทฺมูเล ในที่ใกล้แห่งเชิงแห่งบันได เหมฺจฺจาปาสาเท ในภายใต้ แห่งปราสาท ทิวเส ในวัน สตฺตเม ที่ ๗ อิตฺ (ทิวสโต) แต่วันนี้” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาตรัสว่า “เจ้าศากยະพระนามว่าสุปปพุทธะนั้นผู้ไม่ให้ทางแก่พระพุทฺธเจ้า ผู้เช่นกับเรา ได้ทำกรรมหนักแล้ว, เจ้าศากยະพระนามว่าสุปปพุทธะนั้นจักเข้าไปยัง แผ่นดิน ณ ที่ใกล้เชิงบันไดภายใต้ปราสาทในวันที่ ๗ นับแต่วันนี้ไป

สตฺถา สุทธกัตตาใน อาหฯ อาชยาดบทกัตตฺวาจก “ภาริยิ วิเสสนะของ กมฺมฯ วุตตกัมมะใน กตฺฯ กิตบทกัมมวาทก เตน วิเสสนะของ สุปปพุทฺธเณฯ อนภิตกัตตาใน กตฺ มาทิสฺสฺส วิเสสนะของ พุทฺธสฺสฯ สัมปทานใน อเทฺนเตน มคฺคิ อวุตตกัมมะใน อเทฺนเตนฯ วิเสสนะของ สุปปพุทฺธเณ, โส วิเสสนะของ สุปปพุทฺธโรฯ สุทธกัตตาใน

ปวิสิสฺสตี ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก อีโต วิเสสนะของ ทิวสโต ๑ อปาทานใน สุตตเม ๑ วิเสสนะของ ทิวเส ๑ กาลสัตตมีใน ปวิสิสฺสตี เหฏฐาปาสาเท ภินนาชาระใน โสปาน- ปาทมูเล ๑ วิชยาชาระใน ปวิสิสฺสตี ปจวี สัมปาปญญิกัมมะใน ปวิสิสฺสตี” อิติศัพท์ อากาเรใน อาห ๕

๑๐. จารปฺริโส ตํ กถํ สุตฺวา สุปฺปพฺพุทฺธสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา “กึ เม ภาคินฺเยเยน นีวตฺตฺนฺเตน วุตฺตฺนฺติ ปุณฺโณ ยถาสฺตํ อโรเจสิ ๕

จารปฺริโส ตํ กถํ สุตฺวา สุปฺปพฺพุทฺธสฺส สนฺติกํ คนฺตฺวา (สุปฺปพฺพุทฺธ) “กึ (วจนฺ) เม ภาคินฺเยเยน นีวตฺตฺนฺเตน วุตฺตฺนฺติ ปุณฺโณ (อตุตฺตนา) ยถาสฺตํ (วจนฺ) อโรเจสิ ๕

จารปฺริโส อ.บุรุษฺสออดแนม สุตฺวา ฟังแล้ว ตํ กถํ ซึ่งวาจาเป็นเครื่องกล่าวนั้น คนฺตฺวา ไปแล้ว สนฺติกํ สู้สำนัก สุปฺปพฺพุทฺธสฺส ของเจ้าศากยะพระนามว่าสุปฺปพฺพุทฺธะ (สุปฺปพฺพุทฺธ) ปุณฺโณ ผู้อันเจ้าศากยะพระนามว่าสุปฺปพฺพุทฺธะตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “กึ (วจนฺ) อ.คำอะไร ภาคินฺเยเยน อันหลาน เม ของเรา นีวตฺตฺนฺเตน ผู้เมื่อกลับ วุตฺตํ กล่าวแล้ว” อิติ ดังนี้ อโรเจสิ กราบทูลแล้ว (วจนฺ) ซึ่งคำ (อตุตฺตนา) ยถาสฺตํ อันอันตนฟังแล้วอย่างไร ๕

บุรุษฺสออดแนมฟังคำนั้น ไปยังสำนักของเจ้าศากยะพระนามว่าสุปฺปพฺพุทฺธะ ถูกเจ้า ศากยะพระนามว่าสุปฺปพฺพุทฺธะถามว่า “คำอะไรที่หลานของเราเมื่อจะกลับตรัสไว้” จึง กราบทูลตามที่ได้ฟังมา

จารปฺริโส สฺสทกัตตฺวาใน อโรเจสิ ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ตํ วิเสสนะของ กถํ ๑ อวุตฺต- กัมมะใน สุตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน คนฺตฺวา สุปฺปพฺพุทฺธสฺส สามีสัมพันธะใน สนฺติกํ ๑ สัมปาปญญิกัมมะใน คนฺตฺวา ๑ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุณฺโณ “กึ วิเสสนะของ วจนฺ ๑ วุตฺตกัมมะใน วุตฺตํ ๑ กิตฺตทกัมมวาจก เม สามีสัมพันธะใน ภาคินฺเยเยน อนภินฺทกัตตฺวา ใน วุตฺตํ นีวตฺตฺนฺเตน วิเสสนะของ ภาคินฺเยเยน” อิติศัพท์ อากาเรใน ปุณฺโณ ๑ วิเสสนะ ของ จารปฺริโส อตุตฺตนา อนภินฺทกัตตฺวาใน ยถาสฺตํ ๑ วิเสสนะของ วจนฺ ๑ อวุตฺตกัมมะใน อโรเจสิ ๕

๑๑. โส ตสฺส วจันํ สุตฺวา “นาทานิ มม ภาคินฺนฺยสฺส กถาโทโส อตฺถิ, อทฺธา ยํ โส วทตี, ตํ ตถา เอว โหตี, เอวํ สนฺเตปิ นํ อิทานิ มุสฺสาวาทน นิคฺคณฺหิสฺสามิ, โส หิ มํ ‘สตุตฺตเม ทิวเส ปจฺวี ปวิสฺสตีติ อนินฺนเมน อวตฺวา ‘เหฎฺฐาปาสาเท โสปาณปาทมฺมุเล ปจฺวี ปวิสฺสตีติ อาห, อิตฺตทานิ ปฏฺฐายาหํ ตํ จานํ น คมฺมิสฺสามิ, อถ นํ ตสฺมี จาเน ปจฺวี อปวิสฺสตีวา มุสฺสาวาทน นิคฺคณฺหิสฺสามีติ ฯ

โส (สุปปพุทธโธ) ตสฺส (จารปฺริสฺส) วจันํ สุตฺวา “น อิทานิ มม ภาคินฺนฺยสฺส กถาโทโส อตฺถิ, อทฺธา ยํ (วจันํ) โส (ภาคินฺนฺย) วทตี, ตํ (วจันํ) ตถา เอว โหตี, เอวํ (ภาเว) สนฺเตปิ, (อหํ) นํ (ภาคินฺนฺย) อิทานิ มุสฺสาวาทน นิคฺคณฺหิสฺสามิ, โส (ภาคินฺนฺย) หิ มํ ‘(สุปปพุทธโธ) สตุตฺตเม ทิวเส ปจฺวี ปวิสฺสตีติ อนินฺนเมน อวตฺวา ‘(สุปปพุทธโธ) เหฎฺฐาปาสาเท โสปาณปาทมฺมุเล ปจฺวี ปวิสฺสตีติ อาห, อิตฺ (กาลโต) อิทานิ ปฏฺฐาย อหํ ตํ จานํ น คมฺมิสฺสามิ, อถ (ภาเว สนฺเต), (อหํ) นํ (ภาคินฺนฺย) ตสฺมี จาเน ปจฺวี อปวิสฺสตีวา มุสฺสาวาทน นิคฺคณฺหิสฺสามีติ (อาห) ฯ

โส (สุปปพุทธโธ) อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะนั้น สุตฺวา ทรงสดับแล้ว วจันํ ซึ่งคำ ตสฺส (จารปฺริสฺส) ของบุรุษผู้สอดแนมนั้น (อาห) ตรัสแล้ว อิติ ว่า “กถาโทโส อ.โทษแห่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว ภาคินฺนฺยสฺส ของหลาน มม ของเรา อตฺถิ มีอยู่ อิทานิ ในกาลนี้ น หามีได้, โส (ภาคินฺนฺย) อ.หลานนั้น วทตี ย่อมตรัส ยํ (วจันํ) ซึ่งคำใด, ตํ (วจันํ) อ.คำนั้น โหตี ย่อมมี ตถา เอว เหมือนอย่างนั้นนั้น เทียว อทฺธา แน่แท้, เอวํ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น สนฺเตปิ แม้มีอยู่, (อหํ) อ.เรา นิคฺคณฺหิสฺสามิ จักข่ม นํ (ภาคินฺนฺย) ซึ่งหลานนั้น มุสฺสาวาทน ด้วยการกล่าวเท็จ อิทานิ ในกาลนี้, หิ เพราะว่า โส (ภาคินฺนฺย) อ.หลานนั้น อวตฺวา ไม่ตรัสถึงแล้ว มํ ซึ่งเรา อนินฺนเมน โดยไม่กำหนด อิติ ว่า ‘(สุปปพุทธโธ) อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ ปวิสฺสตีติ จักเข้าไป ปจฺวี สู่แผ่นดิน ทิวเส ในวัน สตุตฺตเม ที่ ๗’ อิติ ดังนี้ อาห ตรัสแล้ว อิติ ว่า ‘(สุปปพุทธโธ) อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ ปวิสฺสตีติ จักเข้าไป ปจฺวี สู่แผ่นดิน โสปาณปาทมฺมุเล ที่ใกล้แห่งเชิงบันได เหฎฺฐาปาสาเท ในภายใต้แห่งปราสาท’ อิติ ดังนี้, อิทานิ ในกาลนี้ อหํ อ.เรา น คมฺมิสฺสามิ จักไม่ไป ตํ จานํ สูที่นั้น ปฏฺฐาย จำเดิม อิตฺ (กาลโต) แต่กาลนี้, อถ (ภาเว) ครั้นเมื่อความเป็นอย่างนั้น (สนฺเต) มีอยู่, (อหํ) อ.เรา อปวิสฺสตีวา

ไม่เข้าไปแล้ว ปจวี สู้แผ่นดิน ตสฺมี จาเน ในที่นั้น นิคฺคณฺหิสฺสามิ จักขม หนิ (ภาคินฺเอยฺย) ซึ่งหลานนั้น มุสวาเทน ด้วยการกล่าวเท็จ” อิติ ดังนี้ ๓

เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะนั้นสดับคำของบุรุษนสอดแนมนั้น กล่าวว่่า “โทษของคำพูดของหลานของเราไม่มีในบัดนี้, หลานนั้นกล่าวคำใด, คำนั้นย่อมเป็นเหมือนอย่างนั้นแน่แท้, แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจะข่มหลานนั้นด้วยการพูดเท็จในบัดนี้, เพราะว่่า หลานนั้นไม่ตรัสโดยไม่ระบู่ว่่า ‘เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะจักเข้าไปยังแผ่นดินในวันที่ ๗’ ตรัสว่่า ‘เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะจักเข้าไปยังแผ่นดิน ณ ที่ใกล้เชิงบันไดภายใต้ปราสาท’, บัดนี้ ตั้งแต่นี้ไป เราก็จักไม่ไปยังสถานที่แห่งนั้น, เมื่อเป็นเช่นนั้น เราไม่เข้าไปยังแผ่นดินในที่นั้น แล้วจักข่มด้วยการพูดเท็จ”

โส วิเสสณะของ สุปปพุทธุโรจฺ สุทฺธกัตฺตานิ อหจฺ อายยตบทกัตฺตวจาก ตสฺส วิเสสณะของ จารปฺริสฺสจฺ สามีสัมพันธะใน วจฺนจฺ อวฺตตกัมมะใน สุตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน อห “กถาโทโส สุทฺธกัตฺตานิ อตฺถิจฺ อายยตบทกัตฺตวจาก นคัพฺทํ ปฏฺิเสธนฺตถะ อิทานิ กาลสัตฺตมึใน อตฺถิจิ มม สามีสัมพันธะใน ภาคินเอยฺยสฺสจฺ สามีสัมพันธะใน กถาโทโส, โส วิเสสณะของ ภาคินเอยฺยจฺ สุทฺธกัตฺตานิ วทฺติจฺ อายยตบทกัตฺตวจาก อทฺธา กิริยาวิเสสณะใน โหติ ยํ วิเสสณะของ วจฺนจฺ อวฺตตกัมมะใน วทฺติ, ตํ วิเสสณะของ วจฺนจฺ สุทฺธกัตฺตานิ โหติจฺ อายยตบทกัตฺตวจาก เอวคัพฺทํ อวธารณะเข้ากับ ตถาจฺ กิริยาวิเสสณะใน โหติ, เอวํ วิเสสณะของ ภาเวจฺ ลักขณะใน สนฺเตจฺ ลักขณกิริยา อปี คัพฺทํ อเปกขัตถะเข้ากับ สนฺเต, อหํ สุทฺธกัตฺตานิ นิคฺคณฺหิสฺสามิจฺ อายยตบทกัตฺตวจาก หนิ วิเสสณะของ ภาคินเอยฺยจฺ อวฺตตกัมมะใน นิคฺคณฺหิสฺสามิ อิทานิ กาลสัตฺตมึใน นิคฺคณฺหิสฺสามิ มุสวาเทน ภาระใน นิคฺคณฺหิสฺสามิ, หิตัพฺทํ เหตุโซตถะ โส วิเสสณะของ ภาคินเอยฺยจฺ สุทฺธกัตฺตานิ อหจฺ อายยตบทกัตฺตวจาก มํ อวฺตตกัมมะใน อวตฺวา ‘สุปปพุทธุโร สุทฺธกัตฺตานิ ปวิสิสฺสติจฺ อายยตบทกัตฺตวจาก สตฺตเม วิเสสณะของ ทิวเสจฺ กาลสัตฺตมึใน ปวิสิสฺสติ ปจวี สัมปาปญฺเญยกัมมะใน ปวิสิสฺสติ” อิติคัพฺทํ อาการะใน อวตฺวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน อห ‘สุปปพุทธุโร สุทฺธกัตฺตานิ ปวิสิสฺสติจฺ อายยตบทกัตฺตวจาก เหมจฺจาปาสาเท ภินนาราระใน โสปาณปาทมูลจฺ วิสยาราระใน ปวิสิสฺสติ ปจวี สัมปาปญฺเญยกัมมะใน ปวิสิสฺสติ” อิติคัพฺทํ อาการะใน อห, อหํ สุทฺธกัตฺตานิ คมิสฺสามิจฺ อายยตบ

กัตตุวาจก อโธ วิเสสณะของ กาลโตๆ อปาทานใน ปฏุจาย อิทานิ กาลสัตตมึใน คมิสสุสามี ปฏุจาย กิริยาวิเสสณะใน คมิสสุสามี ต่ วิเสสณะของ จาเนๆ สัมปาปุกุณียกัมมะ ใน คมิสสุสามี นคัพพ์ ปฏุเสธะใน คมิสสุสามี, อถ วิเสสณะของ ภาเวๆ ลักษณะใน สนุเตๆ ลักษณะกิริยา, อหิ สุทธกัตตาใน นิคคณฺหิสสุสามีๆ อาชยาตบทกัตตุวาจก น วิเสสณะของ ภาคิเนยฺยๆ อวุตตกัมมะใน นิคคณฺหิสสุสามี ตสฺมึ วิเสสณะของ จาเนๆ วิสยาธาระ ใน อปวิสิตฺวา ปจวี สัมปาปุกุณียกัมมะใน อปวิสิตฺวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน นิคคณฺหิสสุสามี มุสสาวาเทนๆ ภาระใน นิคคณฺหิสสุสามี” อิติคัพพ์ อาการะใน อาห ๗

๑๒. โส อตฺตโน อูปโกชชาติ สพฺพ สุตตมฺมิกสฺส ปาสาทสฺส อฺปฺริ อาโรเปตฺวา โสปาณิ หราเปตฺวา ทฺวาริ ปิททาเปตฺวา เอเกกสฺมึ ทฺวาเร เทว เทว มลฺเล จเปตฺวา “สจฺหา ปมาเทน เหฏฺฐา โอรุหิตฺกามา โหมิ; นิวาเรยฺยาถ มนฺติ วตฺวา สุตตเม ปาสาทตฺเล สิริคพฺเภ นิสฺสิทฺติ ๗

โส (สุปปพุทธโธ ราชบุรีส) อตฺตโน อูปโกชชาติ สพฺพ สุตตมฺมิกสฺส ปาสาทสฺส อฺปฺริ อาโรเปตฺวา (ราชบุรีส) โสปาณิ หราเปตฺวา (ราชบุรีส) ทฺวาริ ปิททาเปตฺวา เอเกกสฺมึ ทฺวาเร เทว เทว มลฺเล จเปตฺวา “สเจ อหิ ปมาเทน เหฏฺฐา โอรุหิตฺกามา โหมิ; (ตุเม) นิวาเรยฺยาถ มนฺติ วตฺวา สุตตเม ปาสาทตฺเล สิริคพฺเภ นิสฺสิทฺติ ๗

โส (สุปปพุทธโธ) อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะนั้น (ราชบุรีส) ทรงยังราชบุรุษ อาโรเปตฺวา ให้ยกขึ้นแล้ว อูปโกชชาติ ซึ่งเครื่องอูปโกช อตฺตโน ของพระองค์ สพฺพ ทั้งปวง อฺปฺริ ในเมืองบน ปาสาทสฺส แห่งปราสาท สุตตมฺมิกสฺส อันประกอบแล้ว ด้วยชั้น ๗ (ราชบุรีส) ทรงยังราชบุรุษ หราเปตฺวา ให้นำไปแล้ว โสปาณิ ซึ่งบันได (ราชบุรีส) ทรงยังราชบุรุษ ปิททาเปตฺวา ให้ปิดแล้ว ทฺวาริ ซึ่งประตู จเปตฺวา ทรงตั้งไว้แล้ว มลฺเล ซึ่งคนปล้ำ ท. เทว สอง เทว สอง ทฺวาเร ที่ประตู เอเกกสฺมึ หนึ่งๆ วตฺวา ตรัสแล้ว อิติว่า “สเจ ถ้าว่า อหิ อ.เรา โอรุหิตฺกามา เป็นผู้ใคร่เพื่ออัน ลง เหฏฺฐา ในภายใต้ ปมาเทน เพราะความพลั้งเผลอ โหมิ ย่อมเป็นไซ้, (ตุเม) อ.เธอ ท. นิวาเรยฺยาถ ฟังห้าม มํ ซึ่งเรา” อิติ ดังนี้ นิสฺสิทฺติ ประทับนั่งแล้ว สิริคพฺเภ ในห้องอันเป็นสิริ ปาสาทตฺเล บนพื้นแห่งปราสาท สุตตเม ที่ ๗ ๗

เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะทรงรับสั่งราชบุรุษให้ยกเครื่องอูปโกชของพระองค์

ทั้งหมดไว้ข้างบนปราสาทชั้น ๗ ให้นำบันไดออก ให้ปิดประตู แล้วทรงวางคนปล้ำ
ประตูละ ๒ คน ตรัสว่า “ถ้าเรามีความประสงค์จะลงเพราะความพลั้งเผลอ, พวกเธอ
พึงห้ามเรา” แล้วประทับนั่งบนห้องอันเป็นสิริบนพื้นปราสาทที่ ๗

โส วิเสสณะของ สุปปพุทฺโธ สุทกัตตาใน นิสิติ อายยาตบทกัตตฺวาจก ราชปุริส
การิตกัมมะใน อโรเปตฺวา อุตฺตโน สามีสัมพันธะใน อุโปกชาตํ อุตฺตกัมมะใน
อโรเปตฺวา สพุพ วิเสสณะของ อุโปกชาตํ สตุตฺตมิกฺกสฺส วิเสสณะของ ปาสาทสฺส
สามีสัมพันธะใน อุปริย อายาตบทกัตตฺวาจก อโรเปตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน หาราเปตฺวา
ราชปุริส การิตกัมมะใน หาราเปตฺวา โสปาณ อุตฺตกัมมะใน หาราเปตฺวา ปุพฺพกาล
กิริยาใน ปิททาเปตฺวา ราชปุริส การิตกัมมะใน ปิททาเปตฺวา ทวารํ อุตฺตกัมมะใน
ปิททาเปตฺวา ปุพฺพกาลกิริยาใน จเปตฺวา เอเกกฺกสมิ วิเสสณะของ ทวารํ วิสยาชาระ
ใน จเปตฺวา เทว สองบท วิเสสณะของ มลฺลํ อุตฺตกัมมะใน จเปตฺวา ปุพฺพกาล-
กิริยาใน วตฺวา “สเจ ปริกัปปัตถะ อหิ สุทกัตตาใน โหมิ อายยาตบทกัตตฺวาจก
ปมาเทน เหตุโน โอโรหิตฺตกาโม เหฏฺฐา อายาตบทกัตตฺวาจก โอโรหิตฺตกาโม วิกตีกัตตาใน โหมิ,
ตุมฺเห สุทกัตตาใน นิวาเรยฺยาถ อายยาตบทกัตตฺวาจก มํ อุตฺตกัมมะใน
นิวาเรยฺยาถ” อิตฺตัพพ อายาตบทกัตตฺวาจก ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสิติ สตุตฺตเม วิเสสณะ
ของ ปาสาทสฺส กิณนาชาระใน สิริคฺคพฺเภจ วิสยาชาระใน นิสิติ ฯ

๑๓. สตุตฺตา ตํ ปวตฺตํ สุตฺวา “ภิกฺขเว สุปปพุทฺโธ น เกวลํ ปาสาทสฺส, เวหาสํ
อุปฺปตฺติตฺวา อากาเส วา นิสิตฺตํ, นาวาย วา สมฺมทํ ปกฺขนฺทตฺ, ปพฺพตฺนฺตรํ วา
ปวิสฺตํ, พุทฺธานํ กถาย ทฺวิธาภาโว นาม นตฺถิ, มยา วุตฺตมฺมจฺจาเนยฺว โส ปจฺวี
ปวิสฺสสฺสตีติ วตฺวา อนฺุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คาถมาห

“น อนฺุตฺตลิกฺเข น สมฺมทฺมชฺเช

น ปพฺพตฺตานํ วิวรํ ปวิสฺส

น วิชฺชเต โส ชคตฺติปฺปเทโส

ยตฺตฺรภูจิตฺตํ นปฺปสฺสเหยฺย มจฺจุติ ฯ

สตุตฺตา ตํ ปวตฺตํ สุตฺวา “ภิกฺขเว สุปปพุทฺโธ น เกวลํ ปาสาทสฺส (นิสิตฺตํ), (สุปปพุทฺโธ)
เวหาสํ อุปฺปตฺติตฺวา อากาเส วา นิสิตฺตํ, (สุปปพุทฺโธ) นาวาย วา สมฺมทํ ปกฺขนฺทตฺ,

(สุปปพุทธโธ) ปพพตบุตร วา ปวิสตุ, พุทธานัน กถาย ทูริชภาโว นาม นตฺถิ, มยา วุตตภูจฺจาเน เอว โส (สุปปพุทธโธ) ปจวี ปวิสสุสตีติ วตฺวา อนุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺโต อิมํ คถํ อาท

“น อนตฺถิกฺเข (จิโต ปุคฺคโล ปาปกมฺมา มุจฺเจยฺย),
 น สมฺมุตฺตมชฺเฒ (จิโต ปุคฺคโล ปาปกมฺมา มุจฺเจยฺย),
 (ปุคฺคโล) น ปพฺพตานํ วิวรํ ปวิสฺส (จิโต ปาปกมฺมา มุจฺเจยฺย),
 น วิชฺชเต โส ชคตฺปิเปเตโส,
 ยตฺร (ชคตฺปิเปเตเส) จิตํ (ปุคฺคลํ) นปฺปสฺสเหยฺย มจฺจุติ ฯ

สตฺถา อ.พระศาสดา สุตฺวา ทรงสดับแล้ว ตํ ปวตฺตี ซึ่งความเป็นไปทั่วนั้น วตฺวา ตรัสแล้ว อิติ ว่า “ภิกฺขเว ตุก่อนนภิกษุ ท. สุปปพุทธโธ อ.เจ้าศากยະพระนามว่าสุปปพุทธะ (นีสิตฺตุ) จงประทับนั่ง ปาสาทตเล ที่พื้นแห่งปราสาท เกวฬ์ อย่างเดียว น หามิได้, (สุปปพุทธโธ) อ.เจ้าศากยະพระนามว่าสุปปพุทธะ อุปฺปติตฺวา เหาะขึ้นไปแล้ว เวหาสํ สู่อากาศ นีสิตฺตุ จงนั่ง อากาเส ในอากาศ วา หรือ, วา หรือว่า (สุปปพุทธโธ) อ.เจ้าศากยະพระนามว่าสุปปพุทธะ ปกฺขนฺหตฺตุ จงแล่นไป สมฺมุตฺตํ สู่สมุทฺร นาวาย ด้วยเรือ, วา หรือว่า (สุปปพุทธโธ) อ.เจ้าศากยະพระนามว่าสุปปพุทธะ ปวิสฺส จงเข้าไป ปพฺพตบุตรํ สู่ระหว่างแห่งภูเขา, ทูริชภาโว อ.ความเป็นโดยส่วนสอง กถาย แห่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว พุทธานัน ของพระพุทฺธเจ้า ท. นตฺถิ ย่อมไม่มี, โส (สุปปพุทธโธ) อ.เจ้าศากยະพระนามว่าสุปปพุทธะนั้น ปวิสฺสตีติ จักเข้าไป ปจวี สู่แผ่นดิน มยา วุตตภูจฺจาเนยฺว ในที่อันเรากล่าวแล้วนั้นเทียว” อิติ ดั่งนี้ อนุสนฺธิ ฆมฺเฏตฺวา ฐมฺมํ เทเสนฺโต เมื่อทรง สืบต่อ ซึ่งอนุสนธิ แสดง ซึ่งธรรม อาท ตรัสแล้ว อิมํ คถํ ซึ่งพระคถานี้ อิติ ว่า

“(ปุคฺคโล) อ.บุคคล (จิโต) ดำรงอยู่แล้ว อนตฺถิกฺเข ในอากาศ (มุจฺเจยฺย) ฟุ้งพิน (ปาปกมฺมา) จากกรรมชั่ว น หามิได้, (ปุคฺคโล) อ.บุคคล (จิโต) ดำรงอยู่แล้ว สมฺมุตฺตมชฺเฒ ในท่ามกลางแห่งสมุทฺร (มุจฺเจยฺย) ฟุ้งพิน (ปาปกมฺมา) จากกรรมชั่ว น หามิได้, (ปุคฺคโล) อ.บุคคล ปวิสฺส เข้าไปแล้ว วิวรํ สู่ช่อง ปพฺพตานํ แห่งภูเขาท. (จิโต) ดำรงอยู่แล้ว (มุจฺเจยฺย) ฟุ้งพิน (ปาปกมฺมา) จากกรรมชั่ว น หามิได้, (มจฺจุ) อ.ความ

ตาย น ปสเหยย ไม่พึงรังควานได้ (บุคคล) ซึ่งบุคคล จิต
ผู้ดำรงอยู่แล้ว ยตฺร (ชคตฺตปฺทเทส) ในประเทศแห่งแผ่นดิน
ใด, โส ชคตฺตปฺทเทโส อ.ประเทศแห่งแผ่นดินนั้น น วิชฺชติ
ย่อมไม่มี” อิติ ดังนี้ ฯ

พระศาสดาทรงสดับความเป็นไปนั้น ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เจ้าศากยะพระนาม
ว่าสุปปพุทธะจงนั่งบนพื้นปราสาทอย่างเดียวหามิได้, ถึงจะเหาะขึ้นไปยังอากาศแล้ว
นั่งในอากาศ แล่นไปสู่สมุทรด้วยเรือ หรือเข้าไปยังชอกกุเฆา ชื่อว่าความเป็น ๒ อย่าง
แห่งพระดำรัสของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่มี, เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ
จักเข้าไปสู่แผ่นดินในสถานที่ที่เรากล่าวไว้แล้วนั้นแหละ” เมื่อทรงสืบท่ออนุสนธิแสดง
ธรรม ตรัสพระคาถานี้ว่า

“บุคคลผู้ดำรงอยู่ในอากาศ พึงพ้นจากบาปกรรม หามิได้, ผู้
ดำรงอยู่ในท่ามกลางมหาสมุทร พึงพ้นจากบาปกรรม หามิได้,
ผู้เข้าสู่ชอกกุเฆาทั้งหลายแล้วดำรงอยู่ พึงพ้นจากบาปกรรม
หามิได้, ความตายไม่พึงรังควานบุคคลผู้ดำรงอยู่ในประเทศ
แห่งแผ่นดินใด, ประเทศแห่งแผ่นดินนั้น ย่อมไม่มี”

สตฺถา สุทฺธกัตฺตานิ อายฺย อาชยตบทกัตฺตฺวาจกํ ตํ วิเสสนะของ ปวตฺตฺตฺย อวตฺต-
กัมมะใน สุตฺตฺวาจกํ ปุพฺพกาลกิริยาใน วตฺตฺวา “ภิกฺขเว อาลปนะ สุปปพุทฺโธ สุทฺธกัตฺตา
ใน นิสิตฺตฺย อาชยตบทกัตฺตฺวาจกํ นคัप्พํ ปฏฺฐิเสชนตฺถะ เกวลํ กิริยาวิเสสนะ
ใน นิสิตฺตฺย ปาสาทเล วิสยาระใน นิสิตฺตฺย, สุปปพุทฺโธ สุทฺธกัตฺตานิ นิสิตฺตฺย
ปุกฺขนฺทฺตฺย และ ปวิสฺตฺย นิสิตฺตฺย กิตฺติ ปุกฺขนฺทฺตฺย กิตฺติ ปวิสฺตฺย กิตฺติ อาชยตบท
กัตฺตฺวาจกํ เวหาลํ สัมปาปฺณียกัมมะใน อุปฺปตฺตฺวาจกํ ปุพฺพกาลกิริยาใน นิสิตฺตฺย
อากาเส วิสยาระใน นิสิตฺตฺย วาตฺตฺย สามคัप्พํ วากยวิกัปปตฺถะเข้ากับ เวหาลํ
อุปฺปตฺตฺวา อากาเส นิสิตฺตฺย, นาวาย สมฺมทฺตํ ปุกฺขนฺทฺตฺย และ ปพฺพตฺตฺย ปวิสฺตฺย,
นาวาย ภาระใน ปุกฺขนฺทฺตฺย สมฺมทฺตํ สัมปาปฺณียกัมมะใน ปุกฺขนฺทฺตฺย ปพฺพตฺตฺย
สัมปาปฺณียกัมมะใน ปวิสฺตฺย, นามคัप्พํ สันญญาโชตฺถะเข้ากับ ทฺวิธาภาโวจฺย สุทฺธกัตฺตา
ใน นตฺถิจฺย กิริยาบทกัตฺตฺวาจกํ พุทฺธานํ สามีสัมพันธะใน กถายฺย สามีสัมพันธะใน
ทฺวิธาภาโว, โส วิเสสนะของ สุปปพุทฺโธจฺย สุทฺธกัตฺตานิ ปวิสฺตฺย สุตฺตฺย อาชยตบท
กัตฺตฺวาจกํ มยา อนภิตกัตฺตฺวาจกํ วุตฺต- เหวคัप्พํ อวธารณะเข้ากับ วุตฺตฺตฺตฺตฺวาจกํ

วิสยาธาระใน ปวิสิสุสดี ปจวี สัมปาปุณียกัมมะใน ปวิสิสุสดี” อิติศัพท์ อากาธะใน วตฺวาจฺ ปุพพกาลกิริยาใน ขมฺเฏตฺวา อนุสนฺธิ อวุตตกัมมะใน ขมฺเฏตฺวาจฺ สมานกาลกิริยาใน เทเสนฺโต ฐมฺมํ อวุตตกัมมะใน เทเสนฺโตจฺ อัมภันตริกิริยาของ สตุถา อิมํ วิเสสนะของ คาถํจฺ อวุตตกัมมะใน อาห

“จิตฺ วิเสสนะของ ปุคฺคโลจฺ สุทฺธกัตตาใน มุจฺเจยฺย อาชยาตบทกัตตฺวาจก นคฺัพท์ ปฏฺฐิเสสฺนัตถะ อนุตฺตลิกฺเข วิสยาธาระใน จิตฺ ปาปกมฺมา อปาทานใน มุจฺเจยฺย, จิตฺ วิเสสนะของ ปุคฺคโลจฺ สุทฺธกัตตาใน มุจฺเจยฺย อาชยาตบทกัตตฺวาจก นคฺัพท์ ปฏฺฐิเสสฺนัตถะ สมุทฺทมชฺเฒ วิสยาธาระใน จิตฺ ปาปกมฺมา อปาทานใน มุจฺเจยฺย, จิตฺ วิเสสนะของ ปุคฺคโลจฺ สุทฺธกัตตาใน มุจฺเจยฺย อาชยาตบทกัตตฺวาจก นคฺัพท์ ปฏฺฐิเสสฺนัตถะ ปพฺพตานิ สามีสัมพันธะใน วิวรฺจฺ สัมปาปุณียกัมมะใน ปวิสิสุจฺ ปุพพกาลกิริยาใน จิตฺ ปาปกมฺมา อปาทานใน มุจฺเจยฺย, โส วิเสสนะของ ชคฺติปฺปเทโสจฺ สุทฺธกัตตาใน วิชฺชเตจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก นคฺัพท์ ปฏฺฐิเสสฺนัตถะ ใน วิชฺชเต, มจฺจุ สุทฺธกัตตาใน ปสฺสเหยฺย อาชยาตบทกัตตฺวาจก ยตฺร วิเสสนะของ ชคฺติปฺปเทโสจฺ วิสยาธาระใน จิตฺจฺ วิเสสนะของ ปุคฺคโลจฺ อวุตตกัมมะใน ปสฺสเหยฺย นคฺัพท์ ปฏฺฐิเสสฺนัตถะใน ปสฺสเหยฺย” อิติศัพท์ สรุปะใน อิมํ คาถํ ฯ

๑๔. ตตฺถ นปฺปสฺสเหยฺย มจฺจุติ ยสฺมี ปเทเส จิตฺ มรณํ นปฺปสฺสเหยฺย นาภิภเวยฺย, เกสคฺคมตฺโตปิ โส ปจฺวิปฺปเทโส นตฺถิ ฯ

ตตฺถ (ปเทสุ) “นปฺปสฺสเหยฺย มจฺจุติ (ปททวยสฺส) “ยสฺมี ปเทเส จิตฺ (ปุคฺคโล) มรณํ น ปสฺสเหยฺย น อภิภเวยฺย, เกสคฺคมตฺโตปิ โส ปจฺวิปฺปเทโส นตฺถิ” (อติ อตฺโถ) ฯ

(อตฺโถ) อ.อรรถ (อติ) ว่า “มรณํ อ.ความตาย น ปสฺสเหยฺย ไม่พึงรังควาน น อภิภเวยฺย คือว่า ไม่พึงครอบงำ (ปุคฺคโล) ซึ่งบุคคล จิตฺ ผู้ดำรงอยู่แล้ว ยสฺมี ปเทเส ในประเทศใด, โส ปจฺวิปฺปเทโส อ.ประเทศแห่งแผ่นดินนั้น เกสคฺคมตฺโตปิ แม้อัน

มีปลายแห่งผมเป็นประมาณ **นตฺถิ** ย่อมไม่มี” **อิตติ** ดังนี้ **ตตฺถ (ปเทศุ)** “**นปฺปสเหยย มจฺจุติ (ปททวยสฺส)** แห่ง- ในบท ท. เหล่านั้นหนา -หมวดสองแห่งบท ว่า “**นปฺปสเหยย มจฺจุ**” ดังนี้ ฯ

บรรดาบทเหล่านั้น สองบทว่า “**นปฺปสเหยย มจฺจุ**” ความว่า “ความตายไม่พึงรังควาน คือว่า ไม่พึงครอบงำบุคคลผู้ดำรงอยู่ในประเทศใด, ประเทศแห่งแผ่นดินนั้น แม้สักว่าปลายเส้นผม ก็ไม่มี”

ตตฺถ วิเสสณะของ ปเทศุๆ นิทธารณะใน ปททวยสฺส “**นปฺปสเหยย มจฺจุ**” สรุปะไน อิตฺติๆ ศัพท์ สรุปะไน ปททวยสฺสๆ นิทธารณียะและสามีสัมพันธะใน อตฺโถ “**จิตฺ วิเสสณะของ มรณฺๆ สุตฺรกัตฺตาไน ปสเหยย และ อภิภเวยฺย ปสเหยย กิตฺติ อภิภเวยฺย กิตฺติ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก ยสฺมี วิเสสณะของ ปเทศุๆ วิสยาราระไน จิตฺ น สองศัพท์ ปฏิเสระไน ปสเหยย และ อภิภเวยฺย นปฺปสเหยย วิริยะไน นาภิภเวยฺยๆ วิวรรณะ, อปิตฺศัพท์ อเปกขัตตะเข้ากัป เกสคฺคฺมตฺโตๆ กิตฺติ โส กิตฺติ วิเสสณะของ ปจฺวิปฺปเทศุๆ สุตฺรกัตฺตาไน นตฺถิๆ กิริยาบทกัตฺตฺวาจก”** อิตฺติศัพท์ สรุปะไน อตฺโถๆ ลิงคัตตะ ฯ

๑๕. เสสํ ปุริมสทิสเมวาติ ฯ

เสสํ (วจนฺ) ปุริมสทิสํ เอว (โหติ) อิตฺติ ฯ

เสสํ (วจนฺ) อ.คำที่เหลือ **ปุริมสทิสํ เอว** เป็นคำอันเช่นกับคำอันมีในก่อนนั้นเทียว (โหติ) ย่อมเป็น **อิตติ** ดังนี้แล ฯ

คำที่เหลือเป็นเช่นกับคำที่มีในก่อนนั้นแหละ

เสสํ วิเสสณะของ วจนฺๆ สุตฺรกัตฺตาไน โหติๆ อาชยาตบทกัตฺตฺวาจก เอวศัพท์ อวธารณะเข้ากัป ปุริมสทิสฺๆ วิกิตฺกัตฺตาไน โหติ อิตฺติศัพท์ สฺมาปนะ ฯ

๑๖. เทสนาวसानะ พหุ โสตาปตฺติผลาทีนิ ปาปฺณิสฺสูติ ฯ

เทสนาวसानะ พหุ (ชนา) โสตาปตฺติผลาทีนิ (อริยผลานิ) ปาปฺณิสฺสูติ ฯ

เทสนาวसानะ ในกาลเป็นที่สิ้นสุดลงแห่งพระเทศนา **พหุ (ชนา)** อ.ชน ท. มาก

ปาปุณีสู บรรลุแล้ว (อริยมผลา) ซึ่งอริยมผล ท. โสตาปัตติผลาทีน มีโสตาปัตติผล
เป็นต้น อิติ ดังนี้แล ฯ

เวลาจบพระเทศนา พวกชนเป็นจำนวนมาก บรรลุอริยมผลทั้งหลายมีโสตาปัตติผล
เป็นต้น ดังนี้แล

เทศนาวิสาขามหาอุปัชฌาย์ กาลสัตตมมีใน ปาปุณีสู พหู วิเสสนะของ ชนาๆ สุทธกัตตาใน ปาปุณีสูๆ
อาชยาตบทกัตตวาจาก โสตาปัตติผลาทีน วิเสสนะของ อริยมผลาณีๆ สัมปาปุณีย-
กัมมะใน ปาปุณีสู อิติศัพท์ สมานปะ ฯ

๑๗. สุตตเม ทิวเส สตุถุ ภิกขุชากรมคคสุส นีรุทฺธเวลาย เหมจฺจาปาสาเท สุปปพุทธสุส
มจฺจลสุโส อุกุทาโม หุตฺวา ตํ ตํ ภิตฺตี ปหริ ฯ

สุตตเม ทิวเส สตุถุ ภิกขุชากรมคคสุส นีรุทฺธเวลาย เหมจฺจาปาสาเท สุปปพุทธสุส มจฺจลสุโส
อุกุทาโม หุตฺวา ตํ ตํ ภิตฺตี ปหริ ฯ

ทิวเส ในวัน สุตตเม ที่ ๗ มจฺจลสุโส อ.ม้ามจฺจล สุปปพุทธสุส ของเจ้าศากยะ
พระนามว่าสุปปพุทธะ เหมจฺจาปาสาเท ในภายใต้แห่งปราสาท อุกุทาโม เป็นสัตว์
คณอง หุตฺวา เป็น ปหริ กระแทกแล้ว ภิตฺตี ซึ่งฝ่า ตํ ตํ นั้นๆ นีรุทฺธเวลาย
ในเวลาเป็นที่ปิด ภิกขุชากรมคคสุส แห่งหนทางเป็นที่เสด็จเที่ยวไปเพื่อภิกษา สตุถุ
ของพระศาสดา ฯ

ในวันที่ ๗ ม้ามจฺจลของเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะภายใต้ปราสาท เป็นสัตว์
คณองแล้วกระแทกฝ่าผนัง ในเวลาเป็นที่ปิดทางสำหรับเที่ยวไปเพื่อบิณฑบาตของ
พระศาสดา

มจฺจลสุโส สุทธกัตตาใน ปหริๆ อาชยาตบทกัตตวาจาก สุตตเม วิเสสนะของ ทิวเสๆ
กาลสัตตมมีใน ปหริ สตุถุ สามีสัมพันธะใน ภิกขุชากรมคคสุสๆ สามีสัมพันธะใน
นีรุทฺธเวลายๆ กาลสัตตมมีใน ปหริ เหมจฺจาปาสาเท ภินนาชาระใน มจฺจลสุโส สุปป-
พุทธสุส สามีสัมพันธะใน มจฺจลสุโส อุกุทาโม วิกตีกัตตาใน หุตฺวาๆ สมานกาลกิริยา
ใน ปหริ ตํ สองบท วิเสสนะของ ภิตฺตีๆ อวุตตกัมมะใน ปหริ ฯ

๑๘. โส อูปริ นิสินโนวสุส สททํ สุตฺวา “กึ เอตฺนติ ปุจฺฉิ ๕

โส (สุปปพุทฺโธ) อูปริ นิสินโน เอว อสุส (มฺงฺคฺลสุสฺสฺส) สททํ สุตฺวา “กึ เอตํ (การณํ)” อิติ ปุจฺฉิ ๕

โส (สุปปพุทฺโธ) อ.เจ้าศากยพระนามว่าสุปปพุทฺธะนั้น นิสินโน เอว ประทับนั่งแล้ว นั้นเทียว อูปริ ในเบื้องบน สุตฺวา ทรงสดับแล้ว สททํ ซึ่งเสียง อสุส (มฺงฺคฺลสุสฺสฺส) ของม้ามงคลนั้น ปุจฺฉิ ตรัสถามแล้ว อิติ ว่า “เอตํ (การณํ) อ.เหตุ นั้น กึ อะไร” อิติ ดังนี้ ๕

เจ้าศากยพระนามว่าสุปปพุทฺธะนั้น ประทับนั่งอยู่ข้างบนนั้นแหละ ทรงสดับเสียงของ ม้ามงคลนั้น ตรัสถามว่า “เหตุ นั้นอะไร?”

โส วิเสสนะของ สุปปพุทฺโธ ๕ สททํกตฺตํใน ปุจฺฉิ ๕ อาชยตบทกตฺตฺวาจก อูปริ วิสยาธาระใน นิสินโน เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ นิสินโน ๕ วิเสสนะของ สุปปพุทฺโธ อสุส วิเสสนะของ มงฺคฺลสุสฺสฺส ๕ สามีสัมพันธะใน สททํ ๕ อวตตกัมมะใน สุตฺวา ๕ ปุพฺพกาลกิริยาใน ปุจฺฉิ “กึ ปุจฺฉนตฺถะ เอตํ วิเสสนะของ การณ ๕ ลิงคตฺถะ” อิติศัพทํ อากาเรใน ปุจฺฉิ ๕

๑๙. “มงฺคฺลสุโส อุกฺกทาโมติ ๕

(ราชปริสา) “มงฺคฺลสุโส อุกฺกทาโม (โหติ)” อิติ (อาหํสุ) ๕

(ราชปริสา) อ.ราชบุรุษ ท. อาหํสุ กราบทูลแล้ว อิติ ว่า “มงฺคฺลสุโส อ.ม้ามงคล อุกฺกทาโม เป็นสัตว์คณอง (โหติ) ย่อมเป็น” อิติ ดังนี้ ๕

พวกราชบุรุษกราบทูลว่า “ม้ามงคลเป็นสัตว์คณอง”

ราชปริสา สททํกตฺตํใน อาหํสุ ๕ อาชยตบทกตฺตฺวาจก “มงฺคฺลสุโส สททํกตฺตํใน โหติ ๕ อาชยตบทกตฺตฺวาจก อุกฺกทาโม วิคตีกตฺตํใน โหติ” อิติศัพทํ อากาเรใน อาหํสุ ๕

๒๐. โส ปนฺสฺโส สุปปพุทฺธํ ทิสฺวา ว สนฺนีสิตฺติ ๕

โส ปน อสฺโส สุปปพุทฺธํ ทิสฺวา ว สนฺนินฺสีทติ ฯ

ปน ก็ โส อสฺโส อ.ม้านั้น ทิสฺวา เห็นแล้วเที่ยว สุปปพุทฺธํ ซึ่งเจ้าศากยยะพระนามว่าสุปปพุทธะ สนฺนินฺสีทติ ย่อมสงบ ฯ

ก็ ม้านั้นพอเห็นเจ้าศากยยะพระนามว่าสุปปพุทธะเท่านั้น ก็ย่อมสงบ

ปนศัพทํ วากยารมฺภโชตกะ โส วิเสสณะของ อสฺโส๑ สุททกัตตาใน สนฺนินฺสีทติ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก สุปปพุทฺธํ อวุตตกัมมะใน ทิสฺวา เอวศัพทํ อวธารณะเข้ากับ ทิสฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน สนฺนินฺสีทติ ฯ

๒๑. อถ นํ โส คณฺหิตฺตุกาโม หุตฺวา นิสินฺนญฺจานา อญฺจาย ทฺวารารมฺมุโข อโหสิ ฯ

อถ นํ (มงคลสุตฺ) โส (สุปปพุทฺธ) คณฺหิตฺตุกาโม หุตฺวา นิสินฺนญฺจานา อญฺจาย ทฺวารารมฺมุโข อโหสิ ฯ

อถ ครั้งนั้น โส (สุปปพุทฺธ) อ.เจ้าศากยยะพระนามว่าสุปปพุทธะนั้น คณฺหิตฺตุกาโม เป็นผู้ใคร่เพื่ออันจับ นํ (มงคลสุตฺ) ซึ่งม้ามงคลนั้น หุตฺวา เป็นแล้ว อญฺจาย เสด็จลุกขึ้นแล้ว นิสินฺนญฺจานา จากที่เป็นที่ประทับนั่ง ทฺวารารมฺมุโข เป็นผู้ที่มีพระพักตร์เฉพาะต่อประตู อโหสิ ได้เป็นแล้ว ฯ

ที่นั้น เจ้าศากยยะพระนามว่าสุปปพุทธะนั้นมีความประสงค์จะจับม้ามงคลนั้น เสด็จลุกขึ้นจากที่เป็นที่ประทับนั่ง ได้เป็นผู้ที่มีพระพักตร์ต่อประตู

อถ กาลสํตตมํ โส วิเสสณะของ สุปปพุทฺธ๑ สุททกัตตาใน อโหสิ๑ อาชยาตบทกัตตฺวาจาก ตํ วิเสสณะของ มงคลสุตฺ๑ อวุตตกัมมะใน คณฺหิตฺตุ- คณฺหิตฺตุกาโม วิกตีกัตตาใน หุตฺวา๑ ปุพพกาลกิริยาใน อญฺจาย นิสินฺนญฺจานา อปาทานใน อญฺจาย๑ ปุพพกาลกิริยาใน อโหสิ ทฺวารารมฺมุโข วิกตีกัตตาใน อโหสิ ฯ

๒๒. ทฺวารานิ สยเมว วิวญฺ्ञานิ, โสปาณํ สกฺกฺจฺจเนยฺว จิตฺตํ ฯ

ทฺวารานิ สยเมว วิวญฺ्ञานิ, โสปาณํ สกฺกฺจฺจเนยฺว จิตฺตํ ฯ

ทฺวารานิ อ.ประตู ท. วิวญฺ्ञานิ เปิดแล้ว สยฺ เอว ด้วยตนเองนั้นเที่ยว, โสปาณํ

อ.บันได จิต ตั้งอยู่แล้ว สกฏจาเน เอว ในที่ของตานั้นเทียว ฯ

ประตู่ทั้งหลายเปิดเองนั้นแหละ บันไดตั้งอยู่ในที่ของตนตามเดิม

ทวารานี สุทธกัตตาใน วิวฏานี กิตบทกัตตฺวาจก เอวศัพท อวธารณะเข้ากับ สยง
 ภาระใน วิวฏานี, โสปานี สุทธกัตตาใน จิตฺก กิตบทกัตตฺวาจก เอวศัพท อวธารณะ
 เข้ากับ สกฏจาเน วิสยาธาระใน จิตฺ ฯ

๒๓. ทวารเร จิตา มลฺลา ตํ คีวายํ คเหตุวา เหฏฺฐาภิมุขํ ชีปีสุ ฯ

ทวารเร จิตา มลฺลา ตํ (สุปปพฺพุทฺ) คีวายํ คเหตุวา เหฏฺฐาภิมุขํ (กตฺวา) ชีปีสุ ฯ

มลฺลา อ.คนปล้ำ ท. จิตา ผู้ดำรงอยู่แล้ว ทวารเร ที่ประตู่ คเหตุวา จับแล้ว ตํ
 (สุปปพฺพุทฺ) ซึ่งเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพฺพุทฺนั้น คีวายํ ที่พระศอ ชีปีสุ โยนไป
 แล้ว (กตฺวา) กระทำ เหฏฺฐาภิมุขํ ให้เป็นผู้มีพระพักตร์เฉพาะต่อภายใต้ ฯ

คนปล้ำผู้ดำรงอยู่ที่ประตู่ จับเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพฺพุทฺที่พระศอ แล้วโยนทำให้
 มีพระพักตร์ต่อภายใต้

จิตา วิเสสณะของ มลฺลาจฺ สุทธกัตตาใน ชีปีสุจฺ อาชยาตบทกัตตฺวาจก ทวารเร วิสยา-
 ธาระใน จิตา ตํ วิเสสณะของ สุปปพฺพุทฺจฺ อุตตตกัมมะใน คเหตุวา คีวายํ วิสยาธาระ
 ใน คเหตุวาจฺ ปุพฺพกาลกิริยาใน ชีปีสุ เหฏฺฐาภิมุขํ วิกตีกัมมะใน กตฺวาจฺ กิริยาวิเสสณะ
 ใน ชีปีสุ ฯ

๒๔. เอเตนุปาเยน สตฺตฺสฺปิ ตเลสุ ทวารานี สยเมว วิวฏานี, โสปานานี ยถาจาเนสุ
 จิตานี ฯ

เอเตน อุปาเยน สตฺตฺสฺปิ ตเลสุ ทวารานี สยเมว วิวฏานี, โสปานานี ยถาจาเนสุ
 จิตานี ฯ

ทวารานี อ.ประตู่ ท. ตเลสุ ที่พื้น ท. สตฺตฺสฺปิ แม้ ๗ วิวฏานี เปิดแล้ว สย เอว
 ด้วยตนเองนั้นเทียว เอเตน อุปาเยน ด้วยอุบายนั้น, โสปานานี อ.บันได ท. จิตานี
 ตั้งอยู่แล้ว ยถาจาเนสุ ในที่อย่างไร ท. ฯ

ประตู่ทั้งหลายที่พื้นแม่ทั้ง ๗ เปิดออกเองนั้นแหละด้วยอุบายนั้น, บันไดทั้งหลายตั้ง
อยู่ในที่เคยตั้ง

ทวารานี สุทรกัตตานิ วิภูฏานีๆ กิตตบทกัตตวาจก เอเตน วิเสสณะของ อุปาเยนๆ
ภระณะใน วิภูฏานี อปีศัพท์ อเปกขัตถะเข้ากับ สดตสุๆ วิเสสณะของ ตเลสุๆ ภินนาหาระ
ใน ทวารานี เอวศัพท์ อวหารณะเข้ากับ สยๆ ภระณะใน วิภูฏานี, โสปานานี สุทรกัตตานิ
ใน จิตานีๆ กิตตบทกัตตวาจก ยถาจาเนสสุ วิสยาหาระใน จิตานี ๕

๒๕. ตตถ ตตถ มลลลา ตํ คีวายเมว คเหตุวา เหฏฐาภิมุขํ ขีปีสุ ๕

ตตถ ตตถ (จาเน) มลลลา ตํ (สุปปพุทธ์) คีวาย เอว คเหตุวา เหฏฐาภิมุขํ (กตวา) ขีปีสุ ๕

มลลลา อ.คนปล้ำ ท. ตตถ ตตถ (จาเน) ในที่นั้นๆ คเหตุวา จับแล้ว ตํ
(สุปปพุทธ์) ซึ่งเจ้าศากยพระนามว่าสุปปพุทธะนั้น คีวาย เอว ที่พระศอนันท์เทียว
ขีปีสุ โยนไปแล้ว (กตวา) กระทำ เหฏฐาภิมุขํ ให้เป็นผู้มีพระพักตร์เฉพาะในภาย
ใต้ ๕

พวกคนปล้ำในที่นั้นๆ ช่วยกันจับเจ้าศากยพระนามว่าสุปปพุทธะที่พระศอนันท์แหละ
แล้วโยนทำให้มีพระพักตร์ในภายใต้

มลลลา สุทรกัตตานิ ขีปีสุๆ อาชยาตบทกัตตวาจก ตตถ สองบท วิเสสณะของ จาเนๆ
วิสยาหาระใน มลลลา ตํ วิเสสณะของ สุปปพุทธ์ๆ อวุตตกัมมะใน คเหตุวา เอวศัพท์
อวหารณะเข้ากับ คีวายๆ วิสยาหาระใน คเหตุวาๆ ปุพพกาลกิริยาใน ขีปีสุ เหฏฐาภิมุขํ
วิกตีกัมมะใน กตวาๆ กิริยาวิเสสณะใน ขีปีสุ ๕

๒๖. อถ นํ เหฏฐาปาสาเท โสปานปาทุมลํ สมปตตเมว มหาปจวี วิวรमानา ภิชชิตวา
สมปฏิจจนิ ๕

อถ นํ (สุปปพุทธ์) เหฏฐาปาสาเท โสปานปาทุมลํ สมปตตํ เอว มหาปจวี วิวรमानา
ภิชชิตวา สมปฏิจจนิ ๕

อถ ครั้งนั้น มหาปจวี อ.แผ่นดินใหญ่ วิวรमानา เปิดอยู่ ภิชชิตวา แยกแล้ว สมปฏิจจ
รับพร้อมแล้ว นํ (สุปปพุทธ์) ซึ่งเจ้าศากยพระนามว่าสุปปพุทธะนั้น สมปตตํ เอว

ผู้ถึงพร้อมแล้วนั้นเที่ยว โสปานปาทมูล์ ซึ่งที่ใกล้แห่งเชิงแห่งบันได เหฏฐาปาสาเท
ในภายใต้แห่งปราสาท ฯ

ที่นั่น แผ่นดินเปิดอยู่แยกรับเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะนั้นผู้ถึงที่ใกล้เชิงบันได
ในภายใต้ปราสาท

อด กาลสัตตมี มหาปจวี สุทธกัตตาใน สมปฏิจฉิฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก น วิเสสนะ
ของ สุปปพุทธ์ฯ อวุตตกัมมะใน สมปฏิจฉิ เหฏฐาปาสาเท ภินนาธาระใน โสปานปาท-
มูล์ฯ สัมปาปฺถนียกัมมะใน สมปตฺตํ เอวคัพพํ อวธารณะเข้ากับ สมปตฺตํฯ วิเสสนะของ
สุปปพุทธ์ วิจารณ์านาฯ อัมภันตริกิริยาของ มหาปจวี ภิชฺชิตฺวา สมานกาลกิริยาใน
สมปฏิจฉิ ฯ

๒๗. โส คนฺตฺวา อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺตตีติ ฯ

โส (สุปปพุทธุโร) คนฺตฺวา อวีจิมฺหิ นิพฺพตฺตตีติ ฯ

โส (สุปปพุทธุโร) อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะนั้น คนฺตฺวา ไปแล้ว นิพฺพตฺติ
บังเกิดแล้ว อวีจิมฺหิ ในนรกชื่อว่าอเวจี อิติ ดังนี้แล ฯ

เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะนั้น ไปบังเกิดในอเวจีมหานรก

โส วิเสสนะของ สุปปพุทธุโรฯ สุทธกัตตาใน นิพฺพตฺตีติฯ อาชยาตบทกัตตฺวาจก คนฺตฺวา
ปฺพพกาลกิริยาใน นิพฺพตฺติ อวีจิมฺหิ วิสยาธาระใน นิพฺพตฺติ อิติคัพพํ สมาปนะ ฯ

สุปปพุทธุสสฺกาวตฺถุ ฯ

สุปปพุทธุสสฺกาวตฺถุ (นิฏฺฐิตํ) ฯ

สุปปพุทธุสสฺกาวตฺถุ อ.เรื่องแห่งเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ (นิฏฺฐิตํ) จบแล้ว ฯ

สุปปพุทธุสสฺกาวตฺถุ สุทธกัตตาใน นิฏฺฐิตํฯ กิตบทกัตตฺวาจก ฯ

จบเรื่องเจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทธะ

ปาปวคฺควณฺณา นิฏฺฐิตา ฯ

ปาปวคฺควณฺณา อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณนาซึ่งเนื้อความแห่งวรรค
อันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยบาป นิฏฺฐิตา จบแล้ว ฯ

ปาปวคฺควณฺณา สุทรกัถตาใน นิฏฺฐิตาฯ กิตฺตบทกัถตฺวาจก ฯ

จบอรรถกถาพรรณนาปาปวรรค

นวมโ วคฺโค ฯ

นวมโ วคฺโค (นิฏฺฐิต) ฯ

วคฺโค อ.วรรค นวมโ ที่ ๙ (นิฏฺฐิต) จบแล้ว ฯ

นวมโ วิเสสนะของ วคฺโคฯ สุทรกัถตาใน นิฏฺฐิตาฯ กิตฺตบทกัถตฺวาจก ฯ

จบวรรคที่ ๙

วิเคราะห์ศัพท์กิตติ สมาส และตัทธิต

สุப்புพทุธสกุกวตตุ

เป็นฉัญฐิตูปุริสสมาส โดยมีวิเสสนบุพพบทกัมมชารย-สมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. สุப்புพทุธ ไจ โส สกโก จาติ สุப்புพทุธสกโก. (สุப்புพทุธ + สกโก) วิเสสนบุพพบทกัมมชารยสมาส

สุப்புพทุธ ไจ อ.พระนามว่าสุப்புพทุธด้วย โส อ.พระนามว่าสุப்புพทุธนั้น สกโก จ เป็นเจ้าศากยะด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ สุப்புพทุธสกโก ชื่อว่าสุப்புพทุธสกโก. (เจ้าศากยะพระนามว่าสุப்புพทุธ)

๒. สุப்புพทุธสกุกสส วตตุ สุப்புพทุธสกุกวตตุ. (สุப்புพทุธสกุก + วตตุ) ฉัญฐิตูปุริสสมาส วตตุ อ.เรื่อง สุப்புพทุธสกุกสส แห่งเจ้าศากยะพระนามว่าสุப்புพทุธ สุப்புพทุธสกุกวตตุ ชื่อว่าสุப்புพทุธสกุกวตตุ. (เรื่องเจ้าศากยะพระนามว่าสุப்புพทุธ)

เวริฎจานัน

เป็นฉัญฐิตูปุริสสมาส มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. เวร อสส อตติติ เวร, ปุคคโล. (เวร + อัจจย) อัสสตีตัทธิต เวร อ.เวร อสส (ปุคคลสส) ของบุคคลนั้น อตติ มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส ปุคคโล) อ.บุคคลนั้น เวร ชื่อว่าเวร (ผู้มีเวร), ได้แก่บุคคล.

๒. เวรสส จานัน เวรฎจานัน. (เวร + จาน) ฉัญฐิตูปุริสสมาส จานัน อ.ที่ เวรสส (ปุคคลสส) แห่งบุคคล ผู้มีเวร เวรฎจานัน ชื่อว่าเวรฎจานัน. (ที่แห่งบุคคล ผู้มีเวร)

เอกทิวโส

เป็นอสมาทารทิสสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เอก ไจ โส ทิวโส จาติ เอกทิวโส. (เอก + ทิวโส)

เอก ไจ อ.หนึ่งด้วย โส อ.หนึ่งนั้น ทิวโส จ เป็นวันด้วย อิติ เพราะเหตุนี้ เอกทิวโส ชื่อว่าเอกทิวโส. (วันหนึ่ง)

นิมนตณฺฏจานํ

เป็นวิเสสบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า
 นิมนตณฺฏจ ตํ จานณฺจาทิ นิมนตณฺฏจานํ. (นิมนตณ + จาน)
 นิมนตณํ จ อ.เป็นที่นิมนต์ด้วย ตํ อ.เป็นที่นิมนต์นั้น จานํ จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
 นิมนตณฺฏจานํ ชื่อว่านิมนตณฺฏจาน. (ที่เป็นที่นิมนต์)

คมนมคฺโค

เป็นวิเสสบุพพทกัมมธารยสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า
 คมนณฺจ ตํ มคฺโค จาทิ คมนมคฺโค. (คมน + มคฺค)
 คมนํ จ อ.เป็นที่ไปด้วย ตํ อ.เป็นที่ไปนั้น มคฺโค จ เป็นหนทางด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
 คมนมคฺโค ชื่อว่าคมนมคฺค. (หนทางเป็นที่ไป)

อนฺตรวฺธิ

เป็นอมาทิปรตฺปปริสสฺมาส มีวิเคราะห์ว่า
 วิชา อนฺตรํ อนฺตรวฺธิ. (อนฺตร + วิชา)
 อนฺตรํ อ.ระหว่าง วิชา แห่งถนน อนฺตรวฺธิ ชื่อว่าอนฺตรวฺธิ. (ระหว่างถนน)

ภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต, สตฺถา

เป็นตติยตฺปปริสสฺมาส โดยมีจฺญฐิตฺปปริสสฺมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้
 ๑. ภิกฺขุณํ สงฺฆโม ภิกฺขุสงฺฆโม. (ภิกฺขุ + สงฺฆ) จฺญฐิตฺปปริสสฺมาส
 สงฺฆโม อ.หมู่ ภิกฺขุณํ แห่งภิกฺษุ ท. ภิกฺขุสงฺฆโม ชื่อว่าภิกฺขุสงฺฆ. (หมู่แห่งภิกฺษุ, ภิกฺษุสงฺฆ)
 ๒. ภิกฺขุสงฺฆเมณ ปริวฺโต ภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต, สตฺถา. (ภิกฺขุสงฺฆ + ปริวฺโต)
 (สตฺถา) อ.พระศาสดา ภิกฺขุสงฺฆเมณ ปริวฺโต ผู้ อันหมู่แห่งภิกฺษุ แวดล้อมแล้ว ภิกฺขุสงฺฆ-
 ปริวฺโต ชื่อว่าภิกฺขุสงฺฆปริวฺโต (ผู้อันภิกฺษุสงฺฆแวดล้อมแล้ว), ได้แก่พระศาสดา.

มหลลกตโร, อหํ

เป็นวิเสสตฺทิตฺต มีวิเคราะห์ว่า

สพเพ อิเม มหุลลกา, อยมิเมลั วิเสเสน มหุลลโกติ มหุลลกตโร, อหิ. (มหุลลก + ตระ
ปัจจัย)

อิเม (มย) อ.เรา ท. เหล่านี้ สพเพ ทั้งปวง มหุลลกา เป็นคนแก่ (โทหุติ) ย่อมเป็น, อย
(อหิ) อิเมลั (อมุทากั) อ.- แห่งเรา ท. เหล่านี้หนา -เรา นี้ มหุลลโก เป็นผู้แก่ วิเสเสน โดยพิเศษ
(โทติ) ย่อมเป็น อิติ เพราะเหตุนี้ มหุลลกตโร ชื่อว่ามหุลลกตร (ผู้แก่กว่า), ได้แก่เรา.

จารปุริโส

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
จาโร จ โส ปุริโส จาติ จารปุริโส. (จาร + ปุริส)
จาโร จ อ.ผู้สวดนมด้วย โส อ.ผู้สวดนมนั้น ปุริโส จ เป็นบุรุษด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
จารปุริโส ชื่อว่าจารปุริส. (บุรุษผู้สวดนม)

อาณนุตเถโร

เป็นวิเสสนุตตรบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า
อาณนุโท จ โส เถโร จาติ อาณนุตเถโร. (อาณนุ + เถร)
อาณนุโท จ อ.พระอาณนุด้วย โส อ.พระอาณนุที่นั่น เถโร จ เป็นพระเถระด้วย อิติ เพราะ
เหตุนี้ อาณนุตเถโร ชื่อว่าอาณนุตเถร. (พระอาณนุผู้เถระ)

สิตปาตุกมม

เป็นทุตติยาตปุริสสมาส มีวิเคราะห์ว่า
สิต ปาตุ กมม สิตปาตุกมม. (สิต + ปาตุ + กมม)
กมม อ.การกระทำ สิต ซึ่งการแยม ปาตุ ให้ปรากฏ สิตปาตุกมม ชื่อว่าสิตปาตุกมม.
(การทำการแยมให้ปรากฏ)

มาทิส, พุทโธ

เป็นกัตตุรูป, กัมมสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า
มมิว นั ปสฺสตีติ มาทิส, พุทโธ. (อมุทสทูปปท + ทิส เปกฺขณ ในการดู, การเห็น +
กวิปัจจัย)

(บุคคล) อ.บุคคล ปลสฺสติ ย่อมเห็น นั (บุคคล) ซึ่งบุคคลนั้น มั อิว เพียงดังเรา อิติ เพราะเหตุนี้ มาทิสฺส ชื่อว่ามาทิส (ผู้เช่นกับเรา), ได้แก่พระพุทธเจ้า.

เทภูจาปาสาท

เป็นนิบาตบุพพกะ อพยยิภาวสฺมาส มิวิเคราะห์ว่า
ปาสาทสฺส เทภูจา เทภูจาปาสาท. (เทภูจา + ปาสาท)
เทภูจา ในภายใต้ ปาสาทสฺส แห่งปราสาท เทภูจาปาสาท ชื่อว่าเทภูจาปาสาท. (ภายใต้
ปราสาท)

โสปานปาทมูล

เป็นฉัญฉฐิตปฺปิริสฺสมาส โดยมีฉัญฉฐิตปฺปิริสฺสมาสอยู่ภายใน มิวิเคราะห์ดังนี้
๑. โสปานสฺส ปาโท โสปานปาโท. (โสปาน + ปาท) ฉัญฉฐิตปฺปิริสฺสมาส
ปาโท อ.เชิง โสปานสฺส แห่งบันได โสปานปาโท ชื่อว่าโสปานปาท. (เชิงบันได)
๒. โสปานปาทสฺส มูล โสปานปาทมูล. (โสปานปาท + มูล) ฉัญฉฐิตปฺปิริสฺสมาส
มูล อ.ใกล้ โสปานปาทสฺส แห่งเชิงแห่งบันได โสปานปาทมูล ชื่อว่าโสปานปาทมูล. (ใกล้
เชิงบันได)

กถาโทโส

เป็นฉัญฉฐิตปฺปิริสฺสมาส มิวิเคราะห์ว่า
กถาย โทโส กถาโทโส. (กถา + โทโส)
โทโส อ.โทษ กถาย แห่งวาจาเป็นเครื่องกล่าว กถาโทโส ชื่อว่ากถาโทส. (โทษแห่งคำพูด)

สตัดโม, ทิวโส

เป็นสังขยาตทิต มิวิเคราะห์ว่า
สตัดนฺนํ ปุโรณ สตัดโม, ทิวโส. (สตัด + มัจฉัย)
(ทิวโส) อ.วัน ปุโรณ อันเป็นเหตุเต็ม สตัดนฺนํ (ทิวสํ) แห่งวัน ท. เจ็ด สตัดโม ชื่อว่า
สตัดม (ที่ ๗), ได้แก่วัน.

สตัดตุมมิโก, ปาสาทิ

เป็นสังสัจฉาทิอเนกัตถัตถิต มิวีเคราะห์ว่า

๑. สตัดต มุมมิโย สตัดตุมมิโย. (สตัดต + มุมมิ) อสมมาหารทิกุสมาล
มุมมิโย อ.ชั้น ท. สตัดต เจ็ด สตัดตุมมิโย ชื่อว่าสตัดตุมมิ. (๗ ชั้น)
๒. สตัดตุมมิทิต นิยุตโต สตัดตุมมิโก, ปาสาทิ. (สตัดตุมมิ + ฌิกปัจจย) สังสัจฉาทิอเนกัตถ-
ัตถิต

(ปาสาทิ) อ.ปราสาท นิยุตโต อันประกอบแล้ว สตัดตุมมิทิต ด้วยชั้นเจ็ด ท. สตัดตุมมิโก
ชื่อว่าสตัดตุมมิโก (ประกอบด้วย ๗ ชั้น), ได้แก่ปราสาท.

โอรุทิตุกาโม, อหิ

เป็นจตุตถัตถิปุริสสมาล, กิตันตสมาล, กัตตรูป, กัตตูลาณะ มิวีเคราะห์ว่า

โอรุทิตุ กามาตติ โอรุทิตุกาโม, อหิ. (โอรุทิตุสทูปปท + กมุ กนตिय ในความใคร่ + ฌ
ปัจจย)

(โย อหิ) อ.เราใด กามาติ ย่อมใคร่ โอรุทิตุ เพื่ออันลง อิติ เพราะเหตุนั้น (โส อหิ) อ.เรา
นั้น โอรุทิตุกาโม ชื่อว่าโอรุทิตุกาโม (ผู้ใคร่เพื่อจะลง, ผู้ประสงค์จะลง), ได้แก่เรา.

ปาสาทล

เป็นจตุตถัตถิปุริสสมาล มิวีเคราะห์ว่า

ปาสาทล ตล ปาสาทล. (ปาสาท + ตล)

ตล อ.พื้น ปาสาทล แห่งปราสาท ปาสาทล ชื่อว่าปาสาทล. (พื้นปราสาท)

ปพพตุนตรี

เป็นจตุตถัตถิปุริสสมาล มิวีเคราะห์ว่า

ปพพตล อุนตรี ปพพตุนตรี. (ปพพต + อุนตรี)

อุนตรี อ.ระหว่าง ปพพตล แห่งภูเขา ปพพตุนตรี ชื่อว่าปพพตุนตรี. (ระหว่างภูเขา)

ทวิธาภาโว

เป็นตติยัตถ์ปฐิสสรมาส มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. ทวิธิ วิภาเคธิ ทวิธา. (ทวิ + ฐาปจจัย) อพยยตทิต
วิภาเคธิ โดยส่วน ท. ทวิธิ ส่อง ทวิธา ชื่อว่าทวิธา. (โดยสองส่วน)
๒. ทวิธา ภาโว ทวิธาภาโว. (ทวิธา + ภาว) ตติยัตถ์ปฐิสสรมาส
ภาโว อ.ความเป็น ทวิธา โดยส่วนสอง ทวิธาภาโว ชื่อว่าทวิธาภาว. (ความเป็นโดยสอง
ส่วน)

วุดตฎจัน

เป็นจันฎฐิต์ปฐิสสรมาส มีวิเคราะห้ว่า

- วุดตสสร จัน วุดตฎจัน. (วุดต + จัน)
จัน อ.ที่ (มยา) วุดตสสร (วจนสสร) แห้งคำ อันอันเรา กล่าวแล้ว วุดตฎจัน ชื่อว่าวุดตฎจัน.
(ที่แห้งคำอันเรากล่าวแล้ว)

สมุททมชฺเฒ

เป็นจันฎฐิต์ปฐิสสรมาส มีวิเคราะห้ว่า

- สมุททสสร มชฺเฒ สมุททมชฺเฒ. (สมุทท + มชฺเฒ)
มชฺเฒ อ.ท่ามกลาง สมุททสสร แห้งสมุทท สมุททมชฺเฒ ชื่อว่าสมุททมชฺเฒ. (ท่ามกลางสมุทท)

ชคติปปเทโส

เป็นจันฎฐิต์ปฐิสสรมาส มีวิเคราะห้ว่า

- ชคตียา ปเทโส ชคติปปเทโส. (ชคต + ปเทส)
ปเทโส อ.ประเทศ ชคตียา แห้งแผ่นดิน ชคติปปเทโส ชื่อว่าชคติปปเทส. (ประเทศแห้งแผ่นดิน)

เกสศคตมตโต, ชคติปปเทโส

เป็นจันฎฐิต์ทวิปทลยาธิกรณพหุพีหิสมาส โดยมีจันฎฐิต์ปฐิสสรมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห้ดังนี้

๑. เกสสร อคโค เกสศโค. (เกส + อคค) จันฎฐิต์ปฐิสสรมาส
อคโค อ.ปลาย เกสสร แห้งมม เกสศโค ชื่อว่าเกสศค. (ปลายมม)

๒. เกสคโค มตดา ยสสาติ เกสคคमतโต, ชคตูปเทโส. (เกสคค + มตดา) ฌฎฐิตวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาล

เกสคโค อ.ปลายแห่งผม มตดา เป็นประมาณ ยสส (ชคตูปเทสส) แห่งประเทศแห่งแผ่นดินใด (อตุติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส ชคตูปเทโส) อ.ประเทศแห่งแผ่นดินนั้น เกสคค-मतโต ชื่อว่าเกสคคमतต (มีปลายผมเป็นประมาณ, ลักว่าปลายผม), ได้แก่ประเทศแห่งแผ่นดิน.

เทสนาวสาน

เป็นฌฎฐิตูปุริสสมาล มีวิเคราะหว่า

เทสนาย อวสาน เทสนาวสาน. (เทสนา + อวสาน)

อวสาน อ.เป็นที่ล้นสุดลง เทสนาย แห่งเทศนา เทสนาวสาน ชื่อว่าเทสนาวสาน. (เป็นที่ล้นสุดลงแห่งเทศนา, จบกัณฑ์เทศน์, เทศน์จบ)

โสตาปัตติผลาทินิ

เป็นฌฎฐิตวิปทูลยาธิกรณพหุพีทิสมาล มีวิเคราะหว่า

โสตาปัตติผล อาทิ เยล ตานิ โสตาปัตติผลาทินิ, อริยผลานิ. (โสตาปัตติผล + อาทิ)

โสตาปัตติผล อ.โสตาปัตติผล อาทิ เป็นต้น เยล อริยผลานิ แห่งอริยผล ท. เหล่าใด อตุติ มีอยู่, ตานิ อริยผลานิ อ.อริยผล ท. เหล่านั้น โสตาปัตติผลาทินิ ชื่อว่าโสตาปัตติผลาทิ, ได้แก่อริยผลทั้งหลาย. (มีโสตาปัตติผลเป็นต้น)

ภิกขาจารมคโค

เป็นวิเสสนบุพพทกัมมชารยสมาล โดยมีจตุตถิตูปุริสสมาลอยู่ภายใน มีวิเคราะหดังนี้

๑. ภิกขาจ จรติ เขตตาติ ภิกขาจโร, มคโค. (ภิกขาสทูปปท + จร จรณ ในการเที่ยวไป + ฌบัจจย) จตุตถิตูปุริสสมาล, กิตันตสมาล, กัตตุรูป, อธิกรณสาธนะ

(สตุตา) อ.พระศาสดา จรติ ย่อมเสด็จเที่ยวไป ภิกขาจ เพื่อภิกษา เขตต (มคเค) ในหนทางนี้ อิติ เพราะเหตุนี้ (เอโส มคโค) อ.หนทางนี้ ภิกขาจโร ชื่อว่าภิกขาจ (เป็นที่เที่ยวไปเพื่อภิกษา), ได้แก่หนทาง.

๒. ภิกขาจโร จ โส มคโค จาติ ภิกขาจรมคโค. (ภิกขาจ + มคค) วิเสสนบุพพทกัมมชารยสมาล

ภิกขุจาโร จ อ.เป็นที่เที่ยวไปเพื่อศึกษาด้วย โส อ.เป็นที่เที่ยวไปเพื่อศึกษานั้น มคโค จ เป็นหนทางด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น ภิกขุจามคโค ชื่อว่าภิกขุจามคค. (หนทางเป็นที่เที่ยวไปเพื่อศึกษา)

นิรุทธเวลา

เป็นวิเสสบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นิรุทธญจ ตั เวลา จาติ นิรุทธเวลา. (นิรุทธ + เวลา)

นิรุทธิ จ อ.เป็นที่อันเจ้าศากยพระนามว่าสุปปพุทธะปิดแล้วด้วย ตั อ.เป็นที่อันเจ้าศากยพระนามว่าสุปปพุทธะปิดแล้วนั้น เวลา จ เป็นเวลาด้วย อิติ เพราะเหตุนั้น นิรุทธเวลา ชื่อว่านิรุทธ-เวลา. (เวลาเป็นที่อันเจ้าศากยพระนามว่าสุปปพุทธะปิดแล้ว)

มงคลสโล

เป็นวิเสสบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มงคลโ จ โส อสโล จาติ มงคลสโล. (มงคล + อสโล)

มงคลโ จ อ.ตัวเป็นมงคลด้วย โส อ.ตัวเป็นมงคลนั้น อสโล จ เป็นม้าด้วย อิติ เพราะเหตุ-นั้น มงคลสโล ชื่อว่ามงคลสโล. (ม้ามงคล)

คณหิตุกาโม, สุปปพุทธโ

เป็นจตุตถิปุริสสมาส, กิตันตสมาส, กัตตรูป, กัตตสาธนะ มีวิเคราะห์ว่า

คณหิตุ กามาตีติ คณหิตุกาโม, สุปปพุทธโ. (คณหิตุสทูปปท + กมุ กนฺติย ในความใคร่ + ฌปจจย)

(โย สุปปพุทธโ) อ.เจ้าศากยพระนามว่าสุปปพุทธะใด กามาติ ย่อมใคร่ คณหิตุ เพื่ออันจับ อิติ เพราะเหตุนั้น (โส สุปปพุทธโ) อ.เจ้าศากยพระนามว่าสุปปพุทธะนั้น คณหิตุกาโม ชื่อว่าคณหิตุ-กาม (ผู้ใคร่เพื่อจะจับ), ไต่แก่เจ้าศากยพระนามว่าสุปปพุทธะ.

นินินนฏจานัน

เป็นวิเสสบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

นินินนญจ ตั จานญจาติ นินินนฏจานัน. (นินินน + จาน)

นลินีน จ อ.เป็นที่นั่งแล้วด้วย ต อ.เป็นที่นั่งแล้วนั้น จานี จ เป็นที่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
นลินีนจฺจานี ชื่อว่านลินีนจฺจานี. (ที่เป็นที่นั่งแล้ว)

ทวารากิมุโข, สุปปพุทโธ

เป็นทวีปทินนาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ทวารสส อิมุขัง ยสสาติ ทวารากิมุโข, สุปปพุทโธ. (ทวาร + อิมุข)

อิมุขัง อ.หน้าเฉพาะ ทวารสส ต่อประตู ยสส (สุปปพุทสส) แห่งเจ้าศากยะพระนามว่า
สุปปพุทสะโต (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส สุปปพุทโธ) อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทสะโต
ทวารากิมุโข ชื่อว่าทวารากิมุข (มีหน้าเฉพาะต่อประตู), ได้แก่เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทสะ.

ยถาจานานิ

เป็นปาติบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

ยานิ ยานิ จานานิ ยถาจานานิ. (ยถา + จาน)

จานานิ อ.ที่ ท. ยานิ ยานิ เหล่าใดๆ ยถาจานานิ ชื่อว่ายถาจาน. (ที่ใดๆ, ตามที่)

เทฎจากิมุโข, สุปปพุทโธ

เป็นทวีปทินนาธิกรณพหุพีทิสมาส มีวิเคราะห์ว่า

เทฎจา อิมุขัง ยสสาติ เทฎจากิมุโข, สุปปพุทโธ. (เทฎจา + อิมุข)

อิมุขัง อ.หน้าเฉพาะ เทฎจา ในภายใต้ ยสส (สุปปพุทสส) แห่งเจ้าศากยะพระนามว่า
สุปปพุทสะโต (อตฺติ) มีอยู่ อิติ เพราะเหตุนี้ (โส สุปปพุทโธ) อ.เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทสะโต
เทฎจากิมุโข ชื่อว่าเทฎจากิมุข (มีหน้าเฉพาะในภายใต้), ได้แก่เจ้าศากยะพระนามว่าสุปปพุทสะ.

มหาปจวี

เป็นวิเสสนบุพพบทกัมมธารยสมาส มีวิเคราะห์ว่า

มหนตี จ ส่า ปจวี จาติ มหาปจวี. (มหนตี + ปจวี)

มหนตี จ อ.ใหญ่ด้วย ส่า อ.ใหญ่นั้น ปจวี จ เป็นแผ่นดินใหญ่ด้วย อิติ เพราะเหตุนี้
มหาปจวี ชื่อว่ามหาปจวี. (แผ่นดินใหญ่)

นวม, วกโค

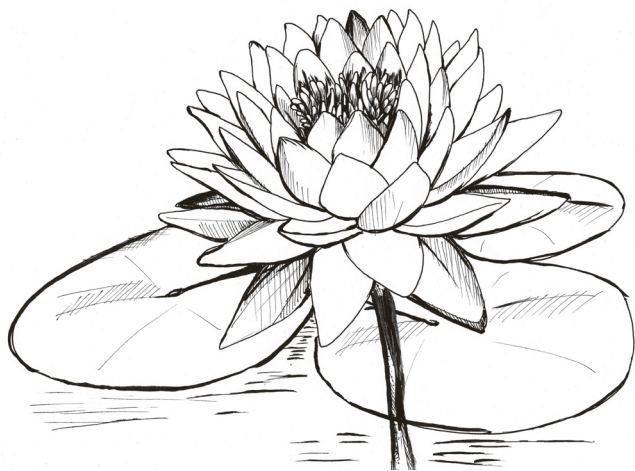
เป็นสังฆชาติทิต มีวิเคราะห์ว่า
 นวนัน ปุโรโธ นวม, วกโค. (นวม + มปัจจัย)
 (วกโค) อ.วรรค ปุโรโธ อันเป็นเหตุเต็ม นวนัน (วกคาน) แห่งวรรค ท. แก้ว นวม ชื่อว่านวม
 (ที่ ๙), ได้แก่วรรค.

ปาปวคควณณา

เป็นฉัฏฐัตปุริสสมาส โดยมีติยัตปุริสสมาสอยู่ภายใน มีวิเคราะห์ดังนี้

๑. วณณติ เอตยาติ วณณนา. (วณณ วิตถาเร ในการขยายความ + ณปัจจัย + ยุ
 ปัจจัย + อปัจจัย) กัตตุรูป, กรณสาธนะ
 (ปณทิโต) อ.บัณฑิต วณณติ ย่อมพรรณนา เอตยา (วาจาย) ด้วยวาจานั้น อิติ เพราะ
 เหตุนั้น (เอสา วาจา) อ.วาจานั้น วณณนา ชื่อว่าวณณนา. (วาจาเป็นเครื่องพรรณนา)
๒. ปาเปน สลลกุชิต วกโค จิตตวคโค. (ปาป + สลลกุชิต + วกค) ตติยัตปุริสสมาส
 วกโค อ.วรรค (ปณทิเตน) สลลกุชิต อันบัณฑิต กำหนดแล้ว ปาเปน ด้วยบาป ปาป-
 วกโค ชื่อว่าปาปวค. (วรรคที่บัณฑิตกำหนดด้วยบาป)
๓. ปาปวคคสส วณณนา ปาปวคควณณา. (ปาปวคค + วณณนา) ฉัฏฐัตปุริสสมาส
 วณณนา อ.วาจาเป็นเครื่องพรรณนา ปาปวคคสส ซึ่งวรรคอันบัณฑิตกำหนดแล้วด้วยบาป
 ปาปวคควณณา ชื่อว่าปาปวคควณณา. (วาจาเป็นเครื่องพรรณนาวรรคที่บัณฑิตกำหนดด้วยบาป)

คำศัพท์กริยานำรู้
กริยาคุณพากย์และกริยาในระหว่าง (อาชยาต-กิตก์)

อกต	น + กร กรณ ในการกระทำ + ต	(อัน...) ไม่กระทำแล้ว
อกตวา	น + กร กรณ ในการกระทำ + ตวา	ไม่กระทำแล้ว
อกัล์	อ + กร กรณ ในการกระทำ + อัง	ได้กระทำแล้ว
อกาลี	อ + กร กรณ ในการกระทำ + อี	ได้กระทำแล้ว
อกิลเมตวา	น + กิลมุ เขต ในความลำบาก + เณ + ตวา	ไม่ (ยัง...) ให้ลำบากแล้ว
อกุพพนต	น + กร กรณ ในการกระทำ + โอ + อนต	ไม่กระทำอยู่, เมื่อไม่กระทำ
อกุกมิตวา	อา + กมุ ปทวิกเขเป ในการก้าวเท้า + ตวา	เหยียบแล้ว
อกุโกสหนต	อา + กุส อกุโกเส ในการดำ + อ + อนต	ดำอยู่, เมื่อดำ
อกุโกลิตวา	อา + กุส อกุโกเส ในการดำ + ตวา	ดำแล้ว
อคนตวา	น + คมุ คติมท ในการไป + ตวา	ไม่ไปแล้ว
อคมัส	อ + คมุ คติมท ในการไป + อัง	ได้ไปแล้ว
อคมาลี	อ + คมุ คติมท ในการไป + อี	ได้ไปแล้ว
อคคตณหนต	น + คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ณฑา + อนต	ไม่เรียนเอาอยู่, เมื่อไม่เรียนเอา
อคคตเทตวา	น + คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ตวา	ไม่ถือเอาแล้ว
อคคตเทลี	อ + คท อุปาทาเน ในการถือเอา + อี	ได้ถือเอาแล้ว, ได้เรียนเอาแล้ว
อคคตติ	อคคต มุเลย ในความมีราคา + อ + ต	ยอมถึงค่า
อคคตมาเปลี	อคคต มุเลย ในความมีราคา + ฌาเป + อี	(ยัง...) ให้ตราค่าแล้ว
อคคตัส	อคคต มุเลย ในความมีราคา + อัง	ถึงค่าแล้ว
อจจันทิตวา	อา + จทิ ทวิธากรณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + ตวา	แย่งชิงเอาแล้ว, ถอดแล้ว
อชานิตวา	น + ฌา อวโพธเน ในการรู้ + ฌา + ตวา	ไม่รู้แล้ว
อชฌเฒคาเทตวา	อช + อว + คท อุปาทาเน ในการถือเอา + เณ + ตวา	ร้อนลงแล้ว, โอบลงแล้ว (จ.)
อชฌเฒตตรนต	อช + อว + ทร วิตุตทาเร ในการแผ่ไป + อ + อนต	ท่วมทับอยู่, เมื่อท่วมทับ
อชฌเฒตตริตวา	อช + อว + ทร อตตรณ ในการปูลาด + ตวา	ท่วมทับแล้ว
อจจัส	อ + จา คตินิวตติมท ในการห้ามการไป + อัง	ได้ขืนแล้ว, ได้ตำรงอยู่แล้ว
อจจาลี	อ + จา คตินิวตติมท ในการห้ามการไป + อี	ได้ขืนแล้ว, ได้ตำรงอยู่แล้ว

อติกุกนุด	อติ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ต	ก้าวล่วงแล้ว
อติกุกมิตฺวา	อติ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ตฺวา	ก้าวล่วงแล้ว
อติกุกาเมนฺติ	อติ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + เณ + อนฺติ	(ยัง...) ย่อมให้ก้าวล่วง
อติจิริยณฺต	อติ + จิริ + อาย + อนฺต	ประพฤติกักข้ายิ่งอยู่
อติจฺจนฺต	อติ + อีสฺ อนุเวสฺเน ในการแสวงหา + อ + ติ	จงโปรดข้างหน้าเถิด
อตุต	อสฺ ภาวฺ ในความมี, ความเป็น + อ + ติ	ย่อมมี, ย่อมเป็น
อตุตฺตราทฺติ	อา + ตฺร อตุตฺรเณ ในการปลูลาด + อ + ทฺติ	จงปลูลาด
อตุตฺติ	อสฺ ภาวฺ ในความมี, ความเป็น + อ + ติ	มีอยู่
อเตเมตฺวา	น + ติมฺ กิเลเท ในความเปียก + เณ + ตฺวา	ไม่ (ยัง...) ให้เปียกแล้ว
อททณฺต	น + ทา ทาเน ในการให้ + อ + อนฺต	ไม่ให้อยู่, เมื่อไม่ให้
อทฺสฺ	อ + ทา ทาเน ในการให้ + อฺ	ได้ให้แล้ว
อทาลิ	อ + ทา ทาเน ในการให้ + อี	ได้ให้แล้ว
อทิสฺวา	น + ทิสฺ เปกฺขเณ ในการดู, การเห็น + ตฺวา	ไม่เห็นแล้ว
อททสฺ	อ + ทิสฺ เปกฺขเณ ในการดู, การเห็น + อ + ทา	ได้เห็นแล้ว
อเทเสฺนฺต	น + ทิสฺ อฺจฺจารเณ ในการแสดง + เณ + อนฺต	ไม่แสดงอยู่, เมื่อไม่แสดง
อติฏฺฐาสิ	อติ + ฐา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + อี	อธิษฐานแล้ว
อติปฺเปต	อติ + ป + อี คติมฺหิ ในการไป + ต	(อัน...) ประสงค์เอาแล้ว
อติวาเสฺตฺวา	อติ + วสฺ นิวาเสฺ ในการอยู่ + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้อยู่ทับแล้ว
อติวาเสฺนฺต	อติ + วสฺ นิวาเสฺ ในการอยู่ + เณ + อนฺต	(ยัง...) ให้อยู่ทับอยู่, ระวัง, ระวัง
อติวาเสสิ	อติ + วสฺ นิวาเสฺ ในการอยู่ + เณ + อี	(ยัง...) ให้อยู่ทับแล้ว, ระวังแล้ว
อนนฺตฺวาต	น + อา + ภา อวโพนฺเ ในการรู้ + ต	(อัน...) ไม่รู้ทั่วแล้ว
อนตฺกุกมิตฺวา	น + อติ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ตฺวา	ไม่ก้าวล่วงแล้ว
อนนฺตฺวาต	น + อว + สิสฺ วิเสเสฺ ในการทำให้ต่างกัน + เณ + ตฺวา	ไม่ให้เหลือลงแล้ว
อนาจิฏฺฐิตฺวา	น + อา + จิฏฺฐ วยิตฺตฺยํ วาจาญํ ในการพูดชัด + ตฺวา	ไม่บอกแล้ว
อนาณตฺต	น + อาณ เปสฺเน ในการส่งไป + ต	(อัน...) ไม่สั่งแล้ว
อนาทรณิย	น + อา + ทฺร ทฺรเณ ในการนำไป + อนิย	(อัน...) ไม่พียงนำมา
อนิวตฺตณฺต	น + นิ + วตฺ วตฺตเน ในการเป็นไป + อ + อนฺต	ไม่กลับอยู่, เมื่อไม่กลับ
อนิวตฺติตฺวา	น + นิ + วตฺ วตฺตเน ในการเป็นไป + ตฺวา	ไม่กลับแล้ว

อนุคนดูวา	อนุ + คมฺ คติมฺติ ในการไป + ตวา	ตามไปส่งแล้ว
อนุชานาถ	อนุ + ฉา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ถ	ขอร้องอนุญาติ
อนุภูจหนุต	น + อุ + จา คตินิวตติมฺติ ในการห้ามการไป +อ+อนุต	ไม่ลุกขึ้นอยู่, เมื่อไม่ลุกขึ้น
อนุภูจาเปหนุต	น+อุ+ จา คตินิวตติมฺติ ในการห้ามการไป +ฉาเป+อนุตไม่ (ยัง...) ให้ตั้งขึ้นอยู่	
อนุปคนดูวา	น + อุป + คมฺ คติมฺท ในการไป + ตวา	ไม่เข้าไปใกล้แล้ว
อนุปฏจปีต	น + อุป + ฏป ฏปเน ในการตั้งไว้ + ฒ + ต	(อัน...) ไม่เข้าไปตั้งไว้แล้ว (จ.)
อนุปพพชิตวา	อนุ + ป + วชฺ คติมฺติ ในการถึง + ตวา	บวชตามแล้ว
อนุปพพชิสฺ	อนุ + ป + วชฺ คติมฺติ ในการถึง + อุํ	บวชตามแล้ว
อนุปริยายติ	อนุ + ปริ + ติ คติมฺติ ในการไป + อ + ต	ยอมเวียนรอบ
อนุปริยายหนฺติ	อนุ + ปริ + ติ คติมฺติ ในการไป + อ + อนุต + อี	เวียนรอบอยู่
อนุปวิสิตวา	อนุ + ป + วิสฺ ปเวสเน ในการเข้าไป + ตวา	เข้าไปแล้วโดยลำดับ
อนุปทจจ	น + อุป + ทน ทิสาย ในความเบียดเบียน + ตวา	ไม่เข้าไปกระทบแล้ว
อนุปตต	อนุ + ป + อป ปาปฺตเน ในการถึง + ต	ถึงแล้วโดยลำดับ
อนุพนุช	อนุ + พนุช พนุชเน ในการติดตาม + ต	ติดตามแล้ว
อนุพนุชหนุต	อนุ + พนุช พนุชเน ในการผูก + อ + อนุต	ติดตามไปอยู่, เมื่อติดตามไป
อนุพนุชิสฺ	อนุ + พนุช พนุชเน ในการผูก + อุํ	ติดตามแล้ว
อนุภวิสสนฺติ	อนุ + ภู สฺตตาย ในความมี, ความเป็น + สฺสนฺติ	จักเสวย
อนุภมฺติ	อนุ + ภู สฺตตาย ในความมี, ความเป็น + อ + ต	ยอมเสวย
อนุยุญชฺติ	อนุ + ยุชฺ โยเค ในการประกอบ + อ + ต	ยอมตามประกอบ
อนุสาสิตวา	อนุ + สาสฺ อนุสิฏฺจิมฺติ ในการพร่ำสอน + ตวา	สั่งสอนแล้ว
อนุสฺสรนุต	อนุ + สรฺ จินฺตาย ในความคิด + อ + อนุต	ระลึกถึงอยู่, เมื่อระลึกถึง
อนุสฺสรนฺติ	อนุ + สรฺ จินฺตาย ในความคิด + อ + อนุต + (อ)	ระลึกถึงอยู่, เมื่อระลึกถึง
อนุวาย	อนุ + อา + อี คติมฺติ ในการไป + ตวา	อาศัยแล้ว
อปกทฺตหนุต	อป + กทฺต อากทฺตเน ในการคร่ำ + อ + อนุต	คร่ำไปปราศอยู่, เมื่อคร่ำไปปราศ
อปคนดูวา	อป + คมฺ คติมฺติ ในการไป + ตวา	ไปปราศแล้ว
อปนิต	อป + นี นเย ในการนำไป + ต	(อัน...) นำไปปราศแล้ว
อปเนตวา	อป + นี นเย ในการนำไป + ตวา	นำไปปราศแล้ว
อปริจิต	น + ปริ + จิ จये ในการสั่งสม + ต	ไม่คุ่นเคยแล้ว

อปริจจชิตวา	น + ปริ + จชฺ จาเค ในการสละ + ตวา	ไม่สละแล้ว, ไม่บริจาคแล้ว
อปลายนุต	น + ปลาย ปลายเน ในการหนีไป + อ + อนุต	ไม่หนีไปอยู่, เมื่อไม่หนีไป
อปัสสนุต	น + ทิสฺ เพกษเณ ในการดู, การเห็น + อ + อนุต	ไม่เห็นอยู่, เมื่อไม่เห็น
อปิลนหิตวา	น + ปิลนุถ ปัสสาธเน ในการประดับ + ตวา	ไม่ประดับแล้ว
อปปญตต	น + ป + ฌป นิกฺขิปเน ในการใส่เข้าไป + ต	(อัน...) ไม่ปูลาดแล้ว
อปปฏิจจนฺน	น + ปติ + ฌท อปวารเณ ในการปกปิด + ต	ไม่ปกปิดแล้ว
อปปฏิจชคฺติต	น + ปติ + ชคฺต โปสนเณ ในการเลี้ยงดู + ต	(อัน...) ไม่ปฏิบัติแล้ว
อปปฏีพาทิย	น + ปติ + พาท ปยตเน ในความพยายาม + ฌย	(อัน...) ไม่พึงทำม
อปปุตต	น + ป + อป ปาปุณเณ ในการให้ถึง + ต	ไม่ถึงแล้ว, ไม่บรรลุแล้ว
อปปสนฺน	น + ป + สท ปสาเท ในความเลื่อมใส + ต	ไม่เลื่อมใสแล้ว
อเปถ	อป + อธิ คตฺติมฺหิ ในการไป + อ + ติ	จงหลีกเลี่ยง
อภาสี	อ + ภาสฺ วียตฺตยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อี	ได้กล่าวแล้ว, ได้ตรัสแล้ว
อภิว	อภิ + ภู สตฺตยาํ ในความมี, ความเป็น + อี	ครอบงำแล้ว
อภिरุหนฺติ	อภิ + รุท ชนฺเน ในการเกิด + อ + อนฺติ	ย่อมขึ้นเฉพาะ
อภिरุทิตวา	อภิ + รุท ชนฺเน ในการเกิดขึ้น + ตวา	ขึ้นเฉพาะแล้ว
อภิวาเทนฺติ	อภิ + วทึ วนฺทเน ในการกราบไหว้ + ฌ + อนฺติ	ย่อมกราบไหว้ (จ.)
อภิสัมพุธาน	อภิ + สํ + พุช อวโชนเณ ในการรู้ + มาน	รู้อยู่, เมื่อรู้
อภิสีญฺจิ	อภิ + สิจฺ ฆรเณ ในการไหล, รต, รัต + อี	อภิเชกแล้ว
อภิสีตฺต	อภิ + สิจฺ ปคฺฆรเณ ในการไหล, รต, รัต + ต	อภิเชกแล้ว
อภิสีตฺต	อภิ + สิจฺ เสงฺเณ ในการไหล, รต, รัต + ต	(อัน...) อภิเชกแล้ว
อภฺยชฺนุต	น + ภฺช พยวทรเณ ในการกลืนกิน + อ + อนฺต	ไม่บริโภคอยู่, เมื่อไม่บริโภค
อภฺยชฺชิตวา	น + ภฺช พยวทรเณ ในการกลืนกิน + ตวา	ไม่บริโภคแล้ว
อมนลิกิตวา	น + มน + กร กรเณ ในการกระทำ + ตวา	ไม่กระทำไว้ในใจแล้ว
อมฺท	อสฺ ภูวฺ ในความมี, ความเป็น + อ + ม	ย่อมเป็น
อมฺทา	อสฺ ภูวฺ ในความมี, ความเป็น + มฺทา	มีแล้ว, เป็นแล้ว
อมฺหิ	อสฺ ภูวฺ ในความมี, ความเป็น + อ + มิ	ย่อมมี, ย่อมเป็น
อยุตฺต	น + อยฺชฺ โยเค ในการประกอบ + ต	ไม่ควรแล้ว, ไม่ประกอบแล้ว
อลงฺกต	อลฺ ภูสฺเน ในการประดับ + กร กรเณ + ต	(อัน...) ประดับแล้ว

อลงกโรหิตี	อล + กร กรณ ในการกระทำ + โอ + อนฺติ	ย่อมประดับ
อลงกโรหิตี	อล ภูสเน ในการประดับ + กร กรณ...+โอ+อนฺต+อิ	ประดับอยู่, เมื่อประดับ
อลงการาเปตฺวา	อล + กร กรณ ในการกระทำ + ณาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้ประดับแล้ว
อลตฺถ	อ + ลภ ลาภ ในการได้ + อี	ได้ได้แล้ว
อลทฺธา	น + ลภ ลาภ ในการได้ + ตฺวา	ไม่ได้แล้ว
อลภานฺต	น + ลภ ลาภ ในการได้ + อ + อนฺต	ไม่ได้อยู่, เมื่อไม่ได้
อลภานฺตี	น + ลภ ลาภ ในการได้ + อ + อนฺต + อี	ไม่ได้อยู่, เมื่อไม่ได้
อลลียีสุ	อา + ลี ทรว ในการละลาย + ย + อํ	ติดแล้ว (ฏ,จ,ท)
อวตฺวา	น + วจ วิยตฺติย วาจาย ในการพูดชัด + ตฺวา	ไม่กล่าวแล้ว
อวิตฺต	น + วิ + คมฺ คตฺมฺท ในการไป + ต	ไม่ไปปราศแล้ว
อวิจาทฺตฺวา	น + วิ + จร จรณ ในการเที่ยวไป + ฒ + ตฺวา	ไม่พิจารณาแล้ว, ไม่เที่ยวไปแล้ว
อวิชัยตฺวา	น + วิ + ชน ชนเน ในการเกิด + ย + ตฺวา	ไม่คลอดแล้ว (ท.)
อวินาเสนฺต	น + วิ + นส อทสฺสเน ในการไม่เห็น + ฒ + อนฺต	ไม่ (ยัง...) ให้พินาศอยู่
อวิลิตฺต	น + วิ + ลป เลปน ในการฉาบ,ทา,ลูบไล้ + ต	ไม่แปดเปื้อนแล้ว
อวิสฺสชฺเชตฺวา	น + วิ + สชฺชี จาเต ในการสละ + ฒ + ตฺวา	ไม่ปล่อยแล้ว, ไม่สละแล้ว (จ.)
อวิเทเจตฺวา	น + วิ + เทจ พาทเน ในการเปียดเบียน + ตฺวา	ไม่เปียดเบียนแล้ว
อเวกฺเขยฺย	อว + อิกฺข ทสฺสเน ในการดู,การเห็น + อ + เขยฺย	เพียงพิจารณา
อสงฺกโณหฺต	น + สก สตฺตฺมฺท ในความสามารถ + โอ + อนฺต	ไม่อาจอยู่, เมื่อไม่อาจ
อสงฺกฺช	อ + สก สตฺตฺมฺท ในความอาจ + อฺฒนา + อี	ได้อาจแล้ว
อสงฺกฺช	อ + สก สตฺตฺมฺท ในความอาจ + อฺฒนา + อี	ไม่อาจแล้ว
อสงฺกฺช	อ + สก สตฺตฺมฺท ในความอาจ + อฺฒนา + อํ	ได้อาจแล้ว
อสงฺชฺฌายนฺต	น + ส + อธิ + อ อชฺฌเมเน ในการสำถาย +อ+อนฺต	ไม่สำถายอยู่, เมื่อไม่สำถาย
อสงฺมฺนฺนาทริตฺวา	น + ส+อนฺ+อา+ ทร ทรณ ในการนำไป + ตฺวา	ไม่นำมาพร้อมแล้ว
อสงฺมาจรนฺต	น+ส+อา+ จร จรณ ในการประพุดิ + อ + อนฺต	ไม่ประพุดิตัวยดีอยู่, เมื่อไม่ประพุดิตัวยดี
อสงฺมฺปตฺต	น + ส + ป + อป ปาปฺตฺน ในการให้ถึง + ต	ไม่ถึงพร้อมแล้ว
อสิ	อส ภาวิ ในความมี, ความเป็น + อ + ลี	ย่อมมี, ย่อมเป็น
อสิมิ	อส ภาวิ ในความมี, ความเป็น + อ + มิ	ย่อมมี, ย่อมเป็น

อัสส	อัส ภาวิ ในความมี, ความเป็น + อ + เอยย	พึงมี, พึงเป็น
อัสสาเทติ	อา + สาท สาทเน ในความยินดี + เณ + ติ	(ยัง...) ย่อมให้ยินดี
อัสสุณนุต	น + สฺ สวณ ในการฟัง + ณา + อนุต	ไม่ฟังอยู่, เมื่อไม่ฟัง
อัสโสสิ	อ + สฺ สวณ ในการฟัง + ฌ + อี	ได้ฟังแล้ว
อเสเสตวา	น + ลีล อสัพพยุชฺชเน ในการไม่ประกอบทั้งหมด + เณ + ตวา	ไม่ (ยัง...) ให้เหลือแล้ว
อเทชยนุต	น + เทจ พาทเน ในการเบียดเบียน + ฌย + อนุต	ไม่เบียดเบียนอยู่ (จ.)
อเทเจนุต	น + เทจ พาทเน ในการเบียดเบียน + เณ + อนุต	ไม่เบียดเบียนอยู่ (จ.)
อเทสุ	อ + หุ สัตตาย ในความมี, ความเป็น + อฺ	ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว
อโหสิ	อ + หุ สัตตาย ในความมี, ความเป็น + อี	ได้มีแล้ว, ได้เป็นแล้ว
อาคจฺจนุต	อา + คมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + อนุต	มาอยู่, เมื่อมา
อาคจฺจนุตติ	อา + คมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + อนุตติ	ย่อมมา
อาคจฺจนุตตี	อา + คมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + อนุต + (อ)	มาอยู่, เมื่อมา
อาคจฺจนุตตุ	อา + คมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + อนุตตุ	จงมา
อาคจฺเจยฺยาถ	อา + คมฺ คติมฺทึ ในการไป + อ + เอยฺยาถ	พึงมา
อาคต	อา + คมฺ คติมฺทึ ในการไป + ต	มาแล้ว
อาคนุตฺวา	อา + คมฺ คติมฺทึ ในการไป + ตฺวา	มาแล้ว
อาคมฺยมาน	อา + คมฺ คติมฺทึ ในการไป + ฌย + มาน	คอยทำอยู่, รอคอยอยู่ (จ.)
อาคมิสฺสตี	อา + คมฺ คติมฺทึ ในการไป + สฺสตี	จักมา
อาคมิสฺสฺสนุตติ	อา + คมฺ คติมฺทึ ในการไป + สฺสฺสนุตติ	จักมา
อาคมิสฺสุ	อา + คมฺ คติมฺทึ ในการไป + อฺ	มาแล้ว
อาจิกฺข	อา + จิกฺข วยตฺตียํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + ทิ	จงบอก
อาจิกฺขถ	อา + จิกฺข วยตฺตียํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + ถ	ขอจงบอก
อาจิกฺขิ	อา + จิกฺข วยตฺตียํ วาจายํ ในการพูดชัด + อี	บอกแล้ว
อาจิกฺขิสฺสํสามิ	อา + จิกฺข วยตฺตียํ วาจายํ ในการพูดชัด + สฺสํสามิ	จักบอก
อาณาเปสิ	อาณ อาณตฺตียํ ในการสั่ง + ณาเป + อี	สั่งแล้ว, บังคับแล้ว (กัตตุรูป)
อาทาย	อา + ทา อาทาเน ในการถือเอา + ตฺวา	พาเอาแล้ว, ถือเอาแล้ว
อาเนต	อา + เน นเย ในการนำไป + ต	(อัน...) นำมาแล้ว
อาเนตฺวา	อา + เน นเย ในการนำไป + ตฺวา	นำมาแล้ว

อาเนถ	อา + नी นเย ในการนำไป + อ + ถ	จงนำมา
อาเนยยาถ	อา + नी นเย ในการนำไป + อ + เอยยาถ	พียงนำมา
อาเนลี	อา + नी นเย ในการนำไป + อี	นำมาแล้ว
อาเนทิ	อา + नी นเย ในการนำไป + อ + ทิ	จงนำมา
อาปชชติ	อา + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + ติ	ยอมถึง, ยอมต้อง
อาปุจฉิตวา	อา + ปุจฺฉ ปุจฺฉเน ในการถาม + ตวา	อ้าลาแล้ว
อาภุชิตวา	อา + ภุช โภภฺสิเต ในการต,งอ + ตวา	คู้แล้ว
อามภุจ	อา + มลฺ อามลฺเน ในการจับต้อง + ต	(อัน...) จับต้องแล้ว
อามนเตตวา	อา + มนฺต อวทาเน ในการร้องเรียก + เณ + ตวา	เรียกแล้ว (จ.)
อามนเตลลิต	อา + มนฺต อวทาเน ในการร้องเรียก + เณ + อี	ร้องเรียกแล้ว (จ.)
อารพม	อา + รพ รพสฺสเ ในการเริ่มต้น + ตวา	เริ่มแล้ว, ปรารภแล้ว
อารภิ	อา + รพ รพสฺสเ ในการเริ่มต้น + อี	เริ่มแล้ว, ปรารภแล้ว
อารภิสฺ	อา + รพ รพสฺสเ ในการเริ่มต้น + อฺ	เริ่มแล้ว, ปรารภแล้ว
อารุยท	อา + รุท ชนฺเน ในการเกิด + ตวา	ขึ้นแล้ว, สวมแล้ว
อาโรจยิสฺ	อา + รุจ เทสฺเน ในการบอก, แสดง + ฌย + อฺ	บอกแล้ว (จ.)
อาโรเจตวา	อา + รุจ เทสฺเน ในการบอก, แสดง + เณ + ตวา	บอกแล้ว (จ.)
อาโรเจยยาลิ	อา + รุจ เทสฺเน ในการแสดง + เณ + เอยยาลิ	พียงบอก (จ.)
อาโรเจลลิต	อา + รุจ เทสฺเน ในการบอก, แสดง + เณ + อี	บอกแล้ว (จ.)
อาโรเจลฺ	อา + รุจ เทสฺเน ในการบอก, แสดง + เณ + อฺ	บอกแล้ว (จ.)
อาโรเปตวา	อา + รูป ชนฺเน ในการเกิด + เณ + ตวา	ยกขึ้นแล้ว (จ.)
อาโรเปนฺต	อา + รุท ชนฺเน ในการเกิด + เณ + อนฺต	ยกขึ้นอยู่, เมื่อยกขึ้น (จ.)
อาโรเปลลิต	อา + รูป ชนฺเน ในการเกิด + เณ + อี	ยกขึ้นแล้ว (จ.)
อวชฺเชนฺต	อา + วชฺช อวชฺชเน ในการไคร่ครวญ + อ + อนฺต	ไคร่ครวญอยู่, เมื่อไคร่ครวญ
อวทติ	อา + วท ปาปฺณเน ในการถึง + อ + ติ	ยอมนำมา
อวาสาเปตวา	อา + วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + ฌนเป + ตวา	(ยัง...) ให้อยู่แล้ว
อวิภูต	อาวิ + ภู สฺตตายํ ในความมี, ความเป็น + ต	มีแจ่มแจ้งแล้ว
อาสฺตต	อา + สนฺชฺ สนฺชเ ในความเกี่ยวข้อง + ต	ข้องแล้ว
อาท	พฺรุ วยิตฺตยํ วาจายํ ในการพูด + อ	กล่าวแล้ว

อาทร	อา + ทร ทรณะ ในการนำไป + อ + ทิ	จงนำมา
อาทรถ	อา + ทร ทรณะ ในการนำไป + อ + ถ	จงนำมา
อาทรนุติ	อา + ทร ทรณะ ในการนำไป + อ + อนุต + (อิ)	นำมาอยู่, เมื่อนำมา
อาทรราทิ	อา + ทร ทรณะ ในการนำไป + อ + ทิ	จงนำมา
อาทริ	อา + ทร ทรณะ ในการนำไป + อี	นำมาแล้ว
อาทริตวา	อา + ทร ทรณะ ในการนำไป + ตวา	นำมาแล้ว
อาทริยติ	อา + ทร ทรณะ ในการนำไป + ย + เต	(อัน...) ย่อมนำมา
อาทริยมาน	อา + ทร ทรณะ ในการนำไป + ย + มาน	(อัน...) นำมาอยู่, เมื่อนำมา
อาทริสุ	อา + ทร ทรณะ ในการนำไป + อู	นำมาแล้ว
อาทเรยยาสิ	อา + ทร ทรณะ ในการนำไป + อ + เอยยาสิ	พียงนำมา
อาทสุ	พรุ วิยตติย วาจาย ในการพูดขัด + อู	กล่าวแล้ว
อิจจติ	อิสฺ อิจจาย ในความปรารถนา + อ + ติ	ย่อมปรารถนา
อิจจสิ	อิสฺ อิจจาย ในความปรารถนา + อ + สิ	ย่อมปรารถนา
อุกุกณฺจิต	อุ + กฺกุจิ อุชฺฌเน ในความเบื่อหน่าย + ต	เบื่อหน่ายแล้ว, ระอาแล้ว, กระสัน ขึ้นแล้ว
อุกุกณฺจิตวา	อุ + กฺกุจิ อุชฺฌเน ในความเบื่อหน่าย + ตวา	เบื่อหน่ายแล้ว, ระอาแล้ว, กระสัน ขึ้นแล้ว
อุกุกปิตวา	อุ + จิปี โนทเน ในการขัดไป + ตวา	ยกขึ้นแล้ว
อุคคทิต	อุ + คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ต	(อัน...) เรียนเอาแล้ว
อุกุกหนต	อุ + จา คตินิวตติมุทิ ในการห้ามการไป + อ + อนุต	ลุกขึ้นอยู่, เมื่อลุกขึ้น
อุกุกจทิ	อุ + จา คตินิวตติมุทิ ในการห้ามการไป + อี	ลุกขึ้นแล้ว
อุกุกจทิตวา	อุ + จา คตินิวตติมุทิ ในการห้ามการไป + ตวา	ตั้งขึ้นแล้ว, ลุกขึ้นแล้ว
อุกุกจทิสฺลามี	อุ + จา คตินิวตติมุทิ ในการห้ามการไป + สฺลามี	จักลุกขึ้น
อุกุกจทึ	อุ + จา คตินิวตติมุทิ ในการห้ามการไป + อี	ลุกขึ้นแล้ว
อุกุกจทิสฺ	อุ + จา คตินิวตติมุทิ ในการห้ามการไป + อู	ตั้งขึ้นแล้ว, ลุกขึ้นแล้ว
อุกุกจาทพ	อุ + จา คตินิวตติมุทิ ในการห้ามการไป + ตพ	(อัน...) พียงลุกขึ้น
อุกุกจาย	อุ + จา คตินิวตติมุทิ ในการห้ามการไป + ตวา	ลุกขึ้นแล้ว
อุกุกจิต	อุ + จา คตินิวตติมุทิ ในการห้ามการไป + ต	ตั้งขึ้นแล้ว, ลุกขึ้นแล้ว

อุตุตริตวา	อุ + ตร ตรณะ ในการข้าม + ตวา	ข้ามขึ้นแล้ว
อุทปาทิ	อุ + อ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + อี	ได้เกิดขึ้นแล้ว (ท.)
อุทานติ	อุทาน + ณ + ติ	ย่อมเปล่ง (นามธาคู)
อุทานนตตี	อุทาน + ณ + อนุต + อี	เปล่งอยู่, เมื่อเปล่ง (นามธาคู)
อุทานนลลิตี	อุทาน + ณ + อี	เปล่งแล้ว
อุททิสฺตติ	อุ + ทิสฺ อุจฺจารณ ใน การสวด, แสฺตง + อ + ติ	ย่อมแสดง
อุททิสฺถ	อุ + ทิสฺ อุจฺจารณ ใน การสวด, แสฺตง + อ + ถ	จงแสดง
อุปคจฺจนุต	อุป + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + อ + อนุต	เข้าไปใกล้อยู่, เมื่อเข้าไปใกล้
อุปคต	อุป + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + ต	เข้าถึงแล้ว
อุปคนตวา	อุป + คมฺ คติมฺหิ ในการไป + ตวา	เข้าไปหาแล้ว
อุปคฺยทิตวา	อุป + คฺยท สฺวรณ ใน การปกปิด + ย + ตวา	เข้าไปคู้แล้ว
อุปจฺจิชฺซี	อุป + จฺฉิ ทวิธฺากรณ ใน การทำให้เป็นสองส่วน + ย+ออี	เข้าไปตัดแล้ว
อุปจฺฉินน	อุป + จฺฉิ ทวิธฺากรณ ใน การทำให้เป็นสองส่วน + ต	(อัน...) เข้าไปตัดแล้ว
อุปฏฺจเปติ	อุป + ฏป ฏปน ใน การตั้งไว้ + ณ + ติ	ย่อมเข้าไปตั้งไว้ (จ.)
อุปฏฺจทิสฺสาม	อุป + จา คตินิวตติมฺหิ ใน การห้ามการไป + สฺสาม	จักบํารุง, จักอุปฏฺฐาก
อุปฏฺจฺยมา	อุป + จา คตินิวตติมฺหิ ใน การห้ามการไป + ย + มา	(อัน...) บํารุงอยู่, อุปฏฺฐากอยู่
อุปธฺาเรณต	อุป + ธร วิมฺสเน ใน การไคร่ครวญ + ณ + อนุต	ไคร่ครวญอยู่, เมื่อไคร่ครวญ (จ.)
อุปธฺาเรทิต	อุป + ธร อุปธฺาเรน ใน การไคร่ครวญ + ณ + ทิ	จงไคร่ครวญ, จงพิจารณา (จ.)
อุปนิสฺสิทฺตติ	อุป+นิ+ สฺท คตฺยวสาเน ใน การสิ้นสุดการไป +อ+อนุต	ย่อมเข้าไปนั่งใกล้
อุปนิต	อุป + นิ นเย ใน การนำไป + ต	(อัน...) นำเข้าไปใกล้แล้ว
อุปเนมิ	อุป + นิ นเย ใน การนำไป + อ + มิ	ย่อมนำเข้าไปใกล้
อุปเนสฺสามิ	อุป + นิ นเย ใน การนำไป + สฺสามิ	จักนำเข้าไปใกล้
อุปปริกฺขิสฺสตี	อุป + ปริ + อิกฺข ทสฺสเน ใน การดู, เห็น + สฺสตี	จักไคร่ครวญ, จักพิจารณา
อุปลิปิตวา	อุป + ลิป เฉปน ใน การฉาบทา, ลูบไล้ + ตวา	ฉาบทาแล้ว
อุปสฺงกมนฺตติ	อุป+สฺ+ กมฺ ปทวิกฺเขเป ใน การก้าวเท้า + อ + อนุต	ย่อมเข้าไปหา
อุปสฺงกมิ	อุป + สฺ + กมฺ ปทวิกฺเขเป ใน การก้าวเท้า + อี	เข้าไปหาแล้ว
อุปสฺงกมิตวา	อุป + สฺ + กมฺ ปทวิกฺเขเป ใน การก้าวเท้า + ตวา	เข้าไปหาแล้ว
อุปาทาย	อุป + อา + ทา อาทาเน ใน การถือเอา + ตวา	เข้าไปถือเอาแล้ว, เทียบเคียง

อุบุปฺพชฺชติ	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + ติ	ย่อมเกิดขึ้น (ท.)
อุบุปฺพชฺช	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + อี	เกิดขึ้นแล้ว (ท.)
อุบุปฺพชฺชิตฺวา	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + (ย) + ตฺวา	เกิดขึ้นแล้ว, อุบัติขึ้นแล้ว
อุบุปฺพชฺชิสฺสติ	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + สฺสติ	จักอุบัติขึ้น, จักเกิดขึ้น (ท.)
อุบุปฺพิตฺวา	อุ + ปต ปตเน ในการตกไป + ตฺวา	กระโดดขึ้นแล้ว, เหาะขึ้นไปแล้ว
อุบุปฺพน	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ต	เกิดขึ้นแล้ว
อุบุปฺปาฏฺฐิตฺวา	อุ + ปฏ คติยํ ในการไป + ฏ + ตฺวา	(ยัง...) ให้หลุดออกแล้ว, คว้าขึ้น
อุบุปฺปาเทตฺวา	อุ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ฏ + ตฺวา	(ยัง...) ให้เกิดขึ้นแล้ว
อุพฺพตเตตฺวา	อุ + วตตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + ฏ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ขาดออกแล้ว
อุพฺพพาพฺท	อุ + วาท ปยตเน ในความพยายาม + ต	(อัน...) เบียดเบียนแล้ว
อุยฺโยเชตฺวา	อุ + ยฺช โยเค ในการประกอบ + ฏ + ตฺวา	ส่งไปแล้ว (จ.)
อุยฺโยเชลฺล	อุ + ยฺช โยเค ในการประกอบ + ฏ + อี	ส่งไปแล้ว (จ.)
อุยฺโยเชลฺลํ	อุ + ยฺช โยเค ในการประกอบ + ฏ + อํ	ส่งไปแล้ว (จ.)
อุยฺโยเชทฺติ	อุ + ยฺช โยเค ในการประกอบ + ฏ + ทิ	จงส่งไป (จ.)
อุลฺลงฺกิตฺวา	อุ + ลกฺมิ อุลฺลงฺเก ในการกระโดด, เหาะ, เเหิน	เหาะขึ้นไปแล้ว
อุสฺสาเปตฺวา	อุ + สฺสิ อุสฺสเย ในการยกขึ้น + ฏ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ยกขึ้นแล้ว, ให้ตั้งขึ้นแล้ว
เอหิ	อา + อี คติมฺหิ ในการไป + อ + ทิ	จงมา
โอจฺฉินฺนต	อว + จิ จเย ในการสั่งสม + นา + อนฺต	เลือกเก็บอยู่, เมื่อเลือกเก็บ
โอตฺตริตฺวา	อว + ตฺร ตฺรเณ ในการข้าม + ตฺวา	ข้ามลงแล้ว
โอโลกยฺมาน	อว + โลก ทสฺสเน ในการดู, การเห็น + ฌย + มาน	แลดูอยู่, เมื่อแลดู (จ.)
โอโลเกตฺตพฺพ	อว + โลก ทสฺสเน ในการดู, การเห็น + ฌย + ตพฺพ	(อัน...) พึงแลดู (จ.)
โอโลเกตฺติ	อว + โลก ทสฺสเน ในการดู, การเห็น + ฌย + ติ	ย่อมแลดู (จ.)
โอโลเกตฺตฺวา	อว + โลก ทสฺสเน ในการดู, การเห็น + ฌย + ตฺวา	แลดูแล้ว, ตรวจดูแล้ว (จ.)
โอโลเกนฺต	อว + โลก ทสฺสเน ในการดู, การเห็น + ฌย + อนฺต	แลดูอยู่, ตรวจดูอยู่ (จ.)
โอโลเกยฺย	อว + โลก ทสฺสเน ในการดู, การเห็น + ฌย + เอยฺย	พึงแลดู, พึงตรวจดู (จ.)
โอโลเกลฺล	อว + โลก ทสฺสเน ในการดู, การเห็น + ฌย + อี	แลดูแล้ว, ตรวจดูแล้ว (จ.)
โอวทฺนต	อว + วท วียตฺติยํ วาจาญํ ในการพูดชัด + อ + อนฺต	กล่าวสอนอยู่, เมื่อกล่าวสอน
โอวทฺติ	อว + วท วียตฺติยํ วาจาญํ ในการพูดชัด + อี	กล่าวสอนแล้ว

โอทียิ	อว + ทา หานิมุทิติ ในความเลื่อม + ย + อี	ล้าลงแล้ว
กขุฒนุต	กขุฒ อากขุฒเน ในกรคร่ำ + อ + อนุต	คร่ำมาอยู่, เมื่อคร่ำมา
กต	กร กรณ ในกรกระทำ + ต	(อัน...) กระทำแล้ว
กตตพพ	กร กรณ ในกรกระทำ + ตพพ	(อัน...) พึ่งกระทำ
กตวา	กร กรณ ในกรกระทำ + ตวา	กระทำแล้ว
กตยีสฺ	กต กตเน ในกรกล่าว + ทย + อฺ	กล่าวแล้ว, บอกแล้ว (จ.)
กตาเปสฺสามิ	กต กตเน ในกรกล่าว + ณาเป + สฺสามิ	(ยัง...) ให้บอก
กติต	กต กตเน ในกรกล่าว + ณ + ต	(อัน...) กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว
กตเถติ	กต กตเน ในกรกล่าว + ณ + ติ	ข่อมกล่าว (จ.)
กตเถตุ	กต กตเน ในกรกล่าว + ณ + ตุ	จงบอก (จ.)
กตเถตวา	กต กตเน ในกรกล่าว + ณ + ตวา	กล่าวแล้ว (จ.)
กตเถถ	กต กตเน ในกรกล่าว + ณ + ถ	ข่อมกล่าว (จ.)
กตเถนุต	กต กตเน ในกรกล่าว + ณ + อนุต	กล่าวอยู่, เมื่อกล่าว (จ.)
กตเถม	กต กตเน ในกรกล่าว + ณ + ม	ข่อมกล่าว (จ.)
กตเถยยาสี	กต กตเน ในกรกล่าว + ณ + เอยยาสี	พึ่งกล่าว (จ.)
กตเถลี	กต กตเน ในกรกล่าว + ณ + อี	กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว (จ.)
กตเถลฺ	กต กตเน ในกรกล่าว + ณ + อฺ	กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว (จ.)
กตเถสฺสามิ	กต กตเน ในกรกล่าว + ณ + สฺสามิ	จ้กกล่าว (จ.)
กตเถทิต	กต กตเน ในกรกล่าว + ณ + ทิต	จงบอก (จ.)
กนุทนุต	กนุท โรทเน ในกรร้องไห้ + อ + อนุต	คร่ำครวญอยู่, ร้องไห้อยู่
กปฺเปตฺ	กปฺเป เจทเน ในกรตัด + ณ + ตุ	จงฟัน, จงตัด (จ.)
กปฺเปตวา	กปฺเป วิธิมุทิติ ในกรจัดแจง + ณ + ตวา	สำเร็จแล้ว (จ.)
กปฺเปนุต	กปฺเป เจทเน ในกรตัด + ณ + อนุต	ฟันอยู่, เมื่อฟัน, ตัดอยู่ (จ.)
กปฺเปสฺ	กปฺเป วิธิมุทิติ ในกรจัดแจง + ณ + อี	สำเร็จแล้ว (จ.)
กมฺปิ	กปิ กมฺปน ในความห้วนไทว + อี	ห้วนไทวแล้ว
กมฺเปตวา	กปิ กมฺปน ในความห้วนไทว + ณ + ตวา	(ยัง...) ให้ห้วนไทวแล้ว
กยิรา	กร กรณ ในกรกระทำ + ยิร + เอยย	พึ่งกระทำ
กริ	กร กรณ ในกรกระทำ + อี	กระทำแล้ว

กริตถ	กร กรณ ในการกระทำ + ตถ	กระทำแล้ว
กริสุสฺติ	กร กรณ ในการกระทำ + สุสฺติ	จักกระทำ
กริสุสฺสิ	กร กรณ ในการกระทำ + สุสฺสิ	จักกระทำ
กริสุสฺสาม	กร กรณ ในการกระทำ + สุสฺสาม	จักกระทำ
กริสุสฺสามิ	กร กรณ ในการกระทำ + สุสฺสามิ	จักกระทำ
กริสุ	กร กรณ ในการกระทำ + อฺ	กระทำแล้ว
กเรยฺย	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + เยย	พึงกระทำ
กเรยฺยํ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + เยยํ	พึงกระทำ
กเรยฺยยาถ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + เยยยาถ	พึงกระทำ
กโรถ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + ถ	จงกระทำ
กโรนฺติ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + อนฺติ	ย่อมกระทำ
กโรนฺตี	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + อนฺต + อี	กระทำอยู่, เมื่อกระทำ
กโรนฺตุ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + อนฺตุ	จงกระทำ
กโรมิ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + มิ	ย่อมกระทำ
กโรติ	กร กรณ ในการกระทำ + โอ + ทิ	จงกระทำ
กาตพฺพ	กร กรณ ในการกระทำ + ตพฺพ	(อัน...) พึงกระทำ
การาเปสึ	กร กรณ ในการเกิด + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้กระทำแล้ว
กาเรติ	กร กรณ ในการกระทำ + ฌ + ติ	(ยัง...) ย่อมให้กระทำ
กาเรตฺวา	กร กรณ ในการกระทำ + ฌ + ตฺวา	(ยัง...) ให้กระทำแล้ว
กาเรนฺต	กร กรณ ในการกระทำ + ฌ + อนฺต	(ยัง...) ให้กระทำอยู่, เมื่อให้กระทำ
กาเรมิ	กร กรณ ในการกระทำ + ฌ + มิ	(ยัง...) ย่อมให้กระทำ
กาเรสิ	กร กรณ ในการกระทำ + ฌ + อี	(ยัง...) ให้กระทำแล้ว
กาเรสฺสึ	กร กรณ ในการกระทำ + ฌ + สฺสึ	(ยัง...) จักให้กระทำ
กาเรสฺสามิ	กร กรณ ในการกระทำ + ฌ + สฺสามิ	(ยัง...) จักให้กระทำ
กิลนฺต	กิลมฺ เจเต ในความลำบาก + ต	ลำบากแล้ว, เหนื่อยแล้ว
กิลมฺนฺติ	กิลมฺ เจเต ในความลำบาก + อ + อนฺติ	ย่อมลำบาก
กิลิฏฺจ	กิลิสฺ อุปตปมฺลิเน ในความเร่าร้อนและเศร้าหมอง + ต	เศร้าหมองแล้ว
กฺุขฺณนฺต	กฺุช โภเป ในความกำเริบ + ย + อนฺต	โกรธอยู่, เมื่อโกรธ (ท.)

กฤษณนุติ	กฤษ โทเป ในความกำเริบ + ย + อนุติ	ย่อมโกรธ (ท.)
กฤษณลี	กฤษ โทเป ในความกำเริบ + ย + ลี	ย่อมโกรธ
กฤษณิตวา	กฤษ โทเป ในความกำเริบ + (ย) + ตวา	โกรธแล้ว
กฤษณิสฺสตี	กฤษ โทเป ในความกำเริบ + ย + สฺสตี	จักโกรธ (ท.)
กฤษุช	กฤษ โทเป ในความกำเริบ + ต	โกรธแล้ว
กฤษิต	กฤษ โทเป ในความกำเริบ + ต	กำเริบแล้ว, โกรธแล้ว
กฤษุปติ	กฤษ โทเป ในการกำเริบ + ย + ต	ย่อมกำเริบ (ท.)
กฤษุเต	กร กรณ ในการกระทำ + ไอ + เต	ย่อมกระทำ
โกฏญฺเจตวา	โกฏญฺ เจทเน ในการตัด + เณ + ตวา	ทบทแล้ว (จ.)
ขมาเปตวา	ขมุ ขนฺติย ในความอดทน + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้อดโทษแล้ว
ขมามี	ขมุ ขนฺติย ในความอดทน + อ + มี	ย่อมอดโทษ
ขมาทิ	ขมุ ขนฺติย ในความอดทน + อ + ทิ	จงอดโทษ
ขมิตพพ	ขมุ ขนฺติย ในความอดทน + ตพพ	(อัน...) พึงอดโทษ
ขาทติ	ขาท ภฺกฺชณ ในการเคี้ยวกิน + อ + ติ	ย่อมเคี้ยวกิน
ขาทนุต	ขาท ภฺกฺชณ ในการเคี้ยวกิน + อ + อนุต	เคี้ยวกินอยู่, เมื่อเคี้ยวกิน
ขาทิ	ขาท ภฺกฺชณ ในการเคี้ยวกิน + อี	เคี้ยวกินแล้ว
ขาทิสฺสนฺติ	ขาท ภฺกฺชณ ในการกิน + สฺสนฺติ	จักเคี้ยวกิน
ขาทิสฺสํม	ขาท ภฺกฺชณ ในการเคี้ยวกิน + สฺสํม	จักเคี้ยวกิน
ขาทิสฺสํมิ	ขาท ภฺกฺชณ ในการกิน + สฺสํมิ	จักเคี้ยวกิน
ขายติ	ขา ปากฺญ ในความปรากฏ + อ + ติ	ย่อมปรากฏ
ขายนุติ	ขา ปากฺญ ในความปรากฏ + อ + อนุติ	ย่อมปรากฏ
จิตต	จิต โนทเน ในการตัดไป + ต	(อัน...) ตัดไปแล้ว, ยิงไปแล้ว
จิตปนฺติ	จิต โนทเน ในการตัดไป + อ + อนุติ	ย่อมตัดไป
จิตปี	จิต โนทเน ในการตัดไป + อี	ตัดไปแล้ว, ยิงไปแล้ว
คจฺจ	คมุ คตฺมฺทิ ในการไป + อ + ทิ	จงไป
คจฺจติ	คมุ คตฺมฺทิ ในการไป + อ + ติ	ย่อมไป
คจฺจตุ	คมุ คตฺมฺทิ ในการไป + อ + ตุ	จงไป
คจฺจถ	คมุ คตฺมฺทิ ในการไป + อ + ถ	จงไป

คจจนฺต	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + อ + อนฺต	ไปอยู่, เมื่อไป
คจจนฺติ	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + อ + อนฺติ	ย่อมไป
คจจนฺตี	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + อ + อนฺต + (อี)	ไปอยู่, เมื่อไป
คจจนฺตุ	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + อ + อนฺตุ	จงไป
คจจนฺมาน	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + อ + มาน	ไปอยู่, เมื่อไป
คจจนฺม	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + อ + ม	จะไป
คจจนฺท	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + อ + ท	จงไป
คจจนฺสํสามิ	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + สํสามิ	จักไป
คจฺเจ	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + อ + เอยฺย	พึงไป
คจฺเจยฺย	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + อ + เอยฺย	พึงไป
คณฺาเปถ	คณฺ สงฺขยาเน ในกาโร + ณาเป + ถ	(ยัง...) จงให้รับ
คณฺาเปนฺต	คณฺ สงฺขยาเน ในกาโร + ณาเป + อนฺต	(ยัง...) ให้รับอยู่, เมื่อให้รับ
คณฺท	คท อุปาทาเน ในกาโร + ณา + ท	จงจับ, จงรับ, จงถือเอา
คณฺทถ	คท อุปาทาเน ในกาโร + ณา + ถ	ขอจงรับ, ขอจงถือเอา
คณฺทหนฺต	คท อุปาทาเน ในกาโร + ณา + อนฺต	ถือเอาอยู่, เมื่อถือเอา
คณฺทหนฺติ	คท อุปาทาเน ในกาโร + ณา + อนฺติ	ย่อมรับ
คณฺททาติ	คท อุปาทาเน ในกาโร + ณา + ติ	ย่อมเรียนเอา, ย่อมรับเอา
คณฺททาเปถ	คท อุปาทาเน ในกาโร + ณาเป + ถ	(ยัง...) ย่อมให้ถือเอา
คณฺททาติ	คท อุปาทาเน ในกาโร + ณา + ท	จงถือเอา
คณฺทท	คท อุปาทาเน ในกาโร + ณา + ธี	ถือเอาแล้ว, รับเอาแล้ว
คณฺททฺตฺวา	คท อุปาทาเน ในกาโร + ณา + ตฺวา	ถือเอาแล้ว, รับเอาแล้ว
คณฺททฺสํสตี	คท อุปาทาเน ในกาโร + ณา + สํสตี	จักจับ
คณฺททฺสํสามิ	คท อุปาทาเน ในกาโร + ณา + สํสามิ	จักถือเอา
คต	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + ต	ไปแล้ว, เสร็จไปแล้ว
คณฺตพฺพ	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + ตพฺพ	(อัน...) พึงไป
คณฺตฺวา	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + ตฺวา	ไปแล้ว
คมิตฺถ	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + ตฺถ	ไปแล้ว
คมิสฺสตี	คฺมฺ คตฺมฺท ในกาโร + สํสตี	จักไป

คมิส์สัด	คมุ คติมุท ในการไป + สัด	จักไป
คมิส์สนุติ	คมุ คติมุท ในการไป + สสนุติ	จักไป, จักถึง
คมิส์สาม	คมุ คติมุท ในการไป + สสาม	จักไป
คมิส์สามิ	คมุ คติมุท ในการไป + สสามิ	จักไป
คยท	คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ญ	(อัน...) พึงถือเอา, ควรถือเอา
ครทิตพพ	ครท นิหุทาย ในการติเตียน + ตพพ	(อัน...) พึงติเตียน
ครทิตวา	ครท นิหุทาย ในการติเตียน + ตวา	ติเตียนแล้ว
ครทิสู	ครท นิหุทาย ในการติเตียน + อู	ติเตียนแล้ว
คเวสนุต	คเวส มคฺคเน ในการแสวงหา + อ + อนุต	แสวงหาอยู่, เมื่อแสวงหา
คทิต	คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ต	(อัน...) รับเอาแล้ว, ถือเอาแล้ว
คทตพพ	คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ตพพ	(อัน...) พึงถือเอา
คทตวา	คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ตวา	ถือเอาแล้ว, เรียนเอาแล้ว
คายติ	คิ สหุเท ในการทำเสียง + อ + ติ	ย่อมขับร้อง
คายมาน	คิ สหุเท ในการทำเสียง + อ + มาน	ขับร้องอยู่, เมื่อขับร้อง
คาทาเปตวา	คท อุปาทาเน ในการถือเอา + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้จับแล้ว, ให้ถือเอาแล้ว
ฆฎิตวา	ฆฎ อีหาย ในความพยายาม + ตวา	เพียรแล้ว
ฆาตาปนุต	ทน ทิสาย ในการเบียดเบียน + ณาเป + อนุต	(ยัง...) ให้ฆ่าอยู่, เมื่อให้ฆ่า
ฆาติยมาน	ทน ทิสาย ในความเบียดเบียน + ณ + ย + มาน	(อัน...) ให้ฆ่าอยู่, เมื่อให้ฆ่า
ฆาเตสฺสติ	ทน ทิสาย ในการเบียดเบียน + ณ + สฺสติ	(ยัง...) จักให้ฆ่า
ฆาเตสฺสามิ	ทน ทิสาย ในการเบียดเบียน + ณ + สฺสามิ	(ยัง...) จักให้ฆ่า
จกฺกมฺนุต	กมุ ปทวิกฺเจเป ในการก้าวเท้า + อ + อนุต	จงกรมอยู่, เมื่อจงกรม
จชฺนุต	จชฺ จาเต ในการสละ + อ + อนุต	สละอยู่, เมื่อสละ
จรติ	จร จรเณ ในการเที่ยวไป, ประพฤติ + อ + ติ	ย่อมเที่ยวไป, ย่อมประพฤติ
จรนุต	จร จรเณ ในการเที่ยวไป, ประพฤติ + อ + อนุต	เที่ยวไปอยู่, เมื่อเที่ยวไป
จรมาน	จร จรเณ ในการเที่ยวไป, ประพฤติ + อ + มาน	เที่ยวไปอยู่, ประพฤติอยู่
จริตวา	จร จรเณ ในการเที่ยวไป, ประพฤติ + ตวา	เที่ยวไปแล้ว, ประพฤติแล้ว
จเร	จร จรเณ ในการเที่ยวไป, ประพฤติ + อ + เอยย	พึงเที่ยวไป
จวิตวา	จฺ จวเน ในการเคลื่อน + ตวา	เคลื่อนแล้ว, ตายแล้ว

จาราเปลี	จร จรณ ในการเที่ยวไป + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้เที่ยวไปแล้ว
จาเลนุต	จล จลเน ในความท้วนไหว + เณ + อนุต	(ยัง...) ให้ไหวอยู่, เมื่อให้ไหว
จินฺตยิ	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + ฌย + อี	คิดแล้ว, ตำริแล้ว (จ.)
จินฺตยีสฺ	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + ฌย + อฺ	คิดแล้ว (จ.)
จินฺตเตตฺตพฺพ	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + เณ + ตพฺพ	(อัน...) พึงคิด (จ.)
จินฺตเตตฺวา	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + เณ + ตฺวา	คิดแล้ว (จ.)
จินฺตเนตฺติ	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + เณ + อนุตฺติ	ข้อมคิด (จ.)
จินฺตเตลี	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + เณ + อี	คิดแล้ว (จ.)
จินฺตเตลี	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + เณ + อี	คิดแล้ว (จ.)
จินฺตเตสฺสามิ	จินฺต จินฺตยา ในความคิด + เณ + สฺสามิ	จักคิด (จ.)
จฺต	จฺ จวเน ในการเคลื่อน + ต	เคลื่อนแล้ว, ตายแล้ว
โจทฺยมาณ	จฺท โจทฺเน ในการกล่าวหา + เณ + ย + มาณ	(อัน...) เตือนอยู่, เมื่อเตือน (จ.)
จฺททยีสฺ	จฺทท ญฺทฺทเน ในการทิ้ง + ฌย + อฺ	ทิ้งแล้ว (จ.)
จฺททเตตฺวา	จฺท ญฺทฺทเน ในการทิ้ง + เณ + ตฺวา	ทิ้งแล้ว (จ.)
จฺททเทถ	จฺทท ญฺทฺทเน ในการทิ้ง + เณ + ถ	จงทิ้ง (จ.)
จฺต	จฺต จฺตทเน ในการปกปิด + ต	ทิวแล้ว
ฉินฺทหนฺตฺติ	ฉินฺท ทฺวิธการณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + อ + อนุตฺติ	ข้อมตัด
ฉินฺททิตฺวา	ฉินฺท ทฺวิธการณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + ตฺวา	ตัดแล้ว
ฉินฺททิสฺ	ฉินฺท ทฺวิธการณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + อฺ	ตัดแล้ว
ฉินฺทเทยฺย	ฉินฺท ทฺวิธการณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + อ+เอยฺย	พึงตัด
เจตฺวาน	ฉินฺท ทฺวิธการณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + ตฺวาน	ตัดแล้ว
ชวฺมาน	ชฺ ชวเน ในการไปเร็ว + อ + มาณ	แล่นไปอยู่, เมื่อแล่นไป
ชฺทิตฺวาน	ทหา จาเค ในการสละ + ตฺวาน	ละแล้ว, สละแล้ว
ชฺต	ชฺน ชฺนเน ในการเกิด + ต	เกิดแล้ว
ชฺนหนฺต	ฉฺน อวคฺมเน ในการรู้ + ณา + อนุต	รู้อยู่, เมื่อรู้
ชฺนหนฺติ	ฉฺน อวโพธเน ในการรู้ + ณา + อนุตฺติ	ข้อมรู้
ชฺนหนฺตฺ	ฉฺน อวโพธเน ในการรู้ + ณา + ต	จงรู้
ชฺนหนฺตพฺพ	ฉฺน อวโพธเน ในการรู้ + ณา + ณาเป + ตพฺพ	(อัน...) พึงให้รู้

ข่านาเปลี	ณา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้อ่านแล้ว
ข่านาม	ณา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ม	ข้อมรู้
ข่านามี	ณา อวโพธเน ในการรู้ + นา + มี	ข้อมรู้
ข่านาทิ	ณา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ทิ	จงรู้
ข่านิตวา	ณา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ตวา	รู้แล้ว
ข่านิสสาม	ณา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ัสสาม	จกรู้
ข่านิสสามิ	ณา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ัสสามิ	จกรู้
ข่านะยย์	ณา อวโพธเน ในการรู้ + นา + ะยย์	พึงรู้
ข่าเลตวา	ชล์ ทิตตย ในความรุ่งเรือง + ณะ + ตวา	(ยัง...) ให้อ่านแล้ว
ชินุณก	ชร์ วโยทานิมท ในความล้อม้วย + ต + (ก)	เก่าแล้ว, คร่ำคร่าแล้ว
ณตต	ณ เจินตาย ในความคิด, พง, ณะ + ต	ณตณะแล้ว
ณตวา	ณา อวโพธเน ในการรู้ + ตวา	รู้แล้ว
ณต	ณา อวโพธเน ในการรู้ + ต	(อัน...) รู้แล้ว
จตวา	จา คตินิวตติมท ในการห้ามการไป + ตวา	ตั้งอยู่แล้ว, ดำรงอยู่แล้ว, ยืนแล้ว
จปิต	ถป ถปเน ในการตั้งไว้ + ณะ + ต	(อัน...) วางไว้แล้ว, ตั้งไว้แล้ว (จ.)
จเปตวา	ถป ถปเน ในการตั้งไว้ + ณะ + ตวา	ตั้งไว้แล้ว, วางไว้แล้ว, เว้น (จ.)
จเปลี	ถป ถปเน ในการตั้งไว้ + ณะ + อี	ตั้งไว้แล้ว, วางไว้แล้ว (จ.)
จเปท	ถป ถปเน ในการวางไว้ + ณะ + ทิ	จงวางไว้, จงตั้งไว้ (จ.)
จิต	จา คตินิวตติมท ในการห้ามการไป + ต	ยืนแล้ว, ดำรงอยู่แล้ว
ข่าสิตวา	ข่าส ข่าสเน ในการกัด + ตวา	คาบแล้ว, กัดแล้ว
ตชเชสสตี	ตชช ฆสสเน ในการด่า, ข่มขู่ + ณะ + สตี	จกคฤคาม (จ.)
ตฏตฏายนต	ตฏตฏ + อาย + อนต	ประพฤติเพียงตั้งตฏตฏอยู่
ตทิจจาเปติ	กิต โรคาปนยเน ในการนำออกซึ่งโรค + ณา+ณ+ติ	(ยัง...) ข้อมให้เหยียวยา
ตฏจ	จา คตินิวตติมท ในการห้ามการไป + อ + ทิ	จงยืน, จงดำรงอยู่
ตฏจติ	จา คตินิวตติมท ในการห้ามการไป + อ + ติ	ข้อมตั้งอยู่, ข้อมดำรงอยู่
ตฏจตุ	จา คตินิวตติมท ในการห้ามการไป + อ + ต	จงดำรงอยู่
ตฏจถ	จา คตินิวตติมท ในการห้ามการไป + อ + ถ	จงยืน, จงหยุดอยู่, จงดำรงอยู่
ตฏจนติ	จา คตินิวตติมท ในการห้ามการไป + อ + อนติ	ข้อมตั้งอยู่, ข้อมดำรงอยู่, ข้อมยืน

ตีเรตวา	ตีร	กมฺมณีฏฺจาปนํ ในกรณฺยังการงานให้สำเร็จ+ณ+ตฺวา	พิจารณาแล้ว (จ.)
ตุฏฺจ	ตุลฺ	ปีติมฺหิ ในความยินดี + ต	ยินดีแล้ว
ตุลิตฺวา	ตุลฺ	ปีติมฺหิ ในความยินดี + ตฺวา	ยินดีแล้ว
เตมีลฺ	ติม	กิลฺเลเท ในความเป็ยก + ณ + อฺ	เป็ยกแล้ว (ฏ,จ,ท)
เตเมตฺวา	ติม	กิลฺเลเท ในความเป็ยก + ณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้เป็ยกแล้ว
โถเมนฺต	โถม	ถเว ในกรณฺสรฺรเสริณฺ + ณ + อนฺต	ชมเชยอยู่, เมื่อชมเชย (จ.)
ทกฺขิสฺสธ	ทิสฺ	เพกฺขณฺ ในกรณฺดู, การเห็น + สฺสธ	จักเห็น
ทตฺวา	ทา	ทาเน ในกรณฺให้ + ตฺวา	ให้แล้ว, ถวายแล้ว
ททฺนต	ทา	ทาเน ในกรณฺให้ + อ + อนฺต	ให้อยู่, เมื่อให้
ททฺนติ	ทา	ทาเน ในกรณฺให้ + อ + อนฺติ	ยอมให้
ททฺมาน	ทา	ทาเน ในกรณฺให้ + อ + มาน	ให้อยู่, เมื่อให้
ทमित	ทมฺ	ทมฺเน ในกรณฺฝึก + ต	(อัน...) ทรมานแล้ว, ฝึกแล้ว
ทमितฺวา	ทมฺ	ทมฺเน ในกรณฺฝึก + ตฺวา	ทรมานแล้ว, ฝึกแล้ว
ทเมตฺวา	ทมฺ	ทมฺเน ในกรณฺฝึก + ณ + ตฺวา	ฝึกแล้ว, ทรมานแล้ว (จ.)
ทลฺลยฺยิสฺ	ทิสฺ	อุจฺจารณฺ ในกรณฺสวด,แสดง + ณฺย + อฺ	แสดงแล้ว (จ.)
ทลฺลยฺยาม	ทา	ทาเน ในกรณฺให้ + ลฺลยฺยาม	จักให้
ทลฺลยฺยามิ	ทา	ทาเน ในกรณฺให้ + ลฺลยฺยามิ	จักให้
ทลฺลยฺยตฺวา	ทิสฺ	อุจฺจารณฺ ในกรณฺสวด, แสดง + ณ + ตฺวา	แสดงแล้ว (จ.)
ทลฺลยฺยณฺต	ทิสฺ	อุจฺจารณฺ ในกรณฺสวด, แสดง + ณ + อนฺต	แสดงอยู่, เมื่อแสดง (จ.)
ทลฺลยฺยณฺติ	ทิสฺ	อุจฺจารณฺ ในกรณฺสวด,แสดง + ณ + อนฺต + อี	แสดงอยู่, เมื่อแสดง (จ.)
ทลฺลยฺยลฺล	ทิสฺ	อุจฺจารณฺ ในกรณฺสวด, แสดง + ณ + อี	แสดงแล้ว (จ.)
ทาทพฺพ	ทา	ทาเน ในกรณฺให้ + ตพฺพ	(อัน...) พึงให้
ทาเปลฺล	ทา	ทาเน ในกรณฺให้ + ณฺปาเป + อี	(ยัง...) ให้ให้แล้ว
ทาเปลฺลยฺยามิ	ทา	ทาเน ในกรณฺให้ + ณฺปาเป + ลฺลยฺยามิ	(ยัง...) จักให้ให้
ทิกฺกฺจ	ทิสฺ	เพกฺขณฺ ในกรณฺดู,การเห็น + ต	(อัน...) เห็นแล้ว
ทินฺน	ทา	ทาเน ในกรณฺให้ + ต	(อัน...) ให้แล้ว
ทิสฺวา	ทิสฺ	เพกฺขณฺ ในกรณฺดู,การเห็น + ตฺวา	เห็นแล้ว
ทิสฺลล	ทิสฺ	เพกฺขณฺ ในกรณฺดู,การเห็น + ย + ลล	ยอมปรากฎ (ท.)

ทียนฺติ	ทา ทาเน ในการให้ + ย + อนฺเต	(อัน...) ให้อยู่
ทียิตถ	ทา ทาเน ในการให้ + ย + อา	(อัน...) ให้แล้ว
ทูลลภ	ทุ + ลภ ลาภ ในการได้ + ข	อันบุคคลได้โดยยาก
เทติ	ทา ทาเน ในการให้ + อ + ติ	ย่อมถวาย
เทถ	ทา ทาเน ในการให้ + อ + ถ	จงให้
เทนฺติ	ทา ทาเน ในการให้ + อ + อนฺติ	ย่อมให้
เทนฺตุ	ทา ทาเน ในการให้ + อ + อนฺตุ	จงให้
เทเสฺติ	ทิสฺ อูจฺจารณ ในการสวด,แสดง + เณ + ติ	ย่อมแสดง (จ.)
เทเสฺตฺวา	ทิสฺ อติสฺขุชฺเณ ในการสวด,แสดง + เณ + ตฺวา	แสดงแล้ว (จ.)
เทเสฺนฺต	ทิสฺ อูจฺจารณ ในการสวด,แสดง + เณ + อนฺต	แสดงอยู่, เมื่อแสดง (จ.)
เทเสฺสิ	ทิสฺ อติสฺขุชฺเณ ในการแสดง + เณ + ฮิ	แสดงแล้ว (จ.)
เทหิ	ทา ทาเน ในการให้ + อ + ทิ	จงให้
ธฺาเรติ	ธฺร ธฺาเรน ในการทรงไว้ + เณ + ติ	ย่อมทรงไว้ (จ.)
ธฺาเรนฺต	ธฺร ธฺาเรน ในการทรงไว้ + เณ + อนฺต	ทรงไว้อยู่, เมื่อทรงไว้ (จ.)
ธฺาวติ	ธฺาวู เวคตฺติยฺ ในการไปเร็ว + อ + ติ	ย่อมวิ่ง
ธฺาวิต	ธฺาวู เวคตฺติยฺ ในการไปเร็ว + ต	วิ่งแล้ว
ฐฺูมายนฺต	ฐฺูม + อาย + อนฺต	ประพฤติเพียงตั้งคว้นไฟอยู่
ฐฺูมายิ	ฐฺูม + อาย + ฮิ	ประพฤติเพียงตั้งคว้นไฟแล้ว
โธวติ	โธวู โธวเน ในการล้าง + อ + ติ	ย่อมล้าง, ย่อมชำระ
โธวณฺต	โธวู โธวเน ในการล้าง + อ + อนฺต	จงล้าง, จงชำระ
โธวาเปสิ	โธวู โธวเน ในการชำระ + ณาเป + ฮิ	(ยัง...) ให้อ่างแล้ว, ให้ชำระแล้ว
โธวิตฺวา	โธวู โธวเน ในการล้าง + ตฺวา	ล้างแล้ว
โธวิสฺสามิ	โธวู โธวเน ในการล้าง + สฺสามิ	จักล้าง, จักชำระ
นฺนฺจ	นฺส อทฺสฺสฺเน ในการไม่เห็น + ต	ฉิบหายแล้ว
นฺปฺปโหนฺติ	น + ป + ทู สฺตฺตฺยาญ ในความมี, เป็น + อ + อนฺติ	ย่อมไม่เพียงพอ
นฺมฺติ	นฺม นฺเต ในการน้อมลง + อ + ติ	ย่อมน้อมไป
นฺมฺสฺสฺติพฺพ	นฺมฺสฺสฺ วุทฺทเน ในการกราบไหว้ + ตพฺพ	(อัน...) พึงกราบไหว้
นฺหาตฺวา	นฺหา โสธฺเน ในการทำให้หมดจด + ตฺวา	อาบแล้ว

นหาเปตวา	นหา โสธเน ในการชำระให้หมดจด + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้อาบแล้ว
นหาเปนฺตี	นหา โสธเน ในการให้หมดจด + ณาเป + อนฺต + อี	(ยัง...) ให้อาบอยู่
นหาเยถ	นหา โสธเน ในการทำให้หมดจด + ย + ถ	จงอาบ (ที.)
นหายิตฺวา	นหา โสเจ ในการชำระ + ตวา	อาบแล้ว
นหายิสฺสามิ	นหา โสธเน ในการทำให้หมดจด + ย + สฺสามิ	จักอาบ (ที.)
นาเสฺนฺติ	นสฺ วินาเส ในความพิณาศ + ฌ + อนฺติ	(ยัง...) ย่อมให้พิณาศ
นิกฺกขุณฺณ	นิ + กขุณฺณ อากขุณฺณเน ในการลาก, ฉุด, คร่า, ตึง + อ + ติ	จงคร่าออก
นิกฺกขุณฺณถ	นิ + กขุณฺณ อากขุณฺณเน ในการลาก, ฉุด, คร่า, ตึง + อ + ถ	จงคร่าออก
นิกฺกขุณฺณาเปสึ	นิ + กขุณฺณ อากขุณฺณเน ในการลาก, ฉุด, คร่า, ตึง + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้คร่าออกแล้ว
นิกฺกขุณฺณาเปทึ	นิ + กขุณฺณ อากขุณฺณเน ในการลาก, ฉุด, คร่า, ตึง + ณาเป + ติ	(ยัง...) จงให้คร่าออก
นิกฺขณฺตุ	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ต	ออกไปแล้ว
นิกฺขณฺนฺติ	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อ + อนฺติ	ย่อมออกไป
นิกฺขมาม	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อ + ม	จะออกไป
นิกฺขมิ	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อี	ออกไปแล้ว
นิกฺขมิตฺวา	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ตวา	ออกไปแล้ว
นิกฺขมึสฺ	นิ + กมุ ปทวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อฺ	ออกไปแล้ว
นิขฺลฺนฺตี	นิ + ขลฺ ฆลฺเน ในการขัด, ถู, เช็ด + อ + อนฺต + อี	เสียดสีอยู่, เมื่อเสียดสี
นิจฺจรติ	นิ + จร เจทเน ในการตัด + อ + ติ	ย่อมเปล่ง
นิจฺจจติ	นิ + จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + อ + ติ	ย่อมสำเร็จ
นิจฺจจติ	นิ + จา คตินิวตฺติมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	สำเร็จแล้ว, จบแล้ว
นิทฺทายนฺติ	นิทฺทา + อาย + อนฺติ	ย่อมประพฤติหัลบ (ธาตฺปัจจย)
นิปฺชฺชฺตุ	นิ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + ต	จงนอน (ที.)
นิปฺชฺชาเปตฺวา	นิ + ปท คติมฺหิ ในการไป + (ย) + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้นอนแล้ว
นิปฺชฺชึ	นิ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + อี	นอนแล้ว (ที.)
นิปฺชฺชิตฺตพฺพ	นิ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + ตพฺพ	(อัน...) พึ่งนอน
นิปฺชฺชิตฺตฺวา	นิ + ปท คติมฺหิ ในการไป + (ย) + ตวา	ทมอบแล้ว, นอนแล้ว
นิปฺชฺชึสฺ	นิ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + อฺ	นอนแล้ว (ที.)
นิปฺนฺน	นิ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ต	นอนแล้ว

นิปยุตติ	นิ + ปท คติมฺหิ ในการไป + ย + สฺสติ	จักนอน (ท.)
นิพพุต	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + ต	บังเกิดแล้ว
นิพพุตติ	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + อี	บังเกิดแล้ว
นิพพุตติตฺวา	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + ตฺวา	บังเกิดแล้ว
นิพพายิ	นิ + วา คติมฺหิ ในการไป + ย + อี	ดับแล้ว (ท.)
นิพพินฺน	นิ + วิท ตฺมุจฺยํ ในความยินดี + ต	เบื่อหน่ายแล้ว
นิพพุต	นิ + วา คติมฺหิ ในการไป + ต	ดับแล้ว
นิมนฺตาเปตฺวา	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการเชื้อเชิญ + ณาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้นิมนต์แล้ว, ให้เชื้อเชิญ..
นิมนฺตติ	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการเชื้อเชิญ + ฌ + ต	(อัน...) นิมนต์แล้ว, เชื้อเชิญแล้ว (จ.)
นิมนฺเตตฺวา	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการเชื้อเชิญ + ฌ + ตฺวา	นิมนต์แล้ว, เชื้อเชิญแล้ว (จ.)
นิมนฺเตสิ	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการเชื้อเชิญ + ฌ + อี	นิมนต์แล้ว, เชื้อเชิญแล้ว (จ.)
นิมนฺเตหิ	นิ + มนฺต นิมนฺตเน ในการเชื้อเชิญ + ฌ + หิ	จงนิมนต์, จงเชื้อเชิญ (จ.)
นิมุขฺชาเปติ	นิ + มุขฺช โอสีทเน ในการตำลง + ณาเป + ติ	(ยัง...) ย่อมให้ตำลง
นิมุขฺชิ	นิ + มุขฺช โอสีทเน ในการตำลง + อี	ตำลงแล้ว
นิยฺยาเทสิ	นิ + ยต นียฺยาตเน ในการมอบให้ + ฌ + อี	มอบให้แล้ว (จ.)
นิวตฺต	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + ต	กลับแล้ว
นิวตฺต	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + อ + หิ	จงกลับ
นิวตฺตถ	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + อ + ถ	จงกลับ
นิวตฺตสฺส	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + อ + สฺส	จงกลับ
นิวตฺตาเปตฺวา	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + ณาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้กลับแล้ว
นิวตฺติ	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + อี	กลับแล้ว
นิวตฺตติ	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + ฌ + ต	(อัน...) ให้กลับแล้ว
นิวตฺตติตฺวา	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + ตฺวา	กลับแล้ว
นิวตฺตีส	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + อฺ	กลับแล้ว
นิวตฺเตตฺวา	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + ฌ + ตฺวา	(ยัง...) ให้กลับแล้ว
นิวตฺเตยฺยาถ	นิ + วตุ วตฺตเน ในการเป็นไป + อ + เอยฺยาถ	พึงกลับ
นิวาเรตฺวา	นิ + วร นิวารเณ ในการห้าม + ฌ + ตฺวา	ห้ามแล้ว (จ.)
นิวาเรนฺต	นิ + วร อวารเณ ในการปิดกั้น + ฌ + อนุต	ห้ามอยู่, เมื่อห้าม (จ.)

นิวาเรลี	นิ + วร นิวารณ ในการห้าม + เณ + อี	ห้ามแล้ว (จ.)
นิวาเรลฺ	นิ + วร อวารณ ในการปิดกั้น + เณ + อุ	ห้ามแล้ว (จ.)
นิวาเสตฺวา	นิ + วส อจฺจาทเน ในการนุ่งห่ม + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ตั้งแล้ว, นุ่งแล้ว
นิเวสิต	นิ + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + เณ + ต	(อัน...) ให้อยู่แล้ว
นิเวเสลี	นิ + วิส พุยาปเน ในการแผ่ไป + เณ + อี	(ยัง...) ให้ตั้งแล้ว
นิสินฺน	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ต	นั่งแล้ว
นิสีท	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อ + ทิ	จงนั่ง
นิสีทถ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อ + ถ	จงนั่ง
นิสีทนฺต	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อ + อฺนฺต	นั่งอยู่, เมื่อนั่ง
นิสีทาเปตฺวา	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ณาเป + ตฺวา (ยัง...)	ให้นั่งแล้ว
นิสีทาเปลฺ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ณาเป + อุ	(ยัง...) ให้นั่งแล้ว
นิสีทิ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อี	นั่งแล้ว
นิสีทิตฺตพฺพ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ตพฺพ	(อัน...) พึ่งนั่ง
นิสีทิตฺวา	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + ตฺวา	นั่งแล้ว
นิสีทิสฺสามิ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + สฺสามิ	จักนั่ง
นิสีทิสฺ	นิ + สท คตฺยาวสาเน ในการสิ้นสุดการไป + อุ	นั่งแล้ว
นิสลาย	นิ + ลี ลเย ในการนอน + ตฺวา	อาศัยแล้ว
นีหริตฺตพฺพ	นี + หร หรณ ในการนำไป + ตพฺพ	(อัน...) พึ่งนำออกไป
นีหริตฺวา	นี + หร หรณ ในการนำไป + ตฺวา	นำออกแล้ว
เนตฺวา	นี นเย ในการนำไป + ตฺวา	นำไปแล้ว
เนสฺสามิ	นี นเย ในการนำไป + สฺสามิ	จักนำไป
ปกาสเนนฺต	ป + กาส ปกาสเน ในการประกาศ + เณ + อฺนฺต	ประกาศอยู่, เมื่อประกาศ (จ.)
ปกกนฺต	ป + กมุ ปทฺวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + ต	หลีกเลี่ยงแล้ว
ปกกมฺิสฺสติ	ป + กมุ ปทฺวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + สฺสติ	จักหลีกเลี่ยง
ปกกมฺิสฺ	ป + กมุ ปทฺวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อุ	หลีกเลี่ยงแล้ว
ปกกามิ	ป + กมุ ปทฺวิกฺเขเป ในการก้าวเท้า + อี	หลีกเลี่ยงแล้ว
ปกโกสฺติ	ป + กุส อวฺทาเน ในการร้องเรียก + อ + ติ	ข้อมร้องเรียก
ปกโกสฺปาเปตฺวา	ป + กุส อวฺทาเน ในการร้องเรียก + ณาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้อ่านเรียกแล้ว

ปกโกศาเปลี	ป + กุส อวทาน ในการร้องเรียก + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้อ่านเรียกแล้ว
ปกโกลีตวา	ป + กุส อวทาน ในการร้องเรียก + ตวา	ร้องเรียกแล้ว
ปกขลีตวา	ป + ขล จลเน ในความทวนไหว + ตวา	สิ้นแล้ว
ปกขิตต	ป + ขิป โนทเน ในการขัดไป + ต	(อัน...) ใส่เข้าไปแล้ว
ปกขิป	ป + ขิป โนทเน ในการขัดไป + อี	ใส่เข้าไปแล้ว
ปกขิปิตวา	ป + ขิป โนทเน ในการขัดไป + ตวา	ใส่เข้าไปแล้ว
ปกขิปีสุ	ป + ขิป โนทเน ในการขัดไป + อัง	ใส่เข้าไปแล้ว
ปจ	ปจ ปาเก ในการหุง, ต้ม + อ + ทิ	จกหุง
ปจติ	ปจ ปาเก ในการหุง, ต้ม + อ + ติ	ย่อมหุง
ปจถ	ปจ ปาเก ในการหุง, ต้ม + อ + ถ	จกหุง
ปจนต	ปจ ปาเก ในการหุง, ต้ม + อ + อนต	หุงอยู่, เมื่อหุง
ปจาเปตวา	ปจ ปาเก ในการหุง, ต้ม + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้อ่านแล้ว
ปจามิ	ปจ ปาเก ในการหุง, ต้ม + อ + มิ	ย่อมหุง
ปจันนต	ป + จิ จเย ในการสั่งสม + นา + อนต	เลือกเก็บอยู่, เมื่อเลือกเก็บ
ปจนิสสามิ	ป + จิ จเย ในการสั่งสม + นา + สสามิ	จักเลือกเก็บ
ปจิสสามิ	ปจ ปาเก ในการหุง, ต้ม + สสามิ	จักหุง
ปจจมาน	ปจ ปาเก ในการหุง, ต้ม + ย + มาน	(อัน...) หุงอยู่, เมื่อหุง
ปจจเวกษนต	ปติ + อว + อิกษ ทสสน ในการดู, การเห็น + อ+อนต	พิจารณาอยู่, เมื่อพิจารณา
ปจจเวกขิตพพ	ปติ + อว + อิกษ ทสสน ในการดู, การเห็น + ตพพ	(อัน...) พังพิจารณา
ปจจาตมิ	ปติ + อว + คมฺ คตมฺทิ ในการไป + อี	กลับมาแล้ว
ปจจาลีสนต	ปติ + อว + ลิส อิจฺฉาย ในความปรารถนา + อ+อนต	ย่อมหวังเฉพาะ
ปจจตุคนตวา	ปติ + อว + คมฺ คตมฺทิ ในการไป + ตวา	ต้อนรับแล้ว
ปจจภูเจนต	ปติ+อว+ จา คตนิวตตมฺทิ ในการห้ามการไป + อ+อนต	ย่อมลุกขึ้นต้อนรับ
ปจโจโรทิตวา	ปติ + อว + รุท ชนเน ในการเกิด + ตวา	ลงเฉพาะแล้ว
ปเจสสติ	ป + จิ จเย ในการสั่งสม + สสติ	จักเลือก
ปชฺชลนต	ป + ชล ทิตตมฺทิ ในความรุ่งเรือง + อ + อนต	โพลงอยู่, เมื่อโพลง
ปณตตต	ป + ฌป นิกฺขิปเน ในการใส่เข้าไป + ต	(อัน...) ปล่อยแล้ว
ปณตวาเปติ	ป + ฌป นิกฺขิปเน ในการใส่เข้าไป + ฌ + ติ	ย่อมปล่อย, ย่อมบัญญัติ (จ.)

ปณฺญาเปตฺวา	ป + ฌป นิกฺขิปเน ในกรไล้เข้าไป + ฌ + ตฺวา	ปูลาดแล้ว, บัญญัติแล้ว (จ.)
ปณฺญาเปสฺสุ	ป + ฌป นิกฺขิปเน ในกรไล้เข้าไป + ฌ + อฺ	ปูลาดแล้ว (จ.)
ปณฺญาຍတိ	ป + ฌา อวโพธเน ในกรรู้ + ย + ติ	ย่อมปรากฏ (ทิ.)
ปณฺญาຍนฺตိ	ป + ฌา อวโพธเน ในกรรู้ + ย + อนุติ	ย่อมปรากฏ (ทิ.)
ปณฺญาຍิสฺสุ	ป + ฌา อวโพธเน ในกรรู้ + ย + อฺ	ปรากฏแล้ว (ทิ.)
ปณฺญาຍมาเน	ป + ฌา อวโพธเน ในกรรู้ + ย + มาเน	ปรากฏอยู่, เมื่อปรากฏ
ปณฺญาຍิสฺสตี	ป + ฌา อวโพธเน ในกรรู้ + ย + สฺสตี	จักปรากฏ (ทิ.)
ปฏิกฺกนฺต	ปติ + กมฺ ปทวิกฺเจเป ในกรก้าวเท้า + ต	ก้าวกลับแล้ว
ปฏิจฺจ	ปติ + อิ คติมฺหิ ในกรไป + ตฺวา	อาศัยแล้ว
ปฏิจฺจนฺน	ปติ + ฌท อปฺวารเณ ในกรปกปิด + ต	(อัน...) ปกปิดแล้ว
ปฏิจฺจมาเปสฺสิ	ปติ + อิสฺ อิจฺฉายํ ในความปรารถนา + ฌาเป + อี	(ยัง...) ใ้รับแล้ว
ปฏิจฺชคฺคตี	ปติ + ชฺคค โปสฺเน ในกรเลี้ยงดู + อ + ติ	ย่อมปรนนิบัติ, ย่อมปฏิบัติ
ปฏิจฺชคฺคถ	ปติ + ชฺคค รกฺษเณ ในกรรักษา + อ + ถ	จงปฏิบัติ
ปฏิจฺชคฺคนฺตตี	ปติ + ชฺคค รกฺษเณ ในกรรักษา + อ + อนุต + (อี)	ปฏิบัติอยู่, เมื่อปฏิบัติ
ปฏิจฺชคฺคทาหิ	ปติ + ชฺคค รกฺษเณ ในกรรักษา + อ + ทิ	จงปฏิบัติ
ปฏิจฺชคฺคิตฺตพฺพ	ปติ + ชฺคค รกฺษเณ ในกรรักษา + ตพฺพ	(อัน...) พึ่งปฏิบัติ
ปฏิกฺกเทนฺตี	ปติ + ทา ทาเน ในกรให้ + อ + อนุติ	ย่อมให้ตอบ
ปฏิกฺกปาเทยฺยาลิ	ปติ + ปท คติมฺหิ ในกรไป + ฌ + เอยฺยาลิ	(ยัง...) พึ่งให้ถึงเฉพาะ
ปฏิกฺกปฺปณฺมาเมสฺสิ	ปติ + ป + นม นเต ในกรน้อมลง + ฌ + อี	(ยัง...) ใ้หม่อมกลับแล้ว
ปฏิกฺกพฺพ	ปติ + พธ พนฺธเน ในกรผูก + ต	เนื่องเฉพาะแล้ว
ปฏิกฺกมฺนฺตตี	ปติ + มชฺ มนฺทเน ในกรประดับ + ต	(อัน...) ประดับแล้ว
ปฏิกฺกมฺก	ปติ + มฺจ จาเต ในกรสละ + ต	ส่วมแล้ว
ปฏิกฺกยตฺต	ปติ + ยต นิยุยตเน ในกรมอบให้ + ต	(อัน...) ตกแต่งแล้ว
ปฏิกฺกยตฺต	ปติ + ยต สฺชฺชเน ในกรเตรียม + ต	(อัน...) เตรียมแล้ว
ปฏิกฺกยาหิต	ปติ + ยต นิยุยตเน ในกรมอบให้ + ฌ + ต	(อัน...) ้เตรียมแล้ว (จ.)
ปฏิกฺกลภิ	ปติ + ลภ ลาภเ ในกรได้ + อี	ได้เฉพาะแล้ว
ปฏิกฺกลภิตฺวา	ปติ + ลภ ลาภเ ในกรได้ + ตฺวา	ได้เฉพาะแล้ว
ปฏิกฺกวิสตี	ปติ + วสฺ นีวาเส ในกรอยู่ + อ + ติ	ย่อมอาศัยอยู่

ปฏิบัติวิเศษณ์	ปฏิบัติ + วิช ในทางตลอด + ย + ติ	จักทางตลอด (ท.)
ปฏิบัติสามเษติ	ปฏิบัติ + สม ปฏิสามมฺหิ ในการเก็บ + เณ + ติ	ยอมเก็บงำ (จ.)
ปฏิบัติสฺสฺณินิตวา	ปฏิบัติ + สฺ สฺวณ ในการฟัง + ณ + ตวา	ฟังตอบแล้ว, รับคำแล้ว
ปฏิบัติเจติ	ปฏิบัติ + ติ ปตฺตเน ในความปรารถนา + เณ + ติ	ยอมปรารถนา (จ.)
ปฏิบัติเจตวา	ปฏิบัติ + ติ ปตฺตเน ในความปรารถนา + เณ + ตวา	ปรารถนาแล้ว
ปฏิบัติเจต	ปฏิบัติ + ติ ปตฺตเน ในความปรารถนา + เณ + อนุต	ปรารถนาอยู่, เมื่อปรารถนา (จ.)
ปฏิบัติเจมิ	ปฏิบัติ + ติ ปตฺตเน ในความปรารถนา + เณ + มิ	ยอมปรารถนา (จ.)
ปฏิบัติเจลิ	ปฏิบัติ + ติ ปตฺตเน ในความปรารถนา + เณ + อี	ปรารถนาแล้ว (จ.)
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ปตฺตเน ในการตกไป + ติ	ล้มลงแล้ว
ปฏิบัติจฺจติ	ปฏิบัติ + จา คตฺตนิวตฺตมฺหิ ในการห้ามการไป + ติ	ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
ปฏิบัติจฺจฺสฺ	ปฏิบัติ + จา คตฺตนิวตฺตมฺหิ ในการห้ามการไป + ญฺ	ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
ปฏิบัติจฺจาเปลิ	ปฏิบัติ + จา คตฺตนิวตฺตมฺหิ ในการห้ามการไป + ณาเป + ติ	(ยัง...) ให้ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
ปฏิบัติจฺจา	ปฏิบัติ + จา คตฺตนิวตฺตมฺหิ ในการห้ามการไป + ตวา	ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
ปฏิบัติจฺจติ	ปฏิบัติ + จา คตฺตนิวตฺตมฺหิ ในการห้ามการไป + ต	ตั้งอยู่เฉพาะแล้ว
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ปตฺตเน ในการตกไป + ต	ล้มลงแล้ว
ปฏิบัติตวา	ปฏิบัติ + ติ ปตฺตเน ในการตกไป + ตวา	ตกลงแล้ว
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ป + อนุต ในการถึง + ต	ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ป + อนุต วิตฺตนาเร ในการแผ่ไป + ต	แผ่ไปแล้ว
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ปตฺตเน ในความปรารถนา + เณ + ต	(อัน...) ปรารถนาแล้ว (จ.)
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ปตฺตเน ในความปรารถนา + เณ + ติ	ยอมปรารถนา (จ.)
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ป + อนุต ในการให้ถึง + ตวา	ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ป + อนุต ในการถึง + อนุต + ติ	ยอมถึง
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ป + อนุต คตฺตมฺหิ ในการถึง + ติ	บวชแล้ว
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ป + อนุต อุมฺมาเท ในความบ้า + ย + ติ	ประมาทแล้ว (ท.)
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ป + อนุต อุมฺมาเท ในความบ้า + ต	ประมาทแล้ว
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ป + อนุต สฺมฺโมเส ในความหลงลืม + ต	หลงลืมแล้ว
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ป + อนุต สฺมฺโมเส ในความหลงลืม + ตวา	หลงลืมแล้ว
ปฏิบัติ	ปฏิบัติ + ติ ป + อนุต โยเต ในการประกอบ + ต	ประกอบแล้ว

ปราจิต	ปรา + จิ ชโย ในความชนะ + ต	พ่ายแพ้แล้ว
ปริกฺขิปลีสําม	ปริ + ขิปล โนทเน ในการขัดไป + สํสาม	จักล้อม
ปริกฺขิปลุ	ปริ + ขิปล โนทเน ในการขัดไป + อุ	ล้อมแล้ว
ปริคฺลินฺต	ปริ + คฺลฺ นิตฺเร ในการกลืนกิน + อ + อนุต	กลืนอยู่, เมื่อกลืน
ปริคฺยุหนฺติ	ปริ + คฺยุท สํวฺรณฺเน ในการปกปิด + ย + อนุต	ข้อมซ่อน, ข้อมปกปิด (ที.)
ปริคฺคฺคฺทิต	ปริ + คฺท อุปาทาเน ในการถือเอา + ต	(อัน...) ถือเอารอบแล้ว
ปริจฺริตฺตพฺพ	ปริ + จฺร จฺรณฺเน ในการประพุดิ + ตพฺพ	(อัน...) ฟังปรนนิบัติ
ปริจฺจุมฺพฺพ	ปริ + จฺจุมฺพ วนทสฺสโยคฺเ ในการประกอบด้วยปาก + อ+อนุต	จับโดยรอบอยู่
ปริจฺจชฺ	ปริ + จฺช จาเค ในการสละ + อี	บริจาคแล้ว, สละรอบแล้ว
ปริจฺจชฺติวฺวา	ปริ + จฺช จาเค ในการสละ + ตวฺวา	สละรอบแล้ว, บริจาคแล้ว
ปริจฺจชฺสิสํสาม	ปริ + จฺช จาเค ในการสละ + สํสาม	จักสละรอบ
ปริจฺจจฺต	ปริ + จฺจ จาเค ในการสละ + ต	(อัน...) สละรอบแล้ว, บริจาคแล้ว
ปริชฺชิตฺตมฺ	ปริ + ชฺร วโยทานิมฺทิตฺ ในความล้อม้วย + ต	เก่าแล้ว, คร่ำคร่าแล้ว
ปริเทวฺหนฺต	ปริ + เทว เทวเน ในการร้องไห้ + อ + อนุต	คร่ำครวญอยู่, ร้องไห้อยู่
ปริเทวฺวิตฺต	ปริ + เทว เทวเน ในการร้องไห้ + ตต	คร่ำครวญแล้ว
ปริปฺปฺณฺน	ปริ + ปฺปร ปฺปรณฺเน ในการเต็ม + ต	เต็มรอบแล้ว, บริบูรณ์แล้ว
ปริปฺปฺริ	ปริ + ปฺปร ปฺปรณฺเน ในการให้เต็ม + อี	เต็มรอบแล้ว
ปริภินฺทิสฺ	ปริ + ภินฺทิต วิทฺธาเรณ ในการทำลาย + อุ	ยุบแล้ว
ปริภฺยฺยชฺติ	ปริ + ภฺย พฺยวทฺรณฺเน ในการกลืนกิน + อ + ต	ข้อมบริโภค
ปริภฺยฺยชฺถ	ปริ + ภฺย พฺยวทฺรณฺเน ในการกลืนกิน + อ + ถ	จงบริโภค
ปริภฺยฺยชฺหนฺต	ปริ + ภฺย พฺยวทฺรณฺเน ในการกลืนกิน + อ + อนุต	บริโภคอยู่, เมื่อบริโภค
ปริภฺยฺยชฺติวฺวา	ปริ + ภฺย พฺยวทฺรณฺเน ในการกลืนกิน + ตวฺวา	บริโภคแล้ว
ปริมฺชฺชฺติวฺวา	ปริ + มฺชฺชฺ ปริมฺชฺชฺเน ในการนวด + ตวฺวา	นวดแล้ว
ปริยาปฺปฺณฺน	ปริ + อฺ + อปฺ ปาปฺเน ในการถึง + อฺ + อนุต	ข้อมเรียนเอา
ปริยาปฺปฺณฺนํสํสาม	ปริ + อฺ + อปฺ ปาปฺเน ในการถึง + อฺ + สํสาม	จักเรียนเอา
ปริเยสฺส	ปริ + เอสฺ ปริเยสฺเน ในการแสวงหา + อ + ถ	จงแสวงหา
ปริเยสฺสฺมาน	ปริ + เอสฺ ปริเยสฺเน ในการแสวงหา + อ + มาน	แสวงหาอยู่, เมื่อแสวงหา
ปริวฺวาเรตฺว	ปริ + วร อวฺรณฺเน ในการปิดกั้น + เณ + ตว	แวดล้อมแล้ว

ปรีวิสต์	ปรี + วิส โปสเน ในการเลี้ยงดู + อ + ต	จงอังกาส, จงเลี้ยงดู
ปรีวิสต์นุ	ปรี + วิส โปสเน ในการเลี้ยงดู + อ + อนุ	จงอังกาส, จงเลี้ยงดู
ปรีวิสิ	ปรี + วิส โปสเน ในการเลี้ยงดู + อี	อังกาสแล้ว, เลี้ยงดูแล้ว
ปรีวิสิตวา	ปรี + วิส โปสเน ในการเลี้ยงดู + ตวา	อังกาสแล้ว, เลี้ยงดูแล้ว
ปรีวิสิสุ	ปรี + วิส โปสเน ในการเลี้ยงดู + อู	อังกาสแล้ว, เลี้ยงดูแล้ว
ปรีวุต	ปรี + วร สัวรรณ ในการปิด + ต	(อัน...) แวดล้อมแล้ว
ปรีสมพาทนต	ปรี + ส + พาท ปยตเน ในความพยายาม +อ+อนต	นวดอยู่, คลึงอยู่
ปลาเปตวา	ปลาย ปลายเน ในการหนีไป + ณาเป + ตวา	(ยัง...) หนีไปแล้ว
ปลาเปถ	ปลาย ปลายเน ในการหนีไป + ณาเป + ถ	(ยัง...) จงหนีไป
ปลาเปสสาม	ปลาย ปลายเน ในการหนีไป + ณาเป + สสาม	(ยัง...) จักหนีไป
ปลายิ	ปลาย ปลายเน ในการหนีไป + อี	หนีไปแล้ว
ปลายิต	ปลาย ปลายเน ในการหนีไป + ต	หนีไปแล้ว
ปลายิตวา	ปลาย ปลายเน ในการหนีไป + ตวา	หนีไปแล้ว
ปลายิสู	ปลาย ปลายเน ในการหนีไป + อู	หนีไปแล้ว
ปเลติ	ปล คติมฺหิ ในการไป + อ + ติ	ยอมเที่ยวไป, ยอมบินไป
ปวตต	ป + วต วุตตเน ในความเป็นไป + ต	เป็นไปทั่วแล้ว
ปวตตติ	ป + วต วุตตเน ในความเป็นไป + อ + ติ	ยอมเป็นไปทั่ว
ปวตเตตวา	ป + วต วุตตเน ในการเป็นไป + เถ + ตวา	(ยัง...) ให้เป็นไปทั่วแล้ว
ปวตเตสิ	ป + วต วุตตเน ในการเป็นไป + เถ + อี	(ยัง...) ให้เป็นไปทั่วแล้ว
ปวิฏจ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + ต	เข้าไปแล้ว
ปวิสนุติ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + อนุต + (อึ)	เข้าไปอยู่, เมื่อเข้าไป
ปวิสิตวา	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + ตวา	เข้าไปแล้ว
ปวิสิสฺสนุติ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + สฺสนุติ	จักเข้าไป
ปวิสิสสามิ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + สสามิ	จักเข้าไป
ปวิสิสู	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + อู	เข้าไปแล้ว
ปเวเสตพพ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + เถ + ตพพ	(อัน...) พึงให้ใส่เข้ามา
ปเวเสตวา	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + เถ + ตวา	(ยัง...) ให้เข้าไปแล้ว
ปเวเสสิ	ป + วิส ปเวสเน ในการเข้าไป + เถ + อี	(ยัง...) ให้เข้าไปแล้ว

ปลนุหน	ป + สท ปลานเท ในความเลื่อมใส + ต	เลื่อมใสแล้ว
ปลลิตฺวา	ป + ลลฺ โถมเน ในการสรรเสริญ + ตวา	สรรเสริญแล้ว
ปลสาธตฺวา	ป + ลสาธ ปลสาธเน ในการประดับ + เณ + ตวา	ประดับแล้ว (จ.)
ปลสาธสฺสามิ	ป + ลสาธ ปลสาธเน ในการประดับ + เณ + สสามิ	จักประดับ (จ.)
ปลลิตฺติตฺวา	ป + สท คตฺยาวลฺานเน ในการสิ้นสุดการไป + ตวา	เลื่อมใสแล้ว
ปลลฺสฺติ	ทิสฺ เพกฺขเณ ในการดู, การเห็น + อ + ติ	ย่อมเห็น
ปลลฺสฺถ	ทิสฺ เพกฺขเณ ในการดู, การเห็น + อ + ถ	จงดู
ปลลฺสนฺติ	ทิสฺ เพกฺขเณ ในการดู, การเห็น + อ + อนุติ	ย่อมเห็น
ปลลฺสฺสิ	ทิสฺ เพกฺขเณ ในการดู, การเห็น + อ + สิ	ย่อมเห็น
ปลลฺสิ	ทิสฺ เพกฺขเณ ในการดู, การเห็น + อี	เห็นแล้ว
ปลลฺสิตฺวา	ทิสฺ เพกฺขเณ ในการดู, การเห็น + ตวา	เห็นแล้ว
ปลลฺสิลฺสฺถ	ทิสฺ เพกฺขเณ ในการดู, การเห็น + ลฺสฺถ	จักเห็น, จักดู
ปลลฺสิลฺ	ทิสฺ เพกฺขเณ ในการดู, การเห็น + ลฺ	เห็นแล้ว
ปทรนฺต	ป + ทร ปทาเร ในการตี + อ + อนุต	ตีอยู่, ประหารอยู่
ปทรนฺตฺวา	ป + ทร ปทาเร ในการตี + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ใหตีแล้ว, ให้ประหารแล้ว
ปทริตฺวา	ป + ทร ปทาเร ในการตี + ตวา	กระทบแล้ว, ตีแล้ว, ประหารแล้ว
ปทหาย	ป + ทา จาเค ในกาสรสละ + ตวา	ละแล้ว, สละแล้ว
ปทินนฺต	ป + ทิ คตฺมิทฺธิ ในการไป + ณา + อนุต	ส่งไปอยู่, เมื่อส่งไป
ปทินนฺมิ	ป + ทิ คตฺมิทฺธิ ในการไป + ณา + มิ	ย่อมส่งไป
ปทินฺนิ	ป + ทิ คตฺมิทฺธิ ในการไป + ณา + อี	ส่งไปแล้ว
ปทินฺนิตฺวา	ป + ทิ คตฺมิทฺธิ ในการไป + ณา + ตวา	ส่งไปแล้ว
ปทินฺนึลฺ	ป + ทิ คตฺมิทฺธิ ในการไป + ณา + ลฺ	ส่งไปแล้ว
ปทินฺนุชฺยาถ	ป + ทิ คตฺมิทฺธิ ในการไป + ณา + อนุชฺยาถ	พึงส่งไป
ปทินฺนุชฺยุ	ป + ทิ คตฺมิทฺธิ ในการไป + ณา + อนุชฺยุ	พึงส่งไป
ปทิต	ป + ทิ คตฺมิทฺธิ ในการไป + ต	(อัน...) ส่งไปแล้ว
ปาจาเปติ	ปจ ปาเก ในการทุง, ต้ม + ณาเป + ติ	(ยัง...) ย่อมให้ทุง
ปาเชนฺต	ปช คตฺมิทฺธิ ในการไป + เณ + อนุต	ขับไปอยู่, ต้อนไปอยู่ (จ.)
ปาติต	ปต ปตเน ในการตกไป + เณ + ต	(อัน...) ใหตกไปแล้ว

ปาเตนุติ	ปต ปตเน ในการตกไป + เน + อนุติ	(ยัง...) ย่อมให้ตกไป
ปาปุณิ	ป + อป ปาปุณเน ในการถึง + อนุ + อี	ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว
ปาปุณิสฺ	ป + อป ปาปุณเน ในการให้ถึง + อนุ + อัง	ถึงแล้ว, บรรลุแล้ว
ปาเปติ	ป + อป ปาปุณเน ในการให้ถึง + เน + ติ	(ยัง...) ย่อมให้ถึง, ย่อมให้บรรลุ
ปาเปตวา	ป + อป ปาปุณเน ในการให้ถึง + เน + ตวา	(ยัง...) ให้ถึงแล้ว, ให้บรรลุแล้ว
ปาเปลิ	ป + อป ปาปุณเน ในการให้ถึง + เน + อี	(ยัง...) ให้ถึงแล้ว, ให้บรรลุแล้ว
ปายาลิ	ป + อ + ยา คติมฺหิ ในการไป + อี	ได้ดำเนินไปแล้ว
ปาเลติ	पाल รกฺษเน ในการรักษา + เน + ติ	ย่อมรักษา (จ.)
ปาวสฺสิ	ป + อา + วสฺสฺ เสเก ในการรถ, ราว + อี	ตกแล้ว
ปาวิลิ	ป + อ + วิสฺ ปเวสฺเน ในการเข้าไป + อี	ได้เข้าไปแล้ว
พิทถ	อปี + ธา ธารณ ในการทรงไว้ + อ + ถ	จงปิด
พิททหน	อปี + ธา ธารณ ในการทรงไว้ + อ + หน	ปิดอยู่, เมื่อปิด
พิททาเปลิ	อปี + ธา ธารณ ในการทรงไว้ + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้ปิดแล้ว
พิททิต	อปี + ธา ธารณ ในการทรงไว้ + ต	(อัน...) ปิดแล้ว
พิททิตวา	อปี + ธา ธารณ ในการทรงไว้ + ตวา	ปิดแล้ว
ปิยายติ	ปี ปีติมฺหิ ในความยินดี, รัก + ย + ติ	ย่อมรัก, ย่อมผูกพัน (ท.)
ปิลนุธิยฺสฺ	ปิลนุธิ ปิลนุธิเน ในการประดับ + ญ + อัง	ประดับแล้ว (จ.)
ปิลนุธิยฺสฺสามิ	ปิลนุธิ ปิลนุธิเน ในการประดับ + ญสามิ	จักประดับ
ปิลนุเธยฺยภาถ	ปิลนุธิ ปิลนุธิเน ในการประดับ + เน + เอยฺยภาถ	พึงประดับ (จ.)
ปิวิตวา	ปา ปาเน ในการดื่ม + ตวา	ดื่มแล้ว
ปุจฺจติ	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + อ + ติ	ย่อมถาม
ปุจฺจติ	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + อี	ถามแล้ว
ปุจฺจติต	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + ต	(อัน...) ถามแล้ว
ปุจฺจติตวา	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + ตวา	ถามแล้ว
ปุจฺจติยฺสฺ	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + อัง	ถามแล้ว
ปุญฺญติตวา	ปุญฺญ โสธเน ในการชำระ + ตวา	เช็ดแล้ว
ปุญฺญ	ปุจฺจ ปุจฺจเน ในการถาม + ต	(อัน...) ถามแล้ว
ปุริต	ปุริ ปุริเน ในการเต็ม + เน + ต	เต็มรอบแล้ว (จ.)

ปุเรตวา	ปุร ปุรณ ในการเต็ม + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้เต็มแล้ว
เปเสติ	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + ติ	ข้อมส่งไป (จ.)
เปเสตวา	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + ตวา	ส่งไปแล้ว (จ.)
เปเสถ	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + ถ	ขอจงส่งไป (จ.)
เปเสนติ	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + อนุติ	ข้อมส่งไป (จ.)
เปเสนตี	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + อนุต + (อิ)	ส่งไปอยู่, เมื่อส่งไป (จ.)
เปเสนตุ	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + อนุตุ	จงส่งไป (จ.)
เปเสสิ	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + อิ	ส่งไปแล้ว (จ.)
เปเสสสามิ	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + สสามิ	จักส่งไป (จ.)
เปเสทิ	เปส เปสเน ในการส่งไป + เณ + ทิ	จงส่งไป (จ.)
โปถาเปตวา	โปถ โปถเน ในการโอบย + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้โอบยแล้ว
โปถตวา	โปถ โปถเน ในการโอบย + เณ + ตวา	โอบยแล้ว (จ.)
โปถสิ	โปถ โปถเน ในการโอบย + เณ + อิ	โอบยแล้ว (จ.)
โปเสนติ	โปส โปสเน ในการเลี้ยงดู + เณ + อนุติ	ข้อมเลี้ยงดู (จ.)
โปเสสสติ	โปส โปสเน ในการเลี้ยง + เณ + สสติ	จักเลี้ยงดู (จ.)
ผรติ	ผร ผรณ ในการแผ่ไป + อ + ติ	ข้อมแผ่ไป
พนุชิตวา	พนุช พนุชเน ในการผูก + ตวา	ผูกแล้ว
พุชฌนุต	พุช อวโพชเน ในการรู้ + ย + อนุต	รู้อยู่, เมื่อรู้, ตรัสรู้, เมื่อตรัสรู้ (ท.)
พุยาสดต	วิ + อา + สนฺช สงฺเค ในความข้องอยู่ + ต	ข้องแล้ว, เกี่ยวข้องแล้ว, ติดแล้ว
ภนุชติ	ภนุช มททเน ในการทำลาย, ผ่า + อ + ติ	ข้อมหัก
ภวิสสติ	ภุ สดตาย ในความมี, ความเป็น + สสติ	จักมี, จักเป็น
ภวิสสนฺติ	ภุ สดตาย ในความมี, ความเป็น + สสนฺติ	จักมี, จักเป็น
ภวิสสลี	ภุ สดตาย ในความมี, ความเป็น + สสลี	จักเป็น
ภเวยยํ	ภุ สดตาย ในความมี, ความเป็น + อ + เอยยํ	พึงมี, พึงเป็น
ภเวยยาม	ภุ สดตาย ในความมี, ความเป็น + อ + เอยยาม	พึงมี, พึงเป็น
ภาเวนต	ภุ สดตาย ในความมี, เป็น + เณ + อนุต	(ยัง...) ให้เจริญอยู่, เมื่อให้เจริญ
ภาสนฺต	ภาส วียตติยํ วาจาญ ในการพูดชัด + อ + อนุต	กล่าวอยู่, เมื่อกล่าว
ภิชฺชมาน	ภิท ภิชฺชเน ในการแตก-หัก-ทำลาย + ย + มาน	แตกอยู่, เมื่อแตก (ท.)

ภิชฺชิตฺวา	ภิท ภิชฺชเน ในการแตก + ตฺวา	แตกแล้ว
ภิชฺเชยฺย	ภิท ภิชฺชเน ในการแตก + ย + เอยฺย	เพิ่งแตก, เพิ่งหัก (ท.)
ภินฺทิสฺสุ	ภิติ วิหารเณ ในการทำลาย + อฺ	ทำลายแล้ว
ภินฺน	ภิท ภิชฺชเน ในการแตก + ต	แตกแล้ว, หักแล้ว
ภินฺน	ภิท ภิชฺชเน ในการแตก + ต	แตกแล้ว
ภุชฺชติ	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + อ + ติ	ยอมบริโภค
ภุชฺชนฺติ	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + อ + อนฺติ	ยอมบริโภค
ภุชฺชิตฺตพฺพ	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + ตพฺพ	(อัน...) เพิ่งบริโภค
ภุชฺชิตฺวา	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + ตฺวา	บริโภคแล้ว
ภุชฺชิสฺสํสาม	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + สฺสาม	จกบริโภค
ภุชฺชเชยฺย	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + อ + เอยฺย	เพิ่งบริโภค
ภุชฺตฺวา	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + ตฺวา	บริโภคแล้ว
โภเชตฺวา	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + เณ + ตฺวา	(ยัง..) ให้บริโภคแล้ว
โภเชนฺติ	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + เณ + อนฺติ	(ยัง...) ยอมให้บริโภค
โภเชนฺตี	ภุชฺ พยวทรเณ ในการกลืนกิน + เณ + อนฺต + (อ)	(ยัง...) ให้บริโภคอยู่
มกฺขาเปตฺวา	มกฺข มกฺขเน ในการทา, ลูไล้ + ณาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้ทาแล้ว
มณฺเฬิสฺสลิ	มน ณาเณ ในการรู้ + ย + สฺสลิ	จกสำคัญ (ท.)
มต	มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต + ต	ตายแล้ว
มนสิกโรติ	มน + กร กรเณ ในการกระทำ + โอ + ติ	ยอมกระทำไว้ในใจ
มนสิกาตพฺพ	มน + กร กรเณ ในการกระทำ + ตพฺพ	(อัน...) เพิ่งกระทำไว้ในใจ
มนฺเตตฺวา	มนฺต นิมนฺตเน ในการเชื้อเชิญ + เณ + ตฺวา	ปรึกษาแล้ว (จ.)
มนฺเตสิ	มนฺต นิมนฺตเน ในการเชื้อเชิญ + เณ + อี	ปรึกษาแล้ว (จ.)
มรฺนฺต	มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต + อ + อนฺต	ตายอยู่, เมื่อตาย
มริตพฺพ	มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต + ตพฺพ	(อัน...) เพิ่งตาย
มริตฺวา	มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต + ตฺวา	ตายแล้ว
มาเปตฺวา	มาป มาปเน ในการสร้าง + เณ + ตฺวา	สร้างแล้ว (จ.)
มาริต	มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต + เณ + ต	(อัน...) ให้ตายแล้ว
มาเรตพฺพ	มร ปาณจาเค ในการสละชีวิต + เณ + ตพฺพ	(อัน...) เพิ่งให้ตาย

มาเรตวา	มร ปาณจาเต ในการสละชีวิต + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้ตายแล้ว
มาเรถ	มร ปาณจาเต ในการสละชีวิต + เณ + ถ	(ยัง...) จงให้ตาย
มาเรสฺสํสามิ	มร ปาณจาเต ในการสละชีวิต + เณ + สฺสํสามิ	(ยัง...) จักให้ตาย
มุจฺฉิสฺสํนฺติ	มุจ โมกฺเข ในความหลุดพ้น + ย + สฺสํนฺติ	จักหลุดพ้น (ท.)
มุจฺฉิสฺ	มุจ โมกฺเข ในความหลุดพ้น + ย + อฺ	ไหลออกแล้ว, พ้นแล้ว (ท.)
มุญฺจิตฺวา	มุจ จาเต ในการสละ + ตวา	ปล่อยแล้ว, สบายแล้ว, เปล่งแล้ว
มุตฺต	มุจ โมกฺเข ในความหลุดพ้น + ต	พ้นแล้ว
โมจยฺสฺ	มุจ โมจเน ในการปล่อย + ฌย + อฺ	ปล่อยแล้ว (จ.)
โมเจถ	มุจ โมจเน ในการปล่อย + เณ + ถ	จงปล่อย (จ.)
ยาจมาน	ยาจ ยาจเน ในการขอ + อ + มาน	อ้อนวอนอยู่, ขอร้อง
ยาจิ	ยาจ ยาจเน ในการขอ + อี	ขอแล้ว, อ้อนวอนแล้ว
ยาจิต	ยาจ ยาจเน ในการขอ + ต	(อัน...) ขอแล้ว
ยาจิตฺวา	ยาจ ยาจเน ในการขอ + ตวา	ขอแล้ว, อ้อนวอนแล้ว
ยาจิสฺ	ยาจ ยาจเน ในการขอ + อฺ	ขอแล้ว
ยาเจยฺยํ	ยาจ ยาจเน ในการขอ + อ + เอยฺยํ	พึงขอ
ยิฏฺจ	ยชฺ ภูษายํ ในการบูชา + ต	(อัน...) บูชาแล้ว, บวงสรวงแล้ว
ยฺตุต	ยชฺ โยเค ในการประกอบ + ต	ควรแล้ว, ประกอบแล้ว
โยเชตฺวา	ยชฺ โยเค ในการประกอบ + เณ + ตวา	ประกอบแล้ว
รกฺขณฺต	รกฺข รกฺขเณ ในการรักษา + อ + ณฑ	รักษาอยู่, เมื่อรักษา
รกฺขณฺติ	รกฺข รกฺขเณ ในการรักษา + อ + ณฑ	ย่อมรักษา
รกฺขิตฺวา	รกฺข รกฺขเณ ในการรักษา + ตวา	รักษาแล้ว
รณฺชยฺนฺติ	รณฺชฺ ราเค ในความกำหนด + ย + ณฑ	ย่อมยินดี (ท.)
รมยฺนฺติ	รมฺ กิฬายํ ในการเล่น + ฌย + ณฑ	(ยัง...) ย่อมให้รื่นรมย์
รมลฺลํ	รมฺ กิฬายํ ในการเล่น + อ + ลลํ	ย่อมรื่นรมย์
โรเจถ	รฺจ ปิติมฺหิ ในความพอใจ + เณ + ถ	ย่อมพอใจ (จ.)
โรเจสฺสิ	รฺจ ปิติมฺหิ ในความยินดี + เณ + สสิ	ย่อมพอใจ (จ.)
โรทฺหนฺติ	รฺท อสฺสฺวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + อ + ณฑ + อี	ร้องไห้อยู่, เมื่อร้องไห้
โรทฺมาน	รฺท อสฺสฺวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + อ + มาน	ร้องไห้อยู่, เมื่อร้องไห้

โรทลี	รุธ อัสสุวิโมจเน ในการปล่อยน้ำตา + อ + ลี	ยอมร้องไห้
โรเสนุต	รุส โกธ ในความโกรธ + อ + อนุต	โกรธอยู่
ลคค	ลค สงฺเข ในความข้องอยู่ + ต	ข้องแล้ว
ลขฺชิต	ลขฺชี่ ลขฺชํ ในความละอาย + ต	ละอายแล้ว
ลทุ	ลภ ลาภ ในการได้ + ต	(อัน...) ได้แล้ว
ลทุทพพ	ลภ ลาภ ในการได้ + ตพพ	(อัน...) พึงได้
ลภติ	ลภ ลาภ ในการได้ + อ + ติ	ยอมได้
ลภนติ	ลภ ลาภ ในการได้ + อ + อนุติ	ยอมได้
ลภมาน	ลภ ลาภ ในการได้ + อ + มาน	ได้อยู่, เมื่อได้
ลภามิ	ลภ ลาภ ในการได้ + อ + มิ	ยอมได้
ลภิ	ลภ ลาภ ในการได้ + อี	ได้แล้ว
ลภิตวา	ลภ ลาภ ในการได้ + ตวา	ได้แล้ว
ลภิมฺท	ลภ ลาภ ในการได้ + มฺทา	ได้แล้ว
ลภิสฺสติ	ลภ ลาภ ในการได้ + สฺสติ	จักได้
ลภิสฺสลิ	ลภ ลาภ ในการได้ + สฺสลิ	จักได้
ลภิสฺสุ	ลภ ลาภ ในการได้ + อฺ	ได้แล้ว
วภฺชามิ	วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + สฺลํามิ	จกกล่าว
วภฺชเฑว	วขฺชี่ จาเค ในการสละ + เณ + ตวา	เว้นแล้ว (จ.)
วณฺเจลิ	วณฺจ วณฺจเน ในการหลอกลวง + เณ + อี	ลวงแล้ว (จ.)
วณฺญติ	วณฺญ วณฺญเน ในความสมควร + อ + ติ	ยอมควร, ย่อมเหมาะสม
วทฺฒนุต	วทฺฒม วทฺฒมเน ในความเจริญ + อ + อนุต	เจริญอยู่, เมื่อเจริญ
วทฺฒมมาน	วทฺฒม วทฺฒมเน ในความเจริญ + อ + มาน	เจริญอยู่, เมื่อเจริญ
วณฺเณนุต	วณฺเณน ฤตฺติยํ ในการสรรเสริญ + เณ + อนุต	สรรเสริญอยู่, เมื่อสรรเสริญ (จ.)
วณฺเณนติ	วณฺเณน ฤตฺติยํ ในการสรรเสริญ + เณ + อนุติ	ยอมสรรเสริญ (จ.)
วตฺตพพ	วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + ตพพ	(อัน...) พึงกล่าว
วตฺตตาม	วตฺต วตฺตเน ในการเป็นไป + อ + ม	ยอมเป็นไป
วตฺตเตตฺวา	วตฺต วตฺตเน ในการเป็นไป + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้เป็นไปแล้ว
วตฺวา	วจ วิยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + ตวา	กล่าวแล้ว, ตรัสแล้ว, กราบทูลแล้ว

วทติ	วท วิยตติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + ติ	ย่อมกล่าว
วทนต	วท วิยตติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + อนต	กล่าวอยู่, เมื่อกล่าว
วทนติ	วท วิยตติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + อนติ	ย่อมกล่าว
วทามิ	วท วิยตติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + มิ	ย่อมกล่าว
วทิสฺ	วท วิยตติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อฺ	กล่าวแล้ว
วทเถ	วท วิยตติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + เถ	จงกล่าว
วทลสิ	วท วิยตติยํ วาจายํ ในการพูดชัด + อ + ลสิ	ย่อมกล่าว
วทตฺ	วทท วททเน ในการกราบไหว้ + อ + ตฺ	งไหว้
วททนต	วทท วททเน ในการกราบไหว้ + อ + อนต	กราบไหว้อยู่, เมื่อกราบไหว้
วททมาน	วทท วททเน ในการกราบไหว้ + อ + มาน	ไหว้อยู่, เมื่อไหว้
วททาเปสิ	วทท วททเน ในการกราบไหว้ + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้ไหว้แล้ว
วททิตฺวา	วทท วททเน ในการกราบไหว้ + ตฺวา	ไหว้แล้ว
วททิสฺสามิ	วทท วททเน ในการกราบไหว้ + สฺสามิ	จักไหว้
วสฺติ	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + อ + ติ	ย่อมอยู่
วสฺถ	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + อ + ถ	ขอจงอยู่
วสฺนต	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + อ + อนต	อยู่อยู่, เมื่ออยู่
วสฺนติ	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + อ + อนติ	ย่อมอยู่
วสฺนตี	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + อ + อนต + อี	อยู่อยู่, เมื่ออยู่
วสฺมาน	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + อ + มาน	อยู่อยู่, เมื่ออยู่
วสฺาเปตฺวา	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + ณาเป + ตฺวา	(ยัง...) ให้อยู่แล้ว
วสฺาเปนต	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + ณาเป + อนต	(ยัง...) ให้อยู่อยู่, เมื่อให้อยู่
วสฺามิ	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + อ + มิ	จะอยู่
วสฺิ	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + อี	อยู่แล้ว
วสฺิตฺวา	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + ตฺวา	อยู่แล้ว
วสฺิสฺสาม	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + สฺสาม	จักอยู่
วสฺิสฺสามิ	วสฺ นิวาเส ในการอยู่ + สฺสามิ	จักอยู่
วสฺฺนต	วสฺฺ สฺเก ในการรถ, รต + อ + อนต	ตกอยู่, เมื่อตก
วสฺฺล	วสฺฺ สฺเก ในการรถ, รต + อี	ตกแล้ว

วเส้ยยาม	วสฺ นีวาเส ในกาารอยู่ + อ + เอยยาม	ฟังอยู่
วาเจด	วจ วียตติยฺ วาจาญ ในกาารพูดชัด + เณ + ถ	จงบอก (จ.)
วายมนุต	วายม อุสฺสาเท ในความพยายาม + อ + อนุต	พยายามอยู่, เมื่อพยายาม
วายมิตวา	วายม อุสฺสาเท ในความพยายาม + ตวา	พยายามแล้ว
วาริต	วร นีวารเณ ในกาารห้าม + เณ + ต	(อัน...) ห้ามแล้ว (จ.)
วาริยามาน	วร นีวารเณ ในกาารห้าม + เณ + ย + มาน	(อัน...) ห้ามอยู่, เพื่อห้าม (จ.)
วาเรถ	วร นีวารเณ ในกาารห้าม + เณ + ถ	จงห้าม (จ.)
วิกุกิริ	วิ + กิร วิกิรเณ ในกาารเรียราย + อี	เกลี้ยลงแล้ว
วิกุกิริตวา	วิ + กิร วิกิรเณ ในกาารเรียรบ + ตวา	ไปรบแล้ว
วิกุกิณต	วิ + กิ ทพพวินิมเย ในกาารแลกเปลี่ยนด้วยทรัพย์ + นา + ถ	จงขาย
วิกุกิณาเปนตี	วิ + กิ ทพพวินิมเย ในกาารแลกเปลี่ยนด้วยทรัพย์ + ณาเป+อนุต+ออี (ยัง...) ให้ขายอยู่	
วิกุกิจิตต	วิ + จิป โนทเน ในกาารชัดไป + ต	ฟังชันแล้ว
วิตจจตติ	วิ + ตมุ คตติมทิ ในกาารไป + อ + ตติ	ยอมไปปราศ
วิจรติ	วิ + จร จรเณ ในกาารเที่ยวไป + อ + ตติ	ยอมเที่ยวไป
วิจรต	วิ + จร จรเณ ในกาารเที่ยวไป + อ + ถ	จงเที่ยวไป
วิจรนุตตี	วิ + จร จรเณ ในกาารเที่ยวไป + อ + อนุต + อี	เที่ยวไปอยู่, เมื่อเที่ยวไป
วิจริ	วิ + จร จรเณ ในกาารเที่ยวไป + อี	เที่ยวไปแล้ว
วิจริต	วิ + จร จรเณ ในกาารเที่ยวไป + ต	(อัน...) เที่ยวไปแล้ว
วิจริตวา	วิ + จร จรเณ ในกาารเที่ยวไป + ตวา	เที่ยวไปแล้ว
วิจริมทา	วิ + จร จรเณ ในกาารเที่ยวไป + มทา	เที่ยวไปแล้ว
วิจินนุต	วิ + จิ จเย ในกาารสั่งสม + นา + อนุต	เลือกอยู่, เมื่อเลือก
วิจินาติ	วิ + จิ จเย ในกาารสั่งสม + นา + ตติ	ยอมเลือก
วิจินาเปตวา	วิ + จิ จเย ในกาารสั่งสม + นา + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ใ้คั่นแล้ว
วิจินิสฺสตี	วิ + จิ จเย ในกาารสั่งสม + นา + สฺสตี	จักเลือก
วิเจสฺสตี	วิ + จิ จเย ในกาารสั่งสม + นา + สฺสตี	จักเลือก
วิชาต	วิ + ชน ชนเน ในกาารเกิด + ต	คลอดแล้ว
วิชานิสฺสตี	วิ + ฅา อวโพธเน ในกาารรู้ + นา + สฺสตี	จักรู้แจ้ง, จักรู้พิเศษ
วิชายิ	วิ + ชน ชนเน ในกาารเกิด + ย + อี	คลอดแล้ว (ท.)

วิชายิตวา	วิ + ชน ชนเน ในการเกิด + ย + ตวา	ตลอดแล้ว
วิชฺขมาน	วิท ภาเว ในควมามี,ความเป็น + ย + มาน	มีอยู่ (ท.)
วิเชฺสฺสติ	วิ + เชส คเต ในการไป + อ + ติ	รู้แจ้งอยู่, ย่อมรู้แจ้ง, จะรู้แจ้ง
วิทิตวา	วิท ญาเณ ในควมรู้ + ตวา	รู้แล้ว
วินสฺเสยฺย	วิ + นส อทสฺสเน ในการไม่เห็น + ย + เอยฺย	พึงหนีหาย (ท.)
วินาเสฺสฺสติ	วิ + นส วินาเส ในควมพินาศ + เณ + สฺสติ	(ยัง...) จักให้พินาศ
วินิจฺฉยิ	วิ + นิ + จิ จเย ในการสั่งสม + อี	วินิจฉัยแล้ว
วินิวตฺเตนฺต	วิ + นิ + วตุ วุตเตเน ในการเป็นไป + เณ + อนุต	(ยัง...) ให้เป็นไปวิเศษอยู่
วินิวิชฺฌิตฺวา	วิ + นิ + วิธ ตาพฺเณ ในการแทง + (ย) + ตวา	แทงแล้ว, เจาะแล้ว
วิภาต	วิ + ภา ทิตฺติยํ ในควมรุ่งเรือง + ต	สว่างแล้ว
วิรวนฺต	วิ + รุ สทฺเท ในการทำเสียง + อ + อนุต	ร้องอยู่, เมื่อร้อง
วิลปนฺตี	วิ + ลป วิลปาเน ในการร้องคร่ำครวญ +อ+อนุต+(อี)	บ่นเพ้ออยู่, เมื่อบ่นเพ้อ
วิฏฺฐ	วิ + วร สฺวเรน ในการปิด + ต	(อัน...) ปิดแล้ว
วิวิทฺวา	วิ + วร สฺวเรน ในการปิด + ตวา	เปิดแล้ว
วิสทฺนฺติ	วิ + สท อุสฺสาเท ในควมพยายาม + อ + อนุติ	ย่อมอาจ, ย่อมสามารถ
วิสฺสชฺชาเปสี	วิ + สชฺช จาเค ในการสละ + ณาเป + อี	(ยัง...) ให้ปล่อยแล้ว, ให้สละแล้ว
วิสฺสชฺเชตฺวา	วิ + สชฺช จาเค ในการสละ + เณ + ตวา	ปล่อยแล้ว, สละแล้ว, เปล่งแล้ว
วิสฺสชฺเชตฺวา	วิ + สชฺช จาเค ในการสละ + เณ + ตวา	ปล่อยแล้ว, สละแล้ว, เปล่งแล้ว
วิสฺสชฺเชสิ	วิ + สชฺช จาเค ในการสละ + เณ + อี	แก้แล้ว, ปล่อยแล้ว, เปล่งแล้ว
วิสฺสฏฺฐ	วิ + สชฺช จาเค ในการสละ + ต	(อัน...) ปล่อยแล้ว
วิสฺสฏฺฐ	วิ + สส วิสฺสาเส ในควมค้นเคย + ต	ค้นเคยแล้ว
วิเสเสตฺวา	วิ + ลิส วิเสเส ในการทำให้พิเศษ + เณ + ตวา	(ยัง...) ให้พิเศษ
วิทฺรติ	วิ + ทฺร นิวาเส ในการอยู่ + อ + ติ	ย่อมอยู่
วิทฺรนฺต	วิ + ทฺร นิวาเส ในการอยู่ + อ + อนุต	อยู่อยู่, เมื่ออยู่, เมื่อประทับ
วิทฺริตฺวา	วิ + ทฺร นิวาเส ในการอยู่ + ตวา	อยู่แล้ว
วิขฺมาน	วิข พิชฺเณ ในการพัด + อ + มาน	พัดอยู่, เมื่อพัด
วีตฺปนฺติ	วิ + อติ + ปต ปตเน ในการตกไป + อ + อนุติ	ย่อมตกไปล่วงวิเศษ
วฺจฺจมาน	วจ วิยตฺติยํ วาจาญ ในการพูดชัด + ย + มาน	(อัน...) กล่าวอยู่

วฏฺจาทพพ	วิ + อุ + จา คตินิวัตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ตพพ	(อัน...) ฟังลุกขึ้น
วฏฺจาย	วิ + อุ + จา คตินิวัตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ตวา	ออกแล้ว
วุดต	วจ วยตฺติยํ วาจายํ ในการพูดซ้ำ + ต	(อัน...) กล่าวแล้ว, กราบทูลแล้ว
วุปฺสํมิ	วิ + อุป + สฺมฺ อุปฺสเม ในความสงบ + อี	เข้าไปสงบแล้ว
วุปฺสํมฺติ	วิ + อุป + สฺมฺ อุปฺสเม ในความสงบ + ย + ติ	ยอมเข้าไปสงบ (ท.)
เวทิตพพ	วิท ณาณ ในความรู้ + เณ + ตพพ	(อัน...) ฟังทราบ (จ.)
โวโรเปนฺติ	วิ + อว + รุป ชนเน ในการเกิด + เณ + อนฺติ	ยอมปลงลง (จ.)
โวโลเกนฺต	วิ + อว + โลก ทลฺสเน ในการดู, เห็น + เณ + อนฺต	แลดูอยู่, เมื่อแลดู (จ.)
สํกฺกฺณฺยํ	สํก สตฺติมฺหิ ในความอาจ + อุณา + เอยฺยํ	ฟังอาจ
สํกฺโกติ	สํก สตฺติมฺหิ ในความสามารถ + โอ + ติ	ยอมอาจ, ย่อมสามารถ
สํกฺโกนฺตุ	สํก สตฺติมฺหิ ในความอาจ + โอ + อนฺตุ	จงอาจ
สํกฺโกม	สํก สตฺติมฺหิ ในความอาจ + โอ + ม	ยอมอาจ
สํกฺโกมิ	สํก สตฺติมฺหิ ในความอาจ + โอ + มิ	ยอมอาจ
สํกฺโกสิ	สํก สตฺติมฺหิ ในความอาจ + โอ + สิ	ยอมอาจ
สํกฺกฺสิสฺติ	สํก สตฺติมฺหิ ในความอาจ + อุณา + สฺสฺติ	จักอาจ
สํกฺกฺสิสฺสิ	สํก สตฺติมฺหิ ในความอาจ + อุณา + สฺสฺสิ	จักอาจ
สํกฺกฺสิสํม	สํก สตฺติมฺหิ ในความอาจ + อุณา + สฺสํม	จักอาจ
สํจฺฉิกริสฺสฺติ	สํจฺฉิ + กร กรณ ในการกระทำ + สฺสฺติ	จักกระทำให้แจ้ง
สํชฺชาเปถ	สํชฺช สํชฺเต ในการปรุงแต่ง + ณาเป + ถ	(ยัง...) จงให้เตรียม
สํชฺฌายติ	สํ + อธิ + อธิ อชฺฌายเน ในการสำถยาย + อ + ติ	ยอมสำถยาย
สํชฺฌายิตฺวา	สํ + อธิ + อธิ อชฺฌายเน ในการสำถยาย + ตวา	สำถยายแล้ว
สํณฺจเปตฺวา	สํ + ถป ถปเน ในการตั้งไว้ + เณ + ตวา	ตั้งไว้ด้วยดีแล้ว (จ.)
สํณฺจาเปตฺวา	สํ + จา คตินิวัตติมฺหิ ในการห้ามการไป + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้ดำรงอยู่ด้วยดีแล้ว
สํนฺติ	อส ภาวิ ในความมี, ความเป็น + อ + อนฺติ	มีอยู่
สํนฺธาเย	สํ + ธา ธารณ ในการทรงไว้ + ตวา	หมายเอา
สํนฺนิปตติ	สํ + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + ต	ประชุมกันแล้ว
สํนฺนิปติตฺวา	สํ + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + ตวา	ประชุมกันแล้ว
สํนฺนิปตีสํ	สํ + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + อํ	ประชุมกันแล้ว

สนฺนิปาเตตฺวา	ลํ + นิ + ปต ปตเน ในการตกไป + เณ + ตฺวา	(ยัง...) ให้ประชุมกันแล้ว
สนฺนิสินฺน	ลํ + นิ + สท คตฺยวสํเน ในการสิ้นสุดการไป + ต	นั่งพร้อมกันแล้ว, ประชุมกันแล้ว
สนฺนุนาคต	ลํ + อนุ + อา + คมฺ คตฺมฺทิ ในการไป + ต	มาตามพร้อมแล้ว, ประกอบแล้ว
สนฺมาคต	ลํ + อา + คมฺ คตฺมฺทิ ในการไป + ต	มาพร้อมกันแล้ว, ประชุมกันแล้ว
สนฺมาจรติ	ลํ + อา + จร จรเณ ในการประพฤติ + อ + ติ	ย่อมประพฤติด้วยดี
สนฺมาน	อส ภาวึ ในความมี,ความเป็น + อ + มาน	มีอยู่, เป็นอยู่
สนฺมิชฺฌิสรฺสตี	ลํ + อธิ อธิธิยํ ในความสำเร็จ + ย + สสรฺสตี	จักสำเร็จ (ที.)
สนฺมุจฺฉินฺน	ลํ+อุ+ ฉิทิ ทฺวิธากรเณ ในการทำให้เป็นสองส่วน + ต	ตัดขาดด้วยดีแล้ว
สนฺมุจฺจติ	ลํ + อุ + จา คตฺนิวตฺตมฺทิ ในการห้ามการไป + อี	ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว
สนฺมุจฺจาเปลิ	ลํ+อุ+ จา คตฺนิวตฺตมฺทิ ในการห้ามการไป + ณาเป+อี	(ยัง...) ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว
สนฺมุจฺจาเปลฺลึ	ลํ+อุ+ จา คตฺนิวตฺตมฺทิ ในการห้ามการไป + ณาเป+อุ	(ยัง...) ให้ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว
สนฺมุจฺจาย	ลํ + อุ + จา คตฺนิวตฺตมฺทิ ในการห้ามการไป + ตฺวา	ลุกขึ้นพร้อมแล้ว
สนฺมุจฺจิต	ลํ + อุ + จา คตฺนิวตฺตมฺทิ ในการห้ามการไป + ต	ตั้งขึ้นพร้อมแล้ว
สนฺมฺปฺชฺชติ	ลํ + ปท คตฺมฺทิ ในการไป + ย + ติ	ย่อมถึงพร้อม, ย่อมสำเร็จ (ที.)
สนฺมฺปฺภฺวิจฺฉิ	ลํ + ปติ + อิลฺล อิจฺฉายํ ในความปรารถนา + อี	รับเฉพาะแล้ว
สนฺมฺปฺภฺวิจฺฉิตฺวา	ลํ + ปติ + อิลฺล อิจฺฉายํ ในความปรารถนา + ตฺวา	รับพร้อมแล้ว
สนฺมฺปตต	ลํ + ป + อป ปาปฺตฺนเน ในการถึง + ต	ถึงพร้อมแล้ว
สนฺมฺปนฺน	ลํ + ปท คตฺมฺทิ ในการถึง + ต	ถึงพร้อมแล้ว
สนฺมฺปาเปลิ	ลํ + ป + อป ปาปเน ในการให้ถึง + เณ + อี	(ยัง...) ให้ถึงพร้อมแล้ว
สนฺมฺมสนฺนต	ลํ + มส อามสเน ในการจับต้อง + อ + อนุต	พิจารณาอยู่, เมื่อพิจารณา
สนฺโมธาเนนฺนต	สนฺโมธาน + เณ + อนุต	(ยัง...) ให้ประชุมลงอยู่ (นามธาตุ)
สนฺโมสรฺตฺวา	ลํ + อว + สร คตฺมฺทิ ในการไป + ตฺวา	ประชุมกันแล้ว
สนฺยฺยุตต	ลํ + ยฺยฺช โยเค ในการประกอบ + ต	ประกอบแล้ว
สรฺนฺนต	สรฺ จินฺตายํ ในความคิด + อ + อนุต	ระลึกถึงอยู่, เมื่อระลึกถึง
สรฺรตฺวา	สรฺ จินฺตายํ ในความคิด + ตฺวา	ระลึกถึงแล้ว
สรฺลลฺกฺเขตฺวา	ลํ + ลกฺข องฺกเน ในการทำเครื่องหมาย + เณ + ตฺวา	กำหนดแล้ว (จุ.)
สรฺลลฺปนฺนต	ลํ + ลป สรฺลลาเป ในการเจรจา + อ + อนุต	เจรจาอยู่, เมื่อเจรจา
สรฺวิชฺชฺฉนฺนติ	ลํ + วิท ภาเว ในความมี,ความเป็น + ย + อนุต	ย่อมมีปรากฏ (ที.)

ส่วทท	ส + ว + ฐ กรณ ในการกระทำ + อ	จัดแจงแล้ว
ส่วททต	ส + ว + ฐ กรณ ในการกระทำ + ต	(อัน...) จัดแจงแล้ว
ส่วททตว	ส + ว + ฐ กรณ ในการกระทำ + ตว	จัดแจงแล้ว
ส่วทตพพ	ส + ว + ฐ กรณ ในการกระทำ + ตพพ	(อัน...) พึ่งจัดแจง
ส่วสรนต	ส + สร คตมท ในการไป + อ + อนต + อ	ท่องเที่ยวไปอยู่, เมื่อท่องเที่ยวไป
ส่วททยนต	ส่วท ส่วทเน ในควมยนต + ทย + อนต	(ยัง...) ย่อมให้ยนต
ส่วเวตว	ส่ว ส่วเน ในการฟัง + เน + ตว	(ยัง...) ให้ฟังแล้ว
ส่วททเพนต	ส่วทท วททปาทน ในการถือเอาซ่งวทท + ณาเป+อนต	(ยัง...) ให้ศททททอยู่
ส่วททต	ส่ว + ทท ททเน ในการกล่าว + เน + ต	(อัน...) กล่าวไว้ตแล้ว
ส่วททพนต	ส่ว + ทท กรณ ในการกระทำ + โอ + อนต	กระทำตอยู่, เมื่อกระทำต
ส่วทททสสต	ส่วทท อนาทเร ในควมไม่อ้อเพื่อ + สสต	จกททง
ส่วซ่ต	ส่ว + ซน ซนเน ในการกต + ต	กตตแล้ว
ส่วททนต	ส่ว ส่วเน ในการฟัง + ณา + อนต	ฟังอยู่, เมื่อฟัง
ส่วททนต	ส่ว ส่วเน ในการฟัง + ณา + อนต + อ	ฟังอยู่, เมื่อฟัง
ส่วททต	ส่ว ส่วเน ในการฟัง + ณา + ต	จงฟัง
ส่วททท	ส่ว ส่วเน ในการฟัง + ณา + ท	จงฟัง
ส่วทท	ส่ว ส่วเน ในการฟัง + ณา + อ	ฟังแล้ว
ส่วททสสต	ส่ว ส่วเน ในการฟัง + สสต	จกฟัง
ส่วททสสทม	ส่ว ส่วเน ในการฟัง + ณา + สสทม	จกฟัง
ส่วททสสทม	ส่ว ส่วเน ในการฟัง + ณา + สสทม	จกฟัง
ส่วตต	ส่วป ส่วย ในการนอน + ต	ทลบแล้ว
ส่วตว	ส่ว ส่วเน ในการฟัง + ตว	ฟังแล้ว
ส่วททลต	ส่ว + ทล อจจกรณ ในการสวด, แลตง + เน + ต	(อัน...) แลตงไว้ตแล้ว
ส่วททททท	ส่ว + ท + ทล เพททเน ในการต, การเพน + ต	(อัน...) แลตงไว้ตแล้ว
ส่วททต	ส่ว + ท + วล นทวเส ในการนง + ต	นงตแล้ว
ส่วปารต	ส่ว + ป + อ + วร ส่วเน ในการปกปต + ต	ทมตแล้ว
ส่วตสสสต	ส่ว + ตส ส่มตสเส ในการกระทำ + ต	(อัน...) กระทำตแล้ว
ส่วททลต	ส่ว + ทล วทตตย วจาย ในการพุดซต + ต	(อัน...) กล่าวตแล้ว

โลจิตถ	สฺจ โสเก ในความเศร้าโศก + ตถ	เศร้าโศกแล้ว
โลธาเปถ	สฺช สฺชฌเน ในความหมดจด + เณ + ถ	(ยัง...) จงให้หมดจด, จงชำระ
โลเธตพพ	สฺช สฺชฺธิยฺ ในความหมดจด + เณ + ตพพ	(อัน...) พึ่งให้หมดจด, พึ่งชำระ
โลเธยยาถ	สฺช สฺชฌเน ในความหมดจด + เณ + เขยยาถ	(ยัง...) พึ่งให้หมดจด, พึ่งชำระ
โลภนติ	สฺภ ทิตฺติมฺหิ ในความรุ่งเรือง + อ + อนุติ	ย่อมงาม
ทฏจ	ทล ทาเล ในความร่าเริง + ต	ร่าเริงแล้ว
ทรถ	ทร ทรเณ ในการนำไป + อ + ถ	จงนำไป
ทราเปตวา	ทร ทรเณ ในการนำไป + ณาเป + ตวา	(ยัง...) ให้นำไปแล้ว, ถอดออกแล้ว
ทูตวา	ทู สฺตฺตํ ในความมี, ความเป็น + ตวา	เป็นแล้ว
โทติ	ทู สฺตฺตํ ในความมี, ความเป็น + อ + ติ	ย่อมมี, ย่อมเป็น
โทตุ	ทู สฺตฺตํ ในความมี, ความเป็น + อ + ต	จงมี, จงเป็น, จงสำเร็จ, จงยกไว้
โทนติ	ทู สฺตฺตํ ในความมี, ความเป็น + อ + อนุติ	ย่อมมี, ย่อมเป็น

บรรณานุกรม

- พระพุทธรักษาจารย์. **ธมฺมปทฎจกถา (ทุดิโย ภาโค)**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระพุทธรักษาจารย์. **ธมฺมปทฎจกถา (ปญจโม ภาโค)**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๗, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระสิริสุขุมงคลเถระ, ธมฺมปทฎจกถาคาถาโยชนา, พิมพ์เนื่องในโอกาส หม่อมอุบล ยุคล ณ อยุธยา เจริญชนมายุครบ ๘๐ ปี, ๒๕๔๖.
- พระวรสามโพธิมหาเถร, ธมฺมปทฎจกถากฎีกา, ศิษย์หลวงพ่อดัดปากน้ำ นำโดย พระธรรมปัญญาบดี อุปถัมภ์ พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานพระราชทานเพลิงศพ พระวิสุทธาธิปไตย (สง่า ปภสฺสรมหาเถร ป.ธ. ๘), ๒๕๓๕.
- พระกัจจายนเถระ. **กัจจายนพุยากรณ์**. กรุงเทพมหานคร : วิจัยพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- พระพุทธรูปปิยเถระ. **ปทรูปสิทธิ**. พระมหาธิติพงศ์ อุตตมปัญญา ปรีวรรต, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรศาสตร์ไทย การพิมพ์, ๒๕๕๗.
- พระวิสุทธาจารย์มหาเถระ. **ชาติวัตถสังคหปาฐนีสสยะ**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๗.
- พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), งานวิจัยการศึกษาเชิงวิเคราะห์ พระคาถาธรรมบท เล่ม ๒, กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๕.
- บุญสืบ อินสาร, พจนานุกรมบาลี - ไทย ธรรมบทภาค ๑ - ๔, กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕.
- , ธรรมบท ภาค ๕ แปลโดยพยัญชนะ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, ๒๕๕๓.
- อุทิศ ศิริวรรณ, ดร., ธรรมบทภาคที่ ๕ แปลโดยพยัญชนะ, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง, ๒๕๕๐.
- ฉบับภูมิพโลภิกขุ, ธรรมบทและธมฺมปทฎจกถา (บาลี-ไทย) ภาค ๕, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภูมิพโลภิกขุ, ๒๕๕๑.
- สำนักเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย, ธรรมบท ภาคที่ ๕, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง, ๒๕๕๘.

พระมหาธิติพงศ์ อุตตมปญโญ, วากยสัมพันธ์ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๒), กรุงเทพมหานคร :

บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

———, โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๑ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๓),

กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

———, โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๒ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๔),

กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

———, โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๓ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๕),

กรุงเทพมหานคร, บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

———, **รูปสัททิตีปนี**, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์,

๒๕๖๐.

พระมหานิชยม อุตตโม, หลักสูตรย่อ บาลีไวยาकरण ฉบับสมบูรณ์, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยง

เซียง, ๒๕๔๙.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติพระ

บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา

๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔, กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖

ประวัติผู้แปลและสัมพันธ

ชื่อ-ฉายา	พระมหาดิถีพงศ์ อุดตมปญโญ (เข็มนันท์)
วัน/เดือน/ปีเกิด	เกิด วันที่ ๒๘ เดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔
สถานที่เกิด	บ้านเลขที่ ๕๑ หมู่ ๓ ตำบลมะค่า อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา
อุปสมบท	วันที่ ๒ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๓๔ ณ พัทธสีมาวัดถนนโพธิ์ ตำบลถนนโพธิ์ อำเภอโนนไทย จังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการศึกษา	เปรียญธรรม ๗ ประโยค ชั้นนักศึกษบาลีใหญ่ (สอบได้อันดับที่ ๑) สำนักเรียนวัดท่ามะโอ ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ (จิตวิทยา) เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบาลี (มจร)
ประวัติการทำงาน ที่อยู่ปัจจุบัน	ครูสอนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม-บาลี และบาลีใหญ่ วัดสุทธาโกชน์ ๓๙ ถนนฉลองกรุง แขวงลาดยาว เขตลาดกระบัง กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๒๐
ผลงาน	๑. รุปลิทธิที่ปณี ๒. ไวยากรณ์บาลีเบื้องต้น ๓. กัจจายนสูตรปาฐะ แปลสูตรพร้อมอุทาหรณ์ ๔. ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๑ หลักการแปลขั้นพื้นฐาน ร่วมกับคณะ ๕. ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๒ วากยสัมพันธ์ ๖. ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๓ โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๑ ๗. ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๔ โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๒ ๘. ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๕ วิธีการแปลอรรถกถา ๙. ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๖ วิธีการแต่งประโยคภาษาบาลี ๑๐. นามายาตรูปัพพิธาน (วิธีทำตัวรูปของนามบทและอาชยาตบท) ๑๑. ภิกขุปาติโมกข์แปล พร้อมมมาติกาสำหรับวินิจฉัยสิกขาบท ๑๒. มังคลัตถที่ปณีแปล ภาค ๑ ๑๓. มลिनทปัญหาคาปกรณ์แปล ๑๔. ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๑ ๑๕. ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๒ ๑๖. ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๓ ๑๗. ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ ภาค ๔

รายชื่อผู้ร่วมทำบุญพิมพ์หนังสือ
ธรรมบทอรรถกถาแปลและสัมพันธ์ ภาค ๕ (เล่ม ๑๓,๑๔,๑๕)

เจ้าภาพโปรแกรม Adobe Indesign CC และหมึกพิมพ์

1. คุณชนดล มงคลชัย ด.ญ.ญาดาภา ด.ช. กฤษคุณ แสงภาศนี้อย และคุณยศรินทร์ โชติเสน, คุณศิริรินทร์ โชติเสน	2,000 บาท
2. คุณอุ๋นเรื่อน เทียมศักดิ์	20,000 บาท
3. คุณณัฐศักย์ ดันตยานุพนธ์ เจ้าภาพค่าโปรแกรม Adobe Indesign CC รวมปัจจัย	22,000 บาท

สายบุญที่ 1 : กลุ่มมาทำบุญโดยตรง

1. อ.สุณี บวรวัฒนาวณิช	300 บาท
2. นายสุโรจน์ ศิริรักษ์วัฒนา	100 บาท
3. นายไพศาล ศิริรักษ์วัฒนา	500 บาท
4. น.ส. สมจิตร แซ่ตั้ง	500 บาท
5. น.ส. ปรีดา ชุนฤทธิ์	500 บาท
6. อ.ปราณี ศิริรักษ์วัฒนา และ น.ส. วงเดือน ยุวชนะ	13,000 บาท
7. พระอเนก อริยธมโม	2,300 บาท
8. โยมแม่ พ.ม. สุภาวีจิ	2,000 บาท
9. พ.ม. อึ้ง นาโค	2,000 บาท
10. คุณปิ่นสุดา วงษ์แก้ว	1,000 บาท
11. สามเณรโตนี่ (สปป.ลาว)	2,000 บาท
12. พระผจญ สิทธิโร	2,000 บาท
13. สามเณรอุดร (สปป.ลาว)	2,000 บาท
14. ญาติธรรมร่วมสร้างหนังสือ	500 บาท
15. อุทิศส่วนกุศลให้ นางสาวสุชัญญา ไชวปัญญา	3,500 บาท
16. สามเณรภษิติส ดีกิ่ง	420 บาท
17. ครอบครัวผู้ใหญ่נית	5,000 บาท
18. พระสมภาพ สนฺตจิตฺโต	1,000 บาท
19. พระมหากิตติพงษ์ จิตฺคุโณ	300 บาท
20. คุณบรรพต - คุณไพลิน พุทธรักษา	5,000 บาท

21. คุณนันทนัช เกลียวอรรคเดช	435 บาท
22. คุณทัศนีย์ โชคเจริญรัตน์	1,000 บาท
23. คุณจันทนี ฉัตรศิริเวช	1,740 บาท
24. คุณอุดมพร สิริสุทธิ	870 บาท
25. คุณเบญจรงค์ เตียงพิทักษ์	1,000 บาท
26. คุณมยุรี เจริญ	500 บาท
27. น.พ. มานิส รัตนมาศ	1,740 บาท
28. ดร. อารีรัตน์ แพทย์นุเคราะห์	1,000 บาท
29. พระมหาไพฑูลย์ เตชวโร อุทิศให้ โยมเตี้ยบุญสูง โยมแม่พิกุล ชาญสุทธิกนก	10,000 บาท
30. ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	200 บาท
31. คุณลาด จันทา (กัมพูชา)	1,000 บาท
32. คุณรสนา ปลอดภัย	435 บาท
33. คุณจิตติมา ด.ช.ภาคภูมิ เกียรติวนิชวิไล	5,000 บาท
รวมปัจจัย	68,840 บาท

สาขานุญที่ 2 กลุ่มคุณน้ำฝน (การบิณฑไทย)

1. คุณอัครชาติ อิศรศักดิ์ ณ อยุธยา และครอบครัว	
2. คุณสิริพร วิชาชีวิตมัน และครอบครัว	
3. คุณสินีนาฏ สุวรรณเกษร์ และครอบครัว	
4. คุณณัฐพล ทับเที่ยง และครอบครัว	
5. คุณปัญญศึกษาณ์ เบญจพรชนภัทร์ และครอบครัว	
6. คุณจิตตอนงค์ เสวตเศรณี และครอบครัว	
7. คุณสุมิตรา เรื่องชัยไพฑูลย์ และครอบครัว	
8. คุณสมวรา ปรีชาสินธพ และครอบครัว	
9. คุณวิวรรธน์ กาญจนนันท์วัฒน์ และครอบครัว	
10. คุณวรารัตน์ ปะอ้าย และครอบครัว	
11. คุณมัทนี เศรษฐิน และครอบครัว	
12. คุณน้ำฝน ตระกูลแพทย์ และครอบครัว	
13. และผู้ร่วมบุญไม่ประสงค์ออกนามและครอบครัวทุกท่าน	
รวมปัจจัย	1,600 บาท

สายบุญที่ 3 กลุ่มลูกศิษย์บาลี

1. คุณกรองจิตต์ ศิลป์เสวีกุล	500 บาท
2. ครอบครัวโอวาทารัญญ	500 บาท
3. คุณนันทน์ กาก้า	430 บาท
4. คุณนันทา ธงชัยสุริยา	100 บาท
5. คุณสรพงษ์ ศักดิ์สินธุ์ชัย	1,000 บาท
6. คุณกานดา เอนกลาภากิจ	1,000 บาท
7. คุณรัตมณี เศรษฐวงค์	1,000 บาท
8. คุณประทุม พุทธิวิช	435 บาท
9. คุณสุมานา พรณัฐวุฒิกุล	1,740 บาท
10. คุณณัฐพล ชโยพิทักษ์	2,000 บาท
11. คุณปวีณา เดชอมรรัตน์	1,000 บาท
12. คุณอารี ฤทัยวัฒน์	495 บาท
13. คุณชญัญญา - คุณศรีวรรณ วุฒิวงศ์ไพศาล	1,000 บาท
14. คุณชยาภรณ์ อรรถเวทวารวุฒิ	500 บาท
15. คุณสุนทรย์ อยู่ยง	500 บาท
16. คุณธนศิริ โคตรนาวัง	500 บาท
17. คุณสมชัย ธรรมนิมิต	300 บาท
18. คุณรัฐพร เจริญสุทธินันท์	200 บาท
19. คุณโยทะกา กาทวงศ์	500 บาท
20. คุณวิมลรัตน์ สถาวรวงศ์ และครอบครัว	1,500 บาท
21. คุณอมรรัตน์ รุ่งพิบูลย์	435 บาท
22. คุณณภาภัช เต็มมโนธรรม	500 บาท
23. คุณเกศินี ลิ้มบุญสืบสาย	2,000 บาท
24. คุณพัชรี ฟองเจริญ	1,000 บาท
25. คุณสุรีย์ ลิขิตกิจบวร	500 บาท
26. คุณเจดโฉม กะลัมพะเหติ	1,000 บาท
27. คุณพรรณณี หุณฑนะเสวี	500 บาท
28. คุณจิตติมา เกียรติเสวีกุล	500 บาท
29. คุณวีรวรรณ เหมทานนท์	100 บาท
30. คุณสุภาพรณ เดโชพลชัย	900 บาท

31. คุณ ชนม์นิภา ภูประยูร	900 บาท
32. คุณวรรณนา จินตฤทธิ์	435 บาท
33. ศ.ดร.สุเมธ ศิริคุณโชติ	1,000 บาท
34. ภิกษุณี รตน ธรรมเมธา	900 บาท
รวมปัจจัย	25,875 บาท

สายบุญที่ 4 กลุ่มคุณวรรณี แซ่โล้ว

1. คุณสุรภิก - คุณวงศ์พรรณ นายปิยณัฏ สัจจะรัตนะโชติ	10,000 บาท
2. คุณวรรณี แซ่โล้ว	1,000 บาท
3. คุณอัจฉรา กลิ่นสุวรรณ	1,000 บาท
4. คุณศิริรัตน์ วุฒิวงศ์ไพศาล	1,000 บาท
5. คุณสุภาณี เตชผาดิพงศ์	500 บาท
6. คุณสมจิต โสมศิรินาถ และครอบครัว	500 บาท
7. คุณเรียม บุญชู	300 บาท
8. คุณชนาธิป คล้อยสวาท	1,000 บาท
9. คุณสมทรง สุพจน์งามกุล	1,000 บาท
10. คุณนันทพร และคุณวลัยพร วุฒิวงศ์ไพศาล	1,000 บาท
รวมปัจจัย	17,300 บาท

สายบุญที่ 5 กลุ่มนครพิงค์เชียงใหม่

1. ศ.พญ.สุมิตรา ทองประเสริฐ	500 บาท
2. คุณอุไร วัชรียงยง	500 บาท
3. คุณแม่ภาณี ล่องทอง	900 บาท
4. ดร.อังสุภัทร์ ละมุดตรีพล	500 บาท
5. แม่ชีน้ำค้าง ลาภา	500 บาท
6. คุณแม่มนิรัตน์พร จารุศุภเบญ	500 บาท
7. คุณศุภกร และคุณแม่สุดาพร พวงขจร	500 บาท
8. นาวาเอกหญิง วนิดา จันทรทอง	1,000 บาท
9. แม่ชีเนืองนิตย์ ปิยะวงศ์	500 บาท
10. คุณพรทิพย์ ผลเพิ่ม	435 บาท

11. คุณนริศ ชุติ나라	450 บาท
12. คุณเพ็ญจันทร์ มหาชนก	435 บาท
13. คุณพล และ ทพญ. ศรีรัตน์ สวัสดิ์อำไพรักษ์	4,350 บาท
14. ผศ. ดร.สุภาพร แสงศรีจันทร์	500 บาท
15. ผศ. ดร.วิสิทธิ์ ล้อธรรมจักร	500 บาท
16. ภญ. นิลรัตน์ชา ชมภูนุช	500 บาท
17. อาจารย์นิเวศน์ และอาจารย์ ดร.รวยพร ประสารศรี	500 บาท
18. คุณบุณสิตา บุญมาสร้อย	435 บาท
19. ภญ. เพ็ญจันทร์ ศรีชัยวิทย์	500 บาท
20. ภญ. สุพาณี สุพงศ์พัฒนกิจ	900 บาท
21. ภญ. บุษราคัม โพธิ์ทองสุนันท์	300 บาท
22. ภญ. อภิรดี ก้าวสมบัติ	200 บาท
23. ภญ. วิมลพรรณน ขันทราช	100 บาท
24. ภก.ชยกร แชนวตระกูล	200 บาท
25. ภญ. จิรพรรณ วัฒนานนท์	200 บาท
26. ภญ. สุภารัฐ โรจนวสุ	200 บาท
27. ภก. ประวิทย์ และ ภญ. ดวงรัตน์ สุวรรณ	500 บาท
28. คุณธิดา ตั้งสีทอง	435 บาท
29. ภญ. โชติกา รัตนภรณ์นุกูล	200 บาท
30. ภญ. ชาพิกา พิทาคำ	199 บาท
31. คุณปิยมาภรณ์ สุริยา	200 บาท
32. คุณกฤษณาพงษ์ โจอารีย์	150 บาท
33. คุณธัญพิชชา พักผ่อน	100 บาท
34. ภญ. เมธาวิ ศรีชัยวิทย์	200 บาท
35. คุณชิตพล จันทร์เพชร	99 บาท
36. ภญ. ทักษพร แซ่ตัวน	100 บาท
37. ภญ. กนกวรรณ สินธุบุญ	200 บาท
38. คุณวิไลลักษณ์ ชุมวณิชย์	200 บาท
39. ภญ. พรนับพัน ปันดี	200 บาท
40. คุณสุวิญญาภัทร์ ณิชาสุนทรนันท์	222 บาท
41. นพ. อนุพันธ์ และภญ.สุธีรา ตัญ.ปัฐมนันท์ แสนเรือน	500 บาท

42. คุณปกรณ์ เจ็ดคัมภีร์	500 บาท
43. พญ. มณีรัตน์ อนันต์ธนาวิช	500 บาท
44. นางอัจฉราภรณ์ สนามพล	499 บาท
45. คุณแม่นงค์ บุญมาสร้อย	435 บาท
46. น.ส. พิมพ์นารา และ น.ส. เปี่ยมบุญ ทาทอง	465 บาท
47. นางวรัญญา วงศ์ศิรินันท์ อุทิศให้คุณพ่อบุญโณ อารีรักษ์ รวมปัจจัย	200 บาท 22,222 บาท

สายบุญที่ 6 กลุ่มคุณกัณฑ์พร เวชพาณิชย์ (หนูนา)

1. คุณกัณฑ์พร เวชพาณิชย์	200,000 บาท
2. คุณแม่เจียบ เวชพาณิชย์	10,000 บาท
3. คุณเกื้อกุล เวชพาณิชย์	10,000 บาท
4. คุณรัชนีวรรณ เวชพาณิชย์	10,000 บาท
5. บริษัท โนว์-ฮาว แมชชีนเนอรี จำกัด	1,000 บาท
6. คุณสุวรรณา บุญยเกียรติ รวมปัจจัย	2,000 บาท 233,000 บาท

สายบุญที่ 7 อาจารย์ณัฐศักดิ์ ตันตยานุพนธ์

1. อาจารย์ณัฐศักดิ์ ตันตยานุพนธ์	}	2,023.00
2. ครอบครัว Paillard		
3. ครอบครัว Gulari		
4. ครอบครัวตันตยานุพนธ์	}	2,175.00
5. คุณสุกานดา โพธิพิทักษ์		
6. คุณพรรณิ รุ่งเรืองมณีรัตน์		
7. คุณสัมพันธ์ ศรีอินทรสุทธิ		
8. คุณวิลาวัลย์ สุขุทัย		
9. คุณศิริพงศ์ กุลางกูร		
10. คุณวราภรณ์ มหาวิเศษศิลป์		
11. คุณศรีสวัสดิ์ อุปชิต		
12. คุณวิจิตรา บุญช่วย		
13. คุณสุภาพ บุญยะรัตเวช		

14. คุณบุญศิริ เอี่ยมโอภาส	1,000.00
15. คุณเมตตา เสรีวัฒนา	1,000.00
16. คุณวันเพ็ญ โรจนธรรม	1,000.00
17. คุณณภากาศ เต็มมโนธรรม	1,000.00
18. คุณอรุณี ใจเย็น	1,000.00
19. คุณสุดา สวาทสุด	1,000.00
20. คุณทัศนีย์ อัครอนุสรณ์	1,000.00
21. คุณโอภา สันตสุขฎี	1,000.00
22. คุณมาลัย พึ่งเฉษฐา	1,000.00
23. คุณจิตรี โพธิามามกะ	900.00
24. คุณพิมพ์ประไพ ชุณหะชีวาโฉลก	900.00
25. คุณประภาศรี วิทย์สุภาเลิศ	900.00
26. คุณอัญชลี เสรีวุฒิพงศ์	870.00
27. คุณดี๊าส ณ สงขลา	858.00
28. คุณทวีศักดิ์ หัสติเทียนทอง และครอบครัว	858.00
29. คุณเกษมสี สกฤษชัยศิริวิช	858.00
30. คุณสมนึก พานิชย์พัฒนานนท์	858.00
31. คุณจตุพร ฐโนปจัย	858.00
32. คุณพองนวล ใจพิแสง	858.00
33. คุณวัลประภา งามมีศรี	858.00
34. คุณภาวิณี วิไลพันธ์	858.00
35. คุณณัฐนันท์ พงษ์พันธ์	658.00
36. คุณแม่ชีพรนิภา สุจิราธรรม์	600.00
37. คุณพิชญา พรรคทองสุข	500.00
38. คุณจุฑาทิพ สุทธิเชื้อชาติ	500.00
39. คุณประวีณ รอดเขียว	500.00
40. คุณศิวพร เกียรติไพบูลย์	500.00
41. คุณจินตนา ท้าวภูซงค์	500.00
42. คุณสุจิตรา ทรรคณีย์พงษ์	500.00
43. คุณสายสนม กาญจนาวดี	500.00
44. คุณสุชาดา บุญใจ	500.00

45. คุณเพ็ญศรี อรุณรุ่งเรือง	500.00
46. คุณนันทรัตน์ โกวิทคณิต	500.00
47. คุณสุชาติ อ่อนอ่อนจิตร	500.00
48. คุณผ่องศรี ลีลาณัฐกุล	500.00
49. คุณพัชราภรณ์ ก้อนไฟบุลย์	500.00
50. คุณวราญา จงโอบารดำรง	500.00
51. คุณวิสิทธิ์ ไชยอุดม	500.00
52. คุณกรกมล เต็มมโนธรรมและครอบครัว	500.00
53. คุณอรวรรณ ลิขิตถาวร และครอบครัว	500.00
54. คุณสุภาภร ต้นชนะชัย	500.00
55. นายแพทย์ประกาศิต วิรุพหกุล	435.00
56. คุณมณีนีภา ชูดีบุตร	435.00
57. คุณวรางค์ฉัตร ฐิตะสิรินันท์	435.00
58. คุณธนีสร ชูโชติ	429.00
59. คุณพิมขร กุลวานิช	429.00
60. คุณนวิยา กุลวานิช	429.00
61. คุณศรวิรา เปรมปรีดา	429.00
62. คุณขวัญศิริ วรรณชนะ	429.00
63. คุณวันทนา ตันฤดี	429.00
64. คุณพัชรินทร์ ซาติขานี	429.00
65. คุณสุภัทรา โชติเชาว์จาร์	429.00
66. คุณสตีบพิณ กฤदानราภรณ์	429.00
67. คุณวันดี เวียนวิณะ	429.00
68. คุณกมลวรรณ ชัยวานิชศิริ	429.00
69. คุณอารีย์ รักทองสุข	429.00
70. คุณโสภา นุรัสเตริม	429.00
71. คุณวัชรีย์ ทองดอนหับ	429.00
72. คุณกุลริศา โพธิจักร	429.00
73. คุณสุณีย์ กิจเสรี	429.00
74. คุณกนกพร จับใจ	429.00
75. คุณกนกวรรณ วงศ์วิวัฒน์	429.00

76. คุณวิยะดา เรื่องสุวรรณ	429.00
77. คุณนภา ไชยอุบล	429.00
78. คุณฐาพัช วัชรดี	429.00
79. คุณศุภกร สุนทรวาทีดี	429.00
80. คุณแม่ชีจุฑามาศ นิมพัร้าว	429.00
81. คุณเสिता เจริญพินิจนันท์	429.00
82. คุณแม่จิ่ง แซ่นิ้ว	429.00
83. คุณภัทรา พุทธิวิโรตม	429.00
84. คุณรัชนี เตชะเกรียงไกร	429.00
85. คุณธนชานันท์ ทรรศนีย์พงษ์	429.00
86. คุณสุวณี วีระกันต์	429.00
87. คุณสุนันทา พงชากิจ	429.00
88. คุณบัวทิพย์ ณรงค์ศักดิ์	429.00
89. คุณสุพิชชา ยุทธโยธี	429.00
90. คุณสมพร สิ้นแน่นดำรง	429.00
91. คุณเสาวนีย์ บุญจันทร์ศรี	429.00
92. คุณประณิตา โกศลโพธิทรัพย์	429.00
93. คุณสุภา คุ่มสนิท	429.00
94. คุณนาตยา ตันอนุพันธ์	429.00
95. คุณสุชาดา ภมรสาร	429.00
96. คุณมณฑา พูนทวี	429.00
97. คุณจินตนา เทียนรัตน์	429.00
98. คุณอัญชลา ตั้งกนกวิทยา	429.00
99. คุณอณิชา ไพศาลอุทัยกุล	429.00
100. คุณสุจิตรา ละสูงเนิน	429.00
101. คุณบัญญัติฐ สุธธีเจริญกุล	429.00
102. คุณปาลิตา ญาติรักษ์	429.00
103. คุณนันทิยา คำภา	429.00
104. คุณนวลวรรณ โพธิ์พิศและครอบครัว	429.00
105. คุณสิรินทา คำภา	429.00
106. คุณบุษบา กอจรัญจิตต์	429.00

107. คุณสุชาดา อมรพิทักษ์พันธ์ และครอบครัว	429.00
108. คุณมลิวลัย เจตน์พิพัฒน์พงษ์	429.00
109. คุณพรทิพย์ โตใหญ่	429.00
110. คุณธารินทร์ ภูมิรัตน์	429.00
111. คุณมาลัย ว่องวัฒน์โรจน์ และครอบครัว	429.00
112. คุณพิษณุ ปิติฤกษ์	429.00
113. ดร.อัญชฎา พูลทัศนฐาน	429.00
114. คุณทิพภา ชื่นชูรัตน์	429.00
115. คุณศักรินทร์ หอมเดชนะกุล	429.00
116. คุณชัชพร มีสุขเสมอ	429.00
117. คุณณัฐภา นิธิกุลตานนท์	429.00
118. คุณสุเมธ จิรพรเกษมสุข และครอบครัว	429.00
119. คุณมาลี คุ้มมิต	429.00
120. คุณประภาภรณ์ อัมรินทร์พรชัย และครอบครัว	429.00
121. คุณสุชาดา ยี่มถนอม และครอบครัว	429.00
122. คุณวรางคณา รัตน์ปราการ	429.00
123. คุณมลิวลัย ลาภอุปถัมภ์	429.00
124. คุณยุพิน ไทยพิสุทธิกุล	429.00
125. คุณเพ็ญศรี วุฒิเศรษฐไพบูลย์	429.00
126. คุณธเนศ ชายแสน	429.00
127. คุณงามดี จิตติพรรณกุล	429.00
128. คุณกชวรรณ เขมะประสิทธิ์	429.00
129. คุณกิตติมา เอี่ยมวงศรี	429.00
130. คุณนภิส เอี่ยมวงศรี	429.00
131. คุณปรีเยนุช สุตบอนิต	429.00
132. คุณณัฐนันท์ เสรีรังสรรค์	429.00
133. คุณภรณ์ ไพบูลย์เลิศ และครอบครัว	429.00
134. คุณหญิงศิริรัตน์ มาลากุล ณ อยุธยา และครอบครัว	429.00
135. คุณทศพร มหาอุต และครอบครัว	429.00
136. คุณนพวรรณ สุวรรณเวช และครอบครัว	429.00
137. คุณคำศรีคาเงะ ซากายูริ	429.00

138. คุณนันทนา แก้วเสริม	429.00
139. คุณเครือวัลย์ กระตูดนาค	420.00
140. คุณแสงเดือน จารุโรจน์สกุลชัย	300.00
141. คุณภัทราวรรณ เชษฐโชติศักดิ์	235.00
142. คุณอรุบล โชติพงศ์	220.00
143. คุณวรนุช อัสสมงคล	200.00
144. คุณอุดมลักษณ์ ศรีทัศนีย์	200.00
145. คุณฉัตรินันท์ นิมิตรจินดาวงศ์	200.00
146. คุณสุदारัตน์ เชษฐโชติศักดิ์	200.00
147. คุณนิชกมล ททรัพย์ไพบูลย์ทวี	200.00
148. คุณพรี ยิ้มไย	200.00
149. คุณยุวพร ฤทธิรักษา	200.00
150. คุณพนศร ภัทรธวัศสร	200.00
151. คุณวิชชุดา ตระการวุฒิกอสล	200.00
152. คุณสุวิไล จรัสเลิศรังษี	200.00
153. คุณดวงตา สุทธาภาศ	200.00
154. คุณพรรณณี เมฆมุกดา	177.00
155. คุณอำพั้ว ปานเสมศรี	145.00
156. คุณสมบัติ ปานเสมศรี	145.00
157. คุณชนพร ปานเสมศรี	145.00
158. คุณนพรัตน์ อภิรักษ์โชติศิริ	100.00
159. คุณมนสิชา โพธาภรณ์	100.00
160. คุณสุวรรณ มังคละพุทธิภักดี	100.00
161. คุณศิรดา ไชยชุมศักดิ์	100.00
162. คุณสุรีย์ งามวงศ์ล้ำเลิศ	100.00
163. คุณนุชจริย์ ทิลกัธนากร	100.00
164. คุณนฤมล พันธุ์ภูวภัทร	100.00
165. คุณปารดา ศรีวิราหกุล	100.00
166. คุณชลิตา กลีบบัว	100.00
167. คุณจากรุวรรณ วัฒนสารเสรี	100.00
168. คุณเดือนใจ มริจันทร์	100.00

169. คุณภาชญา กิจบัญญัติภักดิ์	100.00
170. คุณพยาง พลราบ	100.00
171. คุณภานุพรรณ วงศ์อัน	100.00
172. คุณจิราภา จิระพงษ์	100.00
173. คุณประกาศิริ อานันโทไทย และครอบครัว	100.00
174. คุณอรพิน ธรรมบุตร และครอบครัว	100.00
175. คุณธันยพร กิสเทวิน และครอบครัว	100.00
176. คุณพิมพ์วิมล สุริยมมา	100.00
177. คุณคณิตตา เอื้อวิทยา และครอบครัว	100.00
178. คุณลดาวัลย์ รุ่งรัศมีเจริญ	100.00
179. คุณจิตติวรดา พิมพ์ทอง	100.00
180. คุณณัฐกัลย์ จูเจริญ	100.00
181. พระนิคม คุณผลิน	20.00
182. คุณรัศมี สุภาศรี	20.00
183. คุณชนิสรา กิจสินธพชัย	20.00
184. คุณกิตติธร เริ่มอรุณรอง	20.00
185. คุณอัญชลี เลิศอนันตวงศ์	20.00
186. คุณสุดศรี หอสังกุล	20.00
187. คุณพรรณณี หุณฑนะเสวี	20.00
188. คุณกัณฑพล สีม่วง	20.00
189. คุณชมกัญจน์ อุทธาสิน	20.00
190. คุณภริษา ภูอมรวัฒน์	20.00
191. คุณพรภิรมย์ งามศิริ	20.00
192. คุณจตุพร ธิโนปจัย	20.00
193. คุณสุทิน หินพิมาย	20.00
194. คุณสุภารัตน์ ฉวีจันทร์	20.00
195. คุณฉิลก จิตตเสนา	20.00
196. คุณปวิชญา ลิ้มทวีวัฒน์	20.00
197. คุณนรวรัตน์ ข่ายป้องค่าย	20.00
รวมปัจจัย	87,000.00 บาท

สายบุญที่ 8 คุณพัชธร กิตินุกูลศิลป์ (คุณทัต)

1. พระเทพวัชรอาจารย์ (เทียบ สิริธามาโน) วัดพระเชตุพนฯ กรุงเทพฯ	5,000 บาท
2. พระมหาสมมาต ปญญาวิชโร วัดสังเวศวิทยาราม	2,000 บาท
3. พระมหาสุระไกร ฐมมวโร วัดศรีรัตนธรรมาราม	2,000 บาท
4. พระครูวิสุทธธรรมโสภิต วัดเกาะหลัก ประจวบคีรีขันธ์	1,000 บาท
5. พระครูศรีอรอด วัดป่าเลไลยก์วรวิหาร สุพรรณบุรี	1,000 บาท
6. สามเณรธัม วัดสุทธาโกชน์ ลาดกระบัง	500 บาท
7. คุณจักรกฤษณ์ เขตช่วงศ์สันติและครอบครัว	7,395 บาท
8. คุณวิทยา เขตช่วงศ์สันติและครอบครัว	7,395 บาท
9. คุณแนบภู่ ไชยวิสุทธิกุล	4,350 บาท
10. คุณบัณฑิต นิธิอุทัย และสมาชิกครอบครัวอิโทสกรู๊ป	4,350 บาท
11. คุณวรรณณา-คุณพิชัย มณีรัตนะพร พร้อมครอบครัว	4,350 บาท
12. คุณพิชชาติ-คุณธงชัย เจริญวาสนาดำรง และครอบครัว	3,000 บาท
13. คุณพูนทรัพย์ อุดมเวศย์และพี่น้อง	2,610 บาท
14. คุณพ่อแบน-คุณแม่แ้วว์ คุ่มคำและครอบครัว	2,175 บาท
15. พันเอกชุมพล	2,175 บาท
16. คุณพรกมล โตรุ่ง	2,000 บาท
17. บ้านสวนศีล	2,000 บาท
18. ดร.อุบลวรรณ-คุณทอม สจ๊วต/คุณจุฑาทิรัตน์ เกียรติศิริโรจน์	1,740 บาท
19. คุณพรพิมล เทียนชัยกุล	1,305 บาท
20. คุณวีณา เอี่ยมวัฒน์ไพสิน	1,305 บาท
21. Siriphan Noi	1,000 บาท
22. คุณมนัสนันท์ ฤทธิชัย	1,000 บาท
23. คุณวัชรินี ศิริมาลัยสุวรรณ	1,000 บาท
24. คุณสุนีย์-คุณวิโรจน์ จงไพบูลย์กิจ	1,000 บาท
25. คุณสุมาณี เรืองวัฒนกุล	1,000 บาท
26. คุณอาภาพันธ์ ศรีสรินทร์	1,000 บาท
27. ท.พญ.อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ	1,000 บาท
28. คุณสุรีย์ ชนะโสภิตานนท์และพี่น้อง	900 บาท
29. คุณเพ็ญจันทร์ ลิ้นะรุ่ง/คุณสกันธ์ ชัยโชคสมพร	870 บาท
30. คุณเยาวลักษณ์ กรัณษรัตน์	870 บาท

31. คุณกิตติกาญจน์ บุญพจนสุนทรพร้อมลูกหลาน	870 บาท
32. คุณจุฬามาศ โกวิทชาติ/คุณสงกรานต์ สาระนั้นท์	870 บาท
33. คุณพ่อเลิศชัย-คุณรัตนา เพียรประสารณ์ศิริ	870 บาท
34. คุณสุลีย์ มาบุญศักดิ์สิทธิ์ และครอบครัว	870 บาท
35. คุณกนิษฐา วิริยะผล และครอบครัว	500 บาท
36. คุณกรวรรณ สุวรรณวิทย์/คุณเรวดี สิมะวัฒนะ/คุณพัชรินทร์ ศรีตรีเวทย์	500 บาท
37. คุณปัทมกร ปิติเที่ยงบุญ/คุณกสิกร สุนทรธีรภาพกุล	500 บาท
38. คุณสุพันธ์ กิตติกุลชาติ และครอบครัว	500 บาท
39. ครอบครัววัฒนพัชรสกุล	435 บาท
40. คุณเสาวลักษณ์ ล้อทองพานิชย์ และครอบครัว	435 บาท
41. คุณแก้วบุษรา อนันต์ศิริโรจน์	435 บาท
42. คุณชนัญดา ภูพานุสรณ์	435 บาท
43. คุณชนิษฐา จรัสวงศ์มงคล	435 บาท
44. คุณธนัยนันท์ กิจจาพิพัฒน์	435 บาท
45. คุณสิริลักษณ์ วัฒนวรรณท์	435 บาท
46. คุณเสาวรักษ์ พุทธิพันธ์	300 บาท
47. คุณธนพล ร้อยบาง	300 บาท
48. คุณนันท์นภัส ชนะสูงเนิน	300 บาท
49. คุณสุปรียา ทองเชื้อ	300 บาท
50. คุณเสาวนีย์ แก้วขวัญ	200 บาท
51. คุณกรปวีณ์ สวานะชัย และครอบครัว	200 บาท
52. คุณวรพล อัญชลีสังกาศ	200 บาท
53. คุณวรัญญา เลิศวิพร/คุณภูมินทร์ สินธรา	200 บาท
54. คุณสุภาพร-คุณอังกูร ปรีชญา	200 บาท
55. คุณอรุณวิษา นามาบ	200 บาท
56. คุณสุภาพ อัญชลีสังกาศ	100 บาท
57. คุณทนอม แผ่ความดี และครอบครัว, คุณนวลจันทร์ สโมนิค พร้อมครอบครัว, คุณสาธิตาแก้ว ผิวผ่อง อุทิศให้คุณพ่อหนูเพิน ผาโคตร, คุณบัวไล ไพจิตร, คุณจิรฐา ทรัพย์ยั่งยืน, คุณภัทรวลัย สมจิตต์ พร้อมคณะกัลยาณมิตร	2,675 บาท
58. คุณจิรากุล ร่วมเรียงชัย/คุณเพลินศิริ เพชรสมบูรณ์/ คุณพรหทัย-คุณไพศาล วีระนรพานิช และครอบครัว/	1,740 บาท

คุณกิตติ-คุณสุภาพิรญา-คุณสิวิวรรณ-คุณชนนัทส การุณยเลิศ	
59. กลุ่มผู้ร่วมบุญ : คุณนภาพร อัจฉราฤทธิ์ ยอดรวม 42,200 บาท	
คุณธวัช สีมาพลกุล	3,000 บาท
คุณสุรีย์ แซ่ด่านและครอบครัว	2,000 บาท
คุณฉันทวัล-ศิริวรรณ พรรณเชษฐ์	1,500 บาท
คุณง้อ ประณีตวตกุล และครอบครัว	1,000 บาท
คุณจินต์มณี ศรีไพศาล	1,000 บาท
คุณจุฑามาศ กระจ่างศิลป์	1,000 บาท
คุณจุฬารัตน์ สุชาคำ	1,000 บาท
คุณชอุณหกาญจน์ มั่งมีและครอบครัว	1,000 บาท
คุณนภาพร อัจฉราฤทธิ์	1,000 บาท
คุณสุนิรัตน์ ปิณฑวิรุจน์	1,000 บาท
คุณอรวรรณ วีระเสริญนิยม	1,000 บาท
คุณอารีย์ พรพรรณันท์	1,000 บาท
ท.พญ. จุฬาลักษณ์ จิตะสมบัติ	1,000 บาท
ทพ.อนุพันธ์-ภญ.ศุภศิลา สระเอี่ยม	1,000 บาท
นพ. ธงชัย พงศ์มพัฒน์	1,000 บาท
พญ. ศิริพัชร์ แซ่จิ่ง	1,000 บาท
พญ.เชาวรี อ้นนันท์	1,000 บาท
พญ.จันทร์จิรา ชัชวาลา	1,000 บาท
พล.ต.ต. น.พ. ทศนะ สุวรรณจู่ทะ	1,000 บาท
รศ.เยาวลักษณ์ เสรีเสถียร	1,000 บาท
รศ.ประอรนุช ตูลยาทร	1,000 บาท
รศ.พญ. วลัยลักษณ์ ชัยสุตร	1,000 บาท
รศ. บัญจรงค์ คุณประสาทชัย/คุณปวันรัตน์-คุณนภาพ สุขเจริญ	1,000 บาท
รศ. ยุกิน จันทรักคะ	1,000 บาท
รศ.อาภาพันธ์ ศรีสินทร์	1,000 บาท
ศ. เกียรติคุณ-นพ. สารเนตร์ - ศ. คลินิก วราภรณ์ ไวกกุล	1,000 บาท
ศ.เกียรติคุณ-พญ.สุภาวรี สุวรรณจู่ทะ	1,000 บาท
อ. นพ. ประยุกต์ เสรีเสถียร	1,000 บาท
อ.พญ. ประภาพรรณ ศรีจินไตย	1,000 บาท

คุณกาญจนา พานิชเจริญ	500 บาท
คุณจรรุวรรณ เมฆวิชัย	500 บาท
คุณนงรัตน์ แผลมทองสวัสดิ์	500 บาท
คุณนิพนธ์ เทพธรณี	500 บาท
คุณพรทิพย์ เตชะนิเวศน์	500 บาท
คุณพัฒนชนก จิตสุวรรณ	500 บาท
คุณพาขวัญ ยงอุดมทรัพย์	500 บาท
กลุ่มผู้ร่วมบุญ : คุณนภาพร อัจฉราฤทธิ์ ยอดรวม 42,200 บาท	
คุณลาวัลย์ พานิชเจริญ	500 บาท
คุณวรรณีย์ ชัยรัตน์	500 บาท
คุณสินีหนูช ม่วงกล้า	500 บาท
คุณสุนันท์ - นพ. อัครเชษฐ ฝินิจบรรเจิดกุล	500 บาท
คุณสุนันทา จரியาลิศศักดิ์	500 บาท
ดร. จันทิภา เดชณรงค์	500 บาท
ผ.ศ. ชื่นฤทัย พรภัทรกุล	500 บาท
ภญ.แคทลียา นีรังสรรค์	500 บาท
ร.อ.สงวน-คุณปรางณี มิ่งวานิช/นพ. นริศ จันทน์เรืองวณิชย์และครอบครัว	500 บาท
อ.สมคิด โพธิ์ชนะพันธ์	500 บาท
คุณวิศนี พนโสภณกุล	300 บาท
รศ. ธัญญรัตน์ ปาณะกุล	300 บาท
คุณปทุมภรณ์ แซ่จิ่ง	200 บาท
รศ. ศักดิ์ศรี ปาณะกุล	200 บาท
คุณจิรภา อารยะวนิชกุล	100 บาท
คุณสมัย - คุณสิริวรรณ งามล้วน	100 บาท
60. ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	15,000 บาท
61. คุณแม่จันทนา แซ่จิว/คุณวิเชียร แซ่จิว/คุณพัชรร กิตินุกุลศิลป์/น้องฮั่น	250,070 บาท
รวมปัจจัยพิมพ์หนังสือ	390,000 บาท

สายบุญที่ 9 คุณยศรินทร์ โชติเสน (คุณตุ้ม)

1. คุณแม่สมสุข และครอบครัวบุญญศิริ	100 บาท
2. คุณพรพล มณีธนะวัฒน์	435 บาท

รายชื่อผู้ร่วมทำบุญพิมพ์หนังสือ

๕๕๑

3. คุณพรพิมพ์ กิจสิริพันธ์	300 บาท
4. คุณสุขุมาลัย เตียพิริยะกิจ	435 บาท
5. คุณอนิชา ไพศาลอุทัยกุล	435 บาท
6. คุณศิริพร ศรีทอง	500 บาท
7. คุณพรทิพย์ ศิริสัตยะวงศ์	200 บาท
8. คุณนฤมล เลื่อมประพางกุล	200 บาท
9. คุณสมลักษณ์ กมลเลิศวรา	3,045 บาท
10. คุณอุดมลักษณ์ เงินวิจิตร	435 บาท
11. คุณวิไลวรรณ ไอสเดช	500 บาท
12. คุณสุกัญญา ภูมิพัฒนางษ์ คุณอภิชาติ ดวงสิทธิทานนท์ และครอบครัว	300 บาท
13. คุณนิภาภรณ์ ธนปัญญากุล และครอบครัว	500 บาท
14. คุณธนดล มงคลชัย, ด.ญ.ญาดาภา - ด.ช.กฤษคุณ แสงภาคินีย์, คุณยศรินทร์ โชติเสน	2,000 บาท
15. ร.ท.ธวัชชัย คุณพัชรินทร์ แทนศิริ	500 บาท
16. คุณวินิตา เทพวัลย์	500 บาท
17. คุณนฤมล พันธุ์ภูวภัทร	100 บาท
18. คุณกุลฤดี ฤทธิเดช	300 บาท
19. คุณกษิตศ จันท์ขาว	435 บาท
20. คุณสุภาพร หลายเจริญ ทรัพย์	870 บาท
21. คุณศิริลักษณ์ อารย์โพธิ์ ทอง	2,000 บาท
22. นางนัตตา พิมพ์ศิริ คอนนอลลี และครอบครัว	870 บาท
23. คุณปณิดา รุจิวิศาล	500 บาท
24. คุณวิไลลักษณ์ นาริตะ	160 บาท
25. คุณทัศนีย์ วรรณนะพิศิษฐ์	1,000 บาท
26. คุณเยาวลักษณ์ วรรณนะพิศิษฐ์	1,000 บาท
27. คุณอุทุมพร ดวงเด่น และครอบครัว	435 บาท
28. คุณจากรุวรรณ เผือกศรี	435 บาท
29. คุณศรินทร์ โชติเสน	100 บาท
30. คุณสมวงศ์ คงอินทร์	300 บาท
31. ตากิ่ง ยายย้อย พุ่มงาม	999 บาท
รวมปัจจัย	19,889 บาท

สายบุญที่ 10 พระมหาทรงพล รตนญาโณ

1. คุณชัชฌพงษ์ เลิศทรัพย์ทวี	1,000 บาท
2. คุณกอบกุล ขำชื่น	500 บาท
3. คุณทวีศักดิ์ กังวานสุวรรณ	500 บาท
4. คุณณัฐพล วรารักษ์วงศ์หิรัญ	250 บาท
5. คุณแวพพรณ วรารักษ์วงศ์หิรัญ	250 บาท
6. คุณจันทรา ท่านเจริญ	1,000 บาท
7. คุณจรรยา ตันติวิภาณุวงศ์	500 บาท
8. คุณวรรณวิมลล์ สิงหา สนบุตร	250 บาท
9. คุณธรรศร เมธาวิภัทร	99.19 บาท
10. คุณพิพัฒน์ ศรีวัฒนพงศ์	250 บาท
11. คุณอุไร สว่างวงศ์	500 บาท
12. พระมหาทรงพล รตนโชโต	250 บาท
13. คุณคำพันธ์ แซ่คู	250 บาท
14. พระมหาพิชิต รตินุโร	600 บาท
15. พระมหาเอกลักษณ์ เอกปญโญ	520 บาท
16. พระมหาอาคม อนุตโตโร	520 บาท
17. พระมหาวิชัย ภูริปญโญ	520 บาท
18. พระมหาสุธีระ โชติโก	520 บาท
19. พระมหาสุริยา สุริยปญโญ	520 บาท
20. คุณคมกริช คำถวาย และครอบครัว	500 บาท
21. คุณอำนาจ คงกำนัล	250 บาท
22. คุณพิศมัย พุทธเสน	100 บาท
รวมปัจจัย	9,649.19 บาท
รวมปัจจัยทุกสายบุญร่วมพิมพ์หนังสือทั้งสิ้น	875,375.19 บาท

อกุขรา เอก์ เอกณจ พุทธรูป สม์ สียา,
ตสุม่า หิ ปณตโต โปโส ลิกเขยย ปิฎกตตย์ ฯ

การสร้างอักขระตัวหนึ่งๆ
เท่ากับสร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่งๆ
เพราะฉะนั้น บัณฑิตทั้งหลายพึงให้จารึกพระไตรปิฎกกันเถิด

สาธุ สาธุ อนุโมทามิ.

พระมหาธิติพงศ์ อุตตมปณฺโณ

๑๕ ก.ย. ๒๕๖๖

บรรณานุกรม

- พระพุทธรักษาจารย์. ธรรมปฎกฐกถา (ทุดิโย ภาโค). พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗.
- พระพุทธรักษาจารย์. ธรรมปฎกฐกถา (ปญจโม ภาโค). พิมพ์ครั้งที่ ๓๗, กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.
- พระสิริสุขมงคลเถระ, ธรรมปฎกฐกถาคาถาโยชนา, พิมพ์เนื่องในโอกาส หม่อมอุบล ยุคล ณ อยุธยา เจริญชนมายุครบ ๘๐ ปี, ๒๕๔๖.
- พระวรสามโพธิมหาเถร, ธรรมปฎกฐกถากฎีกา, ศิษย์หลวงพ่อดัดปากน้ำ นำโดย พระธรรมปัญญาบดี อุปถัมภ์ พิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในงานพระราชทานเพลิงศพ พระวิสุทธาธิปัตติ (สง่า ปภัสสรมหาเถร ป.ธ. ๘), ๒๕๓๕.
- พระกัจจายนเถระ. กัจจายนพุทธาภรณ์. กรุงเทพมหานคร : วิจัยพัฒนาการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- พระพุทธรูปปิยเถระ. ปทรูปสิทธิ. พระมหาธิดิพงษ์ อุตตมปัญญา ปรีวรรต, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรศาสตร์ไทย การพิมพ์, ๒๕๕๗.
- พระวิสุทธาจารย์มหาเถระ. ธาตวัตถสังคหปาฐนีสสยะ. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : บริษัท ฐานการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๗.
- พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), งานวิจัยการศึกษาเชิงวิเคราะห์ พระคาถาธรรมบท เล่ม ๒, กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์พิทักษ์อักษร, ๒๕๔๕.
- บุญสืบ อินสาร, พจนานุกรมบาลี - ไทย ธรรมบทภาค ๑ - ๔, กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๕.
- , ธรรมบท ภาค ๕ แปลโดยพยัญชนะ, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, ๒๕๕๓.
- อุทิศ ศิริวรรณ, ดร., ธรรมบทภาคที่ ๕ แปลโดยพยัญชนะ, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง, ๒๕๕๐.
- ฉบับภูมิพโลภิกขุ, ธรรมบทและธรรมปฎกฐกถา (บาลี-ไทย) ภาค ๕, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ภูมิพโลภิกขุ, ๒๕๕๑.
- สำนักเรียนพระปริยัติธรรม วัดพระธรรมกาย, ธรรมบท ภาคที่ ๕, พิมพ์ครั้งที่ ๔, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงช้าง, ๒๕๕๘.

พระมหาธิติพงศ์ อุตตมปญโญ, วากยสัมพันธ์ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๒), กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

——, โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๑ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๓), กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

——, โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๒ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๔), กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

——, โครงสร้างลักษณะต่างๆ ของภาษาบาลี ๓ (ทักษะการใช้ภาษาบาลี ๕), กรุงเทพมหานคร, บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด, ๒๕๕๗.

——, **รูปสัททิตีปนี**, กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๖๐.

พระมหานิชยม อุตตโม, หลักสูตรย่อ บาลีไวยากรณ์ ฉบับสมบูรณ์, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เลี้ยง เชียง, ๒๕๔๙.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๕๔ เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔, กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๖.

14. คุณบุญศิริ เอี่ยมโอภาส	1,000 บาท
15. คุณเมตตา เสรีวัฒนา	1,000 บาท
16. คุณวันเพ็ญ โรจนธรรม	1,000 บาท
17. คุณณภากาศ เต็มมโนธรรม	1,000 บาท
18. คุณอรุณี ใจเย็น	1,000 บาท
19. คุณสุดา สวาทสุด	1,000 บาท
20. คุณทัศนีย์ อัครอนุสรณ์	1,000 บาท
21. คุณโอภา สันตสุขฎี	1,000 บาท
22. คุณมาลัย พึ่งเฉษฎา	1,000 บาท
23. คุณจิตรี โพธิามามกะ	900 บาท
24. คุณพิมพ์ประไพ ชุณหะชีวาโฉลก	900 บาท
25. คุณประภาศรี วิทย์สุภาเลิศ	900 บาท
26. คุณอัญชลี เสรีวุฒิพงศ์	870 บาท
27. คุณดี๊าส ณ สงขลา	858 บาท
28. คุณทวีศักดิ์ หัสติเทียนทอง และครอบครัว	858 บาท
29. คุณเกษมสี สกฤษชัยสิริวิษ	858 บาท
30. คุณสมนึก พานิชย์พัฒนานนท์	858 บาท
31. คุณจตุพร ฐโนปัจัย	858 บาท
32. คุณฟองนวล ใจพิแสง	858 บาท
33. คุณวัลประภา งามมีศรี	858 บาท
34. คุณภาวิณี วิไลพันธ์	858 บาท
35. คุณณัฐนันท์ พงษ์พันธ์	658 บาท
36. คุณแม่ชีพรนิภา สุจิราธรรม์	600 บาท
37. คุณพิชญา พรรคทองสุข	500 บาท
38. คุณจุฑาทิพ สุทธิเชื้อชาติ	500 บาท
39. คุณประวีณ รอดเขียว	500 บาท
40. คุณศิวพร เกียรติไพบูลย์	500 บาท
41. คุณจินตนา ท้าวภูซงค์	500 บาท
42. คุณสุจิตรา ทรรตน์ยพงษ์	500 บาท
43. คุณสายสนม กาญจนาวดี	500 บาท
44. คุณสุชาดา บุญใจ	500 บาท

45. คุณเพ็ญศรี อรุณรุ่งเรือง	500 บาท
46. คุณนันทรัตน์ โกวิทคณิต	500 บาท
47. คุณสุชาติ อ่อนอ่อนจิตร	500 บาท
48. คุณผ่องศรี ลีลาณัฐกุล	500 บาท
49. คุณพัชราภรณ์ ก้อนไฟบุลย์	500 บาท
50. คุณวราญา จงโอบารดำรง	500 บาท
51. คุณวิสิทธิ์ ไชยอุดม	500 บาท
52. คุณกรกมล เต็มมโนธรรมและครอบครัว	500 บาท
53. คุณอรวรรณ ลิขิตถาวร และครอบครัว	500 บาท
54. คุณสุภาภร ต้นชนะชัย	500 บาท
55. นายแพทย์ประกาศิต วิรุพหกุล	435 บาท
56. คุณมณนิภา ชูดีบุตร	435 บาท
57. คุณวรางค์ฉัตร ฐิตะสิรินันท์	435 บาท
58. คุณธนีสร ชูโชติ	429 บาท
59. คุณพิมขร กุลวานิช	429 บาท
60. คุณนวิยา กุลวานิช	429 บาท
61. คุณศรวิรา เปรมปรีดา	429 บาท
62. คุณขวัญศิริ วรรณชนะ	429 บาท
63. คุณวันทนา ตันฤดี	429 บาท
64. คุณพัชรินทร์ ซาติขานี	429 บาท
65. คุณสุภัทรา โชติเชาว์จาร์	429 บาท
66. คุณสดับพิน กฤदानราภรณ์	429 บาท
67. คุณวันดี เวียนวิณะ	429 บาท
68. คุณกมลวรรณ ชัยวานิชศิริ	429 บาท
69. คุณอารีย์ รักทองสุข	429 บาท
70. คุณโสภา นุรัสเตริม	429 บาท
71. คุณวัชรีย์ ทองดอนหับ	429 บาท
72. คุณกุลริศา โพธิจักร	429 บาท
73. คุณสุณีย์ กิจเสรี	429 บาท
74. คุณกนกพร จับใจ	429 บาท
75. คุณกนกวรรณ วงศ์วิวัฒน์	429 บาท

76. คุณวิยะดา เรื่องสุวรรณณ์	429 บาท
77. คุณนภา ไชยอุบล	429 บาท
78. คุณฐาพัช วัชรดี	429 บาท
79. คุณศุภกร สุนทรวาทีดี	429 บาท
80. คุณแม่ชีจุฑามาศ นิมพัร้าว	429 บาท
81. คุณเสिता เจริญพินิจนันท์	429 บาท
82. คุณแม่จิ่ง แซ่ฉั่ว	429 บาท
83. คุณภัทรา พุทธิวิโรตม	429 บาท
84. คุณรัชนี เตชะเกรียงไกร	429 บาท
85. คุณธนชานันท์ ทรรศนีย์พงษ์	429 บาท
86. คุณสุวณี วีระกันต์	429 บาท
87. คุณสุนันทา พงชากิจ	429 บาท
88. คุณบัวทิพย์ ณรงค์ศักดิ์	429 บาท
89. คุณสุพิชชา ยุทธโยธี	429 บาท
90. คุณสมพร สิ้นแน่นดำรง	429 บาท
91. คุณเสาวนีย์ บุญจันทร์ศรี	429 บาท
92. คุณประณิตา โกศลโพธิทรัพย์	429 บาท
93. คุณสุภา คุ่มสนิท	429 บาท
94. คุณนาตยา ตันอนุพันธ์	429 บาท
95. คุณสุชาดา ภมรสาร	429 บาท
96. คุณมณฑา พูนทวี	429 บาท
97. คุณจินตนา เทียนรัตน์	429 บาท
98. คุณอัญชลา ตั้งกนกวิทยา	429 บาท
99. คุณอณิชา ไพศาลอุทัยกุล	429 บาท
100. คุณสุจิตรา ละสูงเนิน	429 บาท
101. คุณปัญญาณัฐ สุทธิเจริญกุล	429 บาท
102. คุณปาลิตา ญาติรักษ์	429 บาท
103. คุณนันทิยา คำภา	429 บาท
104. คุณนวลวรรณ โพธิ์พิศและครอบครัว	429 บาท
105. คุณสิรินทา คำภา	429 บาท
106. คุณบุษบา กอจรัญจิตต์	429 บาท

107. คุณสุชาดา อมรพิทักษ์พันธ์ และครอบครัว	429 บาท
108. คุณมลิวลัย เจตน์พิพัฒน์พงษ์	429 บาท
109. คุณพรทิพย์ โตใหญ่	429 บาท
110. คุณธารินทร์ ภูมิรัตน์	429 บาท
111. คุณมาลัย ว่องวัฒน์โรจน์ และครอบครัว	429 บาท
112. คุณพิษณุ ปิติฤกษ์	429 บาท
113. ดร.อัญชฎา พูลทัศนฐาน	429 บาท
114. คุณทิพภา ชื่นชูรัตน์	429 บาท
115. คุณศักรินทร์ หอมเดชนะกุล	429 บาท
116. คุณชัชพร มีสุขเสมอ	429 บาท
117. คุณณัฐภา นิธิกุลตานนท์	429 บาท
118. คุณสุเมธ จิรพรเกษมสุข และครอบครัว	429 บาท
119. คุณมาลี คุ้มมิต	429 บาท
120. คุณประภาภรณ์ อัมรินทร์พรชัย และครอบครัว	429 บาท
121. คุณสุชาดา ยิ้มถนอม และครอบครัว	429 บาท
122. คุณวรางคณา รัตน์ปราการ	429 บาท
123. คุณมลิวลัย ลากอุปถัมภ์	429 บาท
124. คุณยุพิน ไทยพิสุทธิกุล	429 บาท
125. คุณเพ็ญศรี วุฒิเศรษฐไพบูลย์	429 บาท
126. คุณธเนศ ชายแสน	429 บาท
127. คุณงามดี จิตติพรรณกุล	429 บาท
128. คุณกชวรรณ เขมะประสิทธิ์	429 บาท
129. คุณกิตติมา เอี่ยมวงศรี	429 บาท
130. คุณนภิส เอี่ยมวงศรี	429 บาท
131. คุณปรีเยนุช สุตบอนิต	429 บาท
132. คุณณัฐนันท์ เสรีรังสรรค์	429 บาท
133. คุณภรณ์ ไพบูลย์เลิศ และครอบครัว	429 บาท
134. คุณหญิงศิริรัตน์ มาลากุล ณ อยุธยา และครอบครัว	429 บาท
135. คุณทศพร มหาอุต และครอบครัว	429 บาท
136. คุณนพวรรณ สุวรรณเวช และครอบครัว	429 บาท
137. คุณคำศรีคาเงะ ซากายูริ	429 บาท

138. คุณนันทนา แก้วเสริม	429 บาท
139. คุณเครือวัลย์ กระตูดนาค	420 บาท
140. คุณแสงเดือน จารุโรจน์สกุลชัย	300 บาท
141. คุณภัทราวรรณ เชษฐโชติศักดิ์	235 บาท
142. คุณอรุบล โชติพงศ์	220 บาท
143. คุณวรนุช อัสสมงคล	200 บาท
144. คุณอุดมลักษณ์ ศรีทัศนีย์	200 บาท
145. คุณฉัตรินันท์ นิมิตรจินดาวงศ์	200 บาท
146. คุณสุदारัตน์ เชษฐโชติศักดิ์	200 บาท
147. คุณนิชกมล ททรัพย์ไพบูลย์ทวี	200 บาท
148. คุณพรี ยิ้มไย	200 บาท
149. คุณยุวพร ฤทธิรักษา	200 บาท
150. คุณพนศร ภัทรธวัศสร	200 บาท
151. คุณวิชุดา ตระการวุฒิกอสล	200 บาท
152. คุณสุวิไล จรัสเลิศรังษี	200 บาท
153. คุณดวงตา สุทธาภาศ	200 บาท
154. คุณพรรณณี เมฆมุกดา	177 บาท
155. คุณอำพั้ว ปานเสมศรี	145 บาท
156. คุณสมบัติ ปานเสมศรี	145 บาท
157. คุณธนพร ปานเสมศรี	145 บาท
158. คุณนพรัตน์ อภิรักษ์โชติศิริ	100 บาท
159. คุณมนสิชา โพธาภรณ์	100 บาท
160. คุณสุวรรณ มังคละพุทธิภักดี	100 บาท
161. คุณศิรดา ไชยชุมศักดิ์	100 บาท
162. คุณสุรีย์ งามวงศ์ล้ำเลิศ	100 บาท
163. คุณนุชจริย์ ดิลกรัตนากร	100 บาท
164. คุณนฤมล พันธุ์ภูวภัทร	100 บาท
165. คุณปารดา ศรีวิราหกุล	100 บาท
166. คุณชลิตา กลีบบัว	100 บาท
167. คุณจากรุวรรณ วัฒนสารเสรี	100 บาท
168. คุณเดือนใจ มณีจันทร์	100 บาท

169. คุณภาชญา กิจบัญญัติภักดิ์	100 บาท
170. คุณพยาง พลราบ	100 บาท
171. คุณภานุพรรณ วงศ์อัน	100 บาท
172. คุณจิราภา จิระพงษ์	100 บาท
173. คุณประกาศิริ อานันโทไทย และครอบครัว	100 บาท
174. คุณอรพิน ธรรมบุตร และครอบครัว	100 บาท
175. คุณธันยพร กิสเทวิน และครอบครัว	100 บาท
176. คุณพิมพ์วิมล สุริยมมา	100 บาท
177. คุณคณิตตา เอื้อวิทยา และครอบครัว	100 บาท
178. คุณลดาวัลย์ รุ่งรัศมีเจริญ	100 บาท
179. คุณจิตติวรดา พิมพ์ทอง	100 บาท
180. คุณณัฐกัลย์ จูเจริญ	100 บาท
181. พระนิคม คุณผลิน	20 บาท
182. คุณรัศมี ศุภศรี	20 บาท
183. คุณชนิสรา กิจสินธพชัย	20 บาท
184. คุณกิตติธร เริ่มอรุณรอง	20 บาท
185. คุณอัญชลี เลิศอนันตวงศ์	20 บาท
186. คุณสุดศรี หอสังกุล	20 บาท
187. คุณพรรณณี หุณฑนะเสวี	20 บาท
188. คุณกันตพล สีม่วง	20 บาท
189. คุณชมกัญจน์ อุทธาสิน	20 บาท
190. คุณภริษา ภูอมรวัฒน์	20 บาท
191. คุณพรภิรมย์ งามศิริ	20 บาท
192. คุณจตุพร ธโนปจัย	20 บาท
193. คุณสุทิน หินพิมาย	20 บาท
194. คุณสุภารัตน์ ฉวีจันทร์	20 บาท
195. คุณฉิลก จิตตเสนา	20 บาท
196. คุณปวิชญา ลิ้มทวีวัฒน์	20 บาท
197. คุณนวรรตน์ ข่ายป้องค่าย	20 บาท
รวมปัจจัย	87,000.00 บาท

